

ნოდარ ტაბიძე

ბალაკთიონი

საუნჯე

2010

ღის — ლიანას და ბმის — ვასილის
სსოფნას ვუძღვნი ამ წიგნს

ISBN 978-9941-9088-9-7

წიგნში გაშუქებულია საქართველოს სახალხო პოეტის, აკადემიკოს გალაკტიონ ვასილის ძე ტაბიძის ცხოვრებისა და შემოქმედების ადრეული პერიოდი. გამოვლენილია არაერთი უცნობი ნაწარმოები და ბიოგრაფიული ფაქტი. განსხვავებულად არის კვალიფიცირებული ბევრი რამ. ავტორი გალაკტიონის ხასიათისა და პოეტური განწყობილების საიდუმლო კუნძულების აღმოჩენას ესწრაფვის, ყურადღებას ამახვილებს შემოქმედის ფორმირების განმსაზღვრელ პირობებსა და მიზეზებზე. არკვევს პოეტისა და საზოგადოების ურთიერთობას, აანალიზებს ლირიკულ შედეგებს...

Нодар Табидзе – Галактион

В книге освещен ранний период жизни и творчества народного поэта Грузии, академика Галактиона Васильевича Табидзе. Выявлен ряд неизвестных произведений и также биографические факты. Многие квалифицированы по новому. Автор стремится открыть тайные островки поэтического настроения и характера Галактиона Табидзе, заостряет внимание на условиях и причинах определяющих формирование творчества, исследует взаимоотношения поэта и общества.

Nodar Tabidze – GALAKTIONI

The early period of the creative life of Academician Galaktion Tabidze, the founder of modern Georgian poetry, Peoples Artist, is elucidated in the book. A number of unknown works and biographical facts are brought to light. Many points are discussed in a novel way.

The author focuses the reader's attention on the conditions and causes determining the formation of the Poet, as well as on the relations between the Poet and Society.

რ ე დ ა ქ ტ ო რ ი ს ა გ ა ნ

წინამდებარე წიგნი მრავალმხრივ იმსახურებს ყურადღებას. უპირველეს ყოვლისა, მასში ფიქსირებულია გალაკტიონის უცნობი თხზულებები: ლექსები, ეტიუდები, დღიურები და ა. შ. ეს რამდენიმე ათეული ახალი ნაწარმოები ზრდის ჩვენს წარმოდგენას XX საუკუნის ქართული პოეზიის ფუძემდებელზე. ისინი გაანალიზებულია საფუძვლიანად და მეფე-პოეტის ცხოვრება-მოდვაწეობის მრავალ მხარეს აჰყენს შუქს.

მეორე თავისებურება: ავტორი გალაკტიონთან ცხოვრობდა. მისი ყოველდღიური ყოფის მხილველი და განმცდელი გახლდათ. წიგნში ბევრი ისეთი ეპიზოდი და დეტალია გაცოცხლებული, რომელიც მგოსნის ბუნებას მეტი დამაჯერებლობით წარმოაჩენს.

რაც მთავარია, ავტორი, არა მხოლოდ ქვეტექსტებით, არამედ სახონად გადმოგვცემს ჩანაფიქრს, რიგ თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობის მიღწევებზე დაყრდნობით აწარმოებს კვლევას, ცდილობს, გენიოსის ცხოვრება ობიექტურად, შეღამაზების გარეშე წარმოაჩინოს.

ამ წიგნს, იმედია მოყვება მეორე, მესამე ტომები და, ჩვენც შეგვეძლება განვაცხადოთ, რომ გალაკტიონოლოგიამ ახალ საფეხურს მიაღწია.

გიორგი ტაბიძე

მღურბლზე სათქმელი

„Человек есть тайна.
Ее надо разгадать...“

Ф. Достоевский

დიდი პიროვნება თავის ორბიტაში გეაქცევს და გეთანგავს. ამიტომ არცთუ იშვიათად ვაფერადებთ სინამდვილეს. ბევრი რამის წინაშე ვხუჭავთ თვალს, ძვირფას ადამიანს სიკეთე-სათნოების ზღუდეს ვაულებთ და იმას კი არ დაავადებთ, მოცემულ შემთხვევაში ზუსტია თუ არ ჩვენეული მეტრი. ასე და ამრიგად, თანდათანობით იქმნება გარკვეული ბარიერები, რომელთა გადალახვა შემდეგ მკრეხელობად ითვლება. გენიოსი კი სრულებითაც არ საჭიროებს მოწყალებას. პირიქით, ამდაგვარი მიდგომით ხელოვნურად ვხერგავთ მისი შინაგანი სამყაროსაკენ მიმავალ ბილიკებს.

გალაკტიონი გენიოსი იყო და მისი ცხოვრება შეფერადებას კი არ საჭიროებს, არამედ ახსნას. გალაკტიონოლოგიის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა ფაქტთა კონსტანტაცია. არ უნდა დაიკარგოს არც ერთი მნიშვნელოვანი დეტალი და არც იმან უნდა შეგვაშფოთოს, რომ გარკვეულ ეტაპზე შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მოვლენათა განსხვავებულ ინტერპრეტაციას. საბოლოოდ ჭეშმარიტება იმარჯვებს. სწორედ ეს აპირობებს მავანთათვის მიუღებელი სოგიერთი ფაქტის გამომსეურებას.

ჩვენი ძირითადი მიზანი მხოლოდ უცნობი მასალების გამომსეურება როდია. ფაქტები და სიტუაციები გვაინტერესებს იმდენად, რამდენადაც ისინი ხელს უწყობდნენ თუ აშკარად განსაზღვრავდნენ გალაკტიონის ფენომენს. სოფელმა, ოჯახმა, ნათესაებმა, სასწავლებელმა და ა. შ. ღრმა ანაბეჭდი გააქეთეს გალაკტიონის სულში და უსარმაზარი როლი შეასრულეს მისი, როგორც მხატვრის, მოაზროვნისა და მოქალაქის ჩამოყალიბებაში. მაგრამ ეს სრულიადაც არ იძლევა იმის უფლებას, დავივიწყოთ მთავარი – პიროვნების ბუნება, ღვთით მომადლებული ნიჭი. იყო თუ არა გალაკტიონის ხასიათში, ეთქვათ, ეჭვიანობის, მარტოსულობის, სამყაროს გამორჩეულად ხილვის მძლავრი იმპულსები? და თუ იყო, რამდენად ტრანსფორმირდებოდნენ ისინი სინამდვილესთან მიმართებაში, რამ განსაზღვრა გალაკტიონის ინტელექტუალური ზრდა და პოეტური ნერვის გამახვილება,

როგორ შეფასებას იმსახურებს პირველი ნაბიჯები... და, საერთოდ, როგორი იყო გალაკტიონის, როგორც ქართული ლექსის ახალი მესიის, მოვლინება?

შევეცდებით, ამ და სხვა მსგავს კითხვებზე გავეცეთ პასუხი. იმასაც დაესძენთ, რომ გალაკტიონის ლირიკული ბუნება ყოველთვის არ ემთხვევა მის ბიოგრაფიულ მონაცემებს. მაგრამ ამ უკანასკნელის გათვალისწინება მაინც აუცილებელია პირველის შესამეცნებლად.

კარდინალურმა ცვლილებებმა, რომლებიც ჩვენს ცხოვრებაში მოხდა, ლიტერატურის ისტორიის არაერთი დებულების გადასინჯვა-გადაფასება გამოიწვია. ბევრი ლირიკული შედეგრი ახლებურ წაკითხვას მოითხოვს. ორიგინალურ მიდგომას საჭიროებს ისეთი პრობლემებიც, როგორიცაა: გალაკტიონი და რევოლუცია, გალაკტიონი და სიმბოლიზმი თუ სხვა.

ეცდილობთ, ამ კუთხითაც გაეამახვილოთ ყურადღება.

„საღვთო შრომებს ჭაობი ჭყვიშის“

„ცვრიან ბალახზე თუ

ფეხშიშველა

არ გავიარე – რაა მამული?!“

გალაკტიონი

ბედი სოფლისა მშობლის ბედსა ჰგავს. მისი დიდება სახელოვან შვილებს მოაქვთ. გალაკტიონი და ტიცვიანი რომ არა, ჭყვიშის არსებობა უცხოთაგან ორიოდ თავე გამოდებულ ტურისტს თუ ეცოდინებოდა. საქართველოშიაც ბევრისთვის ალბათ არაფრის მთქმელი იქნებოდა ეს სახელი. დღეს კი ყველამ უწყის, რომ XX საუკუნის ქართული პოეზიის მერიდიანი ჭყვიშზე გადის.

გალაკტიონმა არა მხოლოდ უკვდავყო ჭყვიში, არამედ თითქმის გააღვიძრა. პოეტური სურნელით გაუღინთა მისი ჰაერი, რომანტიკული ფერებით გაულამაზა პეიზაჟი, უცნაურ-ამაღლებული ხილვები და ასოციაციები შეუწყვილა სინამდვილეს...

...აქ ღამდამობით დგება წაქცეული ცამეტი სვეტი და ცეკვავს სამეფოდ ნაქარგი ქოში...

...აქ ვარსკვლავების თოვლი ცას შელევია და ნანაობს ატმის შტოზე მთვარის ჩრდილი...

...აქ ქარი ხეთა რიგს, ხეთა ჯარს რკალად ხრის და ზამთარს ბილიკი დაუტანია...

ჭყვიში – ყოფით-ეთნოგრაფიული და ჭყვიში – პოეტური – ორივე შესაცნობია. პირველი ქმნის მეორეს და მეორე ამაღლებს პირველს. ამიტომაც საჭიროებს იგი საგანგებო შესწავლას.

ახლა ძნელია გალაკტიონისდროინდელი ჭყვიშის ზოგიერთი მხარის თუ ნიუანსის აღდგენა. გაქრა სოფლის დასაველეთით მდებარე უბნები. ძველი საფოსტო გზა რიონმა მოაშვა. თელებისა და კოპიტების ხეივანი გაიკაფა. მეზობელი სოფლებიც აიყარა. ეს ძირითადად ჯერ კიდევ რევოლუციამდე მოხდა. რიონის პირას ბილიკ-ბილიკ მიმავალს ეული ბროწეულის ბუჩქი ან ქვევრების ნამსხერვეები თუ შეგახსნებს, რომ აქ „მამალი ყოდა და ძაღლი ყფდა“. ახლა ჭყვიშს არ სერავს თემშარა. თითქმის არავინ სარგებლობს ბორნით. ვანის რაიონი საჯავახოს ხიდით უკავშირდება სამტრედიას.

მეორე მხრივ, ახალმა საუკუნემ ფერი უცვალა სოფელს – გაულამაზა, გაამდიდრა და გააჯანსაღა.

დიახ, ძნელია ძველი სურათის აღდგენა, მაგრამ გადმოცემებით, პრესაზე დაყრდნობით თუ პოეტთა ჩანაწერებით მაინც ხერხდება XIX საუკუნის მიწურულის ჭყვიშზე მკაფიო წარმოდგენის შემუშავება.

ჭყვიში, პირველ რიგში, გეაინტერესებს როგორც სარკმელი, საიდანაც დაინახა მომავალმა მგოსანმა სამყარო და შეიმეცნა სინამდვილე.

როგორც მეცნიერები ამტკიცებენ, ტოპონიმი ჭყვიში მეგრულ-ჭანური წარმომავლობისაა და „წყალ“ ფუძეს უკავშირდება.

გალაკტიონი სხვაგვარ ახსნას იძლევა. „ჭყვიში – ნიშნავს მწყერს (მეგრ.). ამ არეშარეში დარჩენილია მეგრული გვარები“.

ეს ეტიმოლოგიური გაშიფვრა ზუსტი არ არის. მწყერს მეგრულად „ჭყორი“ ჰქვია. ფონეტიკური მსგავსება უთუოდ შეინიშნება და ალბათ ამას ეყრდნობოდა მგოსანი. მაგრამ მთავარი შეიძლება სხვა იყოს. ხომ არ იგრძნობა მშობლიური სოფლის სახელის გაოვეტურობისაკენ სწრაფვა?

ჭყვიში დასავლეთ საქართველოში მდებარეობს (ვანის რაიონი), იმერეთ-გურია-სამეგრელოს საზღვრის მახლობლად, იგი რიონის მარცხენა ნაპირზე, დაცემულ ვაკეზეა გაშენებული, ზღვის დონიდან სამოცი მეტრის სიმაღლეზე.

აქ ოდესღაც არგონავტებს ჩამოუვლიათ. ამ ნაპირებს ახსოვთ მედეას სუენდარევი ღიმილი და იაზონის გახელებაც. ბევრი რამ ახსოვთ...

დღეს საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ვანში, ჭყვიშიდან 8 კილომეტრით დაშორებულ ქალაქში, V-II საუკუნეებში ჩვენს წელთაღრიცხვამდე ცხოვრება დულდა და გადადულდა. არქეოლოგიური გათხრების საფუძველზე მოპოვებულმა იშვიათმა ქინძისთავეებმა, ოქროს დიადემებმა, ყელსაბამებმა თუ სხვა უნიკალურმა ნივთებმა მითი რეალობად აქცია; – თურმე კოლხეთის სიძლიერე და სიმდიდრე პოეტთა ფანტაზიის ნაყოფი კი არ ყოფილა, არამედ სინამდვილე.

როგორც ჩანს, მითრიდატის შემოსევების შემდეგ ვანი მოისრა. შემოგარენიც გავერანდა...

პატარა გალაკტიონი არაერთხელ ყოფილა მოწმე გარვებაში გადასული ჩურჩულისა: – თურმე ვანში, ახელედიანების გორაზე ბარის ყოველ დარტყმაზე ოქრო და ვერცხლი ამოდისო.

ყოველივე ეს აცეცხლებდა ცნობისმოყვარეობას, საიდუმლოში წვდომის დაუოკებელ სურვილს უჩენდა ყმაწვილს. მერე ბევრი რამ გაითავისა პოეტმა, პომეროსსა და სოფოკლეს დაეწაფა, ევრიპიდეს და სტრაბონს ჩაუღრმავდა... ეამაყებოდა, რომ მის მშობლიურ ფაზისს ჯერ კიდევ 26 საუკუნის წინათ უმღერა პესიოდემ.

ძველი საქართველოს ანალებში უმეტესად ლერხუმის ჭყვიში ფიგურირებს. ვახუშტი ბაგრატიონი რამდენჯერმე იხსენებს მას. იმერეთის, რიონისპირა¹ ჭყვიში, როგორც ჩანს, ნაკლებ როლს

¹ იმერეთში არსებობდა სხვა ჭყვიშიც – კულაშისა და ხუნჯილორის მახლობლად (გაზ. „დროება“, 188, №198).

ასრულებდა ქვეყნის ცხოვრებაში.

როდის ჩაეყარა საფუძველი გალაკტიონის მშობლიურ სოფელს? ამის დადგენა ჭირს. 1578 წლის ერთ დოკუმენტში – „დაეთარი ქუთაისის საყდრის გამოსავალი ბეგრისა“ ნახსენებია ჭყუში. „მართებს ჭყუშს გოგნისა სვანიძესა სუთხი ცხრა“.

საერთაუფლო, ეს იყოს ის სოფელი, რომელმაც შემდეგ ქართულ მწერლობას ორი ბუმბერაზი მისცა.

ჭყევიში ფიქსირებულია სოლომონ პირველის „შეწირულების წიგნშიც“, რომელიც 1773 წლით თარიღდება².

გამორიცხული არ არის, რომ აქაც გალაკტიონის სოფელი იგულისხმებოდეს.

ადრე ჭყევიშა და მის შემოგარენში თითო-ორილა გლეხი თუ ბინადრობდა და მეგრელი მწყემსები აზამთრებდნენ საქონელს. სოფელს შემორჩა მოგონება: გამოქცეულ ყმას აქ უპოვნია თავშესაფარი, საუკუნოვანი მუხის ფულუროში შეუხიზნია ჯალაბი და აი, ერთხელ კულაშელი თავადი – ნადირობის ტრფიალი და თავაწყვეტილი მოქეიფე – მიქელაძე გადაყრია ოჯახის უფროსს. ჭყევიშელს მუხის ფულუროში მიუპატიჟებია საპატიო სტუმარი, თავანკარა ღვინით, სუთხითა და მწყერიტ გამასპინძლებია. უსომო ყოფილა თავადის გაოცება. ღლოცვაც აღუვლენია: ღმერთო, ნუ მოშლი საქართველოში ღვინისა და მიწის სიყვარულსო.

სისხლსავე ცხოვრება არსებითად XIX საუკუნიდან იწყება.

1803 წელს იმერეთის მეფემ სოლომონ მეორემ წყალობის წიგნი უბოძა ხონის მახლობლად მდებარე სოფელ ივანდიდის მკეიდრს გიორგი ტაბიძეს: „...გიბოძეთ შნ, ხონის წმინდის გიორგის ეკლესიის ყმას მღუდელს ტაბიძეს გიორგის და შენს ძმებს იესეს, ბუენიკას და გაბრიელას და სხუათა შეღთა და მომავალთა სახლისა თქნისათა, ესრეთ და ესე ვითარად რომე ადგილზედ ნაკლები კცი იყავით და მრავალგზის გვევედრეთ ადგილის ბოძებისათს და ჩნ ვისმინეთ ვედრება თქნი და თქნის მღუდელმთაერის მთავარეპისკოპოსის ანტონის დასტურით ხონის წმინდა გიორგის ეკლესიისათუს ჭყევიშურის ადგილის წყალობა გიყავით და დაგასახლეთ, ყუმურის ღელე რომ რიონშიდ ჩაერთვის იმ ადგილზედ, გიბოძეთ შნი საყოფი სამოსახლო სამამულე და საყანე ჭალისთავიანათ პაატეის ღომინის ფშანი რომ ჩამოკყეება კანარის თავიანათ და ისევე ეკლესიას უნდა ემსახურო, რლიც მისი ბეგარა გემართა და მეფობისა ჩნისა წარსამართებლად და სლისა ჩნისა საოხად ამადლებას დღეს ცხუარი უნდა დაჰკლათ და მღუდელს უნდა აწირვიროთ და სხუა სათხოვარი ჩნგნ და

¹ ქართული სიმართლის ძეგლები, ტ. II, 1965, გვ. 432.

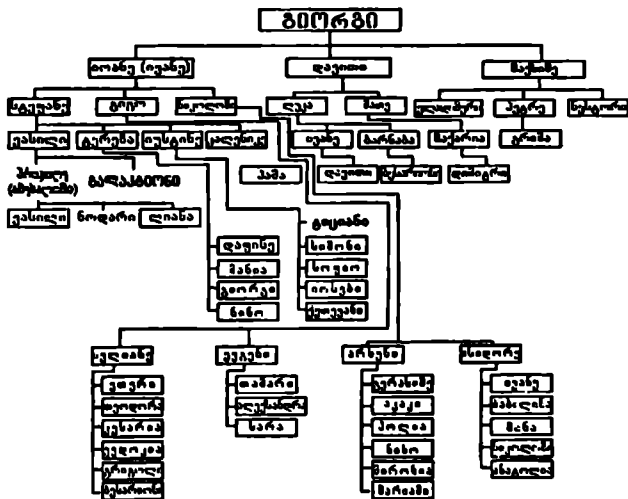
² იქვე, ტ. III, 1970, გვ. 318.

ჩვენის მოხელისაგან თქნ არა გეთხოს რა...¹.

ამ სიგელიდან სოვი რამ გაუგებარია თანამდროვე მკითხველისათვის. დღეს ვერცერთი ჭყვიშელი ვერ გეტყვის, რას ნიშნავს „პაატეის ლომინას ფშანი“, „კანარი“ და სხვ.

ისევ გალაკტიონმა უნდა გვიშეუღოს ერთ პატარა ჩანაწერში, რომელსაც მრავლისმაუწყებელი სათაური აქვს – „მეფის ჭალა (ისტორიული რომანი)“ – გალაკტიონი მიუთითებს: ბაბუჩანემისაგან გამიგონია: ხუთასი ქცევა მიწა აჩუქა სოლომონ მეორემ ჩვენს წინაპრებსო. პაატა განთქმული მონადირე ყოფილა. რიონიდან კილომეტრნახევრის მოშორებით ტყეში ლოგინი ჩაუდგამს. „ქქონდა თან თოფი. უმიზნებდა და კკლავდა ირმებს“. ამიტომაც დაერქვა ამ ადგილს „პაატეის ფშანი“. გალაკტიონი იმასაც აღნიშნავს, რომ ქვეყნის შემოგარენი ადრე ქალსე „ჩაუამული“ იყო. იმერეთის მეფეები დამნაშავეებს აქ ასახლებდნენო.

ამრიგად, გიორგიმ საფუძველი ჩაუყარა ტაბიძეების² ახალ ფუძეს. გენეალოგიური ხეც ასე განიტოტა:

¹ სარგის კაკაბაძე, დასაჯელთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები, წ. II, 1921, გვ. 141-142.

² პროფესორი ფრიდონ სიხარულიძე წერილში, „ქართულ საგვარეულოთა შესწავლისათვის“ მიუთითებს: „ტაბიძე – ძე სუფიქსით გაფორმებული ასეთ საგვარეულოს უნდა ნიშნავდეს ფთაბაძე.“

მიგრაციის შემდეგ ეს საგვარეულო სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში ჯერ-ჯერობით ორ დიდ შტოდ გაყოფილად (თებძე, ტაბიძე) გვესახება“ (გაზ. „აღლოპინება“, 2002, №7).

გიორგის შემდეგ ჭყვიშში სხვებიც ჩამოსახლდნენ და აჩქარდა სოფლის მადისცემა. დასაეღეთ საქართველოში რუსეთის ფეხმოკიდებას რიონზე ნაოსნობის გაცხოველება მოჰყვა.

კ. ბოროზდინი იგონებს XIX საუკუნის 50-იანი წლების ამბებს. „...მაისის 23, როცა მე სტუმრად ვიყავი გეგიძესთან, მისი სახლის აივანზე იჯდა რამდენიმე მგზავრი, ფოთში მიმავალი. ლაპარაკობდნენ მეორე დღისთვის ნავის დაქირავეების შესახებ. ამ დროს შორი-ახლოდან ზარბაზნის დაცლის ხმა მოისმა. ნეტავ, რა ამბავი უნდა იყოს? აქ ზარბაზანს რა უნდოდა?

თვალის დახამხამებაში გამოცვივდით ნაპირზე და დაინახეთ პირველი და სრულიად მოულოდნელი ორთქლმაგალი გემი, რომელიც დიდის ხმაურით მიაპობდა რიონის ტალღებს“¹.

მაგრამ ვიდრე ცეცხლის გემები ამოუყვებოდა რიონს, მანამდე ბრტყელძირა კოლხური ნაევებით მოცურავდნენ ვაჭრები, უმეტესად ბერძნები, და ჭყვიშამდე აღწევდნენ. სოფლის ყურეში, რომელსაც წისქვილისფონი ეწოდება, გაჩნდა დუქნები და სავაჭრო ფარდულები. საჩინოს თემიდან, რომელიც გამოირჩეოდა სოფლის მეურნეობის პროდუქტთა სიუხვით, აქეთკენ მოედინებოდა სიმინდითა და აბრეშუმის პარკით დატვირთული ურმები. მოჰქონდათ კაკლის ხეები და ათასგვარი ნედლეული. მერე იტვირთებოდა უზარმაზარი ნაევები და თავიქვე ფრთისა თუ ყულევისაკენ მიცურავდნენ.

ჭყვიშში პატარა სამდინარო ნავსადგურად იქცა. ამ გარემოებამ, ცხადია, გავლენა მოახდინა სოფელსა და მის მცხოვრებლებზე.

ფოთი-თბილისი რკინიგზის გაყვანის შემდეგ რიონზე ნაოსნობა შეწყდა და ჭყვიშმაც დაკარგა გარკვეული უპირატესობა. მაგრამ დიდი სოფლის სახელი მაინც შეინარჩუნა XIX საუკუნის მიწურულამდე.

გალაკტიონის დაბადების წელს აქ ორას კომლზე მეტი ცხოვრობდა: ტაბიძეები, ბახტაძეები, წიქვაძეები, ბერეკაშვილები, ნანაძეები, კოპალეიშვილები, ბაღდავაძეები, კიკაბიძეები, ლეჟაევი, ქაჯაიები, მამფორიები, ფარცხალაძეები, ცაგარეიშვილები და ა. შ.

სხვათა შორის, ივანდიდთან კაეშირი მთელი საუკუნე არ გაწყვეტილა. გალაკტიონი არაერთგზის ყოფილა მოწმე იმისა, თუ როგორ აიბარგებოდნენ ტაბიძეები და ჩარდახიანი ურმებით მამა-პაპათა სალოცავების მოსანახულებლად მიეშურებოდნენ. იმასაც იგონებდა, რომ ერთი ივანდიდელი „მაკეესართვალებიანი“ მოხუცი ყოველ გიორგობას გატენილი ხურჯინითა და სავსე

¹ კ. ბოროზდინი, სამეგრელო და სვანეთი 1854-1861, 1934. გვ. 302-303.

ტიკით მოზრძანდებოდა ჭყვიშს.

ჭყვიში ქუთაისის მაზრაში შედიოდა და სამტრედიის საბოქაულოს ექვემდებარებოდა. თავაპირველად მას დამოუკიდებელი საზოგადოება ჰქონდა, შემდეგ კი ტობანიერს შეუერთეს.

საფიქრებელია, ადმინისტრაციული გაერთიანება მოსახლეობის შემცირებამაც გამოიწვია. ადრე ჭყვიში და მისი შემოგარენი, როგორც უბატონო მხარე, ბევრს იზიდავდა, ბატონყმობის გადავარდნის შემდეგ. გლეხობამ უფრო მწვავედ განიცადა მაღაროისა და აღიდებული რიონის რისხვა. ფოთი-თბილისის რკინიგზის გაყვანამ და დაბა სამტრედიის შექმნამ დააჩქარეს მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის სოფლიდან წასვლა.

„ივერიის“ პუბლიცისტი ვლადი ბუჟანელი 1897 წელს წერდა: „ს. ჭყუშიდგან, რომელიც შეადგენს ტობანიერის საზოგადოებას, გადასახლდა ეწერის საზოგადოებაში 30-ზედ მეტი მცხოვრებელი. ამ გვარად დაშორდნენ თავის საზოგადოებას რვა-ათი ვერსის მანძილით. დღეს ისინი მეტად გაჭირვებულნი არიან, რადგან ვერ მიეწერნენ იმ საზოგადოებას, სადაც დასახლდნენ, და თავიანთი საზოგადოებაც დაუშორდათ, იმათთვის არც წირვა-ლოცვაა და არც სასწავლებელი“¹.

მეორე გასხეთის კორესპონდენტი არ კმაყოფილდება ფაქტის კონსტანტაციით და იმ მიზეზსაც გახაზავს, რამაც განაპირობა ჭყვიშელთა გადასახლება სამტრედიის მოსაზღვრე სოფელ ციცხში.

აქ სამოცი კომლია და ყველანი რიონგაღმიდან არიან გამოხიზნულნი, მათი აყრა გამოიწვია შემდეგმა გარემოებამ. „მითხველს ეხსომება, რომ 1895 წელს დიდი წყალდიდობა იყო ქვემო იმერეთში. ამ წყალდიდობამ ყველანი ააწიოკ-დააწიოკა, მათ შორის ჭყუშელებიც. რიონი, რომელიც გვერდზე ჩაუდის ჭყუშს, მცხოვრებთა კარ-მიდამოს საშინლად ავერანებდა და იმ წყველა-კრულვით მოსაგონებელმა წელმა ხომ სულ ბოლო მოუღო ჭყუშელებს. აი, ამისათვის რამდენიმე კომლი იძულებული გახდა დაეტოვებინა თავისი მამა-პაპური კარ-მიდამო და გადასახლებულიყო სხვა მხარეს, რადგან მათთვის ხელმისაწვდომი იყო და თან კარგადაც ემხრობოდათ ძველი სახნავე-სათესის მუშაობა. ამის გამო იყიდეს თითო ნაკვეთი მიწა ციცხში და დაესახლნენ იქ. ახლად დასახლებულთ თანდათან ემატებიან მეზობლები, რის გამოც ციცხის ცარიელი

¹ გაზ. „ივერია“, 1897, №216.

მიწები, რომელსედაც ტურა-მგელის მეტი არა დადიოდა-რა, დღეს მცხოვრებლებით არის მოყენილი. აქაური მცხოვრებნი შეუერთდნენ ეწრის სასოგადოებას და თანაც ააშენეს საკუთარი ხის ეკლესია¹.

ეს ცნობები იმიტომაც მოვიტანეთ, რომ, ჯერ ერთი, გვეჩვენებინა ჭყვიშის მოსახლეობის შემცირების ტენდენცია. მეორეც, ხაზი გაგვესვა იმ გარემოებისათვის, რომ გადასახლებულნი კავშირს არ წყვეტდნენ ძველ მეზობლებთან, ნათესაებთან, ხოლო მისეღამოსეღა და მჭიდრო ურთიერთობა გარკვეულად უწყობდა ხელს ჭყვიშში ახალი ცხოვრების შემოჭრა-დამკვიდრებას.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ჭყვიშზე დიდ გავლენას ახდენდა სამტრედია. აქ მოდიოდნენ ბაზრობაზე, სოფი აქვე იწყებდა სამსახურს. სამტრედიიდან მიემგზავრებოდნენ ფოთში, ბათუმში, ქუთაისსა თუ თბილისში. აქ უფრო ღრმად ეცნობოდნენ ბურჟუაზიულ ყოფასა და ურთიერთობას.

1892 წლის გაზ. „ივერიაში“ ვკითხულობთ: „ვისაც რკინის გზით უწვლია, უჭკველია შენიშნაედა, რომ სამტრედია ერთი საუკეთესო სადგურთაგანია. დღეს აქ საკმაოდ ბევრი ხალხი ტრიალებს, დიდი ვაჭრობაც იციან, ირგვლივ დიდძალი მოსახლეობაა და რამდენიმე დიდი სოფელიც აკრავს ზედ. ამ ოცის, ოცდახუთის წლის წინად – კი იმ ადგილას, საცა დღეს რკინის გზის სადგური და ამდენი სხვა შენობაა გამოჭიმული, თითქმის გაუვალი ტყე იყო; მონადირე თუ შევიდოდა შიგ, თორემ მგზავრს, კაჭარს და საქმის კაცს აქ რა უნდოდა“².

1897 წელს სამტრედიაში ორას ორმოცდაათამდე საწარმო-დაწესებულება იყო. სახელოსნო, დუქანი, მაღაზია, აფთიაქი, სამკითხველო, წიგნის საეაჭრო და სხვა³.

კაპიტალისტური ცხოვრება მოურიდებლად ანგრევდა ჯებირებს. სამტრედია ძალუმაღ იზიდაედა ბელის მაძიებლებს და მათ შორის ჭყვიშელებსაც. ბარემ იმასაც ვიტყვი, რომ გალაკტიონისათვის მახლობელი იყო სამტრედია. მას აქ არაერთი ლიტერატურული საღამო გაუმართავს. მაგრამ მთავარი ის არის, რომ პოეტის ბავშვობის, ყრმობისა და სიჭაბუკის ხანა აღსავსეა ამ ქალაქთან დაკავშირებული შთაბეჭდილებებითა და მძაფრი განცდებით. ალბათ ამ სიახლოვემ, ღრმა სიყვარულმა გაუჩინა უკვე სახელმოხვეჭილ პოეტს სურვილი, სამტრედიას

¹ გაზ. „ცნობის ფურცელი“, 1903, №2093.

² გაზ. „ივერია“, 1892, №78.

³ გაზ. „ცნობის ფურცელი“, 1897, №291.

საგალაკტიონო დარქმეოდა.

მოგვიანებით გალაკტიონი წერდა:

„შენთვის არაეის უძღენია ლექსი,
რომ ეერ გამსწეკენ ალბათ ბეღია.
შენ ხომ სახელად ატარე დაბა –
თან მხოლოდ დაბა და სამტრედია.
წინათ ბორბლები დილიუანსების
გაიძახოდნენ: ცობა, საწინო.
ეხლა კი მინდა უზარმაზარი
შენში ქალაქი აღმოვანინო.
ინდუსტრიული დროის სიმბოლო!
ინდუსტრიული დროის რეფლექსი!
პოეზიისთვის ნემგან პირველად –
აღმოვინილი: ქალაქი-ღექსი!“

ჭყვიშ'ზე გადიოდა სამტრედია-ვანის საფოსტო გზა – საწინოს თემის ძირითადი არტერია. ყოველდღე ზანზალიკების წკარუნით ჩაიქროლებდა დილიუანსი გალაკტიონის ესოს წინ, ჭრიჭინით ჩაივლიდნენ დატვირთული ურმები. გარემოს აცოცხლებდა ჩაღვადრების ჩვეული სიმღერა.

კვირაში ერთხელ კულაშელი მეწვრილმანის ჯაგლაგი ცხენი გამოინდებოდა ორღობებში და გაქიოდა ისაკა: საპონი, გუნდა, მიხაკი, ყართალი...

შემოდგომაზე ჩარჩების შემოსევა იწყებოდა. გზისა პირას ჩალის ქოხებს დგამდნენ და კაპიკიან ტარანსა თუ ქინძისთავეში ოცდახუთ ტაროს ძალავდნენ ბაეშეებს.

სოფელი ეკონომიკურად ღონიერად გამოიყურებოდა. „ჭყვიშელი გლეხი სასოგადოდ შეძლებულია. ძვირად მნახავთ აქ გლეხს, რომელსაც ოდა არ ედგას. ოდის აშენება თითქმის ავადმყოფობადა აქვთ აქაურებს გარდაქცეული. იშოვნის ოცს, ოცდა-ხუთს თუმანს თუ არა, მაშინვე ეშურება ოთხ-ხუთ თვალღიანის სახლის აშენებას“¹.

შემოსავლის ძირითადი წყარო სიმინდი იყო. „მწელად მოიპოვება იმისთანა კომლი, რომელმაც, რაც უნდა ცუდად მოსავლიანი წელიწადი შეხედეს, ასი-ორასი ფუთი სიმინდი არ გაყიდოს ყოველ წელს. არიან იმისთანებიც, რომელნიც ოთხას ფუთამდის შეიდიან“².

გლეხები ხელს იმართავდნენ აგრეთვე აბრეშუმის პარკით. ეს საქმე, როგორც ჩანს, სარფიანი იყო, რაც დასტურდება ერთი კერძო

¹ გაზ. „ივერია“. 1892, №62.

² იქვე.

ბარათითაც. გალაკტიონის დედას ფული უთხოვია მანლისთვის. პასუხად იუსტინე წერს: „...დღეს იმისთანა ვიწროობა მაქვს, რომ ვერაფერს ვერ გიხერხებ, სხვაგან რომ ვიშოვიდე გისესხებდი და ისე გამოგიზაინდი. მარა როგორც მე არ მაქვს, ეგონებ, არც სხვას უნდა ქონდეს. ჯერ აბრეშუმი არ შემოსულა და ისე ფული, ხომ იცი, საიდან უნდა შემოვიდეს ჩვენში. ჩემი შემოსავალიც ამაზეა დამოკიდებული...“

ჭყვიში გამორჩეული იყო იმით, რომ აქ არცერთი თავადი არ ცხოვრობდა. ალბათ ესეც აპირობებდა მოსახლეობის ყოფასა და ურთიერთობაში სილაღე-სითამამეს.

პატარა გალაკტიონი დაკვირვებით ადევნებდა თვალს სოფლის ცხოვრებას. მის გონებაში ღრმად იბეჭდებოდა სოფლის სურათები, ყოფითი დეტალები და სიტუაციები, რომლებიც შემდეგ პირდაპირ თუ ირიბად თავს იჩენს მის შემოქმედებაში.

რა შეიძლება ითქვას ჭყვიშის გარემოსა და ლანდშაფტზე, როგორც გალაკტიონის ხასიათისა და ბუნების განმსაზღვრელ ერთ-ერთ წინა პირობაზე?

...ცენტრალურ გზას პატარ-პატარა შუკები ერთვის. შუკის ორივე მხარეს არცთუ დიდი ეზოები ბროწეულის ღობეებს მოუმწყვდევიან, ჭიშკართან კაკალი ან თუთა შრიალებს. სახლის წინ გაფენილ მოლს ომბალო მოძალებია. უკან მუხის ბოძებზე შემდგარი სასიმინდეა. მოშორებით ხურმისა და ტყემლის ხეებზე ქათმები იბუდებენ.

ჩარღელებით შემოკავებულ ბოსტანში კეუერა მხალი, პრასი და ჭყიმა ხარობს, დიდი თეთრი გოგრები ძლივს იმაგრებენ თავს ისლიან სახურავზე.

საკმარისია წარმოწვიმოს და ტბორებით ივსება ეზოები. მერე მზე გამოანათებს და ადის ოხშივარი მიდამოს. ბოლავს ხავსმოკიდებული ყავრები, შრება აივანზე გამოფენილი ღამით დანესტიანებული ქვეშაგებელი.

სოფელსა და მის შემოგარენში უამრავი ფშანია. წუიან კოლოები და ბობოქრობს მაღარია. „მღერის გომბეშო გაუმშრალი და ოქროპირი“ მდინარის პირას, გუბერებში, ეზოში. მას მოძახილს აძლევს ხეზე შესკუპული ვასაკა.

აქ ანწლი და ჭიაფერა კაცის სიმაღლისა იზრდება. შემოდგომით ღობის გასამაგრებლად ჩასობილი ტირიფის სარი გაზაფხულზე ტანშეფოთლილი ხეა.

ტიციანი წერს: „ტროპიკული გვიმრები, ლიანები, ჭადრებისა და ალვის ხეების ხშირი რიგები და ალაგ-ალაგ ჭაობიანი სახნავეების ფართო არე ჩემს გონებაში აცოცხლებდნენ მაინ რიღისა და

აღუქსანდრე დიუმას რომანების გმირებს... განსაკუთრებით დამამახსოვრდა მ'ხის ჩასვლა რაიონისპირა ველეებზე, როდესაც მ'ზე ცეცხლმოდებულ მეწამულ პალიასტომის ტბაში ჩაეშეებოდა ხოლმე და ცას სანახევროდ კოლოები ჰყარავენ¹.

ციებისაგან გატანჯული ჭყვიშელ ქალს, რომელსაც შუბლი მხლის ფოთლებით შეუხვევია, პოეტი ქეთევან წამებულს აღარებს.

სოფელს რიონი აძლევს რიტმს. იგი მოწყალეც არიც და დაუნდობელიც. მოაქვს შლამი და ანოყიერებს სახნაფსათესებს. მას უმადლიან თევზს, შეშას, საშენ რიყის ქვებს... გვიან გაზაფხულზე გაბოროტებაც იცის. ნაპირებიდან გადმოვა. მოხვეტს ყველაფერს, რისი მოხვეტაც კი შეუძლია, დატოვებს ხაშმს და გაილალება.

დავესესხებით „სამშობლოს“ ერთ კორესპონდენციას.

„26 ივნისს, გათენებისას, შეიქნა ხალხში გულ შემზარავი კვილი, აბა, წყლის დანახვაზე ერთი მეორეს გასძახოდნენ: თავს უშველეთ ხეებზე გასვლით. აგერ დედა აღვიძებს თავის პატარა შვილებს და ბავშვებით ხელში გარბის ხეებისაკენ. აკვანი დღესაც ბევრ ალაგას არის ხეებზე ჩამოკიდებული“².

და შემდეგ:

„ამრიგათ განვლო თითქმის ერთი დღე-ღამე. ხალხი მშიერ-მწყურვალე ხეებზე იყო შებუდრული, უმწვოთ დარჩენილი შეყურებდნენ ყველაფერს“³.

წყალდიდობამ სოფელი გაანადგურა. ასეთი შემთხვევები არცთუ იშვიათი იყო. მაგალითად, 1922 წლის 16 ოქტომბერს ტიცინი მეულღეს სწერდა: „ჩვენი სოფელი რიონს სულ გაუფუჭებია“.

რიონთან დაკავშირებული დეტალები ყოველდღიურ ყოფაში ძალუმად შემოიჭრა. მაგალითად, იტყოდნენ: ხე იმოდენა იყო, ერთი ნაგი შეშა ავიდაო. ან მაჟანმა და მაჟანმა ერთი ნაგი სიმინდი გაყიდაო, ნაჟმა საზომი ერთეულის ფუნქცია შეიძინა.

სხვათა შორის, გალაკტიონისათვის რიონი უფრო მეტი იყო, ვიდრე ჩვეულებრივი მდინარე – მეგობარი და ცხოვრების სიმბოლო, სანუკვარი ფიქრების აღმძვრელი და მესაიდუმლე, ტკობის საგანი და „მემატიანეც“. ამიტომაც ამბობს:

„სიტყვით რაც ძველებრ
ხატაეს კარგს, ფაქიზს,

¹ ტ. ტაბიძე, თხზულებანი სამ ტომად, ტ. I, 1966, გვ. 1.

² გაზ. „სამშობლო“, 1915, №119.

³ იქვე.

მე ვამეტყველებ
მშვენიერ ფაზისს.
მონად ვარ, მიწად
მისი ქნარისა,
სინარსარისა
და სიკისკასის¹.

აქ ერთ ფრიალ მნიშვნელოვან საკითხზე უნდა შევიწერდე.

გალაკტიონი ხშირად ესაუბრება მდინარეს. გთხოვთ, ამ ფარასა ფიგურალურ გამოთქმად ნუ მიიჩნევთ. იგი პირდაპირი მნიშვნელობით უნდა გავიგოთ.

ღიახ, გალაკტიონის ურთიერთობა წყალთან განსაკუთრებულია. მას ეხერხება ტალღებთან უბნობა. ამას მხოლოდ ინტუიციას ნუ მივაწერთ.

დღეს უკვე დადგენილია, რომ წყალს აქვს ინფორმაციის მიღებისა და გადაცემის უნარი და რომ დრო და სივრცე სულაც არ ქმნიან ამ შემთხვევაში წინაღობას. სწავლულებისათვის ისიც ცნობილია, რომ წყლის ენერგეტიკული სიძლიერე დღე-ღამის სხვადასხვა მონაკვეთში განსხვავებულია.

...წყალს, ქიმიური ფორმულის (H_2O) გარდა, გააჩნია მისტიკური თვისებები – იგი ფიქრობს, აზროვნებს, ინფორმაციის მატარებელია და, რამდენადაც გასაკვირი არ უნდა იყოს, გააჩნია სმენაც. ცნობილმა მუსიკოსმა და პროფესორ-მედიკოსმა სერგეი სურმაჯანმა ჩვეულებრივ წყალს მოასმენინა მუსიკა და აღმოაჩინა ის, რომ მუსიკა ხელს უწყობს წყალში პიდროქსინის (წყლის შემადგენელი დამუხტული ნაწილი) მომატებას. სხვა მეცნიერებმა კი უახლესი ტექნიკით აღჭურვილ ლაბორატორიებში დააფიქსირეს შემდეგი: წყლის კრისტალები სხვადასხვაგვარად რეაგირებენ კლასიკურ, ხალხურ და თანამედროვე მუსიკაზე. ულტრაიისფერი სხივებით გადაღებულ კადრებში გამოჩნდა წყლის კრისტალებზე რიტმული მოძრაობა.

მუსიკის ტაქტის მიხედვით წყლის კრისტალები ემოციას ვიზუალურად გადმოსცემენ – სასიამოვნო პანგების დროს ესთეტიკურ ცოცხალ ნახატს ქმნიდნენ, ხოლო მიიმე, დაძაბული მუსიკის მოსმენისას ერთმანეთზე ეჯახებოდნენ და პანიკურად მოძრაობდნენ, უფრო მეტიც, წყალს შეუძლია თავისი თვისებების შეცვლის შესახებ ინფორმაცია გადასცეს სხვა წყალს, რომელიც მისგან შორი მანძილით არის დაშორებული².

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XI, გვ. 305.

² ივორ დოლიძე, რატომაა წყალი სკანდალური საიდუმლოს მატარებელი?, ჟურნ. „ფენომენი“, 2005, №8, გვ. 7.

ცხადია, პოეტს ყოველმხრივ გაცნობიერებული არ აქვს წყლის საიდუმლო ბუნება, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, რომ რიონისაგან იგი არა მხოლოდ ენერგიას იღებს, არამედ ინფორმაციასაც.

დაეუბრუნდეთ განშტოების სათავეს.

სოფლის ცენტრში ხის ეკლესია დგას. წირვიდან გამოსულნი ცაცხვის დაკორებულ ფესვებზე ჩამოსხდებიან, ნაწილიც მიწაზე მოირთხამს ფეხს და ყვებიან თავიანთი გაჭირვებისა და დაღბინების ამბებს. მერე სიმღერას წამოიწყებენ და ეფინება მიდამოს იმერულ-გურული პანგები. პატარა გალაკტიონსაც გული იქეთ მიუწევს. გაირინდება, თვალებს მილულავს და არა მხოლოდ რიტმს, არამედ ხედავს კიდევ სიმღერას.

ზოგჯერ შეკრებილთ მღვდელი ან მასწავლებელი შეემატეა და საუბარიც სხვა კალაპოტს იღებს. გლეხებს არიგებენ. ურჩევენ, უხსნიან.

შაბათ საღამოს ჯარიანობა ეწყობა. „... შეიკრიბებოდნენ გოგობიჭები ცაცხვის ქვეშ ეკლესიის გალაკანში და აწრიადდებოდა გარმონი, რომელსაც აქ „მუზიკა“ ჰქვიაოდა.

ყველაზე უფრო მეტიჩარა გოგო მოიღერებდა ყელს და იტყოდა შაირს, სადაც ჩამოთელილი იყო ყველა ქუთაისელი ექიმი: ხეინოვი, ნაზაროვი, მგონი სამსონ თოფურიაც, — ვიზედაც ეს ქალბატონი არ აპირებდა გათხოვებას, და დაათავებდა:

*...მე წაყვები გომართელსო,
გული მტკივა, მომარჩენსო!*

— შენ რაც გტკივა, ბიძია, კი ვიცი, მაგრამ გომართელს სად აქვს შენი მორჩენის თავი, — იტყოდა შეჭადარავებული სოფრონა, რომელიც ფაენივით გაჩნდებოდა ცაცხვებთან და ნაესი თვალით ათვალთვლებდა შუკებში წამოზრდილ ახალგაზრდობას¹.

გალაენის აღმოსავლეთით დუქნებია, აქ ჩერდება დილიჯანსი. აქვე ისვენებენ მეურმეები და ჩალვადრები. ურემს ქვეშასადგამზე შეაყენებენ. ცხენებს საპალნეს ჩამოხსნიან და თხრილის პირას მირეკავენ. წაიხემსებენ და ზოგჯერ თვალსაც მოატყუებენ.

მომავალი პოეტი მძაფრად განიცდიდა ყველაფერს. ჭყვიშის ბუნება — განსაკუთრებით შემოდგომისა და ზამთრის პეიზაჟები — მასში გაუცნობიერებელ სევდას ბადებდნენ, ფიქრისა და ოცნებისაკენ უბიძგებდნენ.

სწავლულები ამბობენ, რომ ადამიანის ორგანიზმი მშობლიური მიწის ატომებისაგან შედგება, რომ პიროვნებასა და მშობლიურ გარემოს შორის ქიმიურ ელემენტთა მუდმივი ცვლაა, რაც პატრიოტიზმის საფუძველი და ინდივიდის მეობის ერთ-ერთი

¹ ტ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 3, გვ. 43.

განმსახლურელი ფაქტორია.

გალაკტიონიც ჭყვიშის ატომებით, მისი ხმებით, ფერებითა და სვედით ღრმად არის გაჯერებული. იგი მთელი არსებითა და სულით ეჯახება მშობლიურ გარემოს, რაც კარგად წარმოიხსენება პოეზიაში. გალაკტიონის შემოქმედება უთუოდ დაუვალეულია ჭყვიშისგან. ეს სოფელი არცთუ იშვიათად იყო პოეტური ხილვა-აფეთქების წყარო და ობიექტი.

- აბსურდი იქნებოდა იმის თქმა, რომ გალაკტიონი, როგორც მწერალი, არსებითად ეიწრო მშობლიურმა ბუნებამ და გარემომ შექმნა. იმ წიაღში ასობით სხეამაც აახილა თვალი, მაგრამ მასავით არავის გაუშლია ფრთები. გალაკტიონი იმიტომაც არის გალაკტიონი, რომ გასაოცარი, უღრმესი ხილვები და შეგრძნებები ჰქონდა, მისი გული სეისმოლოგიური სიზუსტით აღნუსხავდა უმცირეს ძვრებსაც და ეს მაშინ, როცა სხვები დედამიწის შებარბაცებასაც კი ვერ გრძნობდნენ. ამ თანდაყოლილი ნიჭის გამახვილებას უთოდ შესამჩნევად შეუწყო ხელი რიონის სანახებმა და ყმაწვილობის დროინდელმა დაკვირვება-შთაბეჭდილებებმა. ბუნება არა მარტო ტკბობის წყარო იყო მისთვის, არამედ განწყობილებათა მიზეზი თუ საბაზი, მძლავრი იმპულსების წარმოშობი, ლირიკულ გამძაფრებათა სათავე, სტრიქონებში განცდათა დაურეების საფანელი...

ჩვენ ვერ შემოვიფარგლებით იმის აღნუსხვით, თუ რამდენჯერ არის ფიქსირებული გალაკტიონის ლირიკაში მშობლიური ტოპონიმები, როგორი სტრიქონები უძღვნა პოეტმა ჭყვიშის, შუამთის თუ საპაიჭოს სანახებს. როგორ იგონებს იგი ბაეშეობისა და ყრმობის ეპიზოდებს. ეს თავისთავად მნიშვნელოვანი საკითხებია, რამეთუ იგი ნიადაგისა და ნაყოფის ცნობილი დილემის გადაჭრის წინა პირობაა. მაგრამ ამით დაკმაყოფილება პრობლემის პროკრუსტეს სარეცელზე მოთავსებას დაემსგავსებოდა, საოცრად დაკინდებოდა და პროვინციულ ხასიათს მიიღებდა გალაკტიონის პოეზიის ჩვენთვის საინტერესო ნაკადი.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია და აგრეთვე ძნელსაკვლევიც, თუ მშობლიურმა გარემომ რა გაელენა მოახდინა გალაკტიონის პოეტურ ფორმირებაზე. შეიძლება ლექსში სრულიად არ იხსენიებოდეს საჩინოს თემი თუ ტობანიერის ჭადრები, მაგრამ იგი ისხენიებოდეს საჩინოს თემი თუ ტობანიერის ჭადრები, მაგრამ იგი სწორედ „სოფლური“ განწყობილებითა და შთაბეჭდილებებით იყო შთაგონებული.

გაგვიჭირდებოდა იმის თქმა, რომ გალაკტიონი საგანგებო გამოცალკევებით იხსენიებდა მშობლიურ სოფელს. მოგონებათა მოვანების ჟამს, ჩვეულებრივი საუბრისას თუ სერობისას ბევრის

მხილველი მგოსანი მისთვის ნიშანდობლივი ნახევარტონებით, უეცარი შეყოვნებებითა და მოცახცახე კილოთი ყვებოდა მრავალი ქალაქისა და სოფლის ამბავს. და მაინც, თუ შეპირისპირებაზე მიდგება საქმე, მის მოგონებებში პირველობის პალმას ისევე ქუთაისი და პეტერბურგი ისაკუთრებენ. (თბილისი განცალკევებით დგას გალაკტიონის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში. იგი არა მოგონებების, არამედ ყოველდღიური განცდის საგანი იყო).

აღნიშნული ფაქტის ერთი გარემოებით ახსნა სწორი არ იქნებოდა. შეიძლება იმანაც იქონია გაელენა, რომ გალაკტიონი დიდხანს არ ცხოვრობდა ჭყვიშში და არც ხშირი სტუმარი იყო მისი. ალბათ იმანაც, რომ თავი „სრულიად საქართველოს ძე“ გამოაცხადა, იმანაც, რომ მგოსანი გულის ძაფებით ენასკეებოდა ყოველ ახალ ადგილს... ამიტომაცაა შინდისი. ყვარელი თუ ბათუმი ესოდენ მახლობელი მისთვის... ეს, რა თქმა უნდა, სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ პოეტმა ზურგი შეაქცია მშობლიურ სოფელს.

გალაკტიონისათვის ძვირფასი იყო ჭყვიში და მისი მოსაზღვრე სოფლები. იგი არაერთხელ დასდგომია ნათესავეებთან თუ ნაცნობ ჩალვადრებთან ერთად დედუღეთის გზას. ჭყვიშიდან აღმოსავლეთისაკენ გაუტევენ და ერთ საათში შეამთას მიადგებოდნენ. შემდეგ სამხრეთისაკენ აუხვევენ და იწყებოდა აღმართ-დაღმართები, ყუმურზე გადებული ბოგირები, ფერად-ფერადი კორდები და შექქული კორომები.

ზოგჯერ ტობანიერის მუხნარს გვერდს აუვლიდნენ და დასავლეთის შარას გაჰყვებოდნენ. ნასერალის ჩასახვევთან შეჩერდებოდნენ. გალაკტიონს განსაკუთრებით უყვარდა ეს ადგილი. უზარმაზარ სამიჯნე ქვაზე გარკვევით იკითხებოდა: „მეფემან სოლომონ გაენათს შევსწირე“ (ესე მიწანი). პატარა ბიჭის წარმოსახვაში ასოების მიღმა ფერადი სურათები ცოცხლდებოდა XVIII საუკუნის იმერეთი, ოქროს ჩარდახი, ბრძენი ხელმწიფე, ფანტასტიკური გელათი და...

გზად მიქლელფონში შეისვენებდა. აქ მამიდა ეგულებოდა – გერმანე გიორგაძეზე გათხოვილი მორცხვი და კეთილი ტერეხა. გალაკტიონს გამოირჩეულად უყვარდა უფროსი მამიდაშვილი გიორგი და ეს სიყვარული ბოლომდე შეინარჩუნა. სვეტიანე კეკელიძის (გალაკტიონის მამიდაშვილის – ოლდას მეუღლის) ოჯახში ახლაც სათუთად ინახავენ გალაკტიონის მიერ გიორგისადმი მიძღვნილ წიგნს ძვირფასი წარწერით.

ცოტა კიდევ და საოცნებო საპაიჭოც. ადგიშვილების წაბლის ოდა ფართო აიენითა და ლამაზი რიკულებით თითქოს გულში ჩასაკრავად იწევს. 19 წლის გალაკტიონს დღიურში ჩაუწერია:

„ეს ადგილი მთიანია, კარგი ჰაერით და ნათესაელებიც კარგი ხასიათისანი მყვანან იქ“.

იმერეთის ამ პატარა კუთხემ მძლავრად შეარხია პოეტის სული და ფესვი გაიდგა „მშვენიერ წიგნებში“. მოგვიანებით შეთხზულ ერთ ლექსში გალაკტიონი ამბობს:

„სადაც არ უნდა ველიდეს
ეს საპაერო გემი,
მაინც ფაზისის კიდეს
უელის ოცნება ჩემი.

სადაც მგზნებარე ბავშვი
ქარის პირისპირ ექროლი;
ველად, ყანაში, ნავში
მღერდა ზვირთების შფოთი“¹.

მაინც როგორ არის დახატული მშობლიური სოფელი? მოვიგონოთ ცნობილი ლექსი „ომნიბუსით“.

„ეზოს ახსოვს ყოველ წუთის
შარაგზა და გადაღმა.
ისევე იქ დგას ჩრდილი თუთის,
ცაცხეები კი გადახმა.
და ტირიფიც მაღლარ მტყენით!
სასაცილო ტირიფი,
გადახრილი ზედმიწევნით,
მსუბუქი და ირიბი.
დაფენილი, თითქო ომში,
ფშანია თუ ჟალტამი?
ველად ყრია ლურჯი კომში
და ცისფერი ატამი.
აღუბლები ისე ჰქერიან –
სეედიანნი სიონი,
და სახელად რიონს ჰქეიან
ისევე იგი რიონი.
ისევე ჩნდება მწყერით ველი,
ღაღღა თვალს ეცეცება.
ღამლამობით მოდის მგელი
და საქონელს ეცემა.
დარჩენილი მინდვრად ჩაღა,
დანისლული კოპიტა.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VII, გვ. 162.

განადგურდა მეფის ჭალა,
ჩრდილი შემოდგომით“...!

ვინც ერთხელ მაინც ყოფილა ჭყვიშში, მას არ გაუძნელდება ამ ლექსში იქაური ლანდშაფტის დანახვა. უფრო მეტიც, აქ ჩანს გალაკტიონის ეზოც: გზის პირად ჩამწკრივებული ტირიფები იზაბელათი¹, კამურითა და ალადასტურით გადაბარდნილი. კომშების რიგი და ბალახებში მიმოფანტული ყვითელი ნაყოფი. ცოტა მოშორებით ბუბუნა კოპიტები, სახლის გვერდით კი დიდი თუთა. გადაკვეთ შარას და ჟალტამში ჩაფლული ბილიკი რიონთან მიგიყვანს. გზად მწყერი აგიფრინდება და შენს ხედვას მეფისჭალისკენ გაიტაცებს.

ლექსში ირეკლება კონკრეტული ამბები, რომელთა მომსწრე გალაკტიონი ყოფილა. (ეს ფიქსირებულია მის დღიურებშიაც). ღამლამობით მგლები რაიონის ტოტს გადმოსცურავენ და კუნძულ ხვილიფზე საქონელს გლეჯდნენ.

გალაკტიონი არა მარტო ხედავს, არამედ განიცდის. ჩვენ გვესმის რომანტიკოსის გულის ფეთქვა. მგოსანი მშობლიური სოფლის ტიპურ მომენტებზე ამახვილებს ყურადღებას და სურათის ჩარჩოსაც აფართოებს, რაც საბოლოოდ გრძნობათა განზოგადოების საფუძველიც ხდება. ესეც ხელს უწყობს ლექსის მასშტაბურობას და განიცდის კონკრეტული საფუძველის ფართოდ გააზრებას. ამიტომაც არის, რომ ჩვეულებრივმა მკითხველმა ამ ლექსში შეიძლება ვერ ან არც დაინახოს ჭყვიში (ეს არცაა მისთვის მთავარი). მას პოეტური განწყობილება ხიბლავს და არა ფაქტურა.

ვიმეორებთ: ლექსში ჩანს გალაკტიონის მშობლიური სოფელი, მაგრამ არა ეთნოგრაფიულ-პუბლიცისტური სიზუსტით. სოფლის რეალებს შენარჩუნებული აქვს კონტურები, ამასთანავე მინიჭებული აქვს გლობალურობის ფუნქციაც. ამიტომაც არის ხსენებული ნაწარმოები ესოდენ ღრმა, ტევადი და მომხიბლელი.

ხედვისა და წერის ამგვარი მანერა ნიშანდობლივია გალაკტიონისათვის. იგი უმეტეს შემთხვევაში არ ასახელებს სოფელს, მაგრამ ისეთ მომენტებსა და დეტალებზე ამახვილებს ყურადღებას, რომლებიც მშობლიური გარემოს ხატს იძლევა. ეს შემთხვევითად არ უნდა მივიჩნიოთ. იგი პოეტის კონცეფციის,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 330-331.

² ეაზის ამ ამერიკულ ჯიშს, ჩვენში „ადესას“ უწოდებენ. როგორც თედო სახოკია შენიშნავს, „ალბათ იმიტომ, რომ ქ. ოდესიდან მოუტანიათ“ (თ. სახოკია, მოგზაურობანი, 1950, გვ. 231).

სტილის ერთ-ერთი მეტყველი გამოხატულებაა. გალაქტიონს სოფელი აინტერესებს, როგორც მიზეზი თუ საბაზი ლირიკული განცდისა. ყმაწვილური მოგონებები, ბავშვობისდროინდელი ეპიზოდები მისთვის საშენი მასალაა, მაგრამ არა მხოლოდ მასალა. ამგვარი მიდგომა, როგორც ითქვა, ფართო განსოგადობის საფუძველს ქმნის და მასშტაბურობას უწყობს ხელს. გაეიხსენოთ ქართული ლირიკის ერთ-ერთი საინტერესო ნიმუში „ჭარხალი“.

*„ესოში ყეფდა ბაჩხურა მურა,
ესოში მწვანე პევაოდა ბაო,
ვაზის ბარდებში სცურავდა სურა,
შენ ბანცალეგბდი, ბურულო ცაო.“*

*ბობრი ბელავდა კახამბალს, ჟოლას,
ბირკეილს ბატები ქარმა მორეკა,
ცა წამოიწყებს მსხვილ წვიმის სროლას
და აბლაბუდას კრებს ბობორიკა.*

*ვეერი, ჟალტამი! მოჭრილი სამხარს,
ნახირი მოღის საღამო ღროის,
უცებ მოჰყვება ჭარხალი ხარხარს
და ქალი ჰკივის იმ „ღოი-ღოი“-ს.*

*ეკეეთა ქარი ბურღებსა და რტოს,
უცებ აშფოთდა ისლი, ჩელტები.
ო, სიყმაწვილე! აწი არასდროს
იმგვარად აღარ ამეტყველდები“¹.*

სიყმაწვილისას სამყაროს აღქმა ამაღლებული განწყობილებით ხდებოდა, რასაც კონკრეტული სურათები აპირობებდა. ამრიგად, სოფლის პეიზაჟს ღრმა დატვირთვა მიეცა. იგი ადრინდელი შთაბეჭდილების პოეტური დასაბუთებისთვის არის მოშველიებული. ეს მით უფრო მნიშვნელოვანია, რამდენადაც იმჟამინდელი სევედის საფუძველზეც მიგვანიშნებს.

სოფლის სურათი რომანტიკულად არის წარმოსახული და მკითხველისთვისაც აშკარაა, რომ ობიექტის სიმშვენიერემ განსაზღვრა განცდის მომხიბველობა. პოეტმა სიყმაწვილე თვალწარმტაც ხატებსა და ტკობას შეუწყვილა. ამიტომაც განიცდება ასე მძლავრად მისი დაკარგვა.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 331-332.

ჩანაფიქრის გამოსახატავად ზუსტი გ'სა და საშუალებები თუ ვერ მოიძებნა, ეფექტი სუსტდება. განცდა რომ გადამდები იყოს, მას, უპირველეს ყოვლისა, სიწრფელე და უშუალობა უნდა ახასიათებდეს. ლექსი პოეტური ლოგიკურობით უნდა გამოირჩეოდეს. ამიტომაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ფაქტურას (ამ ტერმინს ფართო გაგებით ვხმარობთ).

გალაკტიონი ამ მიზნით ზოგჯერ სოფლის, ჭაბუკობისდროინდელ მოგონებებს მიმართავს და საუკეთესოდ აღწევს მიზანს. ლექსში „როგორც მენავემ ძველი სანავე“ პოეტი განახლებების ქარის სუნთქვას გრძნობს და სასიამოვნო ცვლილებებს ჭვრეტს. ამიტომაც ნატრობს:

*„ნეტა ამ ნაეში დამაძინა და
გამომადვიდა ასი წლის გარე –
მანახვა: რა მხრით, როგორ ინათა
და როგორ ნათობს აქ მ'სე და მთვარე“.*

სურვილისა და განწყობილების სიწრფელე, ბუნებრიობა შეპირობებულია ლექსის წინა სტროფების შინაარსითაც.

*„როგორც მენავემ ძველი სანავე,
ვით გულმა გული და მკლავმა მკლავი,
ისე პირველი ნახვისთანავე
ვიცანი ჩვენი მდინარის ნავი.*

*ჩემი ყრმობის ხნის, დიდი ხნის წინედ
ამ ნაპირებმა, საესემ მწვანეთი,
იცოდა, საჭევ, რა გულმოდგინედ
დავიმეგობრეთ ჩვენ ერთმანეთი“.*

მშობლიური ადგილების ამგვარად წარმოსახვამ, მოგონებებმა გ'სა მოუჭრეს ყაღბ პათეტიკას. სურვილისა და მისი გამომწვევი მიზეზის ოსტატურმა გადაჯაჭვამ ლექსი შინაგანად გაამთლიანა. ჩემთვის გასაგებია გალაკტიონის ნაწარმოებთა არაერთი ქვეტექსტი. მისი ლექსების კითხვისას ზოგჯერ ისეთი განცდა მეუფლება, თითქოს გულდაგულ ვჭვრეტდე, თუ საიდან იღებს სათავეს პოეტის განწყობილება და როგორ ნივთდება იგი.

ლექსს „მოდის ჭალების სული მცურავი“ ყოველთვის ჭყვიშში გადაეყავარ. რატომღაც მგონია, რომ იგი დედის წერილითაა შთაგონებული. ტაბიძეების საგვარეულო არქივიც ასეთი დასკენისაკენ მიბიძგებს. „ფიქრიდან განუშორებული

¹ გ. ტაბიძე, თხზ. ტ. IV, გვ. 34.

² იქვე გვ. 33.

“შეილისადმი” გაგზავნილ ბარათებში დედა დაჟინებით იმეორებს: ჩამოდი სოფლად. ნუთუ არ გენატრება აქაურობა?! მე ვხეუცდები, მეურნეობა ნადგურდება, რიონიც გეიტყვის...

მგოსანი თითქოს სევდიანად დასცქერის ამგვარ ბარათებს და იბადება სტრიქონები:

„შენ არ იგონებ ეზოებს, ფაცხებს,
არ გახსენდება დიდი შარაგ ზა,
შენ არ დაუწყებ საუბარს ცაცხეებს,
აღარ გაუბამ მთებს ლაპარაკსა.
არ გაგონდება ჩვენი თუთები,
არ გაგონდება ჩვენი ფშანები,
არც შორი სახლი ნასათუთები,
არც ღრუბლიან დღის კაეშანები“¹.

ლექსში გაცოცხლებულია ჭყვიშის პეიზაჟი.

„მდინარემ წყალი შემოადიდა,
კოპიტებთან დგას ზეირთი წყალისა.
დაფარულია მთელი მინდორი,
თანდათან მღვრიე რიონი მოდის,
მოაქვს ხაბო და ნასიმინდარი,
მოაქვს ამინდი წვიმის და შფოთის,
მოაქვს ხეები, მოაქვს მორები,
მოაქვს ჭალების სული მცურავი,
მოუახლოვდა სახლებს მორვეი,
მდინარის რისხვა და სამღურავი“².

ტაბიძიანთ ეზოს სასაფლაო ეკერის. აივნიდან დადუმებული სამეკლო მოჩანს. მიტოვებული საფლაავები, მიწაში ჩაკარგული ქვები, გაძარცვული ცაცხეები და შემოდგომის ირიბი წვიმა აღიზიანებს წარმოსახვას. პეიზაჟი სულის სიმებს ათრთოლებს და ისევ ტივტივდება ყოფნა-არყოფნის დილემა. ცხოვრების წარმატებით გამოწვეული განცდა ლექსს ემოციური შინაარსით ტვირთავს და მძაფრ ინტონაციებს მატებს.

„სადღაც შრიალებს ჭაობი ჭყვიშის,
შარასთან ორი ძველი ცაცხვია;
იქ ბევრი დარდის და ბევრი შიშის
გადამტან გულთა ფერფლი აწყვია.
ხსოვნაც არაა, გამქრალა ნიში;
რა სიშიშელეა, რა სისაწყლელა!“³

¹ გ. ტაბიძე, თხზ. ტ. I, გვ. 332.

² იქვე გვ. 332-333.

³ იქვე, ტ. VII, გვ. 42.

ამჟამად ჩვენს ყურადღებას ლექსის ღრმა პოეტური შინაარსი კი არ იპყრობს, არამედ მისი შემაპირობებელი სავარაუდოდ დეტალების ხაზგასმა. ცხადია, აქ სოფლის გარკვეული სურათი ჩანს, მაგრამ არა სქემატურ-დეკორატიულად. ბუნება დრამატული განცდის გამოვლენის საბაზი და ფონია.

თავისთავად ძალზე ლამაზი და მომხიბვლელი სოფლის სურათი, თუ იგი პოეტის სულით არ არის გაშუქებული, ნაკლებ დაგვაკმაყოფილებს. გალაკტიონის ღირიკაში სწორედ მგოსნის განცდებთან შეწყვეილებული და რამდენადმე ავტონომიადაკარგული სოფელი ჩანს.

*„მახსოვს ზაფხული ტობანიერის,
ჩენი მდინარე და მეფის-ჭალა,
დედა სათუთად შლის „ივერიას“;
მდინარის ქარი კქრის ჩალა-ჩალა“.*

ეს სურათი ასოციაციების წყებათა წყებას ბადებს. მესამე ტაქში ბევრი რამ არის ჩატეულ-ჩაქსოვილი. აქ იგრძნობა ის კულტურული ატმოსფერო, რომელიც ტაბიძეების ოჯახში სუფევდა; ის სიყვარული ილიასა და ქართული მწერლობისადმი, რომელსაც სათავე სტეფანე ტაბიძემ დაუდო. ან როგორ ნათლად ჩანს გალაკტიონის დედა – კრძალვითა და გატაცებით რომ ფურცლავს ჟურნალ-გაზეთებს, ლიტერატურის სიყვარულს რომ უღვივებს შეილებს.

სხვა რიგისაა მეოტხე ტაეპი. აქ წმინდა ჭყვიშური პეიზაჟი შეიცნობა: რიონისპირა ჭალებს მზე ძლიერ აჭერს და სილანარევი ნიადაგიდან, ავარდნილი ბული მდინარეს ამოყოლილ ქენა ქართან ერთად სიმინდის ღეროებს აშიშვლებს. სხვაგან სიმწვანეა, აქ კი ჩალა ხმიანობს. მესამე და მეოთხე ტაეპები ერთმანეთს ავსებენ. ლექსი დინამიკური და ტეეადი ხდება.

*„არც ის ზაფხული არსებობს ახლა,
არც მეფის-ჭალა, არც ის მდინარე,
სულ სხვა დროებამ ხმა აღიმაღლა
და გზა წაშალა მონანიარე“.*

განა აქ ფაქტის ფიქსაციაა მთავარი? ზემოთ მოტანილ სტრიქონებში პოეტის წუხილია გამჟღავნებული და შეცდომა იქნებოდა, იგი კონკრეტული პეიზაჟის ცვალებადობით აგვეხსნა. აქ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ...VI, გვ. 188.

² იქვე გვ. 188.

უფრო ღრმა აზრია ჩაქსოვილი. ურვა განაპირობა ახალგაზრდობის, სიემაწვილის დაკარგვამაც. და მით უფრო ხმიანობს ეს დარდი მკითხველის სულში, რამდენადაც იგი ღირიკული გმირის სათუთ მოგონებებთან არის დაკავშირებული. ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ ლექსში ნაღველი ყველაფერს როდი ახშობს. წუხილი და სიხარული ურთულეს კონტრასტად იწნება. „სხვა გზა“, „ფართო პორიზონტი“, სოციალური ცხოვრების გარდაქმნაზე მიგვანიშნებს და პოეტის აღტაცებას ამჟღავნებს. ერთი სიტყვით, ლექსში შორიდან დანახული დეტალები კი არ ენასკეება ერთ-ერთს, არამედ პოეტის მიერ განცდილი და ამალღებული.

ზოგიერთ ლექსში სოფელი და ცალკეული საგნები გალაკტიონის პოეტური აფეთქებებისა და ემაწვილური გატაცებების მესაიდუმლე-თანაზიარად გვევლინებიან. ასეთ შემთვევაში უტყვის ამეტყველებიდან მომდინარე მძლავრი ეფექტი იქმნება და ნაწარმოები დიდი შინაგანი შუქით ნათდება.

*„ადგილები, სადაც დღის მაბრმავებდა მყობადი,
შარა სანაპიროზე და მაისის „ნობათი“,
მახსოვს მისი დღეები სამშაბათი, შაბათი,
სანაპირო და ჩემი ჩაბალახი, ნაბადი.
ფაზის სანაპიროზე ცივის ცვარით ნაბანი,
ჩემი ყრმობის ლექსების მოთაყვანე ლაფანი“.*

მშობლიური სოფელი და მასთან დაკავშირებული ამბები ყველაზე ერცლად „მშვიდობის წიგნში“ აისახა. პოეტი დიდ ადგილს უთმობს ფაზისის ადიდებისა და მდინარისპირა სოფლის (იგულისხმება ჭყვიში - ნ. ტ.) გასაჭირის აღწერას. ცხადია, ფიქსირებული სურათები პოემის დედააზრის გაშლისა და სიუჟეტის განვითარებისათვის არის მოხმობილი.

გალაკტიონი უშუალოდ ხილულსა და განცდილს აღწერს. კითხულობთ პოემას და თითქოს ცხადლივ ხედავთ, თანდათან როგორ ივსება კალაპოტი. მოქუხს მღვრიე მდინარე და ზანზარებს ირგვლივ ყველაფერი. ტალღები ხან საბძლის კარს აატივტივებს, ხან კიდევ მორებს შეახეთქებს ურთიერთს. შუა მდინარეში ზოგჯერ გიდელ-კალათებიც ამოყურყუმალაედება. დუჟმორეული სტიქიონი ყველაფერს წალეკვით ემუქრება. ხალხი ნაპირზე გამოფენილა. შიშამდგარი თვალებით გასცქერიან პირმორღეულ სივრცეს.

მერე ნაეებს მოხსნიან და ნაპირზე ამოათრევენ.

მდინარე უფრო და უფრო ზეაედება. ერთი მტკაველი რჩება

¹ გ. ტაბიძე, თხზ. ტ. VI, გვ. 235.

ხაბოს თავამდე, შეძრწუნებულნი შინ გარბიან და იწყება ქათმების კრიახი, გოჭების ჭყვირილი, საქონლის ბლავილი, ოჩოფეხებზე შემდგარ სასიმინდეებში უთაებოლოდ ყრიან ყველაფერს.

მდინარე კალაპოტიდან გადმოდის, სისისით აყვებს წყალი ფშანებსა და ეზოებს.

მაკრინე სხვენზე ესიდება ბარგს.

– აბესალომ, წიგნები მომაწოდე!

– გატუნია, ფრთხილად ამოდი, შვილო!

და იზნიქება დირეებზე გადებული შქერის წნელით დაღობილი ჩელტები ზანდუკებისა და ხალმების სიმძიმისაგან.

წყალი ტაბიძეების ქოხშიაც შემოიჭრება, კერიას გადაუედის, ნაცარს ააფუებს, ფიჩხის ნამწვაეებს აატიუტიუებს. მერე ყურდება.

მაკრინე მუხის გრძელი კიბით დაბლა ეშვება. საქონელს უნდა მიუგდოს ყური, გადის წუთები, საათები... მოსაწყენია. გატუნია სახურავიდან ყავარს აძრობს და დატბორილ სოფელს გასცქერის...

ყველაფერი ღრმად იბეჭდება გონებაში.

და აი, ათეული წლების შემდეგ ყრმობისდროინდელი შთაბეჭდილებები პოემაში ცოცხლდება. წარსულის განცდა ძალზე მძაფრია და გალაკტიონი ლირიკულ გადახვევებშიც ამჟღავნებს თავის ენებათა ღულვას.

*„იყო კარგი ტყე,
და აღარ არის!
მე და შენ კი, პე,
ამ არე-მარეს
რამდენი წამი
გვახსოვს სიამის...
ის დრო და ჟამი
წყავეა სიზმარეთს!“*

„მშვიდობის წიგნის“ სიძლიერეს ისიც აპირობებს, რომ მასში ძალზე რელიეფურად არის დახატული ცალკეული პასაჟები, რომელთა წყარო ჭყვიშია. გალაკტიონი ყვებოდა ხოლმე: როცა ადიდებული რიონი ეზოებს დატბორავდა, სოფელს ნაეები არ ყოფნიდა და ზოგიერთი ახალგაზრდა საწნახელს გამოაცურებდა. ძნელი იყო საწნახელით წონასწორობის დაცვა. ყირავდებოდა ეს უცნაური „ხომალდი“ და გაბედული მესაჭეც თავიდან ბოლომდე ილუმპებოდა. ეს სურათები თითქმის პირდაპირ არის გადმოტანილი „მშვიდობის წიგნში“. პოეტი მსუბუქი იუმორით აღწერს ეროდეს ფათერაკს.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XI, გვ. 150-151.

მსგავსი მაგალითების მოტანა შორს წაგვიყვანდა. მთავარი ის არის, რომ პოეტი უხვად იყენებს სიყრმისას მეხსიერებაში ჩაბეჭდილ ჭკეიშიურ ეპიზოდებს ნაწარმოებთა საშენ მასალად.

აქვე უნდა გაეხსენოთ ის ვირტუოზული სახეები, ტროპები, რომლებიც მშობლიური ადგილების ხილვითა და შთაბეჭდილებები არის პირობადებული. სინამდვილე მძლავრ მეტამორფოზს განიცდის პოეტის სულიერ ქურაში, ახალ სიცოცხლეს იძენს და ისე გვეძლევა, მაგრამ, მიუხედავად ამ სირთულისა, „ზოგჯერ მაინც ხერხდება „საწყისი პოზიციის“, განცდათა საბაბის თუ მიზეზების წარმოსახვა-მიკვლევა.

*„სალამოს ხანად ჩაღანდრის ცხენი
მე მაგონებდა გორებს შორეულს,
ფშანში ლანდივით დაცქერდნენ ხენი
ბინდის მეგობარს მოუშორებელს“.*

სოფელი საინტერესოა არა მხოლოდ როგორც ასახვის ობიექტი, როგორც კონკრეტული ლექსის თემა, არამედ სხვა მხრივაც. კერძოდ, იმ თვალსაზრისით, თუ როგორი გაკლენა იქონია მან ინდივიდის ფორმირებაზე. ე. ი. ჩვენ გვინტერესებს სოფლისაგან პირობადებული ხასიათ-განწყობილების შედეგი.

ცნობილია, მდიდარი ბიოგრაფია პოეტური ინდივიდუალობის ერთ-ერთი წინა პირობაა. რა თქმა უნდა, ყოველივე ინდივიდუალური არ გადატყდება პოეტურ პრიზმაში, მაგრამ ისიც ყაქტია, რომ მრავლის ხილვა, განცდა, გააზრება აფართოებს ლირიკის ჩარჩოებს და ზრდის უშუალობას.

გალაკტიონის ბიოგრაფია ჭკეიშიდან იწყება. ჭკეიში და იმერეთი ხელს უწყობენ მისი თვისებების, ჩვევების გამოკვეთას. ცხადია, გეოგრაფიულ გარემოს პოეტური ხასიათის ერთადერთ განმსაზღვრელ ფაქტორად ვერ მივიჩნევთ, მაგრამ ვერც სულ უარეყოფთ მის როლს.

შემთხვევითი არაა გალაკტიონის ლექსებში შემოდგომის ხმები და განწყობილებები.

უცნაური შემოდგომა იცის ჭკეიშში.

ნოემბერი წვიმაში იხრჩობა და ტირის ორღობეში ქალის ნაფეხური...

ქარი ბებერი ვაშლის ტოტს კედელს მიახლის, მცირე ხნით გაარინდებს და ფხაჭნით ჩააცურებს, თითქოს ზღურბლთან წაქცეული მგზავრი სადგურს ითხოვს. მერე მთელი ძალით ეცემა სახლს, ღრიჭოდ დარჩენილ კარებში შემოიჭრება, ააფუთფუთებს

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XI, გვ. 170.

იქაურობას და ჭუჭუტურანიდან გაიპარება.

ნედლ შეშას ისევ დააყრიან კერიას და ჯორკოს ცეცხლთან მიაწონებენ.

შემოდგომა სულშიც ჟონავს. გინდა გაიქცე, გაიქცე; სულს მზით სავესე ლურჯი მონტევიდეო სწყურია, მაგრამ გზა არსით არის.

იხრობა ნოემბერი წვიმაში და ტირის ორღობეში ქალის ნაფეხური.

ბურუსი დასწოლია მდინარეს. მდუმარებას მოუცავს მეფისჭალა. გაძარცული და თავდახრილი ხეები თითქოს გაზაფხულის ცოდვებს ინანებენ. თალხი მომატებია საფლაგის ქვებს. სულს ზარავს ფეხმოტეხილი სამრეკლოს ყელგამოტრილი სიშავე. კვლავ უკრავს წვიმა ყაერის კლაეიშებზე და ნელა იწვის ნედლი შეშა. სევდა გულს აღნობს. საშეელი არ არის, არ არის, არ არის.

იხრობა ნოემბერი წვიმაში და ტირის ორღობეში ქალის ნაფეხური...

ამ დროს ზოგჯერ სატრფოს სახე გაიელეებს და მისი სიშორე თუ დუმილი კიდევ უფრო აბნელებს არეს.

გუფიქრობთ, ასეთი განწყობილება უნდა შეიცნობოდეს ლექსში „შრიანებს ჩალა“.

*„შემოდგომა... შრიანებს ჩალა,
აჩალეს ჩალა, ზიდავენ შეშას,
როგორ აფიქრებს სამშობლო ჭალა
ჭაობის ეარდებს, დასილულ ნეშოს.
შემოდგომა... დაყრუედა შარა,
მოეიდა წვიმა, დამძიმდა ზეინი;
მოვა თუ არა, მოვა თუ არა? –
ოხერით კითხულობს ცეცხლის შიშინი“.*

ბუნება გთანგავს, როცა სული სოციალური მიზეზებით არის შეწუხებული და ამას ემატება გარემოს სვედიანობაც, ლექსში მინორული ნოტები უფრო იკვეთება, უფრო მკაფიო ხდება.

წვიმა ყველგან წვიმამაგრამ მისგან მომდინარე შთაბეჭდილება განსხვავებულია, რაც არა მხოლოდ სუბიექტის განწყობილებით, არამედ გარემოს თავისებურებებითაც არის პირობადადებული. სხვაგან შეიძლება, წვიმის წვეთები მეყსეულად იკარგებოდეს მიწაში. ჭყვიშში კი იგი ტბორებს ქმნის. ტბორში წვეთთა ცვენა ძალზე თვალსაჩინოა, წვეთის გზაც გაგრძელებული. წვიმის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 295.

შედეგი ძალზე რელიეფურად ჩანს და გამორიცხული არ არის, რომ სვედიან განწყობილებას ნაწილობრივ ესეც აძლიერებდეს, რეზულტატი უფრო გამაღიზიანებელი იყოს.

ღიახ, აქ დროდადრო ხმელეთი თითქოს იკარგება. წყალი შუკებში, წყალი ბილიკებზე, წყალი ეზოებში... ქოხებიც კი წყლიანია. ასე გგონი, შენი სხეულიც წყლისგან შედგება. ყველაფერი იდუმალებით არის მოცული.

მეცნიერება გვიმტკიცებს, რომ წვიმის წვეთების მონოტონური დაცემა იწვევს დაღლილობის განცდას. მაშასადამე, ბუნება გარკვეულ შემთხვევაში რეალურად ქმნის მოშვებულობის საფუძველს და ყოველივე ეს ირეკლება განმცდელის შემოქმედებაში.

რიონისპირა შემოდგომა; ქარის კენესა და სახურაჟიდან დაცურებული სისოვლე ალბათ ყველა მგრძნობიარე ბავშვს უბიძგებს სვედისაკენ, მოწყენილობისაკენ. გალაკტიონის სიდიადე კი ისიცაა, რომ ეს იმპულსები დიდ სათქმელს დაუკავშირა, პოეზიის სფეროში გადაიტანა, ცალკეულ შტრიხებს გააზრებული დატვირთვა მისცა და სისტემის გამოხატვის ფუნქცია დააკისრა.

სულ სხვაგვარია ჭყვიშში გაზაფხული... თითქოს ღამაზი ქალი იჩქითად გაშიშვლდა... ყელმოღერებული მდინარე და ატკრციანებული სახურაჟი. აფეთქებული ატამი და დილის ცვარი... ამპარტავანი მამალი რძიანას ჩრდილს კენკავს. გადააქნტილი ტყემალი ქარის დაბერვაზე ისე ხრის ქეჩოს, თითქოს თეთრი იორლა აწყვეტას ღამობს... თუმცა, უმჯობესია გალაკტიონს მოეუსმინოთ:

*„გაზაფხულია. ხე ფოთოლს ისხამს
ვაზის ცრემლებით აივსო ზვარი,
ამ მშენიერ დღეს, ამ დილას სისხამს
ფეხებს გისუსხავს ეს უხვი ცვარი.*

*კარგია, როცა რიურაჟი მოსდებს
სიმინდს და ხეებს ნამების ლივლივს;
საკმარისია შეეხო ტოტებს
და ნაძი თავით კოჭამდე გივლის.*

*შორით კი ხვამლი მოსნანს ცისფერი,
როსმე ის ჩემი იყო ზმანება.*

*გაივლის თვალწინ იგი სიზმარი
და რაღაც მწარედ დამენანება!“*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. IV, გვ. 129.

ჭყვიშის, იმერეთის გარემო ბაღებს სიღბოსა და სინარნარეს, თრთოლუასა და მუსიკალობას. გალაკტიონის პოეზიაშიც ხომ აშკარად მძლავრობს ეს ნიშნები.

გალაკტიონი ხშირად ახსენებს ალუქას: „მზეზე ყვავდა სოფლად ალუქა“, „ალუქა შვიდი წლის ბავშვი“, „შეკიდებიან მთვარეს – როგორც მიძიმე მტვენები, თეთრ-ვარდისფერი ალუქები და შადრევნები“, „ფშვენდა ალუქა“, „საღამოხანად სოფლად ალუქის აშრიალება კი ნუ გგონია“ და სხვ. არც ისაა შემთხვევითი, რომ ლირიკული გმირის სახელად ალუქას ირჩევს. ყოველივე ეს ჭყვიშიდან მოდის.

მაისში ესოს ალუქების ქოლგა ეხურა... მერე დამსკდარი მარცვლებიდან მ'ხედ იღვრებოდა... მერე მუჭა-მუჭა აბროვებდნენ და ივლისის მიწურულს არაყს ხდიდნენ.

ალუქა ჭაბუკი გალაკტიონისთვის უბიწოების, სინათლისა და სიმშვიდის სიმბოლო იყო. ასეთადვე დარჩა ბოლომდე.

საგანგებოდ უნდა შეეჩერდეთ კიდევ რამდენიმე გარემოებაზე, რომელთა როლი გალაკტიონის ხასიათის ფორმირებასა და მისი პოეზიის გარკვეული მხარეების შექმნაში უთუოდ საცნაურია.

პატარა გალაკტიონს უყვარდა მდინარის პირას ჯდომა. შეეძლო საათობით ეცქირა კავკასიონის მწვერვალებისთვის, რომლებიც ხან ირისის, ხან კიდევ დაბინდული ქლიავის ფერს გადიკრავდნენ. ისინი მეოცნებე ბავშვში შორეულისა და მიუწვდომლის განცდას ბადებდნენ... ხოლო სიღურჯიდან კრეისერივით ამოზიდული ხვამლის მთა ტკივილამდე აღიზიანებდა მის წარმოსახვას. მრავალთათვის ჩვეულებრივ მთებს გალაკტიონი ზღაპრულ სამყაროდ აღიქვამდა. იქ სიწმინდე და სიმაღლე იყო. იქ მდუმარებას ამირანის კენესა კაწრავდა. იქ ყველაფერი ერთმანეთში ზავდებოდა და ყველაფერი ერთმანეთს ცვლიდა.

გალაკტიონი წერდა:

„ეიგონებ ყრმობას;

შორს, ძლიერ შორს,

ჭალების ვაღმა,

კავკასიონის

კლდოვანი მთის

მოჩანდა ფერდი.

საღამოობით –

ვით ხომალდი

ასწიოს ნაღმა –

მზით ენთდებოდა

და ქრებოდა
ტიტანის მკერდი.
ბავშვობიდანვე
ის სიშორე
მტანჯავდა ერთი —
ლაუვარდოვანი
მიტაცებდნენ
ნაქერალები
და ვკითხულობდი,
ვეოცნებობდი,
ვმღერდი, თუ ვსწერდი —
მდედნენ, მეძახდნენ,
მიშიდავდნენ
ის მწვერვალები¹.

სოფჯერ მდინარის შეტორტმანება გამოარკვევდა მეოცნებეს და მსერას მოლიცლიცე ნაფოტი მიიტაცებდა. ბავშვი გონების თვალთ მიპყვებოდა ნაფოტს: ჭაკანი, შუახი, ძეული სამტრედია, საჯავახო, ორპირი... მერე შორს ყოთია. იქ მდინარე ზღვაში შეაცურებს ნაფოტს. და მძაფრდებოდა წარმოსახვა. ისევე იქმნებოდა ეფემერული სურათები.

სადამო ხანს კი გვიმზე გადაყუდებულ ბიჭუნას ბაზრიდან მობრუნებული ჩაღვადრები წყალს თხოვდნენ. მერე იქვე ჩაიმუხლებდნენ და დაბერტყავდნენ ფარსაგი ამბებით საცხე ხურჯინებს. ბიჭი უსმენდა და უსმენდა...

შთაბუკდილებები, ფიქრები ღლიდა და დიდხანს ვერ იძინებდა. მატარებლის შორეული კივილი ბუსუსებს აყრიდა ღამეს. ოდნავ ისმოდა ბორბილების ხმაური, ან იქნებ არც ისმოდა და მას ეჩვენებოდა? მატარებელი სადღაც მიიჩქაროდა და ბავშვიც სერავდა მსოფლიოს...

რიონისპირა სანახებში ქარი მეფობს. იგი წლის ნებისმიერ დროს ქრის და ყმაწვილის სულში ანაბუკდს აკეთებს.

მახსენდება შემოდგომის ერთ-ერთი სადამო. გალაკტიონს ამავლებული განწყობა აქვს, მუშტაიდის ბაღში შევიარეთ. განაპირა ხეივანში ბილიკიც არ ჩანს. წითელ-ყვითელ ხალიჩაზე მივაბიჯებთ. გალაკტიონი ფეხით მიათამაშებს ფოთლების გროვას. დროდადრო ჩერდება და ქარის ჩურჩულს უგდებს ყურს, მერე იხრება, ფოთლების გროვას თოვლის გუნდასავით მუჭში ასირსალებს და ხეზე შემომჭადარ ბელურას ესერის. გაოცება შემინიშნა.

¹ გ. ტაბიძე, ოხზ., ტ. IX, გვ. 132-133.

– ფოთლებით არასდროს გიგუნდავია?

– არა.

– ბავშვობაში ხშირად ვთამაშობდი ასე.

მცირე პაუსა და აგრძელებს:

– მხოლოდ ქვა არ უნდა ჩადო ფოთლების გუნდაში.

გარინდება. გონება სხვაგან ქრის.

– ო, როგორი ქარი იცის ჩვენთან. ალვის ხეებიც კი სხვაგვარად ხრიან თავს. ახლა რიონისპირა ტყეების გუგუნს არ იკითხავე?!¹

უუსმენ და მახსენდება უკვდავი სტრიქონები: „ქარი ქანაობს ქარად“... „ქარი არხევს სეარის სამოსს“... „ქარი მირეკავს ღრუბელთა გედებს“, „და შლიდა ბაირადებს თმაგაწეწილი ქარი“, „რტოებს ტირილით ამტვრევდა ქარი“...

ქარი...

ქარი...

ქარი...

და პოეტის მოულოდნელი ამოოხერა: „ოჰ, სიცოცხლეც უეცარი ქარია“.

გალაკტიონის პოეზია წარმოუდგენელია ქარის გარეშე. ის არა მხოლოდ განცდის საგანია, არამედ ფილოსოფიური ნაფიქრებისაც. რაც მთავარია, მხატვრული სახის, ტროპის შექმნის საბაბი და საფუძველია.

*„ტოტებს ქარისას გადაჰყვა მარტი,
თეთრ ტანსაცმელში მე მოვირთვები
და წაეალ ქარში, როგორც მოცარტი,
გულში სიმღერის მსუბუქ სვირთებით“¹.*

ეს უკვე ზეპოეზიაა. მუსიკის, ფერის უჩვეულო შერწყმა გათრობს და გამაღვებს.

რაც შეეხება „ქარი ქარის“, იგი არა მხოლოდ ლექსია, არამედ ქართული ენის უღიადესი და მოუხელთებელი სილამაზის განფენაა.

გარემო უკრავდა სულის მგრძობიარე სიმებზე და იბადებოდა მოტივები, განწყობილებები, ნოტები, ფერები, ესოდენ რომ აცალკევებს გალაკტიონის ლირიკას მრავალთა პოეზიისაგან.

სხვათა შორის, რამდენადმე განსხვავებულია ჭყვიშის ტიცვიანისეული აღქმა. ტიცვიანი უფრო მეტად ყურადღებას ამახვილებს სოფლის სპეციფიკის გამოვლენის გარეგნულ მხარესე. ამ თვალსაზრისით ნიშანდობლივ დეტალებზე მაღარია, ფშანი, გომბეშო და ა. შ. რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაშიაც ჭყვიშთან დაკავშირებულ საგნებსა თუ მოვლენებს პოეტის სულიერი განწყობილების გამოხატვის ფუნქცია ეკისრებათ. მაგრამ ისეთი

¹ გ. ტაბიძე, ოხს., ტ. 1, გვ. 276.

შთაბეჭდილება გვექმნება, რომ ტიცციანთან მეტად შეინიშნება სულა სოფლიდან განწყობილებისაკენ. გალაკტიონთან კი უფრორე – განწყობილებიდან სოფლისაკენ.

ამასთანავე მათ ბევრი აქეთ საერთო. ეს საკითხი საგანგებო შესწავლას მოითხოვს. და ამჯერად სიტყვას არ ვაგრძელებთ, მაგრამ ერთ პარალელზე მაინც ღირს შეჩერება.

გავიხსენოთ გალაკტიონის „მამული“.

*„ცვრიან ბალახზე თუ ფეხშიშველა
არ გავიარე – რაა მამული?!
წინაპართაგან წაეიდა ყველა,
სხვა ხალხის ისმის აქ ჟრიაბული“⁴.*

ახლა ტიცციანს მოეუსმინოთ:

*„მესმის ყანებში გადაბმული გრძელი ნადური,
მოაქეს დილიყანსს კრენდელები და „ნაკადული“.
მოიძღვრიან შარაგზაზე ჩაღანდარები
და შიშველ ფეხებს აქ ეკალიც არ ეკარება“².*

ჩვენს მიერ ხაზგასმული სიტყვები ძალზე მეტყველია. ისინი განსხვავებულად, ორიგინალურად ამქლავებენ პოეტთა განცდას. აშკარაა ხელწერათა თავისთავადობა. სხვათა შორის, ყოველდღიურ ყოფაშიაც სხვაგვარი იყო მათი დამოკიდებულება ჭყვიშისა და ჭყვიშელებისადმი. ტიცციანი უფრო ხშირად ჩადიოდა სოფელში და მეტად იზიარებდა მეზობელთა ჭირსა თუ ღხინს. საკმარისი იყო, რომელიმე პროვინციელი ნათესავი თბილისს აღმოჩენილიყო, რომ უმაღლ ექცეოდა ტიცციანის მზრუნველობის ქვეშ.

გალაკტიონთან თითქმის არავინ მოდიოდა თხოვნით. იცოდნენ, ამაოდ დაშვრებოდნენ. გალაკტიონს ნამდვილად არ ხელეწიფებოდა ამ მხრივ ფრთების გაშლა. იგი სხვა ცხოვრებით ცხოვრობდა. ვინმეს შეწუხება, თუნდაც სარეკომენდაციო ბარათის დაწერა, უკიდურესად უძნელდებოდა. ამიტომაც ყოველგვარ გზას მიმართავდა, ზოგჯერ ბავშვურ, გულუბყრვილო იღეთებსაც კი იყენებდა თავის დასაღწევად.

ერთხელ სოფლიდან მელიტონ წიქვაძე გვეწვია ვაჟებითურთ. მანქანის შეძენა სურდათ. (მაშინ ეს პრობლემა იყო). გალაკტიონი დუმილით უსმენდა. პასუხი ყოველად მოულოდნელი და კომიკური აღმოჩნდა.

– აბა, მე სად შემიძლია. ერთი საწყალი კაცი ვარ, ყურს არაფერს მივდებ. ნოდარ, იქნებ შენ დაეხმარო!

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 283.

² ტ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 105.

კიდევ ერთ გარემოებაზე გემართებს ყურადღების გამახვილებას. საქმე ისაა, რომ სწორედ ჭყვიშმა, იმერეთმა მისცა საშუალება გალაკტიონს გაემდიდრებინა ლექსიკა. მხედველობაში გვაქვს დიალექტების გამოყენება. გალაკტიონმა კარგად იცის, რომ კუთხური გამოთქმები სალიტერატურო ენის სიძლიერის წყაროა და ხშირადაც ესესხება მათ. ისიც ცხადია, რომ ჩანაფიქრის საუკეთესოდ გამოხატვაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საგნის აღქმისა და გათავისების ბუნებრივი გარემო.

„ჭარხალში“ პოეტს გამოყენებული აქვს ათზე მეტი დიალექტური ერთეული: ჟოლა, ბირკვილი, ბობორიკა, ჟალტამი, ბურდუ და სხვ. ისინი ტექსტში ორგანულად არიან ჩაწული და მნიშვნელოვნად ათვალსაჩინოებენ იმერული პეისაჟის კოლორიტს. მათ მოჯარებას საგრძნობლად განაპირობებს აგრეთვე პოეტის განწყობილების უშუალოდ და ეფექტურად წარმოჩენის სურვილი.

ლექსში „ქებთა ქება ნიკორწმინდას“ მოხმობილია სიტყვა „რამდი“. როგორც მ. ალავეძე წერს, „რამდი“ იმერიზმია და ნიშნავს „როდემდის“. მაშასადამე, სტროფში:

*„რა განძი გეჭონია,
რა მხნე, რა მდიდარი,
ჟღერს ქვის კარმონია –
დარდობს რამდი დარი“.*

მეოთხე სტრიქონი გაგებული უნდა იქნეს ასე: „სანამდის კარგი დარია“.

იმერიზმმა ხელი შეუწყო ალიტერაციას და, საერთოდ, ლექსის ჟღერადობის გაძლიერებას. გალაკტიონი რომ საგანგებო ინტერესს იჩენდა კუთხური გამოთქმებისა თუ მეტყველებისადმი, ამის დასტურია „ლექსიკოლოგიური ჩანაწერებიც“. აქ ფიქსირებულია „დაბურსალობს“, „ჯიქურა“, „ბობორიკა კაცი“, „ჩანებევით აიკირკლებიან“, „მეშარაყები“, „მეპარასკევე ურია“, „ადადღანდა“, „გამოპრუტუნებული“, „კვატი-კვატი“ და სხვ. ბევრი მათგანი სწორედ მშობლიურ სოფელში გაუგონია და დაუმახსოვრებია.

სიტყვამ მოიტანა და იმასაც დაგსძენ, რომ გალაკტიონი იყენებს არა მხოლოდ იმერიზმს, არამედ გურულ, ხევსურულ, რაჭულ და სხვა დიალექტებსაც. მათ ეკისრებათ ხან კოლორიტის მეტი სიძლიერით გადმოცემა, ხან პოეტური ჟღერადობის გაძლიერება, ხან კიდევ განწყობის ბუნებრიობის ჩვენება და ა. შ.

ამრიგად, ჭყვიში მრავალმხრივ აირეკლა გალაკტიონის პოესიაში. სოფელმა ხელი შეუწყო მგოსნის შინაგანი ხმის

გამოკვეთას, პალიტრის გამდიდრებას და მუსიკალური ფრაზების დახვეწას.

ამ თავის დასასრულს პოეტის ერთ კერძო ბარათს დავესესხები. მასში არა მხოლოდ ჭყვიში ჩანს, არამედ სოფლისადმი გალაკტიონის დამოკიდებულებაც, მისი გულის ფეთქვა. „მე არასდროს, მთელი ჩემი სიცოცხლის განმავლობაში იმდენი ჩუმი და მყუდრო ბედნიერება არ გამომიცდია, რამდენიც ეხლა, სოფელში ყოფნის დროს. წარმოიდგინე სოფელი, ქალაქის დრტეინვასა და მოუხეშავე ცხოვრებას დაშორებული, შორი, თვალუწვედნელი მინდვრები, იქით კიდევ მუდმივი მწვანით შემოსილი მთები. ახლა მინდვრებზე სულ სიმინდია დათესილი. ალაგ-ალაგ გაუვალი ტყეებია, მათ სივრცეში დასვენებას და ოცნებობას არა სჯობს-რა. ჩვენი სახლის მახლობლათ, სულ ორმოც საუენზე, მდინარე რიონი ჩამოდის. მე და ტიტე დღეში სამჯერ ვბანაობთ ხოლმე შივ, დილას, შუადღისას და საღამოს, ვკითხულობთ ერთად წიგნებს, რაც კი გაგვაჩნია. შელამებისას გავალთ რიონს გაღმა ყანებში, დაეცხდებით რიონის პირზე ვერხვის ძირში, გვაქვს თან დოქით ღვინო, თან ვსვამთ და თან ვსაუბრობთ, ვიგონებთ ნაცნობებს, მეგობრებს, ნათესავეებს; მაგრამ ყველაზე უფრო ვიგონებთ ჩვენს ტრფიალებს. ტიტე მიამბობს მოსკოვის ამბებს, მე ვუამბობ ქუთაისისას. ხანდახან გამოდის, რომ ქუთაისის ამბები ჯობნებია მოსკოვისას, რადგან მე უფრო მეტ ტყუილებს ვამბობ, ვინემ ტიტე ტიტე გულზე სკდება.

მთვარე ამ დროს მაღლა სივრცეზეა ასული; ნიავე ქრის, რიონის ზვირთების ბუტბუტი არღვევს მყუდროებას.

შემდეგ მივსეირნობთ ნავით. ვერ წარმოიდგენ, რა საუცხოვო რამაა ნავით სეირნობა მთვარიან ღამეს“¹.

ღირს ამ წერილის ხელმეორედ გადაკითვა და წარმოსახვისთვის სადავეების მიშეება.

შებინდბუნდება... ხემ ჩიტები მოისხა... რიონის პირას სიმშვიდემ დაივანა. ეს განსაკუთრებით მაშინ შეიგრძნობა, როცა შეშინებული ტყის ქათამი გადიჭახჭახებს.

ტიტემ დოქი შეანჯღრია.

– ფარსაგი ამბავია, ღვინო სწორედ მაშინ მთავრდება, როცა წყურვილი ყელს გიკაწრავს.

გალაკტიონი ღიმილით დასძენს:

– კერიასთან გაეაგრძელოთ.

– ამ გაგანია ზაფხულში?

– ცეცხლი არ გვინდა, სინათლეს და ნაპერწკლებს ღვინით სავსე ჯამები ისედაც გადმოაფრქვევენ.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 507-508.

გაყურება...

მერე ტიტე თხმელის პატარა ტოტებს ამტვრევს და ნავის თავში, ღუზასთან ყრის. წიგნებს ფრთხილად დებს. გალაკტიონი მძლავრად აწვება საჭეს... შხუილი. ტალღა კენოს ეხეთქება, კიდევ ორიოდუ ბიძგი და ნავი შუა მდინარეშია. საჭე ფსკერსაც ვერ წვდება. აქ წყალი სამ საუნჯეა.

ნავი თავქვე მიცურავს. ოცნებებში ჩაფლული ბიძაშვილები გაყურებულან.

ოდნაე აღწევს და თითქოს არც აღწევს სოფლის ხმაური. კეამლი გაფერმერთალდა. მეწამული მთვარე ცაცხვის კენწეროზე გარჩენილა. გადმოხრილი ზღვლეჭის ფოთლები წყლის შედაპირზე იეროგლიფებით წერს სიყვარულის ამბავს.

გალაკტიონი ჩაფიქრდება:

*საყვარელ ხელებს შეშლილივით დავეწაფები,
ბროლის თითები, მზისგან სავსე აღისფერ
ღვინით,
მე დამათრობენ:
გავეგებები,
გავენაბები!*

ტიტეს ჩაფიქრება:

*ნეტაე ვის აწონებს ისია ახლა თავს?
სულში ვაშლის ხე ვიღაცამ დარგო,
სიყვარულისთვის ნუ მემღურები.
... მგონი ძლიერ შეეცყოპეთ...*

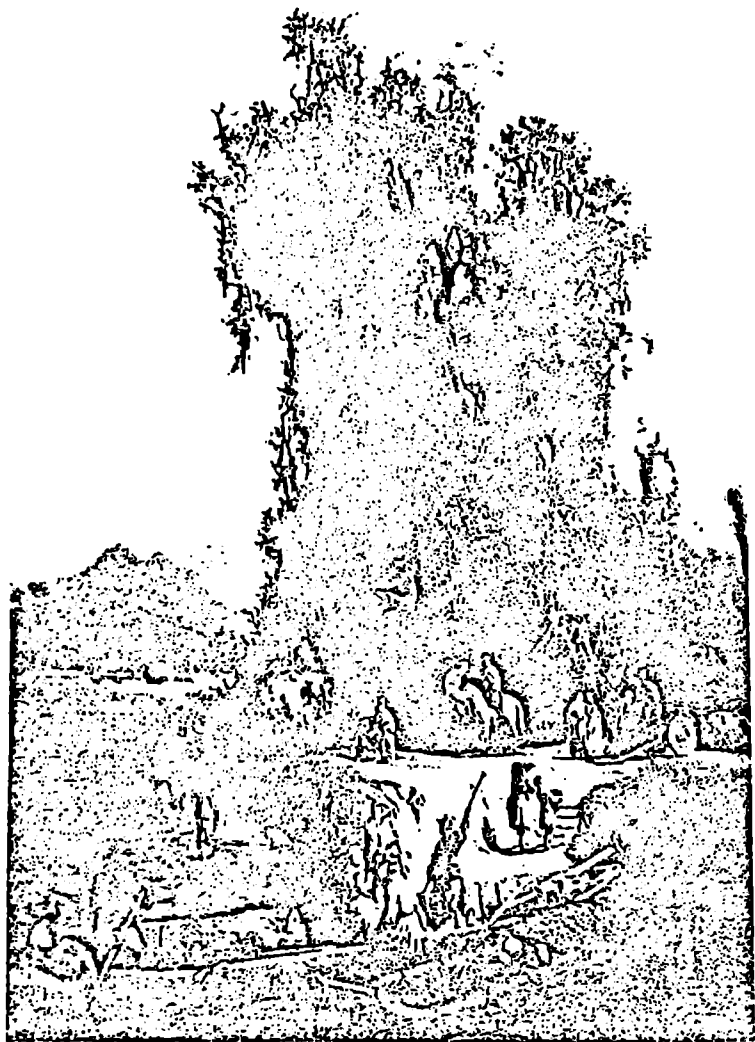
დაეუბრუნდეთ ზემო მოტანილ ბარათს.

ადრესატი ოღლა ოკუჯავაა. ეს მნიშვნელოვნად განაპირობებს წერილის ტონს და ზოგიერთი დეტალის აქცენტირებას. საგნების გამორჩევა და აღქმა ხომ განწყობილების შესაბამისად ხდება. მთავარი მაინც ისაა, რომ ბარათში სოფლის რეალური სურათებია მოცემული, კოლხური სუნთქვა იგრძნობა.

ნურც იმას დავივიწყებთ, რომ ჭყვიში არცთუ იშვიათად ქარიშხალთან შებმით დაღლილი მეზღვაურის ერთადერთი ნაესაყუდელი იყო.

*„ო, სიხარულო,
დედაე, აქაა,
რაც ჩემი გულის
აღერსადაა –
ბაეშეობა, ყრმობა,
სიწმინდე, ძმობა,
კელავაც ერთობა
წიგნად და გზად“.*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XI, გვ. 305.

ԴՈՂՏՈՆ ՆԱԵՆՅՈՒՐՄ

„არ მოსწრებიხარ შენ მშობელ მამას“

„გა'შალა ველი ნელმა ნიაგმა,
და მეღანდება მე მის წიაღში
მოხუცი მამა, მოხუცი მამა
სასხლავეთ ხელში დადის
ვენახში“.

გალაკტიონი

გენიოსის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში ბევრი რამ არის ამოსაცნობი. ერთი შეხედვით უცნაური ან მარტივი, როგორც ჩანს, სოფჯერ სრულიად არ არის ამგვარი. ამიტომაც იშრიტება თაობათა ენერგია, უინი და ინტერესი ინდივიდის საიდუმლოებათა ამოსახსნელად.

ახლა ბერს წერენ გენებსე, მემკვიდრეობით თვისებებსე და არცთუ უსაფუძვლოდ. პიროვნების ფსიქოლოგია და ხელწერა წინაპართა ბუნებითაც არის დალდასმული. ჯიში მაინც ჯიშია.

ჩვენ შორს ვართ იმ მოსასრებისაგან, რომ გალაკტიონის ფენომენი მხოლოდ ოჯახური გარემოთი და მემკვიდრეობითი ნიშნებით იყოს განსაზღვრული, მაგრამ არც ის იქნებოდა მართალი, ეს მნიშვნელოვანი მხარეები საერთოდ უგულვებელგვეყო. ამიტომაც საგანგებოდ ვამახვილებთ ყურადღებას ნათესავთა წრესე, მით უფრო, რომ მოცემულ შემთხვევაში ნათესაობა მეგობრობასა და სულიერ თანაზიარობას ეწყვილება.

გალაკტიონის წინაპრები, როგორც მამის, ასევე დედის მხრივ, სასულიერო წოდებას ეკუთვნოდნენ, ძველ საქართველოში კი ინტელექტუალურ ცხოვრებას სწორედ ამ სფეროს წარმომადგენლები წარმართავდნენ. ტიციანის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „გრძელია ჟამი, მღვდელმსახურობს რაც ჩემი გვარი“. ტაბიკეების გვარში კი მღვდელმსახურება შერწყმული იყო მწიგნობრობასთან. გალაკტიონი სიამაყით აღნიშნავეს: „ჩემი წინაპრები – მამის მხრით იყვნენ მწიგნობრები. დაწყებული XIV საუკუნიდან კი განუწყვეტელი რიგით, თაობიდან თაობაზე მოდის საგვარეულო ეკლესიისადმი ფანტასტიური, შეუცვლელობით უერთგულესი მღვდელმსახურება. ერთი წინაპართაგანი რომელსაც იცნობს ქართული მწიგნობრობის ისტორია, XVII საუკუნეში მიიწვია დედოფალმა ანნამ თავისი მდიდარი წიგნთსაცავის მოსაწესრიგებლად. ის იყო საუკეთესო მცოდნე ბერძნულისა და

არაბული ენების. სთარგმნიდა პლატონის დიალოგებს, და ეხლაც ხშირად მხედება ეს თარგმანები ინტიმური ზედწარწერებით: „მათს უმაღლესობას, დედოფალს ანნას – სვიმეონ ტაბიძისაგან“... ჩემი წინაპრები დედის ხაზით მოდიან აფხაზეთის მეფეების შერვაშიძეთა გვარიდან – ჩემი დიდების, გურული ქალის, ბერიძის დედა იყო შერვაშიძის ასული. ამგვარად, ჩემში არის სამნაირი ქართული სისხლი: აფხაზის, გურულისა და იმერელის“¹.

ვინ იყო ეს სვიმეონ ტაბიძე? რა აქვს მას საერთო XIX საუკუნის 30-80-იან წლებში მოღვაწე სვიმონ ტაბიძესთან, რომელიც გურულად იწოდება და რომლის ხელითაც აიწყო 1841 წელს პეტერბურგში „ვეფხისტყაოსანი“ („მესტამბე სვიმონ ტაბიძე ბეჭდვაზედ იყო მცდელია“)².

რაც შეეხება გვარის მწიგნობრულ ინტერესებს, ამის ხაზგასასმელად სულაც არ არის აუცილებელი შორეული წარსულის გახსენება. შეიძლება გალაკტიონის უფროსი ნათესაების მაგალითითაც დავემყოფილდეთ.

ქ ა ქ ა

პოეტის პაპა სტეფანე აგრძელებდა წინაპრების ხაზს. იგი კარგად იცნობდა როგორც სასულიერო, ასევე საერო ლიტერატურას. კქონდა მრავალი ხელნაწერი და ნაბეჭდი წიგნი. სტეფანე ფეხს უწყობდა ეპოქას. ორივე ვაჟს საფუძვლიანი განათლება მისცა.

შვილებისადმი გაგზავნილ ბარათებში სტეფანე წარმოჩინდება არა მხოლოდ მზრუნველ და მოყვარულ მამად, არამედ გონიერ მოძღვრადაც, რომელიც ზნეობრივ სიმტკიცეს, სულიერ სისპეტაკესა და საზოგადო საქმისადმი თავდადებას ქადაგებს. დაგვისესხოთ ერთ კერძო ბარათს, რომელიც იმ მხრივაც არის საყურადღებო, რომ ძველი დროის სურნელებას გვაგრძნობინებს. იგი 1884 წლის 13 იანვრით თარიღდება. „საყვარელო შვილო ვასილი! შენს მშვიდობას ღმერთს ესთხოვ და კარგად ყოფნას. ამას გარდა, ჩვენს ანბავს თუ იკითხავ, ყველანი ერთობლივ მშვიდობით ვართ, მხოლოდ ერთი ეს მაწუხებს, რომ შენს ანბავს

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 276.

² მინაწერი „ვეფხისტყაოსანზე“. 1884 წელს ს. ტაბიძეს ილია ჭავჭავაძისათვის მიუძღვნია ლექსი: „მათს ბრწინვალებას თავადს ილია ჭავჭავაძეს მიერთვას მცირე ლექსი“ (იხ. „ილიას ავტოგრაფები“, 1951, გვ. 202).

ვერ ვტყობილობთ ერთი ხანია. მე წერილი გამოგიგზავნე. მოგიყვიდა თუ არა, არ ვიცი, შეილო. ვერაფერი შევიტყვე. ახალი ანბანი ეს არის — დადუხაშვილი გამოცვალეს უჩიტელობისაგან და ვილაც სხვა მოვიდა — გურული. თუმც მშვიდობით ხარ, ჭკვიანი იყავი, სირცხვილი არ ნახო. ხო იცი, ქვეყანა რა მღანძღავია კაცისა. მუყაითათ იყავი, ფაქიზად შეინახე თავი, ცუდათ არავინ შეგნიშნოს. თუ მამაშვილობა გწამდეს, რამე ფერათ თქვენი ამბავი მალე ხანში მაცოდინე. ამ სადღესასწაულოთ მოგელოდი, მარა... კარგი ინებე, რომ არ ჩამოდი. ამისთვის, რომ ცუდი ამინდები იყო, არც იუსტინე ყოფილა აქ.

მ. შ. მ. ს. ტაბიძე“.

სტეფანე სოფლის თავკაცი იყო და არაერთ კარგ საქმეს ჩაუყარა საფუძველი. ამაზე მეტყველებს შემდეგი უცნობი „განაჩენიც“. „ჩვენ ქვემოზე ამაზედ ხელის მომწერელნი ქუთაისის მაზრის, ტობანიერის საზოგადოების და სოფელსა ჭყვიშის წმიდის გიორგის ეკლესიის მრევლი მოწოდებულ ვიქმნენით ადგილობრითი მღვდლის სტეფანე ტაბიძის მიერ, რომლისგან გამოგვეცხადა საეკლესიო-სამრევლო სკოლის დაარსებაზედ ჩუენს ეკლესიაზედ თანახმად გამოცემულის წესდებისა, უწმინდესის სინოდის უმაღლესად დამტკიცებულისა. შემდეგ წესდების გამოცხადებისა და მწყემსობრივი შთაგონებისა ჩუენ მრევლთა მოვახდინეთ რჩევა შესახებ სამრევლო სკოლის დაარსებისა და შენახვისა და დავადგინეთ ამნაირათ, რომ გაიხსენეს სკოლა ჩუენს ეკლესიაზედ, მახლობლივ, იმ პირობით, რომ სამრევლო სკოლის სახლის აშენება თვითონ ადგილობრივმა მღვდელმა სტეფანე ტაბიძემ იტვირთოს თავის ხარჯით. და თუ ვინმე თავის სინდისით შეუეწვეით, ეს მოიხმაროს მღვდელმა სკოლის მებელის მოსაწყობად, ხოლო რაიც შეეხება სკოლის შენახვას, ეტვირთულობთ ჩუენ მრევლი ამ რიგათ, რომ, ვისაც ბოვეში კი გვეყოლება სკოლაში, მასწავლებელს ვაძლიოთ თვიურად ექსექსი შაური სწავლის გასამრჯელოთ და როცა დავათხოვოთ ბოვეში სწავლას, არავითარი ხარჯი არ მოგვეთხოვოს მშობლებს და თავისუფალი გაეხდეთ, გარდა იმისა, თუ ვისმეზედ რაც ანგარიში დარჩება მასწავლებელთან გასასწორებელი. და არც მასწავლებლის ნებადაუკითხველათაც ბოვეში გამოვიყვანოთ სკოლიდგან. ეს არის ჩუენი პირობა და სრულს თანხმობას ვაცხადებთ ყუელა პირნი ამ პირობით სკოლის გახსნაზედ, რასა სუდა ხელს ვაწერთ“.

სტეფანე ტაბიძე საკუთარი ხარჯით აგებს სკოლის შენობას.

ქველმოქმედება მაშინ, როცა პიროვნება ეკონომიკურად არ ყელყელაობს, აშკარად მეტყველებს მის მაღალ მისწრაფებებსა და მოყვასისადმი უანგარო სამსახურზე, პედაგოგის გასამრჯელოც მოკრძალებულია, მეზობელ სოფელ დიხაშხოში ემაწვილებს თეიურად ორმოც კაპიკს ახდევინებდნენ¹.

როგორც ჩანს, ჭყეიშის სკოლის მესვეურთათვის მთავარია არა შემოსავალი, არამედ ბავშვების მიზიდვა-აღზრდა.

საყურადღებოა ისიც, რომ ს. ტაბიძე წინასწარ უჭრის გზას იმ მშობლებს, რომლებსაც უმჯობესად მიაჩნდათ, ბავშვი მეურნეობაში დაესაქმებინათ, ვიდრე სკოლაში ეტარებინათ.

კიდევ ერთი შტრიხი სტეფანეს ხასიათისა. იგი ცხოვრებაზე გულადრენილი, სევდით შეპყრობილი და მეოცნებე ყოფილა. უკმარისობის გრძნობა მუდამ სდევდა თურმე ამიტომაც ზოგიერთებმა ბუღუნაც კი შეარქვეს.

სტეფანე 1894 წელს გარდაიცვალა და ბუნებრივია გალაკტიონს არ ემახსოვრებოდა იგი. მაგრამ პაპის მიერ დამკვიდრებული წესი და კანონი ღრმად იყო ფესვეგადმული ოჯახში. წიგნისადმი სიყვარული თითქმის რელიგიურ მოწიწებამდე იყო აყვანილი. დედა ხშირად უკითხავდა პროკლეს (აბესალომს) და გალაკტიონს პაპის, მამისა თუ ბიძის პირად ბარათებს. ემაწვილებიც უფროსებისადმი მოწიწებითა და პატივისცემით იმსჭვალებოდნენ.

მ ა მ ა

პოეტის მამას ვასილს წერა-კითხვა ოჯახში შეუსწავლია. შემდეგ ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში მიუბარებიათ. ხსენებულ სკოლას დიდი ფუნცია ეკისრებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ აქ დოგმატიზმი ბატონობდა, ნიჭიერი ემაწვილები მაინც ახერხებდნენ ცოდნის მიღებას. ბევრი მათგანი წიგნის ტრფიალით იმსჭვალებოდა. მათ უძლიერდებოდათ სამყაროს შეცნობისა და „წყველა-კრულვიანი“ საკითხის გარკვევის სურვილი. ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში არაერთმა სასოგადო მოღვაწემ მიიღო განათლება.

ვასილს წარჩინებით დაუმთაერებია ეს სკოლა. გონებაგახსნილ და კრიტიკულად მოაზროვნე ახალგაზრდას უარი უთქვამხ მღვდლობაზე და პედეგოგის ეკლიან გზას დასდგომია. მას კარგად პქონია შეცნობილი, რომ მასწავლებლობა დიდ სიძნელეებთან იყო დაკავშირებული. ანაფორას მეტი მატერიალური სარგებლობის

¹ გაზ. „შრომა“, 1883, №2.

მოტანა შეეძლო, მაგრამ არჩეული გზიდან მაინც არ გადაუხვევია. მისი მოქმედება ღრმა რწმენას ეყრდნობოდა. საქართველოს განახლებას ახალგაზრდობის აღზრდას უკავშირებდა. ამიტომაც იყო, რომ მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება, 10 წელიწადზე მეტი, ოჯახიდან მოწყვეტილმა, მახლობლების სითბო-ზრუნვას მოკლებულმა სხვა გარემოცვაში, დაძაბულ შრომაში გაატარა.

თავდაპირველად ვანის საზოგადოების სოფელ დიხაშხოს სამრევლო სკოლაში მასწავლებლობდა. დღევანდელ მკითხველს ნამდვილად გაუძნელდება იმის წარმოსახვა, თუ რა პირობებში უხდებოდა ვასილს პედაგოგიური საქმიანობა. დავესხსხოთ მისსავე კორესპონდენციას: სკოლის შენობა იყო „...ისლით დახურული უპოლო, უბუხრო და პატარა, სიგრიძით ოთხი არშინ ნახევარი და სიგანით ორი არშინი და ჩარეჟი“.

ამას ვასილი ოფიციალურად, საქვეყნოდ წერს და უფლება არა გვაქვს არ ვენდოთ. მკითხველს ადვილად შეუძლია დაასრულოს სურათი. ამისთვის სრულიადაც არ არის საჭირო გამორჩეული ფანტაზია.

წარმოგიდგენია, როგორი იქნებოდა მეცადინეობა ზამთრის სუსხიან დღეებში, როცა ისლით დახურულ ქოხში კვამლი გასაეაღს ვერ პოულობს, კარის გაღება კი შეუძლებელია, როცა მიწის იატაკზე წვიმის წვეთები პატარა ღრმულებს აკეთებს და შეგირდი ქალამნის წვერით ავლებს ხაზებს.

მეორეს თვალი ზემოთ გაუპარებია. შეტკეწილი დირე ქარის დაბერვაზე დაკრილულ კბილებს აჩენს. ბიჭს პირში თითი ჩაუდვია და გული უწუხს: ააგლეჯს თუ ვერ ააგლეჯს ქარი გამჭვარტლულ დირეს ქერქის ნარჩენს.

სიცოცხისაგან აკანკალებული შეგირდები სახელოთი ცხვის იწმენდენ და ერთი სული აქეთ, როდის გაანთავისუფლებს „უნიტელი“ ამ საპყრობილისაგან.

1883 წლის შემოდგომიდან ვასილი მუხურში გაამწესეს. ეს ხუთასკომლიანი სოფელი შორაპნის მაზრაში, ტყიბულის მახლობლად მდებარეობს. გალაკტიონი წერდა:

*„სამოცდათი წლის წინ მუხურას
აქ მამანემი აგ ზნებდა ქურას.
სწავლისას პქონდა პატარა შკოლა
და მოწაფენი თითო-ოროლა“.*

საბოლოოდ ვასილი მშობლიურ ჭყვიშს დაუბრუნდა, მაგრამ დიდხანს არ დასცალდა მასწავლებლობა. 1891 წლის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VII, გვ. 173.

გელაკტიონის მამა მასილ ტაბიძე
ნახ. უნა ჯაფარიძისა

26 თვერვალს (ძვ. სტ.), ყიდვების ანთებით გარდაიცვალა. „ივერიაში“ ვკითხულობთ: „განსვენებული მეტად სამაგალითო ადამიანი იყო თავისის ხასიათით და ხათხობით. მისი მოღვაწეობა სამასწავლებლო ასპარეზზედ ყოველად უანგარო იყო. მის გულში არც ერთხელ არ გაუვლია რც ერთს დაბაღსა და ქვენა გრძნობას. ის იყო აღვსილი მხოლოდ ერთის აზრით: თავისი წველილი შეეჭანა გლეხ-კაცის განათლების საქმეში. გლეხებიც ქხედავდნენ მის ასეთს ღირსებას და ამისათვის, რა დროსაც უნდა მისეულიყავით მის სკოლაში, ყოველთვის ხავხე იყო მოსწავლე ბავშვებით. განსვენებული სკოლაში მასწავლებლობას არ ხჯერდებოდა. ყოველ კვირა – უქმე დღეს მოვიდოდა სასაფლაოზედ და უკითხავდა ხალხს სხვა-და-სხვა ქართულ წიგნს, რომლითაც მდიდარი იყო მისი ბიბლიოთეკა“¹.

ვახილი გულისყურით ეკიდებოდა საქმეს და საზოგადოების პატივისცემაც დაიმსახურა. იგი შეგირდებზე ზრუნვაში ატარებდა დღეებს. ცდილობდა, ახალი სახელმძღვანელოებით მოემარაგებინათ ემაწვილები და პედაგოგიკურ მეცნიერებათა მიღწევების გათვალისწინებით ნაეტარებინა გაკვეთილები. ამ მხრივ უთუოდ საგულისხმოა შედეგი ბარათი.

„საკყარელო ძმაო იუსტინე! პდ შენს მშვიდობას და წარმატებას უყვალს ესთხოვ. სხვათა შორის წვენს ამბავს იკითხავ. წვენ შინაურნი და გადადმოუღნი ყველანი მშვიდობით ვართ. ჩემზედ იწერები. ვახილ, როგორ ხარ. მე ძრიელ კარგათ ვარ – არავითარს სისუსტეს არა ვგრძნობმ მხოლოდ ამ ზამთარს ბრჭკალებს შესაფერი წამალი უნდა ვუშოვო, რადგან მეტად მჭიდროთ ნამსჭიღებია. სხვა არა მიშავს რა საგრძნობლად სისუსტე ჩემში ინიშნების ზაფხულის თვეებში: ივლისში და აგვისტოში სხვა დროებაში ძრიელ ნაკლებად შესამწნევი ხდება სისუსტე. სხვა, ეხლა ჩემი კერძო საჭიროება მინდა აღვნიშნო: მოგეხსენება, რომ წვენ გვაქვს საეკლესიო-სამრევლო სკოლა, რომელზედაც ცნობა კიდევ წარდგინდა ვისდამიცა ჯერ იყო. ამ სკოლის მოწაფეებთა შორისაა იმისთანა მოწაფენი, რომელნიც მზად არიან მომზადებულნი მეორე ოტდელენისათვის და მომზადებულნი არიან რუსულად სასწავლოდ და კიდევ დავაწეებინე. ჩემდა და ჩემ მოწაფეებთა სამწუხაროდ, აღმოჩნდა, ერთი ხელის შემწმღელი გარემოება. შემოიღეს, როგორც სახალხო სკოლებში, აგრეთვე მათი წაბაძვით სამრევლო სკოლებში სასწავლო წიგნი Русское слово для грузинской школы. изд. Гогеншвили.

ვერსად ეს წიგნი ვერ ვიპოვე საყიდლად. ქუთაისში

¹ გაზ. „ივერია“, 1892, №62.

ჭილაძეების მალაზიაში არ არის. ბევრის ხეყნით და მუდარით თავს ვერ შეგაწყენ: სამ მანეთს გიგზაენი. ამით მიყიდე წიგნები ზემოაღნიშნული, შვიდი ეგზემპლარი და მერვეც მისი რუკევისდტოც,თუ იქნება დაბედილი. ფასი თითოეული ეგზ. 50 კ. იკითხეთ გრიქუროვის მალაზიაში და რაც შეიძლება დაჩქარებით გამოგზავნე. შეგირდები მიცდებიან, საშობოთ უსათუოდ უნდა ჩამოხვიდე და იმედია შემდგომ წიგნაკებს თან იქონიებთ: კარაბად სამზარეულო წიგ. კალენდარი საქართველოსი გუნიას გამოცემული, აგრეთვე რამე სასარგებლო გამოცემები. ქადაგება ამეროსი ნეკრესელისა, თუძცა დიდი არაფერი საპიტნაო არის, მხოლოდ შემდგომი მწყემსის დროს ქადაგებისას მასალათ შესაძლოა დაისაჭიროს. იმასაც ეწერ, შესაძლოა ეს წიგნები „რუსოე სლოოე“ ვერ იშოვოთ. Рыководство კალანდარაშვილის გამოცემა მინც გამომიგზავნე, თუ ძმა ხარ, არ დამაღალატო. ან გრიქუროვის ან ჩარკვიანის მალაზიაში როგორ ვერ იშოვიოთ.

თქვენი სიამოვნების მოწადე ვასილ. სტ. ტაბიძე.

P. S. მღვდელმა გიორგი გიორგაძემ რომ გთხოვათ ადგილის თაობაზედ საქმე საჩივრისა, გთხოვს ის საქმე, ამ მოკლე დროში შემატყობინო.

7 ნოემბერი, 1888 წელსა“.

ვასილი ლიტერატურის ტრაფიალი ყოფილა, რაზედ მეტყველებს მისი ბიბლიოთეკა. აქ თავმოყრილია „ვეფხისტყაოსანი“, „არსენას ლექსი“, ი. ჭავჭავაძის „განდევილი“, ა. წერეთლის „თორნიკე ერისთავი“, ა. ფურცელაძის „ქიტესა“, ნ. ნიკოლაძის „ერობა“, ს. მგალობლიშვილის „ორი მოთხრობა“, ცახელის „შაღვას თავგადასავალი“, ი. გოგებაშვილის „დედა ენა“ და „ბუნების კარი“. ვ. გაბინაძის „ქართული წერის დედანი“, ილ. დიდებულიძის „ქართული არითმეტიკული საანგარიშოები“, მ. ჯანაშვილის „მოკლე ისტორია“, ვ. გუნიას „საქართველოს კალენდარი“, გაბრიელ ეპისკოპოსის „ქადაგებანი“, „დაბადება“, „უაზნი“, და სხვა. აქვეა „ივერიის“, „იმედის“, „დროების“, „შრომისა“ და „ნობათის“ ნომრები.

წიგნები კატალოგიზირებულია. მაგალითად, შაქრო გულისაშვილის „ჩველი დროის მეფეებზედ“ 117 ნომრით არის რეგისტრირებული, თეიმურაზ მეორის „სარკე თქმულთა“ 124-ით, ცახელის „შაღვას თავგადასავალი“ 132-ით და ა. შ. უმეტესობას ვასილის ბეჭედი-ტივიფრი უზის (ეს ბეჭედი ახლაც დაცულია საგვარეულო არქივში).

წიგნთა გვერდებზე ალაგ-ალაგ იკითხება ვასილის ხელით მიწერილი: „დიდებულია“.

ჩვენთვის უცნობია, მისდევდა თუ არა ეასილი ლიტერატურულ საქმიანობას. პრესაში (გაზ. „შრომა“) მხოლოდ ერთი წერილი აქვს გამოქვეყნებული, რომელშიაც მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობის საკითხს განიხილავს. მაგრამ მის პირად ბარათებზე დაყრდნობით თამამად შეიძლება ითქვას, რომ კალამი უჭრიდა.

რაც მთავარია, ვასილმა კიდევ უფრო გააღრმავა გვარში ფესვგადგმული სიყვარული ლიტერატურისადმი და შეიძებს დიდი ბიბლიოთეკა დაუტოვა.

ოჯახიდან შორს ყოფნა, ავადმყოფობა, სოფლის უკუღმა ტრიალი დაღს ამჩნევდა ვასილის სულს. მის პირად წერილებში არცთუ იშვიათად გაივლევებს დრამატული ნოტები. მაგალითად, „ვარ გულდახშული უთქვენობით“, „მეკითხებიან, ვასილ, რათა ხარ ეგრე დაღონებულიო, ცუდი ამბავი ხომ არ მიგიღიათ სახლიდანო? მე პასუხს არ ვაძლევ არავის ამ კითხვაზე. სახლში მინდოდა ეხლა წამოსვლა, ამ ოქტომბრის დამლევს, რომ ეგებ დარდები მომეცილებინა თავიდან, მაგრამ ვეღარ მომიხდა“. მეუღლისადმი გაგზავნილ ერთ ბარათში ვკითხულობთ: „არ გეცოდები აი, მაკრინე, იმდენად დამივიწყე, რომ ერთი წერილი არ გამომიგზავნე ამ წიფობის თვეში. ამ უცხო ქვეყანაში ჩემს დიდ სიამოვნებას შეადგენას, როცა თქვენ წერილს მივიღებ, სად ვარ მერე დაკარგული? ამ გარემოებას მიხედვით ხშირ-ხშირად უნდა მიგზავნიდე წერილს. მაგრამ არავის არ ვახსოვარ, ყველასაგან დავიწყებული ვარ, ცოლისგანაც და დედამამისაგანაც“.

რა არის ეს? მხოლოდ მარტობით გამოწვეული ურვა თუ სხვა მიზეზებით შეპირობებული ყვედრება? ამ ნოტებს აქვს თუ არა რაიმე საერთო გალაკტიონის დღიურებსა და ლექსებში ესოდენ ძალუმიად გამომჟღავნებულ დრამატიზმთან?

გალაკტიონის დედის ნაამბობის მიხედვით შეუქმნია ვასილის პორტრეტი. მოგვყავს შემოკლებით: „საწყალო ძალიან ჩამოგავდა აბესალომის სახით: იმნაირი თვალ-წარბა, იმნაირივე ტუჩები, ხასიათიც ისეთი ჰქონდა; ხანდახან აბესალომი რომ შეხტება, გახალისდება რაღაცნაირად, სწორედ ისეთი იყო... ხუმრობა უყვარდა. მაღალი არ იყო მხოლოდ არც აბესალომივით, არც შენსაკით. მე მგონია, ასე შენზე ცოტა დაბალი იყო. არ ამხელდა ავადმყოფობას. უკანასკნელად ფილტვების ანთებით გახდა ავათ: იწვა ჩვენს პატარა ოთახში. ყოველდღე მოდიოდნენ ექიმები და ფერშალი კონჩინოვი. უკანასკნელს ეთქვა: „არ მორჩება, მაგრამ თქვენ ცდას და მოვლას ნუ მოაკლებთ სულის დასამშვიდებლათო“. აბა, მე ამას ვინ გამომხელდა? მთელი ათი დღე, ათი დღე და დამე განუწყვეტლივ თავს ვადექი.“

საწყალი ჩემი მამამთილი, რომელსაც ძალიან, უმცროს შეილზე უფრო, უყვარდა ვასილი, ყოველდღე აგადმყოფთან იყო. იჯდა დაღონებული. მოდიოდნენ ნაცნობები, ნათესალები, გვირსივდნენ: „ახალი კარგი ექიმია ჩამოსული, სამსონ თოფურია, ის თუ მოარჩენსო მხოლოდ“. ვასილი უარზე იყო: „ცოტათი მომეჯობინდები, შემდეგ მე თვითონ გავსწვე კუთაისშიო“, მაგრამ არავეითარი მომჯობინება არ დაეცყო. უკანასკნელ საღამოს (მახსოვს, შაბათის საღამო იყო) იგი საწოლიდან წამოდგა, ფოსტლებში ფეხი შეადგა და ფანჯარასთან მივიდა. დიდხანს იცქირებოდა. ეზოში ბაეშეს მოჰკრა თვალი: „მაკრინე, მაკრინე, შეხედე ბაეში ეზოში ფეხშიშველა დადისო“. და ფანჯრიდან გამობრუნდა. დაწვა საწოლში და აღარ ამდგარა.

შელამდა. მე და ჩემი მამამთილი ისევ თავზე ვადექით, მაგრამ მამამთილი აივანზე გავიდა. ვასილი მე მომიბრუნდა. „ველარ მოერჩებიო“ – მითხრა. „რას ამბობ“ – ელდანაკრავმა ვსთქვი. – „გული ნიუ გაგიტყდება, ყოჩაღად იყავი“ – განაგრძო მან, „ბაეში წამოიზრდება, შენ კიდევ ისეთი ქალი ხარო, რომ უბედურებას არ დაიმჩნევ“. „ნუ ამბობ“, – ვეუბნებოდი მე. „შენ თუ არ იქნები, ერთი ბაეშიც მეყოფოდა, სხვა რაღად მინდოდა?“ როგორო, ჩამეძია, მე ძალიან მრცხვენოდა გამხელა, არავეისთვის არ მეთქვა, მაგრამ მას მეთხარი, რომ ორსულად ვიყავი: მას სახე გაუბრწყინდა: „არა გიშავს რა, იუსტინე (მაზლი) კარგი კაცია, შენ ნუ დაიმჩნევ“. ვამჩნევდი, რომ დეღაედა ახალი ამბის გაგონებით. „ეხლა წადი, მეორე ოთახში წადი“ – მეუბნებოდა ის ღონემიხდილი. მე არასგზით არ ვეთანხმებოდი. სახლიდან ბაეშეის ტირილი შემოგვესმა: „არც ეხლა წახვალო,“ – მითხრა მან. მე ავდექი...

უკანასკნელი მისი წამები ძალიან მშვიდობიანი იყო თურმე. მამამთილი თავს ადგა. მომაკედავმა მოითხოვა ღვინო, საზოგადოდ ღვინოს არ ასმევენენ, ეხლა კი ველარ დაუკავეს: ღვინო, ღვინო! გაიმეორა მან. ეს იყო მისი უკანასკნელი სიტყვები. დასცალა ზედიზედ რამდენიმე ჭიქა: „ეს გაუმარჯოს პატარა ადამიანს, რომელიც შეიდი თვის შემდეგ დაიბადებაო“ – სთქვა მან და... სულიც დალია...¹

აქ დახატული ვასილი ნაწილობრივ განსხვავდება იმ პიროვნებისაგან, რომელიც მშობლების, მეუღლისა თუ ძმისადმი გაგზავნილ ბარათებში ჩანს. პირად წერილებში იგი წარმოვიდგება ღრმად დაფიქრებულ, სევდიან, სოგჯერ სასოწარკვეთილ ადამიანად. ერთგან წამოიძახებს კიდევ: „ყულჭირეება თუ შემხვდა, სიკვდილი აუცილებელია და ქმც მოვრჩები ამ წუთისოფელს“, თითქოს სიკვდილი ხსნის ერთადერთი გზა იყო.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 255-257.

ვასილი გალაკტიონის დაბადებამდე გარდაიცვალა. დედა ბუერს უამბობდა ბიჭებს მამაზე და მისი სახეც არა მხოლოდ რეალურ კონტურებს იძენდა, არამედ შარავანდედითაც იმოსებოდა. გალაკტიონისთვის იგი მარად საფიქარი პიროვნება იყო. სახელმწიფოებრივი პოეტი, როცა გადაწყვიტდა თავისი სიტყვისთვის მეტი დამარწმუნებულობა მიეცა, მამის სახელს მოიშველიებდა: „მამაქემის ვასილის სულს ვფიცავარ“.

ლექსში „მუხურის გზებზე“ გალაკტიონი სიამაყითა და სიყვარულით იხსენიებს მამის დამსახურებას.

„მე შეეხარი ძეგლს, რომელსაც სულდგმულივით გული უხურს,

მაგრამ არრაგვარი ძეგლი არ შთენია ეხლა მუხურს.

აქ ოდესმე კესარიელს, მიმომხილველს დროთა ბრუნვის,

გზად მოსდევდა ელვარება, მხნე მეექვსე საუკუნის.

და მშვენიერ იმერეთის უუძველეს ქალაქთ შორის

ის აღიღებს ძველ სარაპანს, ძველს როდოპოლს და მუხურისს,

მეცხრამეტე საუკუნეს აქ მოვიდა მამა ჩემი,

ის მოვიდა ხელში წიგნით და ახალი დასძრა გემი.

ის არ არის და სახელიც მისი არსად არ სწერია,

მხოლოდ ხალხი იგონებდა და ილიას „ივერია“.

„მამა“ ვამბობ და პასუხად მხოლოდ საქმე მხედება მისი,

ახალ-ახალ გზებით მოდის ძველის-ძველი მუხურისი“.

ღ ე ღ ა

გალაკტიონის დედა მაკრინე გიორგის ასული ადვიშვილი ჭყვიშიდან თხუთმეტიოდე ვერსით დაშორებული სოფლიდან – საპაიჭოდან იყო. დაიბადა 1862 წელს მღვდლის ოჯახში. მამამისს დიდი ჯალაბობა ეხვია, შემოსავალი კი მცირე ჰქონდა. მიუხედავად ამისა, შვილებს იმ დროისათვის საკმაო განათლება მისცა. ვაჟი კოზმანი სკოლაში მიაბარა. ქალიშვილებს: მაკრინეს, მართას, ტერეზას, ეკატერინეს, ანასტასიას წერა-კითხვა, წამლების მომზადება და ხელსაქმე შეასწავლა.

1886 წლის 11 თებერვალს მაკრინემ ჯვარი დაიწერა ვასილ ტაბიძეზე.

ქმრის გარდაცვალების შემდეგ ოჯახის მთელი სიმძიმე მაკრინეს დააწვა.

თუ რას წარმოადგენდა ეს ოჯახი, ამაზე ნათელ წარმოდგენას გეიქმნის 1894 წლის 16 დეკემბრის გაყოფის წიგნი. ობლებს – პროკლესა და გალაკტიონს – საკუთრივ ერგოთ სახლი, სასიმიინდე და ორ ქცევაზე ცოტა მეტი საყანე – ე. წ. შარაქენიძისეული ადგილი. ეს ყველაფერი 615 მანეთად იყო შეფასებული.

გალაკტიონის დედა მაკრინე აღმთქვილი
ნახ. უზა ჯაფარიძისა

საზიაროდ დარსა 1600 მანეთის ქონება: 15 ქცევა მიწა, ცაცხვის საწნახელი, თხმელის სასიმინდე, თოთხმეტი ქური, ერემი, სამი მაგიდა, ორი პატარა სუფრა, სკამლოგინი, 4 ხალამი, 3 დოქი, 3 კიბე, 3 ზანდუკი, ძროხა, უშობელი, ჯორი და ა. შ. გაყოფის წიგნში ზუსტად არის ფიქსირებული ყველა ნივთი თუ ხაზანი. მხელეულობიდან არ გამორჩენიათ საერთო ვალი: სტუფანე ტაბიძის დასაფლავებისას დახარჯული 82 მან. და მოჯამაგირის ხელფასი - 20 მან. ამ დროს ბუღელში აქონიათ 450 ფეთი სიმინდი, რომელიც 180 მანეთად შეუფასებიათ.

ცოტა ხნის შემდეგ კვლავ დანაწილდა საზიარო ქონება. საერთო მყლობელობაში მიწის მცირე ნაკვეთი და ხეები დარსა.

როგორც ვხედავთ, მაკრინე ტაბიძის ოჯახს შიმშილით სიკვდილი არ ელოდა, მაგრამ არც დაღუპებით ეოფნა ეწერა.

მაკრინეს ხელს უწყვიდნენ დები და ხიძეები, განსაკუთრებით თადეოს ნამიჭეიშვილი, რომელიც ობლების მეურვე იყო. მაგრამ არც ნათესავეები იყვნენ მდიდრები.

გამოუცდელმა ქალმა არანეუელებრივი სიმხსვეე და შეუდრეკელობა გამოიჩინა.

მაკრინე მალაღ-მალაღი, თხელი და სანდომიანი სახის ქალი იყო, საოცრად მეტყველი და მომწესხველი თვალებით. იცვამდა სადად და მოხდენილიად. პატარა გაღაკტიონი მას ხავერდის დედას ეძახდა, რადგან ხავერდის კაბა ემოსა. შემდეგაც ამგვარად მიმართავდა, მაგრამ უკვე ამ სიტყვამ ეპითეტის ფუნქცია შეიძინა. პოეტისათვის დედა სინაზის, სიღამაზისა და ატალღების სიმბოლოდ იქცა.

ახალგაზრდა ქერიეს ბევრი მთხოვნელი გამოუჩნდა, მაგრამ მას კერია არ მიუტოვებია და არ გაუცივებია, მოელი სიცოცხლე შვილების აღზრდა-განათლებას, მათ ბედნიერებას შეაღია. „ერთადერთი წვენი პატრონი დედა იყო, რომელიც გვიყვებოდა სხვადასხვა ამბავს, გვაცნობდა ხალხური სიტყვიერების ნიმუშებს და გვიკითხავდა მამის დანატოვარ წიგნებს“. - წერს ავტობიოგრაფიაში პროკლე ტაბიძე.

ცხოვრებამ ბევრი რამ ასწავლა და მეურნეობასაც რიგიანად უძღვებოდა. მომთხოვნი იყო და ყაირათიანი - თვინებს გაღაკტიონი. ხმელ ხეს მანამდე არ მოგვაჭრევიებდა, ვიდრე სანაცვლოს არ დაერგავდით. ეზო ყოველთვის დაწკრიადლებული აქონდა. პარიზის გარეუბნებს, უღამაზეს ხეივნებს რომ ვათვალიერებდი, დედაჩემის ნათქვამი მახსენდებოდა, ხე ხეს შნოს მატებს, მაგრამ უნდა იცოდე როგორ მიურგო ერთი მეორესო.

უჭირდა მარტოხელა ქალს. სიმინდის მოყვანა, საქონლის

მოვლა, ვენახის დამუშავება, აბრეშუმის ჭიის გამოკეობა... ყველაფერი ეს უამრავ დროსა და ენერგიას მითხოვდა. ნათესავებისადმი გაგზავნილ ბარათებში ხშირად გაიქვლებს ასეთი ფრაზები: „სტველი იწყება და იქნება მოჯამაგირე მიშოიოთ“, „ბიჭი მომახმარეთ“, „ქირით მუშას ვეძებ“ და სხვ.

საქმე გამოუღვეველია. აი, უკვე სახურავიდან წვიმა ჩამოდის, ჭიშკრის კარბა დაღმა, ღობე მთირღვა. მეყისტალიდან სიმინდია გამოსატანი, გალაკტიონიც ფულს მითხოვს: „...ის ყველი არ მეყო, მიშველე, გამომიგზავნე ცოტა კიდევ... გამომიგზავნე დანქარებით, თუ მოახერხებ“.

რომელ ერთს გაართუას თავი?! ფათერაკიც იშვიათი როდია. „ამ სტველზე – სწერს მაკრინე უეროს ვაეს (პროკლე) – უეცრად ურემი გადაგვიბრუნდა რიონში ჯილეზე... მაღლობა ღმერთს, ურემი და ხარები მშვიდობით გადარინენ, მე ამოვედი წყლიდან თუ არა, როგორც შაშიკორა ისე მეექვცეცი... ახლა კარგათ ვარ. ჩემი ჯავრი არ ჩაიდო გულში, ჩემო ძვირფასო შვილო. შენი ხასიათის ამბავი რომ ვიცი, თუარა მეორეს ჩემი ჯავრი არა აქვს“.

ჯაფასა და წეალებას ხშირად შედეგი არ მოაქვს. 1907 წელს გალაკტიონი ძმას ატყობინებს: „სტველი უკვე მთაყეებულია სოფელში. ჩვენც მოვისტველეთ, მაგრამ რაღა ამისთანა მოსტველება: ორმოცი კონა ჩაღა შეკრული საქონლებმა გაანიავეს ისე, რომ არაფერი, ერთი კონაც არ დარჩენილა, ორასი კონა ჩაღა შარაძენისის სოულში სულ ერთიანად გააფუჭეს საქონლებმა, ერთი კონაც სახლში არ მოგვიტანია. სიმინდი მოზიარებმა ზოგმა გარჩეული მოიტანა და ზოგმა გაურჩეველი. ესენი ყველა სახლში დაყარეს და როდესაც გადაყარსიეთ, მთელი გოდრები ვნახეთ დამკალი და გაოხრებული. ვაშღმა სულ ერთიანად ჩამოიარა. უწინ ტოტები ვერ უძლებდა და ეხლა სულ სამ-სამი კაკალი მოეკრიფეთ, თითო ხეზედ. ასეთია ჩვენი ზარალი წრეულს“.

ოჯახის ეკონომიკური სივიწროვე თითქმის ყველა ბარათიდან ჟონავს... დავესხსოთ კიდევ ერთ წერილს: გალაკტიონს ორი გამოყევა. მოსამზადებლად ფულია საჭირო. დედა მუშოთებუელია. „ეს ერთი კვირაა ვიტანჯები დარდებით... რანაირათ რა გავახერხო ასეთ უცფათ, რა გავყიდო, რაც მქონდა შესალევი ადგილი. ჩვენი საცხოურებელი ადგილები რიონმა რიყეთ აქცია. აქეთ მქონდა ცოტა სარჩო მიწა. ნახევარი დაწინდრებული მაქვს. გაყეიდი, თუ სასესხებლად ვერ ვიშოვნე“.

გულს არ იტეხდა მაკრინე. მართლაც რომ, ებრძოდა

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 491.

წუთისოფელს. ნაირ-ნაირ საშუალებას ეძებდა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ღამით საკერაჲ მანქანას უჯდა და მწირ შეკვეთებს ასრულებდა. კერვა კი ეხერხებოდა. გალაკტიონი იგონებს: ერთ წვეულებაზე დედანემს ახნაურ მარაძენისის ქალები ენახა. უკანასკნელი მოდის მიხედვით შეკერილი კაბები მცვათ თურმე. დედანემს სწრაფად გადაუღია თარგი და მქორე დღეს მსგავსი კაბით მოვლენია საზოგადოებას.

მაკრინეს დღიურში ვხვდებით ასეთ ჩანაწერებს: „შემოვიდა საკერავის ფასად“: ხამი აბაზი, ოთხი აბაზი, მანეთი, ხამი აბაზი, ათი შაური, ექვსი შაური, მანეთი და ა. შ.

მაკრინე მკურნალიც იყო. ხანინოს თემსა და გურიასი სახელგანთქმული ექიმბაშებისაგან შეუსწავლია ეს საქმე. კარაბადინსაც მარჯვედ იყენებდა. ესოს ერთ ყურეში სამკურნალო ბალახები მოაშენა. კარგი სააფთიაქო ხელსაწყოები შეიძინა. რომელთა ნაწილი დღესაც დაცულია.

სოფიო ტაბიძე მოგვითხრობს – მახსოვს, დედანემი და ტიცვიანი ყანაში წავიდნენ. ტიცვიანი დიდი აღუხილი დანით ჭრიდა ნაღას. აუცდა თურმე და მარცხენა ხელზე იშვლია. შადრევანივით იფეთქა სისხლმა. დედანემმა სასწრაფოდ გამოარბენინა ბაჭში შინ. შეეკედრა ბიცოლანემს: – მიშველე რამე.

ბიცოლამ წამალი შეამზადა და ჭრილობაზე დაადო. სულ მალე იარა მოუშუშდა, მაგრამ კვალი მაინც დარჩა.

– გადმოდი, შვილო ტიტე, ერთი ორჯერ კიდევ დავადოთ მალამო და ხაზიც გაქრებაო. – უთხრა მაკრინე ბიცოლამ.

– არ მინდა, ბიცოლა, დარჩეს კვალი, მემახსოვრება.

და მართლაც, დარჩა ლურჯი ზოლი. შემდეგ ტიცვიანი ამბობდა ჩემი სენტიმენტალობა, თორემ დამეჯერებინა ბიცოლასათვის, რად მინდოდა ეს ხაზიო.

ახლა მოუვსმინოთ ტატიანა ცინცაძე-ტაბიძისას: ვერისკა ბაღდავაძის უფროსი ვაჟი ვახტანგი მდინარე ყუმურში გადაამხტარა და ბოთლის ნამსხვრევებზე გაუპია თავი. ექიმებმა ჭრილობა მოურნიხეს, მაგრამ საშიშელი ხორცმეტი ამოიზარდა, რომელსაც ღპობა შეეპარა. ბიჭი იღუპებოდა.

ვერისკამ ჩემს დედამთილს შოაკოთხა. მაშინ ის დრო იყო, როცა ხალხურ მედიცინას დევნიდნენ. შვილებსაც დედა გაფრთხილებული აყავდათ. თავი შეეკაყებინა ექიმობისაგან. როცა მაკრინემ ბიჭი ნახა, ყოველგვარი მოსალოდნელი უესამოვნება დაიფიწყა და წამლობას შეუდგა. სულ მალე ვახტანგი აბსოლუტურად განიკურნა.

მიუხედავად მატერიალური ხელმოკლეობისა, მკურნალობა

შემოსავლის წყაროდ არ გაუხდია. ღრმად სწამდა, რომ აუადმყოფისადმი დახმარება სა'სოგალოებრივი ვალია, სულის ამამალღებელი და გამაყაქისებელი საქმე.

სოფელიც უმადლოდა, სოგს ძღვენს მთართმევედა, სოგიც ყანაში წაეხმარებოდა და ა. შ.

მაკრინე კარგად იცნობდა ლიტერატურას. გატაცებული იყო ხალხური პოეზიით. შემონახულია მის მიერ ნაწერილი უოლკლორული ნიმუშები, რომელთაგან აღსანიშნავია „არსენას ლექსის“ იმერული ვარიანტი. იგი ასე იწყება:

„არსენა ოქელაშვილი ვა რა ბიჭია დელია.

წელში წვრილი. ბუკში ფართო, თუძოში უფრო სქელია.

ბართააშვილის გოგოსა აღარ შეაშეა ხელია.

ბართამ კაცი გაგზავნა ორი და სამი მღვდელია...“

ჩანს, მაკრინე თავიდაც თხზავდა შაირებს. გალაკტიონის ფიქსირებული აქეს ლექსი, რომელიც დედამისს გამოუთქვამს¹.

თავიდათავი შინც ის არის, რომ მაკრინე პოეზიის სიყვარულით სრდიდა შეილებს.

გალაკტიონის დედა კარგად უკრავდა ჩონგურ²ზე, სასიამოვნო ხმა, უტყუარი და მახილი სმენა. ქეჩია. ვაუბსაც ასწავლიდა სიმღერას. ჭყვიშელები იგონებენ: მიმწუხრის უამს დედა და შეილები აივანზე დასხდებოდნენ. მაკრინე სიმებს ჩამოკრავდა და ეყინებოდა რიონის ჭალებს სასიამოვნო პანგები.

მაკრინე აბესალომს სწერდა: გალაკტიონის „ბავშვები შობის წინა შაბათს დაეთხოვა, მაგრამ ქუთაისის შეწერებულყო და ტიტე და ის ერთად მოვიდნენ. აქ რაკი მარტო იყო თუ რაღაც, მოწყენილი იყო. ეს მეც მწყინდა და ახალ წელიწადს საღამოს მათი ხათრისა მეც გამოვიცევალე ხასიათი და რაეც იყო გამოფხიზლდა. მერმეთ, მე მთხოვა ჩონგური ამიწყვეო“.

ასეთი შემთხვევები ხშირი იყო. გალაკტიონის ძლიერ უყვარდა დედის სიმღერა. სოგჯერ საათობით უსმენდა ჩონგურის კენესას. დაინებით თხოვდა დედას, დაკვრა არ შეეწყვიტა. ამ დროს სხვა სამყაროში გადადიოდა პოეტი. დავესესხოთ მის ერთ ჩანაწერს: „ჩონგურზე უკრავს ქალი. მე გატაცებით ეუგაღებ მას ყურს. სოფელს სინავს. ყოველივე ღამის სიბნელეშია გახვეული. ამ ბნელს, მყუდრო, ჩემ გარემოზე უცბად ამოდის მთვარე და გააშუქებს ჩემს აივანს, ქართულ რიკულებიან აივანს – და ქალს, მუხლებზე ჩონგურით. მთვარის ნათელზე შეგიძლიათ გაარჩიოთ ეს ქალი. ეს – დედაჩემია. ა. გატუნია, მეუბნება იგი – კარგად დამიგდე ყური. შენ გაგიგონია, რომ ჩონგური კი არ მღეროდეს,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 271.

ლაპარაკობდეს, იმეორებდეს პირდაპირ, სწორედ იმას, რასაც შენ ამბობ, რასაც შენ მღერის? აი, მაგალითად: ჩემი ქმა-რი, სად წა-ვი-და? დედა მღერის – ჩემი ძმა-ნი სად წა-ვი-და? ჩამოკრავს სიმს, ერთს, მეორეს. ჩონგური ბგერა-ბგერით იმეორებს იმასვე, რასაც მღერის დედა...

დედაზემი გადადებს ჩონგურს... მე ისევე ბურუსში რომ ვარ, დედა მარდად სდგება და მესმის ეხლა პროზაული!

– ხვალ ადრე უნდა ავდგეთ, საქონელი გაღმა გავიყვანოთ, წისქვილზე ვინმე უნდა გავვსავნოთ.

– რა გვეშველება, რა გვეშველება, სიმინდი მოსატეხია, ჩალა ახანეხია, დავიძინოთ, დავიძინოთ, ჩემო გატუნია! რა გვემღერება, რა გვეჩონგურება?...¹

ჩონგურთან და სიმღერასთან დაკავშირებით მაკრინე ბევრ რამეს უამბობდა ვაჟებს და, რაც მთავარია, ეს მონათხრობი მათი სულის გაფაქიხებას ემსახურებოდა. სწორედ დედის ჩაამბობი დაედო საფუძვლად გალაკტიონის ბრწყინვალე მინიატურას „ციცინოს ჩონგური“.

ერთ გარემოებაზეც გემართებს ყურადღების გამახვილება. სოფელში გასრდილი, კლასიკურ განათლებას მოკლებული ქალის ევროპული პუნქტუალობით წერს დღიურებს, მოკლედ აღნიშნავს უმთავრეს მოვლენებს. მაგალითად, „1886 წლის 2 სექტემბერი – მომიყვანეს სახლში. 24 სექტემბერი – ქურდები მოგვიხტნენ და ჩემი ზანდუკი მომპარეს, რომელიც დამტვრეული ვიპოვე. 28 სექტემბერი – მოვიდნენ თათოვნი და ეკატერინე ჩემს სანახავად, 1887 წლის 3 მარტი – წაყუდი ქუთაისში საკერავე მაშინის საყიდლად და მივეცი ორი თუმანნახევარი. 10 სექტემბერი – ვახილი დაეთხოვა სამსახურს, მასწავლებლობას და მომიტანა 9 თუმანი. 12 სექტემბერი – ჩემმა მუღმა კალინიკემ ჯვარი დაიწერა“ და სხვ. დღიურების წერა მაკრინემ შეილებსაც შეაყვარა. გალაკტიონისათვის დღიური ყველა მეგობარზე ძვირფასი იყო. ერთგან იგი ხინანულით წერს: „დავიწყებული მქონდა ის დიდი ხარკე საკუთარი, თავისივე ცხოვრებისა, რომელსაც „დღიური“ ეწოდება. მე მსურს ვესაუბრო თავისივე თავს ჩემს ბედკრულ ცხოვრებაზე“. პოეტი დღიურს ანდობდა ფიქრებსა და განცდებს. ამ დროს იგი განსაკუთრებით გულწრფელი და გულღია იყო, სხვა საკითხია – რამდენად მართალი. ხშირად, რასაც პირად ურთიერთობაში, საუბრებში ვერ ამჟღავნებდა, იმას თამამად გამოხატავდა დღიურებში. ვისაც გალაკტიონის ყოველდღიური ცხოვრებისათვის დაკვირვებით უდევნებია თვალი და, ამასთანავე,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 224-225.

იმ პერიოდის ჩანაწერებსაც გაცნობია, იგი შეიძლება გაოცდეს, იმდენად გამოშროცხავია 'სოფჯერ პირადი საუბრის და დღიურის ტენდენციები. ადამიანთა თუ მოვლენათა შეფასება არცთუ იშვიათად რადიკალურად განსხვავებულია.

დედამ ვაჟები აკურატულობას შეასწავია. ყველა ბარათის, დოკუმენტის, ჩანაწერის დაცვას ავალებდა, თვითონაც თვალისწინივით უფროხილდებოდა ვაჟების ხელნაწერებს; აგროვებდა და 'ხანდეკოში ფაქისად ინახავდა.

ამ ჩვევასაც უნდა ვუმაღლოდეთ ტაბიქების, განსაკუთრებით გალაკტიონის არქივის სიმდიდრეს.

მაკრინე გარდაცვალა 1935 წელს. გალაკტიონს დღიურში ჩაუწერია „დაკარგე დედა და მასთან ერთად დაკარგე იმედი, ნუგეში, თანამგრძნობი... უდედოდ ცხოვრება ვერ წარმოშედგინა, მაგრამ ვაი... დაგტოვე ჭკეში და მასთან ერთად დაგტოვე დედის ახლადშესხინკლი საფლაფი... წუხელის ძილში ვწუხდი, რომ უკვე აღარავისთვისა ვარ ისე ძვირფასი, როგორც ვიყავი ნემი დედისათვის... ვწუხდი, რომ ნემი მომხრე, თანამგრძნობი და დამცველი არავინ არის-მეთქი. ამ დროს ნემი ოთახის ფანჯარას დედანემი შიდავა: - გატუნია, შეიღო, რამ დაგვალონა, ბიჭო! შენ, შეიღო, ყველასთვის ხარ საჭირო და თუ დაგტირდა, დამცველი და თანამგრძნობიცა გუყავს. გაიხსენე შენი ღექსი, შენი ჭირიმე: „ო, ნანა, ნანა...“. დედანემი ვაქრა, გამოშედეძა, მაშინვე აუდექი, ავიღე ნემი ღექსთა კრებული და მოუძებნე ღექსი „ო, ნანა, ნანა...“ დედანემი, აღბათ, ამ სიტყვებს გულისხმობდა:

*„კედლით გომღერის ექესი მგონის ძვირფასი ქარი:
რუსთაველს, გურამიშვილს, ბარათაშვილს და ვაჟას,
წერუაელს, ჭაჭავაძეს სურთ დაგიჭირონ მხარი.
და კიდევ დედაშენის ნანა არ გიცავს განა?“*

დედა სულიერ წონასწორობას უნარჩუნებდა, ამხსენებდა და ძალას მატებდა გალაკტიონის.

როგორც ითქვა, მაკრინემ პირადი ბედნიერება მსხვერპლად შესწირა შეიღებს. მისი მთავარი საზრუნავი პროკლესა და გალაკტიონის ღირსეულ მოქალაქეებად აღზრდა იყო. თავად ბევრ რამეს იკლებდა, აღონდ ყმაწვილებს ხელი არ შეშლოდათ სწავლაში და შიდაწია კიდევ საწადელს. გალაკტიონმა ძალზე მარაბებულად დაახასიათა მაკრინე: „რა უყურო, თუ ღარიბები ვართ. სამაგიეროდ, სადაა იმისთანა პატიოსანი და შუერცხვენელი ოჯახი, როგორიც ნემი ოჯახია? თუ ერთი დედა დაიტრაბახებს, რომ შეიღები ამიზრდია, მით უმეტეს, შენ გამართებს ეს. შენოდენა

¹ გ. ტაბიქ, თხ ს., ტ. XII, გვ. 339-340.

საქმეებს, დედანემო, მარტო ზღაპრებში გაგონილი ძველი გმირი ქალები თუ სძლეუდნენ, თვარა ახლა სადაა ამისთანა ქალები?"

მაკრინეს განსაკუთრებით აღელვებდა უმცროსი ვაჟის ბედი, რაც თვით გალაკტიონის ხასიათით იყო შეპირობებული. მომავალი პოეტი ბავშვობიდანვე გამორჩეული ყოფილა. ბევრს იგი უცნაურადაც კი მიაჩნდა.

მაკრინეს წერილები უმთავრესად ასე იწვება: „ფიქრიდან განუშორებელი და სხვა და სხვა ნაირათ სადარღებელი შეიღო ჩემო გალაკტიონ“. ან „ფიქრიდან განუშორებელი და სხვა და სხვა მოგონებით ჩემო დამტანჯველი საყვარელი შეიღო გალაკტიონ. შენი სახელის ხსენებას ენაცვლოს შენი დედა“. ეს არ არის მხოლოდ სიღარიბით თუ შეილის შორს ყოფნით გამოწვეული განცდა. მაკრინე არასდროს ამგვარად არ ეხმიანებოდა უფროს ვაჟს. რომელიც სუსტად იმგვარ პირობებში იყო, როგორც „მთაც გალაკტიონი (პროკლესადმი მიმართულები ასეთია: „ყოველ მინუტში ტკბილად მოსაფიქრებელი ძვირფასო შეიღო ჩემო აბესალომ“ ან „ფიქრიდან განუშორებელი ძვირფასო და მეტად საყვარელი შეიღო ჩემო აბესალომ“).

საქმე ის არის, რომ გალაკტიონი ამ ცხოვრების დინებას არ მიჰყვებოდა. იგი ხშირად ეთიშებოდა და სოფჯერ უპირისპირდებოდა კიდევ სინამდვილეს. ყოველდღიური წერილმანი მას ნაკლებ აღელვებდა. საცნებსა და მოკლენებს საკუთარი არშინით სომავდა და ეს მავანთა და მავანთა შემფოთებას იწვევდა.

დედა წუხს, რომ გალაკტიონი ბარათის გამოცხვენას აგვიანებს, სოფელში იშვიათად ჩამოდის, სოჯიერთ საგანს არ სწავლობს, სამსახურზე ნაკლებად ზრუნავს და ა. შ. გალაკტიონისთვის კი ყოველივე ეს მთავარი როდია. კარგად ამბობს ერთგან: „...მე ჩემი საქმე მაქვს. ეს საქმე მწერლობაა, კალამია. რაკი თავიდანვე ამ გზას დავადექი, არასდროს ამ გზიდან არ გადაუხუხვევ და ჩემსას მაინც გავიტან. ჩემზე ნუ დარდობ, დედანემო! რასაკვირველია. შენ მე სულელად მთელი, სხვები კი ჩემს მდგომარეობას შენატრიან: მთელიან ნიჭიერ კაცად, პატივს მცემენ და სხვა და სხე“.

ეს თვითდახასიათება 22 წლის გალაკტიონის ეკუთვნის.

მაკრინე კარგად გრძნობდა გალაკტიონის პოეტურ ნიჭს, ამაყოფა კიდევ შეილის ლიტერატურული წარმატებებით. მაგრამ ეს მაინც ვერ უნელებდა შიშს, რომ გალაკტიონმა შეიძლება ფეხი წაიმტვრიოს, რადგან ცხოვრების ფხა აკლია.

მაკრინეს წერილები სავსეა საყვედურით:

„ეცადე, შეიღო, არ გამირონიო ნაშრომი და არ დვიღუპო

თავი. ჭკუით იყავი... შენ არ იცი, მე საწყაღს, რა შრომით და რა წვალებით ნა'სარდი მკაეხარ და ეხლა რა დროს დაღლატია... აჰა, შეიღო. წელიწადნახევარი გაჭირება მაქანა, მერმეთ შენც აბესალომთან იქნები".

„არ გახსოვს არაეინ, არც ნათესაეი და არც ოჯახი... რა გიჭირდა. მოსუღიეაეი და გაგემხიარუღებინა შენი საწყაღი დეღის გუღი და შენი ძმის. ეს შენც კი უნდა იცოღდე, როცა თქვენ ორივეს ერთად დაგინახავთ. მაშინ გამოთუნღება დღესასწაუღი... არა, შე კაცო, რატომ მომაკღებ წუთისოფეღს, რა დამიშავებთა შენთეის“.

„წერიღი შენგან არ მომსღელია. რატომ ხარ ასთე უგუნებო. ეისზე მერე? იფიქრე, შეთღლება როღესზე კოღეე დაკრნე საჭირო, როღისზე, თე ვიცოცხღე, მარა მე რა მაკოცხღებს. კაცო, წერიღი რომ გამოგაგზავნე თქით კეირაებში, მიღღებღი უთუღოდ, მაგიერი წერიღი რატომ არ მომწერი...“

„ნამოღი და შემახეღე შენთეის. მაინც ავადმოფავთ ვარ და შენ ნუღარ მომთავებ ხეღს“.

საყეღღური გუღის მომკეღელია, რადგან ნივის ძვირფასი აღამიანი, რომღელსაც ეკვი იპყრობს... არაეის, საკუთარ შეიღსაც კი, არ ეჭირღებო.

მოტანიღი ციტატები წარმოახენენ მშრომეღ, დაღღიღ და შეშფოთებულ პიროფენებას, რომღელიც საგანგებოღ უსვამს ხაზს თავის სისაწყღელსა და სიდუხჭირეს. ყოეღი წერიღიღან გაღაკტიონს ესმის ურეა, თეაღწინ უღგება შაკოხანი ქაღის მწეხარე და ცრემღიანი სახე.

ამგეარი განწყობით დაწერიღი ბარათები მუღმიევი ფიქრისა და წეხიღისკენ უბიბეღება გაღაკტიონს. იგი სტრიქონების მიღმა კონერეტულ სურათებს, ეპისოღებს, ამბებს სჭერეტღა და ისედაც სეკღიანს კიღეე უფრო ეწერიებოღა გუღი. მას ხომ მეოთხეღ ტონებში ესმოღა დეღისა. მოგეიანებით წერიღა:

„შეებღელი ღამე დააწეა ტეესა.

ო, დეღა კენესის;

მაგრამ ის კენესა, სიკეღიღის კენესა,

მხოლოღ მე მესმის!“¹

თე როგორ მტკიენუღად განიცდიღა გაღაკტიონი დეღის საყეღღურს. ეს ნანს შემღეგი ბარათიღანაც: „შენმა წერიღმა მე მომკღა! დეღიკო! რატომ იწერიები, რატომ იწერიები, რომ მე შენთეის სანატრეღი ვარ. არა, დეღა, შენ გენაცვალე, ნემზე ნუ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. IV, გვ. 49.

ფიქრობ. თუ არ მოეკვდი, სწორედ ურცხვენიელად, როგორც გინდა, გაუატარებ ჩემს ახალგაზრდობას.

შენ იწერები „შენგან მოძულეებული“! (1)

ძვირფასო დედა, შენ არ შეგფერის სიტყვა: „შენგან მოძულეებული“.

ო, ჩემო ძვირფასო დედა!..¹

როგორც ვხედავთ, ოჯახური გარემო თაღს ფერებს სთავაზობს გალაკტიონს. საგულისხმოა შემდეგიც: დედა სოფლისაკენ უხმობს შვილს, მისგან ყოველდღიურ უკრადღებას მოითხოვს. გალაკტიონს კი არ შეუძლია დააქვეს მშობლის ნებას. სოფლის მასწავლებლობა არ ხიბლავს პოეტს. თგი სხვაგვარ მომავალზე ოცნებობს, დიდი ხიერცეების დაპყრობას ელტვის. მსოფლიო მორევში ტრიაღს ესწრაფვის. ამიტომაც ნნდება გარკვეული წინააღმდეგობა, ხვედის კიდევ ერთი მიზეზი. გულწრფელი სურვილი – დედას ახიამოვნოს – ობიექტურად განუხორციელებელია და ეს ტანჯავს მოყვარულ შვილს.

სადაც არ უნდა ყოფილიყო, როგორ პირობებში, გალაკტიონს მუდამ თან ახლდა დედის სახება. მასზე ფიქრი არ ასვენებდა. ერთ ლექსში ამბობს:

*„იღია მღერის – ვაძმე!
ანდა რას ნიშნავს ნეტა:
ისე რა გაუა ღამე –
არ დამენახვოს დედა.“*

*შუბლზე მეხება ხელით
და ვგრძნობ, ცივია ტილო:
„შვილო, შუბლი გაქვს ცხელი,
რა გემართება, შვილო!“
იმ სამუდამო მხარეს,
აღბათ შენ ჩემზე სწუხარ,
დარდას ნუ ეძლევი მწარეს,
არ წაქცეულა მუხა“.*

პოეტის ჩანაწერები მიგვანიშნებს, რომ მაკრინეს სახე არცთუ იშვიათად სვედიანად ასოცირდებოდა. დედის გახსენება ხშირად ტკივილს უახლებდა. ეს, რა თქმა უნდა, უპირველეს ყოვლისა, ობიექტური მიზეზებით იყო მოტივირებული, მაგრამ ვერც გალაკტიონის ბუნებას დავივიწყებთ. მთავარი კი ის არის, რომ ამგვარი წარმოსახვანი მგოსნის პოეტური ნერვის ათროლეუბას და გამახვილებას იწვევდა.

¹ გ. ტაბიძე, თხ.ს. ტ. XII, გვ. 492-493.

² გ. ტაბიძე, თხ.ს., ტ. III, გვ. 278-279.

არქივმა შემოგვინახა ერთი პატარა ჩანაწერი: „ბრმა მოხუცებული ქართველი ქალი... მას აცვია შავები. ხურავს შავი თავსაფარი დანაოჭებული, კბილებსაცკენილი, საცოდავი, წელში მოხრილი იგი სდგას და მწარედ ტირის: სად წაიღო? სად წაიღო?“ ცრემლები გადმოდის თვალთაგან და მოხუცებული ხმით ტირის: „სად წაიღო? სად წაიღო?“ გარს ხალხი ახევეია და ყველა გულდათუთქელი უგდებს ყურს, ყველას სახე დრმა მწუხარებას გამოხატავს. „რა არის? რაშია საქმე?“ – ვკითხულობ, ერთი იქ მდგომთაგანი მიპასუხებს, რომ ვიღაცა პატარა ქალმა მოხუცებულ ქალს ხელიდან გამოგლიჯა ჯოხი და გაიქცა.

(რამდენი ბოროტი ბავშვია ქვეყანაზე?) მოხუცებული ქალი ტიროდა – „სად წაიღო ჩემი ჯოხი?“ ო, ღმერთო ჩემო! რა გულგამგმირაუი სცენა იყო. რად გამახსენდა ამ დროს ჩემზე მტირალი დედა?“

ღამეთანხმებით, მრავლისმოქმელი ჩანაწერია. მას შეიძლება ჩივირად შეთხზული მინიატურაც ვუწოდოთ.

არც მეორე მხარის დავიწყება ეგების. მაკრინა გალაკტიონისათვის არა მხოლოდ მშობელი, არამედ ამ სამყაროსთან დამაკავშირებელი მთავარი ძაფი, ძალა და იმედი იყო.

დედის გაჭირვებას თითქმის სასოწარკვეთილებამდე მაძიებდა გალაკტიონი. 1915 წელი. დადღილი მგოსანი ბაკურიანში იხვენებს. იმერეთში უჩვეულო წყალდიდობაა და გალაკტიონიც მოსვენებას კარგავს.

„ძვირფასო დედა და ძმაო აბესალომ? პირველად ღმერთს ეთხოვ თქვენს ჯანმრთელსა და ხანგრძლივ სიცოცხლეს – თუ ჯერ კიდევ ცოცხალი ხართ. სწორედ 24 ივნისს ღამით მე გავედი ქუთაისიდან ბაკურიანში. ბაკურიანში კი არც გასუთები მოდის, არც ბევრი მოაგარაკებია. ასე რომ, წყალდიდობის ამბავმა მხოლოდ დღეს 1 ივლისს მოატანა აქ. მე პირდაპირ არ ვიცი, რა ექნა. არავითარი მოხვეწება არ მექნება, სანამდის თქვენს ამბავს არ გავიგებ... არ ვიცი, როგორ დამეძინება ამალამ... რაღაც საშინელ ამბებს ყვებიან აქ, ძვირფასო დედაჩემო! ამ წერილის მიღებისთანავე დასწერე წერილი და ყველაფერი შემომითვალე, რაც მოხდა და შენ, ძმაო აბესალომ, თუ ძმობა გვამს: დღესვე გამომიგზავნე წერილი, გესმის! დღესვე! დარწმუნებული იყავით, თუ მალე წერილი არ მომივიდა, ავად გავხდები, აი, ჩემი ადრესი: Бакуриани. Галактиону Табидзе.

ძმაო აბესალომ! პატიოსნებას გაფიცებ, თუჩნანი რომ დაგიჯდეს, დღესვე გამომიგზავნე წერილი. ამას არასოდეს არ დაგივიწყებ,

თუ ესლა წერილი არ გამოიგზავნე“.

გალაკტიონი ხშირად ამბობდა: ნემში ბეურია დედისეული თვისებაო. ამგვარი აქცენტირება შემთხვევითი არ ყოფილა. მართლაც, ორივესათვის ნიშანდობლივია სინამდვილის მთროლოვარე აღქმა; დრამატულის გამძაფრებული განცდა; არცთუ იშვიათად, შიშითა და ეჭვით ჭერეტა პიროვნებისა და მოვლენისა; მუსიკის სიყვარული და, რაც მთავარია, პოეტური ხილვები. ასე რომ, გალაკტიონმა ბეური რამ მიიღო მემკვიდრეობით დედისაგან.

ბ ი ძ ა

იმ პირთა შორის, რომლებმაც გაელენა მიახდინეს გალაკტიონსე, უნდა მოვიხსენიოთ პოეტის ბიძა, ტიცვიანის მამა — იუსტინე ტაბიძე.

იუსტინემაც ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი დაამთავრა და სწავლის გასაგრძელებლად თბილისს მიაშურა. 1879 წლის 8 სექტემბრით დათარიღებულ ბარათში იგი დეტალურად აცნობს მშობლებს თავის შთაბუჭდილებებს — სემინარიაში ცხოვრების პირობებს და დასძენს: „მეთორმეტე საათამდი ვმეცადინეობო“.

ჭაბუკი ხარბად დაეწაფა წიგნებს, მას არც ნიჭი აკლდა და არც მუყაითობა. სოფელში სისტემატურად აგსაენიდა ბარათებს, რომლებშიაც არა მხოლოდ თავის პირად, არამედ თბილისის ამბებსაც იტყობინებოდა. ეს წერილები ჭყვიშელებისათვის გასეთის როლსაც ასრულებდა. ისინი მრავალგვარი სიახლით, ინფორმაციით იყო აღსავსე. მაგალითად, „წვენს სემინარიასთან მოიყვანეს სტანციიდან რკინიგზა, რომელზედაც მოწყობილია დროგები, ცხენები უბია და ისე მიდის, რომ ვერ გადაუხვიონ-გადმოუხვიონ. როგორც პარახოდისთვის, ისე უნდა აიღო ბილეთი და შეხვიდე შით. ბილეთი წვენი სემინარიიდან სტანციამდის ღირს ორი შაური. ამ დენხანს ფაიტონში ორი შაურის მაგიერად მანეთს ვიხდიდით“.

1883 წლის 14 სექტემბრის წერილში ვკითხულობთ: „უხლა ამბავი რომ ხდება ამ სემინარიაში, მიდღემში არ შესწრებია კაცი. გლეხი კაცის შვილები, ვინც იყო სახელმწიფო ხარჯზედ, სულ ყველა გამოაგდეს. იმერლებიდგან წლეულს მარტო შვიდი მიიღეს სემინარიაში, დანარჩენები დააბრუნეს“.

„...სემინარიაში ბერძნული გადააგდენ და მის მაგიერ

ქართული შემოიღეს“.

„აქეთ ახალი ამბავი ის არის, რომ ტფილისის ქაეამ ჩვეულებრივ მდინარეები გაყინა და ძრეული სიცივე დაიწყო. როგორც გასეუბრებში იწერებთან, რუსეთს ძლიერ დიდი ნხუბი მოვლის ამ იანერიდან ნემცებთან“.

სხვა ბარათებში კიდევ იმას აღწერს, თუ როგორ ეგებება სემინარია საპატიო სტუმრებს: მოავარმმართველ დონდუკოვ-კორსაკოვს, უწინდელ მეფის ნაცვალს მიხეილს, ეკსარხოვს და ა. შ.

როგორც ირკვევა, სემინარიაში თესტინე რადიკალურად მოახროხე ახალგაზრდების წრეში ტრიალებდა, ხარბად დაეწაფა არალეგალურ ლიტერატურას და არსებულე წეს-წყობილებიხადმი მტრულად განეწყო.

1886 წლის თებერვალში ინსპექტორს სემინარიის გამგეობისათვის წარუდგენია მოხსენება, რომელშიც ეკითხელობთ: „Небрежность по отношению к богослужению замечена со стороны воспитанников Иосифа Лагунова (III кл.). Пинколая Гагунова (I кл.). Идетина Табидзе и Мих. Цхакая (VI кл.). Как эгнм, так и другим воспитанникам, допустившим более важные поступки, ректором семинарии делаются были своевременно предостережения, а некоторые подвергнуты были карцерному заключению“¹.

ეს ის თხებ ღალიაშეიღია, რომელმაც ვერ აიტანა მრავალმხრივი უხამართლობა და 1886 წელს, 24 მაისს მოკლა სემინარიის რექტორი, რეაქციონერი ნუდეკვი. ამას მოჰყვა სემინარიის დარბევა და 34 მოსწავლის გამორიცხვა, მათ შორის იუსტინესიც.

პირველ ნომრად დასახელებულია მიხეილ ცხაკაია. აქურწაგადებულია მოწაფის მოვალეობის ასრულებბაში, უხეში და თახეულია, არაერთხელ შენიშნულია აკრძალული წიგნების კითხევაში და აშკარად ანტირელიგიური და ნაწილობრივი სოციალისტური მიმართულების ადამიანი, რომლის გაერცელებას ის კდილობს განსაკუთრებით დაბალი კლასეების მოწაფეებში“².

მეორე ნომრად დასახელებულია იუსტინე ტაბიძე. უხეში თახეულობამდე და მიმართულებით თავისი ამხანავის ცხაკაის

¹ იხ. ტ. ხუნდაძე, ნარკვევები სახალხო განათლების ისტორიიდან საქართველოში, 1951. გვ. 251.

² ი. ქუ. გვ. 57

მსგავსი¹.

როგორც ჩანს, სემინარიიდან გარიცხვა ძლიერ განუცდია იუსტინეს. ამ ფაქტით შეშფოთებული ვასილი ამხნევეებს ძმას: „რა გააწყობა, ჭირს გაძღუება უნდა, არ მომხდარიყო ამისთანა ამბავი ხომ კარგი, რაკი მოხდა, კაცმა სისუსტეს თავი არ უნდა მისცეს. ქვეყანასუფ ყველაფერს უნდა ელოდებოდე საწყალი კაცო“.

სემინარიიდან გამოორიცხული იუსტინე ერთხანს სოფელშია, შემდეგ კი თბილისში, სასამართლო უწყებაში მუშაობს. სამსახურის გამო ხშირად მოგზაურობს კახეთში, ქიზიყში, ხევში თუ სხვაგან და დაწერილებით ეცნობა ხალხის ყოფას.

1891 წლიდან ქუთაისშია, მაგრამ აქ დიდხანს არ დარჩენილა. მამის თხოვნით ჭყვიშს უბრუნდება და ანაფორას იცვამს.

ასე და ამრიგად, გამოეთხოვა ლავეარდოვან ოცნებებს და მთლიანად ჩაეფლო სოფლის ორომტრიალში. ჭყვიშელთა თავკაცობა იკისრა და ღირსეულადაც ეწეოდა ჭაკანს. გლეხთა მრჩეველი და დამრიგებელი, მოსამართლე და გულშემატკივარი იყო. იუსტინე გულწრფელად და მთელი მონღომებით იღუწოდა თანასოფლელთა განათლებისათვის. ამაზე მეტყველებს „კოლხიდაში“ გამოქვეყნებული კორესპონდენციაც.

1911 წლის 1 სექტემბერს ჭყვიშში ყრილობა გამართულა, რომელსაც უნდა გადაწყვიტა სკოლის შენობის განახლების საკითხი. სკოლის გამგემ „ღუდელმა ი. ტაბიძემ შემდეგი სიტყვებით მიმართა მრევლს: „ღღეს მთელი ქვეყანა მიიღტვის სწავლისაკენ, ისეთი სოფელი არ მთიპოვება, სადაც არ არსებობდეს სამრევლო, ნორმალური და სხვა უმდაბლესი სკოლები. თქვენ მარტო ერთადერთი მამაპაპური სამრევლო სკოლა გაქეთ, სადაც იზრდებიან ისეე თქვენი შვილები. ათი წელიწადია, რაც ეს სკოლა უნაკლოთ იყო, დღეს მას შეეეთება სჭირდება და არც ერთი თქვენთაგანი ამაზე ყურს არ აპარტყუნებს. საჭიროა სკოლას შემწეობა აღმოუჩინოთ“².

როგორც ჩანს იუსტინეს შეგონებამ და მცდელობამ გაჭრა.

ტიციანი ასე ახასიათებას ძამას: „მთელ თავის სიცოცხლეში იგი თავყანს სცემდა რუს სამოციანელებს – ნ. ჩერნიშევსკის, ნ. დობროლიუბოვს, დ. პისარევს და სიცოცხლის ბოლომდე ზემირად ახსოვდა მთელი ნეკრასოვი. მაგრამ მისი ღიტიერატურული მოღვაწეობის ცდებიდან არაფერი არ გამოვიდა – ბაბუასემის

¹ იხ. ტ. ხუნდაძე, ნარკვევები სახალხო განათლების ისტორიიდან საქართველოში, 1951, გვ. 251.

² გაზ. „კოლხიდა“, 1911, №168.

დაჯინებით იგი იძულებული იყო სოფელში დაბრუნებულიყო და მღვდლობა დაეწყო¹.

აქ გალაკტიონის მონათხრობიც უნდა მოვიტანოთ: — იუსტინე აღმერთებდა ილია ჭავჭავაძეს. მახსოვს, 1907 წელს ბიძანიშთან ერთად მივემგზავრებოდი. რიონის სადგურზე იუსტინემ გაზეთი იყიდა. დახედა და ელდა ეცა. ილია ჭავჭავაძის მკვლელობას იუწყებოდნენ. ცრემლით აევსო თვალები. მთელი გზა ხმა არ ამოუღია. გადაშლილ გაზეთს უაზროდ ჩასცქეროდა.

იუსტინემ ილიას „ივერიაში“ რამდენიმე პუბლიცისტური ნაწარმოები გამოაქვეყნა. პირველ კორესპონდენციაში აქტორი სოფელ ჭყვიშის აუკარგს აცნობს ყვართო სასოგადოებას. მოსახლეობა შეძლებულია — წერს იგი — ბევრს ოდა უდგას. შემოსავლის ძირითადი წყარო სიმინდია. მართალია, ხარობს იზაბელა, ე. ი. „ადესა“, მაგრამ „იმისგან გამოწვეული ღვინო ჭის წყლისაგან არაფრით განირწყაო“.

აქტორი იმასაც შენიშნავს, რომ ჰაჟა ცუდია. იუსტინე ყურადღებას ამახვილებს სკოლაზე, განათლების საკითხებზე. ქვეყნის წინსვლასა და ბოროტების აღკვეთის მთავარ საშუალებად „სწავლა-განათლებლასა და მოზარდი თაობის კარგ გზაზე დაყენებას“ მიიჩნევს.

კორესპონდენცია ბევრ საინტერესო ფაქტს შეიცავს და მკითხველს მკაფიო წარმოდგენას უქმნის ჭყვიშზე.

მეორე ნაწარმოები ტობანიერს ეძღვნება. წინ არის წამოწვეული სოფლის ორი ძირითადი სატკივარი. ვაზის დაავადება და გაუნათლებლობა. კორესპონდენცია ყურადღებას იპყრობს არა მხოლოდ ფაქტების სიუხვით, არამედ მათი ანალიზით და კრიტიკული პათოსით.

ტობანიერი — წერს პუბლიცისტი — განთქმულია ღვინოებით, მაგრამ ამ ბოლო დროს ვაზს აეადმყოფობა გაუჩნდა და „მაღე მოვა ის დრო, როცა აქაურებს ღვინო პირის გასასველებლად არ ექნებათ“. ამგვარი დასკვნისაკენ აქტორს უბიძგებს მოსახლეობის უმოქმედობა. ეურნალისტი მახვილს ძირითადად აზნაურების წინააღმდეგ მიმართავს. ისინი გლეხებზე ღონიერნი არიან, მეტად შეუძლიათ ვაზის დაავადების წინააღმდეგ ბრძოლა. მაგრამ ყურსაც არ იბურტყავენ. „ამისთანა უზრუნველნი, სწავლა-განათლების გულგრილად მაყურებელნი, არა ვგონებ, კიდევ იყენენ სადმე ამ სოფელში. სამოც კომლამდის აზნაურობაა, და სიტყვაშ მოიტანა შევნიშნოთ, რომ ვერც ერთს აზნაურს ვერ ქნახავთ ამათში იმისთანას, რომელსაც არა თუ უმაღლესი, ან

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 1, გვ. 2.

საშუალო სასწავლებელი, არამედ, ასე გახინჯეთ, სადმე მაინც ესწავლოს¹.

პრივილეგირებული წოდების წარმომადგენლები მათთვის საგანგებოდ დაარსებული გიმნაზიითაც კი არ სარგებლობენ. და ეს მაშინ, როცა სოფლის უბრალო მღვდლები თუ მედავითონენი ყველაფერს აკეთებენ, რათა მათმა შვილებმა განათლება მიიღონ.

ი. ტაბიძე მოგვითხრობს, რომ 1876 წელს ტობანიერში გაიხსნა სამინისტროს სკოლა. სწავლის საქმე კარგად წარიმართა, მაგრამ ასე დიდხანს არ გაგრძელებულა. „მოგვსენებათ, სწავლა-განათლების გლეხობისას, როგორც მის თვალის ამხელს და სიბენაყის დამნახვებელს, ყოველთვის წინ ეღობებიან და გზას უკრავენ იმისთანა სულეირნი, რომელთათვისაც გლეხ-კაცის გამოყჩიზლება დიდი სარალი და უბედურებაა. ამგვარ კაცთათვის გლეხი რამდენადაც გაუნათლებელი და უმეცარია, იმდენად კარგი გასათლელ-გასაფცქენელია. ამისთანა სულიერნი ამ სოფელშიაც არიან და აი, როცა დაინახეს ამ ვაჟბატონებმა, რომ სკოლის დაარსებით მათს გაიძვერობას და გლეჯა-ფცქენას საზღვარი ედებოდა, დაიწყეს ხალხში ქადაგება: რა საჭიროა გლეხ-კაცისათვის სწავლა, წერა-კითხვის ცოდნა. ეს ხომ მოცლილ კაცების საქმეაო. გლეხ-კაცისათვისა საჭიროა თოხი და ბარი და ამისი ხმარებაო².

ხალხმა სკოლას აღმაცერად დაუწყო ცქერა, მასწავლებლებიც აიძულა გაქცეულიყვნენ. სახელმწიფო მაინც ახდევინებდა გლეხებს სკოლის ფულს და მათაც დაასვენეს: დე, ლუკმა გაეარდეს, ჯამში ჩაეარდესო. ისინი სკოლისაკენ შემობრუნდნენ და საქმეს კარგი პირი უჩანსო.

ჟურნალისტი დემოკრატიულ პოზიციაზე დგას, ხალხის ინტერესების დამცველია, საზოგადოების გამოყჩიზლება-განათლებისათვის იბრძვის, ავტორი აშკარად აელენს თავად-აზნაურებისადმი მტრულ დამოკიდებულებას.

სწავლა-განათლების საკითხებს სხვა ნაწარმოებშიაც ეხება ი. ტაბიძე. ერთ-ერთ კორესპონდენციაში იგი საუბრობს ქუთაისის ქალთა ეპარქიალურ სასწავლებელზე. დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ახალ სკოლას. ამასთანავე კონკრეტულ შენიშვნებს გამოთქვამს პროგრამებთან დაკავშირებით. მისი აზით, უფრო მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს „შეგნებულ სწავლებას ისეთის საგნებისას, როგორიც არის დედა-ენა, საქართველოს საეკლესიო

¹ გაზ. „ივერია“, 1892, №89.

² გაზ. „ივერია“, 1892, №89.

და სამოქალაქო ისტორია და ქართული მწერლობა“¹.

პუბლიცისტური ოსტატობით გამოირჩევა კორესპონდენცია „ქ. ქუთაისი“. ავტორი დაკვირვებით არჩევს ფაქტებს. ისინი საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი, თვალშისაცემი და ძირითადი იდეის დასაბუთებისათვის ეფექტურია. მათი წარმონეწიება და კომენტირებით ავტორს ბუნებრივად მიყვარათ დასკვნამდე, რომ ქალაქის გამგეობა თავს კერ ართმევს მასზე დაკისრებულ მოვალეობას. „რაც გინდა ბევრი ჩხირკო და პქექო, დიოგენის ფანარიც რომ თან იქონიო, აქ იმისთანა საკეთილს საქმეს კერა პნახავთ, რომელიც სამოქალაქო თვითმმართველობას დაეწყოს და სანატრელად დაეგვირგვინებინოს. ყველგან და ყველაფერში რაღაცნაირ უსულობას, უსიცოცხლობას და დაუდევრობას, უთაებოლობას ამხნეეთ...“²

ფაქტთა განლაგება ეფექტურია. თავდაპირველად ავტორი ქუჩების კუთილმოწყობაზე ამახვილებს ყურადღებას. თვითმმართველობა მხოლოდ თბილისის ქუჩის მიმართ იხენს გულისყურსო. ერთი წელიწადია, რაც მისი შეკეთება დაიწყო, მაგრამ საქმეს ბოლო მაინც არ უჩანს. ალბათ ვერც დაამთავრებენ რემონტს, რადგან „შეაკეთებენ თუ არა ბოლომდის, ისევე თავიღვან დაიწყებენ და ამნაირად გამოევა „წაჯექ-უკუჯექობის“ თამაში“³.

კორესპონდენტი გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ ქუჩების განათება უვარგისია. ქალაქი მოკლებულია საზოგადოებრივ საავადმყოფო-სამკურნალოს. ამ ფაქტებზე შედარებით ვრცელი და დასაბუთებული მსჯელობით, სარკასტული ჩანარობით პუბლიცისტს ადვილად გადაჰყავს მკითხველი თავის პოზიციაზე. ამიტომაც აუცილებლად არ თვლის სხვა ნაკლოვანებებზე დეტალურად შეჩერებას. იგი მხოლოდ ჩამოთვლის მათ. „ქალაქს აგრეთვე არა აქვს საკუთარი სასაფლაო, არ უვარგა სასმელი წყალი, ხოლო რაც შეეხება სხვა საქველმოქმედო დაწესებულებათ, როგორც, მაგალითად, თავშესაფარს უპატრონო ბავშვებისათვის პროფესიონალ სკოლებსა და სხვ., ესენი ხომ არ არიან და არ არიან“⁴.

კორესპონდენციის მთავარ ღირსებად ის უნდა მივიჩნიოთ, რომ მასში საფუძვლიანად არის გაანალიზებული ფაქტები,

¹ გაზ. „ივერია“. 1892, №213.

² იქვე, №111.

³ იქვე, 1892, №111.

⁴ იქვე.

მიხეხთა მიხეხია დაძებნილი. ავტორი მართებულად შენიშნავს: „უსამართლობა იქნებოდა წყნის მხრით, ეოკლეოეუ ზემო აღნიშნული ნაკლულეკანება ქალაქისა, ქალაქის გამგეობისა და სასოგადოდ საქალაქო თოით-მმართველობის დაუდევნელობასა და გულგრილობას მიეაწეროთ. რასაკერეველია, იმასაც წილი უდევს ამ საქმეში, მაგრამ მასთან ერთად სხვა მიზეზებიც კმოქმედობს“¹.

ავტორი ასახელებს ეველაზე მთავარს. ეს არის ვაჭრობის დაცემა და ქალაქის შემოსავლის სიმცირე.

გამორიცხული არ არის, რომ ი. ტაბიძეს სხვა მასალებიც კქონდეს გამოქვეყნებული. ეს ვარაუდი გამოითქვა კიდევ².

მაგრამ განხილული ნაწარმოებებიც საკმარისია იმისათვის, რომ დავასკვნათ: ი ტაბიძე დემოკრატიულად განწყობილი, პროგრესულად მოაზროვნე პიროვნება იყო, რომელსაც კალამი უჭრიდა.

როგორც ნანს, იუსტინესთვის უკვალოდ არ ჩაუკვლია რეველეუციონერებთან კავშირს და საქარია ჭიჭინაძის წრეში ყოფნას.

გარდაიცვალა 1919 წელს:

იუსტინე სიტყვაძუნწი კაცი იყო. ერიდებოდა ემოციების გამჟღავნებას. საგანგებო გულგახსნილობას მძისწულეებთანაც არ იხენდა. მაგრამ მისი ყოველი საუბარი პატარა ნათესავეებთან, წარსულის გახსენება თუ ლიტერატურული მაგალითების მოხმობა – ეოკლეოეის დროული და შთამბეჭდავი იყო. პროკლე და გალაკტიონი ანგარიშს უწევდნენ ბიძის აზრს. იხიბლებოდნენ მისი ნაკითხობითა და გემოვნებით. იუსტინეს ბიბლიოთეკითაც ხშირად სარგებლობდნენ. ბიძა სიკეთისა და პატიოსნებისაკენ მოუწოდებდა მძისწულეებს, განათლებებისა და მწიგნობრობისკენ ღტოლვას უდვიებდა მათ.

ბიძასთან ურთიერთობის ეველა მნიშენელოვანი ფაქტი აქ ეერ აღინუსხება. თუმცა ისიც საკითხავია, მომავალი პოეტისათვის რა უფრო მნიშენელოვანი იყო: იუსტინეს ფხიხელი გამოხედვა და თრთოლკით წარმოთქმული „ბიჭო, გალაკტიონ“, თუ ეელესიაში

¹ გას. „ივერია“, 1892, №111.

² ი. ტაბიძეს არ ეკუთნის „ცნობის ფურცელში“ 1902-1904 წლებში გამოქვეყნებული კორესპონდენციები. „ს. სვირი“, როგორც ეს აღნიშნულია ქართული გასხეთების ანალიტიკურ ბიბლიოგრაფიაში. ამ პერიოდში იუსტინე ჭყვიშში ცხოვრობს. მას არაერთი კავშირი არა აქვს სვირთან.

წაკითხული ქადაგებანი ან ჩაფრების წინააღმდეგ აღმართული ჯვარი.

ყოველდღიური ურთიერთობის მდინარეში თანდათანობით იძირება უმნიშვნელო და რჩება ჭკუშმარიტი ღირებულება, რომელსაც ზოგჯერ სახელსაც კი ვერ მოუძებნი.

მართლაც რომ, მაინც სხვა არის ყივილი სისხლისა, მაინც სხვა არის ნაღდი მირონი და სულის თანაზიარობა.

აღბათ ამ ქვეთავის ყველაზე კარგ დასასრულად გალაკტიონისადმი მიძღვნილი ტიცციანის ლექსის სტრიქონები გამოდგება:

*„ერთი ოცნების, ერთი გვარის ვართ ტყუპის ცალი,
ერთად ლპებიან ჩვენ მაჩეების კუბოს ფიცარი.
ორპირის ფშანის ერთად ვწოვეთ ჩვენ უშუკრები
და ლექსებითაც ერთმანეთს არ დავემდურებით...
გაუყოფელი დაგვრჩა ესო, სახლი და კარი,
რიონის ტალღად დაგვედევნა სიტყვა ანკარა.
ერთია ჩვენი სამუდამო ხაშმის ემბაზი,
ლექსი ქართული გაიმართა ორპირის ხაზით“.*

ძ მ ა

გალაკტიონს „მთელის გულითა“ და გასაოცარი სიფაქიზით უყვარდა უფროსი ძმა პროკლე, იგივე აბესალომი.

პროკლე მისთვის მეგობარიც იყო და მასწავლებელიც, მესაიდუმლეც და ქომაგიც. ძმამ დიდი ამაგი დასდო გალაკტიონის აღზრდას, მისი პოეტური ნერვის გამაჩვილებას და ლიტერატურულ წრთობას. გალაკტიონმაც კარგად იცოდა პროკლეს თანადგომის ფასი. ამიტომაც წერდა:

*„ძმა დაეკარგე, მერე რა ძმა – უკეთესი,
ერთადერთი,
გაჭირვების ხანაშია მე მიცავედა მისი მკერდი,
ნუგეშს მცემდა, მამხნევებდა, მარიგებდა, როცა
ეწერდი...
კკლის ნაცვლად მისგან მქონდა აბრეშუმი და
ხავერდი.“*

მოვიღოდა ჩემთან ოდეს, მე ვიცოდი სული ძმისა,

¹ ტ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 105.

ნემი მტერი მისად უნდა, მედგრად გამომცემი ხმისა,
დაფარული არა გქონდა, პირდაპირი იყო მტრისა.
ვაი, მისმა დამკარგაემან, ცრემლი დამადინა ზღვისა“¹.

პროკლე 1889 წელს დაიბადა. წერა-კითხვა დედის ხელმძღვანელობით შეისწავლა. 8 წლისა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში მიაბარეს, რომელიც პირველი ხარისხის დიპლომით დაასრულა. „სამმა მოწაფემ გაათავებო მარტო პირველი რაზრიადით“ – სიამაყით სწერდა დედას.

1906 წელს მან სწავლა სასულიერო სემინარიაში გააგრძელა. წერილში „იშვიათი მასწავლებელი“ იგი ასე ახასიათებს სემინარიის ატმოსფეროს: „პაერი შეხუთული იყო... გულისგამაწვალებული ღოცვები, ღეთისმეტყველების მოსაწყენი გაკვეთილები, სულეერად გამოფიტული მასწავლებლები, ჯაშუშები, შავი ყორნები... ნვენ კი სიცოცხლე გეწყუროდა“².

პროკლე ბუჯითად ჰკიდებს ხელს არა მხოლოდ საჯალდებულო დისციპლინების, არამედ მხატვრული ლიტერატურის შესწავლასაც. იგი ერთნაირი გატაცებით ეკიდება როგორც ქართულ, ასევე რუსულ და ევროპულ მწერლობას. ცდილობს ღრმად ჩასწვდეს ნაწარმოებთა იდეას. მისთვის მხატვრული ტილო არა მხოლოდ ესთეტიკური ტკობის წყაროა, არამედ მსოფლმხედველობითი პოზიციების გამრკევეი და ზნეობრივი წრთობის საშუალება. სიღარიბის გამო შესაძლებლობა არა აქვს საკუთარი მდიდარი ბიბლიოთეკა შექმნას. ამიტომაც სხვათა სამკითხველოების ხშირი სტუმარია. წაუკითხავს არ ტოვებს მეგობარ-ნათესავთა თუ ამხანაგთა მიერ შექენილ მნიშენელოყან წიგნებს.

მრავლისმტქმენელია ლ. ტოლსტოისადმი გაგზაენილი მისი ბარათი. იგი 1907 წლის 14 აპრილს არის დაწერილი და არა მხოლოდ პროკლეს, არამედ მოწინავე ქართველი ახალგაზრდობის სულისკვეთებასაც გამოხატავს. ამასთან ხაზს უსყამს ლ. ტოლსტოისადმი მთაერობის დამოკიდებულებას.

«Многоуважаемый Лев Николаевич!

Давным давно о вас часто мне попадалось слышать: «Так говорит Лев Николасвич» - говорили между собою разсуждающие. Кто это Толстой – справшивал я товаришей и когда узнал, что он замечательный

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VI, გვ. 124.

² გაზ. „საბჭოთა მასწავლებელი“, 1939, №79.

философ, стал жадно читать попадающиеся его сочинения. Помню, раз ко мне пришел инспектор, тогда я был в духовнов училище, увидев что я читаю, он бросился ко мне с криком: «Несчастный, что ты читаешь! Неужели не знаешь что развратные книги этого автора могут погубить тебя на всегда, на всю жизнь. Я возьму с собою эту книгу и предупреждаю тебя: если подобное дело повторится, то тебя выгоню из училища». Он взял с собою книгу и мне дали по поведенно четверку.

Хотя, с тех пор до окончания училища (тогда я был в IV классе), я в руки не брал ваших сочинений, но никогда не мог догадаться: почему запрещали чтение этих книг?

Теперь я в семинарии много читал и слышал о ваших сочинениях, как о творениях великого мыслителя и очень желал познакомиться вашему учению. Но, к моему несчастью, у меня не было денег, чтобы покупать книги.

Теперь я, Многоуважаемый Лев Николаевич, обращаюсь к вам просьбою удовлетворить мое душевное чувство тем, что выслать мне по экземпляру ваших сочинений бесплатно

Прошу еще, если можно, написать мне письмо. Я этому буду очень рад. Я письмо сохранил до конца моей жизни»¹

პროკლე ხოცოცხლის ბოლომდე დარჩა ღ. ტოლსტოის თაუკანისმცემელი, მისი შემოქმედებით მოხიბლული და ანთებული. სემინარიაში პროკლე დაუახლოვდა ვასილ ბარნოვს, რომელიც კუდაგოგიკას ახწავლიდა (მოგვიანებით მან სიყვარულით გამობარი წერილი უძღვნა ძვირფას აღმზრდელს).

პროკლე სკოლაში რედაქტორობდა ხელნაწერ ჟურნალს, მონაწილეობდა საქველმოქმედო კონცერტებში: ფართო სასოგადოებრივი ცხოვრებით ინტერესდებოდა. ამავე პერიოდში იწყებს იგი ჟურნალ-გაზეთებში თანამშრომლობას. პ. ტაბიძის სემინარიელი ამხანაგი ტერენტი ვეფხვაძე იგონებს, პროკლე გამოირჩეოდა სიბეჯითითა და წესიერებით. ძალზე გვიყვარდა ამხანაგებს, ადრევე გამოამედავნა მხატვრული გემოვნება და წერის ნიჭი. რადგან ნოველებსაც თხზავდა. მახსოვს, ერთხელ სემინარიიდან გავიპარეთ და სობინოვის კონცერტს დავესწარი. მეორე დღეს მაგრად მოგვცხეს, გადაყოლილი იყო გალაკტიონბ'ზე. გარინდება იცოდა. შევარჩჯღრვედით: „საით ქრის გონება შენი?“ კეთილი ღიმილით გუეწყოდა: „დედაჩემზე ვფიქრობო“.

ახლა მოუუხმინოთ აღექსანდრე თვარაძეს... პროკლეს მერხის მეგობარს: „მისებრი კაცი ბევრი აღარ შემხვედრია ცხოვრებაში. აბესალამი ერთი იმათგანი იყო, ვისაც ცხოვრების კუჭკუ

¹ რ. თვარაძე, გალაკტიონი, 1972, გვ. 36.

გალაკტიონის ძმა პროკლე (აბესალომ) ტაბიკე

რაღაც სასწაულით არ ეკარება ხოლმე. რანაირ გარემოშიც უნდა მოხედრილიყო, მისი სპეტაკი ზნეობა და ნათელი გონება არასოდეს აიძვრებოდა¹.

და ერთიც, პროკლეს ბიძაშვილი დავით ტაბიძე ივონებს. ბავშვობიდანვე ვიცნებობდი, რომ პროკლესნაირი ვეყოფილიყავი, მასავით ჭკვიანი, განათლებული, მოწესრიგებული, თითოთ საინვენტულო.

უმალესი სასწავლებელიც დაეამთავრე, სკოლის დირექტორადაც დიდხანს ემუშაობდი, ახლა აგერ მუხეუმის დირექტორის მოადგილე ვარ. ბევრი რამ ენახე და განვიცადე, საწადელს კი მაინც ვერ მიეწვდი. არა, ძმაო, სხვა კაცი იყო, სხვა მირონით ნაკურთხი.

1912 წელს პროკლემ სტუდენტის ხარისხით დაამთავრა სემინარია და რუსეთში სწავლის გაგრძელება გადაწყვიტა. მაგრამ ამ ოცნებას ფრთები შეუკვეცა. ფულის შოვნა გაძნელდა. დედაც მარტოაღმარტო იყო. გალაკტიონი ოჯახისთვის ვერ იცვლიდა... მაკრინე ეაჯებოდა შეიღს: ნუ გააცივებ კურიას, ძლიერ მიჭირს, ჩამოდიო... და აბესალომიც მასწავლებლობას იწყებს. ჯერ ჭოქნარში მსახურობს, შემდეგ დაფნარსა, შუამთასა, სამტრედიასა და თბილისში ასწავლის ქართულ ენასა და ლიტერატურას, იყო სასწავლო ნაწილის გამგე, სკოლის დირექტორი.

პროკლე საზოგადოებრივი საქმიანობითაც გამოირჩეოდა. ხუთი წლის განმავლობაში თემსაბჭოს პრეზიდიუმის წევრად მუშაობდა. ხელმძღვანელობდა კულტურის სექციას, ასრულებდა კულტურწმუნებულის მოვალეობას. მისი ინიციატივით აშენდა შუამთის (ვანის რაიონი) საშუალო სკოლის დიდი კაპიტალური შენობა, გაიხსნა ბიბლიოთეკა. პროკლეს თაოსნობით არაერთხელ გამართულა პოეზიის საღამო, დისპუტი, ლიტერატურული გასამართლება. იგი საზოგადოების არა მხოლოდ განათლებისა და ზნეობის ამალღებისათვის იღვწოდა, არამედ მისი ეკონომიკური მდგომარეობისა და ყოფის გაუმჯობესებისათვის.

უნაგაროდ და ჩუმად იცოდა მოყვასისათვის ხელის გაწვედენა. ჭყვიშეღები მისი კაიკაცობის დამადასტურებელ მრავალ ეპიზოდს იხსენებენ.

სოფელში კოლორიტული კაცი ცხოვრობდა – ქრისტეფოროვ ბაღდავაძე. ცხოვრობდა თითქმის ეულად, ისლით დახურულ ქოხში, უსარმასარი ხეებით დაბურულ ესოში. ძველი ყაიღის გლეხი იყო, ახირებული, ცივილიზაციისაგან რამდენადმე შორს მდგომი. 30-იან წლებშიც კი მშვილდისრით ნადირობდა და

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VI, გვ. 118.

ასანთს მამა-პაპურ კეეს-აბედს ამჯობინებდა. ბოლომდე კერძო მესაკუთრე დარჩა. მოხუცებულობაში მიხედველობამ უმტყუნა – საგანთა კონტურებს ამსწევდა მხოლოდ. ამან კიდევ უფრო გააღიზიანა, უკიდურესად ეჭვიანი, ჯაჯღანა და მოურიდებელი გახდა.

ერთ დღეს პროკლე ეწვია და სხვადასხვა ზომის სათვალეები მიუტანა. ქრისტეფოროემ სათვალე მოირგო და ამოისუნთქა. კაცი გადახალისდა, ამაღლდა. სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე პროკლეზე მლოცვევლი იყო.

პროკლე იმ ადამიანთა რიცხვს ეკუთვნოდა, რომლებიც შეჭირებულის მოხვლას კი არ ელოდებიან, არამედ თავად მიდიან მასთან.

და მაინც... პროკლემ თავისი ცოდნა, ნიჭი და ენერჯია ძირითადად ახალგაზრდობის აღზრდას შესწირა. ლექსში „აბესალომის ხსოვნას“ გალაკტიონი ამბობს:

*.....შენ აღარ ხარ, მაგრამ შენს სიტყვებს საქმედ
დააქარგავს
ის თაობა,დღეს რომ სწუხს მასწავლებლის დაკარგვას.*

*მოწაყვებს, შენს გამო გულწრფელად რომ სტირიან,
გრძნობებს, რომლის ყესეები ასეა ღრმა და ხშირია.*

*ესმით: როცა სულს ლეედი, მათთან საგასანდობლო,
შენი უკანასკნელი სიტყვა იყო: „სამშობლო“¹.*

პედაგოგობა მისთვის მოწოდება იყო და მთელი გატაცებითაც ეძლეოდა. გალაკტიონისადმი გაგზავნილ ერთ ბარათში აღნიშნავდა: „არის კი წუთები, როდესაც ცხოვრება გიყვარს და სიხარულსა გრძნობ. ეს მაშინ, როცა გაკვეთილებზე ხარ. ხედავ, რანაირის გატაცებით გისმენენ, როგორ უბრწყინავთ თვალები, როცა ახალს რამეს იგებენ... მე მინდა მათ ავაცდინო ის წამება, რასაც ჩვენ განვიცდიდით. ოხ! რანაირად მოკლეს ჩვენში თვითშემოქმედება... სიხარული და სიყვარული!.. სამწუხაროა მხოლოდ, რომ ჩვენი მასწავლებლობა არაა საქმოდ მომზადებული ახალი შკოლისათვის და თავიდათავე რაც არის: არაა გატაცება. ეს კი უმთავრესია ყოველი ადამიანის მოღვაწეობაში (გაკერით: შენ რომ ასეთი გატაცება არ გქონდეს, უპ, რა უმინიშენელო ვინმე იქნებოდი)“².

¹ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მოთხრობები, ბარათები გალაკტიონს, 1997, გვ. 139-140.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 402.

მწერალი ანდრო თევზაძე იგონებს: „ბატონი პროკლეხ გაკვეთილები საეხე იყო პოეტური ცეცხლითა და არტისტი'სმით.

არა მხოლოდ საფუძვლიანად ფლობდა, არამედ ღრმად განიცდიდა მახალას. წყნ მოწმენი ვიყავით მასწავლებლის შინაგანი წიხა. ზეპირად იცოდა ქართული და რუსული კლასიკური პოეზია საათობით შექმლო ესაუბრა გალაკტიონის შემოქმედებაზე.

არ მახსოვს, შევირდებთ გასწერომოდა. აღბათ იმიტომაც, რომ სულგანაბული ვეხმენდით და დაველებახაც ეოველოვის ვეხრელებდით“.

პროკლეხ პატივს სცემდნენ მოსწავლეები, მათი მშობლები. დავეხეხით აკადემიკოს კორნელი კეკელიძის ერთ ბარათს: „პატივცემულო ბ. პროკლეხ! მოვიკითხავთ და ვისურვებთ ბედნიერებას და საყოფიერ შემოაბას. თქვენი წერილი მივიღე და მადლობას ვიძღვრებთ იმ ვერადლებისა და მსრუნველობისათვის, რომელსაც ჩემს ბავშვებს შეუძამ უნენდით მანდ. იღუშა ეხლა მერვე ჯგუფში მინდა მოეათავსო, ისევე პროვინციაში. ვფიქრობ, ეანში გაგეზავნო, თუ იქ არ დაიკეტა არსებული შკოლა. მიიღე გულწრფელი ხალამი ჩემი შეუღლისაგან. მარად პატივისმცემელი ქ. კეკელიძე“.

პროკლეხ მინიჭებული აქონდა საქართველოს სსრ დამხახურებული მასწავლებლის წოდება. დაჯილდოებული იყო ღენინის ორდენით.

გარდაიცვალა 1948 წელს.

ეს უღიდესი ტრაგედია იყო გალაკტიონისთვის: თითქოს ხამყარო შეინძრა, ფერი იცვალა. ვეველაფერი ქარი'მხალმა გადაღეკა. გალაკტიონს ღდიერში საუწერია: „ამოვარდა ძლიერი ქარი. სახურავებს ღეწდა, ხეებს სტეხდა ქარი. არ მახსოვს, რომ ახეთი ამინდი ყოფილიყო, რაც იყო 1948 წ. 2 თქტომბერს ღამით, პირველის ორ წუთზე, როდესაც გარდაიცვალა აბესალოში“².

მთელი ღამე ბორგაჟდა. დილით ადრე გავიდა შინიდან და თეაღებამღერეული დაბრუნდა. მახსოვს, პანაშეიდებზე კუთხეში იყო მიკრუნხული, ცახცახებდა, მორცხეად და უგერგილოდ უწელიდა ხელს თანამგრძობლებს.

ტიროდა ბუთოყენი...

ტიროდა შოპენი...

გული უწეხდა გალაკტიონს.

- როდის დამთავრდება? მაღიმაღ მეკითხებოდა.

დახაფლაკების ღღეს ბარბაცით მიკეებოდა საყვარელი მის ცხედარს. ვაოხრიღ საფლაკთან დაიხარა. უკანასკნელად

ეამბორა და კუბოში კონვერტი საუდა, რომელშიც სისხლით და ცრემლით დაწერილი ლექსი იყო.

დაცარიელდა მხისქვეშეთი. გალაკტიონი ადგილს ვერ პოულობდა. სახმელს მიჰქადა. ცდილობდა ღეინოში ნაეკლა დარდი. თეენახევიარი არ ვამოყხი'ხლებულა.

მერმე ამის პატივსაცემად წვერი მოუშვა და განსდა კიდევ ერთი საფიცარი: „აბესალომის სულს გუფიცობი“.

ვიდრე ამების ურთიერთობას ვრცლად შევეხებოდეთ, მანამდე მოკლედ მიმოვიხილავეთ პროკლეს მხატვრულ და პუბლიცისტურ შემოქმედებას. ეს იმიტომაც არის საჭირო, რომ გალაკტიონის ოჯახურ-ლიტერატურულ ატმოსფეროზე უფრო სრული წარმოდგენა შეგვექმნას. მათა მეგობრობას აღუვადებდა ლიტერატურისადმი საერთო სიყვარულიც. პროკლე იგონებს: როცა არდადეგებზე ქუთაისიდან სოფლად ებრუნდებოდით, მთელი გზა – ბორნიდან მოყოლებული სახლამდე – რითმების ძიებით ვიყავით გატაცებული. ვერსიფიკაციულ ვარჯიშში თავდაპირველად მე ვიმარჯვებდი. კარგად მახსოვს, პირველად 1906 წელს დამჯაბნა. შემდეგ კი საერთოდ ვერ ვუბამდი მხარს.

პროკლემ გალაკტიონზე აღრე დაიწყო მწერლობა.

1907 წელს გაზეთ „ისარში“ (№43) ს. შანშიაშვილისა და შ. დადიანის ნაწარმოებების გვერდით დაიბეჭდა პროკლეს მიერ თარგმნილი „წვიმა“. გალაკტიონი აღტაცებულია ამ ფაქტით: „ამაო აბესალომ, წაეკითხე „ისარის“ 25 თებერვლის ნომერი, ძალიან გამეხარდა, როდესაც ფელეტონში მოქცეული პატარა ამბავი წაეკითხე. ერთგან ქვევით შენი სახელი და გვარი იყო მიწერილი“.

აქედან მოყოლებული პროკლეს მოთხრობები სისტემატურად იბეჭდებოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში.

„გთხოვთ, თქვენი მოთხრობები და ყოველნაირი მასალა მოგეაწოდოთ, აგრეთვე გთხოვთ, ჩვენს აგენტათ იყო და გაავრცელო ჩვენი ჟურნალი“. – სწერდა „ნაკადულის“ რედაქტორი მარიამ დემურიძე.

„მე თქვენს ნაწარმოებებს დიდი სიხარულით დავესტამბავ ყოველთვის“. – პირდებოდა ჟურნალ „ცხოვრების“ რედაქტორ-გამომცემელი რომანოს ფანცხავე.

მოგეაწოდეთ მასალა „განათლებისათვის“ – სთხოვდა ლუარსაბ ბოცვაძე. სხვათა შორის, ლ. ბოცვაძესა და პ. ტაბიძეს შორის მეგობრული ურთიერთობა დამყარდა. 1916 წელს პროკლე ლ. ბოცვაძეს სწერდა:

„პირველად გისურვებთ წარმატებებს ყოველ საქმეში. ეს

ყველაზე უფრო საჭიროა, რადგან ძალზე გამრავლდნენ ისეთი ადამიანები, რომლებიც თვითონ ძალიან ცოტას აკუთვებიან და სხვებს კი ხელს უშლიან საზოგადო საქმეების კეთებაში. თვალს ვადევნებ თქვენს უანგარო მოღვაწეობას. ყვეოხულობ თქვენს წერილებს და ვფიქრობ, სწორედ გმირი უნდა იყო ადამიანი, რომ ამდენ ხელისშემშლელს გაუქმლავდე. გაიყლის ხანი და ისტორია პირუთენეულ მსჯავრს გამოიტანს... გიგ'საყნით ხელნაწერს. ბოდიშს ვიხდი თქვენთან, რომ ამდენ ხანს ვერაფერი მოგაწოდეთ. ეხლაც მეტწილად მოთხრობებს ვწერ, ვთანამშრომლობ გაზეთ „სამშობლოში“ და ამ უკანასკნელ ხანს უურნად „ცხოვრებაშიც“ გაეაგ'საყნე ორი მოთხრობა, რომლის რედაქტორისაგან აღმაფრთოვანებული წერილი მივიღე. ვგონებ, მივაგენი ჩემს მოწოდებას. ვეცდები ხშირ-ხშირად მოგაწოდოთ მოთხრობები. თქვენ ხომ პირველი იყავით, რომელმაც ჩემი ნაწერი მოათავსეთ „განათლებაში“.

დაუებრუნეთ „წვიმას“. ეს ესკიზი კარგად ამჟღავნებს პ. ტაბიძის სულიერ განწყობილებას. მხედველობიდან არ უნდა გამოგერჩეს, რომ 1907 წელი დაცემის ხანაა. პრესა გაივსო დეკადენტური, უიმედობის შემცველი ნაწარმოებებით. ასეთ ვითარებაში „წვიმა“ ერთგვარ გამოწვევადაც კი უღერს. ამ აღგორიული ესკიზის ლაიტმოტივი ასეთია: წვიმა, რეაქცია ვერ წაღვეკავს ყველაფერს, საბოლოოდ თავისუფლება გაიმარჯვებს.

„წვიმა მოდის და მოდის. ისმის ერთნაირი მოსაწყენი მგლოვიარე სიმღერა. გვგონება, არასოდეს არ შესწყდება და ადამიანი შისი სხივებს ვერ ეღირსება, მაგრამ ჩვენ იმედით ვცხოვრობო. ცა გაიწმინდება და ბრწყინვალე მისი სხივები მოეფინება დედამიწას.

მზე კიდევ ამოვა და გაანათებს ჩვენს დაღლილ სახეებს. ჩვენ მივაპყრობთ თვალებს ზეცას და ვიმღერებთ სიმღერას – სიმღერას გამარჯვებისას“.

1909 წელს „ჯეჯილში“ იბეჭდება ნაწყვეტი ნ. გოგოლის ცნობილი მოთხრობისა „იქველი დროების მეზატონენი“. ტერენტი ვეფხვიძე გადმოგვცემს: მე და აბესალომმა გადავწყვიტეთ გამოეხმაურებოდით გოგოლის იუბილეს. მე ბიოგრაფიული ნარკვევი დაეწერე, აბესალომმა კი „იქველი მეზატონენები“ თარგმნა. ჩემი მასალა ხელმოწერილია, აბესალომისა კი არა. ამან გამოიწვია ის, რომ ერთმა ბიბლიოგრაფმა აბესალომიდ ნაშრომიც მე მომაკუთვნა.

პროკლეს უთარგმნია იდეურად და მხატვრულად ძლიერი ნაწილი, კერძოდ, ათანასე ივანეს ძისა და პულხერია ივანეს

ასულის ღორმუცელობის, სულიერი დაკნინების ამსახველი ეპიზოდი.

3. ტაბიძის თარგმანებიდან აღსანიშნავია აგრეთვე „ნაკადულში“ გამოქვეყნებული „რაღაა ზღვა მარილიანი?“ ეს ზღაპარი ბავშვებს ჩაგრულისა და კეთილისადმი სიმპათიას, ძუნწისა და ბოროტისადმი სიძულვილს უღვივებს.

პროკლე ტაბიძის შემოქმედებიდან ყველაზე ღირებული მაინც ორიგინალური მოთხრობები, ნოველები და ესკიზებია. ისინი „განათლების“, „ნაკადულის“, „ცხოვრების“, „თავისუფლების“, „სამშობლოსა“ და „წითელი ვარსკვლავის“ ფურცლებზე ქვეყნდებოდა. უმეტესობა შეთხზულია 10-იან წლებში. 20-იანი წლებიდან პროკლე მთლიანად პედაგოგიურ საქმიანობას ეძლევა და მწერლობას თითქმის ჩამოშორდა. 1923 წელს იგი გალაკტიონს სწერდა: „გიგზავნი ორ პატარა ესკიზს, თუ გინდ მინიატურას და მოათავსე ან შენ ჟურნალში ან „ღომისში“ და ის ნომერი უსათუოდ გამოავსავნე“¹.

როგორც ჩანს, ესენი იყო უკანასკნელი მხატვრული ნაწარმოებები, რომლებიც მან დასაბუჯდად წარადგინა. შემდგომ დროდადრო კვლავ იმარჯვებდა კალამს, უმეტესად საბავშვო მოთხრობებს წერდა, მაგრამ მათი გამოქვეყნება არ უცდია. ისინი პირად არქივს შემორჩა².

ახალგაზრდა მწერლის ლიტერატურულ ინტერესებსა და მხატვრულ ოსტატობაზე უფრო მკაფიო წარმოდგენა რომ შეგვექმნას, საგანგებოდ შევიწერდებით მოთხრობაზე „ორი თვის ჯამაგირი“.

სამრევლო სკოლის მასწავლებელმა პირველი ჯამაგირი – 50 მანეთი აიღო და ქალაქს ესტუმრა. ბუერი რამის შეძენა სურს, უპირველს ყოვლისა, პალტოსი. აი, მაღაზიაში შედის. ჯერ ერთს მოისინჯავს, მერე – მეორეს, მოსწონს კიდევ, მაგრამ ეძნელება 30 მანეთის გადახდა.

„შენ, ჩემო ძმაო, ოცდაათი მანეთი ღილახანა გგონია! – ფიქრობს თავისთვის ივანე პატრეს ძე და ქვაფენილზე ნელა მიაბიჯებს. ის კი არ იცო, ერთი ხბოიანი ძროხის ფასია. არა, კარგი კი იყო ის სატიאלო! მოდი, ვიყიდო? – აქ განიერდა მასწავლებელი.

¹ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მოთხრობები, ბარათები გალაკტიონთან, 1997, გვ. 197.

² პროკლე (აბესალომ) ტაბიძემ დაგვიტოვა დაუმთავრებელი „მოკონტები“. მცირე ნაწილები ამ „მოკონტებიდან“ გამოქვეყნებული აქვს ვ. ქაჯაიას წიგნში „გამოჩენილი ქართველი პედაგოგები“, 1973, გვ. 83-84.

ვთქვათ, ვიყიდე – განაგრძობს ის ფიქრს – მერე, დამრნება ოცი მანეთი. ხუთი მანეთი ხარჯათ მინდა. დანარჩენიც ღიასახლისს უნდა მიეცე. არა, დავანებებ, ნემო ძმაო, ისევე თავს, ხელი წაიქნია და გზას გაუღდა.

გაიარა რამდენიმე მანძილი და ისევ შეხერდა. „რაც იქნეს, იქნეს! მთლი, ვიყიდი, ძა! რას იტყვი, ნემო ძმაო?“ თითქოს ვიღაცას დაეკითხა და წამოვიდა უკან იმ გადაწყვეტილებით, რომ უპიკველით უყიდა. ამ დროს მისთვის გარშემო არ არსებობდა არაფერი, გარდა იმ ყვეისფერი პალტოსი, რომელსაც მაღლე მისი საკუთრება შეიქნებოდა. ხალხი ქუჩებზე ნეულებრივ მიდი-მოდითდა. მერე რა? აქვევდა განა ამას ეურადლებას ივანე პეტრეს ძე? სრულებითაც არა... ძნელია, როცა ადამიანის გონებას მარტო ერთი აზრი შეუბჭავს და დაიმონებს.

მაღაზიის კარებთან რო მიუდავლაშტერდა. „არა, რა მიმანქარებს, ნემო ძმაო, – გაიფიქრა მან. – არა ჯობია, ისევე ავწონ-დავწონო ეს საქმე და ხეილ ვიყიდო? ხეილაც აქ არ ვიქნები? უბრალო საქმე ხომ არ არის სამი თემანი?“

რასაკვირველია, უბრალო საქმე არ არის... – ეუბნებოდა რაღაც იდეალური ხმა და ადასტურებდა მის ფიქრებს.

ამნაირ სულიერ ბრძოლას განიცდიდა იგი და, მართალი უნდა ვთქვა, კიდეც დაიღალა. ისე მოიქანცა, თითქო ხეები ეჭრას, ან მიუღი დღის განმავლობაში ეთოხნოს¹.

ღამე დუქანში გაათია, საღაც ნალოლიაეები 5 თემანი აწაბნეს. ცხოვრებისაგან დაბუნავებულ ივანე ქინკლაძეს ნივილიც ვერ გაუბედავს. „არა, ნემო ძმაო, არაფერი არ იქნება. შეიძლება, კიდევე მე გამამტყუნონ: ტყუილს იგონებო. ხო შეიძლება? აქ ის შეხერდა და განცხადების გასაკრავ ხეებს მიეყუდა.

„ხო შეიძლება? ხო შეიძლება?“ – ეკითხება ის თავის თავს...

„შეიძლება, რასაკვირველია, შეიძლება“ – ეუბნებოდა რაღაც ხმა. იგი მოტრიალდა და უკანვე წამოვიდა.

შეადილე გადასულია. მზე საშინლათ აცხუნებს და სკელისთქმას უხუთავს სულდგმული. სოფლის პატარა მდინარეში წაყრილან კამენები და ნელა იცოხნებიან. ეზოებში, ხეების წრდილქვეშ, მოსახლეებს გაუშლიათ ფარდაგები და წამოწოლილან... ხეების ფოთლები ხაცოდავით მოკრუნსხულან... ნიტების ხმა არსაიდან ისმის...

ამ დროს შარავსაზე ჩქარი ნაბიჯით მიაბიჯებს ერთი მგზავრი, ნექმები მტვერით აქვს შეფარული, შებღიდან ოფლი

¹ პროკლე (აბესხალაშ) ტაბიძე, მოთხრობები, ბარათები გაღლაკ-ტიონთან, 1997, გვ. 77.

წერწერით ჩამოდის. ხანდახან განერდება. იფიქრებს, იფიქრებს და თვალები ცრემლებით ავესება: „ვაიმე, ნემო თაყო! ვაი, ვაი! რა მუშევლება, მე ხაცოდაეს“. – ხმაბაღლა წამოიძახებს იგი და ისე ამოიგმინებს, რომ აღამიანს ეგონება, გულისც თან ამოატანაო.

ხომ იცანით! ეს ივანე პეტრეს ძე ქინკლაძეა, რომელმაც მატარებლის ფულის უქონლობისა გამო ოცი ვერსი ფეხით უნდა გაიაროს¹.

ივანე ხაზოგადობის ერთი ნაწილის ტიპური წარმომადგენელია. მის უკან დგანან მერევე, მშობარა და პასიური აღამიანები, რომელთაც ბრძოლის უნარი დაუკარგავთ. ავტორს ებრალება თავისი გმირი, მაგრამ მაინც დასცინის, რადგან ივანეს მსგავსნი ცხოვრებას ამუხრუჭებენ, ფურსა და ძალას უკრავავენ.

„ორი თვის ჯამარგიში“ იგრძნობა სინამდვილისადმი ნეხივისებური მდგომა. საერთოდ, იუმორისტული თუ სატირული ნაკადი მძლავრად იხენს თავს პ. ტაბიძის ნაწარმოებებში, მაგალითად, „ოცნებასა და სინამდვილეში“, „დაგუბებულ საღველში“, „ხემს მეგობარში“ და ა. შ.

მოტანილი ციტატები ნაწილობრივ მაინც გვიქმნის წარმოდგენას პ. ტაბიძის წერის მანერაზე. მისი ფრაზა ლაკონური და ტყვადია. ავტორი მოქმედებაში გვიჩვენებს პერსონაჟს. გაურბის ერცველ აღწერებსა და ბიოგრაფიულ შენაკადებს. ცდილობს, რამდენიმე შტრიხით შექმნას პორტრეტი, ახრთა ჭიდილის ფონზე გამოკვეთოს ხასიათი.

სოციალური მოტივი სხვა ნაწარმოებებშიაც დომინირებს, მაგრამ მათში უკრადლება მდიდართა და ღარიბთა აშკარა შეტაკებაზე, კლასობრივ ბრძოლაზე როდი მახვილდება. ავტორს აინტერესებს „პატარა აღამიანის“ შინაგანი სამყარო, ფსიქოლოგია და ამ გზით ცდილობს სინამდვილის სურათის შექმნას, ვითარების დახასიათებას.

პროკლე ტაბიძის შემოქმედებაში თვალსაჩინო ადგილი უკავია სატრფიალო მოტივსაც. ამ თვალსაზრისით საყურადღებოა „განცდანი“ და „ფარაონის კარისკაცის სასახლეში“.

პ. ტაბიძის საყვარელი ჟანრია ესკიზი. იგი საშუალებას აძლევს მწერალს უკეთ გამოაველინოს მძაფრი ლირიკული პათოსი. ლირიზმი კი, როგორც ჩანს, მისთვის სინამდვილისადმი დამოკიდებულების გამჟღავნების ერთ-ერთი ყველაზე ხელსაყრელი „ფორმაა“. ამის დადასტურებაა „ავადმყოფის ფიქრები“ და „საით?“ ისინი გამოირჩევიან განცდების ანალიზით და ექსპრესიულობით,

¹ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მოთხრობები, ბარათები გალაკტიონთან, 1997, გვ. 80.

ამასთანავე ავტორის სულიერი კოლიზიების იმგვარად ჩვენებით, რომ მკითხველს „დასწრების ეფექტი შეექმნას“.

პროკლე ტაბიძის საბავშვო მოთხრობებიდან აღსანიშნავია „მამლაყინწას თაყვადასავალი“, რომელიც 1916 წელს გამოქვეყნდა „ნაკადულში“. ხოლო 1963 წელს გადმობეჭდეს კრებულში „გაფანტული მძივები“. როგორც ამ წიგნის წინასიტყვაობაშია აღნიშნული, აბესალომ ტაბიძის მოთხრობა გამოირჩევა პემანისმით. „მითხველს რომ ჰგონია მოუღენათა განვითარების დასასრული უსიამოვნების მომგერული იქნებაო, მოულოდნელად ისეთი სხივი შემოიჭრება ნაწარმოებში, რომ უცკებ ფანტაკს გულისტკივილის მომგერულ განწყობილებას“¹.

ბ. ტაბიძის მხატვრულ შემოქმედებაში ნათლად ჩანს XX საუკუნის 10-იანი წლების ქართული ლიტერატურის ტენდენციები. ერთიც. მასში ბევრი რამ არის ავტობიოგრაფიული და კარკვეულ დახმარებას გაუწევს გალაკტიონის ცხოვრება-მოღვაწეობის შემსწავლელთ.

პროკლე ტაბიძის პუბლიცისტიკა არ გამოირჩევა თემატიკური მრავალფეროვნებით. ავტორი არსებითად პედაგოგიკის, სწავლა-აღზრდის საკითხებს ეხება. ჯერ კიდევ ადრე, 1915 წელს გამოქვეყნებულ მოთხრობაში „მასწავლებლის დღიური“ მან ყურადღება სწორედ განათლების საკითხებზე გაამახვილა და ეს შემთხვევითი არ ყოფილა. პროკლეს ღრმად სწამდა, რომ განათლება სასოგადოებრივი ცხოვრების გაუმჯობესების ერთ-ერთი უმთავრესი საშუალებაა. „როცა ოთხმოცი წლის გიოტე სარეცელზე იწვა და ელოდა უკანასკნელ წუთს, ხმამაღლა წამოიძახა: „მეტი სინათლე“. დიას, მეტი გონებრივი სინათლე, მეტი ზნეობრივი სინათლე! აი, სად არის ხსნა!“²

ახალგაზრდა მწერალი გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ თვითმპყრობელურ რუსეთში პედაგოგები უმძიმეს პირობებში იმყოფებიან. „ამაზე მეტი დაცინვა და მასხრათ აგდება განათლებისა კიდევ იქნება? ლაქია, ნოქარი, დარაჯი მეტი უზრუნველყოფილია, ვინემ მასწავლებელი“³.

ლოგიკურად ასკენის ავტორი, რომ მასწავლებლის ეკონომიკური ხელმოკლეობა დაღს ასევამს მთელს მის საქმიანობას და საბოლოოდ ქვეყნის წინსვლასაც. „თუ მასწავლებელი თავის სულიერ მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებს, თუ მას ტანთ არ

¹ „გაფანტული მძივები“, 1963, გვ. 6.

² ურნ. „განათლება“, 1915, №1, გვ. 49.

³ იქვე, გვ. 50.

აცვია, კუჭი მიმშლით უხმება, აბა, როგორ შეიძლება შკოლაში კმაყოფილების ატმოსფეროს შექმნას? ის დაღერემილია, მწუხარება და ეს დაერემილობა, მწუხარება როგორც ელექტრონი ისე გადადის მოწაფეებზე და მეფდება შკოლაში უხალისობა, მოწყენილობა¹.

მიუხედავად მძიმე პირობებისა, ჭეშმარიტმა პედაგოგმა მაინც არ უნდა დაეაროს ფარ-ხმალი. პ. ტაბიძის აზრით, სახალხო მასწავლებლობა მეფის რუსეთში პიროვნების სულიერი სიმაღლისა და სიწმინდის გამოცდაა. ვინც უძლებს ამ გამოცდას, იგი გმირია. მასწავლებელი ბედნიერია, თუ მის მიერ ჩაყრილი თესლი კეთილ ნაყოფს გამოიღებს, თუ მისი მოსწავლეები ქვეყნის სამსახურში ჩადგებიან, ეს თეალსაზრისი ნათლად არის გამოხატული მთხრობის ფინალში.

პედაგოგის მოწოდებისა და, საერთოდ, სწავლა-აღზრდის საკითხებს ეხება. პ. ტაბიძე წერილში „აკაკი – მოწაფე და იმ დროის სკოლა“. ავტორი მკაცრად აკრიტიკებს ძველი სკოლის მანუ წევრებს: მასალის „დაზუთხვას“, შევირდების გაროსგვას და სხვა. იგი ახასიათებს აკაკის მასწავლებლებს: საპეგას, პოხანოვსკის და დასქენს: „განა ასეთი ადამიანების ადგილი სულით ავადმყოფთა თავშესაფარი არ არის? მაგრამ დახეთ ისტორიის ირონიას! ისინი გვევლინებიან როგორც აღმზრდელები მომავალი თაობისა. ძალაუნებურად უნდა წამოძახო ცეზარის სიტყვები: „O tempora, O mores!“².

პ. ტაბიძის ნაშრომებიდან საგულისხმოა „ეურადლება და ინტერესი სწავლის საქმეში“, რომელიც 1914 წლის „განათლებაში“ დაიბეჭდა. ავტორი ძირითადად ეყრდნობა პროფესორ შ. რიბოს „ეურადლების ფსიქოლოგიას“, პროფ. ჩელპანოვის „ფსიქოლოგიის სახელმძღვანელოს“, პ. სოკოლოვის „პედაგოგიურ ფსიქოლოგიას“, შ. ჩიტაძის „ინტერესი სწავლაში“ და ახასიათებს ეურადლებასთან დაკავშირებულ ძირითად ცნებებსა თუ მომენტებს: რა არის ეურადლება, მისი სახეები, აპერცეპცია და ინტერესი და სხვ. მაგრამ ამ წერილის ძირითადი მიზანი თეორიული საკითხების გარკვევა არ არის, არამედ პედაგოგებისათვის პრაქტიკული დახმარების აღმოსენა. ამიტომაც გამახვილებულია ის მხარეები, რომელთა გათვალისწინება მართებთ მასწავლებლებს მოწაფეთა ინტერესის გასაღვივებლად და ეურადლების მობიღიზაციისათვის.

წერილი გამოირჩევა აზრის მკაფიოობითა და მეტყველი მავალითებით.

¹ ეურ. „განათლება“, 1915, №1, გვ. 50.

² იქვე, №5-6, გვ. 411.

რევოლუციამ კარდინალური ცვლილებები მოიტანა მრავალ სფეროში და, ცხადია, განათლების სისტემაშიც. განაღდა ბრძოლა წერა-კითხვის უკოდინარობის ლიკვიდაციისა და მასობრივი განათლებისათვის. გაიხსნა ახალი სკოლები, ჩამოყალიბდა სხვადასხვა სახის კურსები, გაუმჯობესდა სასწავლებელთა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზები და ა. შ. მაგრამ ჯერ კიდევ მწვავედ იგრძნობოდა პედაგოგთა კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა. სწორედ ამ გარემოებაზე გაამახვილა ყურადღება პ. ტაბიძემ 1924 წელს გახსნულ „კომუნისტი“ გამოქვეყნებულ წერილში „სკოლების გამგეთა მომზადების საჭიროება“. ავტორი მდგომარეობის შეუყვარავ დახასიათებას იძლევა. „სამწუხაროდ, ჩვენი სკოლები აივსო ისეთი უღემენრტებით, რომელთაც მასწავლებლობაზე ძალიან სუსტი წარმოდგენა აქვთ. ყველა, ვისაც „იოლი სამსახური“ უნდა, მასწავლებლის ქურქში ეხვევა, თითქო მართლაც „იოლი“ იყოს ეს საქმე და არ თხოველობდეს დიდ მომზადებას, დიდ შრომას“.

პუბლიცისტი მართებულად მიუთითებს, რომ პედაგოგისათვის მხოლოდ თეორიული ცოდნა არ კმარა, მას მკიარი მოქალაქეობრივი პოზიცია უნდა ეკავოს. ახალი სკოლა ახალი იდეებით შეიარაღებულ კადრებს მოითხოვს. ამიტომაც აუცილებელია სისტემატური წრთობა. მართალია, 'საფუხელობით ყალიბდება მასწავლებელთა გადასამზადებელი კურსები, მაგრამ ეს არ კმარა.

პ. ტაბიძის აზრით, ერთ-ერთი უმთავრესი და გადაუდებელი ამოცანა სკოლის გამგეთა მომზადებაა. ამ დებულებას იგი იმითაც ასაბუთებს, რომ თანამედროვე პირობებში გამგეს უდიდესი ფუნქციები ეკისრება. „სწავლის მსვლელობა ხშირად დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი პედაგოგი უდგია სათავეში სკოლებს. გამგე ესწრება ამხანაგების მეცადინეობას, აწყობს სანიმუშო გაკვეთილებს, აძლევს შენიშვნებს მასწავლებელთ, აცნობს მათ ახალ გზებს. აი სწორედ ამ პასუხისმგებელ პირთა საჭირო მომზადებისაკენ უნდა იყოს მიმართული ჩვენი ძალღონე“².

ავტორი არ კმაყოფილდება საკითხის დასმით. იგი მიუთითებს, თუ რომელ თემებსა და პრობლემებს უნდა გამახვილდეს ყურადღება, როდის უნდა მოეწყოს გადასამზადებელი კურსები, ვის უნდა მიენდოს ლექციების წაკითხვა და ა. შ.

აშკარად ნანს საქმის საფუძელიანი ცოდნა. იგრძნობა, რომ

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 1924, №165.

² იქვე.

ბალაკტიონი ღებასიან და ძეასთან

ავტორისათვის აღძრული საკითხი სისხლხორცეულია. იგი გულწრფელად არის დაინტერესებული მდგომარეობის სწრაფი გაუმჯობესებით.

მეორე წერილიც - „ჩვენი სკოლის ტკივილები“ - პრობლემურია. აქაც მძლავრობს კრიტიკული პათოსი. „ჩვენი დღევანდელი სკოლის შესახებ - წერს პ. ტაბიძე - ხშირად გაიგონებთ საყვედურს მშობელთაგან. „ვერ წარმომიდგენია - ამბობს მშობელი - მეოთხე განყოფილებიდან ვარ გამოსული და ჩემ შეიღზე მეტი ვიცი, თუმც მან ცხრაწლელი დაამთავრა. კითხვით ცუდად კითხულობს, წერით ისე საძაგლათ სწერს, კაცი ვერაფერს გაიგებს; არც ქართული იცის ხეირიანად და რუსულათ კი, რომ გადააკვდეს, სიტყვასაც ვერ ამოაღებინებო. თქვენ გენაცვალეთ, მითხარით ერთი ისეთს რას ახწავლით, რომ მე ვერ მიუმხვლარე ვარ და ვერ უხედავ“. გულწრფელნი თუ ვიქნებით, ამ სიტყვებში ჭეშმარიტების ნასახს უეჭველად დავინახავთ“¹.

ავტორი არ ფარავს სკოლის სატკივარს. ამასთანავე მდგომარეობის განმაპირობებელ მიზეზებსაც იკვლევს. პ. ტაბიძის აზრით, ხარვეზები, უპირველეს ყოვლისა, გამოწვეულია პედაგოგთა მოუმზადებლობით. მეორე მიზეზი ცუდად შედგენილი პროგრამებია. ისინი საშუალო დონის მასწავლებლებისათვისაც კი გაუგებარია. ამიტომ ხშირად არც კი იყენებენ სოფლის სკოლებში.

პუბლიცისტი გულისტკივილით აღნიშნავს იმასაც, რომ პროგრამები და სახელმძღვანელოები შეუთავსებელია. ჯერ კიდევ არ არსებობს სტაბილური სახელმძღვანელოები. მასწავლებელი და მოსწავლეებიც იძულებულნი არიან სხვადასხვა წიგნით იხელმძღვანელონ. ყოველივე ეს იწვევს არეუ-დარევას და საგნის არასათანადო სიღრმით ათვისებას.

ასევე საგულისხმოა წერილი „ქართული ლიტერატურის სწავლების გაუმჯობესებისათვის“. ავტორი შენიშნავს, რომ ლიტერატურის რიგიანად სწავლება შეუძლებელია პოეტიკის საფუძველთა ცოდნის გარეშე. მაგრამ, სამწუხაროდ, პოეტიკის სახელმძღვანელო ქართულად არ არსებობს. ამიტომაც „ზოგიერთი მასწავლებელი ლექსიკონებს მიმართავს, ზოგი გაზეთებში გაბნეულ ცნობებს კრებს, სხვები კიდევ რუსულიდან თარგმნიან,ნაწილი კი, როცა ამას ვერ ახერხებს, სრულებით არ გადის ამ საგანს, ანდა ისე ჰკეცავს, რომ მისგან არაფერი რჩება“².

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 1929, №194.

² გაზ. „საბჭოთა მასწავლებელი“, 1939, №65.

ავტორი მითხვს პოეტის სახელმძღვანელოს დროულად შედგენასა და გამოცემას. ასევე გასაზიარებელია მისი მოსაზრება პროგრამასთან დაკავშირებით. გეგმით გათვალისწინებულია 'სოგიერთი ისეთი თხზულების სწავლება'... რომელიც ქართულ ენაზე არ მოგვეპოვება. მაგალითად, ახუნდოვის, სუნდუკიანის, სალტიკოვ-შინდრინის ნაწარმოებები პროგრამაში შეტანილია, მაგრამ ქართულად არაა გამოცემული. ეს ნაწარმოებები ან პროგრამიდან უნდა იქნეს ამოღებული (სინამდვილეში ასეცაა: ვფიქრობთ, არც ერთ სკოლაში არ გადიან ახუნდოვსა და სუნდუკიანს), ანდა უსათუოდ გამოიცეს ქართულ ენაზე¹.

პ. ტაბიძის გადაუღებელ ამოცანად სახავს აგრეთვე მეთოდური მითითებებისა და განმარტებების დაბეჭდვას. ბევრ არსებით საკითხთან დაკავშირებით ხშირია აზრთა სხვადასხვაობა. როგორ ვასწავლოთ ესა თუ ის ნაწარმოები, რამდენი საათი დაეთმოს ტექსტს? არცთუ იშვიათად ამ კითხვებზე ზუსტი პასუხი არ მოგვეპოვება და მასწავლებელთა „თვითმოქმედებას“ ხიანი მიაქვს.

მართებულია ავტორის შემდეგი დებულება: სოგიერთი მწერლის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე კრიტიკული მასალა არ არსებობს, სოგის შეფასებისას კი საპირისპირო მოსაზრებებია გამოთქმული, რაც პედაგოგთა გაორებას იწვევს. ამიტომაც აუცილებელია არსებული ხარვეზების სასწრაფოდ გამოსწორება.

1948 წელს პ. ტაბიძე კვლავ შეეხო სახელმძღვანელოების შედგენა-გამოცემის საკითხს. „ხარია ვოსტოკაში“ გამოაქვეყნა სტატია „საჭიროა ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელო“. ავტორი აღნიშნავს, რომ პროგრამის მიხედვით ზედა კლასებში XX საუკუნის ქართულ მწერალთა შემოქმედებას თვალსაჩინო ადგილი ეთმობა. მაგრამ მათ შესახებ ლიტერატურა მწირზე მწირია. პედაგოგი იძულებულია დიდი დრო დაკარგოს პრესაში გაბნეული მასალების მოსაძიებლად, ხოლო როცა ეს არ ხერხდება, თავად ეისრულობს კრიტიკოსობას. ყოველივე ამას კუსტარულობამდე მიყვავართ.

საგულისხმოა შემდეგი მოსაზრება:

„В нынешнем году исполняется 40 лет литературной деятельности поэта Галактиона Табидзе. Произведения Табидзе широко известны. Школьники знают их с малых лет. А вот полноценного критического разбора творчества этого поэта, серьезной книги, доступной для

¹ გაზ. „საბჭოთა მასწავლებელი“, 1939, №65.

учащихся и для педагогов, пст¹.

რეკომენდაცია ასეთია: გამოცდილი ლიტერატურათმცოდნეებისა და მასწავლებლებისაგან შეიქმნას სპეციალური კომისია, რომელიც შეადგინს ქართული ლიტერატურის სახელმძღვანელოს: „Необходимость в таком учебнике назрела уже давно“².

პ. ტაბიძის წერილებში იგრძნობა მოვლენებისადმი მასშტაბური მიდგომა და დასკვნების ფართო განსოგადება. ამის დადასტურებაა „პედაგოგიური ორგანოს გამოცემის შესახებ“.

ორკვეთა, რომ 20-იანი წლების დასაწყისში ეს საკითხი მტკივნეულად იდგა. როგორც ავტორი წერს, 1923 წელს ქუთაისში საფუძველი ნაუქარა ჟურნალ „განათლების მოამბეს“, მაგრამ მისი არსებობა ხანმოკლე გამოდგა. თბილისშიაც დაარსდა „ახალი სკოლისაკენ“. იგი „...საესეა ათასგვარი დაპირებებით და იმედებით. კულდით. როგორც განცხადებიდან ხსანდა. ყოველ ორ თვეში გამოვიდოდა და ამით წინ წასწევდა მასწავლებლობას. მოვტკუედიით. მას მერე ცხრა თვეა, რიგით მეხუთე ნომერი უნდა გამოდიოდეს და მეორესაც ვეღარ ვეღირებთ“³.

პუბლიცისტი სამართლიანად კითხულობს – რა ხდება? თუ ერთი კაცი – ლ. ბოცკაძე – ათი წლის განმავლობაში შეუწყობდა ბეჭდავდა „განათლებლას“, განა დღეს ამდენმა პედაგოგმა ერთ ჟურნალს ვერ უნდა მოუქაროთ?

აქ არა მხოლოდ წუხილი ნანს, არამედ ადრესატთა თაემოუყარეობის გაღიზიანებისა და დარაზმვა-ამოქმედების სურვილიც.

პ. ტაბიძე მოცემულ სიტუაციაში უპირატესობას ანიჭებს გაზეთს, რადგან იგი ჟურნალზე უფრო ოპერატიულია და ამასთანავე მეტი ორგანიზატორული ფუნქციით ხასიათდება.

ავტორის აზრით, ქართული პედაგოგიური გაზეთი უნდა იყოს „შეკლა ი ვიზნის“ ტიპისა. ასეთი გამოცემა ხელს შეუწყობს პედაგოგთა დაოსტატებას, უმნიშვნელოვანესი პრაქტიკული საკითხების გადაჭრას და, საერთოდ, სახალხო განათლების აღმავლობას.

სტატია გამოირჩევა სიმწვავეთა და დებულებათა არგუმენტაციით.

ზემო განხილული წერილები უფლებას იძლევა, დაეკანკნათ:

პ. ტაბიძე მოასროვნე, შემოქმედი პედაგოგია, რომელიც მოელი

¹ „Заря Востока“, 1948, №208.

² იქვე.

³ გაზ. „კომუნისტი“, 1924, №222.

არსებით არის დაინტერესებული სწავლა-აღსრულის საკითხებით და ცდილობს თავისი მიკრძალვებული წვლილიც შეიტანოს საერთო საქმეში.

აღსანიშნავია, რომ პ. ტაბიძე თეორიული მოსაზრებების მტკიცე დამცველი იყო პრაქტიკაში.

არცთუ იშვიათად ძმათა კავშირი მხოლოდ ნათესაურ გრძნობებს ემყარება, ინტელექტუალური დონისა და საზოგადოებრივი ინტერესების სხვაობა მათ გარკვეულად თიშავს. ეს გამორიცხებულია გალაკტიონისა და პროკლეს ურთიერთობაში. ამ უკანასკნელის განათლება, ფართო ერუდიცია, ქვეყნის სატივიარის გულთან მიტანა და, რაც მთავარია, ლიტერატურული ინტერესები აპირობებდა ძმათა იდეურ და საზოგადოებრივ თანადგომას.

აქ დავესხებები პროკლეს ერთ ბარათს, რომელშიაც ნათლად ჩანს ავტორის მართოდ გარე სული და ძმების პოეტური ბუნება. „...გული ვერ შორდება იმ გარემოს, სადაც აღვიზარდეთ და სადაც ესოდენი რამ გამოუცადეთ. სულ უბრალო რამ... – თახხუ ბავშვიური ზელით ამოყვანილი: „ეს ვითახი ეკეთენის გალაკტიონს“ და ვერ წარმოიდგენ, როგორ მოქმედებს ეს ნემსე... „Личиная сентиментальность!“ წამოიძახებს პროზაიკი. მაგრამ წვენ კი ვერასოდეს ვერ ვიტყვიო ასე, რადგან, არ ვიცო, რა მიზეზით (აღსრდა თუ მემკვიდრეობა) მეტად მგრძნობიარენი ვართ...“¹

ახლა უფრო კონკრეტულად იმ გაველენასე, რომელიც პროკლემ (აბესალომმა) გალაკტიონსე მოახდინა.

ოჯახში სამნი იყვნენ: დედა და ორი ვაჟი. უჭირდათ მატერიალურად, უჭირდათ სულიერადაც. მარტონი დარჩნენ ცხოვრების ეკლიან გზაზე, სადაც უანგარო ხელგაწვდომას მტაცებლური ინსტინქტები სჯაბნიდა, გამხნეეებას – შური, კეთილ ღიმილს – ირიბი შემოხედვა.

დედამ ვაჟები ქუთაისში დატოვა და თავად სოფელში დაბრუნდა. მძიმე ტვირთი დააწვა პროკლეს. არა მხოლოდ საკუთარ თავს, ძმასაც უნდა მოუაროს. როგორც დედა ამბობს, „გალაკტიონი უცნაური ბავშვია“. მეტი აღერსი და სხვაგვარი მიდგომა უნდა. პროკლეს თავედადებუელია. იგი ლექმას იკლებს და უმრწმესს აწვდის. ყოველმხრივ იბრძვის, რათა ეკონომიკური მდგომარეობა გაუუმჯობესოს. სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველის – ალექსანდრე როუდესტკენისკისადმი 1899 წლის დეკემბერს წარდგენილ თხოვნაში პროკლე აღნიშნავს:

¹ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მოთხრობები, ბარათები გალაკტიონთან, 1997, გვ. 140.

მამის სიკვდილის შემდეგ არსებობის სახსარს მოკლებულნი აღმოეჩნდით. ახლა კიდევ უფრო გაგვიჭირდა, რადგან ჩემი ძმაც სასწაულებლად ქუთაისს წამოვიდა. გოხიყუთ ფუულად დახმარებას.

არც თუ იშვიათად პასუხი დადებითი იყო და პროკლეც აღებულ კაპიკებს ძმას ახმარდა. დედისადმი გავზავნილ ბარათებში ხშირია ასეთი თუ მსგავსი ფრაზები: „გალაქტიონის მასწავლებელს ვესაუბრე“, „გალაქტიონს პოლსაპოკეები ვუყვიდე“, „გალაქტიონი ექიმთან შევიდა“, „იწერებოდი, პალტო იყიდეთ, მაგრამ რანაირად ვიყილო, როდესაც გალაქტიონის საჭმელი სჭირდება და ბინის ფულისც უნდა“. ან კიდევ: „ეხლა აქ რომ წამოვედი, გალაქტიონს ფული უხეხებია – სახლის ქირა და ის გადაუხადა, ხუთი მანეთი. სადილის ყალი აქვს ორი მანეთი და ისიც უნდა გადაუხალო“.

პროკლე მხოლოდ მატერიალურად როდი ეხმარება ძმას. უხსნის გაკეთებულს, შველის ამოცანების გადაწყვეტაში, არიგებს და მჭარკელობს. დედაც დამშვიდებულია, როცა ძმები ერთად არიან. იგი დიდ იმედს ამყარებს აბესალომზე, სჯერა მისი. „აა, აბესალომ, შენ დაგენაცკელოს შენი დედა, მიეც შემწეობა, დაეხმარე, რაც შენგან შეიძლება, შეილო. რაკი შენ მაგას თავზე ადგასარ, მე მეტი საჯაგრო არ უნდა მქონდეს. კი მართალია, ცოტა თუ მაროლა დაუჯერებელი კაცივითაა, მარა რაცხანაირათ შეუწვე ხელი, რომ არც იმას შეაძულო თავი და არც შენი თავი ვაიფუჭო. ისე დაეხმარე, რაიმე ურჩიე, მაღიძაღ ნახე, რაეც ჯობდეს მისთვის, იმ ჭკუაზე დააყენე. აა, შენ იცი, თუ რამე საშუელი დაგვადგა, თვარა გლახათაა ჩვენი საქმე, იმეცადინეთ. შეიძლება, რაც შეიძლებოდეს“. ან კიდევ: „აბესალომ, თუ ძემი დედაშვილობა გაქვს და თუ ჩემი სიყვარული გაქვს, ჩემი თხოვნა ვაიგონე, გალაქტიონს ნუ გაუწერები, ნურც ამხანაგებში შეარცხვენ, როცა მარტო იყვეს, მაშინ დაარიგე, იქნებ რაიმე შეისძინოს. ისე შენ არ იცი, მაგას რომ ნამეტანი ხშირი გაწყრომა არ უხდება. მაგი ნამეტანი გაწყრომით თლათ ჩერნიტდება. იგი ჯურ კიდევ შეუწეველია, შენს მეტი მაგას ეინ ყავს. გულს ნუ წაუხდენ, ეცადე რამენაირად. იქნებ კარგი ყოფაქცევით და კარგი ხელშეწყობით გამოკეთდეს. ამ დათხოვნის შემდეგ ამეცადინე, იქნებ გამოაკეთოს რაცხაფრად ის ცუდი ნიშნები. უშველე, დაეხმარე რამენაირად. უფროსი ძმა თავსე აღგიხარ და მაგი ჩემლა ჯაერად უნდა იყოს ასე?!”

პროკლე მთიმე მღვთმარებობაშია. ყველაფერს ვერ მისწერს დედას. იცის, რომ გალაქტიონის მარცხი სიცოცხლეს უნახევრებს მშობელს. არადა, მაკრინე, როცა სხვა გზებით იგებს გალაქტიონის

ჩამორჩენას, საყვედურით იკლებს უყუროს ვაჟს: რატომ აღრე არ მაცნობე ყველაყერი, მეტი ყურადღება მიაქციე გალაკტიონს და ა. შ.

პროკლე, ერთი მხრივ, გალაკტიონს ამხნეებს, ბეჯითობისაკენ მოუწოდებს, მეორე მხრივ, დედას ანუგეშებს. მაკრინე ძლიერ წუხს – გალაკტიონი გამოცდაზე არ დაუშეიათ. პროკლე ცდილობს, დაძაბული ვითარება განმუხტოს: „...მაგრამ, დედაჩემო, გალაკტიონი დაძაბა“ არ არის. მთელი წლის განმავლობაში სულ ავადმყოფობდა და გაკეთებებს აკლდებოდა. მაინც რომ გადასულიყო, ის სემინარიაში ვერ ისწავლიდა და ეხლა რომ დაითხოვეს, ერთთავად ეკეთესიცაა, რადგან სხვა სასწავლებელში გზას მონახავს. კიდევ კარგი, რომ ჯერ სალდათობა არ უწევს და ყოფა-ქცევაში ხუთი აქვს. მე რამე გზას ვეწვეი და გიმნაზიისათვის მოვაშხადებ“.

პროკლეც თავს არ ზოგავს, მაგრამ სასურველ მიზანს ყოველთვის ვერ აღწევს. როცა ძმები ერთად არ არიან, უყუროსი ერთი წუთითაც არ იფიწყებს უმცროსს. იცის, რომ გალაკტიონს ხშირი შეხმიანება, დარიგება, სიტბო, ნუგეში სჭირდება და ეს დარიგება-დამოძღვრა მთელი სიცოცხლე გრძელდება, მაშინაც კი, როცა გალაკტიონი საქართველოს სახალხო პოეტი და აკადემიკოსია.

1906 წელი. „ტკუით იყავი და ზნეობას ყურადღება მიაქციე“, „რაც ბაეშეობაში შეგეზრდება, ის სიბერემდას შეგრჩება“, „შენ ეხლა, იცოდე, კარგი მეცადინეობა გმართებს, რომ იმავე კლასში არ დარჩე, რადგან მესამე კლასში ძნელი საგნებია. სხვა, წიგნებს ბევრს ნუ წაიკითხავ, ცოტა წაიკითხე და რაც წაიკითხო, გულმოდგინეთ და დაკვირვებით. შინაარსი და კარგი ასრები წიგნიდან ცალკე რვეულში ჩასწერე“...

1907 წელი. „...რა ღმერთი გიწერება, შე კაცო! მაგ მესამე კლასში დარჩენას ხომ არ აპირობ. მათემატიკაში რომ ორი გქონია და ყოფა-ქცევას რომ იფუტებ, რას ფიქრობ? დედაჩემი გულგახეთქილი მოვიდა სახლში. ნუთუ არ გებრალდება, როდესაც ის უკანასკნელ გროშებს შენზედ ხარჯავს და შენ იმედსაც კი არ უმართლებ!“ „კარგად იმეცადინე და თავიდათავი ყოფა-ქცევა არ გაიფუტო“.

1911 წელი. „დედა როგორ დატოვე? ხომ არ უშოვია მოსამსახურე? შენებურად ხომ არ გიწყენინებია და ისთე არ მიგიტოვებია. ვინ იცის, ეხლა წერილის გაგზავნას იქნება ისთე იმადლები, როგორც რომ დიდ რამეს? სირცხვილია. ჩქარ-ჩქარა წერილი გაუგზავნე, იცოდე“...

1913 წელი. „იცო, გალაკტიონ. შენ როდესაც გაქვს ფული, ბავშვივით იცი ფლანგვა, სულ არ გაუფრთხილდები ხოლმე, შემდეგ კი გაჭირვებაში ცხოვრობ. ეხლა, თუ რაიმე დაგვრწა, იყიდე ღამაში სუფთა ტანისამოსი, პრასტინა, საცელები“...

1921 წელი. „ჩიტემ სახლში ორჯერ გამოგზავნა წერილი და ხუთჯერ ტელეგრაფითაც აცნობა თავისი მდგომარეობა. შენ კი ერთი წერილიც ძალიან გაგიჭირდა! ყოსაღ!“

1922 წელი. „ერთი წელიწადი კი გადის, ვგონებ, რაც შენგან წერილი არ მიმხდია. მე მაინც ამას ეურადლებას არ ვაქცევდი და წერილს წერილზე ვაგზავნიდი – ვინმის რამენაირად შეშერყია შენი ასეთი გულგრილობა და გამბედავინებისა კედლის ხელში აღება. მაგრამ არ იქნა და არა. უკანასკნელად ხიმონს გამოვატანე წერილი. არ მახსოვს, ნაშობვეს თუ ვგონებ. დავაბარე – არ მოცილდე, ხანამ სამაგიერო წერილი არ გამოგატანოს-თქო. გაეხედავო და ცარიელი მოვიდა. გალაკტიონი კი იქნებოდა, წერილი გემოტრანებინა. მართალი ვთხოხრა, ძალიან გულმოსუელი ვარ, მაგრამ ყველაფერს დაეიქიწეებ, თუ თერუსხაღისძეული ბერივით შეინანებ ცოდვას და ერთგული შინაარსის წერილს მომწერ“.

1923 წელი. „მეტი სიფხისლე არაყს და ღვინოს ეს ეშმაკის ხულია, დიდების წახართმევედ მოგზავნილი და სახელის დასამდაბლებლად შემოპარული. აი, აქ გჭირია თავის დაჭკერა.“

ხუმრობა საქმე ხომ არ არის ახლის თქმა, ეურნაღის გაძლიდა და დაჭკერილი პოხიციის შენარსუნება. არა, ეს დიდი საქმეა და ბრძოლაში იგებს, ვინც ნაფიქრებულა, ვინც დინჯია და მაგარი ნერვების პატრონია და გამბედავია ამასთანავე“.

1924 წელი. „ოთხი წელიწადია არ სამოსულხარ. ნეთუე მაშინ ნამოხეად, როცა ავადმყოფობას ან სიკვდილს გაიგებ ნენხას? არ გრცხენია? ნეთუე მე არ უნდა შეშეძლოს ორი დღითაც მივატყო სახლი და დედა და შენ კი მთელი წლობით შეგიძლია ასე მოიქცე. ნადი უეჭველად სახლში“.

1928 წელი. „მედამ გამარჯვებულნი ხარ და აწიც გამარჯვებულნი იქნები! შენ – დარწმუნებული ვარ – გამარჯვებ ნენს მტერსზეც (ღვინოსზე). ოღონდ შენ მოისურვე, ოღონდ შენ ეს (დედამ რომ იცის, ისე) „გულში ამოიოტე“.

ყოველდღე გამონახე ხერიოსული საქმე, ან წიგნის წაკითხვა, ან ღექსის დაწერა, ან კინოფილმი და სხვა... არც ერთ კრებაზე ან საღამოსზე დაღუეული არ წახეიდე“.

1936 წელი. „დისკუსია ფორმალისშმა და ფეტიურისშმზე უთუოდ დამთავრებული იქნება დღეს. აი ეს არის წავაკითხე გახეთში გამოსულა შენს წინააღმდეგ, გახეთი ამას „ყოველათ

მიუღებლად, დაუშვებლად და უნაყოფოდ“ ნათლავს.

არ გაგიკვირდეს! ლენინის ორდენი, რომელიც შენს მკერდს ამშვენებს... მოსვენებას არ მისცემს და არა ერთს და ორს ააწმქტუნებს შენს წინააღმდეგ... გულში ცვეცხლი უტრიალებთ და რით დააქრონ, თუ არა შხამისა და ლერწოს გაღმონთხევიო. ძალიან კარგი იქნებოდა იმათთვისაც მთავათ ორდენი, რომელსედაც დიდი ასოებით იქნებოდა წარწერა: „შური“.

„ერთდუ მაგ ოხერ სასმელებს, რომელმაც ჩვენი სიცოცხლე ასე მოშხამა და მოწამლა. არაფერი გაკლია: დიდება, სახელი, ქონება – უმაღლეს მწვერვალზე ხარ ასელი, მტრებს შურით თვალები უბრმაყდებათ და ისარგებლე ამით... ნუ იკლავ თავს მაგ შხამით“...

1938 წელი. „იკოლდე, ერთ კვირაში რაიმე კარგი ღექსი „კომუნისტში“ უნდა იქნეს.

1945 წელი. „თბილისისი უთუოდ დიდი სიცივეები იქნება, თუ ძმა ხარ, თავს მოუფრთხილდი, არ გაცოვდე“.

1948 წელი. „გულით, გალაკტიონ! გულით, რომ მოკლე ხნით დაისვენო და სასურველად იმუშაო. ჩემი სურვილი, ოცნება, იდეალი – შენი კარგად ყოფნაა“.

დამრიგებლურ კილოსა და სასაყვედურო ინტონაციებს ბუნებრივად იღებს გალაკტიონი. მხოლოდ დედას და ძმას აქვთ უფლება ამგვარად შეეხმიანონ.

ერთად თავმოყრილი ეს შეგონებები შეიძლება სურათს ამუქებდეს. მაგრამ ისინი ისე გულწრფელად და ბუნებრივად არის ჩართული ბარათებში, რომ გალაკტიონი შეურაცხყოფილად არ გრძნობს თავს ამ დარიგებებისა თუ ყვედრების გამო.

რაც მთავარია, პროკლე მხოლოდ ამ გზით არ მოქმედებს. იგი ძმას აცნობს თავის მდგომარეობას, გეგმებს, სასოგადოებრივ ვითარებას. ეს გულახდილობის ატმოსფეროს ქმნის. ურთიერთობას აღუდაბებს და შეგონებებსაც სიწრფელეს მატებს. მხედველობაში მისაღებია წერილების ინფორმაციული ხასიათი და აღმსრდელიობითი ღირებულებაც. აი, ნაწყვეტიც 1907 წლის წერილიდან: „აქ, თბილისში დიდი ამბაეი იყო. ილია ჭავჭავაძე გაასვენეს. მე ჩემს დღეში იმდენი ხალხი არ მინახავს. პროცესია მთელს ვერსტზე იყო. მგალობელნი და გვირგვინები – უთვალავი. გვირგვინი ჩვენც ვიყიდეთ. იცი, რამდენი სიტყვები წარმოთქვენ?! მთელი წიგნი იქნება, რომ კაცმა ყველა დაწეროს. სილოვანი!, გაუა-

¹ სილოვანი – სილოვან ხუნდაძე (1860-1928).

ფაშაველა, ფხა¹, Bazonი-ი², აკაკი, მაქედან გიმნაზიელი ეორქოლიანი და ბევრი სხვანი სიტყვების თქმით დაიდალნენ. ბევრი ცრემლებიც რომ დაიღვარა!!! ვგონებ, საქართველოში ასეთი პატივით ერთი კაციც არ დამარხებულა. სიონში მიცვალებული ორ დღეს უხეუნა და ამ ხნის განმავლობაში უთქვამდა ხალხი ტრიალებდა, მისთვის რომ თვალი მოეკრათ, დიდებულები კაცისათვის, ყველას უნდოდა მისი ნახვა...³

პროკლე ხელს უწყობდა ძმას ლიტერატურულ საქმიანობაში. რედაქციებში მიჰქონდა მისი ნაწერები, მოლაპარაკებას აწარმოებდა გამომცემლებთან, მასალებს აგროვებდა პოემებისა და ციკლებისათვის (ამ მხრივ აღსანიშნავია აფხაზეთისადმი მიძღვნილი ლიტერატურისა და ცნობების შეკრება-დამუშავება) და ა. შ. მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანი მაინც ის არის, რომ სხვადასხვა გზით და საშუალებით უღვივებდა და უმძაფრებდა ლიტერატურული საქმიანობისადმი ინტერესს. „როგორ შეეგუე მასწავლებლობას, რას აკეთებ, რას შერებ?... რატომ არაფერს წერ, რა ამბავია?... კვირის ნომერი წაიკითხე? რადაც ტიტუხედაც იყო დაწერილი. დამატებაში გრამატიკის ლექსის ბოლოც წაიკითხე. რანაირად წააგავს შენი ლექსის ბოლოს „მსურს ნაღველი“⁴.

„აბა, ჩემო გალაკტიონ, შენებურად ვეფხვივით დატრიალდი და ლამაზ მარგალიტებად ჩამოსხმული სიტყვებით ალაღვინე შოთას სახე და ქაჯების შემშუსკრელთ ქება შეასხი.

ყოველი დღე ეელი და ვიცდი“⁵.

პროკლე გრძნობს ძმის მძიმე მდგომარეობას, სულიერ მარტოობას. ცდილობს გაამხნეოს, გაუადვილოს ყოფა. მან კარგად იცის, რომ გალაკტიონის არსებობა მწერლობაა და ამიტომაც ხშირ-ხშირად შეახსენებს თავის ძირითად მოვალეობას, მოუწოდებს ინტენსიური შეშაობისაკენ. ამგვარ ბარათებს გალაკტიონისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. ისინი წონასწორობას უნარსუნებდნენ და ალაგზნებდნენ კიდევც. გალაკტიონი კიდევ უფრო მეტი გატაცებით ებრძოდა სიტყვას. საკმარისია დააგვიანოს პროკლეს ბარათმა, და გალაკტიონი

¹ ფხა – იაკობ ფანცხავა (1867-1955).

² Bazon – მიხაკო წერეთელი (1878-1965).

³ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მთოსრობები, ბარათები გალაკტიონთან, 1997, გვ. 104.

⁴ იქვე, გვ. 109.

⁵ იქვე, გვ. 148.

მოსვენებას კარგავს. „ძმაო აბესალომ, როგორ ხარ! წერილს რად არ იწერები? შენი წერილი მეტად ძვირფასი რამ იქნება ჩემთვის. საშინელ ყრუ სოფელში ჩამოყვარდი. აბა შენ იცი, თუ წერილს მომწერ“. და აბესალომიც სწრაფად ეხმადანება, ყოველთვის აგრძნობინებს, რომ იგი მარტო არაა.

გალაკტიონი ღრმად განიცდიდა ძმის სათუთ დამოკიდებულებას, სრუნევას, თავდადებას და ბავშვივით მინდობილი იყო მასზე. უწვეულო სიყვარულითაც პასუხობდა. აი, რას სწერდა გალაკტიონი 1911 წელს უფროს ძმას: „გამამხნევებელი წერილი მომწერე, თორემ ღამის გაყნადგურდუ. ვრცელი წერილი მომწერე, თუ ძმა ხარ, დახურული შენა ხარ ერთადერთი ჩემი იმედი“.

აღბათ, არავის ისე ზუსტად არ დაუხასიათებია გალაკტიონი, როგორც პროკლე. იგი რძალს – ოლია ოქუჯაიას სწერდა: „უმთავრესი ის არის, რომ მას ისე ვერ გაეზომავთ, როგორც ჩვეულებრივ ადამიანს. „პოეზია უპირველეს ყოვლისა“ და გარეშე პოეზიისა, ოცნებისა და მადლა-მადლა ფრენისა, მას არაფერი აინტერესებს. დიდებულისა იგი, როცა მადლა დაფრინავს, მხოლოდ სასაცილოსა, როდესაც ძირს ეშვება და ჩვეულებრივ ადამიანის სახეს იღებს. ამიტომ, დაო, ბევრი რამ უნდა ვაპატიოთ, თუ იგი გვიყვარს! 7 წელიწადია სახლში არ ყოფილა. 7 წელიწადია დედა არ უნახავს, მაგრამ რა ექნათ, მაინც ღმობიური უნდა ვიქნეთ, მაინც უნდა გვიყვარდეს ეს უცნაურ კარსკედავზე დაბადებული დიდი ადამიანი და გულუბრყვილო ბავშვი!“¹

დასასრულს კიდევ ერთ ბარათს დავესესხებით. იგი 1938 წლის 8 იანვარს არის დაწერილი და კარგად ამჟღავნებს ძმისადმი პროკლეს სრუნევას, მის უძირო სიყვარულსა და შეშუყობას. სწორედ ამგვარ ბარათზე ითქმის, სისხლით და ცრემლით არის დაწერილიო.

„შენ გძინავს... არ მინდა გაგაღვიძო და ისე მიკვივარ... მაგრამ ვაი ასეთ ხასიათს, ეხლა მე რომ ვარ. ფიქრები, მწარე ფიქრები არ მასვენებს. შენ თუ ასე განაგრძე, აუცილებლად დაკვიპებით. გალაკტიონ, რა უნდა ქნას კაცმა, თუ რამე გითხარი, გული მოგდის, თუ ვინმემ სასარგებლოდ დაილაპარაკა და გირჩია, შენ გულისწყრომას საზღვარი არა აქვს – ჩემი მტერიაო. არ გრცხვენია? მე ხომ მტერი არა ვარ შენი. ვიცი, შეგიძლია თავის დაჭერა. მე დარწმუნებული ვარ, შენ შესძლებ თავის შემაგრებას, მაგრამ არ ინდომებ და თავს იღუპავ, მტრებს ახარებ!..

რა სიამოვნებით ვისმენდი იუბილეზე რომ ამბობდი, წიგნის

¹ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მოთრობები, ბარათები გალაკტიონთან, 1997, გვ. 156.

გამოცემაზე და სხვა.

ასე თუ გაგრძელდა, იუბილეი კი არა, შეიძლება კაქშირიდანაც კი გამოგრძობონ. რატომ შეეხებოდა?

აი, დღევანდელი შემთხვევა. სახლის კიბეს მოუეხლოედი. ოთხი რუსის ქალი ვისუიშებენ და იძახიან: *Ой бедный, ой бедный.* სული შემეხეთო. რა ამბაია? – შევეკითხე. ისინი სიბრაღეულით კიბისკენ იუერებიან და მეუბნებიან: *Ой Галактион Табидзе.* თაქსარდაცმეული ამოვეარდი და კიბეზე გამხლართული დაგინახე. ჯიბიდან გასაღები ამოვიღე. შენ არც კი გაგივია. ამ დროს შესობელი დიასახლისი გამოვიდა, მომეხმარა და ამოვიყვანეთ. საბუნსეროდ, ცუდი ხიტევა არაფერი წამოგცდენია. პირიქით, ხელზე გინდოდა გეკოცნა მადლობის ნიშნად.

ძლივს გავხადე და დავაწვინე. ძიღში საშინლად ხრიალებდი... გახელებდა... ვეკედითო, – იძახდი.

გალაქტიონ. შეიბრალებ თაყი, ნუ დათურები. იცოდე, რომ მერე შენ ჭკუაზე არა ხარ და ქვეყნის სასაცილოდ და შესაბრალოსად ხდები...

კიდევ ბედნიერება, რომ ნაშუადღევს ოთხი საათი იყო... ღამე რომ ყოფილიყო, კაცი არ შემოგხედავდა. გაგძარცვავენ, წაგარიშებენ პალტოს, ყვესაცმელებს, ყულებს, მიგატოვებდნენ. გაცივდებოდი და საშუდამოდ დაიღუპებოდი.

რატომ შეეხებოდა ამას, რატომ? ნუთუ ისე დაღუპული ვართ, რომ თავს ანგარიშს ვერ აძლევ?.. აბა, თუ ძმა ხარ, შენი ჭირიძე, გალაქტიონ, გაშიინიხე გმირობა, ანვენე ქვეყანას, რომ შენ შეგიძლია უღვინოთაც ცხოვრება! ნუ საიდებ ჯიბეში ფულს. და თუ მაინც და მაინც ვერ გაძლებ, სახლში მოიტანე და დალიე...

სხვათა შორის, ჯიბეები შარელის და პალტოსი გახეული გქონია და მოვეკერე...

ბლუზა გიყიდე. არ ვიცი, როგორი იქნება. თუ ის საქმე მოგვარდა, იცოდე, საუკეთესო კოსტიუმი ჩემს თავზე იყოს... რაღაც ქაღალდი შემხვდა. ლომბარდში ბეჭედი და სხვა რაღაცეები დაგირავებული გქონია, გამოიყიდე აუცილებლად. ხეალ არის ვადა. შემდეგ ნივთს არ დაგიბრუნებენ.

წერილი უსათუოდ მომწერე...

მშვიდობით!

ნეტა თუ ისეთი ბედნიერება ვიქნები, რომ ღვინოს არ გაეკარო¹.

¹ პროკლე (აბუსალომ) ტაბიზე, მოთხრობები, ბარათები გალაქტიონთან, 1997, გვ. 149-150.

ეს წერილი მრავალმხრივ არის საყურადღებო. იგი არა მხოლოდ ემოციების აღმძვრელია, არამედ ძალზე დამაფიქრებელიც. მისი უკომენტარებოდ დატოვებას შეიძლება სოგიერთი მკითხველის ფიქრთა არასწორი კალაპოტით წარმართვა მოჰყვეს.

ღიახ, გალაკტიონი ღვინოს ეძალება, ეძალება და თერება უგონოდაც, მაგრამ შედეგი უმიზეზოდ როდი არსებობს.

მწერლობისაგან შორს მდგარ დილეტანტს ეხვენება, რომ ღექსის შეთხზვა მსუბუქი, იოლი საქმეა. მისი აზრით, ჯანმრთელობის შელახეას მხოლოდ მიძიმე და გაბმული ფიზიკური შრომა იწვევს. იგი არ ითვალისწინებს იმ უსარმაზარ ფიზიკურ დატვირთვას, რაც შემოქმედებითი პროცესის თანმსლებია.

ტექნიკური პოეტი ჯვარზე გაკრული ქრისტეა. სიტყვასთან ჭიდილი, გრძობათა დაურეგება და უმაღლეს ესთეტიკურ სახეებში გამოხატვა არცთუ იშვიათად გადაწვას იწვევს.

გალაკტიონი არა მარტო წერდა არამედ უძმაფრესად განიცდიდა, რასაც შეუძლებელი იყო უკვალოდ ჩაეელო. დიდი შემოქმედებითი ტანჯვის შემდეგ დროებითი განმუხტვის, განტვირთვის, ძალთა აღდგენის აუცილებლობა ჩნდება. გალაკტიონი ნაწილობრივ ღვინოშიაც ეძებდა კრილობათა დაამების საშუალებას. სხვა საკითხია, რამდენად მისაღებია ეს გზა. ამ შემთხვევაში სუბიექტურმა თვისებებმა იძალეს. ყველა შემოქმედი ხომ თავისებურად იკრებს ძალებს. გასათვალისწინებელია მეორე გარემოებაც. 1937 წლის რეპრესიებმა უმძიმესი ანაბეჭდი გააკეთეს პოეტის სულში. ჩნდება შიშის გრძობაც, რომლის დაძლევა არცთუ იშვიათად ღვინით ცდილობს.

ამ ორი გარემოების გათვალისწინება აუცილებლად გემართებს. და მაინც: განმსახლერელად მათ ვერ მივიჩნევთ. ღვინოსადმი მიდრეკილება სიყმაწვილიდანვე დაჰყვა გალაკტიონს და ავადმყოფობად ექცა. ალკოჰოლთან ბრძოლაში გალაკტიონი უძლური აღმოჩნდა, მით უფრო, რომ გარემოებაც მის საზიანოდ მოქმედებდა.

ბარემ ისიც ვიკითხოთ, რამდენად საფუძვლიანია მოსაზრება, თითქოს გალაკტიონი უმეტესად შეზარხოშებული თხზავდა.

მე არ მახსოვს, რომ გალაკტიონი მთერალი მიჯდომოდეს სამუშაო მაგიდას. როცა ავადმყოფის ციკლი იწყებოდა, კაბინეტის კარი საგულდაგულოდ იგმანებოდა. თავადაც არ შედიოდა სამუშაო ოთახში. შეუძლებელიც იყო რაიმე ლიტერატურული საქმიანობა, რადგან ღვინო განწყობილებას კი არ უმაღლებდა, არამედ პოეტური ნერვის დაწლუნგებას იწვევდა. ორი ჭიქა

შამპანური ისე მოქმედებდა გალაკტიონსზე, როგორც ჯანმრთელ კაცზე ორი ბოთლი. ეს იყო ძალზე მრუქვე დღეები, ბახუსის თანამგზავრობა კვირაობით გრძელდებოდა. არ არსებობდა თუნდაც ერთდღიანი გამოფხიხლეობა. ადრიან გაღვიძებული ამღვრეული თვალებითა და აკანკალებული ხელებით მოითხოვდა სასმელს. გადაკრაჟდა და თითქოს მშვიდდებოდა, მდგომარეობიდან თავის დახსნის ნაღდი გზა სააკადემოფოზე გადიოდა. განიკურნებოდა და მთელი გატაცებით გადაეშვებოდა პოეზიის საუფლოში. ამ დროს წვეთ სასმელს არ იკარებდა. მაგრამ, საუბედუროდ, ეს არცთუ დიდხანს გრძელდებოდა. დემონი კვლავ ააფარფატებდა ურთებს. გულრგილად მოექცეოდნენ გალაკტიონს, აწყენინებდნენ, გააჯავრებდნენ და ისიც კვლავ მიეძალებოდა სასმელს. მე არ შემოდლია ვამტკიცო, ბახუსი მასტიმულირებელი იყო თუ არა ახალგაზრდა პოეტისათვის. ის კი თამამად შემოდლია ვთქვა, რომ სიცოცხლის მიმწუხრს მთვრალი გალაკტიონი სერიოზულ ლიტერატურულ საქმეს შეჭიდებული არ მინახავს.

ერთადერთი შემთხვევა მაგონდება, როცა მოზარბაცემ არა მაგრამ საკმაოდ ადგზნებულმა თაბახი შემომიტანა:

„ნეტავ ეხლა რად არ ვარ ბავშვი,

ჩემი ჭაღების ვქროდე ამბავში

ფახისდა ზედა.

გარეშემო ტყუა და გუგუნია,

„გამიცვიდები, ო, გატურია“.

მეძახის დედა...“

მეორე სტროფში ის აზრია გატარებული, რომ დღეს მას სხვა დედა დაუინებით ჩასძახის – „გაცივდი, მოკვდი!“

საერთოდ, კაცმა რომ თქვას, ლეგენდა იმის თაობაზე, რომ გალაკტიონი ბახუსს მიმართავდა შემოქმედებითი მიუშაობის პროცესში, ლიტერატურულ შრომას გაიოლებულად წარმოაჩენს. ჭეშმარიტი პოეზია უზარმაზარი ტკივილის, ჯაფისა და სიამოვნების შერწყმაა. ვისაც გალაკტიონის ხელნაწერები უნახავს, დამეთანხმება, რომ მისი შედევრები არა მხოლოდ ნიჭის, არამედ ტიტანური შრომის ნაყოფიც არის.

დიახ, ჩვენ ყურადღებას ვამახვილებთ ღრმა და სერიოზულ მიუშაობაზე, თორემ ლექსის ისეთ ვირტყუოზს. როგორიც გალაკტიონი იყო, შედვინიანებულსაც არ გაუჭირდებოდა ექსპრომტის შეთხზვა, თუ ამბის გაღვექსვა, თანაც არა მხოლოდ ქართულად. აი მაგალითიც:

Света

Света, Света

Голубого цвета.

Можно помечтать с ней

При то и по эта,

Поймать ли поэта,

Дорогая Света?

О, тогда с просветом

Минет это лето!

ისიც ცხადია, რომ ამგვარ ნაწარმოებებში მეტ-ნაკლებად მაინც ირეკლება პოეტის ნიჭი და გამოცდილება.

ჩვენს ხელთ სწორედ ასეთი „განწყობილების“ ეამს დაწერილი ლექსია.

გალაკტიონი სკოლაში მიუწვევიათ. იგი გადაკრულშია. ჩანს, ვიღაც უბირმა შეჰკადრა – რატომ სვამო. ან იქნებ მოსწავლეებში ატყდა ჩერჩული: – ნახე, ნახე, მთერალია!

გალაკტიონს არ გამოპარვია ეს ჩოჩქოლი და პირდაპირი თუ ირიბი საყვედური. ზის პრეზიდენტი და მოწვევებითი უურადლებით უსმენს მომხსენებელს. ფიქრით კი სხვაგანაა. მერე იღებს „კარანდაშს“ და წერს, დროდადრო ორატორს ყასიდად უქნევს თავს, თან სტრიქონებს ხაზავს.

ეს ლექსი არ წაუკითხავს გალაკტიონს, არც არავისთვის უჩვენებია. დარბაზიდან გამოსულმა ფურცელი გადახია და დერეფნის კუთხეში მიყარა. ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელმა სათუთად აკრიფა ნახევები, დააწება და საგულდაგულოდ შეინახა, იგი ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის სტუდენტმა მაია კილაძე-ქლენტმა გადმოიმცა. ლექსი მომაქვს თვალსაჩინო კუპირებით:

„რად სვამ ღვინოს? რად სვამ ღვინოს?

ყოველ წუთში მეკითხები.

იცი ჩემი გულის დარდი,

იცი ჩემი გულის ხმები?

რომ სვედიანს, დაშვარს, დაგულს

ერთხელ ტკბილად დამეძინოს,

გეფიცები მხოლოდ მისთვის

ვეწაფები მე ამ ღვინოს.

და ღვინისგან განაუღენტსა

განა მესმის მაშინ, რამე?

ვის რა უნდა, თუ კი ერთხელ

ღვინით გული დავიამე.

რომ მეწვევა მწვავე ფიქრი
და გულს მიღრღნის სველა მწველი,
ვეწაყვები მაშინ ღვინოს,
ღვინო არის ჩემი მხსნელი.
და გთხოვთ კელაგაც ნულარ მკითხავთ —
რად სვამ ღვინოს, რად სვამ ღვინოს
თქვენც გადააკართ. გამოსცალუთ,
თუ გსურთ ტკბილად დაგეძინოთ“.

დავანებოთ თავი იმას, გალაკტიონი მხოლოდ ერთი მიზეზით ხსნის ღვინოსაკენ ღტოვლას. მაგრამ ეს მიზეზიც ხომ თავისთავად მეტად ბევრის მოქმედია. არსებითი იხიციან, რომ ბოლო სტროფში პოეტი ფართო განზოგადებას ახდენს, სოციალური უსამართლობის მსხვერპლად სხვებსაც მიიჩნევს და სინამდვილიდან გაქცევისაკენ მოწოდებაც ამით არის შეპირობებული.

ხსენებული ღექსი დაიწერა როგორც ფარული გამოწვევის პასუხი. მაშასადამე, შინაგანად გულისხმობს ადრესატს. მაგრამ პოეტს ხომ არაეისტოვის გადაუცია იგი?

ცნობილია, რომ გალაკტიონი ყოველ სტრიქონს, ყოველ ჩანაწერს თვალისსინივით უფროთხილდებოდა. მაშ რატომ გასწირა ეს ღექსი?

გასწირა კი? ნუ აეჩქარებთ.

ღექსს საჯაროდ ვერ წაიკითხავდა. არადა საზოგადოებას აუცილებლად უნდა გაეცნო იგი. ამიტომაც ჯიბეში კი არ ჩაიდო, ან ქუჩაში კი არ მოისროლა, არამედ სწორედ სკოლის დერეფანში გადახია, თანაც მაშინ, როცა მის ყოველ უესტს თვალს ადევნებდნენ. იცოდა, ნახევებს უთუოდ აკრეფდნენ. აკი ასეც მოხდა.

გენოსის პატარა ეშმაკობა?!

ან იქნებ სულაც არ იყო ასე?!

სხვათა შორის, გალაკტიონი ძალზე კარგად გრძნობდა ლოთობის დამანგრეველ ძალას. აკი ამბობს: „გულის უანგი ღვინოს სვამს პირველად, მაგრამ ორიოდე ყანწის შემდეგ ღვინო აბიოურებს უანგს. დაღვეს კაცი ღვინოს და გადმოიღვრება უანგი, გამჟღავნდება ყველა საიდუმლო. დაღვე ღვინოს და დატრიალდებიან მთები, აირევიან ღრუბლები (მთებო, ღრუბლებო, რა მოგივიდათ, ღვინოს მე ვსვამ და თქვენა თერებით?). ასეთია ღვინის ძალა: ის რომ ტურას ხახაში ჩაასხა, მგელს წააქცევს...“¹

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 317.

ყოველივე შემოთქმული ცალმხრივად არ უნდა გავიგოთ. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ გალაკტიონის სოგიერთ ლექსში ღვინო სიწმინდესა და სილამაზეს, მზეს ეწყვეილება. ამ მხრივ უინტერესოდ არ გვეჩვენება „ყვავილები და ღვინო“, მაგრამ ეს სულ სხვა თემაა.

ფაქტია, რომ გალაკტიონი ძალუმად ეტანებოდა სასიმელს და ამან დასაბამი მისცა ნაირგვარ თქმულებებს. სასოგადოების დიდ ნაწილს გალაკტიონი ვერ წარმოედგინა თვინიერ ღვინისა, ხოლო შეზარხოშებული პოეტი შემოქმედებით ადტიკინების გარეშე. ამ მხრივ ტიპურია ერთი საახალწლო მილოცვა – „გოზინაყი“, რომლის ავტორია დონ-ბაზილი (ე. პატარაია).

გალაკტიონ ტაბიძეს

*„უნუგეშო მხარეში, რესტორანის არეში,
ღვინის სიმხურეაღეში მეტყელება გენია,
ძლიერ მოსაწყენია, ფხიზლად სთვალო დღენია,
გულის მომალხენია პოეტების თარეში...
ღურჯა ცხენზე მჯდარია, ჩემი სულის არია“¹.*

აქ ერთ ლეგენდასაც გავიხსენებ, რომელიც სხვაგანაც მაქვს ფიქსირებული.

...გალაკტიონი ღუდის ჯიხურთან შენერებულა. ჭიქები არყით აუვსია და სხვებისთვის მიუწოდებია. თავად კი არყით დაუსველებია ხელი და თითები წვერში შეუცურებია...

– მთვრალი ვეგონები ხალხო, – ჩაუქირქილებია.

ჰყვებიან ამ ამბებს... სოგი აშკარა აღტაცებით, სოგიც წუხილით, სოგიც მხრების აჩენვით...

მსგავსი რამ არ ყოფილა და არც შეიძლებოდა ყოფილიყო. როგორც აღვნიშნეთ, სიფხიზლეში გალაკტიონი ჭირივთ გაურბოდა არაყს. მის სუნსაც კი ვერ იტანდა. მობარბაცე ნაცნობს თვალს რომ მოჰკრავდა, ქუჩის მეორე მხარეს გადადიოდა.

ამიტომაც ვუწოდებ ამ ამბავს ლეგენდა... მაგრამ ეს ლეგენდა უკუსაგდები როდია. იგი კარგად გამოხატავს სასოგადოების დამოკიდებულებას პოეტისადმი. ხალხი ვერ იმეტებს სათაყვანებელ მგოსანს, არ სურს უსახურ პოზაში იხილოს იგი. სმასაც თვითგადარჩენის მიზეზით ხსნის.

ეს არის უდიდესი სიყვარულის გამოვლენა. მსგავსი

¹ გაზ. „ტრიბუნა“, 1923, №384.

მასალებისადმი, იქნებ ეს გალაკტიონისადმი მიწერილი ანექლოტი, მახვილსიტყვაობა თუ პოეტის ცხოვრების შეღამაზებული ეპიზოდი, საგანგებო ყურადღება გემართებს. ისინი უნდა შეიკრიბოს.

რადგან გალაკტიონის ხასიათს შეეუხეთ, მოდით, აბესალომის ზემოთ განხილულ წერილს დავებრუნდეთ. მისი შინაარსი იმდენად გვაფიქრიათ და გვაღელვებს, რომ სხვა საკითხებს უკან ვწევთ ან ვივიწყებთ კიდევ. არადა, ზოგი რამ სრულიადაც არ იმსახურებს ამგვარ მიდგომას.

დამეთანხმებით, ბევრი ნევენგანი მსგავს ბარსთს ნაკუწებად აქცევდა. ყოველმხრივ შეეცდებოდა მისი კვადის დაფარვას, რადგან ადრესატი ფაქტობრივად კომპრომენტირებულია, ნეულებრივ მოკვდავთ კი არ გვსურს ნირწამხდარი ვინადეთ.

გალაკტიონი სხვაგვარად იქცევა. საგულდაგულოდ ინახავს ძმის წერილს, ისტორიის საკუთრებად ხდის.

უცნაურია?!

ფაქტი ახსნას მოითხოვს. ეს კი ძალზე ძნელია.

რა ამოძრავებდა ამ შემთხვევაში გალაკტიონს?

იქნებ ეს ტრადიციის გამოვლენაა, ბავშვობიდან შესისხლხორცებული წესის დაცვა – ყოველი ბარათი და ჩანაწერი ზანდუკს ჩაკეცოს...

იქნებ ამ ბარათს იმიტომაც უფრთხილდებოდა, რომ 'ხლურბლ'სე კოჭმანის უამს ფარად იფაროს, ძალა მოიკრიბოს და ფსკერზე არ დაეშვას...

იქნებ ამ შემთხვევაში ძმასთან ფარული შეპაექრებაც ჩანდეს – ვგრე იოლად ნუ განსჯი და ვგრე სასტიკად ნუ განმიკითხავ...

იქნებ ეს წერილი ცხოვრებისეული უკუღმართობის მეტყვევლ დოკუმენტად დაგვიტოვა...

იქნებ თვითგვემისათვის შემონახული ბარათია და მას პატიუმოყვარობისაგან განკურნების ფუნქციაც ეკისრებოდა...

იქნებ ეს გენიოსის თვითდაჯერების გამოკრთომაა – ყოფითი ამბები ნაკლებ მაფიქრებს, ნემი შემოქმედების მზის ქვეშ ჩრდილები ქრება...

იქნებ... იქნებ... იქნებ...

შორს წაგვიყვანდა ამგვარი ჩამოთვლა. ერთი კია, პატივს წვერი შემოერღვა და მოაზროვნე კაცი გორგალს გაჰყვება.

მკითხველმა გვაპატიოს ეს გადახვევა.

„ვიგონებ ყრმობას“

„არ ვემდური სიყმაწვილეს,
ის ხომ კარგი მახსოვს“.

„ნემი ბავშვობის ჩანგი
კვლავ ხმებს იგონებს
გრძნეულს“.

გალაკტიონი

გალაკტიონი დაიბადა 1891 წლის 17 ნოემბერს!

გამხიარულდა მგლოვიარე ფუძე. ჩამოვიდნენ მაკრინეს ნათესავეები, მეზობლებმა მოსანახულებელი მოართვეს ოჯახს და გაიშალა შუა ცეცხლთან სუფრა. მოხუცი სტეფანე ხშირ-ხშირად შეაღებდა პატარა ოთახის კარს და სიყვარულით დასცქეროდა გაღურსეულ ბიჭუნას. უდროოდ გარდაცვლილი ვასილის სიცოცხლეს უკვე ორი ვაჟი აგრძელებდა.

¹ დაბადების თარიღთან დაკავშირებით აზრთა სხვადასხვაობა დღესაც გრძელდება. სოფი 1892 წელს ასახელებს, სოფიც ორივეს. მაგალითად, ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში ფიქსირებულია: დაიბადა 5(17) XI, 1891 ან 6(18) XI. 1892. ამგვარი აღრევა არცაა მოულოდნელი. პოეტის ბიოგრაფიულ ჩანაწერში ვკითხულობთ: „დავებადე 1892 წელს, მაშის, სახალხო მასწავლებლის გარდაცვალებიდან შეიძინე თვის „შემდეგ...“ ეს თვალსაზრისი ბატონობდა ათეული წლების მანძილზე და ინერციის ძალა დიდი აღმოჩნდა.

მართებულია 1891 წელი და აი. რატომ.

1892 წლის 21 მარტის „ივერიაში“ აღნიშნულია: „წარსულის თვის 26 შესრულდა ერთი წელიწადი მას აქეთ, რაც სიკვდილმა გამოაცალა ამ სოფელს (ჰევიშს - ნ. ტ.) ხელიდგან ერთი ახალგაზრდა მასწავლებელი, ვ. ტაბიძე. განსვენებული იყო ადგილობრივის მღვდლის შეილი, ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში კურს-შესრულებული. ამას კჷონდა ამ სოფელში თავის ხარჯით გამართული სკოლა და დიდის გულ-მოდგინებით ეწეოდა მასწავლებლობის უდელს“.

აქ მოხსენებული ვასილ ტაბიძე გალაკტიონის მამაა. როგორც ირკვევა, იგი 1891 წლის 26 თებერვალს გარდაიცვალა. ამ ცნობის სისწორეში ეჭვის შეტანა შეუძლებელია. რადგანაც კორესპონდენციის ხელს აწერს იუსტინე ტაბიძე. ვასილის ძმა.

ცხადია, თუ ვასილ ტაბიძე 1891 წლის 26 თებერვალს გარდაიცვალა, გალაკტიონი ვერ დაიბადებოდა 1892 წელს, არა თუ ნოემბერში, არამედ იანვარშიც კი.

სოფელ ჰევიშის წმინდა გიორგის ეკლესიის 1892 წლის „შეტრიწესკო წიგნში“ გალაკტიონის დაბადების დღედ ჩაწერილია 5 ნოემბერი, მონათესაის დღე კი - 3 იანვარი. ეს ორი თარიღი ერთი წლისა როდია, რისთვისაც ყურადღება არ მიუქცევიათ და შეცდომაც აქედან მომდინარეობს. 1892 წლის 3 იანვარს მოუწაოდავთ 1891 წლის 5 ნოემბერს დაბადებული ბავშვი. რეგისტრაცია გვიან მომიხდარა.

გალაკტიონმა ადრე აიდგა ფეხი და ერთთავად აივანზე იყო. რიკულებს ნაფრენილი გულდასმით აკვირდებოდა ყველაფერს.

რატომ ყივის მამალი?

რატომ სეირნობენ ჩრდილები?

ღამეს სად ათევს ქარი?..

მერე თავის აღმონებებს უფროს ძმას უზიარებდა.

წამოიზარდა და ეზოს არც ერთ კუნჭულს არ ტოვებს მოუჩხრეკავს. ეზოში კი, რომელიც ნახევარ ქვევას არ აღემატება, ბევრი რამ არის საინტერესო. ჩრდილოეთით, ცენტრალური გზის გაყოლებით, ბროწეულების ღობესთან კომშებია ჩარიგებული, ბიძის კარ-მიდამოსაკენ მიმავალ შუკას აღუნების მწკრივი გასდევს. სასაფლაოს გასწვრივ თუთები და კაკლის ხეები შრიალებენ. აღმოსაველეთით, სადაც პაპის მიერ აგებული სკოლაა, კოპიტები ბუბუნებენ. ვაშლის ხეებს ტოტები ერთმანეთში გადაუხლართავეო და ალაგ-ალაგ ცის დანახვაც კი ჭირს.

მოგვიანებით პოეტი წერდა:

*„მე მაჩსოვს სახლი რიონის პირად
მის ღამაზ ეზოს ვიგონებ ხშირად
თუთის ხეებით შემორგულ ეზოს.
(სუფთას, წყნარს) და უმიზეზოს
ეხლაც წინ მიდგას ღანდი ხეების
ცაცხეების, ვრცელი, სიმაღლეების...“*

ეზოს შუაგულში ძველიმერული წაბლის ხის სახლი დგას. დიდ დარბაზს მიწის იატაკი აქვს. დირედან ნაჭაა ჩამოშვებული. კერიის თავთან კეცვებია ახუნებული, იქვე ჯორკოებია. დიდი ხის კიბით სხეენზე ასვლა შეიძლება. აქ შქერის წნელით დაღობილ ჩელტებზე, ღობიოს ფუნეწში მაკრინე სამთრობით გაშლსა და მსხალს ინახავს. დარბაზი ღარიბულად გამოიყურება. აღმოსაველეთის კედელს თითქმის ნახევრამდე გაბმული სამშო ტახტი გასდევს, რომელზედაც ქვეშაგებელია აკეცილი. დასაველეთით, კუთხეში სიმინდის საფშენია გიდელითა და კალათებით. მახლობლად არყის სახდელი ქვაბი დგას. ჩრდილოეთის კედელზე კარადები ჰკიდია, რომლებშიც ჯამ-ჭურჭელია შელაგებული. იქვე ხალმები და დოქებია. ორი გრძელი ტაბლა გვერდიგვერდ აუწყულებიათ...

დარბაზს სამხრეთით პატარა ოთახი და რიკულებიანი აივანი აკრავს ხის იატაკითა და ჭყერით².

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XI, გვ. 483.

² ახლა სახლი შებრუნებით დგას. ბოკონებიც რიყის ქვის ნაცვლად ბეტონით არის ამოშენებული.

სახლი რუმელშია და ღიბადა და გავშვობის
წლები გაატარა გალაკტიონმა

ამ ოთახში იძინებენ დედა და შვილები. ორი ტახტი, ხაწერი მაგიდა, ზანდუკები და თაროები. იქვე საკერავე მანქანაა და წამლების ყუთი. კედელზე წონგური ჰკიდია. აივანზე გრძელი სკამლოგინია. ოთახი და აივანი მიწიდან ორი არშინის სიმაღლეზეა. კიბედ წიხქვილის ქვა გამოუყენებიათ. ამ მოუკოდავი ბორბლის კრიჭა მიწითაა ამოცხებული და ნაწვიმარზე პატარა გალაკტიონი მასზე ბასკური ლურსმნით უცნაურ ფიგურებს ხატავს. სხვათა შორის, ეს წიხქვილის ქვა ორიგინალურად აისახა პოეტის შემოქმედებაში, მას კერიის, ეზოს, მამულის სიყვარულის გამოხატვაც დაეკისრა.

*„გახაყრენად მზა
შეეცქეროდი ცახ,
მაგრამ ჰკრავდა ვზახ
ეს წიხქვილის ქვა.“*

*გაეცქეროდი ვრცელს,
ფახის კალა-ველს,
მაგრამ მეზა ეელს
ეს წიხქვილის ქვა“.*

სახლის უკან ნამოხურული ფარდულია, სადაც ურემი დგას. გალაკტიონისთვის ყველა ნივთი თუ საგანი ნაცნობია და ამავე დროს საიდუმლოებით მოცული. ძმები ბროწეულის ყვავილისაგან ნიბუხებს აკეთებენ. მერე ქვაზე დანაყილ ჯიჯლაყასა და კლერტას ჭიაფერით ღებავენ – დედას ბაძავენ, თითქოს წამალს ამზადებენ. მოსწყინდებათ და ადვისის მსხვილ ლერწებს ნამოეკონწიალებიან. ქანაობს საქანელა და იწყება მოგზაურობა უცხო მხარეში.

სამყაროს საზღვრები თანდათან ფართოვდება. გალაკტიონი ადვილად აღებს ჭიშკარს და ეზოსგან შორს მიდის. შარაგზის გადაღმა სტეფანეს მიერ გაშენებული ხეივანია, მერე ფშანი, საყანეები და რიონის ტოტი. თუ ამ უკანასკნელს გადასცურავ, სლაპრულ კუნძულზე მოხვდები. აქ სამ კედარატულ კილომეტრზე რიყეც არის და უდაბნოც, აბიზინებული მდელიც და ბუნქნარიც, ტყეც და სახნაგ-სათესიც. რიონის ძირითადი ტოტიდან გამომდინარე ნაკადულები ჩხრიალებენ. ალაგ-ალაგ სათავეები დასილულა და მიტოვებულ კალაპოტებში ტბორები გაჩენილა. მზე გუბეებს ათობს და პატარა ბიჭებიც მანამდე ნეტარებენ, ვიდრე ვინმე მოწიფული არ დაიფრენს – დაიხაშმებითო.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VI, გვ. 206-207.

„ზაფხულობით სიცხე აღკოპოლივით აბრუებდა ადამიანს და მოდარაჯე თვალი ჰაერში მართლაც იგრძნობდა აღკოპოლურ დუდილს. და იმ ჰაერით სუნთქვა აღკოპოლიანი სასმელის სმასა ჰგავდა“¹.

გალაკტიონს განსაკუთრებით უყვარდა სადამო რიონის პირას. პატარა ბიჭი დედასთან ერთად იჯდა ხაბოს კიდეზე და ელოდებოდა, როდის გადმორეკდნენ გაღმიდან ძროხებს. აქ მთელი სოფელი იყრიდა თავს, უმეტესად ქალები და ბავშვები. და იყო კისკისი, ყუჩუნა, ხეაშიადის გამხელა. ბავშვები კენჭობას და დანახობას თამაშობდნენ. მერე ნაპირთან მოწითლდებოდა ნახირი და ატყდებოდა ყიჟინა: მო-მო-მო... ნელა შემოტოპავდნენ ძროხები მდინარეში, აცურდებოდნენ, მხოლოდ თავები ჩანდა, ღამაზი სანახაეი იყო. თითქოს რქებით მოჰქონდათ

მზე. მაკრინე თავის წაბუღას ბაწარს წააბამდა და ბილიკ-ბილიკ გაუყვებოდნენ შინისაკენ.

გალაკტიონის თვალწინ იცრიცებოდა დღე. ყვერი ყვერს ენაცვლებოდა და უყრო რბილი, საამო ხდებოდა კეისაჟი. ერთ დაუმთავრებელ ღექსში პოეტი ამბობს:

*„მზე წამბავალი მწვერვალებს ნაღმივით
წითლავს.*

*მზე უაღერსებს ღრუბელთა კუნდს – ღამაზს,
მომხიბლავს.*

*ვაზისი წენარად მოდუღენებს და უხრუნველი
ტკბილსა სიმღერას წამწურნულებს ნიაგი ნელი“.*

ეს ყრმობისდროინდელი შთაბეჭდილებებითაც არის მოტივი-ირებული.

პატარა გალაკტიონი ბუნების ენას სწავლობდა. მისი თვალი შეუმჩნეველის შემჩნევას ცდილობდა. ემოციები მძლავრზე მძლავრი იყო, მაგრამ ემაწვილი ბევრ რამეში ჯერ კიდევ ვერ ერკვეოდა. იგი არსებითად სიღამაზესა და სიმშვენიერეს ჰვრებდა.

როცა მუხლი გაიმაგრა და მკლავში ძალა იგრძნო, ვაშლის ხე ამოიჩემა. კენწეროსკენ მიცოცავდა. ხე მადღლზე მადღალი იყო და ემაწვილის თვალწინ სლაპრული სანახები ფერადოვნებდა: შორით კაეკასიონი, ახლო – მძლავრი რიონი. მთა-ბარს ისე აჩნდა ნაოჭები, ვით საფლავის ქვას ეპიტაფია. აქედან უკეთ ჩანდა, თუ როგორ იზმორებოდა ზაფხულის შუადღე და როგორ მიერეკებოდა მობალახე ღრუბლებს უხილაეი მწვემსი. ჯერ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 271.

გაოცება დაეუფლა სამყაროს უსასრულობის შემცნობს, მერე შორეულში ხაოცნებოს აღმოენა სცადა და აფრები გაშალა....

ჩვეუად ექცა: უკმარისობის გრძობის მოძალებისას ხიმაღლეს ელტვოდა. დიდხანს იჯდა ორ ტოტს შუა გარინდებული და მიწიერ ყოფას მოწვევტილი:

*..ხშირად ავსულუვარ უმაღლეს ხეზე
როგორ დაემთვრადვარ იმ ხიმაღლესზე
აღმოსავლეთით ვით ღურჯი ბინდი
თავამდე მადის ღურჯი ხიმიხდი
დასავლით როგორც ხიწითლე ბინდი
მ'ხით იფინება ურუოლა ხიმიხდის..."*

ერთიცაა: გარკვეულად აღიხიანებდა, როცა სახლს, ეხოს ზემოდან დასცქეროდა. და ეს მაშინ, როცა ქვემოდან დანახული იგივე პეიზაჟი ამშეიდებდა, როგორც მოღსე სირბილი თუ რიკვლებისათვის ხელის შეხება.

რატომ ხდება ასე?

ახსნა გვიან, მოწიყულობისას კპოვა.

პირველ შემთხვევაში უჩვეულო სიტუაციიდან ხდებოდა აღქმა, რაც დამაბულობას იწვევდა. მეორე შემთხვევაში აღქმას ბუნებრიობა და არა ძალდატანება განსახლვრავდა. ეს კი დამშეიდების წინა პირობაა.

რიონს ბაეშეობიდანვე დაუმეგობრდა. დედაც არ უშლიდა მდინარესე წასვლას. მოსურნე იყო მეტი დამოუკიდებლობა და გაბედულება გამოეჩინა გულნახვეულ ემაწვილს.

ჭკვიშში წყლის კულტი არსებობდა. დიდი თუ პატარა მენავე და მეზადური იყო. ეს გასაგებიცაა. სოფლის ცხოვრება მდინარესე იყო გადაბმული. გალაკტიონიც ბრწყინვალედ ცურავდა და მესაჭეობდა. მარტოდმარტოს გაჰყავდა ნაფი ადიდებულ რიონში.

პატარა აბესალომსა და გალაკტიონს თავი მოსწონთ ანკელარებით. ლარები თვით დედამ დაუწნა. ექვსმეტრიან თოკებს ყოველ არშინსე ჩამობმული აქვს ორი მტკაველა სიგრძის კონები, რომელთა ბოლოებში კულაშელი მეწაფეილმანისაგან ნაყიდი ანკესებია მიმაგრებული.

შებინდებისას თანატოლები გამოუვლიან. ღობის ძირას მიწას მოჩინქნიან, ანკესებზე ჭიამყელებს წამოაგებენ და მდინარისკენ მოკურცხლავენ. ანკელარს ოხელი წყალი უნდა. ეს კარგად იციან ბიჭებმა და ხაბოებს ერიდებიან, რიყიან დამრეც ადგილებს

¹ გ. ტაბიძე, ოხზ., ტ. XI, გვ. 484.

ირივეენ. ღარს ორივე ბოლოში გრძელ ქვებს მიამაგრებენ. ერთს ნაპირთან ჩააგდებენ კოჭებამდე წყალში, მეორეს კი მდინარის შუაგულსიკენ ისვრიან. მერე ნაპირზე ჯოხს ჩაასობენ ან ქვებს შეაქუჩებენ, რათა ადვილად იპოეონ მდინარის ფსკერზე გაწოლილი ანკელარი.

რიურაუსე ყრთხილი სტვენა აღვიძებს აბესალომსა და გალაკტიონს. ალაგესთან ნაცუცქული ბიჭები ელიან. სწრაფად გადაიცივამენ ძმები და ნახევრად მძინარენი, ოდნაე აკანკალებულნი ყანაში ვაკვალულ ბილიკს დაადგებიან.

სომინდის ფოთლები სატვეარივით ბასრია, ღამის ნამიცი ბლომად ნახდვომით ღეროებში. ბიჭებს ამაკრად არც კისერში ჩაგარდნილი წვეუები აერთობთ და არც ფეხის თითებში გაბლანდული გლურტა.

ღა აი ყანაც მთავრდება. წინ ცისფერად გახელილი მდინარეა - ფიქრიანი და ხაიღუმლოებით სავსე. მსუბუქი ნისლი დასწოლია რიონს. ოდნაე ინაკვება ტყის ჰორიზონტი. ფაზისი ჩვეულებრივსე ნაკლებ ხმაურობს. ამაზე ითქმის, აღბათ, ერთი პირი წყალსაც ნაქინებაო.

გალაკტიონი პირველი შედის წყალში. სიცივისაგან აურუოლებს. მაგრამ იხტიბარს არ იტყვს. ნელ-ნელა მიყვება დინებას და თავმოკაკული ჯოხით მდინარის ფსკერზე გაწოლილ ანკელარს ეძებს. ცოტაც და ჯოხი ღარს ედება. ოდნაე წევს მაღლა და გრძნობს, როგორ დაქრა მესამე კონაზე თევზმა. ნაპირი ანოქიოლიდა:

- ფრთხილად, არ გაგეკცეს.

ვერ გაარჩევ ნურსულელებს თუ ნახლენილი ხმით იძახიან ბიჭები.

გალაკტიონი უფრო მაღლა წევს ღარს. მოშორებით ისევ დაქრა თევზმა. მერე აბესალომიც შედის წყალში. კონის ბოლოსაკენ ხელს მიაცოცებს. თევზი გაყუნებულია. ჩანს, მთელი ღამე იომა და დაიდალა. მაგრამ საკმარისია ოდნაე შეეხონ და წყალი ადუღდება. აბესალომი ღაყუნებში ჩააგლებს ხელს. ახლა კი ვერ გაეკცევა. მერე წყლიდან ამოაქვს და ანკესს აძრობს. მტკაველნახევრიან წვერას ნაპირზე ისვრის.

სხეა ანკელარებსაც არ გაუცრუებიათ იმედი. ბედნიერნი არიან ბიჭები. კაჭსე აცმული ნახევრადცოცხალი თევზებით შინისაკენ მიიქარიან.

მკითხველო, ამ ჩანახატს ფანტაზიის ნაყოფად ნუ მიიჩნევთ. იგი აბესალომის მონათხრობაზეა აგებული.

ღამეთანხმებით, გალაკტიონის შემოქმედებაში მდინარეს

უდიდესი ადგილი უკავია. იგი არა მხოლოდ ასახვის საგანია, არამედ განცდის უკეთ გამოვლენის საფუძველი, ასოციაციების საბაზი. შედარებათა საყრდენი და ა.შ.

არაერთხელ უთქვამს, დაუწერია კიდევ, რომ ზღვის თემა ქართულ ლიტერატურაში დაიკარგა. რუსთაველის შემდეგ მას საფუძვლიანად არაფერს შეხებიაო. და თაყაღ იკისრა ამ ხარვეზის შექსება. „ოქრო აჭარის ლაქეარდში“ და „სღვა ახმაურდა“ ამის საუკეთესო დადასტურებაა.

ვერ გეტყვით, იცნობდა თუ არა გალაკტიონი ნიკო მარის კონცეფციას ტოპონიმ „იბერიის“ „ტობიდან“ წარმოშობის შესახებ. ტობი ტბას ნიშნავს და, მაშასადამე, იბერია წყალთან დაკავშირებული ქვეყანა არის. ჩვენს კულტურასაც პრობერული კულტურაში უღვეს სათავეო.

ერთი კი ცხადია: წყალი ყოველთვის იყო გალაკტიონისათვის დაუოკებელი სიყვარულის საგანი; ისე აღიქვამდა, როგორც ცოცხალ არსებას.

სხვათა შორის, არც ის უნდა იყოს უინტერესო, რომ საკუთარ გვარს წყალს უკავშირებდა – აბა გაიხსენე: ტბა, ტაბაწყური, ტაბახმელა, ტბეთი, ტაბიძე... და ჩამოთვლას აგრძელებდა.

მოგვიანებით გალაკტიონის ნაუბარი მძაყრად ამოტივტივდა ჩემი შეხსიერებიდან. ენათმეცნიერებს, ეთხოვე კომენტარი. მათ არ გაიზიარეს გალაკტიონის მოსახრება, მაგრამ ამჯერად ამას გადამწვევტი მნიშვნელობა არ აქვს. გალაკტიონისათვის მთავარი იყო პოეტური ასოციაციები და არა ეტიმოლოგიური სიზუსტე. მის მსჯელობაში წელისადმი თაყვანისცემაც კი ჩანდა.

საერთოდ, რიონისპირა ჭალები და მდინარე ძლიერ იზიდავდა გალაკტიონს. დილიდან საღამომდე წყალში ეყარნენ ბიჭები. დასილულ მორებს იღებდნენ. ცურვაში ეჯობებოდნენ ერთმანეთს. შეიკრიბებოდნენ ბიძაშვილები, პროკლე, გერასიმე, აკაკი, გალაკტიონი და ტიტე. მოხსნიდნენ ნეკერჩხლის ძირზე მიბმულ ნავს და ხვილიფში გაეიდოდნენ. კენძულზე მათვალს კრეფდნენ, წინელს ჭრიდნენ, ლაქაშისაგან კარვებს აგებდნენ, ხეებზე დაცოცავდნენ და ხავისის ბურთს დასდევდნენ. ეს იყო ქარმონიული შერწყმა ბუნებასთან, ბავშვობის ყველაზე საამო დღეები, რომელთაც აღტაცებით იგონებდა სახელგანთქმული პოეტი.

– გიბანავია წვიმიან ამინდში? – მკითხა ერთხელ გალაკტიონმა. – საფხულის წვიმა კენკავს მდინარის პირს. უცნაური შეგრძნებაა. თითქოს გაორებული ხარ. რიონი თბილია. მთელი ტანით გრძნობ სილბოისა და სიამეს. სახეზე კი გამაღიზიანებლად გჩხელეტს

წვიმა. ხსნა ერთია – უნდა დაყვინთო. შენც ასე იქცევი და კელაე გრძნობ მთლიანობას.

სხვათა შორის, გალაკტიონის მოგონებებში მოკლენათა პოეტური შეფასება მძლავრობს. სოციერთები, როცა ბაეშეობას იხსენებენ, ჭარბად იყენებენ დიალექტს, რაც წარსულთან შიახლოების მიზნით ხდება. გალაკტიონი იშვიათად მიმართავს ამ გზას. მისთვის მთავარია არა ხაგანი თავისთავად, როგორც განუყნებელი ერთეული, არამედ როგორც პოეტური ასოციაციის წყარო და ფართო განზოგადების საფუძველი.

რა თქმა უნდა, მის ლექსებში გვხვდება იმერიზმები. მაგრამ მათი ფუნქცია კლასორიტის წვენებით არ შემოიფარგლება. ისინი პოეტის განცდა-განწყობის რელიეფურად გამჟღავნებას, ბგერის ესოტეიკას თუ ფრაზის კეთილხმოვანებას ემსახურება.

პატარა გალაკტიონისათვის დღესასწაული იყო ბაზრობაზე წასვლა. დილაადრიან მოჯამაგირე ერემს გამართაჲდა. პროკლე და გალაკტიონი კოფოზე დასკუბტებოდნენ. უკან დედა მოკალათდებოდა და გაუყვებოდნენ სამტრედიის გზას. ბაზარში მიღეთის ხალხი სრეოდა. ყაფანში სიმინდი, ღომი და ლობიო იყიდებოდა. მუარე მხარეს ხილი იყო დახევებული. მოშორებით წნელით ყეხებშეკრული გოჭები ყვიროდნენ. მეთუენებს თავიანთი ნახელაჲი გამოუყინათ. ყაერის საპაღნეხე ჩამომსხდარი მთიელები მუშტრებს ელოდნენ. დუქნების წინ, ვიწრო დახლებზე წულები და ნაირყერი ქსოვილები ელაგა. სამიკიტნოდან ხარჩოს დამათრობელი სურნელი და არღნის ტირილის ხმა მოდიოდა. საქონლის სიუხუე და ნაირგეარობა თვალს ჭრიდა გალაკტიონს. მისთვის ნიშანდობლივი თვისება – საგნების მიღმა მოკლენების ჭერება – ამჯერადაც ძალუმად მუდავენდებოდა. ამიტომაც კიდევ უფრო საინტერესო ჩანდა ბაზარი.

ერთხელ დეღამ მეურმე გააფრთხილა – ბაზრის შესავალთან დამელოდეთ. ბიჭებს ხელი ჩაჰკიდა და რკინიგზის სადგურში მიიყვანა. უზარმაზარი ცეცხლის ეტლი ქშინავდა და ნაპერწკლებს ისროდა. გადაბმული ოთახებიდან ხალხი ჩამოდიოდა. ბიჭები გარცელებული შესცქეროდნენ ორთქლმავალსა და ვაგონებს. დედა უხსნიდა, რომ ამ ღამაზ სახლებს ადამიანები ქალაქიდან ქალაქში გადაჰყავს. შთაბეჭდილება უზარმაზარი იყო. გალაკტიონს ოცნებად გადაექცა მატარებლით მგზავრობა.

ქმაწვილი ყველაფრისადმი დიდ გულისყურს იჩენდა, ღრმად იბუჭდაჲდა გონებაში ცხოველ სურათებს, ეპისოდებს. ბევრ რამეს გულისთ ეცნობოდა. თავიდანვე ამჟღავნებდა აპერცეპციის ნიჭს.

სამთარში, როცა გრძელი დამეების მოსაკლისება ჭირდა,

სახლიკაცები ხან ერთთან იკრიბებოდნენ, ხან მეორესთან.

ღადარში კვახი იწეებოდა. ოთხფეხა დაბალ ტაბლასე არუით საესე წარეჟიანი ბოთლი ყელეულაობდა. მჭადი და ყველი, 'სოგჯერ დიასახლისი მქავე კეჟერა მხალს შემატებდა სუჟურას და გაგიხარიან...

პატარები კერიის ერთ მხარეს წაცუცქედებოდნენ. ხის კოჟხით, უჟრო სუესტად, გათლილი ჟაჟრის ნატეხით კვახის გულს ფხეკდნენ და უჟროსებს უსმენდნენ.

სხარტ გამოთქმებს, აფორიზმებს გონებაში იბეჭდავდა პატარა გალაკტიონი.

- ნაღდი წვიმა ისაა, თავსავირგალში რომ გაატანს და სარის წვერს დაასეკლებს.

- ვაშლი მტერს დაუბეღე, მსხალი კი მოყვარეს.

- გაზაფხულსუ თუ რიონმა გადმოიარა, გვეშეველებ: ღრმა ხნულის გავლება არ მოგვიწეეს.

- ეანა რომ გაგიმეჩხერდეს, ბედელს ჭერი აუშაღლეო.

- პეტრიას ფიცრები დაკრიღვია. აბა, რა ეგონა, ახალ მთვარესე რომ მოჭრა ხეები. და ა. შ. და ა. შ.

ეს იყო თავისებური სკოლა, ბუნების საიდუმლოების შეცნობა, ხალხურ სიბრძნესთან ზიარება.

გულიანად ხარხარებდა პატარა გალაკტიონი, როცა წლებმოყრილი მამაკაცების ცოცხალ ტყუილს ისმენდა. ამ მხრივ მართლაც შეუღარებელი იყო ეგზენი ტაბიძე.

ერთხელ ასეთი რამ მოყვა:

- ამას წინათ ჩემი ნაცნობი პრისტავე დავპატიჟე სათეზაოდ. იმ მამაცხონებულს არჟის წრუჟა უჟეარს. ეს ქე იცით ყველამ. ქოდა, ჩემი ორნახადით საესე კეარტი წაეცურე აბგაში. ვიდრე ბადეს გაეშლიდი, შევეკითხე: - ხომ არ გადაგეკრა-მეთქი. თეალები გაუბრწეინდა. დაეუსხი, გადახუხა და გაცოფდა კაცი. - უჟ... მიშეველე! - იბახის და ხელს მიშეერს. მე კი დასაყოლებელი შინ დამრჩენია. რა გზა პქონდა საწყალს. მოიღლიტა მუნდირიდან სპილენძის დილი და გადაუძახა ჟანგიან ხახაში. მეორეც მიაყოლა. ამოისუნთქა, ძლივს გადაჟრჩიო...

მაგი რაა, ყველა მეორე...

გალაკტიონს იზიდავდა მოსრდილთა საზოგადოება. ალბათ იმიტომაც, რომ უჟროსთა სიახლოვეს უსე და საინტერესო ინფორმაციას კენკავდა.

ერთხანს გიგო ტაბიძეს მიეკედლა. მიზეზიც პქონდა. ეს კაცი პატარა თავით, მოკლე შეჭრილი ხშირი წვერითა და ტუნუკის მსგავსი სამოსით აიეტის ამაღას ჩამორჩენილ მხედარს მიაგავდა. ბეერი რამ იცოდა გიგომ, მაგრამ სათქმელს ბოლომდე

არასდროს ამბობდა, ეს კი ძლიერ აღიზიანებდა ცნობისმოყვარე
ყმაწვილს.

ერთხელ, როცა გალაკტიონი სოფლის ამბებს აცოცხლებდა,
გიგოც გაიხსენა:

– უცნაური კაცი იყო. ირიბად გახედავდა ქოხის კარს და
იტყოდა: „ხედავ წვიმა იქნება“. ან ხელს გადაუხვიამდა თოხის ტარს
და მეუღლეს გასძახებდა: „ქალო, ხარეცხს მიხედე. გაწვიმდება“.

მისი ღიაგნოში არასდროს გაცვლდებულა. ვერაფრით
მივაკვლივ გასაღებს და ჯადოქრობაც კი დაეწამე.

კარგად მახსოვს: ქუთაისის სასუფლიერო სასწავლებელში
ესწავლობდი. არდადეგებზე სოფელში ჩავდი. უკვე ბევრი
მქონდა წაკითხული და გაასრულებული. გიგოს გულსამისნობა კი
კვლავ გამოცანად რჩებოდა.

სანახავედ გადაკვდი. მომესიყვარულა. მეც გაეთამამდი და
კუთხე:

– ბიძია გიგო, თქვენი ბარომეტრი ისევე მუშაობს?

– ბარომეტრი რაია?

აუუხსენი და მხერა თოხის ტარზე გადავიტანე.

– აბა, ჩამოგექი, – თქვა და ქალღიონში სურნელსოვანი თუთუნის
ჩატენა.

– თოხის ტარი ბუფლისაა. ხის გულს ცილა(ც გაიქვია. ცილა
კი სწრაფად ივლინთება ნესტით და ტარიც ოდნავ ივლუნება. ახლა
კარსაც დაუკვირდი. ბაძოები მუხისაა, ფიცარი ცაცხვის. ცაცხვი
ადრე გრძნობს ტაროსის შეცვლას და იფრანგება...

სოფელი ბრძენი ხალხით იყო სავსე. ხუმრობა უყვარდათ.
ზოგიც ისეთ კვიმატ სიტყვას გტყვარცნიდა, ხერხემალში
გადაგტეხდა. ბევრი ხატონდაც მეტყველებდა.

ერთხელ ცაცხვის ქვეშ შეკრებილთ ღვექარსი ბაღდაყაძე
შემოუერთდა. შეყურთხილი ჩანდა. რა დაგემართაო, შეეკითხნენ.

– ეჰ, ტილი უკვე ყურთან მიცოცდა. – თქვა და ხელი ჩაიქნია.

ვერაყერი გაიოგე. მერე დედამ ამიხსნა: გლეხკაცის
აზრით, ადამიანს დაბადებისთანავე უცხვრე ტილი შეალოდებდა.
მერე თანდათან მიცოცავს სვეით და როცა ყურში შეიქვრება,
სიცოცხლესაც წერტილი დაესძება.

გალაკტიონი ხშირად იხსენებდა ივანე ბერეკაშვილს,
რომელსაც სოფელში სწავლული კაცის სახელი მქონდა
გავარდნილი. ღუქსუბისაც წერდა თურმე. იგი ღუქსუბის ზემოთ,
ქვანაყრილის მახლობლად ცხოვრობდა. უყვარდა ჭიშკართან
კოპიტების ჩეროში ჯდომა და გამყვლე-გამომგვლელოთან
შეხმინება. უამრავი ღუქსი, ანდასა, გამოცანა იცოდა. ეშმაკურად
მოწყურავდა თვალებს და იტყოდა:

ერთ ალაგსა თესლი ეთესე, მწეანით იყო შემოსილი,

შევეყე ხელი, ამევიღე, ეკლით იყო შემოსილი.

- აბა, ვინ გამოიცნობს?

და იწყებოდა ბავშვების უიუვიუი. ბოლოს ხელს აწვედა და სინუქში ძახილი ნიშანივით გაისმოდა: - კიტრი!

გალაკტიონმა მოიგონა: - ერთხელ ასეთი გამოცანა გკითხრა:

გკვიხელე. - შეუი იყო, მიუედი და მეღარი იყო; ყუხში ხელი წავატანე, ნაცობარი ამეიღო.

- მაკრატელი! ყველას დაეასწარი მე.

თაქსე ხელი გადამისვა და ატმები მანუქა.

სხვათა შორის, ეს ივანე ბერეკაშვილი ცნობილი მთქმელი გახლდათ. მისი რეპერტუარის ერთი ნაწილი, დაფიქსირებული ბ. ბახტაძისაგან, პეტრე უმიკაშვილის „ხალხურ სიტყვიერებაშია“ შეტანილი.

ბევრი, ბევრი რამ იყო საგულისხმო და მნიშვნელოვანი. ბავშვობაში ერთ-ერთი გაქცევის უამს, მახსოვს, 1905 წლის ამბებს იხსენებდა, თხრობა მოულოდნელად შეწყვიტა და

- მოდი, დაწერე ჩვენი სოფლის ისტორია.

მივხვდი. ეს მოწოდება კი არ იყო, არამედ წუხილი, რომ თავად ვერ მოიცალა ამისთვის. თუმცა, კაცმა რომ თქვას, მისი პოეზია ხომ ჭყვიშის ისტორიაცაა. ვეჭვობ, სხვამ უკეთ შესძლოს ამ სოფლის წარმოჩენა.

მაკრინეს ღმერთი სწამდა და რელიგიურ წესებსაც სუსტად იცავდა. მაგრამ შორს იდგა ფანატიზმისაგან. დედამ ლოცვები შეასწავლა შვილებს, ხშირად შეახსენებდა ათ მცნებას. უხაროდა, როცა მისი ვაჟები მღვდელს ღეთისმსახურებაში ეხმარებოდნენ. მაგრამ შვილების აღზრდისას მხოლოდ რელიგიას არ ეყრდნობოდა. დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა მხატვრულ ლიტერატურას, ისტორიას და განსაკუთრებით მიმდინარე ცხოვრებიდან აღებულ მაგალითებს.

დედა გვერდით მოისევამდა ბიჭებს და ზღაპრებს, თქმულებებს, ლექსებს უამბობდა, წიგნებს უკითხავდა. გალაკტიონს დიდ სიხარულს ჰგვრიდა „კვალისა“ და „ჯეჯილის“ ნომრების ფურცვლა. ჯერ კიდევ ადრე, ვიდრე წერა-კითხვას ისწავლიდა, იგი გაფაცვიკებით დასცქეროდა „ჯეჯილის“ თავფურცელს: ნიხტიკოპით მორთულ ლამაზ ქალს ბავშვები შემოხევევია. პატარები ფარდაგზე სხედან. ერთი კალთას ჩაბლაუჭებია. ორნი კიდევ უკან დგანან. დედას წიგნი გადაუშლია და პატარებს უკითხავს. შორს მთებია. მალალ მწვერვალზე კოშკი ჩანს. მდინარე, ყვავილები... ეს ყველაფერი წარმოსახვას უმძაფრებდა

და სიამეს ჰგვრიდა ყმაწვილს.

ასევე ხიბლავდა „კეალის“ სატიტულო წარწერა, ნახატი სათაური. ამ სურათზე ბევრი რამ არის გამოსახული. წინა პლანზე გუთნუელი ჩანს, უკან – სასახლე, უფრო შორს – მთაზე აღმართული ციხე-დარბაზი. მარჯვნივ სდგავა აფრიანი ხომალდით. ნაპირს რკინიგზა მიჰყვება, რომელიც გვირაბში იქარგება. მხარმარცხნივ ნაკადული მოჩუხჩუხებს. მთის ძირას გზა მიიკლავება. კორღზე მონასტერია. შორს დათოვლილი მწვერვალები და ამომავალი ცხრათვალა მზე ჩანს.

გალაკტიონს საათობით შეეძლო ეცქირა ამ სურათებისთვის. მის თვალწინ სდაპრული ქვეყანა ცოცხლდებოდა. ფანტაზია შორს მიაქროლდებდა. მერე ნომრებს ფურცლავდა და დედას კითხვებით არ ასვენებდა:

ეს კაცი ვინ არის?

– ბაგრატ დიდი!

ესა?

– ივანე კერესელიძე!

ესა?

– ფერდინანდ ლესპესი!

ესა?

– ეიფელი და ა. შ.

წერა-კითხვა დედამ ასწავლა. ნელა და ღამაზად გამოჰყავდა ასობი. წერდა სილაზე, ნაცრით დაფარულ კერიასზე, ქაღალდზე და უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებდა ჩამწერივებული ასობების ცქერა. სწორედ ამ დროს გაჩნდა ოთახის კედელზე პირველი დიდი წარწერა: „ეს ეოთახი ეკუთვნის გალაკტიონს“.

ერთხანს სოფლის სკოლაში დადიოდა. ეს პატარა ფიცრული სახლი ტაბოძების ეზოს ყურეში იდგა. ყოველდღე წკრიანდებდა ხარი და გალაკტიონი სიხარულით გარბოდა სკოლისაკენ. ყველას სჯობდა წერასა და კითხვაში, ბევრი ლექსი იცოდა და გაკვეთილებზე თამამად გრძნობდა თავს.

სოფლის სკოლას ცოდნის თვალსაზრისით ბევრი არაფერი მიუცია ყმაწვილისათვის, მთავარი ის იყო, რომ საზოგადოებაში ყოფნასა და წესრიგს შეაჩეცა.

იმ მცირე მოგონებებიდან, რომლებიც თავისუფალი საიუბილეო განწყობილება-ზეწოლისაგან და სინაღდით გამოირჩევა, აღსანიშნავია უფროსი ძმის – პროკლეს მონათხრობი. პატარა გალაკტიონი გაუბედავი ყოფილა, თუმცა ამას ნაკლებ ამჟღავნებდა. უყვარდა თავის გამოჩენაც. ტოლ-ამხანაგებში პირველობას ჩემულობდა და, როცა ეს არ გამოიყვდიოდა, ჩუმიად ჩამოსცილდებოდა მოთამაშეებს. შინაურებაში მომთხოვნი

და უინიანი ყოფილა. რამ განაპირობა ხსენებული თვისებები? ეს საგანგებო შესწავლის საგანია. ერთი კი ცხადია, უმამობა, სიღარიბე და მარტოობა ანაბეჭდს ტოყეება ბავშვის სულში.

გალაკტიონის გადაუფურცლაეი არ დარსქნია საოჯახო ბიბლიოთეკის არც ერთი წიგნი. შეეძლო მთელი დღე ჩაკეტილიყო პატარა ოთახში და თავაუღლებლიე ეკითხა. სწეეოლა ერთი უკადურესობიდან მეორეში გადასეულა. ეს იყო უბედნიერესი წუთები, საათები. ემაწვილი სხეათა სიხარულითა და წუხილით ცხიყრობდა. მოგვიანებით წერდა: „ეკალის“ იმავე წლის ნომერში მე შეეხედი მშეენიერ წერილს ქრისტეფორო კოლუმბის მოგზაურობისა და ამერიკის აღმოჩენის შესახებ. პირეულად იქიდან გაეიგე, თუ რატომ არა ჰქვია ამერიკას მისიეე აღმომჩენელის კოლუმბის სახელი, არამედ მეორე მოგზაურის ამერიგო ვესპუჩის სახელი, რის გამო ცრემლებსა ეღერდო კოლუმბის სახარელ ბედზე, ესპანეთის დედოფლის იხაბელას გუელგრილობაზე“.

ამ ციტატიდან განსაკუთრებით საყურადღებოა ჩვენს მიერ ხაზგასმული სიტყეები. აქ ჩანს გალაკტიონის მორთოღეარე ბუნება. არაფერი ავიწყლებოდა და ათეული წლების შემდეგ ამოტივტივებულ ძეეელ სურათებს პირვანდელი სიძლიერით განიცდიდა.

მახსოვს: სამკურნალო კომბინატში იწვა. მესამე და მეოთხე სტუმრობისას დიმილით შემხედა. კრიზისის გაეელო და კარგ გუნებაზე იყო. მაგიდაზე დიკენსი ეღო. წიგნით ჩემი დაინტერესება რომ იგრძნო, ტომი ხელში აიღო და თქვა:

– ახლა ხან მომიტანეს.

მერე თვალები მოწკურა და მკითხა:

– ვინ არის დიკენსის რომანების მთავარი გმირი?

ვიგრძენი, ეს გამოცდა არ იყო. საერთოდ, არ მახსოვს, რომ მახლობლებთან გალაკტიონს ოდესმე ეცადოს საკუთარი უპირატესობის ხაზგასმა-დემონსტრირება (განათლებისა და ნაკითხობის სფეროში). ყოველთვის თავმდაბალი და სადა იყო.

ამჯერადაც მისთვის ჩემი პასუხი კი არ იყო არსებითი, არამედ საკუთარი დაკვირვების გამჟღავნება. ამიტომაც პასუხს არც დალოდებია.

– ცეცხლი, ცეცხლი, ჩემო ნოდარ!

ოდნავ თეატრალურად წარმოსთქვა და ვრცელი ნაწყვეტიც მოაყოლა რუსულად. კიდეე ორიოდე მაგალითი გაიხსენა და ჩაფიქრდა.

მინდოდა მისიეე სიტყეები გამემეორებინა: „დიკენსის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 333.

გმირებივით ცვეცხლთან ჩაფიქრება“. მაგრამ გალაკტიონს წემთავის არ უცალა. იგი ბოლთას სცემდა და ძველ შთაბეჭდილებებს აცოცხლებდა. ეს უდიდეს სიამეს გერიდა.

მიეხედოთ ძირითადს.

დედას ძალზე კარგად ესმოდა განათლების მნიშვნელობა. უსწავლელი გალაკტიონი დაინაგრებოდა. მეორე მხრივ, იმასაც გრძნობდა, რომ ორი შვილის გაზრდა ქუთაისში მარტოხელა ქალს ძალზე გაუჭირდებოდა. ბიჭების შიორს ყოფნა კიდევ უფრო ნაამუქებდა მის ერთყუროუან ცხოვრებას; მარტოობა და სეკდა დაულრღნიდა გულს, მაგრამ მსხვერპლის გაღება აუცილებელი იყო და გალაკტიონიც ქუთაისის გზას გაუყენა.

დამთავრდა ტბილი და უღარდელი ბავშვობა.

„მღინარე ღურჯი

და ღილის ცვარი...

ჭაღა,

რიონი,

ნავი,

ბელტები.

ნუთუ არასდროს იმგვარად

აღარ ამეტყუელდები.

ოპ,

ჩემო კარგო

მშვიდო ბავშვობავ,

დავცხრე სჯობია...

მღინარე ღურჯი

და ღილის ცვარი“.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ბავშვობის შთაბეჭდილებები, პატარაობისას მოსმენილი და განცდილი თავს იჩენს პოეზიაში. ყრმა გალაკტიონი დამსწრე და ხშირად მონაწილეც იყო შაბათ-კვირაობით გამართული ღზინისა, რომელიც ეკლესიის გაღავანში იმართებოდა. აქ სიმღერასა და ცეკვა-თამაშს გაშირება თუ საინტერესო ამბების თხრობა ენაცვლებოდა. გალაკტიონს არა ერთი ხალხური ლექსი და თქმულება მოუხმენია, რომელთა უმეტესობას ხანდაზმულობის ყამსაც ზუსტად იხსენებდა. ფოლკლორმა თვალსაჩინო გავლენა მოახდინა გალაკტიონზე. ხალხურობა, უპირველეს ყოვლისა, ხალხის სულისკვეთების, მისწრაფების, მისი აზრისა და ფსიქოლოგიის გამჟღავნებაში გამოიხატება. და თუ ამ თვალსაზრისით შევხედავთ გალაკტიონის შემოქმედებას, იგი უთუოდ გამორჩეულია. მაგრამ ამასთანავე გალაკტიონის პოეზიაში უხვად გვხვდება ხალხური მოტივები, სახეები, ცალკეული გამონათქვამები და ა. შ. ამ მხრივ

აღსანიშნავია „ქართული სიმღერები“, რომელსაც ბავშვობის დროინდელი, სოფლური შთაბეჭდილებები უდევს საფუძვლად.

„ქალსა კაბა შეეკერავს.

მას ნიავი სხივით ფერავს.

მაგრამ კაბა ვერ ჩაუცვამს,

დამიძახეთ, მე გიშველით,

ხომ ვერ ივლი ტანშიშველი?“

ან კიდევ:

„ქალმა თქვა, რომ ვერ წაყვეები

ვერც ახნაურს, ვერც თავადებს:

არც ვაჭრებს არ ვეთანხმები,

ათანაირ ვალს დამადებს.

მე წაყვეები გომართელსა,

წამალს მომცემს, მომარჩენსა.“

შაირები ცნობილ ექიმსა და ლიტერატორზე, ივანე გომართელზე, როგორც ტიცვიან ტაბიძე აღნიშნავს, ძალზე გავრცელებული ყოფილა ჭყვიშში. მათ ყოველ ჯარიანობაზე მღეროდნენ ცაცხვების ქვეშ თავმოყრილი გოგონები.

გალაკტიონიც მოცემულ შემთხვევაში ბავშვობის დროინდელი შთაბეჭდილებებიდან ამოდის.

ასე რომ, ყრმობისას გალაკტიონმა ბევრი რამ შეიმეცნა, რაც შემდეგ ღექსთა საფუძველი თუ ასოციაციის საბაზი გახდა.

დამატებით ერთ გარემოებაზე გავამახვილებ ყურადღებას. როგორც აღვნიშნეთ, გალაკტიონის ეზო სასაფლაოს ეკუთვნოდა.

დილით სამარის გაჭრას იწყებდნენ. ზოგჯერ ბარს თავის ქალა და ვერცხლის სამკაულები ამოყებოდა. გულგრილი მესაფლავენი იზომებდნენ კიდევ ზემოთ ამოყრილ ბარძაყის ძელებს. მერე ღვინიან ხელადას მოიყუდებდნენ და ყოფნა-არყოფნის საკითხებზე მსჯელობდნენ. ამოზინულ მიწასთან ჩაცუქებული ბიჭები გაფაციცებით უსმენდნენ უფროსებს.

ნაშუადღევს პროცესია წივილითა და მოთქმით უახლოვდებოდა სასაფლაოს. ზარი თანდათან ძლიერდებოდა. მიცვალებულის ნათესაეები სახეს იხოკდნენ. მერე მღვდელი კვლავ ადავლენდა ღოცვას და კუბოს ნელ-ნელა ჩააცურებდნენ სამარეში. ყრუდ მოისმოდა ფიცარზე ბელტების დაცემის ხმა. ეს წუთი გამანადგურებელი იყო. ნახევარ საათში სასაფლაო ცარიელდებოდა და გულისმომკვლელი სიჩუმე ისადგურებდა. სწრაფი კონტრასტი აცოფებდა ყმაწვილს. თავდაპირველად შიში და ძრწოლა ეუფლებოდა. მერე გონებას ძალას ატანდა და მოძალეებულ კითხვებზე პასუხის გაცემას ცდილობდა.

ყოველ შაბათ-კვირას მგორდებოდა ეს სცენები. კაცმა რომ თქვას, ამ გარდაუვალობას თითქოს უნდა შეგუებოდა გალაკტიონი.

მაგრამ ასე არ მოხდა. იგი ყოველ ზარს ავადმყოფურად განიცდიდა. უფრო მეტიც, ბავშვობის დროინდელი შთაბეჭდილებები ღრმად ჩაბეჭდილად გონებაში, ხშირად ტივიტეფლებოდა და არა მხოლოდ ძველ სევდას აახლებდა, არამედ უცნაურ ფიქრებსაც წარმოშობდა, პოეტური განსოგადების სურვილს ბადებდა.

*„არ არის რამე უფრო მტანჯველი,
როდესაც კუბოს მიყვები ქარში;
„ღარჩი“, – ქვითინებს „პერში მარში,
მაგრამ ვერავის ქვეყნად ვერ შეველი;
ეს იყო მაშინ, ეს იყო მაშინ,
როცა მე ბავშვი ვიყავ“¹.*

ნამდვილად არ არის შემთხვევითი გალაკტიონის შემოქმედებაში სასაყლაოს ხშირი ხსენება. ეს ნაწილობრივ ყრმობისდროინდელ შთაბეჭდილებებთანაც არის დაკავშირებული.

და მაინც: ყმაწვილის ცხოვრებაში გაცილებით მეტი იყო კაშკაშა დღეები, ვიდრე დათაღხელი. ამიტომაც ამბობს: „მე მქონდა ძალიან კარგი. უდარდელი ბავშვობა“².

გალაკტიონიც თავისი ბავშვობიდან მოდის. სამყაროს ხილვა, პირველი შთაბეჭდილებები მძლავრია. მახსოვრობას შემორჩა უკონტურო და უწახნაგო სურათები – აღსავეს მხიარული ფერებიცა და მოციმციმე წერტილებით.

ბავშვობის წლები გალაკტიონისთვის ბუნებასთან შერწყმისა და უზრუნველობის ხანა იყო, რომელმაც გაუხეხრა შეინარჩუნა ეს თვისებები და შემდეგში მგოსნის ცხოვრების სხვა პერიოდებთან შეპირისპირების საფუძველი გახდა. ბავშვობა, როგორც დაკარგული ბედნიერება, სევდის ერთ-ერთ მიზეზადაც იქცა.

*„გაფრინდა ბავშვობის დღეები,
მინდერები, ჭალები, ტყეები.
უეცრად მოვიდა შაუებით
სხვა ბავშვი შორეულ დაბიდან.
მწუხარე ფერხულში ჩავეებით
და თვალი ცრემლებმა დაბინდა.
ბალახი, მდინარე, ხეები,
დღეები, ბავშვობის დღეები“³.*

არიან შემოქმედნი, რომელთათვის მიუღებელია გარემომცველი სამყარო, ამიტომაც განილტვიან მისგან. სოავი ისტორიულ წარსულში ინთქმება. სოავიც იდეალურ მერმისს შეფოფინებს, სოავი კიდევ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 284.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 277.

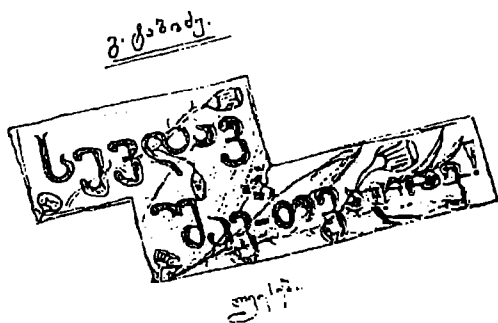
³ იქვე, ტ. I, გვ. 297.

ბავშვობაში გარბის. მაგრამ აქ ერთი საშიშროება ჩნდება, რომელსაც ბევრი ვერ აღწევს თავს. ეს არის ცხოვრების მიაბიტურ, ბავშვურ სამყაროდ წარმოსახვა.

გალაკტიონთან სხვაგვარადაა. „დღენი მშვენიერი სიყმაწვილისა“ არსებულს კიდევ უფრო მძაფრად და კრიტიკულად შეაცნობინებს; არცთუ იშვიათად ისინი ფილოსოფიური ჩაფიქრების საბაბი ხდება.

*„მე ვივონებ ვნებას სიყმაწვილის დროს,
მე ვივონებ ატმებზე მთვარის ჩრდილებს,
იმ ატმებს გაუმარჯოს, იმ ატმის ყაყაილებს!“*

„შემოსილნო გამტვირველუ ბლონდებით.
ერმობის ქარნო, ნეტა რად მაგონდებით?“²

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 15.

² იქვე, ტ. I, გვ. 343.

„ქუთაისო! მშვენება შენი“

„ამ დღეებს მისდევს ჩემი განდობა,
ფერფლდება თვალთა ბანოვანება
და ასე მჭკნარი ახალგაზრდობა
ნუთუ არავის არ ენანება?“

გალაკტიონი

1900 წელს გალაკტიონი ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მოსამზადებელ კლასში ჩარიცხეს. ამ სკოლაში გატარებული წლები საესეა შუქჩრდილების მონაცვლეობით, მოდრუბლული დღეებითა და არცთუ ხანმოკლე ფეიერვერკებით. ეს არის ფიქრისა და ძიების, მოპოებისა და გადასინჯვის პერიოდი. ეს არის სამყაროსათვის თვალის გასწორების ხანა.

დრომ ბევრი წაიღო. ახლა ჭირს არათუ მეორეხარისხოვანი, არამედ სოგიერთი არსებითი ვითარების, სიტუაციის გაცოცხლება, მაგრამ რვა წლის ეპოპეისათვის თვალის გადევნება მიინც ძალგეის;

მით უფრო, რომ სვენს მიერ მიკვლეული მახალები ამ მხრივ ფრიად მეტყველი აღმონნდა.

კარგად გვესმის, რომ სასულიერო სასწავლებელზე მსჯელობისას საგანგებო სიფრთხილე გვმართებს, რადგან მისი მიზანი და კონკრეტული შედეგი არცთუ იშვიათად განსხვავებულია. ამ სასწავლებლის კურსდამთავრებულთაგან არაერთმა გაავლო კვალი სამამულო კულტურისა თუ მეცნიერების სფეროში. ცხადია, ეს სხვადასხვა ძალის გადაჯაჭვის შედეგია, მაგრამ ვერც იმას დაევიწყებთ, რომ სასულიერო სასწავლებელი მორგანიზებული ბირთვის როლს ასრულებდა.

• რას წარმოადგენდა ამ პერიოდის ქუთაისი?

ვინც ჩვენი ერის ისტორიას იცნობს, მისთვის აშკარაა, რომ XX საუკუნის დამდეგის ქუთაისში მძლავრად სცემდა კულტურული ცხოვრების ძარღვი. ეს პატარა საგუბერნიო ქალაქი, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო და მიქუნებული, არსებითად ტონს აძლევდა ქართულ საზოგადოებრივ აზრს. ამისი ხაზგასმა აუცილებელია, რათა მკითხველს ნათელი წარმოდგენა შეექმნას იმ გარემოზე, რომელშიაც გალაკტიონის მოუხდა ცხოვრება.

ვიწრო ქუჩები. ენოებიდან გამოქცეული კაკლის ხეები და ბრიწეულებით ახანობებული დობეები, ქვაფენილებში

ბალახტიონის აღრინებული ჩანახატები

ამოსრდილი ბალახი და დახვეტილი ჭიშკრის წინა მოედნები. ერთი ნიჭიერი რუსი ლიტერატორის სიტყვებით რომ ვთქვათ, XX საუკუნის დასაწყისის ქუთაისის სახლები რეალისტური იქნებოდნენ თეატრისათვის, მაგრამ ქალაქისათვის კი მეტი სპეკტად თეატრალური იყვნენ.

მწვანეში ჩაფლული შემოგარენი სოფლურ იერს აძლევდა ქუთაისს, თანაც რომანტიკულს. უცხოის შეიძლება იხეთი შთაბეჭდილება კი შექმნიდა, რომ ქალაქი საკუთარ ნაჭუჭშია ჩაკეტილი. მაგრამ საკმარისი იყო დაკვირვებით გაცნობილი მის ყოფას, რომ გვერძნო მყუთქავი პუღსი. ქუთაისის მკვიდრნი მსოფლიო ცხოვრების ფერხულში იყვნენ ნაბბულნი და დიდ მიზნებს ისახავდნენ. ქუთაისსა და ბუღვარში ხშირად შეხვედბოდი ეეროპამოვლილ დარბაისლებს, პეტერბურგისა თუ მოსკოვის უნივერსიტეტების კურსდამთავრებულებს; ცნობილ სასოვადო მოღვაწეებსა და მაღალი წინის მოხელეებს.

ამ დროს ქალაქში მრავალი გაზეთი და უურნალი გამოდიოდა. იბეჭდებოდა წიგნები და ბროშურები. გახსნილი იყო სამკითხველო-ბიბლიოთეკები (სუდმეტი არ იქნება, თუ გაიფხსნებო, რომ კ. ბალმონტი აღტაცებული დარწა ქალაქის ბიბლიოთეკით). ასე რომ, დაინტერესებულ პირებს შეუძლოთ მსოფლიო ლიტერატურის განკითარებისათვის ეღევენებინათ თვალი. ქუთაისში მძღაერი თეატრალური კოლექტივი მოქმედებდა. ქალაქში მრავლად იყო სკოლები: სასულიერო სასწავლებელი, სათავადაზნაურო და კლასიკური გიმნაზიები თუ სხვა.

არსებითი მაინც ის არის, რომ ქუთაისს, განსხვავებით ბერი სხვა ქალაქისაგან, არა იმდენად მრეწველნი და ვაჭარნი აძღევენენ ფერს, რამდენადაც ინტელიგენტები. აქედან გამომდინარე, მოწინავე ახალგაზრდებში კულტურული ინტერესები მძღაერობდა.

ვერც იმას დაეივიწყებო, რომ მოვლენების სწრაფი მონაცვლეობა ნაკლებად შეიმინებოდა და ქუთაისელებიც ღრმად და საფუქელიანად ითვისებდნენ იმას, რაც ქალაქში ხდებოდა. ერთი სიტყვით, ქალაქის რომანტიკული სახე და მძღაერი ინტელექტუალური ცხოვრება ხელსაყრელ ნიდაავს ქმნიდა პოეტური აფეთქებისათვის.

პატარა გალაკტიონს გაეჭირდა ახალ გარემოსთან შეგუება, მაგრამ დედა გვერდით ჰქავდა და ამხნევებდა. მაკრინემ ოთახი დაიქირავა არქიელის გორაზე და შეიღებს თავს დასტრიალებდა. გალაკტიონს არ უძნელდება სწავლა. იგი დამოძღერილ-დამუხტული მიდის სკოლაში. მან იცის, რომ ცოდნას უნდა ეზიაროს.

ეს არის მისი თავისდათავი მიზანი. ამიტომაც ნაკირკიტებს სახელმძღვანელოებს, თავს უფლებას ვერ აძლევს ან ნაკლებ აძლევს სასწავლებელში არსებული ხარვეზები განახორგალოს. აი, პირველი მოსამსადებელი კლასის მოსწავლის რვეული. ბავშვური ხელით გამოყვანილი ლამაზი ასოები. გალაკტიონს კარნახში ერთადერთი შეცდომა მოსვლია და მასწავლებელს 4 პლუსით დაუწერია. მეორე ნაბეჭედი 4-სეა შეფასებული; ასევე მესამე და მეოთხე, ერთი ან ორი შეცდომა. გალაკტიონი ბეჯითობს. პირველი საკლასო ნაბეჭედები ავტორის ნიჭსა და გულისხმიერებაზე მეტყველებენ.

ვითარება თითქოს ნორმალურია, მაგრამ დრო და დრო სოფელი მოაგონდება და სევდა შემთავლება. ახლა იქ კამურს ქარვის ფერი ედება, ბროწეული სიცილით კედება. მიწა მოყვნილია კომშითა და ვაშლით. ბიჭები ნიგეზობანას თამაშობენ.

დედას უჭირს შვილების მიტოვება, არადა სოფლად მეურნეობა ნადგურდება. ასე თუ გაგრძელდა, შიმშილით დაიხოცებიან. მაკრინე იძულებულია ჭკვიშს დაუბრუნდეს. გალაკტიონს უფროსი ვაჟის პროკლეს (აბესალომის) ანაბარა ტოვებს. მოიღრუბლა გალაკტიონი. უფრო განცალკევდა და მეცადინეობას უკლო. სოფელს გაკვეთილის მომზადებაც კი ავიწყდება. შედეგამაც არ დააყოვნა. იგი III მოსამსადებელში ჩარჩა. გასაგებია, თუ როგორ ააფორიაქებდა ეს მარცხი ოჯახს, როგორ დაღრღინდა გალაკტიონს. საჭირო იყო შინაგანი სიმტკიცე, დიდი ძალი-სხმევა. რათა ყმაწვილს სასო არ წარკევეთოდა, ხელი არ ჩაექნია სწავლაზე. გალაკტიონმა შესძლო წონასწორობის აღდგენა.

საერთოდ, პოეტის ცხოვრებაზე დაკვირვება გვარწმუნებს, რომ იგი უხარმაზარ ფარულ ენერჯიას ფლობდა. არაერთხელ ჩავარდნილა ურთულეს მდგომარეობაში, ყოფნა-არყოფნის ზღურბლზეც მდგარა და გაჭირვებიდან თავდაღწეული სულ მოკლე ხანში ფენიქსისებრ განახლებული წარმოჩენილა.

საიდან ჩნდებოდა ეს სეზუნებრივი ძალა? რა აპირობებდა მკვდრეთიდან აღდგომას? ეს საგანგებო კვლევის საგანია. ჩვენ მხოლოდ ფაქტს ვაფიქსირებთ და იმასაც ვაგახსავთ, რომ ცხოვრებამ პირველი მკაცრი გამოცდა სწორედ 1903 წელს მოუწყო.

დაეუბრუნდეთ სკოლის პერიოდს.

გალაკტიონის კლასელი გენდი მიხელიძე იგონებს: „ქუთაისში ჩამოსვლის პირველ წლებში გალაკტიონი დიდად არ გამოირჩეოდა თავისი ამხანაგებისაგან, გარდა იმისა, რომ მას უყვარდა განმარტოებით დგომა. დაახლოებული ამხანაგები, მით უმეტეს მეგობრები, ბევრი არ ჰყავდა. მეტად გულჩახეული იყო,

არ უყვარდა თავისი გულისნადების გამოაშკარავება, დადიოდა ჩაფიქრებულს, თითქოს რაღაც დიდად აწუხებდესო. წუხილით კი მართლაც აწუხებდა - თავისი ობლობა...⁴¹ გასაოცრად შერძნობიარე და მოაზროვნე ყმაწვილს არ შეუძლია გულგრილი დარჩეს მიმდინარე პროცესებისადმი. გონებრივ მომწიფებასთან ერთად სკეპტიციზმში მატელობს. ვალაკტიონი უკმაყოფილოა სქოლასტიკით, სასწავლებელში გამეფებული მკაცრი რეჟიმით, თავისუფლების მოტრფიალზე სული დაკეარდებისაკენ მიიღრტვის.

გალაკტიონს ახალი ინტერესები უსნდება. მხატვრულმა ლიტერატურამ ზღაპრული სამყაროს კარი გახსნა და სახელმძღვანელოებშიც ფერი დაკარგეს, გახუნდნენ, გაფერმკრთა-ლდნენ. შემოსახულია პოეტის მოსწავლეობისდროინდელი რეჟული, რომელშიაც ჩამოთვლილია 1905 წელს მის მიერ წაკითხული ნაწარმოებები. დასახელებულია 46 წიგნი. ისეთი შთაბეჭდილება გერნება, რომ ჭაბუკი წაუკითხავს არ ტოვებს ქართულად გამოსულ არც ერთ მნიშვნელოვან თხზულებას. აქ ფიქსირებულია „ბეჟანიანი“, ნ. ბარათაშვილის „თხზულებანი“, დ. გონქაძის „სურამის ციხე“, ი. ჭავჭავაძის „კაცია-ადამიანი?“, ა. წერეთლის „ნათელა“, „თორნიკე ერისთავი“, თხზულებათა I ტომი, ი. გოგებაშვილის „საარაკო თავგადასავალი...“, „ასპინძის ომი“, „მოსავლის მცველი“, „ხატის მიზეზით“, ა. ყაზბეგის „მოძღვარი“, „ციცია“ და სხვა. ნ. ლომოურის „ქაჯანა“, „ალი“, ანტონ ფურცელაძის „ვაი მართალთა“, „სამთა თავგადასავალი“, მეღა-ნიას „ბნელი“, მ. ჯანაშვილის „საქართველოს მოკლე ისტორია“, 1893 წლის „კვლი“, სერვანტისის „დონ კიხოტი“ და სხვა.

გალაკტიონი ყოველთვის უდრმაუდებდა წაკითხულს. ლოგიკურ დასკვნას აკეთებს და მსჯავრი გამოაქვს. მოკლე რეცენზიის წერა წესად შემოიღო. მაგალითად, ს. მაგლობლიშვილის „ღამის მეცხრე ცეცოს“ ასე ახასიათებს: „...უწინარეს ყოვლისა, მასში ხშირად შეხედებით კუპლეტებს ბუნების აღწერილობისას, რომლის ასე მკვეთრად დახატვა, არ ვიცი, რომ ვინმემ შესძლოს. შესანიშნავია აგრეთვე ენა...“

გალაკტიონი აღტაცებულია ა. ყაზბეგის მოთხრობებით. სამაგიეროდ, იწუნებს ეოდვეილს „დილა ქორწილის შემდეგ“. „ამასში ცხადად ჩანს ავტორის უხეირობა პიესების წერაში. მაინც და მაინც ჯერ არც „არსენა“ მოეწონება კაცს და „დილა ქორწილის შემდეგ“ ხომ მთლად.

აი როგორ აფასებს იგი 1906 წელს გამოცემულ ი. ევდოშვილის ლექსებსა და პოემებს: „ევდოშვილი სამართლიანად

¹ უერნ. „მნათობი“, 1962, №11, გვ. 174.

ქრისტე რუნანი
ავტორი „ქობულეთის წიგნისი“

ლევონტი
დავით შინაშვილი პოეტი.

ბალაკტიონის ნახატიები

არის ნაწოდები „პროლეტარიატის მგოსნად“. მისი ჩანგი აგებულა ბედით წაგრულ დასთა ნიადაგზედ. ამასთანავე ძველი მწერლობის ზედგაყლენობის მგოსანია ევლოშვილი; მისი პოემები „სისხლი აიღო“, „ელენე“, „ლეკი ისმაილი“ ნამდვილად მთიელების ცხოვრებიდან არის ამოღებული. ხშირად შეგხედებათ მათში მთიულური ენა. ძველი მწერლების ზედგაყლენითვე უნდა იყოს დაწერილი ლექსები: „ყორნის ბრალია“, „დედის მოთქმა“ და სხვები. შესანიშნავი არიან ლექსები: „ქარიშხალი“, „როცა ვარდს სძინავს“, „ჩემს მერცხალს“, „მეგობრებო, წინ, წინ გასწიო“ და სხვები.

გალაკტიონს მოკლე ანოტაციები შეუდგენია რუსულად წაკითხულ წიგნებზეც. ესენია: ა. პუშკინის „პუგანოვის ისტორია“, ლ. ტოლსტოის „ადღვომა“, ა. ხახანაშვილის „ქართული სიტყვიერების ისტორიის ნარკვევები“, პ. იბსენის „ექიმი შტოკმანი“ და სხვა. ისინი რუსულადაა დაწერილი.

გალაკტიონი საგანგებოდ ამახვილებს ყურადღებას მნიშვნელოვან აზრებსა და გამოთქმებზე. 1905 წელს დღიურში ჩაუწერია: „ხალა ც ხალხია, იქ კენესაც არის“ (ნეკრასოვი). „ჩვენ უნდა ვშეათ ჩვენი მყოობადი, ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს“ (ჭავჭავაძე), „ყოველი წუთი თავისუფალი დროისა ადამიანმა სწავლას უნდა მოახმაროს“ (კონფუცი) და ა. შ. მხატვრული ლიტერატურა არა მხოლოდ აფართოებს გალაკტიონის თვალსაწიერს, არამედ სიტყვის ძალასა და ნიუანსს აგრძობინებს, საკუთარი პოეტური ძალების გამოცდისაკენ უბიძგებს.

ამ პერიოდში გალაკტიონი გატაცებულია ხატვითაც. მის საკლასო რვეულებში ჩნდება მ. ლერმონტოვის, ი. ტურგენევის, ი. ჭავჭავაძის, მ. გურიელის, ი. ევლოშვილისა და სხვათა სახეები. ეს არის საქრესტომათიო პორტრეტების რეპროდუქციები. ზედმეტია საუბარი ორიგინალურ გააზრებასა თუ დეტალთა თავისებურებებზე. ხსენებული ფაქტი იმდენად გეაინტერესებს, რამდენადაც ხაზს უსვამს ლიტერატურით გალაკტიონის საფუძვლიან გატაცებას. ამ პორტრეტებზე მუშაობისას მომავალი მგოსანი არა მხოლოდ ხელოვნის სახეს გამოკვეთს, არამედ მის შემოქმედებასაც იაზრებს და ლიტერატურისადმი თავყვანისცემას გამოხატავს. გაცილებით საინტერესოა პეიზაჟები და კომპოზიციები. რომლებიც ლიტერატურულ ნაწარმოებთა ეპიზოდების, სცენების დასურათებას წარმოადგენს.

პატარა გალაკტიონს თხზვის შინაგანი მითხონილებები უძლიერდება. დაგუბებული გრძნობა და აზრი სადინარს ეძებს და ჭრელდება ფურცლები ლექს-მითხრობებით. იგი მთლიანად

შთანთქა სიტყვაკაზმელმა მწერლობამ. პოეტური ინტერესების გაღრმავებასთან ერთად გალაკტიონის აკადემიური წარმატებაც კლებულობს. რა თქმა უნდა, მხედველობაში მისაღებია სხვა გარემოება და მიზეზებიც. 1903-1904 სასწავლო წელი გალაკტიონმა ასეთი ნიშნებით დაამთავრა: საღმრთო სჯული - 3 1/2, რუსული ენა - 4/4 1/2, ქართული ენა - 3 1/2, არითმეტიკა - 4, სლავეური საეკლესიო გალობა - 5, ქართული საეკლესიო გალობა - 4, სუფთა წერა - 4, ყოფაქცევა - 5.

ახალი სასწავლო წლიდან მდგომარეობა უარესდება. აი. ნოემბერ-დეკემბრის შეფასებანი: საღმრთო სჯული - 3, რუსული ენა - 4/4, ქართული ენა - 4, არითმეტიკა - 3, სლავეური საეკლესიო გალობა - 4, ქართული საეკლესიო გალობა - 3, სუფთა წერა - 4, ყოფაქცევა - 4.

როგორც ვხედავთ, მხოლოდ ქართულ ენაში აღწევს წარმატების, დანარჩენ დისციპლინებში კი თითქმის ერთი ბალით ნაკლებს იღებს.

ახლა ენახოთ, როგორ დაამთავრა გალაკტიონმა 1906-1907 სასწავლო წელი. საღმთო სჯული - 4, რუსული ენა - 4, ქართული ენა - 4, ლათინური ენა - 3, სამოქალაქო და საეკლესიო ისტორია - 4, გეოგრაფია - 4, არითმეტიკა - 4, სლავეური საეკლესიო გალობა - 4, ქართული საეკლესიო გალობა - 4. ეს ძალზე კარგი ნიშნებია, თუ გავითვალისწინებთ, რომ 1906 წლის ნოემბერ-დეკემბერში არითმეტიკაში - 2, რუსულ ენასა, გეოგრაფიასა და სლავეურ საეკლესიო გალობაში სამები პქონდა. ფაქტია, ნიჭიერი გალაკტიონი, როცა გულს უღებს მეცადინეობას და სხვა გარემოებაც ხელს არ უშლის, სასურველ ნიშნებს იღებს. ამაზე მეტყველებს ისიც, რომ სამოქალაქო და საეკლესიო ისტორიაში ნოემბერ-დეკემბერში - 4, იანვარ-თებერვალში - 2, საბოლოოდ კი - 4 გამოყვა. სოციერთი საგანი სულაც არ ეპიტნავენა, მაგრამ იძულებულია თავს ძალა დაატანოს, რიგიანად ისწავლოს. სამაგიეროდ, მოხიბლულია ქართული ენის გაკვეთილებით, რომლებსაც მელიტონ ნოგოვაძე უტარებს. 1907 წლის I თებერვალს დღიურში ჩაუწერია: „მიყვარს ქართული ენის გაკვეთილები, რამდენ უცნობ რამეს ვიგებ მელიტონ იესეს ძის მონათხრობიდან: დღეს მან დაამთავრა „სოლომონ ისაკიან მეჯღან-უაშიელის“ კითხვა თავისი დამატებებითა და შენიშვნებით. პირდაპირ მომხიბვლელია მისი ახსნა. როგორ დადის ოთახში, ხელების როგორი უცნაური ქნევით გამოხატავს სათქმელს. მაგრამ ამის შესახებ სხვა დროს დაწვირ“.

მ. ნოგოვაძე განათლებული და აღლოიანი პედაგოგი

გახლდათ. დიდი მნიშვნელობას ანიჭებდა ქართველი ლიტერატურის შესწავლას. ამიტომაც უკითხავდა მოსწავლეებს ლ. არდახაიანისა თუ გ. წერეთლის მოთხრობებს. ეს არ იყო ტექსტის უბრალო გაცნობა. მასწავლებელი მახვილ შენიშვნებს, ღრმა განმარტებებსა და საფუძვლიან დასკვნებს აწვდიდა შეგირდებს. რაც მთავარია, აზროვნებას ასწავლიდა ახალგაზრდებს, ანალიზის უნარს უვითარებდა. ამიტომაც მოსწონდათ მისი გაკვეთილები. საგულისხმოა, რომ მ. ჩოგოვაძემ შექსპირის „მაკბეტი“ გააცნო კლასს. ეს არჩევანი მასწავლებლის ნიჭსა და ალღოზე მიუთითებს. „მაკბეტი“ ხომ უბადლო ენით აქვს ნათარგმნი ი. მანაბელს. ოსტატს სურდა ქართული სიტყვის, ფრაზის ძარღვსა და სიმშენიერეს ჩასწვლიმოდნენ ახალგაზრდები. იგი თემებსაც ორიგინალურს ურჩევდა მოსწავლეებს. მაგალითად... „უკანასკნელი დღე სიკვდილით დასჯილისა“ და ა.შ.

გალაკტიონი აღფრთოვანებული იყო მედიტონ ჩოგოვაძით; „მე მახსოვს ქართული ენის გაკვეთილები სას. სასწავლებელში. მახსოვს და არ დამაკვირდება მეღ. იესეს ძე ჩოგოვაძე, ღრმად მცოდნე სამშობლოს ლიტერატურისა და ქართული ენის შეუდარებელი მასწავლებელი... მეგობრულად, ამხანაგურად გვეპყრობოდა და ეს იყო მიზეზი, რომ მთელი სასწავლებელი უსაზღვრო სიყვარულით ეგებებოდა ყოველს გაკვეთილს ქართული ენისას. ჩვენ მიედვიადით მის გაკვეთილზე დაუზარებლად. გვეშინოდა, არ გამოგყრჩენოდა ძვირფასი მასწავლებლის ერთი სიტყვაც კი“.

მ. ჩოგოვაძემ თვალსაჩინო გავლენა მოახდინა გალაკტიონზე. მან ერთ-ერთმა პირველმა შენიშნა გალაკტიონის ნიჭი და სწორედ განსჭვრიტა მისი მომავალიც. ქართულის მასწავლებელი ყოველთვის ყურადღებით ეპყრობოდა ჭაბუკს. ახალისებდა, უწონებდა ლექსებს. მას კარგად ესმოდა დამწვები პროეტისა და ეამაყებოდა კიდევ მისი შეგირდობა.

როგორც ჩანს, მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობას სულის თანახმარობაც განსაზღვრავდა.

მ. ჩოგოვაძე უდროოდ გარდაიცვალა, 1910 წლის 31 იანვარს. გალაკტიონმა ძალზედ მტკივნეულად განიცადა უფროსი მეგობრის დაღუპვა, კაცისა, რომელსაც იგი „უყვარდა და თავს ევლებოდა“. მ. ჩოგოვაძე მისთვის მოქალაქის და პედაგოგის იდეალი იყო, ეტალონი, რომლითაც ზომავდა თბილისის სასულიერო სემინარიის მასწავლებლებს.

გალაკტიონმა გულწრფელად დაიტირა მედიტონ ჩოგოვაძე. „სემინარიის კედლებშივე გვესმის გულ-მოსაკლავი ხმა: მედიტონ

ჩოგოვაძე გარდაიცვალაო! გარდაიცვალა და სამუდამოდ დაიმარხა მასწავლებელი, რომლის მსაგაეხსაც, მე შგონი, ჩვენ ვერ ვეღირსებით.

ძვირასო მასწავლებელო! რას უშვები ამდენ მოსწავლეებს, საით უჩვენებ გზას? ნუთუ კვლავ უნდა ჩქეითინებდეთ ჩვენს ყოფნაზე, რომ უბედურნი ვართ... რომ შეველა არსაით არის?!

პოეტი არაერთ ჩანაწერს აკეოებს დღიურში, საბოლოოდ კი თავის გულისტკივილს ლექსს ანდობს:

„მე ვინახულე სევდიანი შენი საფლავი...
ირგვლივ დუმილი გაშლილიყო გულ-მოსაკლავი.
ცის უდაბნოზე სევდიანი ცურავდა მთვარე...
ბუერი ვიტირე, ბუერი მწარე ცრემლი დაქვდვარე...“

საგულისხმოა, რომ მელიტონს ტიცვიანმაც უძღვნა ლექსი, რომელიც დაიბეჭდა კიდევ გაზეთ „ფონში“. ხოლო კორნელი კეკელიძემ ასე გამოსხატა ტკივილი: ღრმად დამწუხრებული ვარ პატიოსანი ადამიანის, დაულაღავი მუშაკის, დაუეიწყარი მეგობრის მელიტონ იესეს ძის უღროოდ გარდაცვალების გამო!

ახლად მიკვლეული მასალებით მტკიცდება, რომ მელიტონს მეგობრობა აკავშირებდა კალისტრატე ცინცაძესთან (სრულიად საქართველს კათოლიკოს-პატრიარქი 1932-1952 წლებში)².

ისინი თურმე ერთად სწავლობდნენ კიევის სასულიერო აკადემიაში. კალისტრატე ცინცაძის საკანდიდატო დისერტაცია იყო „საქართველოს ეკლესია სასანიდების პერიოდში“ (265-570).

ან ნაშრომის პირველი თავი მელიტონ ჩოგოვაძეს გადაუწერია. რვეულის ყდაზე ვკითხულობთ: „ეს პირველი თავი თეთრად გადამიწერა პირველი კურსის სტუდენტმა მელიტონ ჩოგოვაძემ, რომელსაც ეკუთვნის ამ შავში ქართულად შეტანილი „შენიშვნები“.

მეორე თავთან დაკავშირებით ანალოგიური სამუშაო ჩაუტარებია

მესამე კურსის სტუდენტის ილია ფერაძეს, ხოლო მესამე თავი გადაუთეთრებია მეორე კურსის სტუდენტს მელიტონ კელენჯერიძეს.

ჩანს, კიევის სასულიერო აკადემიის ქართველი სტუდენტები

¹ გაზ. „ფონი“, 1910, №6.

² ამის შესახებ იხილეთ ჩვენს წიგნში „სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე“, თბ., 2008.

БИЛЕТЪ

Предъявителъ сего, ученикъ *10 парал.* класса
Кутанскаго Духовнаго Училища *Тиакимонъ*.

Табиге уволенъ въ домъ
своей матери вдовы *Шакрины*

въ селеніе *Квизи* *Кутанскаго*
уѣзда *Кутанской* губерніи отъ нижесказаннаго
числа впрѣдъ по *10* *августу* мѣсяца
1905 года.

Въ удостовѣреніе чего и данъ сей билетъ
...ему *Т. Табиге*
за надлежащей подписью и приложеніемъ казенной
(Училищнаго Правленія) печати.

Г. Кутанскъ, мѣсяца *августу* .. *21* .. дня 190*5* г.

Помощникъ Смотрителя

№ 25

А. Сидоровъ

тип. клладзе и хезадзе кутанскъ.

ერთ გუნდად იყვნენ 'შეკრულნი, გულით და სულით იზიარებდნენ ერთიერთის ჭირსა და ღხინს.

მელიტონ ნოგოვაძის შენიშვნები ყურიად საყურადღებოა. აი, 'სოციერთი მათგანი:

„შეიძლება მირიანი ქრისტიანობას მისთვის უწოდებს რომაელების სარწმუნოებას, რადგანაც რომის სახელმწიფოში განხდა პირველად და, უშუქესად რომაელები აღიარებდნენ მას და არა მისთვის, რომ კონსტანტინე ქრისტიანი იყო. კონსტანტინე არც მერე მონათლულა, მაგრამ განა ქრისტიანი არ იყო“.

„შენი ფიქრით, მაშინაც კაცებს სწირავდნენ მსხვერღად არმაზს?“

„წმინდანები არასოდეს არ გამოდიან მოთმინებიდან და არც ზიზღს გრძნობენ „несодования“.

ეს და სხვა მინაწერებიც საგანგებო შესწავლას მოითხოვს.

სამწუხაროდ, ნოგოვაძე გამოჩაკლისი იყო. სასწავლებელში ბევრი უღირსი პიროვნება მსახურობდა. რეჟიმიც მკაცრი იყო. ყოველდღიური წირვა-ლოცვა აუტანელი გახდა გალაკტიონისათვის და ისიც არცთუ იშვიათად იპარება ეკლესიიდან. „დღეს არ ვიყავი ღიტიურგიაზე. სამაგიეროდ, მე და ჩემმა ბიძაშვილმა აკაკი ტაბიძემ გადავწყვიტეთ, საყინხიის სასაფლაოზე წავსულიყავით. ასეც მოვიქცეთ. იქიდან ორივენი მოწამეთის მონასტერს ვესტუმრეთ. შემდეგ გელათში შევიარეთ“. ეს დახშული ატმოსფეროდან გაქცევა როდია მხოლოდ. ექსკურსია გალაკტიონისათვის წყაროა შთაგონებისა, განცდებისა და ფიქრებისა, რომლებიც შემდეგ ლექსებში უნდა განიფიქრდეს.

ასეთი გასეირნება იშვიათი არ ყოფილა. გალაკტიონს ხიბლავდა ქუთაისის აყვავებული შემოგარენი, ვარდის და ცაცხვის სურნელებით გაუღნთილი ჰაერი, ლურჯი ზეცა და მოწუხნუხე სიო. როცა ქალაქიდან გასვლას ვერ ახერხებდა, გორაზე ავიდოდა, ძველი ციხის გალაგნის ნანგრევზე ჩამოჯდებოდა, საიდანაც ხელისგულივით იკითხებოდა იმერეთის სანახები: სამხრეთ-დასავლეთით დაკლაკნილი მდინარე, რიონის ჭალები და პატარ-პატარა სოფლები ჩანდა. უფრო შორს კი გურია-აჭარის ქედი. ჩრდილოეთით ზვიადად აღმართულიყო კავკასიონის მწვერვალები...

სამხრეთი და ჩრდილოეთი... განსხვავებული ხედები და განსხვავებული შობებულებები... ქვემოთ ოდნავ ხმაურობდა ქუთაისი, თითქოს იყო და არც იყო. აქ არავინ ურღვევდა მყუდროებას. მისი ოცნებაც ფრთებს შლიდა.

გალაკტიონმა გულით შეიყვარა ულამაზესი ქალაქი. ქუთაისი მისი პირველი სიყვარულისა და დიდი სიხარულის,

პირველი ღუქსებისა და გამარჯვებების მოწმე იყო; მოწმეც და თანამგრძობიც, შთამაგონებელიც.

შემდეგში, როცა სევდა შემოაწვებოდა, როცა ლაჟვარდი და სიმწვანე, სიღბო და ხალისი მოენატრებოდა, ხშირად ქუთაისს გაიხსენებდა: „ეხლა ქუთაისი ყვაილებს მორევში იქნება შთანთქმული... ოხ, რა კარგია ეხლა იქ ყოფნა“. ამას 1910 წლის 24 მარტს წამოიძახებს.

ახლაც თვალწინ მიდგას გალაკტიონის გაცისკროვნებული სახე, როცა იგი ქუთაისსა და იქ გატარებულ წლებს იგონებდა. მწუხარე შემთხვევებს ნაკლებ იხსენებდა. ეს ალბათ იმიტომაც, რომ ქუთაისი მისთვის ახალგაზრდული ცხოვრების სიმბოლო იყო. ახალგაზრდობა კი, როგორი მიძიმეც არ უნდა იყოს, მანც საამოდ მოსაგონარია წლებით დახუნძლული ადამიანისათვის.

აცოცხლებდა მხარულ, რომანტიკულ ამბებს, იხსენებდა ამხანაგთა უცნაურობებს, დროდადრო ირონიასაც გამოუჩვენებდა.

- გინახავს ბაგრატის ტაძარი, გადმოგიხედია არქიელის გორიდან? მსგავს სიმშვენსიერეს ვერსად ნახავ, - ამბობდა იგი და ბავშვური აღტაცებით ინთებოდა.

გალაკტიონს სამუშაო ოთახში, თვალსაჩინო ადგილას ედო ყურძნისმტკვნიანი ქვა, ბაგრატის ტაძრის კაპიტელის ნატეხი. იგი ქართული ხელოვნებისა და სულის ამეტყველებად მიაჩნდა. და კიდევ იმიტომაც უყვარდა, რომ ქუთათურ შთაბეჭდილებებს უცხოველებდა.

მანც რით სუნთქავს სასულიერო სასწავლებლის მოსწავლე? ამაზე ძნელი არ არის პასუხის გაცემა, თუ გადაიფურცლავთ დღიურს, რომელიც გალაკტიონს 1907 წელს უწარმოებია. იგი რუსულად არის დაწერილი და ბევრ საინტერესო დეტალს შეიცავს. ერთი რამ წინასწარვე უნდა ითქვას. გალაკტიონი ფაქტების კონსტანტაციითა და მოკლე კომენტარებით ემაყოფილდება. გაურბის მოვლენების ლირიკულ შეფასებას და ემოციების პოეტურად გამჟღავნებას. ეს შეიძლება იმითაც აიხსნას, რომ ამ დღიურს, გარდა ავტორისა, სხვა მკითხველიც ჰყავდა. (ერთგან გალაკტიონი აღნიშნავს კიდევ 27-31 მარტს დღიურში არაფერი ჩამიწერია, „იმიტომ, რომ იგი ვათხოვე გიმნაზიის V კლასის მოსწავლეს დ. ყიფშიძეს...“). არ არის გამორიცხული, რომ უფროსებსაც დაბადებოდან მისი გაცნობის სურვილი. იმიტომაც ავტორი განსაკუთრებულ გულღიობას არ იჩენს.

უპირველეს ყოვლისა, გალაკტიონი ყურადღებას ამახვილებს სასწავლებლის ცხოვრებაზე. რევოლუციის ტალღამ სკოლებშიაც ბევრი რამ შეცვალა. 30 იანვარს გალაკტიონს ჩაუწერია:

„უკვე 6 წელი გადის, რაც მე ხასუელიერო სასწავლებელში ვიზრდები და არ მინახავს ისეთი უწესობა, როგორიც წელს შეინიშნება. მოსწავლეები გამუდმებით ჩხუბობენ გაკვეთილებსა თუ შესვენებებზე, ისინი დაუნდობლად უსწორდებიან ყველას, ყინც მათ პირობებს არ ეთანხმება. დღეს, სხვათა შორის, 10 შეკატება იყო. გატეხეს ფანჯრის მინა. აქვე უნდა შევნიშნო, რომ მასწავლებლები და ზედამხედველები ყურადღებას არ აქცევენ მოსწავლეთა ყოფაქცევას. ბევრს ეშინია ახირებული მოსწავლეების, ისინი კი სასულიერო სასწავლებელში მრავლადაა. არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როცა შეგირდი მასწავლებელს სცემს. ერთმა მოსწავლემ რევოლვერით დაჭრა აღმზრდელი. სხვა კიდევ სიკვდილით ემუქრება თავის პედაგოგს და ა. შ. მალე ალბათ სასულიერო სასწავლებელი ყანაღთა ფუნდუკად გადაიქცევა. ის მოსწავლეები, რომლებიც 12 იანვარს დააპტიმრეს, გაათავისუფლეს, უკვე სკოლაში დადიან“.

ესენი იყვნენ: ა. ყოფშიძე, გ. ენუქიძე და შ. ჩიკვაძე, რომლებიც ქალაქის ბაღში პროკლამაციების გაერცვლებისათვის დააკავეს.

შემომოტანილი ამონაწერიდან აშკარაა, რომ გალაკტიონი შორს დგას ანარქისტებისაგან. იგი არსებული ყოფის მეხოტბე როდია, მაგრამ უახრო აღიაროსაც არ უჭერს მხარს. გალაკტიონი რომ ჭეშმარიტი რევოლუციისადმი სიმპათიურად არის განწყობილი, ეს ჩანს აფრასიონ მერკვილაძისადმი მიძღვნილი ჩანაწერებიდანაც. დღიურში მოთხრობილია მეამბოხის ბო-გრავია. „წავიკითხე სამწუხარო ცნობა... ორ ამხანაგთან ერთად მოუკლავთ ცნობილი ატამანი აფრასიონ მერკვილაძე. განსვენებულმა ძალზე მოკლე დროში მოიპოვა დიდება. იგი თავისი რასმით მოქმედებდა ზემო იმერეთში, ჭიათურის მახლობლად. უნდა ითქვას, რომ განმათავისუფლებელი მოძრაობის დაწყებამდე იგი უბრალო ყანალი იყო. ჯერ კიდევ ახალგაზრდამ ვერ აიტანა არსებული ბოროტება და სემინარიის დამთავრებისთანავე ტყეში გაიჭრა. მაგრამ მას შემდეგ, რაც დაიწყო განმათავისუფლებელი მოძრაობა, მიიღო ატამანობა, შექმნა განსაკუთრებული არმია და მოქმედებდა უკანასკნელ დრომდე“.

გალაკტიონი დაინტერესებულია ა. მერკვილაძის რევოლუციური მოღვაწეობით. ეს ჩანს მეორე ჩანაწერიდანაც. „დღეს გავიგე, რომ ა. მერკვილაძის ამხანაგები, რომლებიც მასთან ერთად მოკლეს, იყვნენ განუხილადე და ბოჭორიშვილი“.

დღიურში გამჟღავნებულია გალაკტიონის სიმპათიები სახალხო გამრებისადმი. ხსენებული ფაქტი ერთხელ კიდევ ხაზგასმით მიგვანიშნებს რევოლუციისადმი მის კეთილგანწყობაზე, მაგრამ

Մեծագործ! պատերազմում
 Ե. պատերազմ ճանաչող շարժվելու!
 Եւ շատու. բարձր հոյս էւմ շարժվելու
 պատերազմ շարժվելու, մէլ բարձրացնելու!..
 «Ձեռքդ տուր ինձ, ինձ համարձակ
 ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու»

Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու -
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու

Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու

Մեծագործ! պատերազմում
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու
 Եւ ինձ համարձակ, ինձ համարձակ շարժվելու

1906. յ. Բ. Բ. Բ.

ეს მაინც არ არის მოწინავე, შემტვე პოზიციაზე დგომა. ჯაბუკი გალაკტიონი თავისი ბუნებით პროტესტანტია და არა აშკარა, აქტიური მოქმედი. მოგვიანებით იგი წერდა: „1907-8 წელს ძნელი იყო გარკვევა რევოლუციონური ცხოვრების რთულ პირობებში. პოეტისათვის ძნელი იყო მიეცა სწორი პოლიტიკური შეფასება ყოველივე იმისათვის, რაც მაშინ ხდებოდა, მაგრამ მე ღრმად განვიცდიდი მაშინდელ ამბებს“¹.

16 წლის გალაკტიონი შესამჩნევ საზოგადოებრივ ინტერესებს ამჟღავნებს. ეწერადღებას ამახვილებს ქალაქში ბომბის აფეთქებასა, ფოსტის გაძარცვასა, გაფიცვებსა და სხვა მნიშვნელოვან მოვლენებზე. უთუოდ ბევრის მოქმედია პატარა ნახატი, რომელიც ამ პერიოდშია შექმნილი. სურათის მარჯვენა მხარეს ჩანს შენობა წარწერით: „Казенное правление“. იქვე ხელუბაწველი ჩაფრებიან. ერთი მათგანი გარბის კიდევ. მეორე მხარეს გამოსახულია კაცი ხელუემბარით. ქვემოთ წარწერაა: „ყულის გატაცება ხაზინიდან. სამი ბომბის სროლა. მხატვარი გ. ტაბიძე“.

გალაკტიონის დღიურში შეაქვს ამონაწერები პრესიდან. მას მართებულად მიაჩნია ი. ევლოშვილის მიერ გასკეთ „მიწის“ კრიტიკა. ხსენებული გასკეთი მოუწოდებდა გლეხებს, უსემათ 19 თებერვალი – ბატონემობის გადაეარღნის დღე. ი. ევლოშვილი „ახალ ცხოვრებაში“ კიცხავს „მიწის“ ხელმძღვანელებს. რეთუ რედაქციამ არ იცის, რომ გლეხები ჯერაც არ არიან განთავისუფლებულნი?

საგულისხმოა, რომ გალაკტიონი ბოლშევიკურ გასკეთს „ახალ ცხოვრებას“ კითხულობს და ი. ევლოშვილის თვალსაზრისს იხიარებს.

ამავე პერიოდში წერს ლექსს „ორი საეშმაკო“.

*„ერთხელ ვიტტეს ეშმაკებმა
სიზმარად ძილში მოაჩვენეს,
რომ იმათთვის საეშმაკო
მიეცა. ეს დააჩემეს.
ვიტტემაც ხომ იმავე ძილში
დააარხა საეშმაკო.
სწორედ კარგი გამოვიდა,
სანაქებო, საარაკო“.*

პოეტი სატირის ცეცხლით ბუგავს ხალხის მტრებს.

ეს ახალი მასალები უყლებას იძლევა მეტი დაჯერებით ეთქვათ, რომ გალაკტიონი თანაუგრძობდა რევოლუციონერებს და, ამდენად, მათი დამარცხებით გამოწვეული წუხილი სრულიად

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 227-228.

ბუნებრივია. მაგრამ აქვე უნდა დავხსნიო, რომ ეს არ იყო პოეტის სვედის ერთადერთი განმსაზღვრელი მიზეზი.

ახლა ცოტა უკან დავიხიოთ და თვალი გავაღვენოთ გალაკტიონის ხასიათის ჩამოყალიბებას.

ჭაბუკი თანდათანობით უფრო მეტად ამჟღავნებს გულწაფლობას, განწყობილების წამიერ ცვლას. 'სოგჯერ

უმიზეზოდაც ჩსებობს. მერე გრძობს თავის დანაშაულს და იტანჯება. „При заходе солнца я поспорил с И...м, но после совести не оставила меня и я с ним скоро примирился. Я чувствовал какую-то радость“.

ყურადღება მიაქციეთ ბოლო ფრაზას. იგი კარგად ავლენს მგრძობიარე ჭაბუკის ბუნებას. გალაკტიონი მტკივნეულად ვანიცდის უნებლიე წაიხკლავებასაც კი. სხვას შეიძლება ყურადღება არ მიექცია ასეთი კონფლიქტისათვის, გალაკტიონი კი ვერ იხვეწებს, შეფოთავს და, როცა მდგომარეობა სწორდება, მშვიდდება.

ეს პატარა დეტალი გალაკტიონის მთრთოლუარე ნატურას წარმოაჩენს.

მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზი არსებობს, რათა გალაკტიონი დრამატულად იყოს განწყობილი.

მატერიალური გაჭირვება სულს უხუთავს ამაყ პიროვნებას. ფეხსაცმელები დაეხა. საღაცაა ზამთარი დადგება, მას კი პალტო არ აქვს. ძმები იძულებულნი არიან თხოვნით მიმართონ სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველს ლეონიდ სერგის ძე კალტიპინს: „უკიდურესი სიღარიბე გუაიძულებს ვეძიოთ თქვენი მოწყალება. გთხოვთ, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, ნუ დაგეტოყებთ თქვენი კეთილი ყურადღების გარეშე და გაგვიწიოთ მატერიალური დახმარება, რომლითაც თქვენ შეამსუბუქებთ დედაჩვენი უბედურ მდგომარეობას და შესაძლებლობას მოგვცემთ განათლება მივიღოთ თქვენდამი რწმუნებულ სასწავლებელში“.

ასეთი	თხოვნა	ყოველთვის	უშედეგოდ
როდი	რჩებოდა.	მაგალითად,	1907 წელს
გალაკტიონმა	სასწავლებლიდან	დახმარების	სახით
5 ჩანეთი მიიღო.			

მგრძობიარე და პატიოსანი ემაწვილი ვერ იტანდა მიკერძოებას, უსამართლობას. იგი აღშფოთებულია იმით, რომ ლათინური ენის მასწავლებელმა უფროსთა მოთხოვნის პასუხად დასასჯელად უდანაშაულონი წარადგინა, ხოლო ნამდვილ

ამრევებზე კრინტიც არ დაუძრავს. ამიტომაც წერს გალაკტიონი:
„Никогда в своей жизни не забуду я сегодняшний день“.

გალაკტიონი მძაფრად აღიქვამს მოვლენებს. პირველი შთაბეჭდილებები ძლიერია. შემდეგ მის გონებაში ყველაფერი ლაგდება, ხარისხდება, გრძნობათა მერიდიანში იცხრილება და რჩება ის, რაც მისი პოეტური სულისათვის მახლობელია, რაც მის შემოქმედებით ცხოვრებას უკაჟშირდება. ღანარსენი ფერმკრთალებს და დაიწყოების ბლონდით იფარება. საჭიროა ნიაყი, რომ ეს ბლონდი ააფრიალოს და კვლავ გამოინდეს ძველი ანაბეჭდები.

გალაკტიონი დაკვირვებით კითხულობდა დედისა თუ ძმის წერილებს, ღრმად განიცდიდა მონათხრობს, 'ხოგჯერ ტრაგიკ'სმითაც იმსჭვალებოდა, მაგრამ არცთუ იშეითად ფიქრები შორს გაიტაცებდა და უცხო სამყაროში დაახახლებდა.

აი. ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის უკანასკნელი კლასის მოსწავლემ დედის ბარათი მიიღო. ვაკრული ხელით, ძველი ყაიდას მიხედვით, უმძიმოდ და უწერტილოდ მისდევს ყრა'სები ყრა'სებს. დედა წუხს შვილის მდგომარეობის გამო. გალაკტიონი არაფერს იწერება. თბილისიდან, სადაც უფროსი ვაჟი სწავლობს, ბარათმა დაიგვიანა. მაკრინე არიგებს უძრწმებს, ურჩევს, მოძღვრავს, გალაკტიონი კითხულობს წერილს. შემდეგ რინდდება. მაგიდაზე ლერმონტოვის წიგნია გადაშლილი, დედის წერილს ხელში ატრიალებს. ფურცლის ნახევარი თავისუფალია. ახლა იგი მხოლოდ ცარიელ კაბადონს ხელავს. ფანქარს იღებს და ჩნდება „დემონის“ თარგმანი. გადახას'ულაა სიტყვები, ყრა'სები... შემოქმედებითი წვა აშკარაა. პოეტი ამჯერად ვერ ამჩნევს დედის ხელით გამოყვანილ ასოებს. გვერდით ჩნდება შემდეგი სტრიქონები:

*„მწუხარე სული განშორების და განკიცხვისა
ცოდვილს მიწა'ხედ, იქ, დემონი მიმოყრენავდა
და ფიქრნი ჯგუფად, წარსულ ღროის მოგონებისა
იხატებოდნენ მის წინ ერთად და უცვლელადა“...*

ამას მოსდევს მთელი თორმეტი სტრიქონი.

თარგმანი მოწაფური ვარჯიშის ნაყოფია, სუსტია, მაგრამ ამჟამად ეს კი არ არის მთავარი, არამედ გალაკტიონის თხზვის მანერა: ის, რომ მას შეეძლო ერთი სამყაროდან მეორეში უეცარი გადასახლება; გამოთიშვა ამ ცხოვრების რიტმიდან და პოეზიაში ჩანთქმა.

საილუსტრაციოდ მეორე მაგალითიც გამოგვადგება, რომელმაც უფრო მოგვიანო პერიოდს განეკუთვნება. პროკლე

გალაკტიონს პატარა, ერთგვერდიანი ბარათით ეხმიანება. „შენგან გამოგზავნილი წერილი მივიღეთ. იწერები ორშაბათს ჩამოვალთ და იმ დღესვე უნდა გავემგზავრო თბილისშიო. საკვირველია! „Скорый поезд“-ი ხომ არა ხარ, არ განერღვე ერთ დღეს? ამისთვის დედანები გწერს, უსიკვდილოდ კვირას ჩამოდიო! აქაც მოსამზადებელი ბევრი გააქვს!“ ამ ბარათის გალაკტიონი მშობლიურ ჰყვიშში გადააყავს. სოფლის სურათები ცოცხლდება, ასოციაციები იბადება... მაგრამ ეს მცირე ხანს გრძელდება. მალე პოეტი ფურცელს გადააბრუნებს და ცარიელ გვერდზე ჩნდება სტრიქონები:

*„ტყვილა ვეძებდი მე შენს აღერსს, შენსა სიყვარულს,
ამოდ დვრიდი, გულქვა სატრფოვ, დამოკიდობ
ცრუძლებს,*

*ტყვილა ოცნება მხატვარსა სოფელს ტკბილს და სრულს,
ბოლო მოვლო ჩემს ნორს რწმენას, ჩვენს ტკბილ იმედებს.
მინახავს ვარდი, სასაფლაოს რომ ამშვენებდა.*

*დაემტკბარეარ, სატრფოვ, შენი ცქერით გულადგ სნებული.
საფლავი იგი ჩემს ცხოვრებას მომაგონებდა,
ვარდი შენ იყავ. მასხუდ ნახად დაკონებული.*

*ოჰ, არ ვიცოდი, რომ ოცნება იწამლებოდა,
რომ შხამს ურევდნენ სიტკბოს ნაცვლად ჩემს სულს
იკვეულს.*

ოჰ, არ ვიცოდი, რომ ცხოვრება სწრაფად დნებოდა,

ტყვილად ვეძებდი მე შენს აღერსს, შენსა სიყვარულს“.

ეს ორი მაგალითი გამოჩაქისი როდია. ასე დაიწერა აგრეთვე „ლოცვა“ და სხვა ბევრიც.

დადგა 1907-1908 სასწავლო წელი. მას უნდა გადაეწვიტა, მისცემდნენ თუ არა ვალაკტიონს სემინარიაში სწავლის გასაგრძელებლად რეკომენდაციას. ახლა ყველაფერი დამოკიდებულია მონდომებაზე, ძველი „ცოდვებისაგან“ განთავისუფლებაზე. დედა და ძმაც დაბეჯითებით სთხოვენ, მეტი გულისყური გამოთინოს სწავლაში. ვალაკტიონიც თითქოს მომზადებულია შინაგანად, მაგრამ ვითარება იძაბება. 22 სექტემბერს ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მე-3 და მე-4 კლასების მოსწავლეებმა გაფიცვა მოაწყვეს. მეცადინეობა ღროებით შეწყდა და ვალაკტიონიც სოფლად მიდის. ცდილობს ყველაფერი არ გაუმიხილოს დედას. შეიძლება მშობელმა ზოგი რამ ვერ გაუგოს, აფორიაქდეს, დაიტანჯოს. ეს კი არ სურს ვალაკტიონს. კარგად ახსოვს, ორიოდვე წლის წინ როგორ დატუქსა მაკრინეი. შემდეგშიც არაერთგზის შეუხსენებია: „შენ

რომ ინსპექტორს ენა შეუბრუნე, რომ გამახსენდება, ცეცხლი შემომეკიდებოა“.

ჭყვიშში შემოდგომა ბარბაცებს. გალაკტიონი ნეტარებს, გეგმებს აწყობს, მაგრამ „არ გასულს ორი დღე – წერს იგი ძმას, რომ მე ავად გავხდი. ავადმყოფობა ყვაეილი აღმოჩნდა და ოცდასამ დღეს გაგრძელდა, რის შემდეგაც სრულიად გამოუჯანმრთელდი. არც დედანიმს და არც სხვა ყინმს ავადმყოფობა არ გადადებია. საკვირველია, რომ დედანიმს ავადმყოფს თავზე მადგა, მივიღა და მაინც არ დამართია“.

ყვავილმა სახე დაუკენკა პოეტს. დროთა განმავლობაში ღრმულები თანდათან გაქრა, მაგრამ მცირე კვადი სახადი ავადმყოფობისა მაინც დარჩა.

ოქტომბრის ბოლოს გალაკტიონი კვლავ ქუთაისს უბრუნდება და თავგამოდებით მეცადინეობს. სასწავლებელსაც წარმატებით ამთავრებს.

ჩვენს ხელთ არსებულ მასალებს იმ დასკვნამდე მიყვავართ, რომ მოწაყუობის პერიოდშივე გალაკტიონში თავს ისენს მარტოსულობა, „მეს“ წინ წამოწევა, გარემოსადმი სათუთი და მგრძნობიარე დამოკიდებულება. გალაკტიონი ვერ ეგუება არსებულს. მასში მძლავრობს საპროტესტო განწყობილება, რასაც ხშირად ყარულად და ქვეტექსტებით ამჟღავნებს. ისიც შესამჩნევია, რომ სხვადასხვა მოვლენისადმი რადიკალურად განსხვავებულ პოზიციას იკავებს. ერთი საერთოდ არ აინტერესებს, ან ნაკლებ აინტერესებს, მეორე მთელი არსებით იპურობს.

ახლა კი თვალი გადავაგლოთ გალაკტიონის აღრინდელ შემოქმედებას, გავარკვიოთ, როგორია მისი ლიტერატურული მისწრაფებები და ინტერესები.

ყველაზე აღრინდელი ლექსი 1903 წლით თარიღდება. ეს არის თექვსმეტსტრიქონიანი „ჩვენი ერი“, რომელიც ი. ჭავჭავაძის მიბაძვით არის დაწერილი:

*„მართლაც მშვენიერია
ჩვენი კუთხე, ერია,
ბოროტების რომ იყვეს
ცოტა მდევნი-მტერია“.*

ორიოდე ლექსზე დაყრდნობით ჭირს მრავალმხრივი და საბოლოო დასკვნის გამოტანა. ერთი კი ნამდვილად შეიძლება ითქვას: ყმაწვილი გალაკტიონი შეუმცდარი აღლოთი ირწევს ოსტატებს; მისი შეგირდობა მოწონებას იმსახურებს.

1905 წლიდან გალაკტიონი უკვე ინტენსიურად წერს. შემონახულია ამ პერიოდის 70-მდე ნაწარმოები: ლექსები, მოთხრობები, იგავ-

არაკები, შარადები და სხვა. უმეტესობა დამთავრებულია. ნაწილი საკმაოდ გარანტილია და გადაითურებულიც. ჩანს, გალაკტიონი ყოველ დღე მუშაობს. მისთვის ლიტერატურული საქმიანობა სასიცოცხლო მოთხოვნილებად იქცა.

უპირველეს ყოვლისა, რამდენიმე სიტყვა დამწეები პოეტის კრედიტზე. ლექსში „დაქა“ გალაკტიონი მწერლის დანიშნულებას არკვევს. იგი დიდ სამოციანელებს ბაძავს.

როგორც ილია და აკაკი, გალაკტიონიც პოეტს ერის სამსახურს უსახავს მიზნად. საგულისხმოა, რომ იგი აუცილებლად თვლის ნაწარმოებში „სისხლის ჩანთხევას“. ეს გულწრფელობისა და მოვლენებით არსებითად დაინტერესების მოთხოვნაა. ამ ლექსში პირველად თინა თავი იმ თვალსაზრისში, რომლის მტკიცე დამცველი იყო იგი მოვლი სიცოცხლის მანძილზე.

14 წლის გალაკტიონმა თავისი, როგორც პოეტის, მოწოდება სხვა ლექსშიაც გამოხატა. ეს არის „კალამი“. აქაც შეუდრეკლობის, პირდაპირობის თვისობა განვითარებული.

ამ პერიოდის ნაწარმოებთა თემები კლასიკური ლიტერატურიდან არის ნასესხები. წერის მანერაც ორდინალურია. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან სამყაროს სერიოზულად შეცნობის გზაზე იგი ეს-ესაა პირველ ნაბიჯებს დგამს და აზრის მაღალი პოეტური გამოხატვის ოსტატობასაც ჯერ კიდევ არ არის ნაზიარები.

გალაკტიონის ცოდნა გარკვეულად შეზღუდულია. იგი უმთავრესად სკოლაში მოსმენილსა და შეთვისებულს ეყრდნობა. ეს კარგად ჩანს მოთხრობაში „გაზაფხული“. „ყმაწვილებო! მე მსურს ხელში სუნიერი იათი მოგახაროთ ერთი რამ სასიხარულო ამბავი. სწორედ ისე, როგორც მთავარანგელოზმა გაბრიელმა ახარა მარიამს შვილის შობა. ეს ისე სასიხარულო იქნება თქვენთვის, როგორც მარიამისათვის გაბრიელის ხარება. ჩემში ეს ხარება ნიშნავს „გაზაფხულს“.

ამონაწერი ყურადღებას იპყრობს არა იმდენად სტილური დაუხვეწაობით, რამდენადაც შედარების თავისებურებით. მაგალითი ბიბლიიდან შემთხვევითი არაა. იგი გალაკტიონის სულიერ საქაროსუც მიგვანიშნებს.

ლიტერატურული გავლენა მძლავრად იგრძნობა ლექსში „საქაროველო“.

*„რა რომ ვნახე შენი სახე,
ყოკორ ვარდად გამოგსახე,
გრძნობა ისევე ამეყვავა,
გულის იმედი ჩაუვისახე“.*

აშკარაა აკაკი წერეთლის ლექსიკის, რიტმის, ხელწერის

კვადი. მიუღლი ღუქსი აგებულება იმ ცნობილი მოდელის მიხედვით, რომელიც აკაკიმ დაამკვიდრა ქართულ მწერლობაში და რაც გულისხმობს სამშობლოს წარმოსახვას სატრფოდ, სწეულად, ტყვედ და ა. შ. გალაკტიონის ამ ღუქსშიც მამული ვარდის სახითაა ნაჩვენები. პოეტს სიხარული მოჰკარა ყვაილის ხილვამ, მაგრამ ეს სიხარული წამიერი გამოდგა.

*„საკვირველად მომეჩვენა
კკლებს შორის ვარდის რხევა,
ეთქვი, ნუგეშათ მომეველინა,
დავიხარე ძირს, მისკენა.
დააკვირდი და რას ეხედავ,
თან შევეყირე „ჟაი, დედავ!“
კოკობს გველი მოხეუოდა
და ნაწილებს გლეჯდა, კენეტდა“.*

აკაკის ღუქსებში ფინალი უმეტესად ოპტიმისტურია, გალაკტიონთან კი ეს არ შეინიშნება. არა გვგონია, რომ ამ შემთხვევაში მსოფლმხედველობრივ ფაქტთან გექონდეს საქმე. ასეთი დასკვნის გაკეთების უფლებას იძლევა ღუქსი „იმედიც“.

გალაკტიონი ამ პერიოდში ა. წერეთლის უსარმაზარ გაელენას განიცდის. იგი დიდი მგოსნისაგან სესხულობს არა მხოლოდ თემებს, არაჰედ სახეებს, ფრაზებს, ტონს და ა. შ. ეს იმიტაც აიხსენება, რომ გალაკტიონისათვის მახლობელია აკაკის პრობლემატიკა, საკითხთა წერეთლისეული გადაჭრა. აკაკი ლიტერატურული გემოვნების კანონმდებელია და გალაკტიონიც მის ფრთებქვეშ იზრდება.

დაუმთავრებელ მოგონებაში „აკაკის ნაკვალევზე“ გალაკტიონი წერდა: „მე ბავშვობიდანვე ღმერთს ეუფარებდი აკაკის. ეს ახრი თვით ჩემმა სოფელმა ჩამისახა, მშობლებმა, წიგნებმა“.

გალაკტიონისათვის უცხო არაა პატრიოტული მოტივი, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ეროვნული ტრაგედია ამჯერად ნაკლებ აქვს შეცნობილ-შეგრძნობილი. ყრმა პოეტი უშუალოდ ცხოვრებისეული გამოცდილებიდან როდი აკეთებს დასკვნას. მის ღუქსებს ლიტერატურული შთაბეჭდილებები უღევეს საფუძვლად. ამ შემთხვევაშიც იგი ილიასა და აკაკის ბაძავს. ამის დადასტურებაა „იმედი“. ხსენებულ ღუქსში გალაკტიონი გაერცვლებულ ხერხს მიმართავს — ბუნებისა და ქვეყნის შეპირისპირებას. რაგინდ ბნელი ღამე უნდა იყოს, წერს პოეტი, განთიადი მაინც დადგება, მაგრამ ის კი არ ეიცო, როდის გაუყუნდება ჩემს მამულს:

„ნუთუ იქნება, წყელიადი
დიდ ნათლად გადაიქცევა
და მაშინ ერი მომაგადს,
ეთი მეფეს, მიეგებება.
შეუნატრი ამ დღეს, ნეტა მათ,
ვინც ამ დღეს მოეკლინება,
ტანჯული იგრძნობს შეებასა,
მისი სხივი მოეფინება“.

„საქართველოსა“ და „იმედის“ გვერდით გალაკტიონი წერს „განთიადს“, რომელშიაც ბუნების ნატურალისტური აღწერაა. მასში პოეტურ გააზრებას ფაქტთა ჩამოთვლა ცვლის. უფრო კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს „სიმღერა“, რომელშიც იგივე თემაა დამუშავებული. აი, სტროფი ამ ღეჟსიდან:

„ერთად გაბერეს გულები,
სიმღერა იწყეს მტკბარიც,
ყვინჩილა დიღურის ბანს აძლეეს,
იმას – თაჯრელი ვარია“.

„ერთად გაბერეს გულები“ უკვე სახეა, მხატვრული გააზრება. მსგავსი რამ თითქმის არ გვხვდება ამ პერიოდის ღეჟსებში.

როგორც ჩანს, ცხოვრებისეული შთაბეჭდილებები უმეტესად ერთ ფოკუსში იყრის თავს. ეს სკოლაა. გასაგებია, რომ მესამე კლასის შეგირდისათვის სასწავლებელი თითქმის ყველაფრის მომცველი სამყაროა, რომელიც აჟად თუ კარგად, მის ცხოვრებას ავსებს და აპრობებს. ხასგასასმელია ისიც, რომ გალაკტიონი კრიტიკულად არის განწყობილი. ერთ ღეჟსში იგი აღწერს, თუ როგორ დაუგო მახე პატრა ნიკომ იეზუიტ მასწავლებელს და „გადააგდო დიდ წუმპეში“. ამით ავტორი თავის აქტიურ პოზიციას აშუალებს.

დაუმთავრებელ მოთხრობაში „მიცვალებული“, რომელშიაც კარგად იგრძნობა გალაკტიონის დაკვირვების უნარი, ნაწევნებითა ყმაწვილების ტანჯვა სკოლაში.

უშუალოდითა და გულწრფელობით ხასიათდება „წერილი რუდაქციის მიმართ“. გალაკტიონი გამოსატაცეს იმ აღტაცებას, რასაც მას „ნაკადულის“ ნომრები ჰგვრის.

„რომ მივიღე „ნაკადული“,
გადაეშალე ნელა-ნელა,
გულში ვიგრძენ სიხარული,
სიყვარულით ვიწყე ცქერა.
ნახ დიმილი მეკრა ტუნხედ,
ხან ცვლიდა მას მწუხარება,

ხან ძალხენდა მოთხრობები.

ხან ცრემლს მგურვიდა სხეისი ვნება“.

„ნაკადული“ გალაკტიონის უსაყვარლესი ჟურნალი იყო, რომელსაც თავიდან ბოლომდე გატაცებით კითხულობდა. ამ ლექსში გამოხატული განწყობილებაც პირდაპირ გულისგან მოდის. „წერილი რედაქციის მიმართ“ არამც და არამც არ ნაითვლება ლიტერატურისშინის ნაყოფად. აქ 'უკვე გათავისებული მოვლენების კვალიფიკაცია მძლავრობს. სხვა საკითხია, როგროია ნაწარმოები მხატვრული თვალსაზრისით.

უფრო სრული წარმოდგენა რომ გექონდეს 14 წლის გალაკტიონის შემოქმედებაზე, ერთ ლექსს მთლიანად მოვიტანთ:

„ნამი ბრჭყვიალებს

ობოლი – მწირი,

უფშტვენს, სისინებს

ნელი ზეფირი.

მაგრამ მე მაინც ვერ ვღირსებივარ

იმ სიტკბოების წუთსა ნეტარსა,

რომლის ძალითაც გულს ძალა აქონდეს

და წინმსვლელობა – მოქმედებასა.

უსტვენს ტოროლა,

ვადლობს ბუღბუღლი.

გამეფებულა

მთლად სიხარული.

მე კი ვერ ვპოვე ვერა-რა ქვეყნად:

ვერც მივაგენი იმ ტკბილსა წამაღს,

რომლითაც ეხლა მაინც ვიგრძნობდი

სიხარულსა და სიტკბობასა!!

მზე სხივებსა კვენს

ნაზი, ნარ-ნარი!!

გალეიძებულა

ტყე, მთა და ბარი!!

გულს მაინც ვერ-რა გამიხალისებს,

ვერ ამიტაცებს ტკბილი რამ გრძნობა,

როცა მოძმე მეავს უბედობაში:

მაშინ მმართვეს კი მხიარულება?“

თვალს თუ გადავაყვლებთ 1905 წლის ნაწერებს, შევამჩნევთ, რომ გალაკტიონი დღითიდღე იზრდება. ამის თქმის უფლებას გვაძლევს ივლისში დაწერილი მოთხრობა „ყაჩაღები“. იგი მნიშვნელოვნად განსხვავდება წინა თვეებში შეთხზული ნოველებისა და მინიატურებისაგან. „ყაჩაღების“ სტილი დახვეწილია. ტიპები

გამოკვეთილი, მოქმედება ბუნებრივად ვითარდება. რაც მთავარია, ტენდენცია შენიღბულია, არ იგრძნობა ავტორის პუბლიცისტური წარუვა, რითაც საკმაოდ არის დაღდასმული ადრინდელი მოთხრობები.

საბოლოო დასკვნების გამოტანისას უნდა გაეთვალისწინოთ, ჯერ ერთი, ის, რომ 14 წლის ყმაწვილის შემოქმედებასთან გვაქვს საქმე. მეორეც, განხილული ნაწარმოებები ხელის ერთი მოსმით არის დაწერილი. გადახაზული სიტყვები და გადაკეთებული ფრაზები შემდგომი გასწორების ნაყოფი კი არ არის, არამედ – თხზვის პროცესის პირველი ეტაპის ბუნებრივი ნიშნები. აშკარაა, რომ ამ ნაწარმოებებს არ დაბრუნებია გალაკტიონი. ამიტომაც მათი შეფასებისას გარკვეული სიფრთხილე გემართება. ისინი უმეტესად დამწვები პოეტის ინტერესების სფეროს გასაცნობად გამოდგება და არა პოეტური ოსტატობის საჩვენებლად. ცხადია, ეს მაინც არ იძლევა უფლებას, ისინი კვალიფიკაციის გარეშე დავტოვოთ.

1905 წელს გალაკტიონი ძალზე გატაცებულია ბუნებით. ამაზე მეტყველებს ლექსთა სათაურებიც: „გაზაფხული“, „გაზაფხულის დილა“, „სამთარი“, „განთიადი“, „მერცხალი“ და სხვა. საერთოდ, ნაკლებ წანს მარტოსულობის მოტივი. სუსტად იგრძნობა საკუთარი სულიერი სამყაროს მიმოხილვის აშკარა მცდელობა. „მეს“ კვლევის ტენდენცია. ლექსებში აღწერა დომინირებს და არა პოეტური განსჯა. გალაკტიონი მოწაფური ერთგულებით მიჰყვება კლასიკოსებს. ხშირად მათი ნაწარმოებების ვარიაციებს გვაწვდის. მაგრამ ამ შემთხვევაშიც იგრძნობა ნიჭი. ამგვარი ვარიანტი აუცილებელ წინა საფეხურად წარმოგვიდგება თვითაღზრდის და პოეტური წრთობის გზაზე.

ვერ ვიტყვი, რომ ამ პერიოდში თხზვა გარდუქვალობით იყოს პირობადადებული, რომ გალაკტიონს სხვაგვარად არ შეეძლო. სულიერი ტკივილის გამჟღავნება თითქმის არ იგრძნობა. უფრორე ეს არის ვარიანტი, რომელიც დიდ სიამოვნებას ჰგვრის ავტორს. გალაკტიონი წერს არა იმიტომ, რომ სათქმელი დაუგროვდა. არამედ სხვა მიზნით. სოგჯერ დავალების შესრულებასაც კი ჰგავს მისი მოქმედება. სქელ რეჟულში, რომელშიც დაფიქსირებულია განხილული ნაწარმოებები, ვკითხულობთ: „9 ოქტომბერს, როდესაც ქუთაისში ვიქნები, უნდა დავწერო საბავშვო კომედია „მეგობრები“, რომელშიც უნდა გამოვხატო ერთმანეთის სიყვარულობის ძალა, ერთი რომელიმეს დანაგვრა რა შთაბეჭდილებას ახდენს ბავშვზე და სხვები... წიგნი უნდა იქნეს აკაკის „საყმაწვილო ამბების“ ტოლი, 45 ფურცელი და

სივრცით „საყ. ბალის“ ოდენა“. მეორეკან ჩანიშნულია: „უნდა დაეწერო ხუთმოქმედებიანი ტრაგედია „ქრისტეს მცნებანი“, სისქით მსგავსი „მნათობის“, იმავე სიგრძით და სიგანით, 180 ბვერდიანი“.

ეს არ უნდა იყოს დიდი განსჯიდან მომდინარე ლოგიკური მზადყოფნა, ყოველმხრივ გააზრებული თემის დამუშავების სურვილიტიკივილისმომგვრელიგანცდებისაგანგანთაყისუფლების ცდა. პატარა გალაკტიონისათვის, როგორც ჩანს, მთავარია წეროს და წეროს, რაც შეიძლება ბევრი. ამგვარ სურვილს კარგი შედეგი მოსდევს. ემაწვილი თანდათან იმორჩილებს კალამს, იურევებს სიტყვას, ეუფლება ნაწარმოების აგების წესებს. უახლოვდება დიდი სამყაროს კარიბჭეს.

ახლა თვალი გაკადევნოთ 1906 წლის ნაწერებს. გალაკტიონი უბრუნდება პოეტის დანიშნულების საკითხს. იგი ძველ ხაზს აგრძელებს. მხოლოდ ცალკეულ დეტალებს ახეუსტკებს. ამჯერად სიმართლისათვის ბრძოლა იწვევს წინა პლანზე. ამასთანავე პოეტობა გამოცხადებულია „ვის ნიჭად ცხოველ-მყოფელად“ („კალამს“). მთლიანად მოვიტანთ „მუხას“.

*„არ მსურს ამ ქვეყნად მე არც სიმდიდრე,
და არც განცხრომა, ტკბილი ცხოვრება,
მხოლოდ კი გვედრი შენ, ჩემო მუხავ,
მომცე სიმტკიცე, მომცე მხნეობა!..
მომეცი ძალა, რომ ბასრის კაღმით
ეკიცხო საკიცხი და საძაგები
და პირუთვნელად ვამჩილო მწარე,
სიბოროტე და თვით ბოროტება!
სანატრელია, რომ შემეუსროს
ეს ჯოჯოხეთი (ცხოვრება მწარე)
და არ ვინაღელი, მუხავ, თუ ხვედრი
ჩემი იქნება ცივი სამარე“.*

1906 წლის ლექსებში მეტი სიღრმე და დაკვირვება შეინიშნება. უკვე მკაფიოდ იგრძნობა არა ფაქტებიდან, არამედ ფაქტებისაკენ სვლა. ამბავი, დეტალი მოხმობილია კონკრეტული იდეის დასასაბუთებლად.

საგულისხმო დასკვნისაკენ გვიბიძგებს იდენტური სათაურების მქონე ლექსების „ქრისტე აღსდგა“ შეპირისპირება. ერთი დაწერილია 1905, მეორე კი – 1906 წ. პირველში მხოლოდ და მხოლოდ ბუნების სურათია დახატული. აღდგომა სამყაროს გარეგნულ ფერიცვალებას უკავშირდება:

„აღდგომა!.. ზარი გმინავს,

ხალხი ტაძარს ეშურება.
 განთიადიც ფერად დროშით
 ნელად, ნუმად ახლოვდება.
 აღებულა მინდვრად თოვლი,
 მიწა გათბა, გადადარდა.
 აგვიწვიმდა მახლობლად ტყე:
 – ქრისტე აღსდგა! ქრისტე აღსდგა!
 პა, იღვიძებს დედამიწა,
 ბუნებამაც გაიბადრა.
 მალლა მთებმაც შექმნეს დრეკა:
 – ქრისტე აღსდგა! ქრისტე აღსდგა!
 მოგვაშუქა გა'საფხულმა,
 მინდორ-ველი შეფერადდა.
 ემაწვილებო, მოგილოცავთ:
 – ქრისტე აღსდგა! ქრისტე აღსდგა!”

მეორე ლექსში იგრძნობა ფაქტის ორიგინალური გაასრება. აღდგომა საბაბია იმ იდეალების გამოსახატავად, რომლებიც ჭაბუკს ხიბლავს:

„ის გვაგონებს არ ქვეყნიურს
 საოცნებო კუთხე-მხარეს,
 სადაც უძღურ-დაცემულ'ხედ
 მტავრალთ გუნდი არ ხარხარებს.
 სადაც თანასწორობაა,
 არ იციან მტრობა, შური
 სადაც ერთად იმყოფვიან
 ღონიერი და უძღური“.

ეს არსებულის კრიტიკა და დაგმობაა. აშკარაა, რომ პოეტს სათქმელი აქვს. გადადგმულია ნაბიჯი წინ. ბუნების სადა და გულუბრყვილო აღწერიდან „წყველა-კრულიანი“ საკითხის განხიზრეკამდე მივდივართ.

ეროვნული პრობლემისადმი ინტერესი არც ამ წელს განელებია გალაკტიონს. ამაზე მეტყველებს „შემოდგომაც“.

„გარდაიცვალა ბუნება,
 აკენესდა მთა და ბარია,
 მაგრამ სამშობლოს კენესა კი
 სხვებთან რა შესადარია?“

ანალოგიური სულისკვეთებით არის დაწერილი „სულიკოს ხმაზედ“, მაგრამ რაიმე პრინციპული სიახლე ძველი თემის გაშუქებისას არც ამჯერად იგრძნობა.

1906 წელს ჩნდება ახალი მოტივი, ბრძოლის მოტივი. პოეტი

ბელაკტიანი - სახულიერო სასწავლებლის
მოსწავლე

შინაგან ძალას შეიცნობს და „ცის ყრინველის“ წინააღმდეგ აღსდგება. ეს უკვე იმაზე მიგვანიშნებს, რომ გალაკტიონი საკუთარი სულის სიღრმეებისაკენ იღრმის, თავისი არსებობისა და მოვადლეობის გარკვევას ღამობს. „ხმის ძალა“ სწორედ ამ ტენდენციით გამოირჩევა. ეს ხაზი შემდეგ ღრმავდება და წამყვან ადგილს იკავებს.

ეპოქა, რევოლუციური ატმოსფერო გავლენას ახდენს გალაკტიონზე. ძნელია იმის თქმა, თუ რა სიღრმით აქვს გათავისებული სოციალური საკითხი, მაგრამ ფაქტი ფაქტად რჩება, რომ ლექსთა დიდი ნაწილი ამ პრობლემას ეძღვნება.

„ღამეში“ წარმატებით არის გამოყენებული ძველი ხერხები. ბუნების სურათი შესრულებულია 14 წლის გალაკტიონისათვის ჩვეული მანერით, მაგრამ ამჯერად უფრო მძაფრად ელინდება შეპირისპირება. მშვენიერი ღამე არ ატკობს პოეტს, პირუქუ – ანადვლიანებს კიდევ, რადგან

*„თვალწინ მიდგება ჩვენი ცხოვრება,
მასთან ვადარებ და მისთვის ეჭირი.
სატირალია ჩვენი ცხოვრება –
დაცემული და ყოვლად წამხდარი“.*

ლექსში „სიკვდილით დასასჯელის აღსარება“ გალაკტიონი გვიხატავს თავისუფლებისათვის წამებულ რაინდს, რომელიც შეუპოვრად ებრძოდა ბოროტებას, „მოსარჩლე იყო ჩაგრულებისა, დაცემულ მოძმის მწე და მფარველი“. ავტორი მისაბამად სახავს ამგვარ ვაჟაკს, რომლისთვისაც უცხოა შიში და გულგატეხილობა. იგი თამამად ადის სახრწობელაზე, რადგან იცის, რომ კეთილ საქმეს ემსახურებოდა და მის მიერ ჩაბნეული თქსლი ნაყოფს გამოიღებს.

*„ამხანაგებო! უკანასკნელად,
ნება მომეცით, გითხრათ, „მშიედობით!“
და მომიგონეთ მაშინ, როდესაც
გამარჯვებული ყველა იქნებით“.*

„აღავერდში“ გალაკტიონი კვლავ უბრუნდება ამ თემას. პატივისცემით იხსენიებს დაღუპულთ და ერთგულებისაკენ მოუწოდებს თანამებრძოლებს.

*„არ შეგეშენის, დიდ მოძღვრებას
აუუკციოთ ყველამ გვერდი.
სიტყვა მიეცეთ, ერთმანეთს არ
ეულალატოთ! – აღავერდი!“*

შეიძლება ითქვას, რომ ამ პერიოდის თითქმის ყველა

ლექსი ოპტიმიზტურია, განათებულთა უკეთესი მერმისის შუქით.
„სიმღერაში“ პოეტი ამბობს:

*„ვერ შემაშინებს ეგ შენი
მოუხსენარი ღრიალი:
მოვა დრო, ყველას გარდაქმნის
გაზაფხულისა ციალი“.*

აღსანიშნავია ისიც, რომ პოეტი საბრძოლო განწყობილებით აღანთებს საზოგადოებას:

*„მაგრამ ოცნება არ კმარა, ძმებო!
დროა, რომ საქმეს მივეყოთ ჩვენც ხელი,
და, რა გგონიათ, არ დაიძლევა
მუდამ ძლიერი და უძლეველი?“*

საერთოდ, მაჟორული განწყობილება მძლავრად იწინებს თავს ამ პერიოდის ნაწერებში.

ამრიგად, 1906 წელს გალაკტიონის შემოქმედებაში ჩნდება ახალი მოტივი, მეტად აისახება რეალობა, მაგრამ პოეტი მაინც გაკვალული გზით მიდის. ჯერჯერობით არაფერი ავლენს მის გენიოსობას და მწერლობისადმი თავგანწირვას. ერთადერთი, რაც თვალში საცემია, ეს არის შეუენელებელი და გამუდმებულ შრომა, ლიტერატურაში ჩანთქმა.

გალაკტიონი 1907 წელსაც ბევრს წერს, თვეში დაახლოებით 10-15 ლექსს. მათი უმეტესობა, როგორცაა: „ჩემს სამშობლოს“, „აღსდგ ჩაგრულთ“, „ჩანგო“, „იაპონია“, „რუსეთი“ და სხვ., მხატვრულად სუსტია, თუმცა აქტუალურ თემებს ეძღვნება. ამ ნაწარმოებებშიც სამშობლოს სიყვარული და ხალხთა ბედნიერებისათვის ბრძოლის სურვილია გამჟღავნებული. დანაგრული მამულის ხილვა სუფთად ავსებს ჭაბუკ პოეტს. იგი იმედს გამოთქვამს, რომ საქართველო მალე გამოფხიზლდება და გააფანტავს ბურჟესს. გალაკტიონი ბევრ საკითხს ეხება, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ მას ჯერ კიდევ არ აქვს ერთიანი მყარი კონცეფცია. მისი მსოფლმხედველობა ფორმირების პროცესშია. იგი ზოგჯერ ურთიერთ საწინააღმდეგო აზრებსაც კი გამოთქვამს. ერთ შემთხვევაში თუ ბრძოლის მოთხოვნით გამოდის, მეორე შემთხვევაში მოთმინებისა და მიტევების თეზისს ავითარებს. ლექსში „ილ. ჭავჭავაძის ხსოვნას“ იგი ამბობს:

*„მაგრამ, მკვლელი, არ მომკვდარა,
არ მომკვდარა სული მგოსნის
მოგიტევენს ვით ავაზაკს,
მოგეხევეა, გალაკტიონის!“*

აქ მქედნდება საზოგადოების ერთი ნაწილის განწყობა. როგორც ცნობილია ოღღა ჭავჭავაძემ თხოვნით მიმართა თბილისის გენერალ-გუბერნატორს: „სამხედრო სასამართლომ სიკვდილით დასჯა გადუწყვიტა ჩემთვისა და მთელი საქართველოსათვის ძვირფას ილია ჭავჭავაძის სამ მკვლელს. სიცოცხლეში ჩემმა ქმარმა მთელი თავისი სულიერი ძალ-ღონე, ღვთის მიერ მასზე მოკლენილი მაღალი ნიჭი შესწირა ადამიანის სულში ადამიანურ გრძნობას, კაცთა შორის სიყვარულის განმტკიცებას. მე დრმად მრწამს, დღეს რომ ჩემი ქმარი ცოცხალი იყოს, შეუნდობდა იმათ, რომელთაც სასიკვდილოდ გაიმტკეს იგი, და თავის უბედურ გზა-დაბნეულ ძმებად მიიხნევდა. დღეს კი ჩემი ქმრის ხსოვნა საქართველოს ერის სულიერ ცხოვრებაში იმის მკვლელთა სიკვდილით დასჯით დაიხრდილება. ეს საზარელი სასჯელი დაარღვევს იმ ღვაწლს სიყვარულისას, ცხოვრების მასწავლებელ ქრისტეს იმ საუკუნო მცნებას, რომლითაც ცოცხლობდა ჩემი განსვენებული ქმარი. მოგმართავთ თქვენ გულწრფელისა და მხურვალე თხოვნით: ნუ დაამტკიცებთ სასამართლოს განაჩენს ამ უბედურთა სიკვდილით დასჯის შესახებ. თვით მე მხოლოდ შემთხვევით გადავრჩი სიკვდილს ჩემი ქმრის გვერდით და თითქო მხოლოდ იმისთვის დავრჩი ამ სოფლად, რათა დაკაბოლოო ის ღვაწლი კაცთა მიმართ მხურვალე სიყვარულისა, რომელსაც ჩემმა ქმარმა მთელი თავისი სიცოცხლე შესწირა – შეუნდო იმ უბედურ, გზადაბნეულ მოყვასთ, რომელთაც თვით ის შეუნდობდა. ჩემი დღეები დათვლილია. ამჟამად თქვენგანაა დამოკიდებული მოიქცეთ ისე, რომ სიცოცხლის აღსასრულის უამს ვიგრძნო უმაღლესი ნეტარება, რომელსაც ადამიანის სულს ძალუქს მიაღწიოს ამ წუთი-სოფელში, – შეერთება ღმერთთან, რომელიც განიცადა ქრისტემ, როცა, ჯვარზე განთხმული, სიკვდილის უამს, ღვთიურ სიყვარულის შექმით განათებული, ევედრებოდა შემოქმედს შენდობას იმის მტრებისას, რამეთუ – „არა იციან რასა იქმან!“

ეს თხოვნა დაიბეჭდა 1908 წლის 13 დეკემბრის „დროებაში“. გალაკტიონის ლექსი კიდევ უფრო ადრეა დაწერილი. მაგრამ გამორიცხული არ არის, რომ საზოგადოებისათვის ადრევე ყოფილიყო ცნობილი ოღღა ჭავჭავაძის განზრახვა, სურვილი და გალაკტიონიც თანაუგრძნობს დიდი მწერლის ქერივს.

სხვათა შორის, ოღღა ჭავჭავაძის თხოვნას აღტაცებაში მოუყვანია ლევ ტოლსტოი. ხოლო მწერალ ივანე გორბუნოვი პოსადოვის ამასთან დაკავშირებით სპეციალური სტატიაც

¹ გაზ. „დროება“, 1908, №22.

კი დაუბეჭდავს „რუსსკიე ველომოსტში“ – „სინათლე აღმოსავლეთიდან მიდის“¹.

ჩვენს ეურადღებას განსაკუთრებით იმსახურებს ის ლექსები, რომლებშიაც ლირიკული გმირის ენებათაღელევა შედარებით ვრცლად წარმონიშნება. წინა პერიოდის ნაწარმოებებში პოეტის განცდები უმეტესად მიქმადლული იყო. მოვლენების აღწერას, ვითარების წყენებას ეთმობოდა მთავარი ადგილი. ამჯერად კი გალაკტიონისთვის საინტერესოა არა ფაქტი თავისთავად, არამედ ამ ფაქტიდან მომდინარე შთაბეჭდილება.

მეორე სიახლე ისიცაა, რომ სვედს თუ ცრაგიკული განწყობის მიზეზად, სოციალური ან ეროვნული უბედურების გარდა, გამოცხადებულია სხვა, ვოქვათ, შინაგანი, ფილოსოფიური მომენტები. ამ მხრეს საეტაპოდ უნდა ჩაითვალოს „მაისის ღამე“. აქ პირველად გამოძვლავნდა შედარებით მკაფიოდ ის მოტივი, რომელიც შემდეგ წამყვან ადგილს იკავებს გალაკტიონის შემოქმედებაში:

*„მიყვარს მე ღამე, ჩემის ფანჯრიდან
ცქერა, თუ როგორ ერთის ცაზედ მიყვარე,
როგორ ბრჭყვიალების იმისი გვერდით
ვარსკვლავი ეშხით – სასე მერთოღუვარე...“*

დასაწყისი თითქოს ახალს არაფერს გვპირდება. მომდევნო სტროფებშიც გრძელდება ბუნების სიმშვენიერის აღწერა და მისით ტკბობის სურვილიც არის გამოხატული:

*„მაგრამ არამც თუ აღარა ვტკბები,
პირიქით, ვტირი გარემოებით,
სულ სხვა ფიქრები მიდგება თვალწინ.
არ მახალისებს მაისის ღამე,
და მსურს ვიტირო, ვიტირო მუდამ,
ვიტირო ის დროც, რა დროც კი განველე!“*

აქ უკვე მინიშნებულია, რომ გალაკტიონი თავისი წარსული ცხოვრების განხილვით ინტერესდება, საკუთარი სულის სიღრმეში იძირება; სვედის არა გარეგნულ, არამედ შინაგან მოხუხებს ეძებს.

1907 წელს გალაკტიონმა რამდენიმე პესეს დაწერა, რომელთაგან ყველაზე ღირებულია ორმოქმდებისანი „სურათები ცხოვრებიდან“. სხვათა შორის, იგი სცენაზეც წარმოადგინეს. გალაკტიონის დღიურში ჩაუწერია: „გუშინ, 30 მარტს, ჩემმა ამხანაგებმა გ. მიხელიძემ, ა. დევედარიანმა, ვ. გოგოძემ, მ. ყიფშიძემ,

¹ ა. გაწერელია, რჩეული ნაწერები, I, 1962, გვ. 563.

პ. ნარკვიანმა და სხვებმა წარმოადგინეს წემი „სურათები წვენი ხალხის ცხოვრებიდან“. სპექტაკლი საშუალო დონისა იყო. ძალიან კარგი იქნებოდა, ამხანაგებს რომ არ ეცინათ როლების შესრულებებისას და ეთამაშათ გენადი მიხელიძის მსგავსად“.

ნანს, ხასწავლებელში გალაკტიონს მწერლად იცნობენ. მისი ნაწარმოებებით ინტერესდებიან, კითხულობენ, დგამენ...

„სურათები ცხოვრებიდან“ ურიგო შთაბეჭდილებას როდი ტოვებს. შდიდარი ვაჭრის – გაბრიელის სახე ნამდვილად დასამახსოვრებელია. ეს პერსონაჟი ინდივიდუალური ნიშან-თვისებების მატარებელია. როგორც სათაური მიგვანიშნებს, პიესაში თანამედროვე ცხოვრების სურათებია წარმონეწილი, კერძოდ, რევოლუციის ეპოქაა ასახული.

გაბრიელი არ თანაუგრძნობს სოციალ-დემოკრატებს. აღშფოთებულია მათი მოთხოვნით: „ძირს თეითმპყრობელობაო“. „გაიძახიან ხელმწიფე არ გვინდა და ღმერთი არ გვინდაო. შეიგენით, შეიღო, შეიგენით, რომ ხელმწიფე მიწიერი ღმერთია. აბა, მითხარით, რა იქნება უხელმწიფოდ, რა?“ – ეუბნება გაბრიელი შეილებს: იასონსა და თამარს, რომლებიც აჯანყებულებს თანაუგრძნობენ. გაბრიელი ძველი ყაიღის კაცია. მისი აზროვნება და მსჯელობა ტიპურია.

მდიდარ ვაჭარს ბინაში შეუვარდებიან ყანალები, ერთი სოციალ-დემოკრატები. მოსკლავენ გაბრიელს და გაძარცვავენ ოჯახს. საბოლოოდ ირკვევა, რომ მომხრუნდი რევოლუციონერები არ ყოფილან.

რატომ აირჩია გალაკტიონმა ეს თემა? მწერალს სურს ხაზი გაუსვას იმ გარემოებას, რომ ქვეყნად ანარქია სუფევს. სოციალ-დემოკრატთა სახელს ბევრნი ეფარებიან და დიდი ზიანიც მოაქვს სასოგადოებისათვის.

ცოტა მოგვიანებით გალაკტიონი წერს ესკისს: „ძველი და ახალი მებრძოლები“, რომელშიაც რევოლუციის თემას უბრუნდება. მას აღელვებს ის გარემოება, რომ სოფიერთები მიეტმასნენ აჯანყებულებს, რათა ამდერეულ წყაღში თვესი დაეკირათ. რევოლუციის დამარცხების შემდეგ ისინი ხალხს განუდგნენ. გალაკტიონი სატირულ ფერებში გვიხატავს ასეთ პიროვნებებს. ესკიზს მოვიტანთ მთლიანად.

ძველი და ახალი მებრძოლი

„მაშინ, როდესაც აბობოქრებული ზღვა – ცხოვრება თავისი კალაპოტიდან გადმოიქვეფას ლამობდა, უკვე გამარჯვებულად ითვლებოდა, მაშინ...“

სოფელში ყრილობა იყო. ტრიბუნაზე ხმამაღლა ახალგაზრდა გლეხი ღაპარაკობდა:

- აირსიეთ წარმომადგენელი.
- შენ, შენ წარმომადგენლად!
- იყავი შენ! - არეულად ზრიალებდა ხალხი.

- მაშ, ვიქნები მე... მე მრწამს, რომ პირნათლად შევესრულებ ჩემს მოვალეობას - ვემსახურები ხალხს, ვიქნები მეტროპოლი სიმართლისათვის. ვერ შემაშინებს ვერავითარი დაბრკოლება, ვერც ჩვენგან უკვე დამონებული ძალა. წინ, წინ! ამხანაგებო! მივესალმით თავისუფლებას! - გრძნობით ათრთოლებული ხმით ღაპარაკობდა ორატორი.

მაგრამ მოულოდნელად ბედის ჩარხი უკუღმა გადატრიალდა. დამონებული ღამმონებლად გადაიქცა.

ეხლა სოფელში „ერთობის ხალხის“ უმეტესი ნაწილი რეაქციონერებად გადაიქცნენ, რაკი დაინახეს, რომ გამარჯვება იქით მხარესუა. ახელბეზენ ხალხს მთავრობასთან. შველიან მათს დაჭერაში და უმეტესად კი თვითონაც არბევენ ხალხს, რადგანაც ზოგიერთნი მათგანი სტრაუნიკებად ეკურთხნენ.

სად არის ეხლა ჩვენი ნაცნობი ორატორი - გლეხი, ანდა დაიცვა მან თავისი სიტყვა - იყოს ხალხის მომსახურე და სიმართლისთვის მეტროპოლი? - დიახ, შექასრულა მან თავისი სიტყვა - იგი სტრაუნიკია, ის ემსახურება ხალხს და იცავს სიმართლეს. როგორ, რანაირად?

აგერ ხალხი შეგროვიდა აფიცრის ბრძანებით - მაგრამ, რადგან ოვითონ ის არ არის, მის მოვალეობას ჩვენი ნაცნობი ორატორი - წარმომადგენელი ასრულებს.

- თქვენ, ვი, ვირებო! მოგვეცემთ თუ არა დღესვე გადასახადს?
- ხალხში ჩოჩქოლია.
- რას განუძღოთ ჰა? მხეცებო! - ღრიალებს სტრაუნიკი.

- კი, ბატონო, მოგართმევთ, მოგართმევთ, მაგრამ დღეს კი ვერა, ცოტა მოგვითმინე და...

- როგორ? მაშ დღესვე არ იძლევი? ნუთუ თქვენ იმასაც არ მადლობთ მთავრობას, რომ ცუდი კაცები მოგაშორათ, არა ხართ მისი მადლობელნი?

- ჰოი, უმეცარნო, ვირნო! რად არ გვაძლევთ გადასახადს! ჰო,

ვნახოთ, ვნახოთ!

- კი, შენი ჭირიძე, მარა...

- განუმიდით, ვირებო! მე თქვენ განიქნებთ სეირს, ეხლავე... ხმაიანად წამოიძახა სტრაჟნიკმა და მათრახი ხელში მომართა... მას მიბაძეს სხვა სტრაჟნიკებმა და... (ცხელ-ცხელი მათრახები ხაღხის ზურგს.

სტრაჟნიკი კი ახლაც დარწმუნებულია, რომ თავისი სიტყვისათვის არც კი უმტყუნებია. ის ემსახურება ხაღხს... იმგვარად თუმცა არა, მაგრამ აღფრთოვანებულ მოწოდებას განა უეცრად მოქნეული მათრახი არა სჯობია?

„ასე ჩემო მანასეო,

ხან ისე და ხან ასეო!“

იმასაც დაესძინა, რომ გალაკტიონი თვითმპყრობელობის დამსობის მომხრეა. ამიტომ უჭერს მხარს რევოლუციონერებს, მაგრამ ბევრ რამეში ჯერ კიდევ ვერ გარკვეულა. რევოლუციონერთა ცალკეულ

აქციებს არცთუ აღტაცებით ხედება, პარტიული ბრძოლისაგან შორს დგას.

1908 წელსაც გალაკტიონი არსებითად სოციალური და პოლიტიკური საკითხებით არის გატაცებული. რევოლუციის დამარცხებას სრულიად არ გამოუწვევია განწირულების ტრაგიზმი. ფაქტები დადასტოებენ, რომ იგი ოპტიმისტურად არის განწყობილი. გალაკტიონს რევოლუციის დამარცხება დროებით მოეღენად მიაჩნია. სწამს, რომ საბოლოოდ თავისუფლება გაიმარჯვებს, მაგრამ ამისთვის საჭიროა ბრძოლა, მსხვერპლის გაღება.

ლექსში „ბარიკადაზე“, რომელიც იანვარშია დაწერილი, ის ამბობს:

*„მეგობრებო, თვით განგებამ
ბედისწერად დაგვახატა,
რომ ჩვენ სისხლით შეიღებოს
დახლართული ბარიკადა!
დეე, მოგვხედეს გულში ტყეია...
მოგვეღება მისით ბოლო,
მაგრამ მაინც ასრულდება
ჩვენი რწმენა და სიმბოლო!
რომ ასრულდეს, რაც განგებამ,*

ბედისწერამ დაგუაჩაბა:
შვილებოს, შვილებოს,
წყენი სისხლით ბარბაკადა!“

ამავე თვალსაზრისს ავითარებს გალაკტიონი 20 აპრილით დათარიღებულ ლექსში „მაშ...“

„ნუ, ნუ დაკარგავთ ხასიოებას,
გრწამდესთ მოშაელის სახე ღიაღი.
და მხოლოდ მაშინ წვენ მოგვაშუქებს
მსუე შუქსლოური და განთიადი“.

პოეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ცხოვრებას იღვია აძლევს უფროს და სიძლიერეს. მის გარეშე დიდი საქმე ვერ გაკეთდება. ამიტომაც მოუწოდებს რევოლუციონერებს რწმენის სიმტკიცისა და შეურყენელობისაკენ.

პატრიოტულ თემასე დაწერილი ლექსი უფრო სვედიანია, მაგრამ არა ტრაგიზმის გამომხატველი. სრულად მოციტანთ 20 აპრისტოს შეთხისულ „სიმღერას“:

„მთილამ ისმის შესაზარი მწუხარე ხმები.
მუდამ გულის ატოკებენ მათი პანგები,
დადუმებით იაღბესი ეურს უგალებს იმ ხმებს
და ის კენესა მას საესებით შორს, შორს
იტაცებს.
ავონდება მას წარსული დიდება ძველი,
ავონდება დაკარგული წმიდა სახელი,
გაფრენილი სიტკობება და გაზაფხული.
სადღა არის ის სიცოცხლე და სიხარული!“

ნაცვლად ისმის შესაზარი, მწუხარე ხმები.
ოპ, რარიგად ატოკებენ გულის ის პანგები.
ცრემლითა და სისხლის ღეარით მორწყულა
მდელო,
დატანჯული ითხოვს შევლას, კენესს
საქართუელი“.

ეს სვედიანი განწყობილება სასოწარკვეთაში როდი იხრდება. გალაკტიონს სწამს საქართველოს უკეთესი ხვედრი. ეს მკაფიოდ გამოვლინდა იენისში დაწერილ ესკისში: „Дорогая родина! Нет, не все потеряно! Грузия еще восстанет. Да, она станет такою же Грузисию, каковою она была несколько вков тому назад! Да, не все потеряно! Когда-то скажем образоваиные сыны: Да здравствует освобожденная мать, родина Грузия!“

დასახსრუელს შევჩერდებით კიდევ ერთ ლექსზე:

„*ნუ მეუბნებით, რომ ფრთები
შეკამქალი აღმა-ფრენასა.
ნუ, ნუ მაგონებთ მგოსანსა
მომავალს ჭირს და სნებასა.
თვით ნემი ჭირიც და ლხინიც
ოცნებაშია წართული:
შენატრის აღმა-ფრენასა
ნემი გონება და გული.
მაშ რას შეესცქირო იმედით?
ეუმღერო ბოროტებასა?
ეხედავ მას, მაგრამ ოცნება
სულის ურწევნია მგოსანსა“.*

დიახ, ამ ოცნებით ცხოვრობს გალაკტიონი. როგორც მოგვიანებით იტყვის: „უპოქის გული ოცნებას მღერის გაბედისაუბით“. რა ხდება მომდევნო წლებში, რა აპირობებს მის ტრაგიქსმს? ვიდრე ამას გაეარკვევდეთ, ერთხელ კიდევ გადავავლოთ თვალი განხილულ მასალებს.

ჩვენ საგანგებოდ გაეამახვილეთ ყურადღება გალაკტიონის აღრინდელ ნაწერებზე. ისინი დღემდე შემოტანილი არ ყოფილა სამეცნიერო შიმოქცევაში. უფრო მეტიც, აბსოლუტურად უცნობი იყო საზოგადოებისათვის. მათი გათვალისწინება კი აუცილებელია მწერლის შემოქმედებითი ზრდისა და ფორმირების დასადგენად.

მასალათა ანალიზს იმ დასკვნამდე მიყვავართ, რომ გალაკტიონის აღრინდელ შემოქმედებაში ადგილი არ ჰქონია თქისებრიე ნახტომებს. თანდათანობითმა ზრდამ მიიყვანა იგი შთამბუჭდავ შედეგებამდე. ცნობილ თემებს თავდაპირველად დიდი წინაპრების – ილიასა და აკაკის წაბაძებით ამუშავენს. მაშასადამე, ჯერ კიდევ ვერ გაურღვევია შეგირდის არტახები, მაგრამ მგოსანი დღითიდღე იზრდება, ახალი მოტივებითა და თემებით ინტერესდება, სინამდვილის მოწაფური აღქმიდან სამყაროს არსისა და პიროვნების ფუნქციის განჩხრეკამდე მისის. უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი სულის სიდრქებში იხედება და, აქედან გამომდინარე, ცდილობს ადამიანის ურთულესი ბუნების დახასიათებას.

დამთავრდა სასულიერო სასწავლებლის წლები, ცხოვრების კიდევ ერთი ლამაზი მონაკვეთი.

იფანტებიან ძველი ამხანაგები. უკან რნება პატარა და წყნარი ქუთაისი. წინ დიდი და მშფოთყარე თბილისია. „ქუთაისო! მშვენება

შენი, არ ვიცი, იუ კიდევ გამახასლიებს. ჩემი ტურფა აღმსრდელი, იცი შენ ჩემი მღვთაშობა? გესმის შენ ჩემი გულის ძვერა? დაგ შორდი, მაგრამ ჩუთუ საბუდაბოდ“.

მშობლიურ ქალაქთან განშორება მიძევა. სულე ტირის...

სიბილისივ ანდამატივით იზიდავს.

პოეტური წვრთნის პერიოდი თითქმის გასრულდა და დადგა დრო მწერლობის კარის შეღებისა.

„მოუა ახალი სმენა აქარიშხლების მთაყვრის.

სულ ადვილია რწმენა, აუხდენელი ზღაპრის“.

~~ქალაქი~~ ~~საქართველო~~
ქალაქი ვერ გავიწივ შეგონებში სწავლას
ქალაქი სიბილისი
ქალაქი-საბურთალოს და ქუთაისი...
აქავერე შეგი შეგონებს - იქ არის შეგი.
წიბრ წყალი შიბრ ვიბიბი, ვიბიბი... ქალაქი...
ქალაქი სწავლას
სწავლას შეგონებებს ჩვენ
წიბრ წყალი სწავლას შეგონებს ვიბიბი, ვიბიბი...
ქალაქი

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 182.

„ღმერთო, რად გამაჩინე!“

„ათოყდა სამთრის ბაღებს,
მიქონდათ შაეი კუბო,
და შლიდა ბაირაღებს
თმაგაწეწილი ქარი“.

გალაკტიონი

1908 წლის სექტემბრიდან გალაკტიონი თბილისის სემინარიის მოსწავლეა. იწყება უამი დიდი მთაბეჭდილებებითა და მძაფრი განცდებით, თვალისმომჭრელი წარმატებებითა და სასტიკი მარცხით...

თბილისში სწავლის გასაგრძელებლად ჩამოსული გალაკტიონი ერთხანს ნაძალადევეში ცხოვრობდა. სადგურის მახლობლად დედის შორეულ ნათესავს, — რკინიგზის მუშას, — უბადრუკი ქოხი აქონდა ხელისგულისოდენა ბაღით. გალაკტიონიც ამ კაცს შეეკედლა.

საქართველოს უპირველესი ქალაქის მისუელი შეცნობაც აქედან იწყება. ახლა ძნელია იმის დახუსტება, თუ როგორი იყო კრმა პროეტის განცდები. მაგრამ ერთი რამ ცხადია, ნაძალადევი თვალსაჩინო

ანაბეჭდს გააკეთებდა მგრძნობიარე ემაწვილის სულშიკმაწვილისა, რომელმაც ცოტა მოგვიანებით გაბედულად განაცხადა:

„და ვით ქრისტემ გალილეა აირნია,
მე ტფილისი აეირნიე ბებური“.

ერთხელ გალაკტიონმა საგანგებოდ დამათვალეირებინა ხსენებული ადგილი, თან უცნაური ამბავი მომითხრო. მის ნათესავს თურმე ეკონომიკურად ძლიერ უჭირდა და მუდმივი პენსია რომ მიეღო, ჩარხს თითები მოაწყვეტინა. ამ ამბავს გალაკტიონი ისე ყვებოდა, თითქოს ტყაფუე ჩამოკონწიალებულ, გასისხლიანებულ და დანეჩქვილ მტევანს შეჰყურებსო. ყვებოდა ძრწოლვით და თვალუბში ჩამდგარი უსორო შიშით.

ეს ფაქტი იმიტომაც გაეიხსენე, რომ იგი მკაფიოდ ავლენს წარსულისადმი გალაკტიონის დამოკიდებულების სპეციფიკას. სოგი წარსულს ფერფლგადაყრილ სინამდვილედ აღიქვამს და მისადმი რეაქციაც გრძნობათა ხელახალ გაღვივებას ჰგავს. გარდასულისადმი მიმართება წარსულში არსებულ გრძნობათა გახსენებას არ სცილდება. ე. ი. ფაქტისა და მისგან მომდინარე განცდების დახასიათება შორი დისტანციიდან წარმოებს, უფრო სუსტად, მათი აღდგენა ხდება.

გალაკტიონთან კი ხშირად წარსული აწმყოდ პროექცირდება.

იმჟამინდელი განიცდებდა მიმდინარე რეალობად და მისადმი რეაქციაც ახალია. ე. ი. არა გრძობათა გახსენება, არამედ მათი გამოწვევა. ამიტომაც განცდათა ინტენსივობა შეუნელებელია, რეაქცია უშუალო, პოეტური სიტყვა მძაფრი და ემოციური.

მიუეზბრუნდეთ ძირითადად. გალაკტიონის თბილისში ჩამოსვლა არაფრით კგაყდა დიდ ქალაქში უბირი ყმაწვილის სტუმრობას; ყმაწვილისას, რომელიც აღტაცებით შესცქერის ყველაფერს, იხიბლება გარეგნული სიმშვენიერით და ყალბსაც ნაღდ ვერცლად იღებს.

გალაკტიონი უკვე კრიტიკულად მოაზროვნე მოქალაქეა. მას მკაფიო შეხედულებები აქვს მზისქვეშეთზე და მოქმედების რეალური გეგმით ხელმძღვანელობს. იგი ჩამოღის პროვინციული ტაბუის სიჯიუტით, რათა დაიპყროს და არა ემონოს. მისთვის არსებითი მხოლოდ სწავლის გაგრძელება როდია. თბილისში ყრთების გაშლას და აღიარებას ელის.

სემინარიაში შესვლისთანავე გალაკტიონი ყურადღების ცენტრში მოექცა. ეს განპირობებულია იმით, რომ ქუთაისელმა ამხანაგებმა თან ჩამოიტანეს დამწეები პოეტის ნიჭისა და სულიერი სიწმინდის ამბავი. ამას ემატება ისიც, რომ მოსვლისთანავე მან გამოაქვეყნა ლექსები „შავი ღრუბელი“ და „მოვარე კაშკაშებს“, რომლებმაც ყართო საზოგადოების ყურადღება მიიპყრო. რაც მთავარია, თვით გალაკტიონის პიროვნება ბადებს რიდსა და პატივისცემას. მასთან საუბარი, ურთიერთობა გაგრძობინებს, რომ გამორჩეულ ახალგაზრდასთან გვაქვს საქმე.

გალაკტიონი ენერგიული, შთაგონებული პიროვნებაა. მას ხჯერა საკუთარი თავისა; იცის, რომ ნიჭიერია და ეს არა მხოლოდ სიამაყით ავსებს, არამედ მოქმედებისკენაც უბიძგებს.

გალაკტიონი სემინარიაში მოსვლისთანავე აარსებს ხელნაწერ ჟურნალს - „შუქს“. ახალგაზრდა პოეტი მომზადებული იყო ამ საქმისათვის. ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში იგი ხელმძღვანელობდა ლიტერატურულ ჯგუფს, რომელსაც უნდა გამოეცა გაზეთი. ჯერჯერობით ვერ დავადგინეთ, შეესხა თუ არა ხორცი ამ განზრახვას. მაგრამ ჩანაფიქრიც მრავლისმეტყველია. სავარაუდოა, რომ ამ საქმისათვის ზრუნვა ვარკვეულ გამოცდილებას შესძენდა გალაკტიონს.

ვიდრე „შუქში“ გამოქვეყნებულ მასალებზე შევეჩერდებოდეთ, საჭიროა აღინიშნოს, რომ დღემდე სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანილი იყო ჟურნალის მხოლოდ ერთი ნომერი (დაცულია საქართველოს სახელმწიფო ლიტერატურულ მუზეუმში). ჩვენ მივაკულიეთ მეორესაც. იგი შესაძლებლობას იძლევა

გამოვამშვეუროთ გალაკტიონის რამდენიმე უცნობი ნაწარმოები; ამასთანავე, კიდევ უფრო მკაფიო წარმოდგენა შევიმუშაოთ უურნალის სახესა და მნიშვნელობაზე.

„შუქის“ პირველი ნომერი გამოვიდა 1908 წლის 9, ხოლო მეორე – 15 ნოემბერს. ის ნაფიქრებელი იყო როგორც ყოველკვირეული ორგანო.

უურნალი მცირე ფორმატისაა. ყდიანად თორმეტ გვერდს შეიცავს. გვერდი ორ სვეტად არის გაყოფილი. გამოცალკეებულაა ხარდაფი, რომელიც მაშინდელი წესისამებრ ყელეტონად იწოდება.

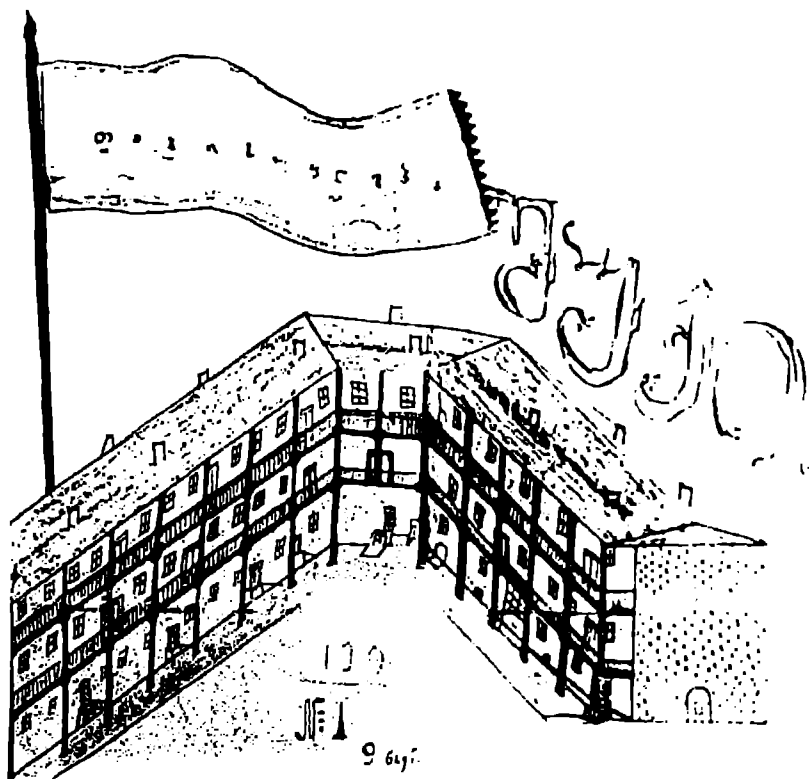
ტექნიკური გაფორმების თვალსაზრისით „შუქი“ სადა და მიმხიდველია. ორივე ნომრის პირველ გვერდზე დახატულია სემინარიის შენობა, რომლის თავზე წითელი დროშა ფრიალებს. მისი სხივები უხეად ეფინება გარემოს, სურათის ზედა მარჯვენა კუთხეში უურნალის სახელწოდებაა. ნახტის აუტორია პ. ხობისპირელი. მასვე ეკუთვნის პირველ ნომერში მოთავსებული კარიკატურა, რომელზედაც გამოსახულია ბერი, სემინარიის თანამშრომელი. ქვემოთ წარწერაა: „მოხვედით ნემდა ყოველნი ტვიროთმძიმენი და მაშერაღნი და მათრახითა ნემითა დაგამშვიდებთ თქვენ“.

მასალები გადაწერილია გალაკტიონის ხელით.

„შუქი“ ლიტერატურულ-მხატვრული ორგანოა. მასში ქვეყნდება ლექსები (8), მოთხრობები (2), დრამა (1), წერილები და სხვ. უურნალში თანამშრომლობენ ბონაპარტი (ქ. ქავთარაძე), ლადო ოსი (ვ. ფარნევი), თაყისუფალი (ს. ბაღურაშვილი), აბო (ვ. გორგოძე), პ. ხობისპირელი, თ. ასკისპირელი, ლაშელი, შხამი, მამაცი, მოლისკნელი, ა. ფ. და ლ. მ. ძირითადი სიმძიმე გალაკტიონის მხრებზე გადადის. იგი არა მხოლოდ რედაქტორ-გამომცემელია, არამედ წამყვანი პოეტი და პუბლიცისტი. „შუქის“ მასალათა შესამედზე მეტი, 10 ნაწარმოები, მას ეკუთვნის.

იმხანად სემინარიაში რამდენიმე ხელნაწერი უურნალი და გასეთი არსებობდა. მათ შორის ძალზე პოპულარული იყო დემონის (ქ. ქავთარაძის) უურნალი „ეკალი“. აღძრულ საკითხთან დაკავშირებით საგულისხმო ცნობებს გვაწვდიდა გალაკტიონიც. „შუქის“ პირველ ნომერში ვკითხულობთ: „...სემინარიაში გამოდის გასეთი „ჯაშუში“. გასეთის მიმართულება სემინარიიდან ჯაშუშობის აღმოფხვრაა.

მივიდეთ ახალი გასეთი „წვეთი“. გასეთი კარგ შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველებზედ. შიგ ჩართულნი არიან ლ. ტოლსტოის და პროფ. პეტრიაშვილის სურათები“.

«Գրքն»

Յանյ ինչո՞տ
 Երբեք Եստ
 Զի Զայոնյ լիճառնս օրդ
 Եւ յիս Լոյս
 Ընդ թմբուտ
 Երբեք Եստ լիճառնս
 Եւ յիս Լոյս
 Ընդ թմբուտ
 Եւ յիս Լոյս
 Ընդ թմբուտ
 Երբեք Եստ լիճառնս
 Եւ յիս Լոյս
 Ընդ թմբուտ

საფიქრებელია. სასწავლებელში მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებებიც არსებობდა. ასეთ პირობებში არცთუ ადვილია შედგას ელემენტების მიხედვით. გალაკტიონმა ეს შეძლო, რაც „შუქის“ პროგრესულ მიმართულებასა და რედაქტორ-გამომცემლის ავტორიტეტზე მეტყველებს.

„შუქი“ გამოირჩევა დემოკრატიული ხელისკეფებითა და საბრძოლო განწყობილებით, როგორც სარედაქციო წერილში არის აღნიშნული, მისი მიზანია ხემინარიში გამეფებული ბოროტების მხილება, მოსწავლეთა დარაზმვა თავისუფლებისა და ბედნიერების მოსაპოვებლად. „ჩვენი ახალი გაზეთი „შუქიც“... ეცდება იცნოს, გააპოს და თდნაეაც არის გაანათოს სიბნელით შოცული ხემინარიის ატმოსფერო... და თუ უკანასკნელი მისთვის შეუძლებელი შეიქმნა, ის კი შესაძლებელი იქნება, რომ მოსწავლეებს ეს ჯურღმულის ავი და კარგი გაარჩეინოს...“

„შუქი“ ეცდება აღნიშნოს ცალ-ცალკე ყველა მხარეები, გადაჭრილი გზით მისწვდეს სათითაოდ ყველას და საკადრისი პანდურიც ამოკრას!!..

მაშ. ვეცადით, გავაუმჯობესოთ ორგანო, რომლის მიზანიც წმინდა და სპეტაკია, ვეცადით ხელი შევეწყვიტო მის გაძლიერებას, რომ უდროოდ არ განისვენოს „წიაღთა შინა აბრამისასა“¹.

ერთი შეხედვით, თითქოს მოულოდნელია, რომ გალაკტიონი ხემინარიის „ხეურბლზე“ გადაბიჯებისთანავე აშიშველებს მახვილს, ბრძოლას უცხადებს მათ, რომლებმაც ვანათლების შესაძლებლობა მისცეს, შეიკედლეს და დროდადრო ეკონომიკურ დახმარებასაც უწყვეტ.

მაგრამ ვინც გალაკტიონის ხასიათსა და მისწრაფებებს იცნობს, მას ბუნებრივად მოეჩვენება ჭაბუკის ამგვარი მოქმედება. ხემინარია ამ შემთხვევაში მხოლოდ კონკრეტული დაწესებულება როდია, არამედ არსებული სისტემის განსულიერებაც.

ეურნალის ამოცანა ჩამოყალიბებულია გალაკტიონის ლექსშიც, რომელიც პირველ გვერდზე გამოქვეყნდა:

*„გაა.ჰე ბნელი,
ნაცვლად ნათელი
გადმოაფინე ტანჯულსა არეს,
რომ შენი სხივით,
იმედით ტკბილით
ანუგეშებდე ტანჯულ-მწუხარეს!
რომ ბელი ჩვენს
ამელის მხენს*

¹ ჟურნ. „შუქი“, 1908, №1.

აღარ დაგეცქერდეს განრისხებულად.

გააპე ბნელი,

ნაცვლად ნათელი

მოგეყვინე ტანჯულთ, სახსნელ იმედად!¹

სხვა მასალებშიც ის აწრია გატარებული, რომ ახალი პერიოდული გამოცემა თეალსანიხო როლს შეასრულებს სემინარიულთა ცხოვრებაში.

„შუქი“ უპირველეს ეოვლისაგამოირჩევა არსებელი ვითარების შეუყარავე კრიტიკით. რედაქცია გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ რევოლუციის დამარცხებამ სასოგადოებრივი ცხოვრების მაჯისცემის შესუსტება გამოიწვია. უმკაცრესი რეჟიმი დამყარდა სემინარიაშიც. მაგრამ საბოლოოდ მაინც სიკეთე იხეიმებს. მოვეუსმინოთ ქუჩუ ქაეთარაქს: „დღეს მთავრობა გამარჯვებულია სემინარიაში. ბნელეთი გამეყდა არა თუ სემინარიაში, არამედ მთელ რუსეთში. ეხლა ის დროა, როდესაც გამოღვიძებულია ყველა უხნეო და დაცემული, ეგრედწოდებული „ნაბირალები“.

ისარგებლეს ამ გარემოებით ჩვენმა ამხანაგებმა (თუ კი შეიძლება ამხანაგები ეუწოდოთ მათ), ისარგებლეს მთავრობამ და მასწავლებლებმა. წაიქდა ის ნეტარი დრო, როდესაც ყველა ეს გაიძეურები თავიანთ ბუნაგებში შიშით იმალებოდნენ. დღეს კი ბედმა გამარჯვება იმათ არგუნა; მთელი სემინარია მკუდროებას მისცემია და დადუმებულა.

მხოლოდ ათასში ერთი შეტაკება სემინარიის სოგიერთ დესპოტთან თუ დაარღვევს ამ დუმილს და დაამტკიცებს, რომ სიცოცხლე კიდევ არ მოსპობილა აქ, და კიდევ ღვივის ცხოვლისმყოფელი ნაპერწკალი.

მაღე ეს ნაპერწკალი მთელს სემინარიის გაველებს, დაამხოვს სალოცას კერებს და მედგრად, შეუპოვრად აღმართავს თავისუფლების დროშას².

რევოლუციური პათოსი აშკარაა. ავტორი გამარჯვების რწმენით სრდის მკითხველებს.

რამდენადმე განსხვავებული ტონითა და შანერით არის დაწერილი გალაკტიონის „როდის ჩამოგეწვედება შუქი?“

„იტანჯებოდა, მაგრამ მაინც ელოდა...

სიცივით კანკალებდა კუთხეში მიკუჭული გლახა...

ოხრავდა, „ოხ, როდის იქმნებაო“ – ამბობდა ის...

როდის იქმნება... საცოდავო, ვინ იცის, როდის ამოვა შენთვის

¹ ჟურნ. „შუქი“, 1908, №1.

² ჟურნ. „შუქი“, 1908, №1

დაბნელებული მზე, როდის გედირსება „შუქი“?

შენ ხარ ეს საცოდაო სემინარიელი. შენა ხარ სიბნელეში მიგდებული, მისი ნათელს მოშორებული.

შენ ხარ ის გლახა.

შენ ელი „შუქს“.

იტანჯები, საშინლად იტანჯები...¹

გალაკტიონის მინიატურაში ტანჯვის მოტივი მძლავრობს. მწერალი ნაგრულისადმი თანაგრძნობას, სიბრალულის გამოწვევას ცდილობს.

„შუქი“ თვითიმპერობელობის დამხობისაკენ მოუწოდებს მკითხველებს. „რუსეთის რევოლუციამ ვერ შეძლო ბევრი მიზეზებისა გამო თვითიმპერობელური აბსოლუტიზმი, რომელიც რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში მედგრად იღვამდა ფესვებს რუსეთში, გაენადგურებია, მაგრამ რაც აუცილებელია, ის უსათუოდ უნდა მოხდეს. ერთხელაც იქმნება მედგარი რევოლუციური ტალღები მაგრად დაეჯახებიან აბსოლუტიზმის შერყეულ ხლუდეებს და მიანგრ-მოანგრევენ მას. მაშინ ჩვენც, სელის შემხუთავ და გონების დამამახინჯებელ პირობებში ტანჯულებს გვედირსება შეველა. განეთავისუფლდებით კლერიკალური-იესუიტურ აღზრდის ბორკილებისაგან და პირნათლად მიეკვებებით „თავისუფალ სკოლას“ „თავისუფალ სახელმწიფოში“. მანამდის კი ვეცადოთ იმ პატარა წრეს მიინც შევეუნარჩუნოთ რევოლუციონური სულისკვეთება, რომელიც დღეს ჩვენს სემინარიაში მოქმედებს“².

ასეთი მსჯელობა არა მხოლოდ გაცოცხლებს, არამედ აღტაცებასაც იწვევს. გეხიბლავს ახალგაზრდა ავტორის გამბედაობა, პრინციპულობა და სწორი პოზიცია.

„შუქი“ მოსწავლეთა ჟურნალია და, ცხაიდა, მასში მთავარი ადგილი სემინარიელთა ცხოვრებას ეთმობა. რედაქცია ყურადღებას ამახვილებს სასწავლებელში გამეფებულ მძიმე ატმოსფეროზე. ამ მხრივ საინტერესოა ქ. ქაყთარაძის „სემინარიის კედლებში“, ე. ფარნევის „ამხანაგებს“, ხელმოუწერელი „ქრონიკა“, რომელიც, ჩვენი ფიქრით, გალაკტიონს უნდა ეკუთვნოდეს და სხვ. ამ უკანასკნელში გამოთქმულია აღშფოთება იმის გამო, რომ სემინარიის სამკითხველო მხოლოდ შავრაზმელურ „კავკაზს“, „ნოვოე ვრემიას“ და „კოლოკოლს“ იღებს. ავტორი ურჩევს ახალგაზრდებს, არ ისარგებლონ ამ გამოცემებით, არ შეითვისონ

¹ ჟურნ. „შუქი“, 1908, №1.

² იქვე, №2.

მათი ახრები „როგორც მეტად მკაცრი და უწმინდურნი“.

ეურნალისტი მკაცრად აკრიტიკებს აგრეთვე სემინარიის საავადმყოფოს, ძალზე ცუდად არის მოწყობილიო.

კონკრეტულ მასალაზე დაყუძნებული ნაწარმოებები ფართო დასკვნების შემცველია. სემინარიის ცხოვრება განიხილება როგორც საერთო სასოგადოებრივი ყოფის ნაწილი. ამიტომ ეურნალში მოთაგნებული თხზულებების მნიშვნელობა დიდია. ეს განსაკუთრებით ითქმის გალაკტიონის ლექსებზე. პირველ ნომერში, გარდა „შუქისა“, გამოქვეყნდა „ნიაიო“, მეორეში კი – „ნორნი გულია მისი თავდები“ და „მისთვის შევცქერო (კუძღვნი აკაქის)“, რადგან ბოლო ორი ნაწარმოები უცნობია, ამიტომ მოვიტანო მთლიანად.

„მომეცი ხელი, ხელავ დანიგრულს?“

არ გებრალედა დამონებულნი?

*გავსწითო მისკენ და ვაგრძნობინოთ
ბედნიერება და სიხარული.*

ავსწითო დროშა. დროშა სიმართლის.

ღავეკეთი მონება, ვიხსნათ მონები...

მომეცი ხელი... არ გიღალატებ...

ნორნი გულია მისი თავდები!¹

როგორც ვხედავთ, გალაკტიონი არა მხოლოდ თანაუგრძნობს ჩაგრულებს, არამედ იღუწის კიდევ მათი ბედნიერებისათვის. ლექსის განწყობილება ერთხელ კიდევ მიგვანიშნებს პოეტის რევოლუციურ მიდრეკილებებზე.

„მისთვის შევცქერო“ ეროვნული სულისკვეთებითაც გამოირჩევა. მხატვრული თვალსწრისით იგი შორსა დგას გალაკტიონის რჩეული ნაწარმოებებისაგან, მაგრამ ახალგაზრდა პოეტის მსოფლგაგების გასათვალისწინებლად უთუოდ საგულისხმოა.

„ხშირად შევცქერო მთას აყუდებულს...“

მისი სიტურფე შორს. შორს მიტაცებს,

გიჟმაჟ ოცნებას თავს ვერ ვუკავებ,

მიქრის, მიფრინავს და მეც მიმაფრენს.

გახწი, ოცნებაჲ. შენს სამეფოში,

ნუ ეკრძალები საქვეყნო ზღუდეს,

გახწი, გაფრინდი, მეც გამოიტაცე...

ხელავ მთას მაღალს და თვალუწვდენელს?

აი იქ არის შენი ხავეანე.

¹ კურნ. „შუქი“, 1908, №2.

ნემი ნუგეშიც იქ იმყოფება.
სამშობლოსათვის თავდადებული
გმირი ქართველი იქ მეგულება.
ის თავის ქვეყნის აყო ერთგული,
სამშობლოსათვის უკლერდა ჩანგი.
გულსა ხედებოდა, სულს აღვიძებდა
მისი მეღვარი, შიქხარი ანგი.
მაგრამ ის მოჰკლეს სიმართლისათვის.
ხმა ჩაუწყვიტეს სიმართლის მგოსანს,
გახწი, ოცნებაჲ... ხაქვეყნო ზღუდეს
ნუ ერიდები, გადაეკლე თავს!!
იცო, თუ არა, რომ შემოეწარდა
მას აქეთ მე მთა აქუცებული?
ტურფად, შემკულად ის მესვენება
და მისკენ მიმაქეს სული და გული.
ხშირად მომესმის მის მწვერვალდიდან
ხმა ნაღელიანი, ტირილი, კენესა
და ის ხმა გრძნობით ამოძახილი
სწვდება, მიშფოთებს გულის სიღრმესა.
მეგობრის კენესა გმირის საფლაკხედ
რა სამწუხარო მოხახმენია.
სტირის მგოსანი თავის მეგობარს,
სტირის, რომ არვის არ დარჩენია.
ძველ და საყვარელ მეგობართაგან
ყველამ მონახა საფლაკის კარი
და ეხლა მარტოს, ობლიად შთენილსა
გულს სუდა უკლავს, სუდა საზარი.
და ეხლაც მესმის მგოსნის ტირილი
და სულს მიშფოთებს იმისი კენესა.
შესტირის საფლაკს დაობლებული
და თან გარს უელის საფლაკის ქვებსა.
დიდო მგოსანო! ნელარა სტირი,
გესმის სიმღერა ქართველთა გუნდის?
ხედავ, იღვიძებს ქართველი ხალხი
და გამსჭვალული შენკენ ისწრაფვის.
ის ეშხადება, რომ გცეს თაყვანი
მისსა დიდებას, მის სიამაყეს,
განა არ იცი, რომ უღეთოდ მოკლეულს
შენსა მეგობარს ეს გაახარებს?
მაშ ნულარ სტირი, ნულარ ღერი ცრემლებს,

ზედ ნუ აკედები საფლავის ქვასა.
 ბოლო ეღება შენს მუღბივ ტანჯუებს
 და შენს უხაზღვრო ოხერა-კენესასა!!!
 მისთვის შეესცქერი მთას აყულებულს,
 იმისთვის მიყვარს იმისი ცქერა,
 რომ იქ მეგულების სატრფოს საფლავი
 და იქ ჩასული ჩემი ვენერა.
 იქიდან მესმის ხმა ნაღვლიანი
 მარტოდ შიენილის, ობოლი მკოსნის.
 გარშემო უვლის მეგობრის საფლავს
 და აღზნებული ეხვევა, აკოცნის!
 გასწი, გაფრინდი, ჩემო ოცნებაჲ.
 ხელაჲ მთას მაღალს და თვალუწკდენელს?
 აი იქ ნახავ, რასაც ეძიებ.
 აი იქ პოებ შენს სასუფუველს!¹

აკაკისადმი სიყვარული და მოწიწება გალაკტიონმა „შუქში“
 გამოქვეყნებულ სხვა მასალებშიაც გამოამჟღავნა. სტატიაში
 „აკაკის თებილე“ იგი ხაზგასმით აღნიშნავს ა. წერეთლის უდიდეს
 დამსახურებას ქართული კულტურის წინაშე. მას ტეშმარიტ
 უროვნულ, სახალხო პოეტად მიიჩნევს და სემინარიელებს მკოსნის
 თებილეში მონაწილეობისაკენ მოუწოდებს.

გამორიცხული არ არის, რომ „შუქის“ სხვა ნომრებიც
 აღმოჩნდეს. ეს ვარაუდი მით უფრო დასაშვებია, რადგან
 მეორე ნომერში გამოქვეყნებულ მასალათა ერთი ნაწილი
 დაუსრულებელია და რედაქცია მათ გაგრძელებებს უახლოეს
 ნომერში პირდება მკითხველს.

„შუქი“ ქართულ ხელნაწერ ჟურნალ-გაზეთებს შორის ერთ-
 ერთი საუკეთესოა. ამასვე მეტყველებს მისი რეკოლუციურ-
 დემოკრატიული ხასიათი და მასალათა სასურველი
 ლიტერატურული დონე.

ბარემ იმასაც ვიტყვი, რომ ჟურნალისტიკისადმი ინტერესი
 გალაკტიონს არასდროს განელებია. ეს აიხსნება იმიტოაც, რომ
 პრესა მას მიანდა არა მხოლოდ სინამდვილის ამსახველად,
 არამედ საზოგადოებრივი აზრის შექმნისა და ცხოვრებაზე
 შემოქმედების მიღაერ საშუალებად. ჩვენი საუკუნის გარიჟრაჟზე
 ძნელი წარმოსადგენი იყო ქართველი პოეტის გამარჯვება
 პრესასთან მჭიდრო კავშირის გარეშე. არსებითად ჟურნალ-
 გაზეთები აძლევდნენ ტონს ლიტერატურულ ცხოვრებას. ამას

¹ ჟურნ. „შუქი“, 1908. №1.

კავრად გრძნობდა და ითვალისწინებდა კიდევ გალაკტიონი.

მგოსანი მრავალ პერიოდულ გამოცემაში თნამშრომლობდა. რამდენიმე გასეოის შტატიანი მუშაკიც იყო. რედაქტორობდა ჟურნალ „ლომისს“. მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვან მიუღწენად მაინც საკუთარი ჟურნალის დაარსება უნდა მივიჩნიოთ.

რედაქტორობა მხოლოდ სწორ სასოგადოებრივ პოზიციას და წერის ნიჭს როდი მოითხოვს. საჭიროა ამ საქმეში მოღიანად შთანთქმა, გრძნობის გონებისადმი დამორჩილება, ორგანიზატორული უნარი. სარედაქციო წვრილმანებისადმი საგანგებო გულისუერი, გარკვეულ ერთფეროვნებასთან შეგუება, გამძლეობა.

გალაკტიონი თავისი არსებით ღირიკოი იყო, უკიდურესად ემოციური, ნერვიულიც და ის იმგვარი თავდადებითა და სისრულით ემსახურებოდა პოეზიის ღმერთს, რომ სხვა კერპებისადმი შესაწირი ნაკლებად რჩებოდა. მისი თავიდათავი მოწოდება ნამდვილად არ ყოფილა რედაქტორ-პუბლიცისტური საქმიანობა. ეს, რა თქმა უნდა, სრულიად არ ნიშნავს გალაკტიონის რამდენიმე ბრწყინვალე პუბლიცისტური ნაწარმოების შეუფასებლობას ან რედაქტორული საქმიანობისადმი ნიჭილისტურ დამოკიდებულებას.

გალაკტიონის ჟურნალისტური მოღვაწეობა საგანგებო შესწავლას მოითხოვს; საგანგებოსა და ობიექტურს, რომელიც თავისუფალი იქნება პოეტური გენიიდან მომდინარე შთაბეჭდილების სხვა სფეროზე უკრიტიკოდ გადატანის ტენდენციისაგან. ამჯერად კი ხაზგასმით აღენიშნავთ: „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალის“ დამსახურება მნიშვნელოვანია. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, სწორედ მისი მუშეობით გაეცნო ფართო სასოგადოება საქართველოს პოეტების მეფის არაერთ საუკეთესო ნაწარმოებს.

არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ ხსენებულმა ჟურნალმა გააერთიანა ძველი და ახალი თაობის წარმომადგენლები. ამ ფაქტის მნიშვნელობა მით უფრო საცნაური გახდება, თუ გავიხსენებთ, რომ 20-იანი წლების პირველ ნახევარში განსაკუთრებით იგრძნობოდა ლიტერატურულ დაჯგუფებათა ანტაგონიზმი და განცალკევებიდან მომდინარე ხარვეზები. ყოველივე ამის შესახებ უფრო დაწერილებით მეორე წიგნში ვისაუბრებთ.

დავუბრუნდეთ სიყმაწვილის პერიოდს.

გალაკტიონმა სწრაფად მოიპოვა ავტორიტეტი. იგი სასწავლებელში სახელმოხვეჭილი ლიტერატორის ქუჩე ქავთარაძის – დემონის გვერდით დააყენეს, სოგიერთები კულუარებში თუ საჯაროდ იმაზედაც კი მსჯელობდნენ, ვინ უფრო

დიდი პოეტია. ეს ჩანს ხელნაწერ ქურნაღში გამოქვეყნებული სტატიიდან: „პასკალის შეცდომა“. პუბლიცისტი შენიშნავს: „...რომელი უფრო მაღლა სდგას, ტ-მე თუ დემონი, ეს კითხვა, პასკალისაგან აღეიღად გადაჭრილი, ჩვენ ძნელად გვეხვეწება და გადაწყვეტაც იმისთვის მიგვიხდებია, ვინც არივეს ნაწარმოებს საფუძვლიანად შეისწავლის. ვერჯერობით კი შეგვიძლია ვიამაყოთ არივეთი, როგორც დემონით, ისე ტ-მით.

ჩვენ გვწამს, რომ არივე-მომავალში ერთს შეერთებულს ძაღას შექმნიან, როგორც ერთ სასწავლებელში მოსწავლენი, როგორც არივე ახალგაზრდები და ერთი იდეალებით გამსჭვალულნი. გვწამს, რომ მათი სამწერლო ასპარეზზედ გამოსვლით თვალსაჩინო წევრები მიემატებიან ქართველი პოეტების მეტად მცირე ჯგუფს“.

გალაკტიონის პატივს სცემენ ამხანაგები. ბუნებრივად თვლიან, რომ აკაკის თებულზე სემინარიიდან სიტყვა მან უნდა წარმოისთქვას.

ა.მექვიცი კლასის მოსწავლეებმა ქართული საღიტიტრატურო და ხაცეკვაო საღამოს გაძართვის ნებართვა აიღეს. საღამოს მომწყობ კომისიაში გალაკტიონი ერთხმად აირჩიეს.

სემინარიაში „საამხანაგო წრე“ წამოყალიბდა, რომლის მისაზნია კვირაში ერთხელ რეჟურატების, ლექციების, მოთხრობების, ლექსების მოსმენა-გახილვა. წრის წევრად ქ. ქავთარაძესა, ა. ანჯაფარიძესა და სხვებთან ერთად გალაკტიონიც მოსწვიეს.

გალაკტიონი აქტიურად მონაწილეობს სასოგადოებრივ ცხოვრებაში. ესწრება თავყრილობებს, ხშირი სტუმარია რედაქციებისა და ა. შ.

არაერთი კარგი დღე გათენებია, მაგრამ ყველაზე ძვირფასი მაინც 1908 წლის 29 სექტემბერი იყო. ამ დღეს „ჩვენს კვალსა“ და „ამირანში“ დაიბეჭდა მისი ლექსები „შავი ღრუბელი“ და „მოყარე კაშკაშებს“. მოგვიანებით გალაკტიონი წერდა: „როდესაც ჩემი პირველი ლექსი დაიბეჭდა, ჩემს ცხოვრებაში შემოიჭრა რაღაც ახალი, მე შეწყენებოდა, რომ სადღაც გაიღო კარი და მე ვიწრო და ბნელი საკნიდან ამოვედი თავისუფალ ასპარეზზე და ყველგან, საღაც თვალი გასწვდებოდა, იყო მზე, მოძრაობა და სინათლე“².

გალაკტიონი კმაყოფილია. დიდმა პრესამ კარი გაუღო. ამხანაგების მეტი პატივისცემით ეპყრობიან. მეგობართა წრემ, როგორც გ. მიხელიძე იგონებს, საზეიმო შეხვედრა მოუწყო. ...

¹ ქურნ. „შუქი“, 1908, №2.

² გ. ტაბიძე, თხ.ს., ტ. XII, გვ. 278.

შადრეენიან პატარა აუზის

გვერდით მე მივმართე გალაკტიონს მისასალმებელი სიტყვებით. მისი ლექსების დაბეჭდვის გამო¹.

ქუთაისიდან მ. ბოჭორიშვილმა მილოცვის ბარათი გამოუგზავნა.

ნათესავეებიც აღტაცებულნი არიან.

ნათლობა იღბლიანი გამოდგა. მალე „საქართველოში“, „დროებასა“ და „ფასკუნჯშიც“ იბეჭდება გალაკტიონის ლექსები.

„წარმოიდგინე ძმაო, — სწერს ტიცვიანი, — პირველად შენ რომ ეს ლექსები წამიკითხე, რაღა ვიფიქრებდი, თუ ეს ლექსები საქართველოს პირველ ჟურნალში, როგორიც „ფასკუნჯია“, დაიბეჭდებოდა. მაშ ვუსურვებ შენს კალამს გამარჯვებას, რომ გამოადგეს ჩვენს ისედაც დარიბ ლიტერატურას“.

თავს ნებას მივცემ, აქ ერთ გარემოებაზეც შევანიერო მკითხველის ყურადღება. მოგვიანებით გალაკტიონი წერდა: „...ახალმა ლიტერატურულმა მიმდინარეობამ, რომელიც 1908 წლიდან დაიწყო, შეეცადა წარსულისაგან შეუსრულებელი იდეების გატარებას, შემოიტანა რა თანამედროვე პოეზიაში ახალი სტილი...“²

რატომ მაინცდამაინც 1908 წელია მიჩნეული უახლესი ქართული ლიტერატურის დასაწყისად? ხომ არ იგულისხმება აქ გალაკტიონის სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლა? თუ ასეა, მაშინ საქმე გვაქვს თვითდახასიათების მეტად საინტერესო შემთხვევასთან.

იქნებ ამ ვარაუდის გასამაგრებლად მეორე ჩანაწერიც გამოვლგეს. მასში წინა ეპოქის დასასრულასეა საუბარი. მაგრამ დასასრული ხომ დასაწყისის საფეხურია. „— 1907 წელი. იღია ჭაუჭავაძის მკვლელობა ხდება საბედისწერო ძველი პოეზიისათვის — პიროვნებასთან ერთად თითქო ესვენება ეპოქა და იწყება ახალი“.

ილიას დაღუპვისა და სამწერლო ასპარეზზე გალაკტიონის გამოსვლის ფაქტის პოეტისეული აქცენტირება ნამდვილად საჭიროებს ღრმა გააზრებას.

ერთი შეხედვით, გალაკტიონი ბედნიერი უნდა იყოს. მაგრამ ამიღლებულმა „სულიერმა განწყობილებამ გასტანა მხოლოდ რამდენიმე დღე“. ეს გასაგებიცაა. გალაკტიონის ბედნიერების მთავარი განმსაზღვრელი დროებითი წარმატება არასდროს

¹ ჟურნ. „მნათობი“, 1962, №11, გვ. 127.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 70.

ბალაქტიონი - ხსულოერო ხსწაველებღოს მოხწაველე

ყოფილა. პოეტი ეყვებურულ ყოფით სიამეზე მალდებოდა. მას უფრო რთული და დიდი საფიქრალი ქონდა. ამიტომაც არ შეიძლებოდა ამგვარ წარმატებებს საერთოდ გარდაექმნა იგი. თუმცა ვერც იმას უარყოფთ, რომ რედაქციების წარმატებით დალაშქვრას თვალსაწიურ გაქვინა არ მოეხდინოს ახალგაზრდა ქაცხე.

გალაკტიონი მაინც სეკლიანი და დრამატულია. სული შყოთაყს, უკმარისობის განცდა ახრობს.

რა აპრობებს ამგვარ განწყობილებას? რატომ „სდის ცას ცრემლები“, რატომ „წაილო გული ნალექლმა?“ რატომ არის ასეთი უიმედო პოეტი?

„მაგრამ ის კი აღარ ვიცი,

რა იქნება ხაიდეუმლო

ისეთი, რომ ჩემს ცრემლთ დენას

და ჩემს ტანჯვებს მისცეს ბოლო“.

ეს, უპირველეს ყოვლისა, სამყაროს მოუწყვრიგებლობით, ცხოვრების დისპარმონიულობით არის გამოწვეული. ამას ყოველ ნაბიჯზე გრძნობს ემოციური და ფხიზელი გონების პოეტი. მომავალი მაინც ბუნდოვანია.

სასოგადოებრივ ტრადიციას პიროვნული ტკივილებიც ერთვის. მატერიალური სიღუბჭირე უიმედობას აძლიერებს. სემინარიის ხელმძღვანელებთანაც ურთიერთობა იძაბება.

თავდაპირველად გალაკტიონი ბეჯითობს. ეს იმას არ ნიშნავს, თითქოს ჭაბუკი მღვდლის ან მასწავლებლის კარიერას ეტრფის. ამ შემთხვევაში მას ამოძრავებს ცოდნის შექენისა და თავის გამონენის სურვილი; უნდა დედასაც ასიამოვნოს. ამასთანავე, აყად თუ კარგად, სასწავლებელი დაამთავროს. რათა გ'სა გაეხსნას უნივერსიტეტისაკენ. სხვათა შორის, გალაკტიონისთვის ნიშანდობლივი იყო ახალი საქმით, ახალი გარემოთი მყესეულად დაინტერესება. მაგრამ ხშირ შემთხვევაში ეს ცეცხლი სწრაფად უქრებოდა. ამჯერადაც ასე მოხდა. როგორც გ. მიხელიძე იგონებს, „თუ პირველ ორ-სამ თვეს გალაკტიონი ცოტა დროს მაინც ანდომებდა სავალდებულო საგნების შესწავლას, შემდეგ, როგორც იტყვიან, ყელამდე ჩაეფლა ლიტერატურულ მუშაობაში და თითქმის სრულებით უგულებელყო გაკვეთილების სწავლა. მასწავლებლები კი მკაცრად მოითხოვენ სავალდებულო საგნების ცოდნას“².

გალაკტიონს არც დრო და არც ნებისყოფა კყოფნის, საათობით უჯდეს ლათინურის თუ საღმრთო სჯულის სახელმძღვანელოებს.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 52.

² კურნ. „მნათობი“, 1962, №11, გვ. 177-178.

იგი ვერ ეგუება სემინარიას, მისი ინტერესები სხვა სახისაა. ამიტომაც უკლო სწავლას და წლის ბოლოს გამოცდა გამოაყუა.

დამოკლეს მახვილმა თავი იჩინა. დატოვებენ თუ არა სემინარიაში? ეს დამოკიდებულია განმეორებით გამოცდაზე, რომელიც აგვისტოში

უნდა ჩატარდეს. გალაკტიონი ძალზე მტკივნეულად განიცდის ვითარებას. სემინარიიდან გამორიცხვა მხოლოდ სწავლის მიტოვება როდია. ეს არის შერცხვენა, თავის მოჭრა; ეს არის დედის სასოწარკვეთა, ძმის შეშფოთება, სასოგადოების ირიბი ღიმილი. მან ღრუებით ყველაფერი გვერდზე გადადო და სახელმძღვანელოებს ჩაუღრმავდა.

აი, აგვისტოს მიწურულიც. გამოცდამ თითქოს ურიგოდ არ ჩაიარა, მაგრამ დაძაბულობა მაინც არ შენელებულა. მოუესმინოთ თვით პოეტს: „ეგ სამენი გყავდა... სწორედ საშინელი ეგ სამენი. უნდა ესთქვა, ამ რამდენიმე დღის განმავლობაში ათი წლის სიცოცხლე მომაკლდა. ეგ სამენში გავედი და რექტორმა (თვითონ მასწავლებელი სარეეზიოდ იყო წასული ოსურგეთში) ნახევარი საათის განმავლობაში შეუბრალებლად მაწვალა. მკითხავდა, მაგრამ პასუხებსაც ჩქარა და კარგად ვაძლევდი. ბოლოს ერთი კითხვა მომცა, ცოტა ამაზე შევეყოყმანდი, თორემ სხვა არაფერი არ შემწლია. ყოველ შემთხვევაში, მე დარწმუნებული ვარ, სხვებზე უკეთესად გავიმარჯვე, ე. ი. თუ ჩემი გადაყვანა სურთ, კიდევაც გადამიყვანებენ, თუ არა და, არ გადამიყვანებენ და ის არის. მე ვერა გამოგია, რას ნიშნავს ნახევარი საათი კითხვა, როცა სხვებს მხოლოდ თხუთმეტ ან ოც მინუტს კითხავდნენ.“

ჩემთვის ჯერ არაფერი გამოუცხადებიათ და არც სხვებისთვის. პირველ ენკენისთვემდე ვერაფერს გაიგებო. ამგვარად არის ჩემი საქმე. თუ არ გადამიყვანეს, თავს მოვიკლავ და ის იქნება; მობეზრებული მაქვს მაინც ცხოვრება...

ტყვილა კი არ ვიძახი, ჯოჯოხეთია აქაობა-მეთქი. ტანჯვა-წვალებაა ცხოვრება და მე ყოველ შემთხვევაში ვეცდები, შევამოკლო დაუხრულებელი წამება.

ფიქრები ერთი წუთითაც არ მასვენებენ. ღმერთს გეფიცები, ერთ დღეს მტკერის თავზე დაეტრიალდები. მსურდა რომ... მაგრამ აღარ ღირს ამაზე ლაპარაკი... თქვენ ისე არ იხედებით ჩემს გულში არასოდეს, როგორც გარემო... არ იხედებით; რა ვქმნა, არ ვიცი.

ცოტა იმედი მაქვს, სულ ცოტა იმედი და თუ ისიც გაჰქრა, ცხოვრებაც გაჰქრება.

თუ ღმერთი სწამთ ან რექტორს ან მასწავლებლებს, გადა-

ბალაკტიონი

მიყვანებენ... ვიცი, რომ გავიმარჯვე, ვიცი, რომ სხვებზე უკეთესად მე ვუპასუხებდი... მაგრამ როდესაც ერთ-ერთ კითხვაზე შეეწერდი, „ქუთათურები ამგვარები და იმგვარები ხართო“, დაიწყო. დაიწყო და აღარ გაათავა. სწამს, რომ არ სურთ ჩემი გადაყვანა, იმათი ნებაა!

მე კი ჩემსას აეხსრულებ!”

დედისადმი გაგზავნილი ეს ბარათი, რომელიც 1909 წლის 24 აგვისტოსი თარიღდება, დაწერილია აღელვების ეამს. დიდი განცდისას. ეს ჩანს სიტყვათა შერჩევასა და ხელწერაშიც.

წერილი კარგად აელენს გალაკტიონის მარტოობას, ხელიერ ღებრესიას, ობლობის განცდა მონაკედინებელია.

გალაკტიონის სიტყვები ღამის სენტიმენტალურ ფრაზებად არ უნდა მივიღოთ.

როგორც ჩანს, ახლოვდება ტრაგიკული აქტი; ჩახმახი შემართულია.

გალაკტიონი შემდეგ კლასში არ გადაიყვანეს და მოხდა მოსახლენი.

სიცოცხლე არ ღირს!

იგი კარბოლმუქავას სეამს და თავს იწამლავს. საბედნიეროდ, დროზე მიუსწრეს და გადაარჩინეს.

შეშფოთდა სემინარია, ახმაურდა პრესა, აღელდა ხაზოგადობა.

ამ ფაქტთან დაკავშირებით ძალზე ხაინტკერესოა აღმანახ „პირველ ნაბიჯში“ მოთავსებული აკ. შინაშეილის სტატია „თვითმკვლელობა მოსწავლეებში“. „ამ უკანასკნელ ხანებში, – წერს პუბლიცისტი, – გახუთებმა გამოაქვეყნეს სტატისტიკა მოსწავლეთა თვითმკვლელობის შესახებ. საუბედუროდ, ამ ტრაგედიას ბოლო არ ედება და გახუთები თითქმის ყოველდღე ახალ-ახალ ამგვარ მსხვერპლზე მოგვითხრობენ. ხშირად იგი ჩვენს თვალწინ ხდება და ღამისაა ისე შევაჩვიოთ ყური, რომ ეს საშიშარი რამ ჩვეულებრივ მოვლენად ჩაითვალოს. ჯერ კიდევ ნორჩი ახალგაზრდა საკუთარი ხელით სიცოცხლეს ისპობს და მით, ვინ იცის, თუ რა განძს ართმევს მომავალში საზოგადოებას, მაგალითად, აგვისტოს ბოლო რიცხვებში კარბოლის სიმუქავით თავის მოწამელა განიზრახა სასულიერო სემინარიის პირველი კლასის მოსწავლემ გ. ტ. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ჯერ კიდევ სულ ახალგაზრდაა, მის ღებსებს განცვიფრებაში მოყავს მკითხველი. თუ ღღეს მას ამდენი ძალა შესწევს, სრული იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ მომავალში უკეთესი დარჩება და ამისთანა ყმაწვილი, რომ ბედნიერ შემთხვევას არა, წუთისოფელს უნდა გამოხალმუბოდა. რა არის მიზეზი? რა აიძულებს ახალგაზრდობას გამოუ-

საღმოს ბედკრულ, მაგრამ იმავე დროს ტკბილ სიცოცხლეს?"¹

ავტორი შენიშნავს, რომ ცხოვრება ვერ თავსდება ძველ წარწერაში. მოსწავლეებიც, გამსჭვალულნი მაღალი იდეალებით, ვერ ურიგდებიან თანამედროვე ყოფას. ისინი ახლის წარმომადგენლები არიან და შეტაკებაც ძველის დამცველებთან ბუნებრივია, მაგრამ ამ შეტაკებაში ახალგაზრდობა მარცხდება. სწორედ ეს არის მოსწავლეთა შორის თვითმკვლელობის მთავარი მიზეზი. ახლა უნდა გალაკტიონს ხელის გაწვედნა, თანაგრძობა, ტკბილი სიტყვა. ხომ შეიძლება დემონმა სიკვდილის ცელი კვლავ მოიმარჯვოს?

პირველ სექტემბერს ოთხმა ამხანაგმა შინ მიაკითხა. ბინა ცენტრიდან მოშორებითაა და უკუირს გალაკტიონს, როგორ მიავნეს. მის სიხარულს საზღვარი არ აქვს. სამეგობრო სიმი შეირხა. უხილავემა ძალამ შეაკაჟა, თორემ ცრემლებსაც დადვრიდა. „გმადლობთ, მეგობრებო, გულწრფელად გმადლობთ! თქვენშილა დარენილა ხელშეუხებლად გრძნობის სისპეტაკე!“

უფროსი ძმა თავსე ადგას. ეს ცოტათი ამშვიდებს.

აი, სოფლიდან წერილი მოვიდა: ჭკუით იყავი, არ შემომიკიდო დაუკსებელი ცეცხლი; ნუ გენაღველება, დარწი, არა უშავს რა. სხეებსაც შეხვედრია ამგვარი საქმე. – სწერდა დედა. გალაკტიონს გული უკვდება.

„საბრალო დედა! მან იცის, რომ მე კლასში დაერწი, მაგრამ არ იცის, თუ რა მომივიდა შემდეგ. დაუკსებელი ცეცხლი არ შემომიკიდოვო... რას ნიშნავს ეს? ნუთუ მგრძნობიარე გული აქაც გ'ხას უნათებს დამცირებული და ბედკრული შვილის ყოფნა-მდგომარეობის წინასწარ საცნობად?“

ოხ, რა რიგ იტანჯება უხლა ის...

თითქოს ყურადღებასაც არ აქცევს ჩემს ეგზამენებში ჩაჭრას, მაშინ როცა ესეც საკმაოდ უშხამავს გრძნობებს...

რად გამაჩინე, ღმერთო, რად გამაჩინე!“

ნერვული სისტემა თითქმის მოშლილია. მცირე რამ ადვლეებს, სოგჯერ უმიზეზოდ მხიარულობს, თავის ყოფას უკვირდება და ისევე სასოწარკვეთილებას ეძლეუა. მცირეოდენი შეღავათი ისაა, რომ პანსიონი დატოვა. „სული მოშორდა შემხუთველ ქაერს, მოშხამულ დისციპლინას... დისციპლინას მონურს.“

მაგრამ მონობა სხვა მხრიდანაც მეჭიდება... სიცივე, სიმშლი და სხეები ჩემი ბატონები იქნებიან“.

სემინარიაში დადის. გაკვეთილებს ესწრება, მასწავლებელს

¹ აღმან. „პირველი ნაბიჯი“, 1909, №1, გვ. 8.

შესცქერის. მაგრამ გონება მისი სხვაგან ქერის. გალაკტიონის განწყობილებას კარგად გადმოგეცემს II სექტემბრის დღიური.

„აღდეკანაღელი დღე უფრო სევდით აღსავსე დღეა ჩემთვის.

სემინარიის კარიდორში მივიდიოდი. როცა გვერდით მწერალი ხმა შემომესმა... „Ах... министрский государь“

- მოვიხედე, რეკტორი იყო.

- მითხარით, თქვენ მოსწავლე ხართ თუ არა? მიპასუხეთ...

- დიახ, მოსწავლე ვარ! - მიუუბა... თეატრებში უთუოდ საშინელი მრისხანება გამომიკროდა...

- წელსეუდ ხელებშემოწყობილნი მოსწავლეები არ დადიან. დაეშეით ხელები!

არ დავემორჩილე, მაგრამ საშინლად ავღელდი.

- თქვენ იცით, ვისთან გაქვთ საქმე?

- ადამიანთან, ადამიანთან... - თეატრები ძალსეუ გაუფართოვდა. უთუოდ ჩემის სიმშვიდის გამო.

- წაიდეთ დოკუმენტები... გასწმინდეთ სემინარია... ეხლავე ამ წუთში...

აქაც სიმშვიდე მრისხანების მადლა აესწიე - მომეცით-მეთქი. ინსპექტორის კაბინეტისაკენ გასწია ხანქაროდ, მე კი ქვევით ბაღში წავედი.

არ გასულა ორი წუთი, ამხანაგი დამეწია და მითხრა: - რეკტორი თავის ბინაზედ გიბარებსო.

როცა მის ბინას მიუახლოვდი, ზარის დასარეკად გავსწიე ხელი. მაგრამ ის უკვე ჩემთან იყო.

- მობრძანდითო - და თვითვე შემიძღვა.

ის დამშვიდებელიყო. ღმერთო შეგცოადე, ამ წუთში ის ადამიანად მომჩვენა.

- დაბრძანდით, Я хочу маленькую нотацию вам прочесть.

Примирись с судьбой, будешь по-братский жить, лучше ли считаться уволенным из семинарии?

ამ... ბელს შეურიგდიო! მგონია სამართლიანად ეუპასუხე, სიკვდილს ვარჩეე-მეთქი.

უფრო გავცეცხლდი, როცა ჩემს სიკვდილის ხსენებაზედ ის წელში გასწორდა და ირონიულად მითხრა:

...Ты хотел те дьяволу душу отдать! Нет, братец ты мой, примирись с судьбой...

- კიდევ გაიმეორა ეს საძაგელი სიტყვები.

საშინელ მდგომარეობაში დაკბრუნდი კლასში. გაკვეთილი უკვე დაწყებულიყო... ქართულის მასწავლებელი ხან აქ აღაჯებდა უშნოდ ფეხებს და ხან იქ...

არ ყიცვი, არ მახსოვს, მომცა 'შენი'შენა თუ არა მასწავლებელმა დაგვიანებისათვის. სასწავლო წიგნის მაგიერ ლექსების რეკული ამომედო, სწორედ არ დაეკვირვებოდა. მასწავლებელი მომიახლოვდა, აიღო რეკული, გადაათვალიერა...

- სწორედ 'ეკეთესი იყო, ამათ წერას „სადმერთო წერილი“ გესწავლა, შენ ხომ იმისთვის დაგტოვეს.

მაშინაღურად მიუუგე რაღაც...

- არა, მითხარი, ძალიან ვიყვარს „სადმერთო წერილი“? არა?

ამ სიტყვებმა საერთო ხარხარი გამოიწვია მოელს კლასში. მეც გაჩეცინა.

- საიდან იცით, რომ არა? - ჩემის მხრივ დავეკითხე.

- ზედ გეტყობათ.

- აბა როგორ?

- შენ ხომ „სოციალისტი“ ხარ... ზედ გეტყობა, ზედ გეტყობა... ასეთმა ლოდიკამ განმაცვიფრა.

- მე ვერაფერი გავიგე თქვენი ლაპარაკიდან.

- ვერ გაიგეთ? ყმაწვილო, ეგ თმა გაგიშლიათ და მაშ ვინ იქნებით. თუ არა „სოციალისტი“.

'უკანასკნელი სიტყვები ისე ხაზგასმულად და სერიოზულად თქვა, რომ ჩემდაუნებურად გამეცინა. ჩემმა სიცილმა მთელი კლასის ხელმეორედ ხარხარი გამოიწვია.

ესეც 'შენი ქართულის გაკვეთილი და სამშობლო ენის მასწავლებელი!!!'

სხვა პედაგოგებიც იქედნურად, 'ზემოდან დასცქეროდნენ გალაკტიონს. ეს გულს უკლავდა ჭაბუკს და სამაგიერო რისხვას, ერთგვარ გაბოროტებასაც იწვევდა.

18 სექტემბრის ინციდენტი ღრმად ჩარჩა გულში გალაკტიონს. რუსული სიტყვიერების თეორიის მასწავლებელმა დამცინავად 'უთხრა ჭაბუკს:

„უნდა დაგვემორჩილო“. გალაკტიონმა მიახალა: „არავის დავემორჩილები, საკუთარი ნება მაქვს“. ამას მოჰყვა კამათი, რაც, საერთოდ, აკრძალულია სემინარიაში. განრისხებულმა მასწავლებელმა ისეთი სიტყვები იხმარა, რომელთაც ქუჩის ბიჭიც კი არ იკადრებდა და ეპითეტ „იდიოტით“ კლასიდან გააძევა გალაკტიონი.

სწავლის მხრივ მდგომარეობა არც 1909-1910 წელს გაუმჯობესებულა. საახალწლოდ გალაკტიონს ორები გამოჰყვა მსოფლიო სამოქალაქო ისტორიაში, ალგებრასა და ფრანგულში. სამები აქვს სიტყვიერების თეორიაში, ლათინურ და ქართულ ენებში. მცირე ხნით წარმატებას აღწევს, მაგრამ ესეც

ეყუემერულია. ამ ფაქტთა ფიქსაციით წერტილის დასმა სწორი არ იქნება, რადგან გამორიცხული არ არის ზემომოტანილი მაგალითების სხვადასხვაგვარად გაგება და გალაკტიონზე მცდარი წარმოდგენის შემუშავება. სინამდვილეში, თუ მოვლენებს მართებულ კვალიფიკაციას მივცემთ, გალაკტიონს არა თუ ჩრდილი მიაღებდა, არამედ უფრო მეტი სიდიადით წარმოინდობა – როგორც ამბობებელი მოქალაქე და პოეზიაში შთანთქმული პიროვნება.

შეშფოთებული დედა კითხულობს: „სად გაიფანტა მაგისი ნიჭი?“ და, მართლაც, რით აიხსნება ყოველივე ეს? მიზეზი მრავალია, რომელთაგან ძირითადს დაგასახელებთ:

1. გალაკტიონი ვერ ეგუება განათლების არსებულ სისტემას, ანაფორიან პედაგოგთა მოქმედებას. გამოუქვეყნებელ სატირაში „მესტიურიული (ვუძღვნი თბილისის სასულიერო სემინარიის მასწავლებლებს)“ იგი სამარცხენო ბოძზე აკრავს შუბლვიწრო აღმზრდელებს. მათ „ჩხიკვებს, შავ ყორნებს და ძერას“ უწოდებს. ამგვარად შემკობილთა შორის სოგიერთი არცთუ უცნობი მოღვაწეა. ეს განწყობილება ბუნებრივია გალაკტიონისათვის, რაც ნათლად ჩანს დაუბეჭდავ ლექსში „სიმღერა“.

„ყველა საწვალებელზე

საწამლავე მწარეა...

ყველა სასწავლებელზე –

ძნელი ხემინარია.

ველარ გეწოდები ნათელი

შეების გამომხატველი,

სულს გეიდაგავს რეჟიმი,

გულს აწეება ნაღველი“.

გალაკტიონს არა მხოლოდ სოგიერთი მასწავლებლის უეიცობა, სიმხდალე და სულნამცვეცობა აღშფოთებდა, არამედ პედაგოგიკის უკიდურესი ჩამორჩენა, ცალკეული დისციპლინების დახაფსებულობა და რეალობისაგან მოწყვეტაც. 1909 წლის 19 სექტემბერს დღიურში ჩაუწერია: „მაღე უნდა წარვადგინო თხსულება შემდეგი სათაურით: „*Бислѣишское учение о единстве человеческого рода*“.

მობრძანდით და ამტიცეთ ეხლა თქვენ, რომ კაცობრიობა ადამიდან იწყება... რომ დარვინი სულელი იყო და სხვა არავინ... ჩემი ამხანაგები (ე. ი. პირველკლასელი სემინარიელები) გამირულად ემზადებიან ჭერზე ფეხებით ჩამოიკიდონ დარვინი“.

ცხადია, პიროვნება, რომელიც დარვინისა და ფოიერბახის თეორიებს იცნობდა, ვერ დაკმაყოფილდებოდა სამყაროს შექმნის

ტრადიციული თეორიით. ამიტომაც სრულიად გასაგებია მისი ირონია.

სემინარიისადმი "ხისლი კარგად ჩანს აგრეთვე მოწაფეობისდროინდელ უცნობ ეტიუდში – „ამ ხანას მოგუცდი“.

ჭაბუკმა ბრძოლა გამოუცხადა ბურსას და ეს არ იყო ჩვეულებრივი პროტესტი. გალაკტიონი აქაც ორიგინალურია. მან ხომადღები დასწვა.

ეს არ არის უძღურებისაგან მომდინარე რისხვა. გალაკტიონი შორს მიდის. მას უკვე აწამებს ღმერთის არსებობის საკითხი. „ვინ არის ღმერთი? სად არის ღმერთი? თუ არის, რად დადუმებულა, როცა მის ტაძარს, მის წმიდათაწმიდას ფარისევლები აოხრებენ, შეურაცხყოფას აყენებენ? როცა მისი მცნება და სიტყვა რაღაც საბაზრო ფულად გადააქციეს, როცა ხატება მისი ოქროსა და ვერცხლში გასცვალეს?

„ღმერთი“ ჩემი ჩვეულებრივი ერთი საშინელი ფიქრთაგანი გახდა!

„ღმერთი“ და „აღამიანი“, „სეცა“ და „ქვეყანა“, „სიცოცხლე“ და „სიკედილი“!

უძილობის მსხვერპლი გამხადეს ფიქრებმა. ხშირად მხოლოდ განთიადისას ჩამეძინება, როცა ადგომის დროა... იმავე წუთში უნდა წამოუდგე... ვის გამოუცდია ამგვარი საშინელება?“

ეს შინაგანი გეგმა დიდხანს გრძელდება.

2. გალაკტიონი ავადმყოფობს, ამიტომაც გაკვეთილებს აცდენს, მეცადინეობა უჭირს. პროკლე დედას სწერს: „ჯაში ენახეთ და გალაკტიონი კიდევ გასინჯა. უოხრა. ფილტვები გქონია სუსტი და პაპიროსის წვეას თავი უნდა დაანებო. აგრეთვე, რაც შეიძლება, კარგი სასრდოობაა საჭირო, დღეში ერთი ბოთლი რძე უნდა სვაო. ღვინო ძალიან ცოტ-ცოტა უნდა დალიოს. მეცადინეობა შეგიძლია, მაგრამ დიდხანს მეტისმეტს ვერ აიტანო“.

ცხადია, ფიზიკური სისუსტე გავლენას ახდენს აკადემიურ მოსწრებაზეც.

3. ხასიათის ფორმირებას მნიშვნელოვნად აპირობებს ეკონომიკური ხელმოკლეობაც.

ციტატა პროკლეს ბარათიდან: „იწერები, გალაკტიონი წერილს რათ არ მწერსო. ამდენი შეიდი კაპიკი მასხრობა ხომ არ არის, სხვა, შარკლები არცერთს არ გვქონდა და ოცი მანეთი რომ მომიყიდა, შარკლები შევიკერეთ. გალაკტიონს კიდევ „პოლსაპოუკები“ მქონდა დახეული და გაეუკეთე“.

18 წლის ღამაზ და თავმომწონე ჭაბუკს, მრავალთაგან ნიჭიერ პოეტად აღიარებულს, გამოსაცვლელი ხალათიც არ

აქვს. ზოგჯერ შიმშილობს კიდევ და პაპიროსის ნაშვრებებს აგროვებებს. არდადეგების ქამს თბილისიდან სოფლად ჩასვლას ვერ ახერხებს. შიმშილს, უყულობის გამო, ვაი თუ უკან ვერ დავერუნდეთ.

არსებულისა და სასურველის პოლარულობა, შეცნობილი არააუცილებლობა ტრაგედიის ერთ-ერთი მიზეზი ხდება.

4. მთავარი მაინც ის არის, რომ გალაკტიონმა ნათლად გამოკვეთა თავისი მიზანი და მთელი ძალები მის განსახორციელებლად მიმართა. მისთვის, გარდა პოეზიისა, სხვა ყველაფერი მეორადი და უმნიშვნელოა. ენერჯისა და ინტერესის ასეთი ცალმხრივობა, მთელი ძალების ერთი კუთხით კონცენტრირება, რაც ესოდენ დამახასიათებელია გენიოსისათვის, ლოგიკურად იწვევს სხვა სფეროებისადმი გულგრილობას, მით უფრო, თუ ეს სფეროები მოქალაქეობრივი და ადამიანური თვალსაზრისითაც ნაკლებმისაღებია.

სურვილი და შესაძლებლობა ურთიერთგამომრიცხავია. გალაკტიონმა იცის, საჭიროა გაკვეთილების მოშლადება, მაგრამ შინაგანად არ ძალუძს. ესეც მწუხარების კიდევ ერთი სათავეა. 1909 წლის 29 ოქტომბერს დღიურში ჩაუწერია. „ორი თვე, სამოსწავლო წლის მეოთხედი თავდება. ხეალ უკანასკნელი გაკვეთილებია და ნიშნებსაც წარადგენენ.“

ღამ-ღამობით არ ვიძინებ. მაგრამ მაინც გაკვეთილებს ვერაფერი მოუქებერხე... ღამის არის დავდნე იმათ ზეპირობაში. ისტორიის მასწავლებელმა „ერთიანი“ დამისვა. გალობის მასწავლებელმა „ხოტების“ არცოდნისათვის „ორიანი“, ფრანგულის მასწავლებელმა კიდევ „ორიანი“. რომელი ერთი უნდა გავიკვეთო რიგიანად, ხეალ კი უკანასკნელად ყველა გამიძახებს. რუსული სიტყვიერება, ეს მშვენიერი საგანი, რაღაც საზისლარ „საზუბრაე“ საგნად გახდა... მიჭირს, საშინლად მიჭირს მეცადინეობა...“

ეს გარემოება ალბათ იმითაც უნდა აიხსნას, რომ გალაკტიონის მთელი ნიჭი, ყურადღება, ათვისების უნარი სხვა არხზე გადაირთო და პიროვნებას უკვე არ ძალუძს არსებულის შეცვლა. „გამოფხიზლება“. თავად შენიშნა: „მე მტანჯავენ, მაწვალებენ მისთვის, რომ ვერ ვსწავლობ; არ ფიქრობენ კი იმას, შემძლია ვისწავლო თუ არა?... ავიღებ ხელში კისელიოვის ალგებრას და მინდა ხელი გიტარაზე ან მანდოლინოზე გაგაცურო, ვიმღერო. ავიღებ ხელში ილოვაისკის „ძველ ისტორიას“ და მინდა ვხატო...“

გალაკტიონს მხოლოდ ერთ საკურთხეველზე მიაქვს შესაწირავი. იგი მთლიანად ხელოვნებით სუნთქავს.

ლიტერატურით ღრმა გატაცება კარგად ჩანს საკლასო

თხზულებებიდანაც. სემინარიაში ასეთ თემებსაც იძლეოდნენ: „სამების მონასტრის დაარსება“, „მოსეს მოწოდება“, „დმერთის პირველი გამოცხადება“, „მონობა ძველ ებრაელებში...“, „ილია მურომეცის დახასიათება“ და სხვ. გალაკტიონიც ვაღდეგული იყო დაეწერა ამგვარი თხზულებანი. საბედნიეროდ, შექმონახულია ეს თემები პედაგოგთა ჩასწორებებითა და რეცენზიებით. მათი გადაკითხვა ერთხელ კიდევ გვარწმუნებს გალაკტიონის გასაოცარ ნიჭიერებაში. თუ შავანი და მავანი ფაქტთა ფიქსაციითა და მშრალი კომენტარებით კმაყოფილდება, გალაკტიონი უპირატესად ფსიქოლოგიურ მომენტებზე ამახვილებს ყურადღებას და პოეტურ სურათებს გვაწვდის. მის თხზულებებში იგრძნობა თრთოლვა, განცდა. იგი არა მარტო საგანს, ობიექტს ახასიათებს, არამედ უპირატესად აღწერილისადმი თავის დამოკიდებულებას ავლენს. ამასთანავე ყოველთვის ინარჩუნებს ორიგინალობას. ამიტომაცაა, რომ პედაგოგები რეცენზიებში ხასს უხვამენ მის ავლითანობასა და გონიერებას. მაგალითად, „საქებია, რომ ავტორი გადმოგვეცემს თავის აზრებს“. ერთ პედაგოგს კი თავი ვერ შეუკავებია აღტაცებისაგან და თემის ბოლოს მიუწერია: „ამ თხზულებით ვრწმუნდებით, რომ ავტორში პოეზიის ცეცხლი ვაისხვის“.

ასეთი შეფასება დაიმსახურა „მდინარეთა მოდილებაში“. იგი საინტერესო პროზაული ნაწარმოებია – მკაფიო სიუჟეტითა და დინამიკურობით, მძაფრი განცდებითა და ლირიზმით. აი, შესავალიც:

„გაცრეცილი დღე...“

ჩემს მიუდრო სენაკში დუმილია. ირგვლივ ყველაფერი საიღუმლოებით სუნთქავს. წიგნები მწეხრითა და სევდით მობურულან. კედლიდან ფიქრთანად დაუხრიათ თავები პორტრეტებს. პატარა ქანდაკებაც სევდიანია.

ო, ეს ქანდაკება!

რაოდენ ბევრ ფიქრს აღმიძრავს იგი.

თანდათან ტივტივდება მოგონება.

ეს ჩემი პატარა დის ქანდაკებაა, გოგონასი, რომელიც ასე ადრიან. ყვეაილოვანი სიჭაბუკის ჟამს გაქრა. ის ქანდაკებაშიც კეთილი და მშუენიერია, როგორც რაფაელის „მადონა“. შემდეგ ლირიკული გამირი მოგვითხრობს აზობოქრებული მდინარის საშინელებასა და დის დაღუპვასუ.

ამ მოთხრობაში ძნელი არაა გალაკტიონისთვის დამახასიათებელი ნოტებისა და ფერთა ნაშავის ამოცნობა.

სხვა სასკოლო თხზულებებიც საინტერესო მასალას იძლევა პოეტის მსოფლმხედველობისა და წერის მანერის გასაცნობად.

თმაში „სიონის ტაძარი“ მკაფიოდ ჩანს ხედვის ოსტატობა და განხორციელების სიმძაფრე, პოეტური ნიჭი და მოქალაქეობრივი პათოსი. ერთგან გალაკტიონი წერს: „რაღაც შეუცნობელი სევდის მინაგჳარი სუფს მიხუთავს! მე მდუმარედ შევცქერ მის გაუქნებულ კედლებს. ნიაფი სახეში მცემს, თითქოს უნდა რაღაც მომაგონოს. წარმოვიდგინე ის დრო, როცა საოცრად ყვაოდა მშობლიური საქართველო, როცა ის კულტურის უმაღლეს მწვერვალს აღწევდა, როცა ძმურად და სიყვარულით ცხოვრობდნენ მამაცი ქართველები, როცა ერთ ხელში მახვილი ეპყრათ, მეორეში კი – ჯვარი და ისე ააგეს ეს უბრწყინვალესი ტაძარი“.

გალაკტიონის ეროვნული მისწრაფებები, პატრიოტული სულისკვეთება მძაფრად არის გამოხატული რეფერატში „საქართველოს შინაური მდგომარეობა XII საუკუნეში“. ავტორი იხსენებს წარსულს და უპირისპირებს თანამედროვეობას. იგი აღფროთოვანებულია გარდასული დიდებით და შეშფოთებულია აწმყოთი. მისთვის XII საუკუნის საქართველო შესწავლის კი არა, აღტაცების საგანია. გალაკტიონი ყველგულაობს წინაპართა სიდიადით. „გვაქვს უფლება ვიამაყოთ მით, რომ ერთხელ ჩვენც გვაყვდნენ წარსინებული მწერლები. პირნათლად შეგვიძლიან სხვა ერებთან ჩვენც მოვიგონოთ ჩვენი ლიტერატურის ბრწყინვალე წარსული“.

ამგჳარივე განწყობილებით გამოირჩევა თხზულება „გიორგი VI ბრწყინვალე“. მასწავლებელს მიუწერია: „ავტორს ეხერხება მოკლედ და მკაფიოდ ახრების გამოთქმა. მშვენივრად არის დახასიათებული გიორგი ბრწყინვალის მეფობა... ენა წმინდა ლიტერატურულია. სწორედ სასიამოვნოა ამგჳარი თხზულების წაკითხვა“.

გალაკტიონი სულს აქსოვს ასეთ ნაწარმოებებში. განსაკუთრებით ლექსს და ღამეს ანდობს საიდუმლოებას, რადგან ბევრს არ ესმის მისი. ფილისტერები ყასიდად უქნევენ თავს და მერე გამქირდაფი ღიმილით აცილებენ ჭაბუკ პოეტს.

გალაკტიონი თხზევაში პოულობს შვებას. წერით კი ბევრს წერს. დაამთავრა დრამატული ნაწყვეტი „სამი სურათი“. როგორც თვით შენიშნავს, „კარგი გამოვიდა“. დაწერა პოემა „მწყემსის“ X თავი, დაიწყო ხუთმოქმედებიანი კომედია „ფრანტიშვილი“.

მომდევნო თვეებშიც ინტენსიურად მუშაობს. ნადსონის „იუდის“ მიბაძვით წერს პოემას „კაენი“. კმაყოფილია: „კარგად დავიწყე, თუ არ მივატოვე. მაგრამ არ ვფიქრობ, რომ მივატოვო, საშინლად მეადვილება რაღაც. რითმები მწყობრნი არიან... ე. ი. გარეგანი ფორმა კარგი აქვს. გარეგანი ფორმა კი ერთი

მხარეთაგანია...”

22 ოქტომბერს გალაკტიონმა დაასრულა პოემა „ქართველი ქალი“, ხოლო 14 ნოემბერს საჯაროდ წაიკითხა „სამამხანაგო წრეში“, განხილვას დაესწრნენ არა მხოლოდ სემინარიელები, არამედ სათავედანაიწყო გიმნაზიის მოსწავლეები, გარეშე პირებიც. აქ იყვნენ ა. ტყემალაძე, გ. ქუჩიშვილი, დ. თურდოსპირელი, ა. ჯინჭარაძე და სხვები. პოემა მოიწონეს. გამოითქვა კრიტიკული შენისვნებიც. მაგალითად, თ. იაკობაშვილის აზრით, „ქართველი ქალი“, მიუხედავად დიდი მოცულობისა, მაინც ლექსია და არა პოემა. ტაბიძე ი. ჭავჭავაძის „დედა და შვილის“ და ა. წერეთლის „თორნიკე ერისთავის“ გავლენას განიცდისო“.

დ. თურდოსპირელი არ დაეთანხმა რეცენზენტს. მან პოემა უწოდა „ქართველ ქალს“. მშვენიერად არის დაწერილიო. ამასთანავე დასძინა, რომ სიუჟეტი მოძველებულია.

გ. ქუჩიშვილმა მსგავსებაზე ყურადღების გამახვილება ზედმეტად ჩათვალა. ცალკეული შემხვედრი წერტილები არ განსაზღვრავს ნაწარმოების საერთო ღირებულებასო.

მშენელები აღტაცებულნი დარჩნენ პოემის ყოვლით, იდეა კი დაიწუნეს. ამას გალაკტიონი შემდეგნაირად ხსნის: „წრეში ყველა სოციალ-დემოკრატია“. ისინი „სამშობლოს“ „კაცობრიობით“ ცვლიანო.

ეს მებრუნებდა მნიშვნელოვანი განცხადებაა. იგი უფლებას გააძლევს დაუასკვნათ, რომ გალაკტიონი არ იზიარებს სოციალ-დემოკრატთა ყველა შეხედულებას. უფრო მეტიც, პრინციპულად ეწინააღმდეგება მათ ეროვნულ პრობლემასთან დაკავშირებით. ამ მხრივ ახალგაზრდა პოეტი ილია ჭავჭავაძის გზას მიჰყვება; სწამს, რომ ინტერნაციონალიზმის საყრდენი პატრიოტიზმია. ვისაც თავის მომყე არ უყვარს, ვინც მამულის თავისუფლებისათვის არ იღვწის, იგი ვერც სხვას შეიყვარებს და ვერც მსოფლიოს ბედნიერებისათვის იბრძოლებს.

გალაკტიონი ნამდვილად განიცდის ილიასა და აკაკის გავლენას. მისი პოემა არა მხოლოდ თემით, არამედ პრობლემის გააზრებით, ცალკეული პასაჟებითა და საერთო სულისკვეთებით უთუოდ წააგავს „დედა და შვილსა“ და „ქართველ ქალს“ (არაფერს ვამბობთ სათაურთა იდენტურობაზე).

პოემას ეპიგრაფად წამძღვარებული აქვს ნ. ბარათაშვილის სიტყვები: „ჰოი, დედანო, მარად ნეტარნო, კურთხევა თქვენდა, ტბილ-სახსოვარნო!“ და ა. შ.

მოხუცი მეფანდურე იხსენებს წარსულს — ქართველთა გამბრუნებისა და ვაჟაკობის ამბებს.

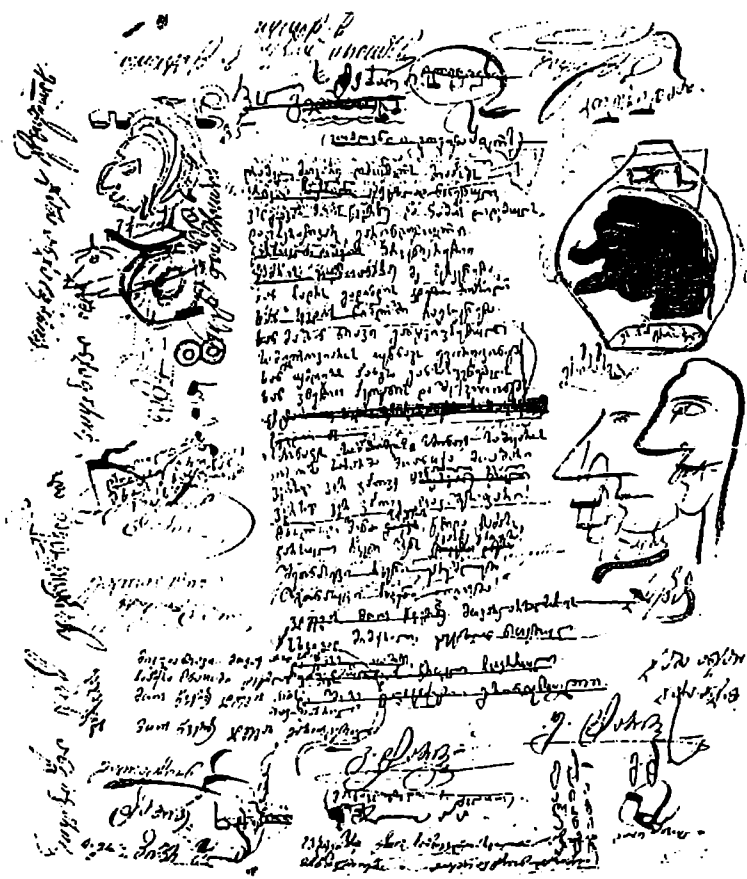
საქართველოს მტერი შემოესია. მამულიშვილებმა ხმლები გააშიშველეს. დედა ომში აგზავნის ერთადერთ შვილს და ყოველ ცისმარე ელის მის დაბრუნებას. დროდადრო ეტკი გაკრავს – ხომ არ შეირცხვინა თავი მისმა პირმშომ? მაგრამ აი, უპატრონო და ყაყარაშლილი მერანი გამოსნდა, რომელსაც მკერდი სისხლით აქვს შეღებილი. დედა მიხვდა, რომ მისი შვილი გპირულად დაიღუპა. შიკრიკიც ამას ადასტურებს:

*„ოჰ, თქმა არ ძაღმძის... მებმება ენა.
შენი ერთგული ძე იქ დაეცა.
წყენი ვარსკვლავი იქ წაესვენა,
იქ დაგვიბნელდა მოვარე და ზეცა.
ვერრა გაეაწყუეთ... როგორც აყთარი,
მისმელ დაჭრილი მტერს იგერებდა.
ვინ იცის, რამდენს დასცა თავზარი,
თავს არ ზოგაედა... ხხნას არ ეძებდა.
მისი სიკვდილით დაობლებული,
ქართველთა რაზმი აწ კარგავს იმედს,
სდგას უნუგეშოდ ზარ-დაცემული“.*

ქართველი ქალი მძაფრად განიცდის თანამემამულეთა შევიწროებას, განწირულებას. იგი მსწრაფლ ამხედრდება და ხმაღ შემართული მტრის რაზმში შეიჭრება. აღფრთოვანებული ქართველები ამარცხებენ მტერს. დაჭრილი დედა ბრძოლის ევლზე პოულობს შვილის ცხედარს, წაეკონება და სულს განუტევებს.

გალაკტიონი, ისევე როგორც XIX საუკუნის წყენი გამოჩენილი პოეტები, ქებათა ქებას უძღვნის ქართველ დედებს. წარსული მას აინტერესებს არა განყენებულად, არამედ აწმყოსთან მიმართებაში. მაგალითები ისტორიიდან მოხმობილია თანამედროვეობის გადახაღისების მიზნით და სურვილით.

*„რამდენჯერ ბრძოლით დასუსტებული
იდგა ქართველი გულდამაშვრალი
და ამ დროს, როგორც ზეციდან სული,
გარდმოვლენილა ქართველი ქალი.
ეს მხოლოდ მისთვის, რომ შეენახათ
დღემდე, რაც მათ სულს აღფრთოვანებდა.
დღეს კი შეხედეთ, ვინ ვართ, ან რა ვართ...
გულს ტანჯვა მიკლავს, უიქრი და სევდა.
ოჰ, როდის მოვა დრო განახლების,
როს ძალა დასცემს მოხეულ ძალებს
და კვლავ აღდგენილ თავისუფლების
ქაერში დროშა გაიფრიალებს!“*

აშკარაა, რომ გალაკტიონის შკაფით თვალსაზრისი აქვს ეროვნულ საკითხზე და ბრმად არ მიჰყვება ახალ დინებას.

იმასაც დაუხმენო, რომ ახალგაზრდა პოეტი გარკვეულად აღრმაგებს ილიასა და აკაკის ტენდენციას. მისი პერსონაჟი გაცილებით აქტიურია, ვიდრე თურგადალუქლითა ნაწარმოების გმირები. ილიასთან და აკაკისთან ქართველი ქალის აღტყინება ემოციისა და სურვილების გამულავნებას არ სცილდება. გალაკტიონთან კი იგი უშუალოდ ებმება ბრძოლაში.

გალაკტიონი ბევრს ფიქრობს არა მხოლოდ საკუთარ თავსა და მახლობლებზე, არამედ საზოგადოებრივ საკითხებზეც. 1909 წლის 26 სექტემბერს დაახაფლავეს ყოფილი ქალაქის თავი მატინოვი. პროცესიას, რომელმაც ვაგზლის მოედნიდან ვანქის ტაძრამდე მთელი ქალაქი გაიარა, არც ერთი ქართველი არ შეერთებია. გალაკტიონი გაცხებულა. „ნუთუ მატინოვი არა-რა იყო მათთვის? საშინელი ფიქრია, მაგრამ სინამდვილი კი არის, რომ არც ერთი ქართველი მე იქ არ შემიმინევია. უმეტეს ნაწილად სომხები იყვნენ.

რად გამწვავდა ჩვენსა და სომხებს შორის მღგომრეობა?! ნუთუ ძველი მეზობლობა და ურთიერთობა ეგრე უნდა გაქრეს? რად, რისთვის? განა ორივენი „ერთ ბედს ქვეშ“ არა ვართ? განა ორთავე ერს ერთი და იგივე საზოგადო მოსაზრება არ გვაქვს? არ ვიცო, რას ფიქრობენ!“

გალაკტიონისთვის მატინოვის დამსახურება როდია მთავარი. იგი უფრო პრინციპული საკითხით ინტერესდება და ორი დანაგრული ერის მეგობრობას, ურთიერთანადგომას ქადაგებს. ეს ფაქტი კარგად ამჟღავნებს მისი ეროვნული იდეალების სიწმინდესა და ინტერნაციონალურ მიდრეკილებას. 18 წლის გალაკტიონი საფუძვლიანად ერკვევა ერთ-ერთ ურთულეს საკითხში და რადიკალურად ემიჯნება ვაინაციონალისტებს.

ეროვნულ პრობლემას გალაკტიონი შორი დისტანციიდან როდი განიხილავს. უფრო მეტიც, პატრიოტიზმი მისთვის თემა კი არ არის, არამედ ყოველდღიური განცდის, წუხილის საგანი და ფიზიკურ ტკივილამდე მიმყვანი შეგრძენება.

20 ოქტომბერს ახალგაზრდა პოეტი მეჯლისიდან დაბრუნდა. საზოგადოება ქართული იყო, მაგრამ არც ქართული სიტყვა ისმოდა და არც ქართული სული ტრიალებდა. ეს აწუხებს პოეტს და ღამის 5 საათზე დღიურში წერს: „რა ფიქრები არ მიტრიალებენ თავში. ეხედავ ერის გადაგვარებას, დაუძლურებას და ბოღმით მექსება გული. ახალგაზრდობა მომავალს არაფერს კარგს უქადის, არ უნდა ფიცი!“

ახლა ჩვენთვის უფრო გასაგებია, თუ რა იქვევს გალაკტიონის ხეუდას და წუხილს, რატომ არის იგი ეხოდუნ ტრაგიკული ცხოვრებასა თუ შემოქმედებაში.

მაგრამ ეს მხოლოდ მამულის ხვედრით როდია გამოწვეული. მას ღრმად აფიქრებს სოციალური ავებდითობა, ქვეყნად გამეფებული ბოროტება, უსუღგულაობა, სასოგადოების ერთი ნაწილის მორალური დაცემა, მეორის ეკონომიკური სიღუბტირე... რომელ ერთს გაუსწოროს თვალი. სურს დაეხმაროს, უშუელოს დაჩაგრულს. მაგრამ არ ძაღუქს და ეოველივე ამას სასოწარკვეთილებაძდე მიქყავს.

ნოემბრის ერთ საღამოს ალექსანდრეს ბაღში შეიარა. უნდოდა დარდი გადაეყარა. ბაღის კუთხეში ოთხი ანრდილი შენიშნა. სამი მეძავე იყო, ერთიც ქქის ბიჭი. მიუახლოვდა და ყერი დაუგდო მათ ხაუბარს. ვაჭრობდნენ.

ბაღი ხავე იყო ხალხით. დახეირნობდნენ, მასლაათობდნენ, მხიარულობდნენ და არაყის აწუხებდა სხვისი გასაჭირო. მხოლოდ ერთმა ებრაელმა მიიხედა იქით, საიდანაც ორი თვალი უქმასოყილოდ ბრწინაყდა. დაინახა ნარნარი, თეთრი პირსახე, შავი ხუჭუჭა თმა, მიყვანილი ტანადობა და ამოიოხრა:

- რა გოგო გაფუჭებულა!

გალაკტიონი ხულით ხორცამდე შემრულია. მთელი ღამე ვერ ისვენებს. „საყვარელო დებო, საყვარელო დედებო! მაწუხებს თქვენი ყოფა, თქვენი გასაჭირი... რა ვქნა, რომ ვერ გშეველით, რა ვქნა, რომ ძალა არ შემწვეს... რა ვქნა, მითხარით! დებო, დედებო! განა თქვენ შევიძლიათ ჩემი ცრემლი დაინახოთ ამ წუთში? მე ესტირი, მაგრამ თქვენ რა?

ოჰ, უმსგავსოებაე ცხოვრებისაე“

ბარემ იმასაც ვიტყვით, რომ 1910 წელს გალაკტიონი წერს დრამას „ფული“. მხატვრული ღირსებით იგი, რა თქმა უნდა, ვერ გაუტოლდება ამ პერიოდის რჩეულ ღირსიკას, მაგრამ უთუოდ საინტერესოა ახალგაზრდა მწერლის მსოფლმხედველობისა და განწყობილების გასაცნობად. „ფულის“ სისუსტე, უპირველეს ყოველისა, კოლიზიების მოდუნებულობამ და პერსონაჟთა სქემატურობამ განსაზღვრა. მოქმედ პირებს აკლიათ ინდივიდუალური ნიშნები, ცხოვრებისეული ფერები. ამიტომაც მათი განცდების მიმართ მკითხველნი რამდენადმე გულგრილნი რჩებიან.

მოქმედება მეძავთა სახლში ვითარდება. დრამატურგი ცდილობს ფსკერის ბინადართა ხასიათებისა და მისწრაფებების ჩვენებით სასოგადოებრივი ცხოვრების გარკვეული სურათი

შექმნას.

არსებითი ჩვენთვის ისიც არის, თუ რატომ ჰკიდებს ხელს მწერალი ამ თემას. არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ არჩევანში ნათლად გამოვლინდა გალაკტიონის პესიმიზმი. იგი არა მხოლოდ ლექსებში, არამედ დრამაშიც ერთგულს რჩება თავისი მრწამსისა. მას მიაჩნია, რომ ცხოვრება საშინელია, ირგვლივ ბოროტება, ძალმომრეობა და მერკანტილიზმი მეყოფს, რომ ნათელი სხივი თითქმის არ ჩანს.

შემთხვევითი არ არის, რომ „ფულში“ არც ერთი დადებითი პერსონაჟი არ გვხვდება, ფინალიც სევდიანია. მართალია, მეძავთა სახლის პატრონი ხალივა იღუპება, მაგრამ მას კლავენ არა ჩადენილი ბოროტების გამ, არამედ გაძარცვის მიზნით, კლავენ გარეწრებო: ქალიშვილის გამყიდველი, ლოთი და უსახო სათარა და საიდუმლო ორგანიზაციის სახელს ამოყარებული აფერისტი და გაყრვნილი სანდრო.

როგორც ჩანს, გალაკტიონის პესიმიზმი დრმა და ფესვგადგმულია. ამ პერიოდში იგი ცხოვრების მრავალ უბანზე, თითქმის ყველა სფეროში უმეტესად თალხ ფერებს ამჩნევს.

აქ ოდნავ გადავუხვევთ და ერთ მაგალითს მოვიყვანოთ. ფუნიკულიორის პლატოზე მდგარი ჭაბუკი დასცქერის ქალაქს და ყველაფერი სევდიანად ეჩვენება. „გულნათუოქული ბუტბუტი მტკერისა, მოქალაქეთა ნაღვლიანი კენესა, მუშებისა და მოწაფეთა შეურაცხყოფილი ჰანგი, თითქოს შეერთებულად ამოაქვს ნიავს მთის მწვერვალზე“.

გალაკტიონი ხშირად ობიექტური რეალობიდან კი არ გამოდის, არამედ „მედანი“, ამ შემთხვევაშიც საგნები და მოვლენები მას იმგვარად მიაჩნია, როგორადაც ხედავს.

დავუბრუნდეთ „ფულს“ – ეს დრამა, როგორც აღვნიშნეთ, მხატვრული თვალსაზრისით არ ყელყელაობს. მიუხედავად ამისა, ნიჭიერი მწერლის თვალი და ხელი მრავალ ადგილას იგრძნობა. კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს ხალივას და როსკითა შეკატების ეპიზოდი. მეძავენი მოსაკლავად მიიწვივენ თავიანთ პატრონზე.

„პროსტ. – შეჩვენებულო ხალივა, რამდენს მოუშხამე სიცოცხლე, რამდენი მიაბარე ციუს მიწას მშობელთა და ნათესავთა დაუტირალი? შენ ფულით გეყიდულობ და ფულზევე გეყიდი. არ გეინდა ჩვენ ფული, დაგვიბრუნე უდარდელი დღეები, არ გეინდა ჩვენ ფული... ხალივა, მაცდურო ხალივა, ხმა ამოიღე“.

ეს აღშფოთება წუთიერია, მოქმედებაც – არამყარი და უგერჯილო. დანებმომარჯვებულ როსკიებს ხალივა ტკბილედ უღს გადაუყრის და ისინი მყისვე შეიცვლებიან. ქება-დიდებით ამკობენ

პატრონს: „მშენიერო ხალიჯა, გულკეთილო ხალიჯა“.

ავტორმა მოქმედებაში გეინგენა პიროვნებათა მორალური დაცემა გახრწნა. „ახალმა ცხოვრებამ“ მძაფრებს ადამიანის სახე დაუკარგა, ისინი მონებად აქცია. წამიერი პროტესტი, ბინდბუნდად გახსენება წარსულისა ვერ აპირობებს შეუპოვარ და თანამიმდევრულ ბრძოლას.

დრამის ცალკეული სცენები არცთუ ურიგოდ არის დაწერილი. ასეთია ლოთი მამის მიერ შვილის საროსკიპოში მიყვანა და გაყიდვა.

ერთი სიტყვით, ეს დრამა ცხოვრებაზე გულაღრენილ და ხელჩაქნეულ შემოქმედს წარმოგვინებს.

ჩვენ გალაკტიონის სვედის რამდენიმე მისეხი დაკასახელეთ. დამატებით კიდევ ერთ გარემოებაზე გვჩართებს ყურადღების გამახვილება. ესაა ეჭვი – ვინ არის იგი, შეუქალია თუ არა კვალის გაკლება?

სულში დემონი აყათურებს ხელს, ბაროტი სული ხარხარებს: – არარაობა! არარაობა! გალაკტიონს სურს წაუყრუოს, შავი ფიქრები მოიშოროს, მაგრამ საკუთარ თავს სად გაექცევა?

ეს ყველაზე დიდი ტანჯვაა!

ერთგან წამოსცდება კიდევ: – სულით ობღობაზე, უბედურებაზე ჩივილი ხელმოცარულობით არის გამოწვეული. „...ჩვენშიაც ბლომად არის ისეთი, რომელთაც წერის სურვილი აქვთ. თავსაც რაღაცას აღარებენ და ბოლოს „ბასტი“ გამოუდით; თურმე ნატი არ აქონიათ... ეს საშინელი რისხვია ზეცისა...“

არ უიცი, იქნებ მეც იმათ რიცხვში უურეკივარ. საშინელი ფიქრია! მართლა და, რა უნდა ვქმნა, მერე?“

როცა ასეთი ფიქრი ეწვევა, გაცოფებამდე მიდის, ადგილს ვერ პოულობს. ბოლოს ისეც იუმირს მოიშეგლივებს. ბაირონის ნათქვამს გაიმეორებს: პოეტი ან შეყვარებული უნდა იყოს, ანღა ღარიბიო... და დასძენს: – მე ორივე მოთხოვნას ვაკმაყოფილებ.

დროდადრო ისიც კი ეჩვენება, თითქოს თავადაა ყველაფერში დამნაშავე და თვითგვემით ესწრაფვის სულიერი სიმშვიდის მოპოვებას. სწორედ ასეთი განცდის უამს არის დაწერილი გენადი მიხელიძისადმი გაგზავნილი ბარათი.

„...არ დამიჯერებ, რომ იმ ღამეს მე თითქმის არ მიძინია და საშინლად ვტიროდი. ეტიროდი იმისთვის, რომ ამ ბოლო ხანს ხშირად ცუდი ხასიათის შევიქენი. ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ერთი ამხანაგი არ მყავს ისეთი, რომ არ მეწყენინებინოს. იქნებ ეს იმიტომ მომდის, რომ სიმართლე მეტად მიყვარს, მაგრამ უფრო ჩემს ცუდ ხასიათს ვაბრალებ. ვეცდები, ყველა ამხანაგს

ჩამოეწორდე, გაავსწყვიტო მათთან ყოველი კაეშირი, რომ ხასიათი გაეისწორდო“.

გასაოცრად მეტყველი ბარათია. ეჭვი, იმედი, სასოწარკვეთა, ალაგ-ალაგ ცინიზმიც... გ'სა ბუნდოვანი და გაურკვეველია. ათასგვარი ფიქრი ეჯარება ტაბუქს. ტრაგიზმი მძლავრობს, მარტოობისაკენ ლტოლუა დიდია. ამიტომ შემთხვევითად არ უნდა მოგვეხვეწოს ცოტა მოგვიანებით „უბის წიგნი“ ფიქსირებული სიტყვები: „მე აღვაგე ტაძარი, ტაძარი ჩემის ტანჯვა-წამების, რომელშიც შესვლა არ შეუძლია, ჩემს გარდა, არავის. მე არ შემძლია გადმოგცეთ, თუ როგორ ეწამე, ვერ ვიტყვი, ვერ გამოვთქვამ ამას. აი ამიტომ მე მენანება ამ ტაძრის დატოვება, მეშინია დაეუახლოვდე ადამიანებს“.

ყოველი უსიამოვნო ფაქტი საფუძვლიანი განსჯის საგანი ხდება, რასაც ფართო განსოგადება მოსდევს. გალაკტიონი თითოეულ ამბაყს სხვებთან კონტაქტში განიხილავს. ფიქრის გორგალი თანდათან იშლება და საბოლოოდ პოეტი მანც ყოფნა-არყოფნის საკითხამდე მიდის. „დღეს შემთხვევით მარტო დაერჩი. თვალწინ წარმომიდგა ჩემი წარსული ცხოვრება. გადაკეთვალერე წარსულის ტანჯვით საყვე ფურცლები. გონება ამერია, გრძობა დაეკარგე... წარსული... წარსული!..“

აწყო რაღა არის? – უფრო უკულო და უსულო, ეინემ წარსული. ნადსონის გულსაკლაგ სიტყვებს ვიმეორებდი: „Как мало прожило, как много пережито“.

ამის დამწერს ჯერ კიდევ არ შესრულებია 18 წელი. ის კი ცხოვრებით დაღლილი, მრავალტანჯული ბრძენის განცდას აელენს.

გალაკტიონი ბორგავს, ეძებს, ერთხანს ჰიპნოტიზმმაც გაიტაცა. ესწრება ლექციებს, ეცნობა ამ თემაზე დაწერილ წიგნებს. განსაკუთრებით იზიდავს თომა მანპარტის თხზულებანი. გადაწვეტილი აქვს საფუძვლიანად გაეცნოს ბორნას, ვაგნერის, ყააუერის ნაწერებს. დროდადრო პატარა ცდებსაც ატარებს.

მანც ვერ მშვიდდება. ყოველივე ეს აბორგებული სულისთვის ნახსაყუდელის ძიების გ'საზე მიკვლეული პატარა მღვიმეებია.

ერთხანს აპატიაც დაეუყლა. ყველასა და ყველაფრისადმი გულგრილი გახდა. აღიარებს კიდევ: „ეხლა, მხოლოდ ეხლა დაერწმუნდი, რომ მართლა გულგრილი ვარ ყველაფერზე, რომ აღარაფერი მრწამს... დედაჩემს წერილი გაეუგ'საენე... უწვეულო წერილი. თითქოს არც კი ვდარდობ, რომ ვგეთი წერილი გაეაგ'საენე, უმინაარსო, მხოლოდ ორიოდ სიტყვით. მასში კატეგორიულად მოეთხოვე ყველაფერი, რაც მჭირდება, მაგრამ არც ერთი თბილი

სიტყვა, არც რაიმე ნუგეში...

აქ უნებურად მაგონდება ლობინოვის „იპოხონდრიკი“.

გულისსწორს ეძებს.

გამოინდა კიდეც 17 წლის მომხიბლავი გოგონა. მას მარო ჰქვია. მამა სომეხი ძყავს, დედა – რუსი. ქართულად უჭირს საუბარი, როცა ის მეტყველებს, გალაკტიონი კეთილად იცინის. გოგონა ჭკვიანია, ლიტერატურით გატაცებული.

„მე შეყვარს! მაგრამ ვუყვარეარ მას? – აი საკითხი.

ოჰ, გული იწეწება!

მარო იქნებ ვერც კი გრძნობს ჩემ მისდაძი სიყვარულს.

იქნებ სათამაშო ბურთად მიუანნივარ, ისე როგორც სხვები. მაგრამ არ უფიქრობ, ის ჩემი ნიჭის თაყუანისმცემელი არის. ის ჩემი პატივისმცემელია.

ღმერთო, სანამდის გაგრძელდება ეს ტანჯვა და მოლოდინი? სანამდის, სანამდის?

სხვათა შორის, გალაკტიონს მისთვის მიუძღვნია ლექსი – „რა მშვენიერი იყო ნამი“. (ადრე მას „ნამი“ ერქვა). ამაზე მეტყველებს ერთი უცნობი ავტოგრაფი.

ეს გატაცება ხანმოკლე აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, გალაკტიონმა ვერც ამ მხრივ პიოვა ნავსაყუდელი. იგი კვლავ იტანჯება.

ამასობაში სექტემბერიც მიიწურა და პოეტი კრიტიკულად გადახედავს განვლილ გზას: „გაეიდა თვე, საშინელი თვე! თვე წამების, ტანჯვისა! მეტსაც ვიტყვი, თვე სულიერი არარაობისა! სექტემბერი გაეიდა... დროა მიეცე კითხვა ჩემს თავს: რა გაეაკეთე? თვის განმავლობაში კლასში მხოლოდ ორჯერ ვიყავი... მე უსინდისოდ უსარგებლობდი იმ გარემოებით, რომ მასწავლებლებს სულიერ ავადმყოფად მიეანნდი და ამ მხრით ჩემს პროცესს სწავლაში ყურადღებსაც არ აქცევდნენ.“

არც წირვა-ლოცვაზე, რომელიც საეკლესიოებულოდ არის გამოცხადებული სემინარიელებისათვის, მე არ დავდიოდი. მასწავლებლების და ინსპექციის წინააღმდეგ მთელი რევოლუცია მოუახდინე.

მაშ, რა გაეაკეთე?

მოვიხსენიებ ზოგიერთ კარგ მხარეებსაც. წიგნები ბლომად წავიკითხე... უურნალ-გაზეთები არ გამომოტოვებია... წერიტაც ბევრს ვწერდი... ბევრი კარგიც დაეწერე.

ე. ი. მთლად უნაყოფოდ არ ჩაუკლია თვეს! შავი ფიქრები მუდამ მწეწდნენ და მგლეჯდნენ. უფრო სასტიკად, ვინემ აქამომდე. რა დამიხსნის-მეთქი, ხშირად წამომიძახნია. ვიცი, რაც დამიხსნის. ე. ი. არაფერი არ დამიხსნის: გამოვეთხოვე ყველაფერს,

გამოვეთხოვე სულის სიმშვიდეს და მოსვენებას.

თვით „სიყვარული“, სხვებისთვის რაღაც კაეროვანი, პოეტების სიმთა უღერის საგანი, წემთვის არარაობაა.

იქნებ მე ეცდები? იქნებ ეს ასე არ არის?

ღმერთმაც კენას!!! ღმერთმაც კქმნას, რომ ვცდებოდე!”

გალაკტიონს სინამდვილიდან გაქცევა, სიმშვიდე, სულის მოფონება სურს, მაგრამ გზა არ ნანს და ეძალება ღკინოს. ადრეც სვამდა, მაგრამ ახლა ზუდიზედ თვრება. თაყადაც ამჩნევს, რომ მთლიანულ გზაზე დგება, მაგრამ ვერ მორევი საკუთარ თავს. „ეს რა სისაძაგლე მემართება... ღვინო, წყეული ღვინო! მე არ შეგონა თუ ასე მიეწევილი... მაგრამ გამტყუნება შემგვარი ხასიათის კაცის? ბახუსი მეტისმეტად მოწყალეა... ის მშენიერი საშუალებაა გულში იმედისა და სიცოცხლის ჩასანერგად... და ამის მეტი კიდევ სჭირია რამე ადამიანს? იმედი... იმედთან კი მოქმედებაც არის მუდამ... მოქმედებასთან უსაქმობის გაცილება და სრული ნეტარება... მე არ მინდა ამის მეტი რამე ვსთქვა მასზე. ამ შესამე ღმერთზე. ამ სოფლის უტყუარ სიმართლეზე და მყლობელზე.“

იმ მძიმე ტრავმის შემდეგ მთელი სექტემბერ-ნოემბერი გალაკტიონს თითქმის არაფერი დაუბეჭდავს. ეს ძლიერ აღონებს ტიცაანს. რა ხდება? კლასში დატოვებამ ყველაფერზე ხომ არ ჩააქნეინა ხელი გალაკტიონს? გაგრძელება დუმილი? იქნებ უკიდურეს წერტილამდეა მისული? „...როგორ ცხოვრობ, კაცო, მასე უნდა დაივიწყო ადამიანი! სხვა, რა ამბავია, რომ არაფერს ბეჭდავ. მაგას მოველოდი შენგან. სასოწარკვეთილებას რე მიეცემი, ნუთუ არ იცი, რომ ყველა ადამიანის ხეედრია ის, რაც შენ მოგივიდა. სხვას ვის ქონდა ია-ვარდით მოფენილი გზა მოღვაწეობისა, რო მარტო შენ გქონოდა. თუ იმ იმედით გინდოდა გამოსვლა, შემცდარი ყოფილხარ. აქ ჯავრით აღარ ვარ... გაფაციცებით უსინჯავ უურნალ-გაზეთებს, მაგრამ არ არის შენი იქ არაფერი. და რომ იცოდე, როგორ მომძაულა თავი მაგ გრიშაშვილმა თავისი უკუდო სონეტებით“.

ბიძაშვილის ბარათი სითბოთი ავსებს გალაკტიონს, მხნეობას მატებს. „ეხლა კი გულდადებით მინდა წერა რომელიმე გაზეთში ან უურნალში... დაივიწყებ მალე“.

ტიციანის წერილი ერთი იმ ძაფთაგანია, რომელიც ცხოვრებასთან აკავშირებს პესიმისტ პოეტს.

გალაკტიონს ბევრი თანაუგრძნობს, ამხნევენს. მაგალითად, გენადი მიხეილიძე მას „პროგრესული კაცობრიობის ტიპს, შურ-ბოროტების მოწინააღმდეგეს, სინათლისა და სიმართლის

მიმღევარს“ უწოდებს.

თუნდაც ქქუ ქვეთარაძესთან ერთიერთობა რად ღირს. მათ ბევრი რამ აახლოებთ. უპირველეს ყოვლისა კი, პოეზიის ფანატიკური სიყვარული და რომანტიკული ღვწოლვა.

ქქუმ თვალსაჩინო გაკლენა მოახდინა ახალგაზრდა პოეტზე. გალაკტიონი იგონებს: „მე ვერ კიდევ სოფელში ვიყავი, როცა დემონის რამდენიმე ღექსი წაკითხე თბილისის ერთ-ერთ ჟურნალში, მშვენიერი, გრამობიერი ღექსები, უბრალო, აკაკის ენით დაწერილი და შთაბეჭდილებებს მამგვრელი, როგორც მაგალითად მისი ცნობილი ღექსი: „ვიმ, ამ საღამოს...“

თბილისისკენ გამგზავრების წინა დღეებში ქუთაისში ერთი სემინარიელი შეშხვდა.

- იცი, - მითხრა მან, - სემინარიაში მარტო არ იქნები, იქ ერთი პოეტი დაგეხვდება.

- მართლა? ვინ?

- დემონი. - ქქუ ქვეთარაძე.

მე ეს სახელი წინაღვე გამეგონა, მოკოტმენლად კვლოდი მის გაცნობას“.

ქქუ გამორჩეული პიროვნება იყო. მას მეუღამ გარს ეხვიენენ ამხანაგები. დემონს ბაძაქუნენ არა მხოლოდ პოეზიაში, არამედ მეტყველებაში, თავის დაქერაში, ჩაცმაშიც კი...

გალაკტიონმა თბილისში ჩასვლის პირველსავე დღეს გაიცნო იგი. „...სემინარიელები ირგვლივ შემორტყმოდნენ ერთ ამხანაგს და გატაცებით უსმენდნენ მას. მოხაუბრე სემინარიელს შავი ლაიკის ბრწყინვალე ქელი ეხერა, სუფთა შავი ფერის პალტო და ხელთათმანები, პირველ შეხედვისთანავე შეამჩნევდით, რომ იგი მდიდარი კაცის შვილი უნდა ყოფილიყო.

- დემონი! გაიფიქრე მე. დემონი უნდა აქოს! ცოტათი გამხდარი სახე და ცისფერი თვალები ოცნებისანი გამოხედვით, რამდენიმე ძლივს შესამჩნევი უდროო ნაოჭი შუბლზე, სერიოსული, დიხჯი სახის გამომეტყველება. ყველა ამან ერთბაშად მომაჯადოვა. დემონი საუბრობდა თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაზე. საუბრობდა დიდი სიყვარულით მისდამი, რაც საუბარს ელფერს მატებდა. შემდეგ მე დავრწმუნდი, რომ ამ ყმაწვილის მსგავსი მოხაუბრე მთელ სემინარიაში ერთიც არ მოიპოვებოდა. მისი საუბარი უსათუოდ გაგიტაცებდათ, მოგხიბლავდათ, დაგათრობდათ. ვიდექი დიდხანს გარინდებული და ყურს ვუკვდებდი ამ ხალისიან, სიცოცხლით სავსე სემინარიელის საუბარს, რომელმაც ბოლოს ასე უმიზნოდ და ტრადიკულად დაასრულა თავისი სიცოცხლე.

იმ დღეებზე გაკვივებ, რომ დემონი მეორე კლასშივე დაეტოვებინათ ლათინური ენისთვის. ეს გარემოება თითქმის სრულადაც არ აღონებდა მას¹.

დემონი და გალაკტიონი მალე დაამეგრობრდნენ. ისინი ხშირად არიან ერთად და ამ წუთებს გალაკტიონის უბედნიერეს წუთებად თვლის ქუჩურ მთიყვანა გალაკტიონის ვალერიან გუნიას „საქართველოში“. ამ უურნაღში დაიბუჭდა მეგობართა ღუქსები. გალაკტიონი ხარობდა ქუჩურს წარმატებით. არქივმა შემოგვიწინა პატარა ბარათი: „მშაო გალაკტიონ, იმედია, არ დაიზარებ და ამხანაგ-ნაცნობებს მიაწვდი ამ ფურცელს. გამოცემა იკისრა ზ. ტიჭინაძემ. მხოლოდ საჭიროა ასამდე ხელმომწერი და იმედია, დამეხმარებით. შენი ძმა დემონი“.

ამ წიგნს არ ღირსებია დღის სინათლე. ქუჩურ თეიმეკლელობით დაამთავრა სიცოცხლე.

სემინარიაში მიმავალ გალაკტიონს ამხანაგი შეხვდა.

- წაბოდი საავადმყოფოში, დემონი ნახე.

- რა დაემართა დემონს?

- თავი მოიწამლა კარბოლის მკავეთ!

- ცოცხალია?

- ცოცხალია! ექიმები ამბობენ, რომ გადარდება.

მუხლებზე ეცემა გალაკტიონი: „ღმერთო, არა გაუჭირვო რა, ძვირფას ამხანაგს! გვევედრები, ღმერთო!“

20 იანვარს ღამით დემონი გარდაიცვალა.

იღვა 1910 წელი.

გალაკტიონმა მეგობრის საფლავზე ღუქსი წაიკითხა, რომელშიაც არა მარტო დიდი წუხილია გამოხატული, არამედ იმდროინდელი საზოგადოების გულცივიობა და გაუტანლობაც არის მხილებული.

*„სიყვარულს, ძმობას და მეგობრობას
ადამიანებს სთხოვდა ამაოდ.
აღშფოთებული გრძნობა ზღვად იქცა,
გული კი კუბოდ და სასაფლაოდ.
ვერ აიტანა სპეტაკმა სულმა
ადამიანთა მტრობა და შური.
ხელთგან გაუსხლტა სამტრო მახეილი
და ძირს დაეცა სუსტი, უძლიერი.
მხოლოდ როდესაც იგივე კაცი
თრთოლვით იწედა მისკენ საშველად,*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 246-247.

„ჩამომეცალე“, ხატქვა მომაკვდავმა
და ცას შეხედა უკანასკნელად...”

აქვე მოვიტანო ფრაგმენტს ქუჩის ერთი უცხოები ლექსიდან,
რომელიც გალაკტიონისადმი არის მიძღვნილი:

„სურათს რომ ნახაჲ, გაგახსენდები,
გაგახსენდება წარსულნი დღენი,
როს მეგობრობის კონა შევკარით,
ჩვენ ხელთა გვეპურა გრძნობის მოძეგნი“.

ამ ლექსში ხაზგასმულია ის ღრმა, გულწრფელი ურთიერთობა,
რომელიც დემონს გალაკტიონთან აკავშირებდა.

დემონის გარდაცვალებიდან ათი დღის შემდეგ გალაკტიონი
დღიურში წერს: „დვირფასო მეგობარო... შენი ანრდილი თვალწინ
მიდგას ყოველს ნაბიჯზე. შენი ნაღვლიანი სახე მაშფოთებს და
უიმედო ბოლმით მიესებს გულს. რა ექნა, უბედურმა, უთვისტომომ,
რამ გამიქარწყლოს მოსდევადებული შავ ფიქრთა გუნდი...”

ცრემლმორეული დაფფარფატებ სემინარიის კედლებში...
„დაობლდაო!“ ნურჩელუბენ მოსწავლეები. ცეცხლის გენიას
ბიკიდეებს ეს ერთი სიტყვა. ნუთუ მართლა დაეკობლდა... ნუთუ
მართლა აღარ არის ქუჩე... ჩვენი ქუჩე...

შენეგნებული იყავ, სიკვდილო! განა ცოტანი არიან ევარგისნი,
თითქმის „ჩაღად“ ფასდებულნი ადამიანები? რად შეგშურდა
ქუჩე... რად წაგვართვი დემონი?“

საგულისხმოა, რომ გალაკტიონმა ღირიკულ-რომანტიკული
პოემა „შანშე“, რომელიც 1910 წლით თარიღდება, სწორედ
დემონის ხსოვნას მიუძღვნა¹.

_____ განსაკუთრებით ბელნიერი იყო გალაკტიონი, როცა

¹ ქუჩესა და მისი ოჯახის შესახებ ძალზე საგულისხმო წერილი აქვს
პოეტის ძმის შვილიშვილს მუსიკათმცოდნე ნანა ქავთარაძეს, ქუჩის ბაბუა, დაეით-
თი დადიანებს ჩამოუყვანიათ ძველ სანჯეში მაცხოვრის ეკლესიის მშენებლობი-
სას. მოსწონებია დაეითს ხალხი, გარემო და აქვე დაიკვიდრებულა.

ტრადიცია - დეონისმოსახურება გაუგრძელებია ქუჩის მამია სიმონს, ქუჩე მრავალ-
შეილიანი ოჯახიდან ყოფილა - 8 დედამამიშვილი. პოეტის ერთ-ერთი ძმა
გიორგი (ბაბუ), შ დადიანთან, ქ გამსახურდიანთან, დ. შენგულაიასთან მეგობ-
რობდა. საგულისხმოა, რომ მან სამეგრელოს მიწა ჩაატანა შადლეა დადიანს
საფლავში და ჰურეს სოფრასაც გაუძღვა.

ქუჩეს მეორე ძმა კონსტანტინე - ტარტუს უნივერსიტეტის კურსდამთავრე-
ბული - ერთხანს აბელ ნუჟიძის მოადგილედ მუშაობდა. დაუხვრეტიათ 1937
წელს.

მესამე ძმა დაეითი - ისიც ტარტუს უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული -
გიორგი პლუხანოვის თანამებრძოლი და თანამშრომელი ყოფილა (პირადი მდი-
ვანი). ქავთარაძეების ოჯახში შემონახული საფურცლები - ლოკოკინის ნიჟარის
ნახევარი. მეორე ნახევარი პლუხანოვების ოჯახშია დაეითსა და გიორგის ეს
დღის ნიჟარა ხელთაშუა ზღვის სანაპიროზე უპოვნიათ და მეგობრობის ნიშნად
შუაზე გაუყიათ.

პროკლეხთან განმარტოების საშუალება ეძლეოდა. ძმები იგონებდნენ მეფისგადას, რიონის ჩქერს, სოფელში მარტო დარჩენილ დედას... გალაკტიონი უკითხავდა ძმას ახალ ლექსებს, ენდობოდა მის გემოვნებას. იშვიათად ნაცნობი დექანისკენ გაუტყუდნენ. გალაკტიონი გრძნობდა სისხლის სითბოს, მარადიულ და გაუხუნარ სიყვარულს. პროკლეხადმი მიძღვნილ ლექსში პოეტი ამბობს:

*„ჩქეფდა ფაზისი, გავსცქეროდით მის ლაყუარდ ხიერცეს,
ცა იტაცებდა ჩვენს ნორნ რწმუნას, ძალას, სიმტკიცეს,
გვაეიწკლებოდა ყველაფერი აბქეყენიური.
არარაობა, უეცრობა და უგზერება!“*

სემინარიამი გალაკტიონის სხვა ახლობლებიც სწავლობენ: გერასიმე, აკაკი ტაბიძეები, მაგრამ ბურსა მაინც აუტანელია და ისიც სხვაგან ეძებს მეუღრო საყანეს. ხან სპექტაკლებს ესწრება, ხან ელექტროთეატრ „მუხას“ მიაკითხავს, სადაც ძალზე საინტერესო სურათებს უჩვენებენ: „ძველი ელადა“, „ცხოველებზე ნადირობა აფრიკაში“, „ოქროს ყვავილები“, „პარიზის ღეთისმშობლის ტაძარი“, „კაპიტან მორგანის თავგადასაცემი“ და სხვა.

ყველაზე მეტად მაინც ახალგაზრდა მწერალთა წრე იზიდავს. ხშირად ხვდება ი. გრიშაშვილსა და ს. შანშიაშვილს. ი. გრიშაშვილი თავიდანვე სიმპატიით განეწყო გალაკტიონისადმი. მოსწონს მისი ლექსები. ისინი გულწრფელად უზიარებენ ურთიერთს ხეაშიადს: „მე და გრიშაშვილი თითქმის დაემეგობრდით... დღეს ის შემხვდა სათაგადაზნაურო ქარვასლაში და ორი საათის განმავლობაში ესაუბრობდით. სიმპატიური და გულკეთილი პოეტი!“

ესაუბრობდით უმეტეს ნაწილად ახალგაზრდა პოეტებზე. გულმშვიდად ამბობს თავის ლექსებზე, არ მომწონანო“.

როცა სოსო თეატრის ორ ბილეთს იშოვის, ერთი გალაკტიონისთვის მიაქვს: ხშირად აწვდის ახალ წიგნებს და უურნალებს.

ი. გრიშაშვილმა გააცნო გალაკტიონი ი. იმედაშვილს. ამ ფაქტს გალაკტიონი შემდეგნაირად გადმოგვცემს: „...ყოფილ „ნიშადურ-საქართველოს“ რედაქციაში შემეყვანა. იქ ერთი არტისტი დაგვხვდა... (იმედაშვილი-ხაშმელი).“

– შენ ამას არ იცნობ? – დაეკითხა ის არტისტს.

– არა!

შენ ხომ ძლიერ მოგწონს მაგისი ლექსები. ეგ ტაბიძეა.

– აჰა, მართლა? ნება მომეცით გაგეცნოთ: მსახიობი X. თქვენს ლექსებს დიდის სიამოვნებით და გატაცებით ვკითხულობ. განსაკუთრებით ბუნება მომწონს თქვენი.

ცოტა ხნის შემდეგ გამოვემშვიდობე.

ღმერთმანი, რაღაცგვარ საეხედ და კმაყოფილად ეგრძნობ
თავს“.

ასეთი შეხვედრები, ამგაერი შექება სულს უნათებს პოეტს.
მას ძალზე სჭირდება წახალისება; ბავშვს პაპს. თბილი სიტყვა
მძლავრ იმპულსებს იწვევს და შემოქმედებითად აღაგზნებს.

საზოგადოებრივი აზრი ძლიერია. ყველა აღიარებს
გალაკტიონის ნიჭს და მასწავლებელთა უმეტესობაც იძულებულია
ყურად იღონ ხმა ერისა.

საგულისხმო დეტალია. 1910 წელი. „მეექვსე კლასში
უკანასკნელი გაკვეთილი ტარდება. სემინარიის რექტორი ერთ
მოსწავლეს ეკითხება:

– თხზულება წარმოადგინეთ?

– არა, მამაო.

– მერე რას აპირებთ, ეოფაქცევაში სამი გამოგყვებათ.

– მაპატიეთ, დღესვე დაეწერ და წარმოგიდგინო.

– დღესვე დასწერ! არა, სადაურს ნიჭის პატრონი ხარ, რომ
ერთს წუთში დასწერო? შენც ხომ გალაკტიონ ტაბიძე არ ხარ,
Вдохновение მოგივიდეს და...”

მეორე მაგალითი, გალაკტიონი სემინარიის ეკლესიაში
დგას. ფანჯარაში იცქირება და ოცნებობს, უცებ საცეცხლურით
რექტორმა ნამოიარა და ჩურჩულით აკითხა: „Что, Таинное, стихи
сочиняешь, да!“ გალაკტიონი გაწითლდა. მთელი საზოგადოება
მათ უცქერდა.

ეს უკვე გამარჯვებაა. თვით რექტორი იძულებულია, აღიაროს
გალაკტიონის ნიჭიერება, მაგრამ დოგმატიკოსი პედაგოგებისათვის
თითქმის არაფერს ნიშნავს გალაკტიონის პოეტური ტალანტი.

მოსწავლეებს საადდგომოდ ითხოვენ. გალაკტიონს ორი
ორიანი გამოეყა. მაშასადამე, სწავლას ვერ გააგრძელებს.
გაგიუებაძღე მიდის. ვინ არის დამნაშავე? თვალი ღექსებისკენ,
ხელნაწერებისკენ გაუბრბის და ყველაფერს ცეცხლში ერის.

ნაიფერყლა უკანასკნელი რვეული და ფხიზლდება. „ჯაერი
ვიყარე... ესზე? რაზე?“ – ამოიგმინებს სევდამწარებელი პოეტი.

„მაშ, მშვიდობით სემინარიავე! დადი, რომელიც შენ დამასცი,
საუკუნოა! გუფს არ მოშორდება ეს შხამი, რომელიც შენგან
მივიღე... ახალი გზა... ახალი ცხოვრება... სადმე, სადმე ველისრები
ნათულ სხივს მასწავლებელთა სიყვარულისას და გულის
აღმგზნებ ჭეშმარიტ ფილას სწავლა-განათლების ნექტარით
საესეს?“

იმედი არ გადაწურულა. ახლა ნამდვილად არ დაღუფს

საწამლაეს, არ დაიხოქებს. ცხოვრებას არ გაუთელვინება.

გამოიხურა სემინარიის კარები. მეგობრებსაც ექსპრომტით გამოეთხოვა.

„ვეღარ გვწვდება

ღღის მშვენება.

კედება-ღნება

ფეროვნება...

მეგობრებო, ამ ცივ კედლებს

მოთქმა, მისხვერპლი,

კენესა, ცრემლი

შეუწირავს,

როგორც საფლავეს

და ბუერს კიდე, ბუერს იმსხვერპლებს.

როცა სიხმარს

ვხედავდით მტკბარს,

მაშინ კედლებს,

დაღვრემილებს,

სახარული ფერი ედოთ!

და თვით ქნარმა,

ნემმა წყნარმა

იმ კედლებში,

იმ ხერხელებში

ბუერჯერ მოსთქვა უიმედოთ!“

სემინარიიდან გალაკტიონის წასვლამ არაერთს დაწყვიტა გული. ვასო გორგაძე გალაკტიონის სწერდა: „სემინარია არასდროს არ მიყვარდა და არც შემიყვარდება შენი და დემონის აქედან წასვლის შემდეგ“.

ამის თქმის უფლება ნამდვილად ჰქონდა. გალაკტიონს სხივი შემოაქონდა მოღრუბლულ სამყაროში. მეგობრებიც სათანადოდ პასუხობდნენ. ამიტომ წერს პოეტი:

„წუთთა შვენება

თანდათან ჰქრება...

მიჰქრიან დღენი, მიჰქრიან წლები

და სიბერის ჟამს

მოგვაგონებს თავს

ამ სასწველებლის ძველი კედლები.

მოგვაგონდება

მოთქმა, გოდება,

მკაცრი დესპოტის შური და მტრობა...

მაგრა აგეანთებს

ჩვენ, მოხუც კაცებს,

ძველი ერთობა და მეკობრობა“.

26 აპრილიდან პირველ აგვისტომდე გალაკტიონი მშობლიურ ჭყვიშშია. გულადრენილი ადგილს ვერ პოულობს. პატარა ოთახში ნაიკეტება და გარინდებელი უზის მაგიდას. ადამიანებს გაურბის. ბუნების სიმშვენიერესაც ვერ გრძნობს. ირგვლივ კი ზეიშია. შეთვალეული უნაბის ყვრი გადაკრავს გარემოს. მთელი თვეა წვეთი არ ჩამოკარდნილა. ცა ისეთი ლურჯი და გამჭვირვალეა, გაფრენა მოგინდება. ჭრიჭინობლები ხილს ამწიფებენ. შედამებისას მათი ჭრიჭინი რიონის ხმასაც კი ფარავს. დედა გრძნობს შეილის გულადრენილობას და შეკითხვებით თავს არ აბეჭრებს, თითქოს ვერც ამხნეეს მის უგუნებობას.

რამდენიმე დღით გალაკტიონი ქუთაისში ჩადის. ახესტებს, არის თუ არა გიმნაზიის VI კლასში ვაკანტური ადგილი. ადგილი ცოტაა. მოხიზნული ბევრი. დროითაც შეზღუდულია, ვერ მოახწრებს გამოცდებისათვის მომზადებას. გადაწყვეტს სექტემბრიდან დაიწიოს მეცადინეობა, თბილისის ქართულ გიმნაზიაში სკადოს ბედი.

ეკლავ სოფელი. ოჯახი საგანგებოდ ემზადება ფერისცვალებისათვის. ამ დღეს, როგორც იტყვიან, წყალში ყინული ნავარდება და ბანაობას ეკრძალებიან. აწი ყურძნის ჭამაც შეიძლება. მაკრინემ საკურთხი ვააკეთა. ხაჭაპურებს კვერცხის გული წაუსვა. ხარშოს საკმაში მიამაღლა. გალაკტიონს ესამოფნებია... სუფრას ჩიტის რძეც არ აკლია. ნაირგვარი ხილი... რა თქმა უნდა, თევზი... თავანკარა ღვინო ხელადითა და ალუჩისაგან გამოხდილი არაყი ყელყელა ჩარექიან ბოთლში.

გალაკტიონი ოდნავ გამიხარულდა. ღვინოს მიეძაღა. მერე ნაყი ახსნა და მეფისჭაღისაკენ გაცურა. გვიან დაბრუნდა, თითქმის გამოფხიზლებული, აივანზე, სკამლოგინზე ჩამოჯდა და ოცნებას მისცა თაფი. ქუთაისში რომ იყო, ყველას ვაჟა-ფშაველას სტუმრობა ეკერა პირზე. ოქტომბერში იღია ჭავჭავაძის საღამოში მონაწილეობას მიიღებსო.

იქნებ მოახერხოს იმ დროისთვის ქუთაისში ჩასვლა? ეჭვგარეშეა. საამო ბანკეტს გაუმართავენ. იქნება ლექსთა ჭიდილი და სიტყვებით თავმოწონება... უნდა ეცადოს... იქნებ თვალის გაუსწოროს მთის არწივმა, ნიჭმა ნიჭი შეიცნოს. წარმოსახვას წარმოსახვა ცვლის. მერე პატარა ოთახში შედის და ფურცელს შემდეგი სტრიქონებით ავსებს:

„ბ-ბო! გუშინ ერთი ახირებული აზრი ამოვიკითხე წიგნში. ეს წიგნი მონტანის ეკუთვნის, გამოჩენილი ფილოსოფოსი და პოეტი. შიგ ასე ხწრია: „საბრძლოა ის ადამიანი, რომელსაც დიდებული

აღამიანის გვერდით არ გაუვლიათ". ღმერთმანი, მიკვირს, კაცი ფილოსოფოსი ყოფილა, სწავლული, და ასეთი წვეულებრივზე წვეულებრივი, უბრალო რამ უთქვამს. მე კი ამას, ბავშვი რომ ვიყავი, მაშინაც ვფიქრობდი, მაშინაც საბრალოდ ვთვლიდი თავს, რომ არც იღია მენახა, არც აკაკი და არც ვაჟა, არც ვახელი. სისულელე იქნება, რაღაც ოფიციალური სენი ექნება აქ ვისმეს ქებათა-ქება ვუმდერო... ამას არც ვაჟა მიიღებს, მე მხოლოდ მინდა სხვა ახალგაზრდებთან ერთად ვაჟას დღე-გრძელი სიცოცხლე ვუხერუო და ჯანმრთელობა. წვენ ახალგაზრდობას ამთვან გაკვლეული გ'ხა მუდამ სალოცავად გვექნება... ცხოვრების უღმობელ ზღვაში კიდევ გაგვაშხენებებს მათი წარსული. მაშ ასე, გრიშაშვილო, ალავერდი შენთან".

გალაკტიონი ვაჟას პატივსაცემად გამართულ ვახშამს არ დასწრებია. არც ეს სიტყვა-სადღეგრძელო წარმოუთქვამს. მაგრამ ხსენებული ჩანაწერი მაინც ძვირფასად გვეწვევება. იგი ვაჟასადმი თავყვანისცემას გამოხატავს.

არცთუ იშვიათად ახალი თაობა მკვეთრად უპირისპირდება ძველს და კაცობრიობის წელთაღრიცხვას საკუთარი შემოქმედებიდან იწყებს. მამებთან ბრძოლა სოფჯერ ობიექტური მიხედვით არის განსაზღვრული, ხან კიდევ – სუბიექტურით. ამგვარი შეხლა-შემოხლის დროს უცხო არ არის ფასეულობათა გადასინჯვა და ნიჭილიზმი.

გალაკტიონი იმითაც არის გამორჩეული, რომ არასდროს უპირისპირდება „სახელოვან გვარდიას“ (ასე იხსენებდა იგი ძველ თაობას). კარგად ესმის, რომ აწმყო წარულისაგან არის შობილი და განპირობებული. ახალგაზრდა პოეტი დიდებულ წინაპართა მიერ მომზადებულ ბალავარზე აგებს საკუთარ შენობას.

გალაკტიონის მთელი შემოქმედება ქართველ მწერალთა ღრმა და გულწრფელი პატივისცემით არის გამსჭვალული. ამგვარი დამოკიდებულება მოვლენათა და პროცესთა ღრმა გააზრების შედეგია და არა წვეულებრივი თავაზიანობა, ორდინარული უესტი.

როგორც ვხედავთ, ჭაბუკი გალაკტიონი ლიტერატურული ცხოვრების შუაგულში ტრიალს ესწრაფვის. მას თხზვის დიდი შინაგანი მოთხოვნილება აქვს და თავის მოღვაწეობასაც სხვათა პატივისცემაზე აფუძნებს...

მიყვებით კალენდარს.

მეორე დღეს კვლავ დარდმა დარია ხელი. რაღაც უნდა იღონოს. ისევე წამოტივტივდა ბავშვობისდროინდელი ოცნება. იქნებ სამხედრო სამსახური ჯობდეს. არ არის გამორიცხული, რომ ამ სურვილის დაბადებას ბარათაშვილისა და აკაკის ყმაწვილეურობა

მისწრაფებებშიც შეუწყო ხელი. ერთი რამ ცხადია, გალაკტიონი უკვე არცთუ გულუბრყვილოდ ფიქრობს იუნკერთა სკოლაში შესვლაზე. 1911 წელს შედგენილ „ცხოვრების ქრონიკაში“, რომელიც 19 თავისგან შედგება, გვხვდება ასეთი ჩანაწერი: „15. დამარჩინეს... თავის მოწამვლა. ისევე სემინარიაში. ახალი ამხანაგები. ნ. მახათაძე და მე. მუსხანავსი და მე. ვართაგავა და მე. ინსპექტორი ფილიპე და მე. ნოგოვაძის სიკვდილი. დემონის თავის მოწამვლა. ჩემი პესიმიზმი. სიმონის სოფელში. ჯაბა და მე. სემინარიელების დაპატიმრება (დღიური ამ წლის მაქვს). მე – სემინარიაში ცნობილი პოეტი. გამორიცხვა.“

16. სოფლად დედაჩემის ცრემლები. მზადება საიუნკერო სასწავლებლისთვის. კადეტთა კორპუსი. უკაპიროსობა“.

როგორც ჩანს, ეს მაინც მყარ, მტკიცე საყვებელს მოკლებული ლტოლვა იყო და გალაკტიონიც ციდან მიწაზე ეშვება.

ნოემბრის დასაწყისში სოფლიდან ქუთაისში ჩამოდის, თანაც დამოძღვრილი. უერთან ახლაც წკრიალებს დედის ხმა: გაინძერი, იქნებ მასწავლებლის ადგილი იშოვო.

აფორიაქებული, აღრენილი... იცის, ქარაფის პირას მდგარმა ყველაფერი გულთან ახლოს არ უნდა მიიტანოს, თორემ...

და მაინც: რაღაც უნდა იღონოს, უნდა მოძებნოს ხელჩასაჭიდი. პოეზია დიდი საუფლოა, შკების მომგვრელი. მაგრამ მის გვერდით სოფჯერ ცხოვრების წერილმანიც თვალსაჩინო როლს ასრულებს. ერთმა ღიმილმა შეიძლება ბევრი რამ შეცვალოს.

აი, ნოემბრის ჩანაწერი – „რას ეგრძნობ ახლა მე?“

„სადამოხე სახლის კარები ჩავეკეტე და ქენაში გავედი. მე ქალაქის განაპირას ედგევიარ და სანამ თეატრის წინ მივიდოდე, კარგა მანძილი უნდა გავიარო. იქ უთუოდ ნაცნობს რომელიმეს შეგხვდები და დაველაპარაკები. თორემ მარტო, მთელი დღე მარტო პატიმარიყვით, მოსაწყენია, ხაშინლათ მოსაწყენია... აი ვხედავ, წითელკაბიან ახალგაზრდა მომხიბლავ ქალს. გვერდით ამხანაგი მოყვება... წითელკაბიან ქალს მომხიბლავი ცისფერი თვალები აქვს, პირის სახეზე აქა-იქ წითელი კორსლები ამოყვენია, და მე მიყვარს ეს. ქერა თმა აქვს. მე ხშირად ვხვდები იმას და ვერ ვიცნობ კი. ვინ არის? აი ვხლაც გვერდით ჩამიარა, თვალები მომაშტერა და წამოიძახა. – Поэт, даа... მე საჩქაროდ ავიარე და გულში რაღაც სიამაყე ვიგრძენი... მგოსანი ვარ, რადგან ახლა იმ ქალმა მითხრა დეოაებრივი სიტყვა: „მგოსანი“. შემომხედეთ, მგოსანი ვარ. ჯერ ერთი თეატრის წინ გავიარ-გამოვიარო, მაშინ ნახავთ, „მგოსანი“ ვარ თუ არა“.

ღირს იუმორით შეფერადებულ ამ ჩანაწერზე დაფიქრება. აქ

პოეტის სული გამოიკროთის. აქ დიდი ბავშვი ჩანს. გალაკტიონს გამხნეეება სჭირდება, გალაკტიონს ამაღლდება სჭირდება. რა ეუყოს, რომ სოფჯერ ამ მიზნით მეორეხარისხოვანს ულაცოცება...

15 ნოემბერს გალაკტიონი სამასწავლებლო გამოცდებს აბარებს და ხარაგოულიდან ორი ვერსით დაშორებულ სოფელ ფარცხნალში სამრევლო სკოლაში იწეებს პედაგოგობას.

გალაკტიონის ხასიათიდან გამომდინარე, ძნელი არ არის წარმოვიდგინოთ, თუ როგორი იქნება ამ პერიოდის მხატვრული შემოქმედება.

ვიდრე მის დახასიათებას შეუვადგებოდე, ერთი წინასწარი განცხადება: 16-17 წლის გალაკტიონი ძალზე ბევრს წერს. მრალისმეტყველია შემდეგი ცნობა: „ტყილის“ში ჩამოსვლისთანავე ოცამდე დიდი „პოემით“, რამდენიმე ასეული ლექსითა და რომანტიულ-დრამატული ნაწერებით, მიმაქვს მედგარი იერიშები ეველა რედაქციებზე“¹.

აქ არაფერია გასვიადებული. სხვა საკითხია, თუ რა ღირებულებისაა ეს ლექს-პოემები. იმასაც დაესძნებ, რომ პოეტს არ გაუნადგურებია ეველა ადრინდელი ნაწარმოები, როგორც თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული. სოგი მთლიანად შემორჩა, სოგიც ფრაგმენტებისა და ვარიანტების სახით.

სემინარიაში სწავლის პერიოდშიც გალაკტიონი ინტენსიურად თხზავს. ერთი ჩანაწერის მიხედვით, 1908 წელს – 5, 1909 წელს – 11, 1910 წ. – 20 ნაწარმოები გამოუქვეყნებია. ხოლო, რომელთაც დღის სინათლე ვერ იხილეს, მათი სახელი ლეგიონია.

გალაკტიონს, უპირველეს ყოვლისა, აინტერესებს ეროვნული პრობლემა. სემით ჩვენ შევხერდით „ქართველ ქალზე“. იგი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი სულისკვეთებით არის გამსკვალული. ყურადსაღებია პოემის დასასრული:

*„ეჰ, საქართველო! ვინ მოსთელის რამდენს
დაუღუევა სიცოცხლე შენთვის,
მაგრამ არას დროს, კარგზე მომდგარ მტერს
არ მისდგომია შეწუენისათვის.
რამდენჯერ მწარედ ზედ დაგტიროდა
აწ დაშხერეული რუსთველის ქნარი,
მაგრამ არასდროს, შიშს ქვეშ არ თრთოდა
ხმა ძლიერი და ისევ მედგარი.
რამდენჯერ ცხარე ცრემლად დაღერილა
უმწეოდ შთენილი ქართველი ერი,
მაგრამ არას დროს მთლად არ აღგვილა*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 278-279.

სული გმირული... სული ძლიერი.
რამდენჯერ ბრძოლით დასუსტებული
იღვა ქართველი გულ-დაძაშურალი
და ამ დროს როგორც ზეციდან სული
გარდმოელენილა ქართველი ქალი.
ეს მხოლოდ მისთვის, რომ შეენახათ
დღემდე, რაც მათ სულს აღფრთოვანებდა.
დღეს კი შეხედეთ ვინ ვართ, ან რა ვართ?
გულს ტანჯვა მიკლავს, ფიქრი და სევდა.
ოჰ, როდის მოვა დრო განახლების,
როს ძალა დასცემს მოსულ ძალებს
და კვლავ აღდგენს თავისუფლების
პაქრში დროშა გაიფრიალებს“.

„კოლხიდაშიც“ პოეტი შეუყვარავად ამჟღავნებს
თავისუფლების დაკარგვით გამოწვეულ ტკივილს:

„თავისუფლება დაეკარგეთო, თავისუფლება,
შეისმინევი, აჟ, ბუნებაჟ, მუდარა ჩენნი!

გრანობა გვეკარგვის, სული შფოთავს, გული წუხდება –
რად არ წყდება ჩენნი კენესა, ტანჯვა ესდენი?

მზე დაგვქათათებს... ყვაუილთ გუნდი გვეალურსება,
ტანჯვა არისო ყველაფერი მოსაგონებლად.

თავისუფლება აღარა გვაქვს, თავისუფლება!

იტირეთ, ძებო! ცრემლი დაგვრჩა მანკევეშებლად“.

ზოგიერთ ლექსს იმ დასკვნამდე მიყვავართ, რომ სიტყვა
„თავისუფლებას“ გალაკტიონი ფართო შინაარსით ხმარობს.
მასში არა მარტო ეროვნული, არამედ სოციალური და პიროვნული
დამოუკიდებლობაც იგულისხმება.

ისიც ხაზგასასმელია, რომ ყველა ნაწარმოები ერთნაირი
პათოსით არ არის დაწერილი, თუ ბევრ მათგანში ურვა და
გოდება მძლავრობს, ნაწილში ქედუხრელობა და ბრძოლისაკენ
მოწოდება ჩანს, გამარჯვების რწმენა გამოიკრთის.

„ბრძოლაში ვეძებ თავდავიწყებას,
ბრძოლის ქუხილში მიილტვის სული.
ვერ უვლალატებ საფლაფთა მცნებას,
არ ცხრება გრანობა აღშფოთებული.
სამშობლო მხარეჟ, შენი შეგნება
სისხლით ირწყეება და იღებება.
მოქანცულ გულით მეთაურები
წმინდა დროშის წინ ძირს ეკეშიან,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 72.

*მძიმე ჭრილობით დაღდასმულები,
ისე, ვით უწინ, მშვიდად კედებიან.
ახალ გმირს ეძებს უკანასკნელი
მათი წუხილი და გული წრფელი.
ო, ეისაც მწარედ აკენესებული
გული გელაგვით საშინელ სეველით,
კისაც მრისხანედ გიტოკავთ სული -
შეკერთდეთ ერთად, დიდი იმედით!
თაუისუფლების დროშა, იხრწნება...
მაშ ცეცხლში ეპოვით თავდაუიწყება!..“*

1908-1910 წლების შემოქმედებაში წინ იწევეს სიყვარულის მოტივი. ეს სრულიად ბუნებრივია და არა მხოლოდ ასაკობრივი მომწიფების გამო. პოეტი მიიხწრაფვის, არა ოდენ დატკბეს ამ ლეთიური გრძნობით, არამედ გაურკვევს კიდევ მის არსში. რა და რა სახის მიჯნურობა არსებობს. შეიძლება თუ არა ყველაფერი შესწირო სატრფოს. რა წარმართავს სიყვარულს - ბედი, გრძნეული ძალები, ინტიმური ურთიერთობა თუ...

თავდაპირველად სიყვარულის რომანტიკული შეცნობა მძლავრობს. თვალსაჩინოა სხვათა გავლენაც და მაინც: 1908 წლის ნაწარმოებები საგულისხმოა, თანაც არა იმდენად მხატვრული ოსტატობის, რამდენადაც მსოფლგაგების თვალსაზრისით.

ამის დასტურად გამოდგება უცნობი პოემა „ბუნებასთან“. პერსონაჟთა მოქმედების მხატვრულ ლოგიკას დიდი ყურადღება არ ექცევა. ამბავიც უნვეულოა.

პატარა თამარი მოუტაციათ და უსიერ ტყეში გადაუმალავთ. ავაზაკის ვაჟს შებრალებია გოგონა და მამისთვის ნება არ მიუცია, ოსმალეთს გაეყიდა იგი. გოგონა წამოიხარდა და შეუყვარდა მომტაცებლის ვაჟი. გელაც ამავე გრძნობით პასუხობს. თითქოს არაფერი უშლის ხელს მათ ბედნიერებას, მაგრამ ვაჟი ავადმყოფურად ეტკვიანი აღმოჩნდება და სიცოცხლეს უმწარებს თამარს. ისიც განიხიბლება.

და აი, ერთხელ მწუხარე თამარი ტბაზე შეხედება სხვა ჭაბუკს. ისინი მყისვე გამოიჯნურდებიან. მერე ტყეში ქოხს ააგებენ და ბედნიერად ცხოვრობენ. მაგრამ ეს სიამე არ შეიძლება დიდხანს გაგრძელდეს. ქალს ავი წინათგრძნობა ღრღნის.

*„და ამ დემილში მოისმის მშვიდი,
ნელი ჩურჩული: „მითხარ რას იზამ,
რომ უდროო დროს, მოულოდნელად
შენის თვალის-წინ მიმსხვერპლოს მიწამ?“*

– რას მეუბნები -- ისმის პასუხად –
 ნუ მომაგონებ, ნუ გვეკვდრები!
 თეით წარმოდგენაც (კეცხლსა მიკიდებს.
 ოპ. მე ვცახცახებ... არ მომეშვები?
 – არა, მითხარი, ეხლავე რომ მოვკვდე,
 რას იხამ? აქვე არ მიმატოვებ?
 – ოპ, ნუ დამტანჯავ! გთხოვ, შენს სიკვდილზედ
 სიტყვას ნუ იტყვი, ნუ მომაგონებ!
 – მაინც? რას იხამ?
 – მეც თავის მიუიკლაო.
 ჩვენსა სიყვარულს შეესწირაო თავსა,
 მაგრამ ჩვენ ვცოცხლობთ, ნუ გავიწყდება.
 ხელი არა აქვს ჩვენთან საყვლაესა.
 – ხა, ხა, ხა! განა ის კი არ იცი,
 რომ ვოყველს წუთში კუბო გვდარაჯობს?
 რა საბრალოა ადამიანი.
 როცა ტრფობის მეტს ქვეყნად არ-რას გრძნობს,
 მაშინ მის გულში ტრიადებს ალი,
 მაგრამ ნუგეშის, სიცოცხლის შევების.
 სჯერა მუდამდღე იღვერებს ჩანგი
 სიყვარულისა, ჩეტარ წუთების!
 სჯერა, არ მივა ახლოს წამება
 და სისაეტაქეს არ გააშავებს.
 სჯერა... მაგრამ ის სტყუედება მკაცრად.
 – არა, პასუხად ამბობს ჭაბუკი,
 – ნუ თუ კახონი არა აქვს ხეცას?
 რომ წინ აღუდგეს სპეტაკ სიყვარულს,
 ხელ – შეწუხებულს, უმწიკელო გრძნობას?
 – ვერე გგონია? რა რიგ სტყუედები!
 – ოპ, კარგი, კარგი! აბა წავეიდეთ,
 ვგონებ, კიდევაც გათენდეს მალე,
 ჩქარა, სჯობია ნუ ვაგვიანებთ!
 და ხეებთ შორის მთეარის ნათელზე
 გამოსინდნენ ორნი, ხელ-ნაკიდულნი,
 შიბიჯებდნენ დაფიქრებულნი“.

მერე ნაეიც შეაცურეს წყალში და უეცრად ვიღაცამ თამარს
 ხანჯლით გაუპო გული. თან „გადაეშვა ტბისა უფსკრულში“. ჭაბუკის
 სულიერი დეპრესია უდიდესია. იგი გიჟდება. საბოლოოდ
 ქარაფიდან გადაეშვება და ტრაგიკულად ამთავრებს სიცოცხლეს:
 ეპილოგის ბოლო სტროფი ასეთია:

„კითხვა საზარი: რა ვართ ამ ქვეყნად?
თითქო სუკველას სვედასა გერიდა...
ბუღბუღი მწუხარ ჰანგს გაკიოდა,
და ყვაილთ გუნდი ნაზად თავს ხრიდა“.

დიახ, ეს კითხვა აწამებს პოეტს. მისი მტკიცებით, სიყვარული, თვით სიცოცხლეც წამიერია და საწუთროს უკუღმართობის მანქანებელი.

არსებითად იგივე ტენდენცია მძლავრობს „სატანაში“. თუმცა განსხვავება მაინც იგრძნობა. პოემაში „ბუნებასთან“ ქალ-ვაჟის სატრფიალო ურთიერთობა გულწრფელია. „სატანაში“ – ყალბი. პირველ ნაწარმოებში უბედურება სხვათაგან მოდის, მეორეში – თვით პერსონაჟთა მოქმედებიდან. ბუნებრივი ძალა ორივეგან იგულისხმება თუ რეალიზდება, მაგრამ მისი ფუნქცია რამდენადმე განსხვავებულია.

„სატანა“ 1910 წლით თარიღდება. მისი შექმნის იდეა გალაკტიონს გაცილებით ადრე დაეებადა. ისიც ირკვევა, რომ 1910 წლის შემდეგ ტექსტმა ცვლილებები განიცადა. მაგალითად, მესამე თავში გადახასხულია შემდეგი სტრიქონები:

„ეს წაიკითხა თქვალბმა მისმა
ძვირფას თვალბში და ეცა ელდა;
ვით ჯადო რამე, როგორც თილისმა
ისე ჩაადნა... თვალთ დაუბნელდა“.

ჩამატებულია ცალკეული პასაჟები და სტროფები... არაფერს უმბობთ ისეთ შესწორებებს, როგორცაა „მდიდრული ფანჯრის“ „კოშკის ფანჯრით“ შეცვლა; მეორე თავიდან სიტყვა „როიალის“ ამოღება და სხვა მისთანანი.

დიახ, სარედაქციო ჩარევა აშკარაა, მაგრამ პიემა ძირითადად მაინც 1910 წელს არის გამართული. ეს აღნიშნულია კიდევ ხელნაწერის სატიტულო გვერდზე.

იმასაც ვიტყვი, რომ გალაკტიონს პოემისათვის ახალი სათაური შეურჩევია. გადაუხაზავს „სატანა“ და „ძველი კოშკი“ დაურქმევია. ამგვარი ტრანსფორმაცია შემთხვევითი არ უნდა იყოს. პოეტს ალბათ ღრმა ჩანაფიქრი ჰქონდა, რომელიც ვერ თუ არ განუხორციელებია.

1912 წელს გალაკტიონი მიხ. ბოჭორიშვილს სწერდა: „...ორი პოემა დავსწერე: „ძველი კოშკი“ (ორი შენი „მწუხრიშვილის“ ტოლა პოემა) და „ადღეის ხეები“ (მისტიციზმითაა ავსებული)“¹. „ძველ კოშკში“ „სატანა“ იგულისხმება. იგი, როგორც გაირკვა, გაცილებით ადრეა შეთხზული. 1912 წელს კი ალბათ მისი

¹ გ. ტაბიძე, ოხ'ს., ტ. XII, გვ. 546.

გარანდვა-გადაკეთება იწყება თუ გრძელდება. მთავარი ისაა, რომ გალაკტიონის წერილზე დაკრძობით მკვლევარებმა „ძველი კომპი“ ახალ დამოუკიდებელ ნაწარმოებად მიიჩნიეს და წუხილი გამოთქვეს მისი დაკარგვის გამო.

„სატანა“ რომანტიკული პოემაა. გალაკტიონმა მას ღებგენდა უწოდა და ეს მხოლოდ ფაბულის სპეციფიკით როდი აიხსნება.

„სატანაში“ მისტიკური ძალა იწყებს წინ. იგი განსახლებრავს როგორც სიუჟეტის განვითარებას, ასევე პერსონაჟთა უჩვეულო მოქმედებას. უარყოფილია ტიპური ხასიათების ტიპურ გარემოში მოქმედება.

მოდი ნუ ეჩქარებთ იმის გარკვევას, პოემა რეაქციული თუ პროგრესული რომანტიზმის პრინციპებით არის აგებული. მიყვებით ტექსტს და ლოგიკური დასკვნის გამოტანა არ გაგვიტირდება. მაგრამ ერთის აღნიშვნა ამთავითვე გეძარბებს, ნაწარმოებში არ ჩანს ნათელი სხივი.

სელიმი ბენიერი - მეგობრებით გარშემორტყმული და სატრფოს ღიმილით ამალღებული. მაგრამ ეწვევა სატანა და ყველაფერი იმსხვრევა. აქ არსებითი ის გახლავთ, რომ პოეტიც იზიარებს სატანის აზრს:

*„რისთვის არ იცი, სემი ნაღარა,
სიმართლის ხმაა დაუძღვეველი!“*

რა არის ეს სიმართლე? ის, რომ არ არსებობს მტკიცე სიყვარული და ნაღდი მეგობრობა, რომ ცხოვრება ბოროტი და მიუღებელია.

*„ცხოვრების ბაეშეო, ჩანს, რომ არ იცი
იმაუ ცხოვრების კარგი და ავი.
აღამიანის ფუკია ფიცი -
სატრფო თასია და საამღაეი“.*

სელიმი სატანას ემორჩილება. მისგან მიწოდებულ თასს სცლის და გულთამხილველი ხდება - სხვათა ფიქრებს, აზრებს უშეცდომოდ კითხულობს.

სასახლეში ფანტასტიკური ღხინია. ღელე ცქრიადით გამოეგება სატრფოს. უსაყვედურა კიდევ - რად დაიგვიანეო. გამისხებულმა სელიმმა კი მის თვალეებში სულ სხვა ამოიკითხა:

*„როცა შენ წახეალ, კარებს გაცდები,
უგემურ კოცნით მოტყუებუდი,
მსწრაფლ გაიღება ისევე კარები,*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VIII, გვ. 42.

² იქვე.

რომ სხვა გიჟმაჟით დაეიტებო გული...
 შემოვა ღარა, შემოვა წყნარად
 შენი თანსწორი და მეგობარი...
 მე ვეტიჟვი გ'ზნებით, გულგამახარად,
 „მაკოცე ღარა, გულს ჩამეკარი.
 სელიმი კიდევ მომბეზრდა, ღარა...
 ეხლა შენ ხარ ჩემი იმედი,
 მიყვარხარ! გულმა გადაატარა
 სელიმის ხვევნა და მასთან ბედი
 ჩამეკარ. ღარა... უფრო მხურვალედ,
 ვგრე... მაკოცე, კიდევ... ნუ კრთები,
 დიდი ხანია გამოუეცვალეთ
 სელიმის ალერსს ფუჭი ფესვები“.

სელიმს თურმე არა მხოლოდ მიჯნური, არამედ მეგობარიც დალატობს. მოვლენები სწრაფად ვითარდება. მოხდა ის, რაც სელიმმა ლელეს თვალეებში ამოიკითხა და გამძვინვარებულმა გული გაუპო მეტოქეს.

სიყვარულის სამკუთხედი კარგად არის ცნობილი, თითქმის სტერეოტიპად იქცა. ლიტერატურისათვის არც ხანჯლის ტრიალი და სისხლისღერაა უცხო. არსებითი ისაა, რამდენად მოტივირებულია ყოველივე ეს და რის დამტკიცებას ემსახურება.

გალაკტიონი პესიმისტურად არის განწყობილი. ჭეშმარიტი სიყვარულისა და მეგობრობის უარყოფას საბოლოოდ ადამიანის არსებობისა და ცხოვრების აზრის გარკვევასთან მიყვავართ. დასკვნები კი არასახარბიელო ჩანს.

ახალგაზრდა გალაკტიონის კონცეფცია არცთუ უცხო, მაგრამ მიუღებელი ჩანს. პოემა არა მხოლოდ ღირებულებათა გადაფასებისაკენ, არამედ რწმენის შელახვისაკენაც გვიბიძგებს.

„სატანა“ საინტერესოა არა მხოლოდ როგორც თავისთავადი, დამოუკიდებელი ნაწარმოები, არამედ გალაკტიონის სხვა თხზულებათა ლაიტმოტივის შეცნობის ერთგვარი წინაპირობაც.

ხსენებულ პოემებზე მსჯელობისას ერთ გარემოებადაც უნდა გაეხვას ხაზი. გალაკტიონმა ახალი პერსონაჟი შემოიყვანა ნაწარმოებებში. ეს არის „ველური ბუნება“. ის სიუჟეტის განმსაზღვრელია და არა მხოლოდ ფონის შემქმნელი.

ამ პერიოდის შემოქმედებაში ძალუმაღ იჩენს თავს ყოფნა-აყროფნის მოტივი. გალაკტიონი „მსოფლიო სევდის“ პოეტების გზას მიჰყვება. მის წინაშე მთელი სიმწვაით დგბა საკითხი –

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VIII, გვ. 46-47.

რა არის ადამიანის არსებობის მიზანი, რისთვის უნდა იღვაწო? ბოლოს და ბოლოს, ყველაფერს ხომ სამარის ღლიდი ფარავს?!

ახალგაზრდა მგოსნის თვალსაზრისი კარგად არის გამოხატული პოემა „შადრევანში“. განსაკუთრებით მის ეპილოგში. ეს ნაწარმოები ხსენებული სათაურით უცნობია ფართო სასოგადოებისათვის. იგი 1910-11 წლებში არის დაწერილი და საბოლოოდ მნიშვნელოვნად ტრანსფორმირებული. მგოსანის იგი „მწვემსისთვის“ შეუერთებია. თუ ღრმად ჩავეუკვირდებით, უთუოდ ვიგრძნობთ, რომ „მწვემსის“ პირველი სამი და მომდევნო ოთხი თავი ხელოვნურად არის შეკავშირებული. მათ განსხვავებული ფაბულა და სიუჟეტი უძეკვს საფუძვლად. ძირითადი გამიზნულებაც არაიდენტურია. ავტორი გრძნობს ამ უხერხულობას და ნაწარმოებთა გადაჯაჭვას იმითაც ცდილობს, რომ პირველი ნაწილის პერსონაჟი – მწვემსი – მეორეშიც შემოიყვანოს, მაგრამ მას უკვე სხვა ფუნქცია ეკისრება.

უფრო ნათელი რომ იყოს ეს სხვაობა, გავიხსენოთ „მწვემსის“ შინაარსი. პირველ ნაწილში მოთხრობილია, რომ ელენეს უცნობი ჭაბუკი შეუყვარდება, მაგრამ მამა სხვაზე გაათხოვებს. ელენეს უკვე შეიღის ჰყავს, გული კი ისევ ჭაბუკისაკენ მიუწევს და ერთხელაც დანებდება. ეს გახდა უდიდესი სულიერი ღრამის საფუძველი.

*„მაგრამ ელენე... ელენე ამ დროს
საშინელ ცოდვით მოღლილ სუელსა ჰგავს,
ის აღარ სცდილობს სევდა დააცხროს,
ის აღარ ელის მომხიბლაყ ამბავს.
ზის მარტოდ მარტო... ვით მიიმე ტყვია
თავს დახტრიალებს ნისლი სუელისა,
შუბლზე უღმობელ დაღად ატყვია
მწარე ანრდილი სინანულისა“.*

ქმრისთვის ყველაფერი აშკარა ხდება და ბოხოქრობს. ელენე იტანჯება მორალურად, ფიზიკურადაც. სურს თვითმკვლელობით დაამთავროს სიცოცხლე. საბოლოოდ მას სოფელი ჩაქოლავს.

რას ქადაგებს გალაკტიონი – ოჯახური სიწმინდის დაცვას? რას ცხადყოფს – ბრბოს გაუტანლობას? შეიძლება ასეც ვიფიქროთ, მაგრამ მთავარი ალბათ მაინც სხვა უნდა იყოს: – კაცობრიობას თან სდევს „ცოდვა გრძნეული“. სწორედ ეს აპირობებს ყველაფერს და ამიტომაც პოეტს აუცილებლად არ მიანინია გმირთა მოქმედების რეალისტური, ყოფითი მოტივიზაცია.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VIII, გვ. 14.

მეორე ნაწილში ჩვენ ვეცნობით ვინმე მგოსანს, რომელსაც დიდ მომავალს უწინასწარმეტყველებდნენ. იგი ეული და მიუსაფარია. რაც არსებითია, ყველასათვის უბედურება მოაქვს. სულიერად გვემუღის მშობლიურ მხარეს ტოვებს და ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნებში მოგზაურობს. მისი ხეტიალი და ძიებები ცალმხრივად არ უნდა გავიგოთ. აქ თავს იჩენს სრული შინაგანი ემანსიპაციისკენ სწრაფვა. გემზე იგი გაიცნობს მომხიბლავ და სევდიან დაღისას. ვნების მორევეში შთანთქმულ ახალგაზრდებს დაღისას ქმარი წამოადგება და სასოწარკვეთილი კაცი თავს იკლავს. ამით შეძრწუნებული დაღისაც ზღვაში გადაეშვება. მაგრამ იგი გადაურსენიათ და პოემის დასასრულს მგოსანი მას მეძაგეთა სახლში ხვდება. ქალი მოთქვამს:

*„...ერთხელ, გემში რომ
ვიჯექი, ქმარი წარმოგვადგა თავს,
როცა უნდობელ დროთა საწყეთრომ
ვიღაც მოგზაურს შემომავლი გარს...“*

მგოსანი (მწყემსი) ღრმად განიცდის ყოველივეს.

*„ჩემმა ნაღველმა გველივით დამღრნა,
სევედა გულისა რით შევამცირო?
ოჰ, ღმერთო, ღმერთო! რა ეუყო, რა ექნა,
მეტი ვარ ქვეყნად... არ ვარ საჭირო“¹.*

პოემა „შადრევანი“ აქ მთავრდება (თუ ეპილოგს არ მივიღებთ მხედველობაში). „მწყემსის“ მეორე ნაწილში კი ციტირებულ სტრიქონებს ახალი პასაჟები მოსდევს. გმირი ზურგს აქცევს საზოგადოებას და ტყვეს მიაშურებს. მაგრამ იქაც ვერ პოულობს სულიერ სიმშვიდეს. საბოლოოდ იგი თავს იკლავს.

*„ხალხი კი ერთხმად კვლავ ამტიცებს, რომ
სწორედ ამ ხანჯლით მოიკლა თავი
მან, ვისაც თავი მოაბეზრა დრომ
და სევედა ჰკლავდა სულთამხუთაი“².*

„მწყემსი“ და „შადრევნის“ დასაკავშირებლად რამდენიმე დეტალია შეთხზული: პირველი შეხვედრის მოგონება, ელენეს ქმართან შეპრობილება და ა. შ., მაგრამ ისინი არცთუ ორგანულად აღიქმება.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VIII, გვ. 36.

² იქვე, გვ. 37.

³ იქვე, გვ. 39.

ერთი სიტყვით, „მწყეპსი“ და „შადრევანი“ განსხვავებული ნაწარმოებებია.

ჩვენთვის არსებითი მაინც ის არის, რომ „შადრევანი“ ძალუმიად ავლენს ახალგაზრდა გალაკტიონის სეველიან ფიქრებს და ცხოვრებაზე ხელნაქნეულობას.

პოემის მთავარი გმირი თვითმკვლევლობით ამთავრებს სიცოცხლეს. ეს შემთხვევითი როდია. მან თითქმის ყველაფერი მოიხილა და განიცადა, აღიქვა და გაიაზრა. დასკვნა კი ასეთი გააკეთა: სამყარო დისპარმონიულია, არსებობა უაზრობაა.

წერტილი აქ არ უნდა დაისევას. მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, უარყოფის ნაცვლად რას გვთავაზობს პოეტი. როგორია მისი ოცნებით შექმნილი სამყარო. ამ მხრივ გალაკტიონს ჯერ კიდევ ვერ გადაუდგამს დიდი ნაბიჯი. ერთი რამ კი მაინც შეიძლება ვთქვათ: არსებულის უარყოფა ხომ არ ეწყვილება მუდმივ უკმაყოფილებას, როგორც განვითარების იმპულსს?

„შადრევანი“ იმითაც არის აღსანიშნავი, რომ მასში იგრძნობა ადამიანის შინაგანი სამყაროს ხაილუმილების ამოცნობის სურვილი.

განხილულ პოემებს ბევრი რამ აერთიანებს: მელანქოლია, ბუნების უსაზღვრო სიყვარული, უკიდევანო თავისუფლების მოთხოვნა და უშიშრო გოდება.

ღირიკაში უფრო მრავალსახოვნად წარმოსწდება გალაკტიონი. ცხადია, აქაც მძლავრობს სევდის მოტივი. სინამდვილე შხამით სავსე თასს აწვდის პოეტს და გრძნობას უწამლავს. ისიც ტრაგიზმით არის გამსჭვალული.

„დავიღალევი ცხოვრების გზაზე,

ველარ გაეუქელ ამ მარტობას...

კაცთ პირფერობა უფრო მებრახებს,

კაცთა მონობა მიშხამავს გრძნობას“.

ქვეყნად გამეფებული უსამართლობა, შიში და ძრწოლა, ადამიანთა ტანჯვა და წამება გულს უდრღნის მგოსანს. მას უწინდება სურვილი განყრიდოს საზოგადოებას:

„ოჰ, რომ შემეძლოს

გავფრინდე შორს, შორს,

მოეცილდე მხარეს შხამით აღვსებულს,

ცისა ხიუხუით,

თუნდ ერთი წუთით

შეება მიემადლო სულს დაობლებულს¹.

უნდა გაიქცეს, მაგრამ გ'სა არსით არის. ეს კიდე უფრო აძლიერებს სევდას. პოეტი სიმშვიდესა და სიწყინარეს სასაფლაოზე ეძებს, სადაც არ ისმის ადამიანთა უღეთო ხარხარი, მაგრამ ვერც ამგვარ განმარტოებაში პოულობს შეებას.

*„ნემს მწარე ქეთინს ყურს არვინ ვგდებს,
ფიქრი არვინ არ გაიხიარა
თვალთმაქცობს მხოლოდ ადამიანი,
არ აკრთობს ნემსი წყლული, იარა...
ცელქო ნიავო, დამიბრუნევი
გულისა სატრფო და მეგობარი...
რისთვის წამართვი ნახი ოცნება?
რად მომიშხამე ტკბილი სიზმარი?“*

ეს უცნობი სტრიქონები 1909 წლის 19 სექტემბერს არის დაწერილი.

სურათი რომ უფრო ნათელი იყოს, ბარემ იმასაც დავსძენ, რომ ტანჯვაში პოეტი ზოგჯერ გარკვეულ სიამოვნებასაც პოულობს, თვითგვემას ინდივიდის არსის გამოვლენის ერთ-ერთ საუკეთესო გზად მიიჩნევს.

*„მე ტანჯვისთვისა ვარ გაჩენილი,
ნემსი ხვედრია კენესა, წამება...
დეე, ვიტანჯო, ყოფნა გრძნული
გულს არასდროს არ დაენანება“².*

ლექსებში: „მწუხარება“, „ღამე“, „მომაკედავი“, „სასაფლაოზე“, „ყვავილი“ და სხვ. კარგად არის გამოხატული უდაბნოს სევდა და მწუხარება.

ღირიკაშიაც შესაცნობია პოემების ტენდენცია. ეს, უპირველეს ყოვლისა, თავს იჩენს ზენაარის ყოვლისშემძლეობისა და ადამიანის უსუსურობის ხაზგასმაში. პიროვნება უძლურია. იგი ემსგავსება ხუფქვეშ მოფუსფუსე ჭიანჭველას, რომელიც ყოველ წამს შეიძლება გააქრო. ყველაფერს ღეთიური ძალა განაგებს და ამიტომაც მოკვდავთა ახირება, ფაციფუცი უაზრობაა. ეს სულისკვეთება ნაწილობრივ შემდეგ ლექსშიაც ჩანს:

*„ქრისტეს მიჰქონდა წამების ჯვარი.
წინ მათუსალა შემოეყარა...
– დარი იქნება დღეს თუ ავდარი?
– დარი, უფალო! ამბობს მკეეხარა.*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 68.

² იქვე, გვ. 81.

ცვეხლი და კიდევ სხვა-გვარი რამე
ღვთაება გვიწყენს, რომ გავეამწართ
ცა შეებლ-ვახსნილი, ცა მოციმციმე
წავიდნენ ორნი და შუა-გ ზაზე
ცა მთილუშა, მოსკდა ნამქერი.

გადააკრა ქრისტემ მათრახი მხარზე
და მათუსადა მტვერია... მტვერი.

ქრისტეს მიჰქონდა წამების ჯვარი,
შემოეყარა მგ ზაური უკვალო.

– დარი იქნება დღეს თუ აუღარი?

– ეს ზანაარმა იცის, უყვალო!

აქ კი ამქვეყნად კაცს დამკვიდრებულს
სადა აქვს ძაღლა ხცნოს მომავალი?

წადი, იარე... ხორციელს ენებულს
თვით შენ მიეცი ახალი კვალი“.

ისიც უნდა ითქვას, რომ სოფიერითი ლექსის ანალიზი გვარწმუნებს: გალაკტიონის კენესა, სულიერი მიდრეკილებანი არ აღიქმება როგორც ნიდაგს მოწყვეტილი კაცის უკიდურესი ინდივიდუალისტური განცდები. პოეტის ინტიმურ სამყაროში ფართო საზოგადოების ტივილი იხატება, მთელი ერის ტრაგიზმი მულანვდება.

აშკარაა ზიგზაგები.

დასასრულს შექიწრდებით 1910 წელს დაწერილ უცნობ ლექსზე, რომელსაც ერთგვარი შემადგამებელი ხასიათი აქვს. მასში ხაზგასმულია ყველა ის მიზეზი, რომელთა გამოც პოეტი სევდიანია და ამა ქვეყნიდან ილტვის.

რომ შემეძლოს

ოჰ, რომ შემეძლოს დაეტოვო, რაც გარს მარტყია, ყოველი...
და მარტოობის ბუნქნარში ესტიროდე ცრემლთა
მთოველი.

რა, რა ეინადვლო? სამშობლო არა მაქვს, რომ მსურს
ისეთი...

როგორც ბორკილი ისე მდევს ნადველი შაეი და მწვეავე,
მთელ ცის ქვეშეთში ვერ ეპოვე მე სული მონათესავე...
სატრფო? მაგრამ, სთქვითი, ოდესმე სიყვარულს კვალი
ჰქონია?

მე სიყვარული მხოლოდღა ზღაპრებში გამიგონია...

მაშ, შეკობრები? ისინი, მხოლოდ ანრდილნი ყოფილიან.

ზიზღი მათ! თვალთმაქც სიტყვებით და გესლით
შემოიქობილან,

როგორც ბორკილი, ისე მდევს ნაღველი შავი და მწვანე-
ოპ, რომ შეჩქადლოს დაეტოვო, რაც გარს მარტყია ყოველი
და ვქეითინებლყ სადმე შორს, მწუხარე ცრემლთა
ითოველი“.

ამრიგად, სემინარიის ხანა გალაკტიონის ბუნებისა და
ხასიათის მკაფიოდ გამოუღენის პერიოდია. მას აფეთქების წლებიც
შეიძლება ვუწოდოთ. ის, რაც მანამდის სუსტად იჩენდა თავს,
ახალი მთელი სიძლიერით იწვევს წინ. ამასთანავე თვალსაჩინოა
შუქჩრდილების ხშირი მონაცვლეობა. სოკი რამ ჯერ კიდევ ვერ
გაურკვევია პოეტს. იგრძნობა შინაგანი წინააღმდეგობაც, რაც
სრულიად ბუნებრივია მაძიებელი სულისათვის.

არსებითი მაინც ორი გარემოებაა. 1. გალაკტიონის
მგრძობელობა უკიდურესად გამახვილებულია. ძალზე
მართოლვარედ, ღრმად განიცადის მოკვლენებს და სწრაფადაც
ითაუისებს მათ. დრამატიზმი ქარაფამდუა მისული. პიროვნება
ტეშმარიტად ტრაგიკულია. 2. წინა პერიოდში საგნებსა და
მოვლენებს ძირითადად სხვათა გავლენით აფასებდა, ახლა
უფრო დამოუკიდებელია, საკუთარი კრიტერიუმებით უღებდა
ქველავერს. ადრე თუ ოპტიმიზმი მძლავრობდა, ახლა პესიმიზმი
დომინირებს. საქმე გვაქვს ახალ პიროვნებასთან. იწყება დიდი
გალაკტიონი.

„როგორც რონინი საოცარი და მისტერია;
სული გაფრენილს ედარება, ფერად მიმინოს;
დასტოვო მხარე, სადაც ყველა ფილისტერია,
სილაჟვარდელში მიიბროლოს და მიიმინოს“.

Handwritten notes and signatures in Georgian script, including the name "ყველაზე" (Everyone) and other illegible text.

¹ გ. ტაბიძე, თხ.ს., ტ. VII, გვ. 56.

„მაქვს უნარი გულმოდგინედ შრომისა“

„გული საესება წინარი სიმღერით,
სულში ვარსკვლავი ბედის გაბრწყინდა.
გმღერი, ვით არეის არ უმღერია,
წყურვილსაც მოეკლავ... მაგრამ რად მინდა?“

გალაკტიონი

სემინარია უკან დარწა. მაგრამ ნიშნაქვს თუ არა ეს სრულ თავისუფლებას? გალაკტიონი ახლა დამოუკიდებელია. ვაღდუ ბული არ არის ყოველდღიურად აბაროს ანგარიში მანანს და მანანს. ვგერეობად არც ხელის გაწვდენა სჭირდება ლუკმა პურის მოსაპოვებლად. სოფელიც პატივს სცემს ახალგაზრდა მასწავლებელს.

მაგრამ ყოველივე ეს ბედნიერებისთვის სრულიადაც არ არის საკმარისი. რა უყოს ბოროტ სულს, რომელიც სიცოცხლეს უწამლავს? განა ნაწილთა გადაადგილებით ჯამი იცვლება? ხომ ისევ დარწა ძველი საფიქრალი და საწუხარი. თბილისიდან გალაკტიონის წამოსვლით მზისქვეშეთში თითქმის არაფერი შეცვლილა და თუ შეიცვალა, ისევ მის სასიანოდ. იგი მოწყდა ლიტერატურულ გარემოს, მიქეფარე ცხოვრებას. გალაკტიონი დეპრესიას განიცდის. მისი ბუნება ვერ ეკუება ერთფეროვნებაში გადასრდილ სიმშვიდეს. მას ქარიშხალთან შებმა სწყურია, ბუდმა კი მიყრუებულ სოფელში გადაისროლა. გაორება არამცთუ გრძელდება, არამედ მწვაედება და უმძაფრეს ტკივილებს ჰგერის. ძნელია ოცნებასთან გამოსხოვება, ჭირს მოწოდების დათრგუნვა. გალაკტიონს არ შეუძლია რიგითი მოკვდავივით იცხოვროს, არადა სინამდვილე აქეთკენ ეხიდება. იქნებ მართლაც სჯობდეს, ჯვარი დაუხვას სიყმაწვილის აღმაფრენას; იქნებ უმჯობესია, განუდგეს მწერლობას?! ერთხანს ასეც ფიქრობს, მაგრამ ეს ფიქრი გარემოების მძაფრი ძალადობის შედეგია და არა საკუთარი უნარისა და ბუნების ღრმა ანალიზიდან მომდინარე გადაწყვეტილება. განა შეიძლება ზეავის შეკაყება? განა შეიძლება გასაფხულზე ბალახმა არ ამოხეთქოს? და გრძელდება ჭიდილი, თანაც არა მხოლოდ სხვებთან, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარ თავთან. ეს განწყობილება კარგად მჟდაენდება პროკლეხადმი გაგზავნილ ბარათში. „გამარჯვება, ძვირფასო

ძმავ! თუ ძმა ხარ, მაპატიე, რომ ვრცელ წერილს ვერ გიგზავნი, რა უნდა მოგწერო? ირგვლივ საშინელი ერთფეროვნებაა და ისეთი საშინელი, რომ აზრზე აღარ ვარ. ამგვარი სინეჟე და ყრუ მიდამო სულს ანადვლებს. გასუთებს ვერ ვიწერ, რომ რამე გავიგო, არც მინდა გამოვიწერო; მინდა ვიცხოვრო ისე, როგორც ცხოვრობს ჩუქულებრივი ადამიანი, შევერიგდე ცხოვრებას და გავანიავო ძველი ოცნებები. ახალი ცხოვრება დავიწყე, რომელიც ნემს თავს არაყის არ გაახსენებს. სამწერლო კარიერა თბილისთან ერთად დავეკარგე. შენი წერილები საშინლად მადვლებენ და არ მინდა, ნე მიგზავნი მაგვარ წერილებს.

სხვა ძმავ, რა მოგწერო... საზაუხულოდ სოფელში წამოსვლას არ ვაპირებ. საშინლად დაებერდი სოფელში. ერთი წელიწადი კიდევ და ეს სოფელიც ბოლოს მომიღებს, თე ადგილი სადმე ქალაქში არ მომცეს. მიშვილობით ნემო კარგო.

1911 წ. 23 მარტი“.

ამ ბარათის უკან დგას პიროვნება, რომელიც ძველს დაშორდა, ახალი კი ვერ უპოვია. გაურკვევლობიდან მომდინარე, ნერვიულობას მთლიანად შეუპყრია და შფოთავს, დრტყინავს.

უნდა სხვაგვარი ცხოვრება დაიწყოს და ამ გზაზე გადადგმული პირველი ნაბიჯი პრესისადმი ზურგ შექცევაში ელინდება, მაგრამ ეს უფრო წამიერ გულის მობხებას ჰგავს და, ცხადია, დიდხანს ვერ გაგრძელდება.

ნე ვიტყვი, რომ გალაკტიონი მთელი გატაცებით მოეკიდა მასწავლებლობას. ეს მოულოდნელი იქნებოდა მისი ბუნების კაცისაგან.

ძმა პედაგოგიური წიგნების გულმოდგინედ შედგენილ ჩუსხას უგზავნის. აქ დასახელებულია კომენსკის „დიდი დიდაქტიკა“, პესტოლეცის „რჩეული თხზულებანი“, სოკორსკის „ყსიქოლოგიური შესავალი“, გოროდეცკის „ზოგადი ფსიქოლოგია“. ეშუალოვის „რუსული მართლწერა“, სოკოლოვის „ზოგადი დიდაქტიკა“ და სხე.

როგორც ირკვევა, გალაკტიონს დიდად არ შეუწუხებია თავი ამ წიგნების მოძიებითა და კითხვით. კვლავ მხატვრულ ლიტერატურას ეწაფება. ყაქტები მეტყველებს, რომ ახალგაზრდა მასწავლებელი არცთუ ბრწყინეალებდ ართმედა თავს დაკისრებულ მოვალეობას. სხვათა შორის, ამან გამოიწვია შეტაკება თედო ჟორდანისთან, რომელსაც სკოლების ზედამხედველობა ევალებოდა. ცხადია,

ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გალაკტიონის ღრმად არ ქონდა შეცნობილი განათლების მნიშვნელობა. „პირველი ენკენისთვე“ იმის საუკეთესო დადასტურებაა, თუ რაოდენ დიდ და საპატიო ამოცანას უსახავდა შგოსანი სახალხო მასწავლებელს.

„ხალხო ბედერეული! მე მიტირავს ხელში ხანთელი, არ შეუკრთება საშინელ ხეედრს მასწავლებელი! იმ ხანთლის პოენას განუხჯელად ხიცოცხლე მივე, ვერას დამაკლებს უგუნურთ მტრობა. შიმშილ-ხიცოცხლე! მე ვიტყვი ხიცოცხლას, მე გავითბობთ შეცვიებულ გულს – დეუ, თან მღვედეს შკაცრი ხეედრი თქვენს მარად ერთგულს!

თქვენ აღვამადლებთ ხემი ზრუნეა თბილი და წრფელი, არ შეუკრთება საშინელ ხეედრს მასწავლებელი!“

მაგრამ ერთია თეორია და მეორეა პრაქტიკა.

სემოთქმული ცალმხრივად არ უნდა გავიგოთ. გალაკტიონი უწესიერესი მოქალაქეა. კარგად აქვს შეგნებული მოკადემოზა და პასუხისმგებლობა. ბავშვებისადმი გულითად დამოკიდებულებას ამჟღავნებს. ამას გრძნობს მოსახლეობა და ამიტომაც თვლის „ღირსეულ ადამიანად“. აი, რას ვკითხულობთ ფარცხნალიდან განოვსაჩილ ერთ კორესპონდენციაში: „აქვე, ეკლესიის ვალაქანში პატარა ხის ქოხია აგებული, რომელშიაც შკოლა გექონდა მოთავსებული. ადგილობრივი მღვდელი მამა კორ. ეკლესიურიძე ბერის ცდილობდა გაეუქმებინებინა ეს შკოლა; უკანასკნელად მასში მასწავლებლათ ღირსეული ადამიანი იყო, ახალგაზრდა მწერალი ტაბიძე. მაგრამ დასახელებული მღვდლის პირადმა მტრებმა მისივე წოდებიდანვე ხალხი აამხედრა, როგორც მის წინააღმდეგ, აგრეთვე შკოლის მიმართ, და ეს ერთად ერთი კულტურული დაწესებულებაა, რომელიც 200 კომლ კაცს მსახურობდა, დაახურინა კიდევ. მიმდინარე ენკენისთვიდან ფარცხნალი შკოლას მოკლებულია“¹.

ეს ინფორმაცია იმითაც არის საყურადღებო, რომ აღლითან მკითხველს უაღვილებს იმ გარემოსა და ვითარების წარმოსახვას, რომელშიაც უხდებოდა მოღვაწეობა გალაკტიონს.

მასწავლებლობა გალაკტიონის სტიქია არ არის. როგორც თვითონ ამბობს: „ბავშვებთან მეცადინეობა ტკინს უღაქებს მხოლოდ“.

მასში, უპირველეს ყოვლისა, პოეტის ბოზოქრობს და არა

¹ გ. ტაბიძე, თხ.ს., ტ. 1, გვ. 114.

² გა.ს. „მნათობი“, 1911, №18.

Տղաներս լաւ:

Ի՞նչ Լուսինուսն է՞նչեւոր, ստորո
ւում էջովորո՞ւմ միջ Լուսինուսն լաւնայ.
Յո՞ւր, շիկնա արձաղորտ, ո՞րքա՞նք Լ-
Յո՞ւրնուսն հոր՞ Եւնուսն է՞նչեւոր.
Եւնո՞ւսն է՞նչուսն Լուսինուսն.
Յո՞ւր լաւնայ լաւնայ. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Յո՞ւր լաւնայ լաւնայ. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.

Լուսինուսն լաւնայ լաւնայ, Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.

Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.
Եւնո՞ւսն Լուսինուսն. Եւնո՞ւսն Լուսինուսն.

ოსტატ-მოდღვარი. ამიტომაც უცნაურად ნუ მოგვეჩვენება, თუ ცალკეულ შემთხვევებში გაკეთილის რიტმიდან წამიერად გამოერთეება და ფოთოლცვენას გარინდებული შესცქერის ან ლაქვარდში მოწვრიალე ხმებს მიუგდებს ყურს.

გალაქტიონს ტანჯავს „ძველი ცოდვები“. ვერ გაამართლა დედის იმედი. ვერ დაამთავრა ხემინარიო. მატერიალურადაც ვერ ეხმარება მშობელს. რაც მთავარია, მის საზოგადოებრივ იდეალებს ფროთები შეეკეცვა. ფარცხნალის გარემო მწერლის ინტელექტს და შთავინებებს ცოტას აძლევს. სულიერ საზრდოს მოწყურებულ ახალგაზრდას უჭირს ხეირიანი წიგნების შოვნაც კი.

იოსებ იმედაშვილისადმი გაგზავნილ ბარათში ვკითხულობთ: „სამი თვის განმავლობაში უკრნალი მომდიოდა... მადლობელი ვარ! გთხოვთ შეწყვიტოთ გზავნა. ამჟამად გიგზავნიოთ ორ ლექსს. ნამოსვლით კი, როგორც მსურდა, თბილისში ვერ ჩამოვლივარ! ბელმა უბრალო სოფლის მასწავლებლობა მარგუნა წილად... სამაგული რამ... სოფლიდან ხალხურ ლექსებს გამოგიგზავნიო, თუ მოეახერხე“.

დროუადრო ხარაგაულის სადგურში ჩადის, რათა ნაცნობს მოჰკრას თვალი და ქვეყნის ამბები შეიტყოს. სხვა თუ არაფერი, მატარებლით მონაქროლი თბილისური ნიავეით მაინც დატკებება. მოვინებებითა და ოცნებით წამით მაინც გაიყენებს ტკივილებს. (დიდი ჭრილობის მოშუშებზე ლაპარაკიც ზედმეტია).

მოვეიანებით პოეტი წერდა:

*„მახსოვს ხორავაულის
ხვედნიანი სადგური,
მისი ერუ სამკაული,
აცვიფრული აგური.
უშფოთველი ცხოვრება,
წყნარი, როგორც გუგუელი;
ისმის მოახლოებულ
ორთქლმავალის გუგუნა“.*

ღიახ. გროვდება ნაღველი, მიქლება გარემო და პოეტიც დროებით ხსნას კვლავ ღვინოში ეძებს.

„გამარჯვება აბესალომ! ვიცი, ეხლა, რანაირად ხარ გაბრაზებული, წერილი ვერ მოგწერე. დაუინებიათ იწერებოდი წერილი მოიწერეო და ისიც ვრცელიო... შენ ხომ კარგად იცი, რომ მე, საზოგადოდ, წერილების წერა არ მეხერხება, თუ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VII, გვ. 24-25.

მხედველობაში არ მივიღებთ უბრალოდ ღია წერილებს, რომლებშიც თავისუფლად შემიძლია ხოლმე მოკლედ ყველაფერი ვსთქვა. რა უნდა მოგწერო? შენ იცი, მე მასწავლებლად ვარ; იცი, რომ ძალიან ცოტა ჯამაგირი მაქვს (ტანისამოსისთვისაც კი არ მყოფნის, წარმოიდგინე). წერილების გასაგზავნი ყველი ხომ სულ არ მომეპოვება... ძალიან ცუდი სენი დამწმედა. თუ ორი გროში მოვიხელე, უსათუოდ არისტოკრატული გემოთი უნდა გაეფანტო. არ შექნება და ვარ ჩემთვის. ეს ჩემი ხასიათი მაშინ შევამჩნიე, როცა შენი წერილი მივიღე სამგზავრო ყულის შესახებ... ისე შემრცხვია, რომ უსათუოდ წერილის გამოგზავნა დავაპირე, გულახდილი წერილის, რადგან ჩვენ შორის დაფარული არა უნდა იყოს რა.

ე. რა გაეწიება! ჯავრიან გულს ყველაფერი ეპატიება, ჩადენილი სისულელეებიც კი! მაპატიე შენც, თუ რამე საუკეთესო ფიქრია ჩემში.

ეს არის ფიქრი, რომ ჩადენილ ცოდვას ხშირად შევამჩნევ ჩემში. მე უფლება არ მაქვს ასე მოვექცე ჩემს თავს იმის შემდეგ, რაც დედანამემა იმდენი ჭირვარაში დაიტეხა თავზე ჩემის სწავლისთვის (სამწუხაროდ, შეკაზე გაწყვეტილი სწავლისთვის). ვიმეორებ: არ მაქვს უფლება და როცა სახლში ჩადივარ ხოლმე ხელცარიელი, არაფერი მიმაქვს (დედანემი ჯამაგირსა მთხოვს). დაუსრულებელ ტანჯვას ვგრძნობ ხოლმე.

დავანებოთ ამას თავი. ეს იმედები მქონდა? ვუყურებ ჩემს საშინელ ხედას მიერუებულ ადვილში, ცხოვრებას მოწყვეტილი. ირგვლივ ერთი კაციც არ არის, რომ ჩემი გაიგოს და იგრძნოს რამე... ერთი წიგნიც არ ჩაგივარდება ხელში წასაკითხად. სამაგიეროდ, დვინო გაგიტაცებს ისე, როგორც ძველად ღმერთი აიტაცებდა ხოლმე მოსესა თუ ილიას, კარგად არ მახსოვს... მარა არც ისე ვთვრები, უგრძობლად რომ იციან. ისე შეექვიფიანდები ხოლმე. ნაადღგომევეს, სულთ ცოდვილო, ერთხელ მომივიდა ცუდი საქმე. მე და ორი გომნაზიელი, რომლებიც აქ დამხედნენ, ერთად დაგეპატოევის სადღაც, ძალიან დაეთვერით. როცა წამოუვადით, საცალფეხო ხილზე გადავვარდით ორნი, მესამე კი მოგვეშველა. წყალი დიდი არ იყო, როცა გადავვარდით, არც კი გაგვივია ეს. მეორე დღეს გვითხრეს ყველაფერი.

სხვას არაფერს აკეთებო? იტყვი. ეწერ, მაგრამ დაიწერება ხეირიანი რამე ამ მდგომარეობაში? კაცი მაშინ წერს კარგად, როცა კარგად კითხულობს და ახლანდელ ჩემს ნაწერებს ერთი რედაქტორიც კი არ დაბეჭდავს.

ყველაფრის იმედი დამეკარგა და ყველაფერი მომბეზრდა.

ამგვარი უმნიშვნელოა ჩემი ცხოვრება და უშიწნო; ამგვარი ერთფეროვანი და რა უნდა მოგწერო? რაც მოგწერე, იგინიც სისუკელეები. ღმერთმანი, კაღმის ხელში აღებადაც არ ღირდა.

მწვიდობით! გისურვებ გამარჯვებულ ეგზამენებს. დედანემის ერთადერთი იმედი უხლა შენა ხარ. მე მან დიდი ხანია გაძომოვლოვა. ის იმ ხანსეა უხლა მიღწეული, როცა ადამიანს, ბევრი ჯაფისაგან მოქანცულს, შველა ეჭირვება. გული მიგკდება, რა ვქნა? არაფერი არ შემოდია”...

მკითხველს არ გაუჭირდება ამ ბარათში „სულო ბორტოს“ ავტორის განწყობილების შეცნობა. უფრო მეტიც, სოციერთი ადგილი ნ. ბარათაშვილის პირად წერილებში გამოთქმულია მოსაზრებების ვარიანტებადაც კი უღერს.

ეს დრამატული ნოტები სხვა წერილებშიაც მკაფიოდ იხენს თავს.

სოფელმა არათუ დაამშვიდა, არამედ კიდევ უფრო ააფორიაქა პოეტი. არ ჩანს ნათელი პერსპექტივა. გალაკტიონი რამეს უნდა ჩაებლაუჭოს, თორემ დაიღუპება. სკოლა ვერ გამოდგება მთაქარ ორიენტირად. წიგნში შთანთქმის შესაძლებლობაც მკირეა, არც ინტელექტუალური საზოგადოებაა ირგვლივ... სასმელს მიეძალა... და სვამს ის ღვინოს, კით ქარს და წვიმას, თუქცა ეს ხსნა როდია. მართალია, ღვინო წუთიერად ახალისებს, მაგრამ ზიანიც დიდი მოაქვს. გალაკტიონი თავადაც კარგად გრძნობს ალკოჰოლის საშინელებას. ნათესაეები და მახლობლებიც თავშეკაეებას სთხოვენ: „გალაკტიონ, დიდად ეწუხვარ, რომ ღვინის სმას ესრეთ ჩაუთრევიხარ თავის უფსკრულში. რა გემართება. დაანებე თავი. იცოდე, რომ ეგ არაფერი მარგებელი არ არის... თუ გიყვარდე, გადააგდე ღოთობა!“ ეს ამონარიდი მიხეილ ბოჭორიშვილის წერილიდან არის.

გალაკტიონი არ უარყოფს, რომ მოლიპულ გზას დაადგა. 1913 წელს ფარცხნალთან დაკავშირებით ასეთი ჩანაწერი გაუკეთებია: „ბელაგორი. ს. ფარცხნალში ჩასვლა. შკოლის დათვალიერება. თანამოადგილე მასწავლებელი. მღვდელი. ჩურჩელი სოფლად. ჩემი ბინა. დიმიტრი და ფილიპე. ჩემი ბავშვები და უნუგემო მღვომარეობა. საშინელი ზამთარი. გაზაფხული. მიპატიუება. შკოლის ზედამხედველი. კრება. ბახუსს დაეუმგობდრი. სასურველი სტუმარი არ მოდის. გ. ჭუმბურიძის წერილი“.

გალაკტიონისათვის დამახასიათებელი იყო ფაქტებისა და მოვლენების კრიტიკული შეფასება. თავის მოქმედებასაც აანალიზებდა. სხვა საკითხია, რომ შესამჩნევად განსხვავებულია სიყმაწვილისა და მოხუცებულობის პერიოდების განსჯანი.

პირველ ხანებში მეტ პირდაპირობასა და ობიექტურობას იხენს, არ ეკრძაღვის თვითგვემას.

როგორც ირკვევა, გალაკტიონი არა მხოლოდ უმკვებობდებდა ბახუსს, არამედ ცდილობს ახსნა მოუქმბნოს თავის საქციელს. ამგვარი განწყობის უამს არის დაწერილი შემდეგი ლექსი

I

*„დავლით, ძმებო, დავლით, აავსეთ ღვინით ვე თახი.
მარგალიტებად ნათვადიეთ ეოველი წვეთი ძვირფასი.
ღვინოში არის სიმართლე, ტკბილი ნექტარი იქ ვპოვოთ,
ტანჯვა-ვაება და კენესა დავმარხოთ, გამოვივლოვოთ.
2*

*ღვინოში არის სიცოცხლე, შებვა, თაუ-გადავიწყება.
სხვა ეველაფერი ამ ქვეყნად მიჰქრის, ქრება და იხრწნება.
ხანი ბერდება თან და თან, ხანი თრობაში ბრუნდება,
სიყმაწვილე კი ნეტარი კელავ აღარ დაგვიბრუნდება.
3*

*მეგობარს, სატრფოს, სიმდიდრეს, დიდებას სამარადეამოს
ვერხად იპოვი და რად გსურს, სურვილმა გრძნობა
აწამოს.*

*ღვინო კი ერთი განძია, უნდა სვა, უნდა იღხინო!
დავლით ძმებო, დავლით, დავლით წითელი ღვინო“.*

ეს ტექსტი ალ. ჭავჭავაძის 'სოგიერთი ნაწარმოების ასოციაციას იწვევს. მაგრამ ამ ორი პოეტის ნააზრვეს შორის მაინც თვალსაჩინო განსხვავებაა. ქართული რომანტიზმის ყუქმდებლისათვის ღვინო ცხოვრების უკეთ შეცნობის, სულიერ-ხორციელი ტკბობის წყაროა, ხოლო გალაკტიონისათვის რეალობის უარყოფის, მისგან გაქცევისა და ილუზიურ სამყაროში თავშეფარების საშუალებაა. ამაზე მეტყველებს მეორე ლექსიც:

*„მსურს დავიწყების მივეცე ზვირთებს,
მივეცე ზვირთებს ტკბილი გრძნობისას,
ჩემს გულის ღელვას სხვა ვინ იტვირთებს,
სუღს რა მოაცლის უხილავის ფრთებს,
ფრთებს განუსაზღვრულ მარტოობისას?..*

*მომეცით თახი, დაესცალო ღვინო –
შუა-ღამემდე უნდა ვიღხინო...*

*გვიან ვაეიგე, რომ სისულელე
და შეცდომაა მთელი ცხოვრება –
ჩემი ოცნება და სიგულწრფელე,
ჩემი სპეტაკი დამეგობრება.
ჩემი სიტყვები ტკბილი აღერსის,*

შეურაცხყოფის თმენა და თმენა,
ჩემი უსაზღვრო სინაზე ლექსის,
სოჭი - აბა, ვინ რად გამოიყენა?

მომეცით თახი, დავცვალო ღვინო -
შუა-ღამემდე უნდა კიღხინო...

გვიან გავიგე, რომ სიყვარული
სამარადუამო ქვეყნად არ არის,
ფერფლად გადმექცა რქმენა ფარული
და სიყვარულის ტკბილი ტაძარი.
ბრძენო, რომელთაც არა გრწამო სევდა,
ოქვენ, მხიარულნო, და თქვენც მგოსნებო,
დაგრნათ რა კიდევ სასიხარულო,
ან საედემო, ან საოცნებო?

მომეცით თახი, დავცვალო ღვინო -
უნდა ვიცელებო, უნდა ვიცინო..."

ამ ნაწარმოებში, რომელიც 1910 წლის დეკემბერშია დაწერილი, გლობალური ხედვა იგრძნობა. ლირიკული გმირის სევდას სასოგადოებრივი ხასიათი ეძლევა.

გალაკტიონი ეუგემრეულად მაინც ახერხებს ყრუ გარემოცვის გარღვევას - მახლობელ სოფლებში მოგზაურობს, ისტორიულ ძეგლებს ათვალიერებს, 1911 წლის დასაწყისში რამდენიმე დღით ბათუმს ეწვია. ამ სტუმრობას უნდა ვუმაძღლოდეთ ლექსს „არაჩვეულებრივი სამთარი 1911 წელს“. ორჯერ მშობლიური ქალაქიც მოინახულა. იქაურობამ იარები გაუშიშვლა, გააღიზიანა და კიდევ უფრო მძლავრად აგრძნობინა ფარცხნაღის მკვიდრს ნებაყოფლობითი ტყვეობის საშინელება. ჯებირი უნდა გაარღვიოს, თვალი ხომ მაინც ქუთაისის ციფერბლატზეა მიპყრობილი.

სოფელში გამომწყედებული გალაკტიონი ბორგავს. იქნებ სიყვარულმა გადაარჩინოს? იგი უფრო და უფრო ებღაუჭება ამ აზრს. მეგობრისადმი გაგზავნილ ბარათში გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ ხალხში ყოფნა უმძიმს: „...სიამოვნებით ვიცხოვრებდი თუნდ შენს „ჯვარისაში“, ოღონდ ერთი ღამაში ქალი მყავდეს თან. სხვა არავინ... აქედან ლოგიკური დასკვნა ასეთია, რომ მე მხოლოდ ერთი ქალი მჭირდება და სხვა არავინ. ცხოვრებამ მშვენიერი გაკვეთილი მომცა, რომ ასე ვიფიქრო. ღმერთს უფიცავარ, თვითონ ცხოვრება მითრევს კლანჭებში და თავის ნებაზე მატრიალებს; თორემ ჩემთვის უკეთესი არაფერი იქნებოდა, სადმე მშვენიერ ადგილას პატარა სამოსახლო მიწა, ქოხი და ღამაში ქალი. იყავი შენტვის, სახლში არ შემოუშვა ცხოვრების შორი ქუხილი, გაბოროტებული ღრენა, მოუსვენარი

დრტკინვა. მე, სწორედ გუშინ, ამგვარმა ოცნებებმა გამიტაცეს: თითქო გავეჩქეცი ცხოვრების ვაივაგლახს და მქონდა საკუთარი მყუდრო ბინა, მკავედა მშვენიერი ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც სახელიც კი დაეარქვი: 'ხულებმა. ეს იყო ჩემი თანამგრძობელი. წარმოყვდინე შემდეგ 'ხამთრის დილა, რომ ამ სეკდიან დროსაც მკავედა ისეთი პირი, რომელიც მუდამ ჩემი იქნება.

ოცნებებმა ისე შორს გამიტაცეს, რომ ლექსიც კი დამაწვრინეს..."¹

და აი, ასეთი განწყობის ქამს წარმოსახვაში ცოცხლდება რაისა ჩიხლადის - ქუთაისელი ლამაზიანის სახე. გალაკტიონს ახსენდება ბულვარზე ამ ქალის ნაველა. ახსენდება რაისას ხიმშვენიურით მოხიბლული ახალგაზრდების წამიერი ვარინდება. ახსენდება მამის მკლავზე დაყრდნობილი რაისას ირიბი გამოხედვა და ოცნება ფრთებს შლის. 'ზოგჯერ ქალი რეალურ სახეს კარგავს და რომანის იდეალურ პერსონაჟად წარმოჩინდება. ახალგაზრდა პოეტს სურს შექმნას სიყვარული.

რაისა ფრიად განათლებული, პოეზიის მოყვარული ქალბატონი ბრძანდებოდა. დაჯილდოებული იყო ანალიტიკური ნიჭითა და გაბედულებით. იგი ერთ-ერთი პირველი კერისტი იყო, რომელმაც ქუთაისში საჯარო ლექციების კითხვა დაიწყო. ამის შესახებ საგულისხმო ინფორმაციებია გაბნეული 1913 წლის პრესაში. უმეტესად ინტერესდებოდა ქალთა ემანსიპაციის პრობლემათ.

გალაკტიონს ხიბლავდა რაისას გონიერება და ესეც აპირობებდა მის გატაცებას. გალაკტიონი ბუერს ფიქრობდა რაისაზე. წყვილიადში რაისა ნათელ წერტილად ჩანდა და ჭაბუკიც მისკენ მიილტვოდა. ეს ლტოლვა თანდათან ძლიერდებოდა და მთელ არსებას მოიცავდა. წერილებსაც სწერს რაისას. მაგრამ გრძნობის ამკარად გამხელას ეკრძაღვის. უმეტესად საკუთარ პოეზიაზე ესაუბრება. რაისა თავშეკავებულია. გალაკტიონის მხრივ ეს არის მხურვალე გატაცება, რომელიც ხანმოკლე აღმოჩნდა.

1912 წელს რაისა კიევის მიემგზავრება უმაღლესი განათლების მისაღებად. და ახალგაზრდების ურთიერთობას წერტილი დაესვა.

შემდეგში გალაკტიონს არასდროს მოუხსენებია რაისათი გატაცება ამადლებულად. უფრო მეტიც, ერთ წერილში ამ ურთიერთობას უარყოფითადაც კი ახასიათებს: „მე იმას (რაისას - ნ. ტ.) სრულიადაც არ ვიცნობ როგორც მეგობარს...“²

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 542-543.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 526.

ამ განცხადების ტონი ნაწილობრივ გასაგები გახდება, თუ გავიხსენებთ, რომ ადრესატი წერილისა, საიდანაც ამოღებულია ზემომოტანილი სიტყვები, ოლია ოკუჯაყა არის.

როგორც ჩანს, რაისასაკენ ღტოლვა უმეტესად არსებული ვითარებიდან თავდაღწევის სურვილით იყო ნაკარნახევი. შეიძლება სწორედ ეს იგრძნოს რაისამ და ამანაც განაპირობა მისი გულცივობა.

მაგრამ, ასეა თუ ისე, ფაქტია, რომ სოფელში ჩაკეტილი გალაკტიონი თანამზრახველს, გამგებს, მესაიდუმლეს ეძებს და ასეთად რაისა წარმოისახა. ამას სასიამოვნო შედეგიც მოჰყვა.

1911 წლის 14 იანვარს გალაკტიონი რაისას ატყობინებს: „ახალი აქ მხოლოდ ის არის, რომ ერთ პოემას ვწერ... შიგ ერთი გმირი ქალიცა მყავს გამოყვანილი – სახელად რაისა (ხომ არ გეწყინათ?)“¹.

რომელი პოემა იგულისხმება? თხზულებათა თორმეტტომეული გასაღებს არ გვაწვდის. არც ერთ პოემაში რაისა არ იხსენიება. ამიტომაც ხელნაწერებს ჩავეღრმავდით და აი „შადრევის“ პირველმა ვარიანტმა საკითხს ნათელი მოფინა. პოემის მთავარ პერსონაჟ ქალს რაისა ჰქვია. შემდეგ პოეტმა მას დადღისა უწოდა. ასეთი ტრანსფორმაცია ნაწილობრივ იმანაც განსაზღვრა, რომ გმირის თავგადასავალს (რაისა საბოლოოდ საროსკიპოში ხვდება) შეიძლება ობიექტელი მკითხველი უსაფუძვლო პარალელამდე და არასასურველ დასკვნამდე მიეყვანა. რაისას უნდა ვუმაღლოდეთ აგრეთვე რამდენიმე კარგი ლექსის, თუნდაც „სიმღერის“ დაბადებას.

გალაკტიონის თხზულებათა აკადემიურ გამოცემაში ეს ნაწარმოები უსათაუროდ არის დაბეჭდილი. „ოდესღაც, სადღაც, მარტოობაში“. ადრინდელ კუბლიკაციებსაც არ ახლავს მინაწერი. მხოლოდ ხელნაწერმა შემოგვინახა – „რაისას“. ამ შემთხვევაშიც თავი იჩინა გალაკტიონის ხასიათმა. ბოლო წლებში მან თითქმის ყველა მიძღვნილი წარწერა მოშალა. ამგვარი ქმედება ლექსისადმი შემომყდის უფაქიხესი და ურთულესი დამოკიდებულების გამოხატულებად უნდა მივიჩნიოთ. პოეტისათვის არსებითია ნაწარმოების შინაარსი და ლაიტმოტივი, მათგან გამომდინარე განწყობილება და არა ის, თუ რამ განაპირობა, ან რამ შეუწყო ხელი ლექსის დაბადებას. ეს არის საბაბისა და შედეგის ღრმად გააზრებული დიფერენციაცია.

გატაცებას თუ სიყვარულს გალაკტიონი საწერ მაგიდასთან სხვაგვარად წარმოაჩენდა. იგი ალამაზებდა, ცვლიდა არსებულ

¹გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 538.

მოდელს; უფრო ზუსტად, მოდელიდან ამოდიოდა. მოდელი და ასახული კი იდენტური როდია. ლექსში ჩაქსოვილია ის იდეალი, რომელიც პოეტს იტაცებს, რომელიც მას აღელვებს. ალბათ იმის გახსენებაც გემართებს, როდესაც გალაკტიონის სატრფიალო ლირიკას ვაანალიზებთ. აშკარად გაუმართლებლად გვეჩვენება გალაკტიონის ლექსებში მხოლოდ და მხოლოდ რეალური პიროვნებების ზუსტი პორტრეტების ძიება ან აღწერილი ამბის რომელიმე ცხოვრებისეული ეპიზოდის ფოტოგრაფიულ ფიქსაციაზე დაყვანა. ეს მხატვრული ნაწარმოების პროკრუსტეს სარეცელზე მოთავსებაა, შემოქმედებითი პროცესის სპეციფიკის უარყოფაა.

რაისამ ვერ მოუტანა გალაკტიონს სიმშვიდე, ტრაგიკული განწყობილება კვალვაც მძლავრობს.

ასეთ ვითარებაში შეიძლება დიდი როლი შეასრულოს მეგობრობის წრემ, მათნაფიცთა ღიმილმა თუ შეძახილმა, მათმა შეუნელებელმა ყურადღებამ და სრუნემამ. მაგრამ გალაკტიონი განებივრებული როდია მეგობრებით და, საერთოდ, ჰყავდა თუ არა გალაკტიონს მეგობრები?

მოდით, გალაკტიონის ცხოვრების ქრონიკას მცირე ხნით აუჯაროთ გვერდი და ეს საკითხი გავარკვეოთ.

ერთ პირად წერილში გალაკტიონი აღნიშნა: „არსად არ ვგრძნობ ისე თბილად და მარტო თავს, როგორც სხვასთან, თუნდ საზოგადოებაში, მაშინ ჩემი სასოწარკვეთილება უმაღლეს წერტილამდე აღწევს და არ ვიცი, რა ვქნა“¹. ეს არ არის თეატრალური ფრაზა. გალაკტიონს ნამდვილად უძნელებოდა საზოგადოებაში თავის ლაღად დაჭერა. ბოლოს და ბოლოს მიაკვლია კონტაქტის დამყარების გზას და მიმართვის სტერეოტიპებიც გამოიმუშავა (მათ შორის „ჩამიკოც“), რომლებითაც ცდილობდა თავისი უგერგილობის შენიღბვას. მაგრამ

ეს შედარებით გვიან მოხდა.

ახალგაზრდა გალაკტიონი ოფიციალური ზღვარის გადაღახვას ეკრძალებოდა. გულს ეგრერიგად არავის გაუხსნიდა.

ასეთ კაცთან მეგობრობა ძნელია. ამიტომაც დადიოდა თითქმის ეუღლად. ეს ძალზე თვალშისაცემი იყო ცისფერყანწელების ფონზე. მოგეხსენებათ, ცისფერყანწელებმა მეგობრობის კულტი შექმნეს. ისინი სიამის ტყუპებივით ცხოვრობდნენ. უმეინახოდ პურს არ გატეხდნენ, ერთმანეთის ჭირსა და ლხინს შესაშური ერთგულებით ინაწილებდნენ. გალაკტიონი კი თითქმის

¹ გ. ტაბიძე, ოხზ., ტ. XII, გვ. 542.

მარტოდმარტო მიარღვევდა წველიადს. ეს სრულიადაც არ გულისხმობს, რომ იგი მოწვევტილი იყო სასოგადოებას. გალაკტიონი ხალხში ტრიალებდა. ამხანაგ-თანამგზავრი ბევრი აქავედა. გულის შესაძლებლად კი ერთი ან ორი. მათ შორის პირველი ადგილი მიხეილ ბოჭორიშვილს ეკუთვნის.

გალაკტიონი და მიხეილი ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში დაახლოვდნენ, ორივე გატაცებული იყო ლიტერატურით. ორივეს ღრწნიდა ხეველა და უკმარისობის გრძნობა. არც ერთი იყო აღერსით განუხებურებული და არც მეორე. ახალგაზრდებმა იგრძნეს სულიერი ნათესაობა და მეგობრობის ხილიც გაიღო.

მიხეილმა ლექსი უძღვნა გალაკტიონს. ავტორი „ნატრული ხალხისადმი“ სამახურისა და „მტარეველებისადმი“ შეურიგებლობისკენ მოუწოდებს მეგობარს. ვალში არც გალაკტიონი დარწხნილა. ხაპასუხის „ესტარი“ ასე მთავრდება:

„შენ კი გინატრი ხატელს, დიდებას...

ამის მორბედი თვითონ შენა ხარ.

როცა გამოხეველი კი ასპარეზზედ,

მეც მომიგონე მაშინ, მეც, მიხა!*

ეს ბავშური სტრიქონები იმაზეც მიგვანსწნებს, რომ გალაკტიონი გარკვეულ იმელებს ამყარებდა მეგობარზე.

მიხეილმა, მართლაც, არაერთი ნოველა, მინიატურა, ესკიზი გამოაქვეყნა: „მოსწიხები“, „სული ობოლი“, „გახსოვედეს სიკვდილი“, „წამება სღვაზე“, „აგონია“ „სარკე“, „ნემი სამშობლო“, „ეპიტაფია“, „იმედის ნანგრევებზე“, „კერ მიშველი?“, „ამაჰ!“, „ხევის სტრიქონები“, „კოლხიდაში“ და სხვა. უთარგმნია კნუტ ჰამსონის ცნობილი რომანი „შიშშილი“. ხილთ 1915 წელს დაუწერია პიესა „ენების ბრჭყალებში“ და დასადაგმელად გადაეცია შალვა დადიანისათვის. 1916 წელს (კალკე წიგნად გამოხცა „ეტიუდები“. რომელსაც ი. გრიშაშვილი დადებითად გამოეხმაურა უურნალ „დეიდას“ მეორე ნომერში. ის წერდა: „მიხ. ბოჭორიშვილი ახალგაზრდა ნიკიერი ბელეტრისტი. იგი არ არის პოპულარული. შეიძლება ეს იყოს მისი ღირსება“.

1921 წელს დაიბეჭდა მიხეილ ბოჭორიშვილის ვრცელი მოთხრობა „მეტეხი“. ი. გრიშაშვილს არც ეს წიგნი დაუტოვებია

* ნაწვევები დაიბეჭდა 1914 წელს „შრომაში“, (№34, 38, 40, 41, 42, 43).

უეურადღებოდ. „მეცხეი“ ღამაში პოემა, ხადი ღირიზმით დატვირთული“. „მიხეიდ ბოტორიშვილის აქეს სიახლის განკლები“. თხზულება ზაინტერესთა ქვეტექსტებითა და აფორისტიკული გამონათქვამებით...

უფრო ადრე მ. ბოტორიშვილის შემოქმედებას ია ეკალაძე შეეხო. მან გახაზა ბელეტრისტის სიტიერება და ისიც დახსინა, რომ მწერალმა მეტი უეურადღება უნდა მიაქციოს სიუჟეტის შეეურა-გამთღიანებას, დიადლოგების დახეუწას...

მ. ბოტორიშვილს მოპაეტრენიც ხაკმოდ ქეეულა. მაგალითად, კ. ნადირაძემ დაუწუნა ნაწარმოებთა უბაზულა და წერის კულტურა. ხოდო კ. გამხახურდიამ არ გათხიარა მისი კრიტიკული მისახრებები.

„მიხეიდ ბოტორიშვილი იბეკლება უსევეღონიმებით: „ნიკ-მე“, „ადონისი“¹, „მარბახი“, „მიქრადი“.

საგულისხმთა, რომ ნიტიერი ბელეტრისტის რამღენიმე ნაწარმოები ადრევე სთარგმნა რუსულად. მაგალითად, 1916 წელს „ქუტაისიკე უესტში“ (№371) გამოქვეყნდა „ძეული წიგნი“.

ადრინდელი ნაწარმოებების გადათვალთერება ეეარწმუნებს, რომ მწერალს დიდად გაუეტრძელდა უსის ძიება. ამით ათხსნება განსხეეებული განწყობილებები და დაპირისპირებები. მაგალითად, ეტიუღში „სონახები“ იგრძნობა სიკოცხლის ათთუღი: „მე შემძეულდა სიკედილი, შემძავლა პნელი სამარე. თხეუ სიკოცხლე სჯობნებთა სიკედიღსა, სიკოცხლეში ბრძოლა მისიც ძელ-გის, სამარეში კი ამახაც მოკლებული ხარ“. სულ სხეეგეარია „გახსოვღეს სიკედილი“. იგი სეეღახა და ხელნაქნეუღობის განწყობილებას ბადებს.

გალაკტიონმა როცა საკეთარი უურნალი დააარსა, მიხეილი რედაქციამი მიიწვია. დემნა შენგელაიას უამზნია წეუნთის: – ბოტორიშვილი „გალაკტიონ ტაბიძის უურნალის“ სუღისნამღკმული იყო. ტექნიკურ და სამეურნეო საკითხებსაც არსებითად ის აგეარებღა, სუღით ინტელიგენტი, უეაქისი ბუნების კაცი

¹ ი. გრისაშვილი. თხზულებათა ერებული ხუთ ტომად. ტ. V, გე. 398.

² გ. ტაბიძე. თხზ. ტ. XII, გე. 732. ი. ღორთქიფანიძის შესაშენები. ირკეეე. რომ აღონისის უსევეღონიმით სხეეც წერღა. რაჟეც მერეეეღებს გასყო „ღლომისში“ გამოქვეყნებული „წერილი რედაქციის მიმართ“. „გთხოუო გამოაცხადით თქენი გასუთის მახლობელ ნომერში შემღევი. გალაკტიონ ტაბიძის უურნალში №1 მთთავსებული დექსი „ფანტახნაგორი“ აღონისის უსევეღონიმით მე არ მეკუთენის. „ღლომისის“ თანამშრომელი „ადონის“ („ღლომისი“, 1922, №15, გე. 4).

³ უურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1910, №37, გე. 8.

გახლდათ. გალაკტიონს თვალუბში შეკუქრებდა, შესციცინებდა. მე დავალებული ვარ მისგან, მშფარველობდა და მახალისებდა. მიხეილს არასდროს უღალატნია გალაკტიონისათვის. სამარის კარამდე მის უერთგულეს და თავდადებულ აბჯართმტვირთველად დარჩა.

ახლა იმ კითხვის თაობაზე, რომელიც დიდი ხანია მაწამებს და პასუხი ვერ მიპოვებია. მიხ. ბოჭორიშვილი 1924 წელს შეთქმულების მონაწილე, პარიტეტული კომიტეტის წევრი იყო. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის დაწყებული აჯანყება ს. ორჯონიკიძემ სისხლში წაახშო.

გაზეთ „წითელ არმიელში“ ვკითხულობთ: „საქართველოს საგანგებო კომისიის მიერ შიო-მღვიმის მონასტერში შეპყრობილ იქნენ „აჯანყების“ მთავარი მეთაურნი: თავადი კონე ანდრონიკაშვილი, ი. ჯავახიშვილი, მიხეილ ბოჭორიშვილი, ჟ. ჯინორია და მ. იშხნელი.

ეს ვაუბატონები იყვნენ სულის ჩამდგმელნი „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“¹.

გაზეთ „კომუნისტი“ ამ პირთა პორტრეტებიც გამოქვეყნდა სათანადო მინაწერებით. მიხ. ბოჭორიშვილი დახასიათებულია შემდეგნაირად: „ყოფილი აზნაური, მემარჯვენე ესერების პარტიის წევრი, პარიტეტული კომიტეტის წევრი, ერთ-ერთი თავგამოდებული მომხრე შეიარაღებული აჯანყების.

დაპატიმრებულ იქნა პარიტეტული კომიტეტის სხვა წევრებთან ერთად, ბანდების გამოსვლების დროს“².

ღიახ, მიხეილ ბოჭორიშვილი ნამდვილად იყო აჯანყების სულისჩამდგმელი. იგი იბრძოდა იმ იდეალისათვის, რომელსაც გალაკტიონი თანაუგრძნობდა – მშობელი ხალხისა და მამულის დამოუკიდებლობისათვის. და ნუთუ მას სიტყვაც არ დასცდენია სანუკუარ ოცნებასა და საკუთარ მისიაზე, ნუთუ აზრდაც არ მოსვლია გალაკტიონის ჩაბმა აჯანყებაში? ანდა, ამ ურთულეს და უშიშმეს გზაზე შემდგარს, როცა პაერივით სჭირდებოდა გამხსნეება, მოსალბუნება. ერთხელაც არ მიუმართავს გალაკტიონისათვის. იგი ხომ ყოველი შეჭირვებისას უხმობდა მას.

ამ კითხვებზე პასუხი ვერ გვიპოვებია. არ არის გამორიცხილი, რომ მ. ბოჭორიშვილი გაუფრთხილდა გალაკტიონს, მოარიდა საშიშ სიტუაციას.

ბარემ ისიც ითქვას, რომ გალაკტიონმა მძაფრად განიცადა

¹ გაზ. „წითელი არმიელი“, 1924, №592.

² გაზ. „კომუნისტი“, 1924, №211.

1924 წლის ამბები, რაც აისახა კიდევ პოემაში „მოგონებები იმ დღეების, როცა ივლივა“.

„გამარჯვებულნი სასტიკი ხელით
აღრჩობენ ტყვეებს.
კაფავენ, ხერტენ, ხაღის სახელით
უსპობენ დღეებს.
ქურდები ღამით საფლავებს თხრიან,
მოკლულთა ცხედრებს...
გა'ხები ღრუბლებს შორიდან ყრიან
ღურჯებს და თეთრებს.
რბის ორი ძაღლი: მათ ისტორია
ვერ დააფეთებს,
პირიდან გლეჯენ ერთიმეორეს
ხორცის ნაფლეოებს.
და მთელი კვირა საღურის იქით
მატარებელი
იდგა. შიგ მკვდრები ეყარა რიგით
უფარებელი“.

ძველი თაობის წარმომადგენლებს ალბათ ახსოვთ, თუ რა მოჰყვა ამ სტრიქონების გამოქვეყნებას. „მნათობის“ მეხუთე ნომერი სწრაფად მოსკეს (მხოლოდ რამდენიმე ეგზემპლარი გადარჩა). ცხადია, ხელმეორედ აკინძულ ნომერში პოემის ხსენებაც არ იყო.

გალაკტიონმა გაქცევითა და საზოგადოებისაგან განრიდებით უშველა თავს. მიხვილ ბოჭორიშვილი კი... იგი დახურტას გადაურჩა და სასჯელს რუსეთის საპყრობილეში იხდიდა. როგორც პ. ბერეკაშვილი და გ. გეწაძე მიუთითებენ, მიხვილი „... გარდაცვლილი უნდა იყოს სამამულო ომის პერიოდში, კერძოდ, 1943 წლის ახლოს“.

გადასახლებიდან გამოგზავნილი ერთი ბარათის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მ. ბოჭორიშვილი სულიერად არ დაცემულა. მომავალს იმედის თვალით შეჰყურებდა და ცდილობდა ახალ ცხოვრებას მომზადებული შეხვედროდა. „ფრანგული და გერმანული ენები შევისწავლე, ახლა ინგლისურს მივყავი ხელი“¹. მისი ბუნების კაცი, მთელი არსებით ლიტერატორი, რა თქმა

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VIII, გვ. 88.

² გაზ. „ტყიბული“, 1991, №12.

³ იქვე.

უნდა, კალიამს ვერ გადადებდა და, ალბათ, არაერთი საგულისხმო ნაწარმოებიც შექმნა.

ბატონ დემნა შეხვედლიასაგან გამოგია: მიხეილი ნინა კლდიაშვილთან მეგობრობდა. ციხიდან წერილებსაც უგზავნიდა (იქნებ მხატვრულ თხზულებებსაც?) სამწუხაროდ, ქალბატონ ნინას ერთხელაც ვერ ვეწვიე მწერალთა კავშირში, ხალაც იგი ათეული წლების განმავლობაში მუშაობდა, და ინტერვიუც ვერ ჩამოვართვი. თქმვა, გაამხელდა კი ყველაფერს? მის ბოჭორიშვილზე წერა და საუბარი მაშინ სახიფათო იყო.

ერთ შემთხვევასაც გავისხენებ. 1984 წლის სექტემბერში საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტში დამიბარეს.

– თქვენ ბრალს გვებენ მენშევიკების ხოტბასა და 1924 წლის აჯანყებულთა განდიდებაშიო. – მშვიდად მითხრა პასუხისმგებელმა მუშაკმა და ამასრზენი წერილის შინაარსი გამაჩნო. X (ვისაობის გამხელას ასრი არ აქვს). დვარძლითა და აღშფოთებით სწერდა პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს, რომ ნ. ტაბიძე თავის წიგნში („გალაკტიონი“) აქებს და ადიუბს მის ბოჭორიშვილს, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლების დაუძინებელი მტერი იყო. გასაგებია, ჭკუნაღრძობი კალმოსანი, თუ რა ღონისძიებების დაუყოვნებლივ გატარებას მოითხოვდა.

საბედნიეროდ, ვე პასუხისმგებელი მუშაკი, რომელიც ცოტას უბნობდა და ბევრს იასრებდა, გონიერი ქალბატონი აღმოჩნდა. მან განმარტებითი ბარათი მომოხოვა და გაფრთხილებით გამომისტუმრა.

დაეუბრუნდეთ ვალაკტიონისა და მიხეილის ურთიერთობას.

მიხეილმა აღრევე აღიარა ვალაკტიონის ლიდერობა. თავი მის მოწაფედ და ქვეშევრდომად გამოაცხადა. ასეთ ვითარებაში, როცა წინასწარვე ყველაფერი გარკვეულია და ურთიერთობათა გადასინჯვის საკითხიც არ იმის, მეგობრობა რვალივით მტკიცე ხდება.

სასულიერო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ მათი გზები გაიყარა. ვალაკტიონი სემინარიაში ჩარიცხეს. მიხეილს კი უარი უთხრეს. მანაც სახალხო მასწავლებლის მძიმე მოვალეობა იკისრა და ზემო იმერეთის სოფლებში ეწეოდა ჭაპანს. 1909-1912 წლებში მეგობრები იშვიათად ხვდებოდნენ ერთმანეთს და წერილობით უხიარებდნენ ურთიერთს: ხეაშიაღს, სურვილებსა და მიზნებს.

არქივმა შემოგვინახა ვალაკტიონისა და მიხეილის პირადი ბარათებირომლებიც უთუოდ საგულისხმოა ახალგაზრდა მგონის ვნებათაღელვისა და მისწრაფებების გასაცნობად. მიმოწერიდან

ირკვევა, რომ მეგობრებს განსრახული აქინდათ ინსტიტუტში სწავლის გაგრძელება. საგულისხმოა, მ. ბოჭორიშვილის შემდეგი სიტყვებიც: „რასაც ფიქრობ, დეე აღსრულდეს. მე მხოლოდ ვარ „აღმანახის“ გამოცემაზე და თუ ენკენისთვიდგან ისევე მასწავლებლათ დაურჩით, სამასწავლებლო უურნალის გამოცემას ვეცადოთ“.

ეს ფაქტი კიდევ ერთი დადასტურებაა გალაკტიონის თვალსაზრისით სასოგადოებრივი უურნალისტური მიდრეკილებებისა. საკუთარი უურნალის თუ აღმანახის გამოცემის იდეა აღრევე დაბადებია პოეტს. გალაკტიონი საესეა ენერგიით, ძალით. ნიჭიერი ახალგაზრდა ყრთების ყართოდ გაშლას ცდილობს, ეძებს სასოგადოებაზე ზემოქმედების უწყვეტერ გზებსა და საშუალებებს.

მიხეილის დამოკიდებულება გალაკტიონისადმი უნეველოა. მას თავშეწირვისათვის მზადყოფნაც შეიძლება ეუწოდოთ. აკი აღნიშნავს ერთ ბარათში: „ახ, სად გყავს შენი დანაგრული მეგობარი, რომ სიცოცხლე შემოეწიროს შენთვის. მე მხოლოდ ვარ ღმილით აკიდე სარჩობელაზედ შენის გულისთვის“.

ვინც გალაკტიონისა და მიხეილის მიმოწერას ჩაუდგმაკდება, მათ ურთიერთობას თვალს გაადეენებს, იგი უთუოდ სრწმუნებს ზემომოტანილი სიტყვების სინაღდეს.

მ. ბოჭორიშვილი ეველასა და ეველაყერზე მადლა გალაკტიონის აენებს. საგულისხმო დეტალია: მიხეილი ოთხი წელია ეტრფის კინზე ლოლას. მზად არის ეველაყერი ფიანდაზად დაუგოს. მაგრამ, თუ არჩევიანზე მიდგება საქმე, სასწორის ისარს მაინც გალაკტიონისაკენ გადახრის... „გულახდილად გეტყვი, რომ ლოლას შენ მირჩევიხარ. იმან რომ მითხრას გალაკტიონის ჩამოშორდი და შენი გულისთვის თავს მოვიკლავო, ცოდვე, ხისლით მივაფურთხებ და ესეც საკმარისი იქნება, რომ ის შემძულდეს. მოგკლავ კიდევ. შენ რომ არ მყავდე, მე ვერ ვიცოცხლებ... მე შენ ვერ ჩამოგშორდები, ობოლი ვარ. ამ ქვეყნად მხოლოდ შენ მყავხარ თანამოხიარედ და შენ მეგულები მყარველად, მცველად“.

„შენ ერთი და მხოლოდ შენი ერთი ხარ ჩემი მეგობარი, ჩემი გულის ტოლი. სხვა არავინ გამაჩნია“.

„ჩემს თავს მირჩევიხარ და ჩემი წარმატება ისე არ წამახალისებს, როგორც სენი“.

„მხოლოდ ერთადერთი შენა ხარ ჩემს ახლოს, მხოლოდ შენთან შემოიღია აღვიარო ყოველივე ის, რაც ჩემი ტანჯვის მიზეზებს წარმოადგენს... არ ვიცი, რომ შენც ჩამომშორდე, შემდეგ შეეძლებ თუ არა ცხოვრებას. მაგრამ იმედი მაქვს, შენ არ მიღალატებ და

ძმურად გამოიწვედი ხელს“.

„წერილი, შენი ჭირიმი! ხმა, ხმა გამე, ვიხრნეები სოფლის მღლაშე კაობში“.

ეს ყრაზები სხვადასხვა ბარათიდან არის ამოღებულნი და როგორც ანდრესანტის, ასევე ადრესატსაც ახასიათებს.

ამგვარი სიყვარული ხრულიადაც არ გულისხმობს ბრმა მორჩილებას. მ. ბოჭორიშვილის დამოკიდებულება გალაკტიონისადმი მაინც კრიტიკული და მოაზროვნე კაცის პოზიციად აღიქმება. მიხეილი ვაღლებულად ივლის თავს მიუთითოს შეგობარს, დაარიგოს და უკიჟინოს კიდევც. ის გულწრფელად უსიარებს გალაკტიონს თავის შეხედულებებს და ამ გზითაც სრდის წიობის ატმოსფეროს. „რა ქვენ, გალაკტიონ, დათავე ის რომანი? შენს პროზაიკულ ნაწერებში მე ბევრ პსისოლოგიურ ძვირფას ნაშთს ვნახელობ. მსოლოდ, სიმართლე გითხრა, პშიბიშევესკობას გწამებ. მე კი არ მიყვარს პშიბიშევესკი...“

ეს ამონაწერი საინტერესოა იმ მხრივაც, რომ ახალ ფაქტს გვაცნობს – გალაკტიონს რომანსაც დაუწერია.

მიხეილი ალაგზნებს გალაკტიონს, შეუწვევრელი ლიტერატურული შრომისაკენ მოუწოდებს. „მე შენი საქმე მიკვირს. რატომ აღარხად აგზავნი შენს ნაწერებს დასაბუჟდათ. ნოთუ შენი თაქმოყვარობა შელახა იმ მოულენამ, რომ „ცხოვრებასა და ხელოვნებაში“ პირველად ვაგზავნილი ლექსები არ დაბუჟდეს?“

როგორც ნანს, ახალგაზრდა გალაკტიონი ბევრს ფიქრობს. ჯერ კიდევ ვერ გარკვეილა ურთულეს საკითხებში. რატომ არსებობს? რა არის ადამიანის მოვალეობა? როგორ მიიღწევა ბედნიერება? ამ და სხვა მსგავს კითხვებზე იგი ამომწურავ პასუხს ვერ პოულობს და ქრისტიანული მოძღვრების საგულდაგულო შესწავლას იწყებს. თავის განცდებსა და ფიქრებს მ. ბოჭორიშვილს უსიარებს: რელიგიამ გამიტაცა, ბევრს ვფიქრობ იმქვეყნიურ ცხოვრებაზე და ხშირად ვხედავ სისმრებში ღმერთს ანგელოზებითურთ.

მიხეილი პასუხობს: „ეს კი მიკვირს, რომ ზეცაშიდაც გინდა იყო ბედნიერი. უცნაური ფიქრებია, ნემო კარგო. აქ, ქვეყნად არ მოგიპოვებია ბედნიერება და ზეცას უპოტინებ ხელს. ჯერ ადრეა, ნემო კარგო. აქ, ამ ქვეყნად ვეძიებდეთ ნეტარებას და იქ აღახმა უწყის. სამწუხარო კი ის არის და შემადრწუნებელი, რომ აქ ტანჯული იქაც დავიტანჯოთ, რადგან მტკიცე რწმენა არ გვაქვს. მიკვირს კი, თუ მართლა გვისიზმრება ღმერთი თავის ანგელოზებით“.

ნამდვილი შეგობრობა ურთიერთისადმი სრუნვაშიც

გამოიხატება. მიხეილი ამ მხრივ საშუალო გულისხმიერებას იწენს. იგი ვალაკტიონის თითოეული ნაბიჯით ინტერესდება. როცა მეგობარს უჭირს, სამსახურს ტოვებს და ქუთაისში ჩადის. უანგაროდ უწვდის დახმარების ხელს. თავისი ღარიბული ხელუფასიდან ისტუმრებს ვალაკტიონის ეალეებს.

ვალაკტიონიც სათანადო სითბოს ამუღავენებს. ამხსენებს მეგობარს, საკუთარი ძაღებისადმი რწმენას უნერგავს, ურწევს რა წაიკითხოს და როგორ იმუშაოს... მიხეილი მთლიანად მინდაბილია მასზე.

მოაზროენე და გულდარენილი კაცი მესაიდუმლესა და მსმენელს ეძებს, რათა ფიქრებს სადინარი მსცეს და ნაწილობრივ მაინც განიტვირთოს ვარამისაგან. მ. ბოჭორიშვილისთვის ასეთ პიროენებას სწორედ ვალაკტიონი წარმოადგენს. მას თამამად უსიარებს შთაბეჭდილებებს, ეჭკუებს, ოცნებებს. მიხეილმა იცის, რომ ვალაკტიონი მას არ დასცინებს. ამიტომაც არ უფროთხის გაბატონებულს აზრის საწინააღმდეგო შეხედულების განვითარებას. ერთგან გულწრფელი გაკვირვებით აღნიშნავს: არაფერი მესმის ვაჟა-ფშაველასი, არ მომწონს მისი ღექსები, ერთფეროენი და მოსაწყენიაო¹. საზოგადოებაში. თუნდაც მახლობელ წრეში. ასეთი აზრის გამოთქმა მკრეხელობად იქნებოდა აღქმული და, საფიქრებელია, მ. ბოჭორიშვილი მოერიდებოდა მის აშკარა, ხმამაღლა გამოხატვას. ვალაკტიონთან კი იგი არ ინიღბება. ამგვარი გულწრფელობაც მაღალ მეგობრობაზე მიგვანიშნებს.

ვალაკტიონი ის პიროენებაა, რომლის წინაშე გულის გადახსნა დიდ შეებას გერის მიხეილს. ამიტომაც სწერს: „მსურს ყოველ წუთს შენს ახლოს ვიყუე და ჩემ შაე ფიქრებს გიხიარებდე. რა რიგ მტანჯავს ეს მუხთადლი ცხოვრება, ვერ წარმოიდგენ. შენი წინასწარმეტყუელება ეგონებ აღსრულდეს. ვახსოვს, ქუთაისის სახალხო ბაღში ნაღვლიანად რომ მითხარ: შენ ეს

¹ მ. ბოჭორიშვილმა მალე შეიცვალა აზრი. ვაჟას გარდაცვალებასთან დაკავშირებით ბეჭდავს „სამგლოუიაროს“. რომელშიაც ვკითხულობთ: „სურთ დამარწმუნონ. მთის არწიეს ვაჟა აღარ სცოცხლობსო; ეინ დიღუერებს, რომ მისი ძლიერი ფრთათა რისხეა. მისი თავგანწირული ყიფილი, რომლითაც მშრომელ ხალხს სამშობლოს განახლებისთვის მოუწოდებია, ოდესმე შესწედეს?“.

კავკასიონის მთის მწვერვალებს და საქართველოს მიდამოებს ქარიშხალი მუღამ უმღერებს ვაჟას სიმღერებს...

ღეე, განისვენოს მთის არწიემა თავგანწირულ ყიფილის შემდეგ. მშრომელი ხალხი თვის ცრემლებით განბანს მის ცხედარს და ეელური ყვაულები თვის მშენებნიერებით შეამკობენ მის საფლავს („თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №32, გვ. 5).

მასწავლებლობა დაგეგუპავსო. მაგრამ სამწუხარო ის არის, რომ მანამდისინაც დაღუპული ვიყავი და უფრო სამწუხარო ის არის, რომ მოლოდინი გამოირიცხებოდა“.

მიხეილი გალაკტიონს აცნობს თავის გეგმებს, ჩანაფიქრს: „მინდა კიდევ ერთი პიესა დაეწერო მოწაფეთა ცხოვრებიდან. იქნებ გაგეცინოს და მკითხო. შე უგნურა, რათ გინდა, რომ სწერ, როდესაც შენი ნაწერები არავისთვის არ ვარგაო. მაგრამ რა ვუყო, ჩემო მეგობარო. ბავშვი რომ ატირდება, ცრემლებით იქარვებს გულს, მე კი ჩემს გულშიდ მოგუბებულ ნაღველს ნაწერებშიდ ეაქცევ და დარწმუნებული იყავ, რომ ეს არ შემეძლოს, აქამდე ოცჯერ მოვიკლაფდი თავს“.

მიხეილი პირველ რიგში თავის შემოქმედებაზე ესაუბრება გალაკტიონს: აცნობს, რომ წერს მოთხრობას „მასწავლებელი ქალის დღიური“; რომ „მწუხრიშიილს“ „ძალზე შორს მიყვავარ. ვეებერთელა რამ იქმნება. დღითიდღე ახრი მიფართოვდება. ასე რომ, ამ წელიწადში არა მგონია, რომ დავამთავრო. ეხლა საპურობილეში მყავს და მის ამბებს ვწერ“.

სხვა ბარათებში კიდევ „გახრწნილის“, „ფანტაზიის“, „მიმოზის“, „ნიონისის“, „ოჯახის“ და სხვა ნაწარმოებების შეთხზვის განზრახვასა თუ დასრულებაზე მოუთხრობს.

წერილებიდან ინაკეთება უშიძმეს პირობებში მოქცეული ინტელიგენტი, რომელსაც წიგნებისა და გაზეთების შეძენა უჭირს, რომელსაც ღამდამობით კარზე უბრახუნებენ – ბევრ ნაფოს წვაე, ღამპა ჩააქერო, რომელსაც სემინარიადამთავრებული მღვდელი ქრთამს სთხოვს და ყოველმხრივ უშლის ხელს პედაგოგიურ საქმიანობაში. მიხეილი დეტალურად მოუთხრობს გალაკტიონს თავის თავგადასავალს, მოუთხრობს სეკდიანად და სერიოზულად, იშვიათად მხიარული და ირონიული ჩანართებით.

სოგჯერ გულუბრყვილო აზრებსაც უსიარებს. ჰიპნოტიზმის სახელმძღვანელო გამოუწერია რუსეთიდან. სურს საფუძველიანად დაუფლოს ამ საქმეს და ცოდნა პრაქტიკულად გამოიყენოს. ხელმოცარული კაცის ფანტაზია ღმშიღს იწვევს. მაგრამ მთავარი ის არის, რომ გალაკტიონს ესმის მისი და სარკასტულად არ ხარხარებს, თუმც იხიც უნდა ითქვას, რომ გალაკტიონის წერილებში არცთუ იშვიათია იუმორი. მაგალითად, „შენს პესიმისტურ აზრებზე, ყმაწვილო, ბევრი ვიცინე. იწერები: „ოპ, სად არის დღეს მეგობრობა და თანაგრძნობა. ოპ, დაიმსხვრეს, დაიმსხვრეს. ბარემ ეს ცხოვრება, რომ ახალი აღმოცენდეს!“ იმე, იმე“ როგორ თუ დაიმსხვრეს და ახალი აღმოცენდეს“¹.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 542.

ბალაკტიონი

ნახ. ფელთა ჩუდესკისა

მიხეილს არ სწყენს მეგობრის გადაკერები, რადგან იცის, რომ გალაკტიონი კეთილად არის მისადმი განწყობილი, ნამდვილად შესტიკება მასზე გული. მეგობრები უმეტესად მაინც ლიტერატურულ საკითხებზე მსჯელობენ, კამათობენ, შთაბეჭდილებებს უსიარებენ ურთიერთს. „წავეკითხე ბრანდი, რომელიც შენ გითარგმნია, – სწერს მიხეილი, – მაგრამ უნდა გითხრა სიმართლე, ბევრად არ მომეწონა, სხვა დრამატულ ნაწერებში „ექიმი შტოკმანი“ ყველას ვამჯობინე. მეორეჯან აღტაცებას გამოთქვამს კნუტ კამსუნის „შიმშილის“ გამო. მოხიბლულია ვიქტორ ძიუგოს ოსტატობით და ა. შ.

მ. ბოჭორიშვილის იშვიათი დამოკიდებულება გალაკტიონისადმი, უპირველეს ყოვლისა, ღრმა რწმენას ეყუძნება. მიხეილი ჰკრეტს მეგობრის გენიოსობას, გრძნობს მისი პოეზიის უკვდავებას, დარწმუნებულია, რომ გალაკტიონს ძალუკის დედამიწის შებარბაცება. „შენისთანა არაეინ გკეკეს ახალგაზრდებში“. ეს და სხვა მსგავსი ყრაზები არაერთხელ გაიელეებს ბოჭორიშვილის წერილებში. აი, კიდეე ამონარიდი სხეა ბარათებიდან: „გალაკტიონ, ერთი ნომერი ნამიყარდა ხელში „სახალხო გაზეთისა“, რომელშიდაც ვიდაც ჭუმბურიეე ახალგაზრდა მწერლების ნაწერებს არჩეეს, მათ შორის შენსას, და უნდა გენახა, რა აღტაცებაში მოველი. მე ვამაყობ, რომ ჩემ

მეგობარს ეგეთი ქება-დილებით გიხსენიებენ და საპატიო აღგილს გაძლევენ“.

მათ ურთიერთობას ისიც აღუღაბებს, რომ გალაკტიონი მფარველობს მიხეილს. მან დაუბეჭდა პირველი ნაწარმოები მეგობარს. ბოჭორიშვილს გალაკტიონი ლიტერატურულ მეტრად და პირუთენელ კრიტიკოსად მიანია. ამიტომაც სწერს: „...ეს კი არის, რომ შენს მეტი ხელმძღვანელი არავინა მყავს და თე გიყვარდე, თუ ჩემშიდ ვერ ხელაე მომადლეუბლს, თუ არაყერი უნარი არა მაქვს, გულწრფელად აღიარე და მომწერე. იცი, მე ეხლა იმ იმედით ვცხოვრობ, რომ მეონია მწერალი გაეხდე და თუ მაგის უნარი არ მაქვს, რომ ვიყეე, მაშინ სხეა საქმეს მიეყო ხელს“.

გალაკტიონი პირუთენელად სწერს, რომ მოსწონს მისი თხზულებები და სამწერლო ასპარეზზე წარმატებასაც

უწინასწარმეტყველებს. აი, როგორ აფასებს იგი მ. ბოჭორიშვილის ერთ მოთხრობას: „შენი „მიმოზას“ გამოგზავნა კერას გზით ვერ მოვახერხე და როდესაც ქუთაისში კი ჩავალ, უსათუოდ

დაეტოვებ. იცი, ეს მოთხრობა შემიყვარდა რაღაც, ოთხჯერ მაინც გადავიკითხე. მიუხედავად იმისა, რომ ტიპი ჩუენი, ქართული არ არის, თავი და თავი, რომელითაც ის მიხიბლავს, ეს ჩუმი, დაფარული, მელანქოლიაა, რომელიც იქაც კი იჩენს თავს, სადაც ვითომ სიხალისე მეფობს. მაგალითად, მიმოზას გულთა ძეხვის ღრის, თეთთან მიმოზას ტიპი გიდვას თვალწინ ისე, თითქოს ეს მისი სიამაყე რაღაც სხვა, უყურო ძლიერი გულის სუედიტაა გამოწვეული, დაუქმყოფილებლობით, ვნებით, ადამიანისადმი სარკასტული დაცინვით და რაღაც სასწაულებრივ მოლოდინში გარინდებული გრძნობით... მიმოზას სიხალისეს თავისი ღრმა ტრაგედია აქვს, რამდენადაც ეს შეიძლება ქალის არსებაში მოთავსდეს¹.

გალაკტიონი არა მხოლოდ კითხულობს მეგობრის ნაწერებს, არამედ ასწორებს კიდევ. ამასთანავე თავად ზრუნავს მათ გამოქვეყნებაზე. მიხეილს მოსწონს გალაკტიონის გემოვნება. კარგად იცის მისი სიტყვის ფასი. ამიტომაც სთხოვს: „არ ვიცი, მატყუებ, თუ ხათრიოთ ვერაფერს მეუბნები. ნუთუ მართლა მოგწონა ჩემი „მწუხრიშვილი“? ხომ იცი, შექება ამავსა ზედა ფუჭია, თუ მართლა მოგწონს და ვარგა, ვგონებ ხელი არ ავიღოთ მაგაზე. წერილის საშუალებით გააკეთე პატარა კრიტიკა, რა იპოვე შიგ კარგი ან ცუდი. ხომ იცი, ეს მე გამომადგება. „გამორიცხულნი“ შენს ბუდს ქვეშ არის. შენ იცი, როგორ შემუშავებ. ყურ შეგაწუხებ, დრო თუ არა გაქვს, თავს ნუ შეიწყენ. თუ შეასწორებ, როგორც დამპირდი, კარგი იქნება, რა თქმა უნდა“.

გალაკტიონი გულდაგულ ასრულებს მეგობრის დავალებას. არა

მხოლოდ კონკრეტულ ხარვეზებზე მიუთითებს, არამედ ძირითადი მიმართულების შემუშავებაშიც შეუეღის; ლიტერატურული გემოვნების დახევეწისა და ფართო განათლებისკენ მოუწოდებს.

მ. ბოჭორიშვილი ერთხანს მუშაობდა მწერალთა კავშირის მდიენად. ამ საპატიო თანამდებობაზე იგი გალაკტიონის რეკომენდაციითა და თხოვნით მიიწვიეს. საგულისხმო დეტალია: 20-იანი წლების დამდეგს გალაკტიონი მწერალთა კავშირის საგამომცემლო სექციას ხელმძღვანელობს და განზრახული აქვს ჩვენის სიტყვაკაზმული მწერლობის ნიმუშების ათ წიგნად გამოცემა. უპირველეს ყოვლისა, „ვეფხისტყაოსნის“ დასტამბვას აპირებს (სარგის კაკაბაძის დახმარებით). აქვე დასახელებულია შიოა არაგვისპირელის მოთხრობები, ვასილ ბარნოვის „ამქრის შეენება“ და „ხაზართა საძლო“. ამ უკანასკნელის შესახებ წერს: „ძალიან კარგი რომანია, თუ გამოცემთ და თუ არა მე მაქვს სახელში, ავიღებ და დაეუბრუნებ პატივცემულ ავტორს.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 545-546.

ხელთ გვაქვს აგრეთვე ახალგაზრდა ნიჭიერი ავტორის რომანი „სიყმაწვილე“ (მიხეილ ბოჭორიშვილი). ეს არ არის სრულიად დიდი ტანის, მაგრამ ძალზე საინტერესო კია“.

როგორც ვხედავთ, გალაკტიონის მართლაც მოსწონს მ. ბოჭორიშვილის პროზა და ბელეტრისტიკისთვის ხელის გამართვასაც ცდილობს.

გალაკტიონისა და მიხეილის ურთიერთობას პრაქტიკულად ეს უკანასკნელი წარმართავდა. გალაკტიონს შეეძლო თვეების განმავლობაში არ გაეგზავნა წერილი, შეეძლო მცირე ხნით დაევიწყებინა კიდევ იგი, მაგრამ მიხეილი ამგვარ გაუქმებას შეურაცხყოფად როდი აღიქვამდა. მას კარგად აქონდა შეცნობილი გალაკტიონის ბუნება.

„ქვირფასო მეგობარო გალაკტიონ! მივიღე შენი წერილი. დიდათ მესიამოუნა. მაგრამ არა მრწამს კი შენი დაპირება, ვითომღა მოკლე ხანში ვრცელ წერილს მომაწვდენ. არა მრწამს და რა ექნა, მერე რამდენი მინდა ვისაუბრო შენთან, რამდენი რამ მიქვს სათქმელი და როდის?“

თუ არ ვცდები, მ. ლერმონტოვს უთქვამს: ორი მეგობრიდან ერთი ყოველთვის მონაა მეორის, მაგრამ ამაში ხშირად საკუთარ თავსაც კი არ უტყულებიანო.

არა, მ. ბოჭორიშვილი სხეების წინაშეც არ მალავდა ამას და ამაყობდა კიდევ თავისი მდგომარეობით. გალაკტიონი? გალაკტიონი მეგობრობაშიც თავისებური იყო. იგი არასდროს ყოფილა მშაკაცობის დაუწყრელი კანონის პედანტური დამცველი.

მიხეილისა და გალაკტიონის ურთიერთობაში თავს იჩენს აშკარად გამოხატული იერარქია: მიხეილი აღიარებს გალაკტიონის გენიოსობას, მის სიმაღლეს და თავის შესაძლებლობასაც ძალზე ობექტიურად აფასებს, რაც არცათე ხშირია მწერლობასთან წილნაყარ კაცისაგან. („მე თუ არარა ვარ სამწერლო ასპარეზზედ, შენ ხომ ქურუმი ხარ“).

გალაკტიონისა და მიხეილის მეგობრობაზე საუბარს ერთი შედარებით უცნობი ლექსის ფრაგმენტით დავამთავრებ.

„გიყვარდა როსმე, ძვირფასო მიშელ,
საღამოს ქარში ერთად ცხოვრება,
მხეებში ექმნიდით მაშინ მე და შენ
და ქარი მარად გვემახსოვრება.
გაგეახხენდებო შორეულ ზღაპრად
შენ შენი ლოლა, მე კი რანისა;
რომლებმაც ერთად და თანაბრად
მოგონებები გაგვიმინისა.“¹

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 344.

ლექსი 1921 წლის ივლისის შეუთხზავს გალაკტიონს.

ათიანი წლების დასაწყისში გალაკტიონი დაუახლოვდა აგრეთვე თედორე ჩუდეცკის (1893-1959) ნიჭიერ მხატვარს რომელსაც თვალსაწივად ადგილი ეკავა ქუთაისელ ახალგაზრდა შემოქმედთა შორის. გალაკტიონს ბევრი რამ აკავშირებდა მასთან, უპირველეს ყოვლისა, ესოტეიკური მრწამსი. რაც მთაყარია, ახალგაზრდები ხასიათებით შეეწყვნენ ერთიერთს. ხელოვნებაში შთანთქმულნი დიდად არ დაგიდევდნენ პრაქტიკული ცხოვრების წვრილმანებს. მათთვის უცხო არ ყოფილა ბოჰემა. გალაკტიონი წერს: 1917 წლის თებერვალში „...მხატვარ თედორე ჩუდეცკისთან ეცხოვრობდი. მატერიალურად გამოუსვლელ მდგომარეობაში ვიყავით ორივენი, მაგრამ ერთად ვიტანდით ჭირსა და ღვინს... უფრო მეტად, თუ ფული ჩაგვივარდებოდა ხელში, დროს რესტორნებში ვატარებდით, მეორე დღეს კოშმარები, თავისტიკივილი, არაფრისმომბანი დღე, ანგრეული ბინა, საღებავები და ფუნჯები არეული, კედლების დატუჭყიანებულები...“¹

გაჭირვებამ კიდევ უფრო დააკავშირა ახალგაზრდები.

გალაკტიონისა და თედორე ჩუდეცკის დაახლოება, კინოდღური როდი აღმოჩნდა. მათ სიკვდილამდე შეინარჩუნეს ურთიერთის პატივისცემა და სიყვარული.

თედორემ კარგად იცოდა გალაკტიონის ფასი და მნიშვნელობა. მან ერთ-ერთმა პირველმა შექმნა ახალგაზრდა მგოსნის პორტრეტი. ოღია ოკუჯავასადმი გაგზავნილ ბარათში, რომელიც 1916 წლით

არის დათარიღებული, გალაკტიონი წერს: „...ჩუდეცკიმაც დაიწყო ჩემი სურათის ხატვა – ამ დღეებში დათავდება“².

ეს პორტრეტი მიუკვლეველია. ცნობილია სხვა სურათები. ერთზე გამოსახულია მაგიდასთან მჯდომი ელეგანტური პოეტი კეთილი ღიმილითა და ოდნავ სევდიანი გამოხედვით. ძალზე საინტერესოა აგრეთვე მეგობრული შარუი „გალაკტიონის ნიჭი“. მგოსნის ფანქარი მოუმარჯვებია და წერს: მარჯვნივ, მარცხნივ და უკან ღვინის ქვევრებია. ზემოდან ფრინველები დასტიკტიკებენ. მარცხენა ხელით ანკესზე გამობმული ხუთი თვესი უჭირავს. თითოეულს გარკვევით აწერია „რითმები“.

ფართო საზოგადოება იცნობს თ. ჩუდეცკის მიერ შესრულებულ გალაკტიონის პორტრეტს, რომელზედაც ორმოცი-

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 216.

² იქვე, გვ. 521.

ბალაკტიონი

ნახ. ვუდია ჩუდესკისა

ორმოცდახუთი წლის მეოსანია გამოსახული. ფანქარი ნიკაპზე მიუდვია, შთაგონებულია, თითქოს ეს-ესაა ბრწყინვალე პოეტური სახე შექმნა და ქაღალდზე გადასატანად ემზადებო. პოზა თვით გალაკტიონმა შესთავაზა თედორეს: – მყინვარწვერის ფონზე დამხატვ, მხოლოდ ისე, რომ მთა ოდნავ მაღლა იყოსო. (უყვარდა გალაკტიონს ამგვარი სიმბოლიკა).

აქვე ვაქვეყნებთ თედორეს ორ ნამუშევარს. ისინი არა მხოლოდ გალაკტიონისადმი სიყვარულზე მეტყველებენ, არამედ მხატვრის ნიჭზეც.

თედორე გულწრფლად იყო დაინტერესებული გალაკტიონის ბედნიერებით და, რაც კი შეეძლო, ყველაფერს აკეთებდა მისთვის.

1924 წელს, როცა გალაკტიონი უძიმეს პირობებში აღმოსნდა, სწორედ წუდეცკების ოჯახმა შეიკედლა და დაიფარა იგი. გალაკტიონს არაერთხელ გაუხსენებია მაშინდელი ეპიზოდი. გამეხებულ ვეფხეს გაყდა ნატაშა (თედორეს მეუღლე), მზად იყო, სისხლიც კი დაეღვარა, შენს თავს არაფის დაეანებებო.

სხვათა შორის, ნატაშა კლიმენტის ასული იოსელიანი-წუდეცკაია ოლია ოკუჯაყას ახლო ამხანაგი იყო. ესეც აძლიერებდა გალაკტიონისა და თედორეს მეგობრობას.

ნემს მეხსიერებას შემორჩა გალაკტიონისა და თედორეს ურთიერთობის მრავალი ეპიზოდი.

მაგონდება 'სამორის სუსხიანი სადამო. გალაკტიონი შეკარხოშებული ბრუნდება შინ. თედორეც ახლავს, ღვინო მომატანინეს. სახელდახელო სუფრა გაიშალა. ძველ ამბებს იხსენებენ. გალაკტიონი ხშირ-ხშირად კოცნის უტყუ თედორეს: „შენ ერთი დამრჩი ფედია! ყველამ მიღალატა, ყველამ მიმატოვა“. შუალამისას თედორე დგება და შინ წასვლას აპირებს. გალაკტიონი თითქმის მოსთქვამს: „საცოდავო, გაიყინები ასე“. მერე მე მომმართავს: „მოდი, ჩვენ ორმა უყვიდოთ ფედიას პალტო“. იმჟამად იგი გულწრფელად წუხდა მეგობრის უპაღლოობის გამო და სრულიადაც არ ითვალისწინებდა მომართვის კომიკურ შინაარსს.

1959 წლის თებერვალი იდგა. დარეკეს, თედორე აყად არისო. აფორიაქდა გალაკტიონი. წუდეცკები ლენინის (ახლანდელი კოსტავას) ქუჩაზე ცხოვრობდნენ, ორ ნომერში. ავედით მეორე სართულზე. თედორე უგონოდ იწვა. გალაკტიონმა საბანი გადახადა და დიდხანს დასცქეროდა.

– ნუ გეშინია, ფედია, ჩვენ კიდევ ბევრს შევქმნით – ძლივს ამოღვრდა. ეს უფრო საკუთარი თავის გამხნეება იყო. იმ დღეს გალაკტიონი რესტორან „ყახბეგში“ დაიხრწო.

თედორე გალაკტიონსე ერთი თვით ადრე გარდაიცვალა. გალაკტიონი მის დაკრძალვას არ დასწრებია. მაშინ კომმარული დღეები პქონდა.

ეს ორი პიროვნება იმიტომ გაეცხსენეთ, რომ სწორედ მათ აგრძობინეს გალაკტიონს მეგობრული სიტბო და სიყვარული, რაც ესოდენ სჭირდფეობდა ახალგაზრდა პოეტს.

სხვები? სხვები გალაკტიონისაგან შორს იდგნენ. საქმე ის არის, რომ მეგობრობა უმეტესობას ესმის როგორც ორმხრივი თავდადება. გალაკტიონს კი არ შეეძლო სხვებისთვის თავის გაწირვა, არ შეეძლო სხვათა გამო მკვანისა და მკვანის შეწუხება, არ შეეძლო მატერიალური დახმარების გაწევა და საქმიანი ყურადღების სისტემატურად გამოხენა.

იქნებ შემდეგ პერიოდში მოხდა ამ მხრივ მნიშვნელოვანი ცვლილება? არა, გალაკტიონი არც მომდევნო ხანებში ყოფილა ბევრი მეგობრით გარშემორტყმული, რაც კვლავ და კვლავ მისი ბუნებით აიხსნება. გალაკტიონი უღრმესი და უტკვიანესი იყო, პოეზიაში. მას ამ სფეროში არაყინ ეგულებოდა უღლის გამწევა. სამაგიეროდ ყოფაში, ყოველდღიურ ცხოვრებაში დაბნეული და მიამიტი ბაეშვი იყო, სოგჯერ ეშმაკიც. ერთ პიროვნებაში მოქცეული ეს ორი განსხვავებული საწყისი გალაკტიონს შეუცნობელს ხდიდა. მასთან მისვლა თითქმის შეუძლებელი იყო.

აღბათ ისიც საყურადღებოა, რომ გალაკტიონი უფრორე მაინც საშუალო და დაბალი რანგის კალმოსნებთან იყო დაახლოებული. იქნებ იმიტომაც, რომ მათგან კონკურენციასა და შურს არ გრძობდა, ისინი აღმერთდბდნენ გალაკტიონს; იქნებ იმიტომაც, რომ გალაკტიონს მათთან ურთიერთობაში საგანგებო სიფრთხილე და შორსმჭვრეტელობა არ სჭირდებოდა, არ იძაბებოდა, იქნებ იმიტომაც, რომ...

ერთხელ ჯიქურ შევეკითხე:

– ვინ უნდა ვიგულოთ თქვენს შემდეგ დიდ პოეტად?

პირდაპირ პასუხს თავი აარიდა.

– ცუდი პოეტი არ არის №...

და ისეთი კაცის გვარი დაასახელა, რომელმაც ნემბი ღიმილი გამოიწვია. მიმიხვდა ღიმილის მიზეზს და ნათქვამის გამოსწორება სცადა:

– იგი ნამდვილი კომუნისტია.

გალაკტიონს იშვიათად წარმოსცდენია მისი თანამედროვე დიდი ქართველი პოეტების ქება. არც ეს იყო შემთხვევითი, არც ის, რომ უმეტესად საშუალო ფენის წარმომადგენლებით იყო გარშემორტყმული. წინოსნები იშვიათად თუ გამოეცნაურებოდნენ.

– გამარჯობათ, ბატონო გალაკტიონ, – აჩერებდა ერთი.

– ხომ კარგად ბრძანდებით? – მოკრძალებით აკითხავდა მეორე.

– პოეტთა მეყვეს ვახლავარ! – მაღალ ნოტას აიღებდა უფრო გაბუდული. გალაკტიონი თავაწიანად პასუხობდა.

გაგვშორებოდა უცნობი და ვინტერესდებოდი.

– ვინ იყო?

გალაკტიონი მხრებს იხეჩავდა.

ეს მაოცებდა კიდევ პირველ ხანებში, რადგან მეყსეული მასხლაათი ისეთ შთაბეჭდილებას მიქმნიდა, გალაკტიონი კარგად იცნობს ამ კაცს-მეთქი.

ერთხელ ასეთი შეკითხვისას გადაიხარხარა.

– ნემო ნოდარ, ჭრელი ძაღლის ამბავი ხომ გაგიგონია?

ვერ გაუიხსენე და შეეცბი.

– ჭრელ ძაღლს მთელი სოფელი იცნობს, ჭრელი ძაღლი კი არავის. ასეა ნემო საქმე...

შედარება სკაბრეზული მომჩვენება, მაგრამ გალაკტიონი ისე გულიანად იცინოდა, მეც აკჟჟი.

ეს ფაქტი შემთხვევით არ გამიხსენებია. საქმე ისაა, რომ გალაკტიონის შეხშიანება-პასუხებში არა იმდენად ინდივიდის პატივისცემა ჩანდა, რამდენადაც ადამიანისა სოფადად. თუ არ ვცდები, ეს მისი შემოქმედების მაგისტრალური ხაწიცაა და საგანგებო კვლავის საგანიც, მით უფრო, რომ ბუერმა შეიძლება მახვილად შემდეგი მაქსიმა მომიღეროს: „მთელი კაცობრიობის სიყვარული უფრო ადვილია, ვიდრე ერთი ადამიანისაო“.

ბარემ ისიც ვთქვათ, რომ გალაკტიონი იმ მაღალ ხეს მოჰგავს, რომელიც შორიდანვე ჩანს და ანდამატივით გვიზიდავს. გვიზიდავს არა მხოლოდ უჩვეულობითა და ამ უჩვეულობის შეცნობის სურვილით, არამედ წმინდა პრაქტიკული მისწრაფებებითაც: გაგმხნეადეთ, აგმალადეთ, დაეტებეთ.

გალაკტიონის მეგობრებზე და ნაცნობებთან ურთიერთობაზე საუბარი გაგვიგრძელდა. დაუბრუნდეთ ათიანი წლების დამდევს.

გალაკტიონი მკაფიოდ ჩამოყალიბებული მიზნით გამოდის სამწერლო ასპარეზზე. საკუთარ წუხილს თუ სიხარულს სასოგადობრივ მნიშვნელობას ანიჭებს, სუბიექტურ განცდებს ფართო განზოგადებას აძლევს. იგი მხოლოდ პირადი სიამოვნებისთვის როდი მღერის. მგონის სურვილია, ხალხი უსმენდეს, ესთეტიკურად ტკებოდეს და სულიერად მალდებოდეს. ამიტომაც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ლექსთა დროულად პუბლიკაციას.

ნაწარმოებთა დაუბეჭდაობას თუ დაგვიანებით გამოქვეყნებას მგოსხანი ძალზე მტკივნეულად აღიქვამს. ღელაქს. რომ სათანადოდ ვერ დაუპყრია მკითხველი. ჯერ კიდევ ვერ მოუპოვებია საოცნებო სახელი. არადა, კარგად გრძობს, რომ მისი ნაწარმოებები სხვა ახალგაზრდა პოეტთა ღექსებზე უკეთესი თუ არა, უარესი ნამდვილად არ არის. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ რედაქციების დროებითი დემილი შემოქმედებით ცეცხლს უნელებს ჭაბუკს. ამიტომაც ბობოქრობს.

კაცმა რომ თქვას, გალაკტიონს არ დასჭირვებია მაღალი ღობის გადარღვევა, რედაქციის კარის შემტყრევა. უურნალ-გახეთები თავიდანვე კეთილად შეხედნენ, რაც პოეტის ხალასი ნიჭით იყო პირობადადებული.

ცალკეული შეფერხებები კი მაინც არსებობს და გალაკტიონიც ღიზიანდება. ცდილობს დროზე გაამუღავნოს გულისნადები, არც ერთი ნაწარმოები არ დარჩეს დაუბეჭდავი. ბევრი აქვს სათქმელი და შიშობს, არაფერი დაეკარგოს.

დავესხებით გალაკტიონის ერთ უცნობ ბარათს, რომელიც მხრავალმხრივ იპყრობს უურადლებას.

„დიდად პატივცემული ბ. რ.

გიგ'საენით ოთხ ღექსს, რომელიმე მათგანი მგონია იპოვის აღღილს თქვენს ღრმად პატივცემულ გა'ხეთში. მე ჩემი მხრით „ია“ საუკეთესოდ მიმანია ამ ოთხში და გთხოვთ ნუ დააგვიანებთ მის დაბეჭდავას. ამ დაგვიანებამ და დაუბეჭდაობამ ღამის სულ მიმატოვებინოს წერა. არის წამი, როცა კარგ რამესა ვწერ (მაინც და მაინც მე ასე მგონია), მაგრამ უეცრად უყვიქრობ, რომ ის არ დაიბეჭდება და იძულებული ვარ მიეხიო-მოეხიო ეს ჩემი აელადიდება. არც ისე მაქვს სახელი მოპოვებული, როგორც სხვა ახალგაზრდა მგოსნებს, და არც ისე ვარ, რა თქმა უნდა, მიღებული, თუმცა ვწერ დიდი ხანია.

თქვენს პატივისცემულ გა'ხეთში მე მსურს სისტემატურად წერა. თუ ეს თქვენი ნებაც იქნება, ცოტა ნიჭის ზრდას თუ მაინც ამჩნევთ ჩემში. ჩემი თანამშრომლობა ხშირად არ იყო დღეკანდაღამდე მკუიდრი, თქვენგან კი ველი სრულს სიმპატიას და მყარელობას.

გიგ'საენით მარკას. ველი წერილს მოუთმენლად. გა'ხეთს, რა თქმა უნდა, უფასოდ გამომიგ'საენით.

თქვენი მარადის გ. ტაბიძე“.

ეს ბარათი დაწერილია 1911 წელს, როცა გალაკტიონი ფარცხნალში მუშაობს მასწავლებლად. სოფელში ჩაკეტილი ახალგაზრდა ცდილობს გაარღვიოს ერთფეროვნების ბურუსი,

თავი დაადწიოს მარტოობას, მთელი გატაცებით მიეცეს პოეზიას. მაგრამ ამას ვერ ახერხებს და ერთ-ერთი მიზეზი ისიცაა, რომ მისი ლექსების დასტამბვა სოფჯერ ყოვნდება.

წერილი საგულსისხმოა იმითაც, რომ მასში მოხსენებულია ლექსი „ია“. გალაკტიონის თხზულებათა აკადემიურ გამოცემაში ასეთ ნაწარმოებს ვერ მიუაქვლიეთ. იქნებ შემდეგ შეუცვალა სათაური? არც ეს ჩანს. ეყვრო საფიქრებელია, რომ იგი დაიკარგა.

ამ ბარათით გალაკტიონი წარმოგვიდგება მშფოთვარე, თავდადებული შრომისთვის გამსადებულ პიროვნებად, რომელიც კუთვნილ ადგილს მოითხოვს.

ახალგაზრდა პოეტი ძალზე მტკივნეულად განიცდის ყოველ მარცხს, წაბორძიებასაც კი. „საშინელება ის არის, რომ ასე მოუმზადებელი ყოველ ნაბიჯზე ვმარცხდები და ვმარცხდები... ვერაფერი გამიკეთებია ხეირიანი“. სიღარიბე სულს უშხამავს, გვერდით მყოფთა ცინიზმი ანადგურებს.

ბევრი ვერ მიმხედარა, თუ რა სამხილი წევს პოეტს. ბევრს არ ესმის ლიტერატურისადმი მისი მსხვერპლშეწირვა. ეს მოქუყვრული ატმოსფერო კარგად გამოხატა გალაკტიონმა შემდეგ სტრიქონებში:

„წადი, იარე... ენახოთ სანამდე
გაგვეება ფიქრი ფურად-ფურადი.
თვითონ აკაკის რა ხეირი აქვს,
რომ შენა გურგოს... იარე, წადი!“
ბარათაშვილის პანგი მწუხარე
ვერ დააფასა სამშობლო მხარემ
და განდევნილი უცხოეთისამ
სულ-აღგზნებული შთანთქა სამარემ.
ვინ იცნო ქნარი გურიელისა,
ყურს ვინ უგდებდა მწუხარე ხმასა?
და შენ სიმღერას ვინ დააფასებს,
სხვები თუ არეინ არ დააფასა?!“

პოეტს არსებითად მაინც ვერ ამუნჯებს წინააღმდეგობა-დაცინვა. მისთვის თავიდათავია გულისნადების გამოთქმა, პირადი წამების ახმიანება. გალაკტიონს უკვე შეცნობილი აქვს თავისი, როგორც მგოსნის, მისია და არჩეული გზიდან გადახვევა სიკვდილის დარად ესახება.

გარკვეულ შემთხვევაში დიდი საქმე მარტვილობას მოითხოვს. ყისაც უნარი არ შესწევს თავგანწირვისა, მას გამარჯვების იმედიც ნაკლებ უნდა აქონდეს. ეს იცის გალაკტიონმა. მაგრამ

იმასაც ნუ დავივიწყებთ, რომ მგოსანიც მოკვდავია. გალაკტიონს ცხოვრებასთან ჭიდილი უჩინებდა. თითქოს ბრძოლის უნარიც შეუსუსტდა. ძმისადმი გაგზავნილ ბარათში ვკითხულობთ: „ვერ წარმოიდგენ, რანაირად დავიდალე, საშინლად დავიდალე. იმის მეტს არაფერს ვისურვებდი, რომ უხლა ვინმე ფეხზედ წამომაყენებდეს და სიცოცხლეს დამანახებდეს. საშინლად დავიდალე... ხაკუთარი სიცოცხლეც ვერ მომიწესრიგებია ხერიანად, ისე, როგორც მსურს; ერთი დამხმარეც კი არ მყავს იმაზე, რაცა მსურს, მე კი დავიდალე, საშინლად დავიდალე“... ამას წერს 20 წლის ახალგაზრდა, რომელსაც დიდი და რთული გზა აქვს გასაგლეული.

მიუხედავად მძიმე პირობებისა, გალაკტიონი თავაუღებლად მუშაობს. თითქმის ყოველდღე თხზავს. ჯერ კიდევ სემინარიაში ყოფნისას დაიწყო იბსენის „ბრანდის“ თარგმნა. ამის შესახებ უფრო ადრე „თეატრმა და ცხოვრებამ“ აპრილშივე აუწყა მკითხველებს. ფარცხნალში კვლავ მიუბრუნდა ნორვეგიელ დრამატურგს, მაგრამ საქმის ბოლომდე მიყვანა ვერ მოახერხა. ამჯერად ბაირონმა გაიტაცა და „ოსკარ ალველის“ გადმოქართულებას მიჰყო ხელი. 120 სტრიქონი გამართა კიდევ.

თავიდათავი მაინც ღირსება და იესებს ფურცლები პოეტური აღსარებებით. სწორედ ფარცხნალში დაიწერა „ჰამლეტის ქნარი“.. მას ასეთი ეპიგრაფი აქვს: „კუძლენი საშინლად ღამაზ მონახონ ქალს, თავადის ასულს მარიამს“. აქვე შეითხზა „დარიალის ვიწრო კლდეებში“.. „გასაფხვლდა“ და სხვ.

მეორე მხრივ, გალაკტიონი კითხულობს თითქმის ყველაფერს, რაც ხელთ ჩაუკარდება. წიგნზე მუშაობაშიაც გამორჩეულია – დაფიქრებული და განმზოგადებელი. ნაწარმოების არა მხოლოდ ძირითად პათოსს და იდეურ-მხატვრულ ღირებულებას აცნობიერებს, არამედ კონკრეტულ სახეებსაც აანალიზებს; იწერს ღირსშესანიშნავ სტრიქონებს, აფიქსირებს ცალკეულ გამოთქმებს და სხვ. რაც მთავარია, ყოველთვის განმხრევი და კრიტიკელია. ეს ის გზაა, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში მოსდევს დაწუნებულის საპირისპირო ვარიანტის შეთხზვა. მაშასადამე, საქმე გვაქვს წრთობის თავისებურ ხერხთან.

გალაკტიონს წაუკითხავს 1910 წლის „თეატრსა და ცხოვრებაში“ დაბეჭდილი ბ. ახოსპირელის ლექსი „პოეტს“ და ხაზებით აუჭრელებია. მოვიტანთ ერთ მაგალითს. ბ. ახოსპირელი წერს:

*„მაშ უსულოდ ნუ დაქრავ თითხ,
ოქროს ნანგის ტურფა სიმებს;
დახწვი გული გრძნობის ცეცხლში,
ღე, ნუროდეს გაიღიმებს!“*

გალაკტიონს გადაუხაზავს ეპითეტი „ტურფა“ და სტრიქონის გასწვრივ კითხვის ნიშანი დაუხვამს. მისი შენიშვნა მართებულა. „ტურფა სიმები“, სხვას რომ თავი დაავანებოთ, უხერხული გამოთქმაა.

როცა ფარცხნალის ოდისეას ვიხსენებთ, რამდენიმე გარემოებაზე კიდევ გვმართებს შეხერება. ამ სოფელში გალაკტიონი, როგორც მოქალაქე და ინდივიდი, პირველად აღმოჩნდა ცხოვრების პირისპირ. მეურვეობა გაქრა. ახლა თავად უნდა მიეღო კონკრეტული გადაწყვეტილებები; უშუალოდ უნდა ეპასუხა მტრისა თუ მოყვრისათვის. ამდენად, ცხოვრების უფრო მძაფრად და მრავალმხრივ შეცნობა ხდება.

მეორე, როგორც აღინიშნა, გალაკტიონი „თეატრისა და ცხოვრების“ რედაქტორს პირდებოდა ყოლკლორული ნიმუშების შეკრებასა და მიწოდებას. ჟურნალში მსგავს ვერაფერს მივაკვლიეთ. შეიძლება ფიქსირებას და გაგზავნას ვერ ახერხებდა, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს ხალხური შემოქმედებისადმი ინტერესის გაქრობას. საფიქრებელია, რომ ახალგაზრდა მგოსანი გულდაგულ ეცნობოდა სეპირსიტყვიერების ნიმუშებს და ბევრ რამეს იბეჭდავდა გონებაში.

ყოველივე ეს გალაკტიონის პოეტური სრდის ერთ-ერთი საფუძველი იყო. უფრო მნიშველოვანი მაინც სხვა არის. ფარცხნალის გარემომ რომანტიკული წარმოსახვა გაუმძაფრა. ბევრს დადიოდა ხარაგოულის შემოგარენში. აქი წერდა: ბინის კარი გამოვიკეტე, თავისუფალ დროს მთებში ვატარებო.

უღრანი ტყეები, თვალწარმტაცი ბორცვები, მკაცრი კლდეები, მობუტბუტე წყაროები და მოჩხრიალე ნაკადულები მგოსნის აღმაფრენას იწვევდა. ყოველივე ეს აირეკლა კიდევ შემოქმედებაში. ვფიქრობთ, პოემათა ბევრი დეტალი, ბუნების სურათები ფარცხნალით უნდა იყოს შთაგონებული. ამ პერიოდის ნაწერებში არაერთგზის გაიფლევებს სახელი კახორი. მაგალითად:

*„ნანგრევი მოსწანს კახორის მთაზე
სევედით სავსე და მიუსაფარი...
იქ არ მომკვდარა ჯერ სილამაზე
ღალატის მსხვერპლი, ღალატით მკვდარი“.*

¹ ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1910, №37, გვ. 3.

ეს სტროფი უცნობი ნაწარმოებიდან – „ლუგენდიდან“ არის ამოღებული.

კახორი რომანტიკული ბლინდითაა მოცული და შეიძლება ბევრისათვის გაუგებარიც აღმოჩნდეს. არადა, იგი ეწოდება უსარმაზარ მთას, რომელიც ხარაგოულის მიდამოებს გადმოჰყურებს. მთის წვერზე წმინდა გიორგის ეკლესიაა. ვარაუდობენ, რომ აქ ადრე მთვარის საკულტო ნაგებობა იყო. როგორც ირკვევა, კახორმა წარუშლელი შთაბეჭდილება მოახდინა ახალგაზრდა პოეტზე. გალაკტიონისათვის იგი ძლიერისა და ამალღებულის, უწყველოსა და მომხიბვლელის სინონიმად იქცა. ამაზე მიგვანიშნებს 1940 წელს შეთხზული პოემის „აკაი წერეთლის“ ერთი სტროფიც:

*„და ეძახის გორას – გორი,
წერიალა ხმით – მინასწორი,
ერთურთს გაეხმაურება
სხვა გომბორი და კახორი“.*

ყარცხნალში გალაკტიონი, თუ ძალზე სმამაღლა არ არის ნათქვამი, თითქმის შეერწყა ბუნებას. საერთოდ, ბუნებასთან მისი კაეშირი სცილდება ჩვეულებრივი მოკვდავის მიმართებას გარემოსთან. მგოსნისათვის ბუნება მხოლოდ ტკობის საგანი როდია. იგი გარკვეულ ასოციაციებს ბადებს, ორიგინალურ პოეტურ სახეებს კარნახობს.

ბუნებასთან მწერლის დამოკიდებულების საკითხი თავისთავად განმტოებულია. რამდენად ზუსტად და ღრმად ასახავს კონკრეტულ გარემოს, რამდენად მკვეთრი და ფაქიზია სურათები; როგორი სიღრმითა და ინტენსიურობით მულავნდება განცდა, როგორ უკავშირდება პეისაჟი პატრიოტიზმის გამხელას და ა. შ. და ა. შ.

თავიდათავი მაინც ის გახლავთ, ესმის თუ არა პოეტს ბუნების ენა. ხარაგოულის პერიოდი ამ მხრივაც მოითხოვს დაკვირვებას. მართლაც, ძალზე საინტერესოა, თუ როგორ სწავლობდა გალაკტიონი ბუნების ენას, როგორ იფაქიზებდა სმენას, როგორ იმახვილებდა კოსმოსის საიდუმლოებაში წედომის უნარს.

გალაკტიონი მინდიასაგით აღიქვამდა სამყაროს. ყურს უგდებდა მცენარეებსა და წანჩქერებს, ესაუბრებოდა და ეფოფინებოდა მათ, სულის თანაზიარად ხდიდა. მაგალითები? ინებოთ:

„წუხელი, ღამით ქარი დაჰქროდა

¹ გ. ტაბიძე, თხზ. ტ. IX, გვ. 21.

და ღიღხანს, ღიღხანს არ დამეძინა;
მე მქონდა ბინა, თავშესაფარი,
მაგრამ ქარიშხალს არ აქონდა ბინა.
ხან კარებს უკან ატირდებოდა,
ხან დარაჯობდა სარკმელის წინა.
გადამიშალა თვალწინ წარსული
და მწარედ, მწარედ ამაქეთინა“.

აბ

„დამგრეს! ეს მე ვარ! ეს მე ვარ, ქარი.
გამიღეთ კარი, გამიღეთ ჩქარა!
მე მომღეუს ცივი საშინელება,
მე მომღეუს ჩემი ცოდვილი გული...“¹

იშვიათი პერსონიფიკაციაა, სტიქიისა და პიროვნებუს უჩვეულო დაახლოება. მავანთა და მავანთა მოგონებებში საგანგებოდ მახვილდება ყურადღება ბუნებასთან გალაკტიონის კავშირზე.

დროის ისარს თითქმის ნახევარი საუკუნით გადავწვე და ორი მეტყველ ფაქტს დავესესხები. რესპუბლიკის სახალხო არტისტმა გიზო სიხარულიძემ გვიამბო: 1957 თუ 1958 წელია, ზაფხულის მიწურული. მთელი ოჯახით მანგლისიდან ვბრუნდები. შუადღემზე ავიბარგეთ და აისი იქნებოდა წყნეთს რომ მიუეახლოვდით, პიონერთა ბანაკიდან ორიოდე კილომეტრის დაშორებით, დიდი თავქვეს დასაწყისში თეთრი წურტილი შევნიშნეთ. უუახლოვდებით, საყვირი ავაბუბუნეთ. ის კი ნირს არ იცვლის, ჩვეულებრივ აგრძელებს გზას. შოფერი სამუხრუჭე პედალს აწევა... გაბმული სირენა და მგზავრი ოდნავ ინაცვლებს მარჯვნივ. არაეთარი შეშფოთება, არაეთარი ყურადღება... გაუსწორდით და ყველას ერთბაშად აღმოგვხდა: – გალაკტიონი!

თეთრ გრძელ საცვალში იყო. პერანგი ჭიპამდე ჩახნოდა. თავაწეული მიაბიჯებდა და ვიგრძენით, სხვა სამყაროში გადავარდნილიყო.

როდის ადგა, რატომ აუყვა ზევით, რას ესწრაფვოდა?... კითხვები არ გვასვენებდა.

მართლაც, ძნელია ამ კითხვებზე ზუსტი პასუხის მოძიება.

იქნებ ეს კიდევ ერთი გაქცევა იყო ჩვეულებრივი ყოფიდან და

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 199.

² იქვე, ტ. II, გვ. 28-29.

ბუნებასთან შერწყმის სურვილი?

ვინ იცის!

ახლა მოეუსმინოთ ლიტერატორ ცისანა გენძეხაძეს.

საშუალო სკოლა დაუმთავრე და ზაფხულს წყნეთში გატარებდი. მეშახტეთა სახლი, სადაც ჩვენ ვინადრობდით, გალაკტიონის აგარაკს გაკუერებდა. მე ერთ-ერთი იმათგანი ვარ, რომელიც გალაკტიონის ლირიკით ცოცხლობდა და ცოცხლობს. ბუნებრივია, ამრდილივით დავედევდი პოეტს. უთენია ღებებოდა და ტყეში მიდიოდა. დროდადრო შენერდებოდა და ჯიუტად შესცქეროდა კენჭუროებს. მეც ასე ვიქცეოდი, მაგრამ უზეულოს ვერაფერს ეხედავდი. ერთხელაც ავედევნე. წინაღლის ნაწეიმარი იყო. ეხედავ, გალაკტიონს რინდებდა. წელში იხრება და ყური მიწასთან მიაქებს. ამ პოზაში საკმაო ხანს რინება. იღიმება და ტუნებს აცმაცუნებს. მერე მხრებში სწორდება და შლევის ნაბიჯებით გარბის.

რა მოხდა?

როგორც კი თვალს მიეყარა, იმ ადგილს მივაშურე, სადაც ორიოდუ წუთის წინ იდგა. გულმოდგინედ ვუეკირდები ყველაფერს. წამი. კიდევ წამი... და საოცარი ფშეინვა მომესმა. მიწა გაიპო და სოკომ ხმაურით ამოყო თავი. მეორე, მესამე... ახლა კი მიეხედი, თუ ვის ესაუბრებოდა გალაკტიონი.

ამგვარი მოგონებების ყიქსაცია შორს წაგვიყვანდა. ერთი რამ ცხადსუ ცხადია – გალაკტიონს ნამდვილად ესმოდა ბუნების ენა. ამიტომაც უფლება ჰქონდა წეიმის წკრიალი მგოსნის, ხმისათვის შეედარებინა.

„აყხახეთის წეიმა მიყვარს.

იცი რად?

*მგოსნის ხმა აქვს, როს ფოთლებზე
ხმაურობს.*

ულერს მაისის მწვანე ჩანგი

და წკირად

მასზე ზეირთი დაღის და –

მოგსაურობს.

მიიმღერა, მიიმღერა

აქ ხეითომ...

აყხახეთის წეიმა მიყვარს

ამიტომ...“

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VI, გვ. 146.

ეს სიტყვები 1949 წელს არის დაწერილი, მაგრამ ბუნების ხელეის მისეული „მეთოდი“ აღრევე მუშაედებოდა.

ბუნება მგოსნისათვის უმდიდრესი წიგნი იყო, ამდენად, ახალ-ახალი გაოცების საწყისი, ამასთანავე მძლავრი შემოქმედებითი იმპულსების დაუმრეტელი წყარო.

გალაკტიონი ბუნებას აღიქვამდა, როგორც ცოცხალ ორგანიზმს, რომლის ზეგავლენა მისტიკურიცაა. მაშასადამე, არცთუ ყველასათვის გასაგები. ბუნების საიდუმლოების წყდომა პიროვნებისაგან განსაკუთრებულ ხედვასა და სმენას მოითხოვს.

პარალელი: – ერთ ხეირიან სტრიქონსაც ვერ დაწერ, თუ ვერ გრძობ მზის ამოსვლის სიდიადეს, თუ ვერ აღიქვამ ნიტების ტიკტიკის ჰარმონიას; თუ არ გესმის, როგორ იშლება ყვავილები...

ეს სიტყვები XX საუკუნის უდიდეს პოეტს რ. რილეს ეკუთვნის, რომელთანაც გალაკტიონს ბევრი რამ აახლოებს.

გალაკტიონის პედაგოგიური მოღვაწეობა დიდხანს არ გაგრძელებულა. ერთი წლის შემდეგ სკოლა დაიხურა და ახალგაზრდა მასწავლებელი ქიმს მიღმა აღმოჩნდა. ეს ფაქტი მტკივნეულად აღიქვა პოეტმა, რაც გაამჟღავნა კიდევ პატარა ფელეტონში. ამ ნაწარმოებში გალაკტიონმა თედო უორდანიასაც გაჰკრა კლანჭი.

*„ძვირფასო თედო,
როგორ გეაურუოლებს,
შენს წასვლისთანავე
გვიკეტენ შკოლებს.
ეაი ამ შავ ბედს...
უი ამ ყოფას...
ვიტანთ და ვიტანთ
შეურაცხყოფას“.*

ფელეტონი „სამრევლო შკოლები იმერეთში“ იმ მხრივაც არის საყურადღებო, რომ გალაკტიონის კიდევ ერთ თვისებას ავლენს. პოეტი პირადი შეჭირვების მიზეზებს უფრო მეტად სხვებში ეძებდა, ვიდრე საკუთარ თავში.

გალაკტიონი კვლავ თხოვნით მიმართავს სამრევლო სკოლების საბჭოს:

„В виду закрытия парцхналской школы за неудобства помещения и из-за крайнее индифферентное отношение сельчан к ней...

прошу дать возможность занять место учителя в другой школе, боле, благоустроенной”.

გაბრიძეობა უშედეგო აღმოჩნდა.

აქ ერთ საკითხზეც გვიმართებს ყურადღების გამახვილება. პოეტის ბიოგრაფები აღნიშნავენ, რომ გალაკტიონი 1911 წელს მცირე ხნით ბათუმის მახლობლად მასწავლებლობდა. ზოგნი აზუსტებენ თარიღს – ოქტომბერშიო. ეს მტკიცება სიმართლეს არ შეეფერება. შეცდომა მომდინარეობს ერთი სიტყვის არასწორი წაკითხვისაგან.

1911 წელს რაისა ჩიხლაძისადმი გაგზავნილ ბარათში პოეტი აღნიშნავს: „ჩემი ადრესი ხომ იცი: сг. Белогор, учителю Г.Т. белагорски батуმიად წაიკითხეს და გაუგებრობაც აქედან მოდის.

სამწუხაროდ, ეს ლაფსუსი არაერთგზის იჩენს თავს. მაგალითად. უურნალ „ჭოროხში“ დაბეჭდილ ერთ საინტერესო სტატიასში ვკითხულობთ: „იგი აჭარაში მასწავლებლობდა 1911-1912 წლებში. ჩვენი აზრით, სოფელ ყოროლისთაყში. აქ იგი შემოქმედებითი შთაგონებთა და ძალებით ივსებოდა, ქმნიდა ლექსებს, ამასთან, ბევრს“¹.

არავითარი ამის მსგავსი. გალაკტიონის, გარდა ფარცხნალისა, არსად უმუქავნია პედაგოგად. ოქტომბერში იგი ქუთაისშია, „კოლხიდის“ რედაქციაში.

გალაკტიონი ცდილობს დამკვიდრდეს დასავლეთ საქართველოს ამ უდიდეს ქალაქში და მთელი ძალა, ნიჭი ლიტერატურულ საქმიანობას შესწიროს. იგი გაზეთ „კოლხიდის“ რედაქტორ-გამომცემელს ა. ჭუმბაძეს სწერს: „მე მასწავლებელი ვიყავი, მაგრამ ჩემგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო დღეს უადგილოდ ვრჩები. არაეინ არ გამაჩნია, რომ ვთხოვო, მაგრამ შრომა, ღვთის წყალობით, შემიძლია. თუ რაიმე ადგილი გაქვთ „კოლხიდის“ რედაქციაში, იმედი მაქვს, არ დამიჭერთ. ამით შესაძლებლობას მომცემთ ვიარსებო. შემიძლია ყველაფერი: თარგმნა, წერა, სწორება. მაქვს უნარი გულმოდგინეთ შრომისა, რასაც დამავალბთ, ყველაფერს შევასრულებ. მეტყვიით, მთელ დღეს ვიშრომებ შეუსვენებლად. როგორც ლიტერატორი ცნობილი არ ვარ, მაგრამ როგორც მშრომელი, ნაკლს შევავსებ“.

გალაკტიონი „კოლხიდის“ რედაქციაში მიიღეს. უმეტესად

¹ იოსებ ბექირიშვილი, აჭარა, ცხადი იქნების თვალ-მარგალიტთა აჭარა!. უურნ. „ჭოროხი“, 1992, №4-5, გვ. 127.

კორექტურას კითხულობდა. ქრონიკის შედეგანასაც ავალებდნენ.

მდგომარეობა ოდნავ გაუმჯობესდა. მასწავლებლობას რედაქციაში მექაობა ურჩევნია. აქ მისთვის სასურველი ატმოსფერო მაინც არის. 1911 წლის 7 ოქტომბრით დათარიღებულ ბარათში გალაკტიონი ძმას სწერს: „მე მოვეწყვე, 20 მანეთს ვიღებ და ხუთს ოთახში ვაძლევ. მარა საქმე ისაა, რომ ერთნაირად ვერასდროს ვერ ვიღებ ფულს. ხომ იცი რედაქციის საქმე – ხან არის ფული და ხან არა. ვმუშაობ დილის 8 საათიდან საღამოს 7 საათამდის, რომ დასვენება არ მაქვს. შენი წერილიდან ვტყობილობ, რომ პოემა „თემში“ მიგიტანია. როგორაა საქმე? ბუჭდავენ თუ არა? მე აქ „კოლხიდაში“ მალე პოემა „სატანას“ მოვათავსებ. შენც ეცადე მანდ. ამ წელიწადში თუ ვერაფერი გავაწყვე, მერე წასულის ჩემი საქმე“.

აქ კარგად ჩანს გალაკტიონის დაოკებლობა, სურვილი ბევრის მოსწრებისა. ამგვარმა განწყობამ მნიშვნელოვნად განაპირობა მისი პროდუქტიულობა.

„კოლხიდის“ რედაქციაში გალაკტიონი დიდხანს არ დარჩენილა. როგორც ირკვევა, იგი ვერ შეეწყო გაზეთის ხელმძღვანელობას. ეს ჩანს მისი პატარ-პატარა იუმორისტულ-სატირული ლექსებიდან და პირადი წერილებიდანაც. „...ამ ორი-სამი კვირის წინათ „კოლხიდის“ რედაქციასთან უკმაყოფილება მომივიდა და გამოვედი... ეხლა „მნათობის“ რედაქციასთან ვარ და, წარმოიდგინე, უფრო მეტსაც მაძლევენ, ვინემ „კოლხიდაში“. ამას დაუმატეთ ის მორალური მოპყრობა ყველასთან, როგორც საზოგადოდ სოციალ-დემოკრატებს სჩვევიათ, გაიგებ თუ რა პირდაპირი ადგილია ის ჩემთვის. იქ კი სილოვანიდან (სილოვან ხუნდაძე – ნ.ტ.) დაწყებული რომელიმე ბარტყამდე ყველა ბატონობას ჩემობდა. მე, რა თქმა უნდა, ბატონობა ძალზე მეზარება და ეს იყო მიზეზი“.

გალაკტიონი ამხნევებს ძმას: საგანგაშო არაფერია, მე კარგად ვარ, დარდს ნუ მიეცემიო. სინამდვილეში სულ ასე როდია. სამსახურის მიტოვების მიზეზიც არ არის ზუსტი.

არქივმა შემოგვინახა „კოლხიდის“ რედაქციის ხელმძღვანელთა ბარათები. პატარა ფურცელზე სახელდახელოდ დაუწერიათ: „გალაკტიონ და გუცა! (გრიგოლ ფარქოსაძე – ნ. ტ.) არ იქნება ასე უყურადღებობა. თუ ღმერთი გწამთ, რიგიანათ“. მეორე ბარათი, ისევე გაკრული ხელით გამოყვანილი ასოები: „გალაკტიონ, ამოდი აქ ერთ წამს და ეს ყმაწვილი დარჩება

კორექტურასთან“. სხვა მასალებიც გვარწმუნებს, რომ ცალკეულ შემთხვევებში გალაკტიონი გულს ვერ უღებს კორექტურას, რაც რედაქტორის უკმაყოფილებას იწვევს.

მსოფლიო სეკლით შეპყრობილი პოეტი, რომელიც თრთოლვით განიცდის ექვლაფერს და არცთუ იშვიათად გარბის რეალობიდან, რათა ოცნებას შეაფაროს თავი, ალბათ ვერ იქნებოდა კარგი კორექტორი. არადა, გაზეთს თავისი წესი და კანონი აქვს. კორექტორისაგან საგულდაგულო სიფხიზღესა და ტექსტისადმი ჩაკირკიტებას მოითხოვენ. გალაკტიონს კი ეს ნაკლებ ხელუწიფებოდა. რაც აპირობებდა საევედაურთა სიხშირესა და მდგომარეობის დაძაბვას.

ამ ფაქტის მხოლოდ ერთი განსომილებით წარმოინა სწორი არ იქნებოდა. მართალია, გალაკტიონს სამსახურის დაკარგვის საფრთხე ემუქრება. რაც თავისთავად ძალზე სამწუხაროა, მაგრამ არანაკლებ სავალალოა ისიც, რომ რედაქციის ხელმძღვანელებთან შეხლა-შემოხლა პოეტის სულიერ აფორიაქებას, გაღიზიანებას და, საბოლოოდ, მისი ნერვული სისტემის შელახვას იწვევს.

ნამდვილად არ უღხინს პოეტს.

1913 წლის ავტოგრაფიულ ჩანაწერში ვკითხულობთ: „სემინარიიდან გამორიცხვის შემდეგ მე მასწავლებლად ვიყავი სოფელ ფარცხნალში... მაგრამ შემდეგ თავი დაუანებე ამ საქმეს და თავი შეეაფარე ჯერ გაზ. „მნათობისა“ და მერე გაზ. „ცხოვრების“ რედაქციებში.

ხსენებაც არ არის „კოლხიდისა“. ეს მხოლოდ იმით კი არ აიხსნება, რომ დასახელებულ გაზეთში მცირე ხნით მუშაობდა, არამედ რედაქციასთან არასასურველი დამოკიდებულებითაც.

„მნათობშიაც“ მეორეხარისხოვანი ადგილი ეკავა. როგორც ითქვა, ძირითადად კორექტურას უძღვებოდა და დროდადრო მოკლე შენიშვნებს აქვეყნებდა. ისინი ხელმოუწერელია. ამიტომაც ჭირს გალაკტიონის ნაღვაწის გამოვლენა.

იმის დაბეჯითებით თქმა კი შეუძლებელია, რომ ქვემოთ მოტანილი ინფორმაციები გალაკტიონისაა. „სოფ. ჭყვიშში (ქუთ. მაზ.) ერთკლასიანი სამრევლო სკოლა ორკომპლექტიან სკოლათ გადაუკეთებიათ, ამასთანავე შესდგომიან სკოლის შეკეთებას“¹.

ასევე: „მ. ბოჭორიშვილს დაუწერია ორიგინალური პიესა 4 მოქ. „მიდია“².

¹ გაზ. „მნათობი“, 1911, №69.

² იქვე.

პირველი ფაქტი ამოღებულია დედის წერილიდან, მეორე კი მეგობრის ბარათიდან.

საფარაუდოა, გალაკტიონს ეკუთვნოდეს ინფორმაციები, რომლებიც აგურის ქუჩის მსუწყობლობასა და არქიელის გორაზე მცხოვრებთა გაჭირვებას შეეხება (№47, №75).

„მნათობმა“ სამი თვე-ნახევარის იარსება. გალაკტიონი კვლავ ცისა და მიწის შუა გამოკიდებული აღმოჩნდა.

1911 წლის მოვლენებიდან ძალზე საყურადღებოა 5 ოქტომბრის ამბავი. ამ დღეს გაიმართა დიდი ლიტერატურული საღამო, რომელშიც აკაკისთან ერთად გალაკტიონიც მონაწილეობდა. პირველი განყოფილება ყარბს (პ. გელეიშვილს) დაეთმო. მან თანამედროვე ქართულ სიტყვაკაშიულ მწერლობაზე წაიკითხა რეფერატი და, როგორც იტყვიან, მუსრი გაავლო ახალგაზრდა პოეტებს.

ლექტორმა ასეთი თვალსაზრისი განავითარა: ნამდვილი ხელოვანი „...არც ერთს კლასს არ ემსახურება და ამავ დროს ყველას, მთელ საზოგადოებას უწევს სამსახურსო. შექნიერების განცდა საჭირო და აუცილებელია როგორც მდიდრის ბუნებისათვის, ისე ღარიბისათვისო. ამიტომ ყოველად შეუწყინარებელია პოეტის ნაწარმოების იმისთვის გაკიცხვა, რომ იგი განსაკუთრებული პარტიის, ჯგუფის ინტერესებს არ ემსახურება. ხელოვნური ნაწარმოები მხოლოდ ესთეტიური თვალსაზრისით ფასდებაო...“¹

ასეთი გამოსვლები ფაქტობრივად სიმბოლიზმისათვის ნიადაგის მომსაღებბასაც გულისხმობდა, მაგრამ ამის შესახებ სხვა დროს.

ახლა გალაკტიონს დაეუბდოთ ყური: ლექციის შემდეგ აკაკიმ თავისი კლასიკური ლექსები წაიკითხა. აკაკის შემდეგ კი ჩემი რიგი იყო.

მე დავიწყე, მაგრამ ხმა მიკანკალედა. უეცრად აკაკის დაჟინებული შემოხედვა ვიგრძენი... აკაკი მიცქეროდა და...

ლექსი დამავიწყდა, უნდა გავჩერებულიყავი.

ცივმა ოფლიმა დამასხა...

ბედათ იმ რითმაზე, რომელზედაც გავჩერდი, მომაგონდა სრულიად ახალი რითმა, ექსპრომტათ, ავადმყოფური თავგანწირულებით ექმნილი ახალ სიტყვებს, ახალ აზრებს,

¹ გაზ. „კოლხიდა“, 1911, №155.

რომელშიდაც საერთოდ არა იყო რა, მაგრამ მე მსურდა სიტყვების კორიანტილით ამეხვია თვალს მაცურებლებისათვის. ცდა საუკეთესოდ დაგვირგვინდა. არც ერთს დამსწრეს არ შეუტყვია და არ უგრძობნია ჩემი კრიტიკული მდგომარეობა¹.

თქვენი არ ვიცი და მე ეს დეტალი პილიგრიმის მიერ იერუსალიმის პირველ ხილვას მაგონებს. საღლოცავისადმი თვალის შევლებით გამოწვეული უძლიერესი განცდები პიროვნების პარალიზებას იწვევს, მით უფრო, როცა ოცნების ხატი შენსკენაა მიმართული.

ახლა, რაც შეეხება გალაკტიონის განცხადებას: ჩემი კრიტიკული მდგომარეობა არავის შეემჩნევიაო. ვირწმუნოთ?

გაზეთ „კოლხიდას“ თანამშრომელი წერს: „აქ სასოციალიზმს შემთხვევა ჰქონდა გაცნობოდა ბევრს ახალგაზრდა მგოსანს: გ. ტაბიძე, ვ. რუხაძე, ქუნიშვილი, გელა აბაშელი, ნახიკვაძე, შარაშიძე...“²

დასახელებულთა შორის ყურადღების ღირსად მხოლოდ აბაშელსა და ქუნიშვილს მიიჩნევს.

დანარჩენები? მათ „მორითმებს“ ეწოდებს. „ახეთები განსაკუთრებით ამ საღამოს აშვენებდნენ ჩვენს სცენას“³. ამ გადაკერამ ვ. რუხაძის აღშფოთება გამოიწვია⁴.

ამჯერად გალაკტიონი საგანგებოდ არ გამოუყვიათ. სხვა დროს კი მისთვისაც გადაუკრავთ ღაბტი. მაგალითად, 1913 წლის 24 ნოემბერს გამართულ ლიტერატურულ საღამოზე გალაკტიონის გამოსვლა ასე შეაფასა რეპორტიორმა: „გ. ტაბიძის ღექსები შინაარსის მხრით საინტერესონი იყო. წაკითხვით კი სუსტად წაიკითხა“⁵.

სამწუხაროდ, ზოგიერთებს გალაკტიონი ცუდ დეკლამატორად მიიჩნდათ. შეიძლება მავანი და მავანი ახლაც ასე ფიქრობს: ეს უსამართლობაა. მოგისმენიათ „მთაწმინდის მთვარე“? როგორი ინტონაციით, შეკოვნებებით, თრთოლვითა და განუმეორებელი მოღუღაცით წარმოთქვამს თითოეულ სიტყვას, ფრაზას... ნერვიული სუნთქვა ცხადზე ცხადია.

ღექსს ბევრი ამბობს, ზოგს ეს საქმე პროფესიადაც კი

¹ გ. ტაბიძე, თხზ. ტ. XII, გვ. 232-233.

² გაზ. „კოლხიდა“, 1911, №154.

³ იქვე.

⁴ გაზ. „მნათობი“, 1911, №45.

⁵ გაზ. „მერცხალი“, 1913, №97.

გაუხდია, მაგრამ არაერთისთვის გაუგებარი რჩება გალაკტიონის შემოქმედების მრავალწახნაგოვნება, ნაირგვარობა და ყველა ნაწარმოებს ერთნაირად აქედრებს. არადა, თითოეულ ღირიკულ ნაწარმოებს თავისი ნოტები აქვს, თუმცა ეს გამოხატული არ არის გრაფიკული ნიშნებით. იგი უნდა იგრძნოს და გაიგოს დეკლამატორმა, რაც ურთულესი საქმეა. გალაკტიონი პოეტი კი ხომ თავად ქმნიდა ამ ნაირგვარ ნოტებს, უფაქიზეს ნიუანსებს. ამდენად, ლექსის წაკითხვისას მათი გამჟღავნებაც უშეცდომოდ შეეძლო.

სხვათა შორის, მოგონებაში „როგორ კითხულობდა კახლოვი ლექსებს“ გალაკტიონი შენიშნავს: კახლოვის ბაგეებიდან „ფიცი“ ისმოდა, როგორც მოქნეული ხმლის წკრიალი...¹

მაშასადამე, ლექსის იდეას, აზრს დეკლამირებისას ადეკვატური ფორმა უნდა მიუძღვნოს დიქციის, ტემბრის, მუსიკალური მახვილის თვალსაზრისით.

ჩანს, გალაკტიონს თეორიულადაც კარგად ქჷონდა გააზრებული მხატვრული კითხვის სპეციფიკა და პრაქტიკულადაც ხელეწიფებოდა ეს საქმე.

1912 წლის თებერვალში დაარსდა სოც.-დემოკრატიული მიმართულების გაზეთი „ცხოვრება“. ძველმა ნაცნობობამ გაჭრა და გალაკტიონი სამუშაოდ მიიღეს. მისი ხელმოწერით ვერც ამ გაზეთში ეხედებით პუბლიცისტურ ნაწერებს, არადა, ნამდვილად აქვეყნებდა. მაგალითად, 26 თებერვლის ნომერში დაიბეჭდა შემდეგი ინფორმაცია: „ახალგაზრდა პოეტმა ტ. ტაბიძემ გადათარგმნა და გამოსაცემათ დაამზადა კრებული „რუსეთის ახალი მწერლობა“. კრებულში მოთავსებული იქნება შემდეგ პოეტთა ნაწერები: კ. ბალმონტის, ვ. ბრიუსოვის, ანდრია ბელის, დ. მერეჟკოვსკის, თ. სოლოგუბის, ზინაიდა პიპიუსის, ივანოვისა და სხვ.“²

ამ პერიოდში გალაკტიონსა და ტიცინანს ახლო მეგობრული ურთიერთობა აქვთ. ისინი გულწრფელად უზიარებენ ერთმანეთს ფიქრებსა და ოცნებებს. „ცხოვრების“ რედაქციაში ტიცინანის ნაცნობებიდან მხოლოდ გალაკტიონი მუშაობს და ბუნებრივია, რომ ბიძაშვილის განზრახვაზე, რომლის შესახებაც არაერთგზის უსაბრიათ, მას მიეტანოს ცნობა.

შემოფიქსირებული ინფორმაცია იმითაც არის საყურადღებო, რომ ახალგაზრდა ტიცინანის ლიტერატურულ მისწრაფებებზე, გემოვნებასა და დაუღალავ მოღვაწეობაზე მიგვანიშნებს.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 224.

² გაზ. „ცხოვრება“, 1912, №21.

„ცხოვრების“ რედაქციაში თანამშრომლობა სხვა მხრივაც აღმოჩნდა მომგებიანი. სწორედ ამ გაზეთის მეშვეობით ამცნო გალაქტიონმა ფართო საზოგადოებას პირველი წიგნის გამოცემის სურვილი.

„ცხოვრება“ მარტში დაიხურა (გამოვიდა 33 ნომერი) და გალაქტიონის წინაშე კვლავ მთელი ხიმწვავეით დაისვა არსობის პურის მოპოვების საკითხი.

მაშ ასე! გალაქტიონი ქუთაისშია და სხვადასხვა რედაქციაში მუშაობს. ერთხანს მხარში უდგას სერგო გერსამიას, რომელიც სატირულ-იუმორისტულ აღმანახებს „მაშხალას“, „ეშმაკის მაშხალას“ და „ანკის“ გამოსცემს.

ხუცს მივაკვლიეთ გალაქტიონის ერთ უცნობ ნაწარმოებს და ამის შესახებ პირველმა მივაწოდეთ ცნობა ფართო საზოგადოებას. „ათანი წლების ერთ ქართულ ჟურნალში დაიბეჭდა იუმორისტული ნოველა „ნამწვაკები“. მას ხელს აწერს „გალაშკა“. ხსენებული ფსევდონიმი გალაქტიონს ეკითხვის. პოეტის არქივში ინახება ამ ნაწარმოების ავტოგრაფი, გადაწერილი და გასწორებული გალაქტიონის ხელით. საფიქრებელია, „გალაშკას“ ხელმოწერით სხვა ნოველებიც იყო გამოქვეყნებული ქართულ პრესაში“.

ხუცს წერილს გამოუხმაურა ს. გერსამია. მან აღნიშნა, რომ გალაქტიონი უახლოეს მონაწილეობას იღებდა სატირულ-იუმორისტული აღმანახების გამოშვებაში. „იუმორისტული ამბავი „ნამწვაკები“ გამოქვეყნდა „მაშხალაში“, მაგრამ რომელ ნომერში არ მახსოვს“¹.

დავაზუსტებთ: იგი დაიბეჭდა 1912 წლის „ჯოჯოხეთის მაშხალის“ პირველ ნომერში.

ეს ნაწარმოები საგულისხმოა არა მხოლოდ საზოგადოებრივი ტიპილების გამხელით, არამედ ავტობიოგრაფიული ელემენტების შემცველობითაც. იგი შეტანილი არ არის გალაქტიონის არც ერთ კრებულში, თხზულებათა აკადემიურ გამოცემაშიც. მოგვაქვს მთლიანად.

ნამწვაკები

დილით ისეთი დაღვრემილი მიყდივარ ხოლმე რედაქციაში, რომ კაცს შეყვარებული ვეგონები. გაივლის ხოლმე ღამაში გოვონა, მომაცქვრდება, მომაცქვრდება და წენარად წასწერს უნებლად ხოლმე ამხანაგს:

– გვსმის, ეს ემაწვილი შეყვარებულია!

– რა ვუყოთ – ვტყვის ამხანაგთ – საერთო სენია, ეხლა ხომ

¹ „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 1961, №133.

² იქვე, 1962, №2.

ვახაფხული დგება.

კ. ხელ სხვაგვარადაა საქმე. მე არც ვახაფხულზე მგზობის რაბე არც შეყვარებული ვარ... მუდამ მშვიერი... ხშირად თამბაქოს ფულიც კი არა მაქვს, მაგრამ როგორა გგონიათ თქვენ? უშმაკობასაც ვახერხებ: დიდის სიფაქისით ვინახავ ხოლმე პაპიროსის „ნამწვავებს“, რომ ჯამსა მას შინა უთუთუნობისას მისაღბუნოს, მიერთგულოს...

იმ დილით ძალიან ადრე ავდექი ხაწოლიდან, რადგან წინაღობით გადავწყვეტე, რომ ხაღმე უნდა ფული მეშოვნა უხათუთო. ქაღალდები რიგზე დაეაწევე, და ის იყო რედაქციისაკენ უნდა გავეგომოდი ვახა, რომ ოთახში მოხამსახურე გოგო შემოვიდა...

– ლიზა, შე წყველო, რა უუუუნა თვალები გაქვს-მეთქი – უნდა მეთქვა, მაგრამ იმან ღამასწრო:

– ეს რაძოდენა მტვერი დავროვილა ოთახში, ბატონო! კლიტე ღამიტოვეთ, რომ დაეგავო.

გაწითლებულმა გაუწუოდე გასადები მოხამსახურე ქაღს.

– იღო, შეს გენაცვალე, მასხსხე ცოტა ფული... უფულენცა მჭირს...

შევევედრე დეკემბის თარგმნაში ილაჯ-გამწყდარ ილიკოს... როდესაც დაღვრემილი შევედი რედაქციაში...

– არა მაქვს, ძმაო, არა მაქვს, აბა რა გიყო? – ხელების შლით მიპახეხა იმან... – აი, თუ გინდა ერთი შაური მაქვს.

ვერცა! მეც ერთი შაური მაქვს, ამით მე თამამად შემოძლია პური ვიყიდო, მაგრამ პაპიროსი? ხად ვიშოვო პაპიროსი?..

მართლა, სახლში ხომ „ნამწვავები“ მაქვს შენახული, რაღა მიშავს, დღეს დაკმაყოფილებული ვარ...

გახარებულმა გაესწიე ბინისაკენ. შევადე ოთახის კარები. ევცი თაროს; სადღაა „ნამწვავები“?

– ლიზა, ლიზა!

– ბატონო! – შემოვიდა ოთახში მოხამსახურე გოგო.

– აქ მე ისინი მქონდა... ისინი...

– რა „ისინი“?

– აი იქ, თაროში...

– თაროში არაფერი არ ყოფილა, აქ მხოლოდ პაპიროსის „ნამწვავები“ ეყარა...

– მერე, მერე?..

– რა მერე?

– რა უყავი იმ ნამწვავებს...

– რა თქმა უნდა, გადაგყარე...

– გადაყარე?.. მართლა?.. – ძალიან კარგი გიქნია... ეხლა

გადი... განცვიფრებული ღიზა გულ-უბრყვიდლოთ მომხერებოდა, ეერ გაგვო თუ რაში იყო საქმე... იმიხი თეაღლები ისე საუცხოო იყო ამ წუთს.

– ღიზა, შე წვეულო, რა ქუეუნა თეაღლები გაქვს-მეთქი – უნდა მეთქვა, მაგრამ ენამ მხოლოდ ეს წამოიღუდღულა:

– ბატონებო! ბატონებო! ეურადლება მთაქციეთ ჩვენი მწერლების აუტანელ მღვთმარუობას-მეთქი...

დასასრულს იმასაც ვიტყვი, რომ გამორიცხული არ არის, გალაკტიონს ეკუთვნოდეს „მაშხალის“ პირველ ნომერში გამოქვეყნებული „ახალი ამბები“. ამას გეაფიქრებინებს პოეტის არქივში დაცული მსგავსი წიგნბრუნები, განსაკუთრებით სილოვანის წინააღმდეგ მიმართული.

საგულისხმოა, რომ გალაკტიონს განუხრახაკს პატარა ჟურნალის – „სატირიკონის“ დაარსება. განცხადებაც შეუდგენია, რომელშიაც კითხულობთ: „ჟურნალს თანამშრომლები ჰყავს ქ. თბილისში, ბათუმში, ფოთში და საქართველოს სხვა დაბასოფლებში“.

ამ პერიოდში გალაკტიონი ქუთაისელ ინტელიგენტთა კორპორაციის ერთ-ერთი ძირითადი წევრია. მონაწილეობს ლიტერატურულ შეკრებებში, თეადაც მართავს პოეზიის საღამოს. მოგზაურობს დასავლეთ საქართველოს მასრებში, უახლოვდება ხალხს და აცნობს მას თავის ლირიკას.

მგოსანი თუ არ გრძნობს, რომ მისი შემოქმედებით ინტერესდებიან, ყრთებმოკვეცილია. ამდენად, გასვლა რაიონებში, ფართო აუდიტორიასთან უროიერთობა შემოქმედებითი ინტენსივობის ერთ-ერთი საწინდარია. ეს იცის გალაკტიონმა.

არასდროს დაავიწყდება ფოთში გამართული საღამო.

პატარა დარბაზი ტაშით ეგებება ახლგაზრდა პოეტებს. გ. ქუჩიშვილი გრგვინავს, გელაც ბობოქრობს, გალაკტიონს კი გულგრილობის ზღურამდე მისული სიმშვიდე დაუფლებია... პირველ რიგში წუხანდელი მეინახენი შენიშნა.

გუშინ ისინი სხგანაირნი იყვნენ. მათ საქციელს მძაბიჭობიდან მომდინარე უმუალობა ეტკობოდა. დღეს კი მოწიწებას ამჟღავნებენ.

რატომ ხდება ასე?

გალაკტიონი ინტროსპექციამ გაიტაცა, ფიქრობს: სიახლოვეს სიშორე ბადებს და თუ გინდა სხვებთან იყო, მარტო უნდა იდგე. პარადოქსია? ღირს ამ პრობლემის კვლევა...

კონფერენსიემ გალაკტიონის გვარი გამოაცხადა და ფიქრიც

შეწყდა. კითხულობს გატაცებით. ვნებიანად, ოჟაცის საზღვარი არ აქვს. გიმნაზიელი გოგონა სცენაზე ამორბის და თაიგულს აწვდის.

საღამოს დამთავრების შემდეგ ჩაუქი შესახედლობის კაცი გავცნო: — ძუკუ ვარ, კლოლუა, ორი დღეა, რაც სოხუმშიდან ჩამოვედი. თქვენი ღექსები სიმღერაა, უფაქიხესი მუსიკაო...

გალაკტიონმა იცის, რომ ძუკუ ხალხური ძანგების შემკრებია. ბევრი სმენია მის გუნდზე. ამიტომაც პროფესიონალის შექება ადაფრთოვანებს.

მერე დიდხანს ფიქრობდა ღექსის მუსიკალობაზე. თავისი მოსახრებები გელას გაუზიარა: ორი მხარეა საგულსხმოო. ერთ შემთხვევაში მუსიკალობა აზრის გამოხატვას შეეღის, დაქვემდებარებულია. მეორე შემთხვევაში იგი სიტყვაზე მალდა დგას. მუსიკით გაცილებით მეტი ითქმის, ვიდრე სიტყვითო. ბლოკს დაესესხა და დაასკვნა: მისი არაერთი ღექსი მუსიკალური ნაწარმოებისთვის ნიშანდობლივი კონსტრუქციის გააზრებით არის აგებულიო.

მაშ ასე, 1912 წელი.

გალაკტიონი თავდავიწყებით არის შეეყარებული. ისიც უყვართ...

გალაკტიონს შეუყვარებელი ბეჭდავენ...

გალაკტიონს ტაშითა და ყვაკილებით ეგებებიან სცენაზე...

გალაკტიონი ქალაქის გამორჩეული პიროვნებაა...

და მაინც, იგი მჭმუნვარე, დაუკმაყოფილებელია.

საქმე ის არის, რომ გალაკტიონმა ააგო ოცნების კოშკი, რომელშიც მკვიდრად დაბინავდა. ერთმანეთს უპირისპირდება ირეალური და რეალური, თანაც პირველი გაცილებით მძლავრია. ერთგან გალაკტიონი ამბობს: „მშენიერი ცხოვრება მე ოცნებებში განვიცადე... და რაც ოცნებებში განვიცადია მთელი არსებით, სინამდვილეში მას ექნება რაიმე ფასი?“ ეს უკვე გასაღებია, რომლის მომარჯვება აუცილებელია, რათა გალაკტიონის პოეზიის სიღრმეში შევადწიოთ და ბევრი რამ აეხსნათ.

ბარემ გალაკტიონის ხასიათის რამდენიმე შტრიხიც წარმოვაჩინოთ. იგი ბევრის ღირსია და ცოტა ეძლევა. ყოველ ნაბიჯზე გრძნობს ცხოვრების სიმკაცრეს. მალე ზაფხული დადგება, ქუთაისი აივსება საზღვარგარეთიდან თუ რუსეთიდან დაბრუნებული სტუდენტებით. ისინი ყურადღების ცენტრში იქნებიან...

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 503.

ესეც აღიზიანებს. „...პირდაპირ შხამით აგვესება ადამიანს გულის მათი ცქერით. მეტისმეტათ შურიანი რომ არ ვიყო, შეიძლება მეპატიებია ყველასთვის მათი სტუდენტობა და ჯანდაბები, მაგრამ...“¹

ტივილი გასაგები იქნება, თუ გავითვალისწინებთ გალაკტიონის დიდ ლტოლვას უმაღლესი სასწავლებლისკენ. ერთი წანაწერის მიხედვით, მას განსრახული კქონდა გრანდიოზული ლიტერატურული საღამოს ნატარება. თავად შეუდგენია აფიშის ტექსტი: „გაიმართება დიდი ლიტერატურული საღამო გ. ტაბიძის სასარგებლოდ, რომელიც პარიზში მიემგზავრება“.

ოცნება შორს მიაფრენა... მას თავი სენის ნაპირ'სე, ნოტრდამში სორბონოს უნივერსიტეტში წარმოიდგენია. მერე, საფხულზე მშობლიურ ქალაქში ჩამოდის და ქუჩებში ნნდება აფიშები: „პარიუის უნივერსიტეტის სტუდენტი გ. ტაბიძე წაუკითხავს ლექციას...“

როგორი უნიადაგოც არ უნდა ყოფილიყო ეს ოცნება, მაინც ძნელი იყო მასთან გამოთხოვება.

საკმარისია თვალი გადავაგვლოთ გალაკტიონის პირად ბარათებს, რომ თვალწინ წარმოგვიდგეს გაუბედავი, მორცხვი ახალგაზრდა, რომელსაც უძნელდება ადმიანებთან ახლოს მისვლა. ყასიდ ღმიღს ჯერ კიდევ ვერ შეჩვევია, არც მოწვევებით გულწრფელობის ინსცენირება ძაღუძს. ასეთ შემთხვევაში მხოლოდ საკუთარი შინაგანი სამყარო თუ გიხსნის. შენს მიერ შექმნილ ციხე-დარბაზს თუ შეაფარებ თავს, თორემ დაიღუპები. გალაკტიონმაც შეძლო საკუთარი ტაძრის აგება: „მე აღვაგე ტაძარი, ტაძარი ჩემის ტანჯვა-წამებისა, რომელშიაც შესვლა არ შეუძლია ჩემს გარდა არავის; მე არ შემიძლია გადმოვცეთ, თუ როგორ ვეწამე, ვერ ვიტყვი. ვერ გამოვთქვამ ამას. აი ამიტომ მე მენანება ამ ტაძრის დატოვება, მეშინია დაგუახლოვდე ადამიანებს“.

გალაკტიონი გულგრილია ყოფითი მოვლენებისადმი. პრაქტიკული ცხოვრების ალლო აკლია. მას ჯარში გაწვევა ელის. დედა შეშფოთებულია: „მე მუდამ დღე ამას ვდარდობ, ხომ ხელავ, მოაწია დაძახების დრომ. ეხლა მაინც კარგად დაფიქრდი, ეხლა გამონდება შენი მოხერხება-მეცადინეობა. ნუ წაიყრებ“. მაკრინე კონკრეტულ რჩევას აძლევს შვილს, თუ ვინ ნახოს, ვის მოელაპარაკოს. ალაგ-ალაგ გალაკტიონის თაემოყვარეობასაც ეხება. „რომ მეტრახახებოდი, მე ბევრი განათლებული პირები

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 505.

მიცნობენო, ამა ეხლა გამოსინდება შენი ვინმესაგან ცნობა თუ განათლება“.

დედამ იცის, ბარათი შეძრავს შეილს, ნააფიქრებს, მაგრამ შეიძლება მალე დაივიწყოს. ამიტომაც აუალებს: „ეს წერილი ხშირათ წაიკითხე და კიდევაც აასრულე, რაც ამაში წერია, სხუამინდელად წაურუება აღარ გარგია...“

ანალოგიური შენიშვნები ხშირად გვხვდება დედის ბარათებში. ისინი ხაზს უსვამენ გალაკტიონის ამ ცხოვრებიდან გამოთიშვას, პრაქტიკულ უუნარობას, გაუბედაობას. ეს თვისება დროებითი როდი იყო. 1930 წელს პროკლე გალაკტიონის სწერდა: „ვაი თუ, უპაღტოთ ხარ? ქვეყანა შოულობს ტანსაცმელს, საჭმელს და შენთვის, ასეთ ნიჭიერ კაცისთვის, რავა ისპობა ყველაფერი. მე რომ შენს ადგილას ვიყო, აედგები, მივადგები, სასახლეში ფ. მახარაძეს და ვეყვით: თქვენ, რასაკვირველია, კულტურის, განათლების დამცველი ხართ. განა სირცხვილი არ არის, მე – პოეტს შესაფერისი პირობები ვერ შემიქნათ-თქო. საინტერესო კი იქნება ასეთი რამ!“¹

ამისთვის აშკარაა გალაკტიონის გაუბედაობა და აგულიანებს. გალაკტიონის თანდათან ჩამოუყალიბდა აზრი, რომ იგი გამორჩეულია, მაშასადამე, რაც სხვებისთვის მიუტევებელია, იგი შეიძლება მას ნაკლებ ცოდვად ჩაეთვალოს. ერთ ბარათში იგი ძმას შენიშნავს: „რატომ წერილს არ იწერები? მე ნუ გამამტყუნებ. ჩემი ამბავი ხხეაა, შენი კი სულ ხხეა“. ეს რეალური ვითარების ანარეკლია. ოჯახშიაც ის აზრია გაბატონებული, რომ პროკლე მიწიერია, გალაკტიონი – ზეციერი. პროკლე ვადედებულია ისრუნოს დედაზე, ძმაზე, მტერ-მოყვარეს დახედეს, ნათესაობას ბალავარი გაუმაგროს, მოქალაქის ყოველდღიური მოსაწყენი ჭაპანი გასწიოს. გალაკტიონის ყოველივე ეს ნაკლებ მოეთხოვება, რადგან იგი სხვა ღმერთის მსახურია.

და კიდევ ერთი: თავს იჩენს ეჭვიანობის გრძნობა. გალაკტიონი 1911 წელს ფარცხნალიდან რედაქციას უგზავნის „შადრევანს“ და „სინიუმის ანგელოზს“. ამ დროს იბეჭდება ი. გრიშაშვილის ლექსი, რომელიც რამდენადმე მიაგავს გალაკტიონის „სინიუმის ანგელოზს“. პოეტი შემოფოთებულია. მას უნდებოდა ეჭვი, რომ გრიშაშვილმა ნახა მისი ნაწარმოები და გამოიყენა. მართალია, გრიშაშვილთან კარგ ურთიერთობაშია, მაგრამ ეს მაინც არ ბოჭავს, რათა რედაქციას რისხევით აღსავსე წერილი გაუგზავნოს.

¹ პროკლე (აბესალომ) ტაბიძე, მოთხრობები, ბარათები გალაკტიონთან, 1997, გვ. 145.

რედაქცია პასუხობს: „შადრევანი“ მივიღეთ. გადავიკითხაეთ და, თუ გამოდგა, დაიბეჭდება. ხელთნაწერი „სისიუმის ანგელოზი“ არ მიგვიღია. ასე რომ, ვერც გრიშაშვილი გადაიწერდა. ესეც რომ არ იყოს, ხელთნაწერს რედაქცია არავის აკითხებს. მსგავსება უსათუოდ შემთხვევითია. ყოველ შემთხვევაში, დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ თანამშრომლის უფლებას რედაქცია დაიცავს“.

ეტვი, რომ მას ძარცვავენ, აისახა ექსპრომტში „შეკითხვა სამშაბათელას“. ამ სატირულ ლექსში გალაკტიონი კიცხავს იმ ახალგაზრდა მგოსნებს, რომლებიც არ ეკრძაღვიან სხვათა აზრების, სტროფების თუ რითმების შიოჟისებას:

„ჰო, იმას ვამბობ, გეთაყვა,

მეტად გაემღიდრღით მგოსნებით,

ხოვით „ზეკაცობს“ და სოფიც

თაე-უკუღმა ჰქრის „ოცნებით“.

გამქერდეს, სულ მთლად წაიღეს,

თუ რამე მქონდა ნაშრომი,

ამდენს კი მე ვერ ავიტან,

თუნდ ვეფხვი ვიყო, თუნდ ლომი.

დაბეჭდილს ვინდა დაგიდევს,

დაუბეჭდავიც წამართვეს:

„აერე სჯობს, აერე უნდაო“,

ჩემს შეკითხვაზე ასე სთქვენს“.

ამავე ხანებში შეთხზულ „პატარა ფელეტონში“, რომელიც ი. გრიშაშვილისადმი მიძღვნილი, უკვე ადრესატიც არის დასახელებული. გალაკტიონს, საერთოდ, მეტისმეტად აწუხებდა პლაგიატობა. მისი აღშფოთება არც ზედაპირულია და არც ეფემერული.

გალაკტიონი ბევრს წერს, კითხულობს, ფიქრობს, თვითაღზრდას ესწრაფვის. მას სურს გონიერული კრიტიკერიუმებით იხელმძღვანელოს. იგი აყალიბებს გარკვეულ მოთხოვნებს, რომლებიც ცნობილია „ჩემი კანონების“ სახელწოდებით. აი, ამონაწერები ამ რეგლამენტიდან:

1. ნურსად და ნურავისთან ილაპარაკებ შენს სიღარიბეზე.

2. ნურსად ნუ დაივიწყებ, რომ შენ მწერალი ხარ (მიუხედავად იმისა, რომ...).

3. ნურსად ნუ იქნები მეტისმეტად გულახდილი, რადგან მეტი გულახდილობა სიტყველს გავს, სირცხვილია.

4. როდესაც რამეს მოჰქმედობ, დაე, ის საქმე ყოველ საქმეზე მიმზიდველი იყოს შენთვის“.

ეს დებულებები საგულისხმოა არა მხოლოდ თავისთავად, როგორც აფორისტიკული ახროვნების ნიმუშები. არამედ როგორც გალაკტიონის იმდროინდელი უიქრებისა და განწყობილების რელიეფური გამომხატველიც. ახალგაზრდა კაცს აწუხებს სიღარიბე, მაგრამ მასზე საუბარი დამამკირებლად მიიჩნია; მით უფრო, რომ იგი პოეტია. პოეტი კი ერის წინამძღოლია, რომელსაც უფლება არ აქვს, პირადული სასოვადოებრივზე მადლა დააყენოს. აქ ნათლად ჩანს ილიასა და აკაკის ხა'ნი.

გალაკტიონი ინტერესდება ძველი ქვეყნების ისტორიითა და მითოლოგიით. უბის წიგნაკში საგანგებო ჩანაწერებს აკეთებს, რომელთაც „გამოსადეგ ახრებსა და რითმებს“ უწოდებს. მაგალითად, „ლურჯი ყვავილი – სიმბოლო რომანტიკული გაგებისა, სევდისა. „ნათოსი“ – მითოლოგიური გიგანტი, რომელიც, როცა კი შეეხებოდა დედამიწას, მაშინვე იღებდა დაუძლეველ ფისიკურ ძალას“. ახსნილია „ატლანტის ვაშლები“, „ლინოსი“ და სხვ. რაც მთავარია, აქ გეხედება ასოციაციით ან წაკითხულის შთაბეჭდილებით შექმნილი სტროფები. მაგალითად:

*„როგორც სიზმრები, შუალამის,
ისე დაფრენდა ციციანთელა“.*

*„ჩანჩქერი გადმოშვებული
ხელაჲ, რა მშვენიერია!
ტანს იბანს გატიტვებული
და სეედიანი ფერია“.*

*„ბედნიერება, ჩემო ღამაზო
ქვეყნად არ არისა, თუ არ მივიღებო
მხედველობაში სხვისთვის ცხოვრებას,
სხვისთვის წამებას და სხვისთვის კენესას.
მხოლოდ ეს არის ბედნიერება“.*

ამ პერიოდის სხვა „უბის წიგნშიაც“ ნაირგვარი ჩანაწერია. ერთი მხრივ, ფიქსირებულია რ. ერისთავის თუ სხვა პოეტების ან ხალხური ლექსების სტრიქონები, რომლებიც გამორჩეულია უშუალო ჭერეტით, ხატოვნებით, ალიტერაციულობით და ა. შ. მაგალითად, „სიყვარულს გამოგიგზავნი, წამომღებელი ქარია“, „თივა მთიბველების ნათიბი“... მეორე მხრივ, ახსნილია უცხო თუ ნაკლებ ცნობილი ქართული სიტყვები: სპეკალი, ოლოლი, ყისმათი და სხვ. მესამე მხრივ, დალაგებულია რითმები. მაგალითად, „სევტი-ჭერეტი – წვეტი – მეტი“, „ყინული-ჩაცვინული“, „რეკა-წაღეკა-გადაღეკა“, „ნადმი-გადმი“, „საღამო-დაუსაბამო“, „ადიტურვა-ურვა-ცურვა-ხურვა“... გალაკტიონი დიდ ყურადღებას აქცევს ცალკეულ გამოთქმებს, როგორიცაა: „ყელ-ლილიანი ქალი“,

„ტანგაბანილი ქვეყანა (წვიმის მერე)“ და სხვ. საგანგებოდ არის გამოცალკევებული „ქემშეენიერა“, „ტაშივით სწორი, გატკეცილი გზა“, „მზე ზღვაში იღუპებოდა“, „დაეერცხლილი მდინარე“, „ალერსიანი შემოდგომის დღეები“.

ფიქსირებული მაგალითებიდან ბევრი გალაკტიონის შთახსულია. უბის წიგნაკი საინტერესოა პოეტის შემოქმედებითი ლაბორატორიის შესასწავლად. ისინი მიგვანიშნებს იმ დაძაბულ და ყოველდღიურ შრომასზე, რომელსაც გალაკტიონი ეწეოდა. ირკვევა, რომ გალაკტიონი არსებითად ყველაფერს ერთი პრიზმიდან ჰკრეტს. ფაქტი, დეტალი, სიტყვა, მას აინტერესებს როგორც ლექსის საშენი მასალა, როგორც განწყობილების შექმნის სათავე... იგი არ ენდობა მეხსიერებას. ამჯობინებს ქაღალდზე გადმოიტანოს დაკვირვება, მიგნება თუ შთაბეჭდილება. მუშაობის ეს მეთოდი ძალზე ეფექტურად მიაჩნია და მთელი სიცოცხლის მანძილზე მიმართავს მას. ამ გზით, ე. ი. ფიქსირებით, იგი არა მარტო იმკვიდრებს ცოდნას, არამედ უხე მასალასაც აგროვებს თხზვის საბოლოო პროცესისათვის. აქ აღნუსხული ცალკეული რითმები, სახეები, ტაქეები უცვლელად თუ ვარიანტის სახით შემდეგ თავს იხენს მის ცნობილ ლექსებში. მაგალითად, „გამოსადეგ ასრებსა და რითმებში“ მეთვრამეტე ნომრად არის გამოტანილი „გამჭკირვალე – როგორც ბროლი“. ეს შედარება მოგვიანებით გვხვდება „გურიის მთებში“ – „როგორ შეენის ველზე ნამი, გამჭკირვალე, როგორც ბროლი“.

ცხადია, უბის წიგნაკში ჩაწერილი მაგალითებიდან ყველა, და თანაც პირველი სახით, არ ფიქრდება გალაკტიონის ლირიკაში. ეს არც იყო მოსალოდნელი, რადგან პოეტური ქმნადობის თავისებურება ამას არ მოითხოვს, მაგრამ ერთი რამ აშკარაა, ისინი პირდაპირ თუ ირიბად ხელს უწყობენ გალაკტიონის თვალსაწიერის გაფართოებას, სასურველი სიტყვის მიგნებას, პოეტური ხატების გამრავალფეროვნებას და ნაწარმოების სტილურ დახვეწას.

გალაკტიონი საგანგებოდ დაინტერესებულია „კვიპაროსით“. განმარტავს კიდევ: „კვიპაროსი – ალვის ხე“. თანამედროვე მკითხველს შეიძლება სულ ზუსტად არ მოეჩვენოს კვიპაროსისა და ალვის ხეს შორის ტოლობის ნიშნის დასმა, შეცდომადაც კი მიიჩნიოს. სინამდვილეში გალაკტიონი მართალია. იგი ამოდის ძველი წიგნებიდან, საერო და სასულიერო თხზულებებიდან. ჩვენი წინაპრების გაგებით, კვიპაროსი – ალვას – ალვისტანას – სამოთხის ხეს.

• ასეა „ვეფხისტყაოსანშიც“. ესეც გალაკტიონის ფართო

განათლებლა'სე მეტყველებს.

გალაკტიონის მიუძღობის მეთოდი თავისებურია. უეცრად დაბადებულ აზრს თუ სტროფს მიყვებულად აფიქსირებს. შემდეგ მას უბრუნდება და მთლიანად, ნაწილობრივ, თუ ტრანსფორმირებული სახით იყენებს. ამიტომაც გეხედება მისი უბის წიგნაკებში ესოდენ მრავლად სხვადასხვა ნანაწერი, რომელთაგან სოციერთი ეტიუდის სახესაც კი ატარებს. მაგალითად:

*„სეკლით, სინუმით გარინდებული
ოხრაველა მაშინ შუაღამის ბინდი,
როცა იღუპალ ფიქრით გზნებული,
პირქვე დავემხვე და აექითინდი“.*

ეს ბოლო ტაეპი თავს იჩენს გალაკტიონის სხვა ლექსში. ამ პერიოდში ძლიერ მუდგენდება სატირული პოეზიისაკენ ლტოლვა. გალაკტიონი წერს პატარა ფელეტონებს ლექსად, მაგალითად, „აღდგომა დღეს“. მასში გამოყვანილია ყროენული კლასიკური მწერლობის ტიპები – ლუარსაბი და დარეჯანი. ამით პოეტი პირდაპირ ეხმიანება ი. ჭავჭავაძეს და მაინც: აქ რამდენადმე განსხვავებულად არის დაყენებული საკითხი. გალაკტიონის ლუარსაბი და დარეჯანიც ჭამა-სმით არიან გატაცებულნი, მაგრამ დრო შეიცვალა და აღდგომა დღეს მათ მხოლოდ ღობიო აქვთ. ლუარსაბი მაინც არ იტყვს იხტიბარს.

*„მთელს დუნიაში
ვერაგინა მსჯობს.
აგეოვლო ბელმა,
ეთთომდა რაო...
ჯერ ერთი... ჩექმა
დაეავირაო!“*

იგრძნობა ხედვის ის თავისებურება, რაც გალაკტიონმა შემდეგ უფრო სრულად და დახვეწილად გამოამჟღავნა: – ქართული კლასიკური ლიტერატურის პერსონაჟთა სხვა ეთთარებაში მოქცევით არა იმდენად მათი კომიკური ბუნების ხასხასა, რამდენადაც ახალი ეპოქის დახასიათება.

გაუხსენოთ თუნდაც ნაწვეტი ლექსიდან „ამისიუის იბრძვის ჩუენი ეპოქა“.

*„მატარებელი მოიჭრა თუჯის,
ბოლს ლენაქებად ჯაგებზე სტოვებს,
იქ, სადაც მთები ეპურა ელგუჯას,
სად ევლარ ნახავ იმაე ფანტომებს...
ახალთახალ გზად დაიწყებს კროთმას*

ავტომობილი ელვათა მყენი;
სად მორბელადეს, „რაინდს“ სილაომანს,
ერთხელ ბელტებში წაქცა ცხენი...“¹

ათიანი წლების დასაწყისშივე ქმნის გალაკტიონი „მომენტალურ ფოტოგრაფიას“. ეს არის ოთხტაეპიანი შაირები, რომლებშიაც ქუთაისის ნაკლოვანებებია წარმოსენილი. მაგალითად:

„ერიდეთ წესიერების
დამცველის თეატრში, ერიდეთ...
თვითონ დაარღვევს ყოველ წესს,
თუ სიტყვას გამოეკიდეთ...“

სატირულ-უმოთხრისტული კუპლეტებიდან ყურადღებას იპყრობს შემდეგი:

„ერიდეთ თვითონ გალაშკას.
როცა მოერაღია – მაშინ ის
განუსაზღვრელი მონაა,
მონაა წითელი ღვინის“.

ეს ნაწარმოებები ხელმოწერილია ფსევდონიმით „გალაშკა“. გალაკტიონი საგულდაგულოდ ეცნობა საქართველოს ისტორიასაც. აკონსპექტებს წაკითხულ წიგნებს და გამოჰყოფს მისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან მომენტებს. ყურადღებას ამახვილებს გმირულ ეპიზოდებზე. ამგვარი აქცენტირება იმითაც არის მოტივირებული, რომ პოეტი ქართველი ხალხის ისტორიას ბრძოლის ისტორიად თვლის. ერის შინაგანი სიძლიერე და ხასიათი უმეტესად სწორედ ალტერნატიკურ სიტუაციებში ვლინდება.

საგულისხმოა, რომ ამ პერიოდში გალაკტიონი ძლიერ ინტერესდება მართლწერა-სტილისტიკის საკითხებით, ცდილობს მრავალმხრივ ჩასწვდეს მშობლიური ენის სიღრმე-სიმშვენიერეს. დაიცვას მისი სიწმინდე. ეს გარემოება თავს იჩენს წაკითხულისადმი მიდგომაშიც. პოეტი ასწარებს კოლეგათა შეცდომებს, გვთავაზობს გამართულ ვარიანტებს. ხსენებული პროცესი ადრევე იწყება და არასდროს შეწყვეტილა, რაც სრულიად ბუნებრივია. ამჯერად მხოლოდ იმის აქცენტირება გვსურს, რომ სიჭაბუკის ვაჟს კრიტიკული აღლო ფრიად გამაყრებული აქონდა. ჯერ კიდევ 1908 წელს გალაკტიონს საგულდაგულოდ წაუკითხავს ალმანახი „მოწაყე“ და ტექსტი აუჭრელდება. მაგალითად, „ამიერიდან მე ვიწყებ თქვენთან ტკბილ საუბარს, რომელიც ეს იქნება თქვენთან ჩემი პირველი ნაბიჯი“.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. III, გვ. 170.

„დიახ, მე თქვენს წინაშე უბრალო ბიუსტი ვარ, გააკეხული
ქსდგეგარ და მეფიქრება“...

„სულით იყენენ დაჟღენთილნი“.

ხაზგასმები გალაკტიონისაა. პოეტის უკმაყოფილება
საფუძვლიანია. ახლა ენახოთ, რა შესწორებები შეაქვს
გალაკტიონს „ცხოვრებისა და ხელოვნების“ (1910, №21)
პუბლიკაციებში. დაბეჭდილი იყო „ქართულ ენისა“. გალაკტიონს
გაუმართავს – „ქართული ენისა“. ა, შანშიაშვილის ლექსს
სათაურად ქსინდა „მე როსლა მნახამ?“ გალაკტიონი მართებულ
ფორმას გვთავაზობს „მნახავ“.

ამგვარად, მუშაობისას გრამატიკოსი სრულიადც არ
უპირისპირდებოდა მგოსანს. არცთუ იშვიათად წაკითხული
პოეტურ აფეთქებას იწვევს. მაგალითად, „ცხოვრება და
ხელოვნების“ გაცნობას თხზვის სურვილი დაუბადნია და
ეურნალის გარეკანზე ჩნდება სტრიქონები:

*„მტანჯავდა სევდა
ღამწველ-მდაგველი...
ნადეველი მღვედა,
მწარე ნადეველი...“ და ა. შ.*

მეორე მაგალითი: „განთიადში“ დაბეჭდილ დ. თეოდოსპირელის
„იკინა პოემებში“ გვხვდება ასეთი გამოთქმა: „ზღაპრულს
ფერიებს ემსგავსებიან“. გალაკტიონს ხაზი გაუვლია სიტყვა
„ფერიების“ ქვეშ და გვერდით მიუწერია:

*„ტყის ფერიები
ცისფერ იებით“.*

იბადება რითმა.

გალაკტიონი ხარბად ეწაფება რუსულ პოეზიას. კითხულობს
ნაღრმავებით, რაც გულისხმობს ლექსის შინაარსისა და ავტორის
განწყობილების სწორად გააზრებას, ამასთანავე პოეტური
ტექნიკის შესწავლას, ნაწარმოების შინაგანი სტრუქტურის
საიდუმლოების წვდომას. იგი ყველაზე საინტერესო დეტალსა
და შტრიხს სპეციალურად გამოყოფს.

მაგალითად, გალაკტიონს გადაუკითხავს კ. ლდოვის
ლექსების ციკლი „ეკავილთა ენა“, რომელიც დაბეჭდილი იყო
ეურნალში „ლიტერატურნოე პრილოჟენიე „ნივი“. გალაკტიონის
ყურადღება მიუპყვრია ლექსს „ყაყაჩოს“. პოეტს ხაზი გაუსვამს
შემდეგი სიტყვებისათვის.

*„Над стяцим садом полдень стящий,
Как будто тлея на костре,
Расправил пурпур свой блестящий“*

В своем блестящем янтаре“

აქ სიტყვათა გამეორება ტაუტოლოგიად როდი აღიქმება. ეს ხერხია, რომელსაც ავტორი საგანგებოდ მიმართავს ჩანაფიქრის მკაფიოდ გამოხატვისა და მხატვრული ეფექტის მისაღწევად. ჩანს, ამიტომაც დაინტერესებულთა გალაკტიონი ხსენებული ლექსით. ვინ იცის, როგორი დასკვნა გააკეთა ახალგაზრდა პოეტმა და როგორი ტრანსფორმაციით გამოიყენა იგი. ეთქვალ „შემთხვევაში, ამ ხერხს იგი საგულისხმოდ თვლის.

ხსენებულ ლექსში გალაკტიონის მოსწონებია ბოლო ორი სტრიქონიც:

*„В нем страстный хмель кутит и пышит,
К восторгам жизни он зовет
Но только сон его услышит
И только смерть его поймет“*

სხვა ლექსში კიდევ გახაზავს: „*Дышу я вечною мечтою в моем венке“*.

ამ ჩანაწერებსა და აღნიშვნებზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ გალაკტიონი დიდ ეყრადღებას აქცევს ტროპს. ეძებს საგანგებო მხატვრულ გამოთქმებს, აყვორისტულ და მეტაფორულ სტრიქონებს. მან კარგად იცის, რომ ემთციის შთამბეჭდაობას ჩანაფიქრის გამოხატვის ოპტიმალური ფორმა განსაზღვრავს, მთავარი საოქმელი მაინც წინ არის. როგორია ამ პერიოდის შემოქმედება?

1911-1912 წლებში შეთხზულ ლექსთა თვალსაჩინო ნაწილი ქართული კლასიკური ლიტერატურის ძირითად ხაზს მიჰყვება. იგივე პრობლემატიკა, ნაცნობი განწყობილება და ა. შ. თუმცა სამართლიანობა შოთხოვს ისიც ითქვას, რომ გალაკტიონის ხელწერა და თავისთავადობა ამ შემთხვევაშიც მკაფიოდ გამოიხატა. გაეხსენოთ თუნდაც „დარილისა ვიწრო კლდეებში“. ზოგიერთ ლექსში გვხვდება ნ. ბარათაშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლის ნოტები და ფრაზები. კლასიკის ზეწოლა დიდია. ჩვენნი აზრით, „შონაზუნის სიზმარი“ ი. ჭავჭავაძის „განდეგილის“ გაველენით არის დაწერილი. ასეთი პარალელი სხვაც შეიძლება დაიძებნოს. ვერც იმას დავივიწყებთ, რომ გალაკტიონი ეყრდნობა XIX საუკუნის ქართულ პოეზიაში გაბატონებულ რითმულ სისტემას. ხშირია ამდგავარი შეწყვილება: „სრულის-გულის-სიყვარულის“, „წყლებ-სწვდება“ „გზის-ქვეყნის“ და ა. შ. მაგრამ ყოვრმალისტურ ჩხრეკას თუ გავეყვებით, თქალსა და ხელს შუა გაგვიქრება არსებითი, რითაც ესოდენ გამორჩეულია გალაკტიონის შემოქმედება. ეს არის ახალი საუკუნის მთრთოლვარედ შემცნობი პიროვნების

სული, სული კაცისა, რომელსაც დიდი სატიკივარი აქვს და სათქმელსაც ორიგინალურ ფორმას უძებნის.

1912 წელს გალაკტიონი ი. გრიშაშვილს სწერდა: „იცი, საყვარელო სოსო, ამ ბოლო დროს რაღაც უწინარი ხენი მუპარება. საწინელი ხენი მარტოობისა, ესეც ხომ თავისებური აუადმოყოფობაა! და, ვით სიკვდილით დასასჯელი სახრობელას წინ, თვალით ეუძებ მონათესავე სულს, საწინელებაა!

აშკარად ვგრძნობ ჩემი სულის ობლობას, ჩემს უთვისტომობას, ჩემს მარტოობას...

მე დღეს შესაძლებელია ორასი ადამიანი ენახო და დაველაპარაკო, შეიძლება გული გადაუხსნა კიდევ წუთის გაგდენის ქვეშ... და მაინც მარტო ვარ.

ამისხენი, მეგობარო, ეს მდგომარეობა!..

ოჰ, ჩემი მოხეტიალე სული სიყვარულს თუ წააწყდება სადმე, თორემ ერთ დადინჯებულ ფიქრ-სიყვარულს ვერ შეჰქმნის... მაინც მე ვერაფერი გამოვიდა ამ ჩემთვის უცნობი გრძნობის.

ჩემი სიყვარული შორეულის ტრფიალი არ არის და ვერც ახლოს სწვდება მას.

და მგონია, არც კი მიყვარს ვინმე...

მარტო ვარ, მარტო...

რა გაეწყობა.

მარტო ვარ... მარტო“!

ეს არ არის მემატიანესათვის საგანგებოდ დაწერილი სტრიქონები. (ასეთებიც გვხვდება მგონის არქივში). გალაკტიონი არ ყელყელაობს. იგი ჭეშმარიტად იტანჯება.

ვერ უპოვნია თვისტომი და თანაგრძნობი.

ვერ უპოვნია კეთილი იმედის კონცხი.

სული უძირო და უნაპიროა.

შხამიანი ყვაველი სწრაფად იზრდება.

„ზღვაზე ვსცურავ... განსვენება

მელირსება? როდის, როდის?

ტალღას სძინავს! ტალღა შფოთავს,

ტალღა მიდის, ტალღა მოდის.

ცის წიაღის მწველი ვნება

არ მასვენებს, გულს მიკოდავს.

ტალღა მოდის, ტალღა შფოთავს...

კანდელი სხივის არ მომაწვდის...

თუ მომაწვდის როდის, როდის?

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 540-541.

ტაღლაჲ სიძინავს, ტაღლა შუყოთავს,
 ტაღლა მიდის, ტაღლა მოდის...
 მე წყვედიადი სხივის არ მომყენს,
 მხოლოდ მწარედ გუელს მიკოდავს.
 ტაღლა მიდის... ტაღლა შუყოთავს.
 სიყვარული არ განხდება?
 თუ განხდება, როდის, როდის?
 ტაღლაჲ სიძინავს, ტაღლა შუყოთავს,
 ტაღლა მიდის, ტაღლა მოდის.
 ტუნს ტუნი არ დაადნება
 და ნახ სისხლით გუელს არ მორთავს?
 ტაღლა მიდის, ტაღლა შუყოთავს.
 ვიღუკები ობლად ზღვაზე...
 როდის მნახავ, როდის, როდის?
 ტაღლაჲ სიძინავს, ტაღლა შუყოთავს,
 ტაღლა მიდის, ტაღლა მოდის.
 უკვდავება ყორნის ხმაზე
 სიკვდილს უელის, მკლავს, ვერ მომკლავს...
 ტაღლა მიდის, ტაღლა შუყოთავს.
 შორით მოხნანს მთის გრეხილი
 ღურჯი და შორს უფრო მწვანე...
 იქ ოცნებაც ვერ მისწვდება,
 არ გაუშეებს ოკეანე
 და მეც აქ ფრთა მოტეხილი
 ვიღუკები... გუელს ზღვა კოდავს,
 ტაღლა მიდის, ტაღლა შუყოთავს".

„ზღვაზე“ 1911 წლის 27 აგვისტოს არის დაწერილი და
 საუკეთესოდ გამოხატავს მგონის განწყობას. იგი საგულისხმოა
 როგორც პოეტური გაახრებით, ასევე მხატვრული ოსტატობითაც
 და ვინც გალაკტიონის შემოქმედების სიმბოლისტური ნაკადის
 შესწავლით დაინტერესდება, მას გვერდს ვერ აუვლის. რა იწვევს
 სულით ობლობას, უკიდვანო სევდას და წუხილს? პასუხი
 ერთნიშნა როდია.

ლექსში „მუსიკა“ გალაკტიონი პირდაპირ ასახელებს კაეშნის
 მიზეზებს:

„სიყვარულს ვეძებ, ტრფობა მწყურია,
 მეგობარს ველი, ის კი არსად სჩანს,
 მაშ, რა გააღხობს ჩემს მწუხარებას,
 რა გაანელებს ჩემს ღრმა კაეშანს?“

1 გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 1, გვ. 111.

ეს მაინც ყოფითი მხარეა.

ლევკენდაში „მონასტერი“ მეტი განზოგადება იგრძნობა, მაგრამ მსოფლგაგება იგაცკ რწყბა. გალაკტიონი არა კონკრეტული პიროვნებების, არამედ, საერთოდ, ადამიანთა გაუტანლობის გამო მოსთქვამს.

სულ სხვა რამ შეინიშნება „შავ ყორანში“. მოდით, ამ ლექსის ტრადიციულ განხილვას გვერდი აუწაროთ და ბოლო სტროფზე შექვირდეთ.

ხომ არ იგრძნობა მასში დროისა და სივრცის გადაულახველობიდან მომდინარე წუხილი?! შეიძლება სხვათა მახვილმა თვალმა უკეთ დალანდოს ეს.

სულით თბლობა ისეთი სენია, რომლის დაძლევა მხოლოდ მავანთა და მავანთა ხელგაწვედომით არ ხერხდება. აუცილებელია საკეთარ თაყსე ამადლება.

ექნება კი გალაკტიონს ამის ძალა?

სულით თბლობა თუ მხოლოდ კონკრეტული სოციალურ-პოლიტიკური და ეროვნული მიზეზებით არის შეპირობებული (ზოგთან სწორედ ასეა), მაშინ მისგან განკურნების საშუალებათა მოძიება ძნელი არ არის. მაგრამ რა უწყით ისეთ პიროვნებას, რომლის კაქმანს უფრო გლობალური და უნივერსალური საფუძველი აქვს.

გალაკტიონის თვალწინ სამმა რევიოლუციამ გადიგრიდა. ბევრი რამ შეიცვალა საზოგადოებრივ ყოფასა და შემეცნებაში. ის კი სამარის კარამდე მაინც გამოუსწორებელი მეოცნებე და სულით თბოლი დარჩა.

განა ეს შემთხვევითია?!

გალაკტიონი იმიტომაც არის გენიოსი, რომ არა ერთი თაობისა თუ კლასის, არამედ მთელი კაცობრიობის სატიკივარს გაუსწორა თვალი და მსოფლიო საფიქრალზე ნაფიქრდა.

1911-1912 წლების ლექსებში სევდის ორივე მიზეზი ჩანს. მაგრამ ჩვენ მაინც მეორეზე ვამახვილებთ ყურადღებას, რადგან უპირატესად სწორედ ის აცნობიერებს გენიოსის პირველ ნაბიჯებს. ამ თვალსაზრისით ფრიად მეტყველად გვეჩვენება „ყვითელი ფოთოლი“ და „სარკმელთან“.

„შემოდგომისა კელურ პანგ ში

ჭკნება ფოთოლი;

ყმაწვილი გულიც უნუგეშო

ფიქრებით დნება,

მაგრამ სხვა ფოთოლს ამწვანებს

კვლავ გასაფხული –
და სიყმაწვილე კი არასდროს
არ დაბრუნდება!¹

ახლა მეორე ლექსს სავსედოთ:

„გადიფრენს თვალწინ ძველი ოცნება,
შეიკუმშება მღელვარე გული,
რომ არასდროს არ განმეორდება
დრო ბედნიერი, დრო დაკარგული“².

ეს უკვე ახალი მოტივია, ხმა; ცნებებიანი დაფიქრება არა კონკრეტულ ყოფით მოვლენებზე, არამედ სამყაროს კანონზომიერებაზე და, რაც მთავარია, მისი მიღება-არმიღების დილემაზე.

როგორადაც განწირული და სასოწარკვეთილი არ უნდა იყოს

კაცი, იგი მაინც ვერ თმობს იმედს. ეს ბუნებრივი თვისება პოეზიაშიც იმენს თავს.

ბოლოს და ბოლოს, სად არის გზა ხსნიისა, ვის მივმართოთ, რა მოვიმოქმედოთ? განა ყველაფერი წარმატალია? განა ყოველგვარი გაბრძოლება უაზრობაა?

ლეგენდაში „მეუღდაბნოე“ განდევნილი ასე მიმართავს განწირულ მგზავრს: დაიმახსოვრე, ადამიანი დასაბამიდანვე მგზავრი იყო და მგზავრად დარსება.

„მაგრამ გახსოვდეს, ბედნიერებით
გული წმინდა სჭერუტს ცასა და ქვესკნელს.
სენაკი მოგცემს ტკბილ ნეტარ-წამებს...“

ჩანს, გალაკტიონი ერთხანს იმის გარკვევასაც ცდილობდა – რეალობიდან გაქცევა და მონასტერისათვის თავის შეფარება ხომ არ არის ხსნიის გზა?

ეს აზრები და განწყობილება უფრო მძლავრად და ემოციურად მაინც „პამლეტის ქნარში“ გამჟღავნდა.

„ამაოა მთლად ცხოვრება, დრტვიინების წუთისოფელია,
წადი... წადი მონასტერში, მონასტერში, ოფელია!
ტკბილი ნანა სულს ეთხარი, უბედობა ხატს აჩვენე,
დამაშურალი სული, გული მონასტერში მოასვენე!
მაშ. შორს მტვერი, შორს, შორს მიწა! – ის ცის უარყოფელია...“

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 131.

² იქვე, გვ. 134.

წადი... წადი მონასტერში! მონასტერში ოფელია!¹

მგოსნის აზრით, ადამიანთა შესაძლებლობა თუ ამოიწურა, მაშინ ერთადერთი ხსნა ღმერთის გამოცხადებაა:

„ყომრად ნისღში გახვეული
დედამიწა ცისკარს ელის
კაეკასიის კლდეზე ნთებულის
ცა უღიმის ფრთა-გრძნეული.
დედამიწა ღმერთს დაექებს...
ის ვერც სისხლში გამონახა,
ვერც ტრფობაში ვერ იპოვა
და ფიქრების შაეი გროვა
დაწოლია და აკენესებს.
მომაკედავის სეედიან ხმებს
დედამიწა გულზე იკრავს...
გულზე იკრავს ცრემლთა ნაკადს
და შესცქერის ცისა ლაფეარდს
რადგან იგი ღმერთს დაექებს“.

პოეტი ბევრს ფიქრობს ღმერთზე და სულის უკვდავებაზე. რეალობიდან გაქცევა სრულიადაც არ გულისხმობს მოღიან, სრულ გაქრობას. გალაკტიონი ვერ ურიგდება ყოველმხრივ სიკვდილს. იგი მიისწრაფვის იმქვეყნიური არსებობისა და უკვდავი საკენ. ეს შეინიშნება ლექსში „საფლავთან“.

„ბაღის ბილილაე და ცეარო, აღქაფებულო ტბის ზვირთო,
გთხოვ, გევედრები მიტვირთო, შვების ცა გადამაფარო.
მომბეზრდა მთელი სამყარო, მსურს შორს, შორს
გაეიჯირითო,

იდუმალებას შევერთო, ენების ცრემლები დავეღარო...
რიერაუის სხიეო, მზის სიმო, გამოკევეთილო ნიაეო,
შენცა გთხოე მილოლიაეო, დამადნო, ამაციმციმო...
ნიაეო, ჩემო ნიაეო!

საფლავო სიყვარულისა, რად სდგეხარ განმარტოებით?
ბზის გადახლართულ რტოებით მოერთე სიცოცხლე
სულისა,

ევაეილი გაზაფხულისა, ზედ დამჭკნარიეო დროებით
ჟამთ ბრუნეის ამარებით, მსხვერპლი დროთ ეტლის სულისა.
ნამცერეეი ცისა უამბობს, ჩემს გულის სატრფოს იმაზე,
თუე გაზაფხულის წეიმაზე. რაზე ოცნებობს, ან რას გრძობს,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 1, გვ. 122.

რომ მალე სულის სულ დაადნობს მისი დამტკნარი ხინაზე
ღამადნობს, სრულად დამადნობს...“

ამავე პერიოდში იწერება „შემოდგომის დღე“, „მესაფლავე“,
„იბობოქრე“ და სხვ.

ათიანი წლების დასაწყისი მნიშვნელოვანია იმითაც, რომ
გალაკტიონმა მოეხმირა ლექსების რუსულად წერას. პირველი
ასეთი ნაწარმოები 1908 წლის 21 ივნისით თარიღდება. მაგრამ ეს
მანც გაელევა იყო. 1911-1912 წლებში კი ამ მხრივ ინტენსიური
საქმიანობა შეინიშნება. სწორედ ხსენებულ პერიოდში დაიწერა:
„შტოთა ცრემლები“, „მეგობარ ახოსპირელს“, „ბუნება“, „რომანსი“,
„უთხართ მას“ და სხვ. ისინი, როგორც იტყვიან, ერთი ამოსუნთქვით
არის შეთხზული. არ ჩანს ტექსტზე ხანგრძლივი მუშაობის კვალი.
საილუსტრაციოდ მოვიტანო ერთს:

*„Скажите ей -- мои страдания
Во мне живут, живут как жизнь
В упрямой дерзости измания
Они во мне скорьн зародили...“*

ეს არ არის დიდი გალაკტიონი. მოუხედავად ამისა, მსგავსი
ნაწარმოებები მანც საეკრავადებოა როგორც პოეტური განწყობ-
ბილებების რელიგიური გამოხატვეული საქმე ისაა, რომ ამ გზით
გალაკტიონი უფრო ღრმად შედის რუსული პოეტური კულტურის
სიღრმეში, უკეთ აცნობიერებს რუსულად

სიტყვის მაგიურ ძალას და უადვილდება გრძნობათა და იდეათა
გამოხატვის ნაირგვარი გზის მოძებნა. ლექსების რუსულად წერა
ქართული შედეგების თხუის ერთგვარი მოსამზადებელი საფეხური
და წინაპირობაა.

გალაკტიონს თავისებური ხილვა და სუნთქვა მოაქვს. მისი
ღირსიული გმირი გამორჩეულია – ტანჯული, მაგრამ პასიური, რაც
განსაზღვრავს კიდევ ლექსთა უღერადობას. გალაკტიონი ემოციურ
ასოციაციებსაც მიმართავს. ხშირ შემთხვევაში სტროფთა წყობას არა
ამბის შინაარსობრივი თანმიმდევრობა აპირობებს, არამედ თავისუფალი
ასოციაციები.

ამრიგად, გალაკტიონი სისხლსაცევ ცხოვრებით ცხოვრობს. ბევრს
კითხულობს. მოგზაურის კვერთხიც უკერია ხელთ; განსხეავებულ
ტიპებსა და მოუღუნებს აკვირდება... სოფლურ მთელი დღით ოთახში
ნაკეტილი უფრო მეტს პოულობს და აცნობიერებს, ვიდრე, მაკანი
თავგამოდებული ტურისტო.

...და საბოლოოდ ყველაფერი, ასე თუ ისე, პოეზიას უკავშირდება.

ველა მდინარე 'სვეისკენ მიედინება.

„როგორც მრავალი ვარდების მეფე,
 მას ხელი ჰქონდა უხეად ცოური,
 მასში მრავალი იყო შოპენი
 და პაგანინი ფანტასტიური“.

(ქვემოთ) ხსენებს
 ვაქოანი

მეკობრივ სარე ვიძოვო, შვეიცია
 სარე ვიძოვო შუაგულს
 ვაქოანი
 ხუბ ვაქოანი ვაქოანი, ხუბი სარე
 ვაქოანი ვაქოანი
 ვაქოანი ვაქოანი ვაქოანი
 ვაქოანი ვაქოანი ვაქოანი
 ვაქოანი ვაქოანი ვაქოანი
 ვაქოანი ვაქოანი ვაქოანი
 ვაქოანი ვაქოანი ვაქოანი

¹ ბ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 67.

„ვეწუხვარ... ვეძახი სიცოცხლის მიმანს“

„საით მიუყავარ ჩემს მოწყენილ
გზას,
სად ვპოვებ შვეებას მიუსაფარი?
რას მომცემს ისეთს ჩემი
სამშობლო,
და ან რას მისცემს მას ჩემი
ქნარი?“

გალაკტიონი

1913 წელი ცუდად როდი დაიწყო, ისეთი პოპულარული გაზეთი, როგორც „თემი“, საახალწლო ნომერში ბეჭდავს გალაკტიონის ლექსს. რამდენიმე დღის შემდეგ ჟურნალ „განათლების“ რედაქტორი ატყობინებს: შენმა „მესაფლავემ“ ყველა მოგეხიბლა და პირველსავე ნომერში ვაქვეყნებთო.

ახალგაზრდა პოეტი ფრთაშესხმულია. მეტი გატაცებით ეკიდება საქმეს. ინტერესების სფერო ფართოა. ყველაფერს უკვირდება და მძაფრად განიცდის. 13 მარტს ღენიხუმელებს რიონზე დაცურებული ტივი დაეშალათ და ერთი მეტივე დაიხრჩო. მთელი ქალაქი ამაზე ლაპარაკობს. გალაკტიონიც შეშფოთებულია. თუმცა ეს სიტყვები ზუსტად ვერ გამოხატავს მის რეაქციას. იგი უფრო შორს მიდის. ფაქტის მიღმა სოციალურ უბედურებას ჭერეტს. ფანტაზიით დაღუპულის ოჯახის გლოვის სურათებს აცოცხლებს და ეგზალტირებულია.

მოვლენებისადმი ამგვარი მიდგომა ნიშანდობლივია

გალაკტიონისათვის, მეორე მხრივ, არ კარგავს იუმორის გრძნობას. როცა გაზეთში ამოიკითხა, სანიტარმა ჩანანძემ რესტორსნის მფლობელ ჯაფარიძეს ჭურჭლის უსუფთაობის გამო აქტი შეუდგინაო, თავი ვერ შეიკავა და გულიანად ახარხარდა. რედაქციის თანამშრომლები გაოცებული შესცქეროდნენ. გალაკტიონს კი ამ დროს თვალწინ ედგა გრძელულვაშა ჯაფარიძე, რომელიც იქედნურად აქნეულა თავს და გონებაში ამბობდა – წერეთ და იკითხეთ, ბიძიკო, მაინც ვერაფერს დამაკლებთო.

გალაკტიონს მოვლენათა კლასიფიკაციის თავისებური კრიტერიუმი ჰქონდა. ფაქტებს უმეტესად ზნეობრივი პრინციპიდან გამომდინარე აჯგუფებდა. მისთვის უცხო არ ყოფილა ადამიანური სისუსტენი, მაგრამ ისიც კარგად იცოდა, რომ საკუთარი სისუსტე სხვათა ტანჯვის მიზეზი არ უნდა გამხდარიყო.

პატარა და უბოროტო შეცდომა ხალსა ჰგავს, რომელიც ალამაზებს პირმშვენიერ მანდილოსანს. დიდი შეცდომა კი –

კუხს, რომელიც ამახინჯებს.

გალაკტიონი სულიერი სიწმინდის მქადაგებელი იყო ამიტომაც შესძრა შუბლაძის მონათხრობმა.

— მგონი მეორედ მოსვლის ჟამი დგება, ყმაწვილო, — შესწიოდა მღვდელი, — ორპირის ქუნაზე, ჩემი სამრევლო სკოლის გვერდით საროსკიპოს გახსნას აპირებენ. მე პროტესტი განვაცხადე და აი, მთელი კვირაა შექარის წერილებს ვიღებ.

გალაკტიონი რედაქციებს ესტუმრა: ამ უხამსობას რისხვით გამოუცხმაშროთო. მას არ შეეძლო გულგრილი დარჩენილიყო, როცა საქმე ახალგაზრდობის და, საერთოდ, საზოგადოების ზნეობას ეხებოდა.

ქუთაისი გარკვეულად ცდილობდა პარიზისთვის მიებაძა. ნაშუადღევს ახალგაზრდა მწერლები, არტისტები, მხატვრები, მუსიკოსები თეატრთან ან კაფეში იკრიბებოდნენ. განსასჯელ-სასაუბრო ბევრი აქონდათ, საოცნებო კიდევ უფრო მეტი და ხმაურობდა რიონისპირა „როტონდა“.

გალაკტიონი არცთუ ხშირი სტუმარი იყო ხალხმრავალი შეკრებებისა. მას განმარტოება, ბოჰემურად განწყობილ ერთ-ორ კაცთან ყოფნა ერჩივნა.

ამ პერიოდში ძლიერ აქტიურობს პაოლო იაშვილი და ქუთაისის ცხოვრებაში თავისებური რიტმიც შემოაქვს. იგი ცნობს გალაკტიონის დიდ ნიჭს და უახლოვდება კიდევ მარტოსულ პოეტს.

ერთხელ გალაკტიონმა გაიხსენა, თუ როგორ „გადაერივნენ ბახუსის ალებს“. პაოლომ მდიდარი ვაჭრის სასახლის სადარბაზოში მიიწვიოდა ღამის გათევა. გამთენიისას პორტალზე ამერა და უსარმაზარ ქანდაკებას ქამრებისაგან შეკრული თოკი მოსდო, ჩამოგდება დაუპირა.

მაგრამ ეს ყოფითი დეტალია. მთავარი სულ სხვაა. პაოლომ გადაწყვიტა ორიგინალური ჟურნალი დაეარსებინა და შეძლო კიდევც. ეს იყო „ოქროს ვერძი“. მართალია, ამ ყოველკვირეული გამოცემის ოფიციალურ რედაქტორ-გამომცემლად ბ. ჯაიანი იხსენიება, მაგრამ ფაქტიური ხელმძღვანელი პ. იაშვილი გახლდათ. მან 1913 წლის მარტში გამოაქვეყნა „წერილი რედაქციის მიმართ“.

„ამ მოკლე ხანში ვაპირებთ ჟურნალის გამოცემას. რადგან ყველა სასურველ თანამშრომლებისათვის ძნელია სიტყვით ან წერილობით ახსნა ჩვენი მიზნისა, ვთხოვ პატივცემულ „თემის“ რედაქციას ადგილი დაუთმოს ამ წერილს.

ჟურნალი ემსახურება ჩვენს ლიტერატურას, კრიტიკას და სხვა წმინდა ხელოვნების დარგებს, განურჩევლად მათი პოლიტიკური

მიმართულეებისა¹.

პ. იაშვილი მხარდაჭერას სთხოვს ვაჟა-ფშაველას, კიტა აბაშიძეს, გრიგოლ რობაქიძეს, ი. ვედიშვილს, ია ეკალაძეს, ვალერიან გუნიას, შალვა დადიანს, კოტე მიაქაშვილს და ა. შ. აქვე დასახელებულია გალაკტიონ და ტიცვიან ტაბიძეებიც.

ვიდრე ამ მიმართვას გამოაქვეყნებდა, მანამდე პაოლომ დაწერილებით გააცნო გალაკტიონს უურნაღის მიზანი. „ოქროს ვერძის“ თავისუბურება ის იქნება, რომ მასში თავისუფალი შემოქმედება იმძლავრებს და ხელოვნების პირველადობა წარმოსწდებაო. გალაკტიონი დაინტერესა ახალგაზრდა რედაქტორის ჩანაფიქრმა და დახმარებაც აღუთქვა. მართლაც, პირველ ნომერში გამოქვეყნდა მისი „ქალი და ხელოვნება“, ხოლო მეორე ნომერში – „მე და ღამე“.

„ოქროს ვერძი“ მისწეულია ცისფერყანწველთა გამოცემების წინამორბედად.

გალაკტიონი არ აკლდებოდა ლიტერატურულ საღამოებს, ხშირი სტუმარი იყო თეატრისა, გულმოდგინედ ათვალიერებდა გამოფენებს...

იმხანად ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება მაინც თეოდორ სოლოგუბის ლექციამ მოახდინა. 7 აპრილს სასოფადოება სულგანაბული უსმენდა სახელგანთქმულ პოეტს, რომელიც ახალი დროის ხელოვნებას ახასიათებდა. საუბრობდა მონოტონურად, მაგრამ ძალზე გაბეჯულად და ორიგინალურად. იგი ამტკიცებდა, რომ ხელოვნება ცხოვრებაზე მაღლა დგას. პირველი კი არ ბაძავს მეორეს, არამედ პიკურე.

გალაკტიონისათვის აშკარა გახდა, რომ ლექტორი ოსკარ უაილდის თეორიას ავითარებდა. სოლოგუბმა ჭეშმარიტ ხელოვნებად სიმბოლისტური ხელოვნება მიიხსნია. იგი უქმნის მხატვარს თვითგამორკვევის უდიდეს შესაძლებლობასო.

გალაკტიონი სერიოზულად ჩააფიქრა სიკედილის პრობლემაზე მსჯელობამ. ლექტორის აზრით, სიკედილს ძალუძს ხიდი გასდოს არსებულსა და საოცნებოს შორის. იგი გვაახლოებს მშვენიერებასთან, ოცნებასთან. ამიტომაც არ უნდა გვეშინოდეს სიკედილის – ამ უდიდესი საიდუმლოებისა.

ახალგაზრდა პოეტი მოხიბლა სოლოგუბის მარჯვედ შერჩეულმა და ტეკადმა პარალელებმა. რეალისტი მწერალი სანხო პანსას მოკგავს, სიმბოლისტი კი დონ კიხოტსო. პირველი ამჩნევს მხოლოდ ტლანქ სინამდვილეს, მეორე ოვალს არიდებს

¹ გაზ. „თემი“, 1913, №114.

მას. სანოსთოვის დელცინე წითელლოუება, უხეში სოფელელი დედაკაცია. დონ კიხოტისთოვის კი უმწვენიერესი და უნაზესი ქალბატონი. მან თაეისი მდიდარი ფანტაზიით რეალობა სახურველად აქცია.

ლექციის შემდეგ, „უნიტიერესი და უბრწყინვალესი“, როგორც სოლოგუბმა უწოდა, ფეტიურისტი იგორ ხევერიანიჩი გამოვიდა. მისი დეკლამაცია უფრო სიმღერას წააგავდა, რამაც გააოცა საზოგადოება.

სოლოგუბს ბევრი მოწინააღმდეგე და კიდევ უფრო მეტი მომხრე გამოუჩნდა.

კარგად ახსოვს გალაკტიონს. ეს მესამე დღეს მოხდა, პაოლო იაშვილი სოლოგუბთან შეხვედრის ამბავს უწყებოდა ახალგაზრდა მწერლებს: – აღტაცებულია საქართველოთი. რაც მე ვნახე, ოცნებას აღემატებაო. ქართველები მეტად ემოციურნი, მუხიკალურნი და პოეტური ბუნებისა ბრძანდებითო. თქვენ უთუოდ უნდა დააარსოთ თბილისში ქართული ენის კათედრა. იგი ხელს შეუწყობს ეროვნული შემოქმედების პოპულარიზაციასო.

პაოლო ოდნავ გაოცებით აგრძელებდა – ჩვენი ანბანის შესწავლა დაუწყია. თურმე სახელსა და გვარს ქართულად წერს. გამომშვიდობებისას მითხრა: მე სილამაზის ტრფიალი ვარ. ყველაზე დიდი სილამაზე კი საქართველოა. იგი ყოველთვის დარნება ჩემს მეხსიერებაში უტკბილეს სიღაპრადო.

პაოლო დასძინს: – ბედნიერებაა, რომ ასეთი დიდი და პატიოსანი მწერალი დაგვიმეგობრდა.

გაზეთ „დილის“ თანამშრომელმა იქედნურად ჩაიცინა. სოლოგუბს არ აქვს უფლება მაღალ მატერიებზე და მორალზე ილაპარაკოსო.

გაოცდნენ მსმენელები.

– მაინც, რატომ?

– იმიტომ, რომ უწმაწურ ლექსებს წერსო:

„Растегни свои застёжки и завязки рязвясжи,

Тело, жажжбующе боли, нестыдливо обнажи.

Отпусти к узорам темным отуманенный твой взор,

Закраснейся, и зисмейся, и лажися на ковер“.

გაცხარდნენ მომავალი ცისფერყანწველები, პოეზიის არაფერი გაგეგებო. გალაკტიონი დუმდა. მან ციტირებულ სტრიქონებში ძლიერი სახეები და მწერლებური სითამამე დაინახა. ხმამაღლა არ უთქვამს, თაეისთოვის კი დაასკვნა: ამგვარ ფაქტებზე დაყრდნობით პოეტის ღვაწლის საბოლოო შეფასება მკრეხელობაა.

სოლოგუბის ლექციას გალაკტიონისათვის მხოლოდ

შემეცნებითი მნიშვნელობა როდი ჰქონდა. დიდ აღამიანებთან შეხედურა მისთვის შემოქმედებითი იმპულსების წყარო, ვნებათა გამძაფრების საშუალება იყო. სურდა სხვაზე მეტი სცოდნოდა, სხვაზე უკეთესად ეწერა, სხვაზე უფრო პატივცემული ყოფილიყო.

რა ვუწოდოთ ამას? შეჯიბრი, მეტოქეობა, იქნებ „შური“, როგორც თავად იტყვია ხოლმე?

ფაქტი ერთია. ასეთ ვითარებაში მისი გონება კი არ იბინდებოდა, არამედ ნათლდებოდა, საქმეც უფრო ხელეწიფებოდა.

გამორჩეულობის სურვილი მაშინაც ამოძრავებდა, როცა დიდი სამხატვრო-სალიტერატურო და მუსიკალური სადამოს გამართვა დააპირა. ცხადია, ძირითადი მიზანი სხვა იყო – საზოგადოების იდეურ-ესთეტიკური ამაღლება და პირადი მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესება.

სხენებელი იღუპა 31 მარტს დაებადა, როცა ქალაქის თეატრში ი. გრიშაშვილის თაოსნობით გრანდიოზული სადამო-მეჯლისი გაიმართა.

გალაკტიონმა თავისი განზრახვა უწინარესად მხატვარ გ. მესხს გაანდო და დახმარება სთხოვა. ამ უკანასკნელს უნდა დაედგა ცოცხალი სურათები „ვეფხისტყაოსნიდან“. მერე კრიტიკოს ხომღელს ესტუმრა. ისიც შეპირდა, რომ წაიკითხავდა მოხსენებას – „აკაკი როგორც დიდი ეროვნული მგოსანი“. შემწეობა აღუთქმეს ცახელმა, დ. მესხმა, ი. ბახტაძემ და სხვებმა. მომღერალი გ. თუთბერიძე და მექიანურე ყარაგაზიანიც დაითანხმა.

გალაკტიონი კარგად იცნობდა ქუთაისელთა ბუნებას და დეტალებსაც ითვალისწინებდა. არ დავიწყნია, თუ როგორ გააცამტკერა ერთმა ადგილობრივმა გაზეთმა ი. გრიშაშვილის სადამოზე მოხსენებით გამოსული დ. კასრაძე: მისი ლექცია აბდაუბდა იყო. მომხსენებელმა არამც თუ ვერ გაართვა თავი ისეთ როულ თემას, როგორიც არის „მშეკენიერება ხელოვნებაში“, არამედ სხვათა წიგნებიდან ამოკრეფილი აზრებიც კი ვერ გადააბა რიგიანად ერთმანეთსო.

გალაკტიონის სადამო 2 მაისს უნდა გამართულიყო, ამის შესახებ იუწყებოდნენ „კოლხიდა“ და სხვა გაზეთები. „თანამედროვე ქვეყანამ“ პირველ გვერდზე სარეკლამო განცხადებაც კი დაბეჭდა.

ერთი სიტყვით, გალაკტიონს ცდა არ დაუკლია, რომ სადამო კარგად სარგებელიყო.

მოახლოვდა მაისი და გალაკტიონიც ადგილს ვერ პოულობს. ნერვები დაწყვეტაზე აქვს და მოხდა ის, რასაც ნამდვილად არ ელოდა.

„საღამოს საქმე ისევ ჩამიშალეს, – სწერს იგი ძმას, – ამის მიზეზები, ვინ იცის, რა არ იყო... როდისმე მოგიყვები ყველაფერს დაწერილებით. ეხლა ცოტათი ვერა ვარ კარგ გუნებაზე, მაგრამ, არა უშავს რა...“

მეუბნებიან, „ნუ მოგიწყენია, ჩვენ შეგაწყენით, ცოტა დაგვაცა!“ ვნახოთ! სოფელში ვერ მივდივარ... სხვა თუ არა, დათეშიძის გონორარის იმედი ძალიან მაქვს. საღამო მაქვს სამტრედილაში, საღამო მაქვს ჭიათურაში, ცოტა ხანში ჩემს სასარგებლოდ შინაურულ საღამოს მართავს ერთი კნენია...

მეუბნებიან, „ნუ მოგიწყენია“... მასწავლებლობა კი ამცდა. კითხვა ყოფილიყო ჩემზე და ერთ წვრილ ცოლ-შვილით დატვირთულ მასწავლებელზე. ორიეზე ბევრი ილაპარაკეს, ჩემზე განსაკუთრებით, იმას მაინც მისცეს, როგორც ოჯახის პატრონს. მეორე ადგილი ავიხინე და დღესვე თხოვნას ვაძლევ – საბჭოში¹.

ამ ბარათში ფაქტების მიღმა სხვა რამეც იკითხება. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის საკუთარი თავის გამხნეება. პოეტის გვერდით არაფინაა, ვინც შეუძახებს, მოუფონებს, ჭმუნვას გაუქარვებს... და ისიც გამოსავლის ძიებაში სასურველს რეალობად წარმოსახავს.

ნუ ჩავთვლით ამას მხოლოდ და მხოლოდ თვალის დახუჭვად სინამდვილის წინაშე. მსგავსი გამონაგონი თუ იმედის ნაპერწკლები ზოგჯერ პაერივით სჭირდება კაცს, თორემ შეიძლება მთლიანად დაიმსხვრეს.

წერილში ნახსენები „დათეშიძის გონორარი“ თითქოს რეალური ჩანდა. საქმე ისაა, რომ გალაკტიონი მოლაპარაკებას აწარმოებდა რ. დათეშიძესთან. როგორც ჩანს, ამ უკანასკნელს უთქვამს, წიგნს გამოგიცემო. გალაკტიონიც ებღაუჭება ყასიდად ნათქვამ ფრაზას. სურს სიტყვაზე დაიჭიროს გამოცემული, უკანდასახევი გზა მოუჭრას. ამიტომაც ბეჭდავს გაზეთში შემდეგ ინფორმაციას: „ბ-ნმა რ. დათეშიძემ უფლება შეიძინა და ამ დღეებში კიდევ შეუდგება პოეტის გ. ტაბიძის ლექსების ცალკე წიგნად გამოცემას. წიგნი ხელმისაწვდომ ფასებში გამოიცემა“².

სინამდვილეში არც გამოცემის უფლებაა შეძენილი და წიგნის ბეჭდვასაც არაფინ შესდგომია.

აქაც ჩანს გალაკტიონის თავისებურება: ახალი საქმით ისე სწრაფად და ისე ძლიერად ენთუზოდა, რომ წინა პლანისა და ფონის განსხვავებულობა ეკარგებოდა, რასაც ბუნებრივად მოსდევდა არასასურველი შედეგი.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 493-494.

² გაზ. „ლილა“, 1913, №39.

დაუკბრუნდეთ პროკლესადმი (აბესკლომისადმი) გაგ'ხაენილ ბარათს. აშკარაა, რომ პოეტი ხარკს უხდის ძმას და ღუდას. მათი საყვედური რომ აიკლდინოს, თავს ჯამაგირიანი აღგიდისათვის, მასწავლებლობისათვის დაუცხრომელ მაძიებლად წარმოაჩენს. სინამდვილეში ასე როდია.

გალაკტიონისათვის მთავარია დამოუკიდებლობა, თავისუფლება. მთელი მისი მკვლელობაც აქეთკენ არის მიმართული. იგი ვერ ეგუება არათუ სამსახურებრივ დიქტატს, არამედ ოჯახურ შესწავლავსაც. შემთხვევითი არ არის, რომ ისე გაატარა ნახევარი საუკუნე, მხოლოდ ორჯერ თუ იჯდა (თანაც მცირე ხნით) „მოხელის“ სავარძელში.

თავისუფლება სულის მოთხოვნაა. იგი შესაძლებლობას იძლეოდა, რომ გალაკტიონი, ჯერ ერთი, მილიანად ჩანოქმულიყო ლიტერატორულ საქმიანობაში. მეორეც, როგორც მოქალაქე, არ დანაგრულიყო სამსახურებრივი იერარქიული ერთიერთობით და ამაყად გაეხწორებინა თვალი ამა ქვეყნის ძლიერთათვის.

1913 წლის აპრილში თავადახნაურთა მიერ არჩეულმა კომისიამ ახალგაზრდა მწერლებს ა. აბაშელს, ი. გრიშაშვილს, დ. კახრაძეს, კ. თარიშვილს და პ. ინგოროყვას სამას-სამასი მანეთით გაუმართა ხელი, ხოლო გ. ქიქოძეს – 150 მანეთით.

გალაკტიონი, ერთი მხრივ, კმაყოფილია, რადგან საზოგადოება ყურადღებას იჩენს ლიტერატორებისადმი. მეორე მხრივ, გულდაწვემტილია, თავად რომ ვერ მოხვდა გამორჩეულთა შორის. საკუთარ თავს პირობას აძლევს – უმოკლეს ხანში მთელ საქართველოს ავალაპარაკებ და ჯილდოსაც დავიმსახურებო.

1913 წელს გალაკტიონი შეუჯახა „თემის“ რედაქციას. საერთოდ, იგი უღრმესი პატივისცემით იყო განმსჭვალული ამ გა'ხეთისადმი. არქივმა შემოგუინაჩა თაბახი, რომელზედაც „მომენტალური ფოტოგრაფიებისა“ და ლექსის „იალბუხის მწვერვალიდან“ გვერდით არის ასეთი ჩანაწერი: „გა'ხეთ „თემის“ ხელმძღვანელს თ-დ. გრიგოლ დიხასამიძეს ნიშნად ღრმა პატივისცემისა უგ'ხაენის გ. ტაბიძე“.

ეს უნდა ყოფილიყო წარწერა იმ წიგნზე, რომლის გამოცემაც გალაკტიონს ნაფარაუდგვი აქონდა 1912 წელს.

გასაგებია, თუ როგორი ძნელი და მტკივნეული იქნებოდა დაპირისპირება იმ კაცთან, რომელმაც არაერთი ლექსი დაუბეჭდა ახალგაზრდა მგოსანს, რომლის ხელმძღვანელობითაც უიურიმ 1912 წელს გალაკტიონს „თემის“ მეორე პრემია მიანიჭა და ა. შ.

საქმე ისაა, რომ ყოველკვირულ უურნალში „ჩვენი წყარო“.

რომელიც ბაქოში გამოდიოდა, დაიბეჭდა ფ. მახარაძის წერილები: „მეორე მხარესაც მოუხსმინოთ!“ და „უკანასკნელი პასუხი ცილისმწამებლებს“. ავტორი იმეორებდა იმ ამასრსენ ბრალდებას, რომელიც წამოაყენა ჟურნალმა „მოგზაურმა“ 1905 წელს – თითქოს იღია ჭავჭავაძე უსახტიკესი მემამულე იყო, გლეხთა დამრბვეი და სისხლისმსმელი. „მოგზაურის“ ყოფილი რედაქტორი პირდაპირ წერდა: „...ჩვენ გვიანტერესებდა მხოლოდ მოთხრობილ ამბების სინამდვილე, და როცა ამ უკანასკნელში რედაქცია დარწმუნდა, ვ. ნ-ის წერილის დაბეჭდვაც თავის თავთ გადაწყდა“¹.

შემდეგ: „მოგზაურში“ წამოყენებული ფაქტები დაურღვეველი დარჩნენ: „ნუ-თუ“-მ (იღიას საპასუხო სტატია – ნ. ტ.) ისინი ოღნაჟაც ვერ შეარყია“².

და კიდევ ერთი: „სახ. გაზეთი“ შემდეგ გვეკითხება ჩვენ: ნუ-თუ იღია ჭავჭავაძე მხეცი იყო, რომ ის ჩადინა, რასაც მას „მოგზაურის“ კორესპონდენტი აბრალდებო? რა თქმა უნდა, ძნელია ამ პირებთან სერიოზული დაპარაკი, რომლებსაც გლეხებსა და მემამულეებს შორის არსებული ურთიერთობა იდეალურათ, მამამწვილურათ აქვთ წარმოდგენილი“³.

ესე იგი, იღია მართლაც მტარვალი ყოფილა.

საგულისხმოა, რომ „მოგზაურის“ კორესპონდენტი ვ. ნ.¹, ვინც იღია სასტიკად შეურაცხყო, 1913 წელს ქუთათურ გაზეთში „თანამედროვე ქვეყანა“ სტამბავს ვრცელ სტატიას, რომელშიც წერს: „მე გადაჭრით ვადიარებ, რომ „მოგზაურში“ დაბეჭდილი

¹ ჟურნ. „ჩვენი წყარო“, 1913, №5(15), გვ. 8.

² იქვე, №6(16), გვ. 5.

³ ჟურნ. „ჩვენი წყარო“, 1913, №7(17), გვ. 2.

⁴ ამ ინიციალების უკან ვასილ დავითის ძე ნაცვლიშვილი იმალება. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ იგი ერთხანს თურმე ცეცხტრალურ არქივში მუშაობდა. 1931 წელს არქივის მუშაკთა წმენდა მომხდარა. „ამ წმენდის დროს გამოურკვევიათ, რომ ნაცვლიშვილს ავტოლის მოედანზე სამიკიტნო პქონია, ბოქაულ ზუბრიტკისთან ჯამუშად მსახურობდა და დროდადრო სათანადო ცნობებს აწვდიდა. დადგინდა ისიც, რომ ნაცვლიშვილი საერთოდ არასოდეს საგურამოში არ ყოფილა (ა. ბაქრაძე, იღია ჭავჭავაძე, 1984, გვ. 142).

არსებობს მოსაზრება, რომ ვ. ნ-ს ძალზე უკუელტუროს და გაუნათლებელ პიროვნებას, არ შეეძლო დაეწერა ის კორესპონდენციები, რომ მისი სახელი სხვამ გამოიყენა.

კორესპონდენტები უნაკლულთ სრული ხიმართლე იყო¹.

„თემის“ რედაქტორი, და არა მხოლოდ ის, ალაშუთა ამგვარმა გამოხდომამ გ. დიასამიძე ბეჭდავს ფოტოაპირს ილიას წერილისას. ბარათის ავტორი სოხოვს მოუბრავს, თუ საგურამოში ჯარს ჩააყენებენ, ყველა ღონე იხმაროს გლეხთა დასაცავად.

ეს იყო მეტად მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელზე დაყრდნობითაც ბევრი რამის გადასინჯვა შეიძლებოდა. ფ. მახარაძემ კი გააბიძგა იგი².

გ. დიასამიძე იცავს დიდ სამოციანელს და მოითხოვს სპეციალურად დინჯად იქნეს შესწავლილი ილიას და გლეხების ურთიერთობა, დადგინდეს ხიმართლე და ბოლო მოვლას უსაფუძვლო მითქმა-მოთქმას. ამასთანავე, შენიშნავს: „ჩვენ ძალიან კარგად ვიცით, რომ ილია ჭკვევაზე კერძო საკუთრების პრინციპის აღმსარებელი და მისი შეურყეველობის მომხრე იყო. ამ მხრით ილიას ჩვენში ბევრი არ ემხრობოდა. ჩვენს შორისაც იყო დიდი განსხვავება, მაგრამ მარტო ამისათვის ვინ ახდის პატივს ადამიანს და მეტადრე უმოკლებს სიცოცხლეს!“³

ეს ფრაზები გაგებულ იქნა როგორც მესამედსეულთა მიხედვით მკვლევრებად. მოკვიანებით გ. დიასამიძე შეეცადა გარკვეულობა შეეტანა ამ საკითხში. იგი აცხადებს, რომ „...ილიას მკვლევლობა მოხდა პირადი შერისიძების ნიადაგზე, მხოლოდ გამორკვეული არ არის ჯერ-ჯერობით, რა მიზეზით არის გამოწვეული ეს შერისიძება“⁴.

გ. დიასამიძის მოწინავე სტატიას მოყვა პ. გელეიშვილისა და ფ. მახარაძის წერილები. ისინი „თემის“ მომდევნო ნომერში (№125) დაიბეჭდა. აქვეა რედაქტორის „ჩვენი პასუხიც“, რომელშიც გაკრიტიკებულია „ზემოსხენებული ავტორები და მხილებულია „მოვზაურის“ კორესპონდენტის ლიტერატურული თაღლითობა.

მდგომარეობა უკიდურესად დაიძაბა. „სახალხო გაზეთი“, „თემი“, „იმერეთი“ და სხვ. იცავენ ილიას. საგულისხმოა, რომ ფილიპე გოგინიაშვილი ფილიპე მახარაძეს უწოდებს ბუნებით ბოროტ არსებას, მანიაკს, თავზეხელაღებულ ვაჟბატონს, უძირო ჭაობს და ა.შ. მეორე მხრივ, სოციალ-დემოკრატიული გამოცემები, პირველ რიგში კი „ხიმართლის ხმა“ და „თანამედროვე ქვეყანა“,

¹ გაზ. „თანამედროვე ქვეყანა“, 1913, №8.

² იხ. მისი „მოკლე პასუხი გაზ. „თემის“ რედაქტორს ბ-ნ გრ. დიასამიძეს (გაზ. „თანამედროვე ქვეყანა“, 1913, №10).

³ გაზ. „თემი“, 1913, №124.

⁴ იქვე, №135.

იქნას უკვე ნაყოფიანი
მაჩვენებელი, ღმერთი მესხის
ქაჩუქს აუჯობებდნენ სავსე
და აფეთქებდათ ვხევისა, ქალის!
გულში, ვაფიქრებდი ეს უცნაურ
ხედავ მთელ მათგანს და თუკი უკვე?
თი იქ დასვ ჰასურ ქაიქა.
თი იქ არა უნდა სსუვიკონა!!

კეთ. მ-ბ-ბ

გამძაფრებით ესხმიან თავს ზემოხსენებულ გაზეთებს: — თქვენ ილიას სახელი გამოიყენეთ მესამედსაველთა დასამცირებლადო.

ნომრიდან ნომერში იბეჭდება ასეთი განცხადებები: „ჩვენ, თყილისის რკ. გზ. დეპოს მუშები სასტიკათ აღელვებული ვართ უგვანო საქციელით ჩვენებურ „მამულიშვილთა“, რომელნიც შემოკრებულან „სახ. გაზეთის“ და „იმერეთის“ გარშემო. მათ ამ ბოლო დროს „თემიც“ მიემატა. დღიდგან ილიას მოკვლისა ეწვეიან საზიზღარ ცილის წამებას და ყოველთვის ლანძღვა-გინებით უმასპინძლებიან იმათ, ვისაც არავეითარი დანაშაული არ მიუძღვის ილიას ვერაგულ მკვლელობაში“.

„სიმართლის ხმა“ და „თანამედროვე ქვეყანა“ სპეციალური განყოფილებებიც კი შექმნეს — „საპროტესტო წერილები“ და ნომრიდან ნომერში გაისმოდა „მამულიშვილთა“ ლანძღვა-გინება. კამპანია მარჯვედ იყო ორგანიზებული.

აი, რას ვკითხულობთ „სიმართლის ხმის“ მეცხრე ნომერში:

¹ გაზ. „თანამედროვე ქვეყანა“, 1913, №19.

„ჩვენ, სოფ. საჭილაოს მცხოვრებნი: მუშები, გლეხები და ნაწილი ინტელიგენციისა განუხადებულ აღშფოთებას და სიზღს ვუთვლით „სახ. გაზეთს“, „იმერეთს“ და „თემს“. ვაცხადებთ, რომ ჩვენ ნებას არაუვის მივსცემთ ყეხქვეშ გაათელონ ისეთი პიროვნება, როგორიც ფილიპე მახარაძეა!“

ამგვარი დაპირისპირება სოციალ-დემოკრატებსა და თერგდაღლეულთა მემკვიდრეებს შორის სხვა საკითხებთან დაკავშირებითაც იწინს თავს. არსებითად ეს იყო ბრძოლა იდეური პოზიციების დასაპყრობად. ამის დასადასტურებლად კიდევ ერთ ფაქტს მოვიტანო. ეს არის ტ. ტაბიძის „წერილი მოსკოვიდან“. ავტორი გულისტკივილით აღნიშნავს: „ისტორიაში, მგონია, შეაბნეულ ლეგენდად დარჩება ის ამბავი, რაც ილია ჭავჭავაძის სახელის გარშემო დატრიალდა. მაგრამ ჯერ კიდევ არ გათავისუფლებულიყო ეს შეუკავებელი სატურნალია და ვნებათა გახელება, რომ მეორე შერცხვენილ ფაქტს მიეცა ადგილი. 28 სექტემბერს მოსკოვში დანიშნული იყო ილია ჭავჭავაძის სახელობის კულტურული წრის მორიგი კრება“¹.

სტუდენტებს სურდათ გადაეხადათ თამარ მეფის იუბილე. მაგრამ ამას წინ აღუდგნენ სოციალ-დემოკრატები. ერთ-ერთმა დასულმა საჯაროდ განაცხადა: „თამარ მეფე დამამყარებელი იყო აბსოლიუტიზმისა“ და ამიტომ მოგიწოდებთ გაუწიოთ „წინააღმდეგობა ნაძირალებს“. რომლებიც „აწყობენ ამ შავრაზმულ საქმესო“².

კრების თავმჯდომარის ა. ჯავახიშვილის წინადადებით ჩატარდა კენჭისყრა. დასელები სასტიკად დამარცხდნენ. მაგრამ ამგვარი შეტაკება სტუდენტურ მერხზე გვერდიგვერდ მსხდომი ახალგაზრდებისა თავისთავად ბევრის მთქმელია.

ერთი სიტყვით, პარტიულმა სიმულელიმა ყველაფერი მოიცვა. აკაკი პაპავას სიტყვით რომ ვთქვათ, ეროვნული თავისუფლების გამობამ კატასტროფამდე მიგვიყვანა, სწორედ ამის შედეგია „... უგზური პროტესტების ბეჭდვა განუთებში, მახარაძის სექტანტური აზრები, მოსკოვის სტუდენტთა კულტურულ წრეში ატეხილი კამათი თამარის იუბილეს შესახებ და სხვა მრავალი“³.

გალაკტიონი ჩაბმული აღმოჩნდა ამ ბრძოლაში. მას უარი განუცხადებია „თემში“ თანამშრომლობაზე. ამასთან დაკავშირებით „თემის“ რედაქცია სწერს ნოე ჩხიკვაძეს, ვ.

¹ გაზ. „სახალხო გაზეთი“, 1913, №1016.

² იქვე.

³ გაზ. „ერი“, 1913, №149.

მაღაქიაშვილს, იასამანს, გალაკტიონ ტაბიძეს, გელას და რ. ლენხუბელს.

„თქვენ გამოგაცხადებით, რომ „თემში“ აღარა გსურთ თანამშრომლობა, მაგრამ, სანამ ამას იტყოდით, როგორ ერთხელ მაინც არ დაფიქრდით, გვითხვიდა თქვენთვის თუ არა თანამშრომლობა?“

გაიხსენეთ, განა 'ხოციერთი თქვენთაგანი პირდაპირ არ გვემუდარებოდით დაგვეცხადებოდა თქვენი ნაწარმოები - სწორედ იმ წერილების დაბეჭდვის შემდეგ, რომლის გამოც ახლა ბუქსა და ნაღარას სცემთ?..

ძალიან კარგად გვესმის, თუ რა წმინდა წყლის რისხვება თქვენი რისხვაა...

სჯობს ისეუ 'ხოციერთმა თქვენთაგანმა უკან მიიღოს ის თქვენი „ნაწარმოები“, რომელსაც კარგა ხანია გულის ფანცქალით მიეღოს ძალ'სე შეჭ'უხებული სარედაქციო გოდორი“¹.

ჩვენ ვერ მივაკვლიეთ გალაკტიონის განცხადებას. საინტერესო კი იყო, გავცნობოდით მის ფორმასა და ტონს.

ნ. ჩხიკვაძე, ე. მაღაქიაშვილი, იასამანი, გელა და რ. ლენხუბელი, რომელთა გვერდით იხსენიება გალაკტიონი, მესამედასელთა მიმდევრები არიან. ნ. ჩხიკვაძემ პირდაპირ განაცხადა: „ეველა იმის შემდეგ, რაც გა'ს. „თემში“, „სახალხო გა'ხეთმა“ და „იმერეთმა“ სა'სი'ხლარი ცილისწამება გადმოისროლეს იმ მიმართულებებისაკენ, სადაც ჩემი სულიერი განცდა და იდეის გამოხატულება გოგე (ხა'სი ჩყენია - ნ. ტ.).. ვაცხადებ მკითხველთა საყურადღებოთ, რომ დღეის შემდეგ „თემის“ და „სახ. გა'ს.“ თანამშრომლობას თავს ვანებებ. მოგუხმობ ეველა ჩემს თანამოკალმეთ, რომელნიც ჩყენს მიმართულებას ი'ხიარებენ, ჩამოშორდნენ „თემს“ „სახალხო გა'ს.“ და „იმერეთს“².

ე. მაღაქიაშვილი, იასამანი, გელა და რ. ლენხუბელი 1913 წ. თანამშრომლობენ „ჩყენს წყაროში“, „თანამედროვე ქვეყანაში“, „სიმართლის ხმაში“. მათგან განსხვავებით გალაკტიონს ხსენებულ გამოცემებში არც ერთი ლექსი არ გამოუქვეყნებია.

ეს შემთხვევითია? ხომ არ ემიჯნება გალაკტიონი გარკვეული თვალსაზრისით ზემონაშთველილ პოეტებს? საკითხი საგანგებო შესწავლას მოითხოვს.

მაგრამ თქმა იმისა, რომ გალაკტიონი შორს დგას სოციალ-

¹ გა'ს. „თემი“, 1913, №139.

² გა'ს. „თანამედროვე ქვეყანა“, 1913, №22. თითქმის ამგვარად მულობს ე. რუხაძეც. იხ. გა'ს. „მერცხალი“, 1913, №91.

დემოკრატიებისაგან, შეცდომა იქნებოდა. ერთ პატარა მოგონებაში ვკითხულობთ: (ქუთაისის წიგნის მაღაზიაში ვართ) კ. ბაღმონტი, ვ. რუხაძე და მე. სურათს ვიღებთ.

„- რისთვის არ არის აქ შოთა რუსთაველის პორტრეტი? - მკითხა კ. დ. ბაღმონტიმა.

- მი - სოციალ-დემოკრატია! - დამასწრო პასუხი პოეტმა ვ. რუხაძემ (ვინა კითხავდა? მერე, არც რუსული იცოდა ხეირიანად).

- მერე რა მანდედანა? - სთქვა ბაღმონტიმა - გ. ვ. პლუხანოვი სოციალ-დემოკრატია, მაგრამ წინებულად ესმის ხელოვნების სიტყვების მაგიურობა.

- მი ეტო ნე 'ხნაიმ - უპასუხა ვ. რუხაძემ“¹.

ეს ამბავი 1915 წელს მომხდარა. იგი კარგად ასახავს არსებულ ვითარებას, კერძოდ, შესამედასელთა 'ხედმეტად გამახვილებულ ტენდენციურობას.

მაგრამ რაღა შორს მივიღვართ. 1913 წელს გალაკტიონმა ხომ გულწრფელად დაიჭირა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერი. II ინტერნაციონალის ერთ-ერთი დამაარსებელი ავგუსტ ბებელი.

„მოდიოთ, მგოსინებო! შავი თალხით შემოსეთ ქნარი,

ცრემლით იგლოუეთ მოამაგე დაუვიწყარი...
მოდი, მისოფლიოე, თაყვანი ეც იმ გმირის საყლავს -

შენი ღიღება, შენი ღმერთი მოკვდა, აღარ გყავს!“²

გალაკტიონი ნამდვილად ახლოსაა რევოლუციონერებთან და ბევრ რამეში თანაუგრძობს მათ. რაც მთავარია, მას არ სჯერა, რომ ილიას მკვლელობაში სოციალ-დემოკრატები მონაწილეობდნენ, რომ ამ საქმის ორგანიზატორი ფ. მახარაძე იყო. იგი ხსენებულ პარტიასა და თვით ფილიპესე მაღალი წარმოდგენისა გახლდათ. სხვა საკითხია, ბოლომდ დარჩა თუ არა ამ პოზიციაზე.

გალაკტიონი ყველაფერში არ ეთანხმება სოციალ-დემოკრატებს, მაგრამ მათ მაინც თელის არსებული სისტემის ერთ-ერთ უმთავრეს დამანგრეველ ძალად. თვითმპყრობელობის დამხობა, ცარიზმის მოსპობა კი პოეტის სანუკუარი ოცნებაა. მისი ღრმა რწმენით, ამ გზით შეიძლება მოპოვებულ იქნას არა მხოლოდ საქართველოს დამოუკიდებლობა, არამედ პიროვნების თავისუფლება და, საერთოდ, ბედნიერება.

იმასაც ნუ დავივიწყებთ, რომ არსებულის უარყოფა ყველა

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 238.

² იქვე, ტ. I, გვ. 157.

სადად მოაწროვნე, დემოკრატიულად განწყობილი მოქალაქის მთხოვნა იყო. ვერც იმაც უარვეყოფთ, რომ კომუნისმის დოქტრინა გარეგნული მომხიბვლელობითაც გამოირჩეოდა.

და აი, ჩვენ მივადექით ერთ არსებით საკითხს, რომელსაც სხვა დროს ჩაუყურმაველებით, აქ კი შეგვეცდებით ძირითადი ხაზი გამოვეკვეთოთ.

გალაკტიონი არახდროს ვოფილა რომელიმე პარტიის წევრი, არც მაშინ, როცა ახალგაზრდული „დაუნდობელი სურვილი ღომის“ სამყაროს აყირავებისაკენ უბიძგებდა; არც მაშინ, როცა აღმოდებულ პეტერბურგში მაუხერიან მეზღაურებს შესცქეროდა; არც მაშინ, როცა ლენინის ორდენით დააჯილდოვეს...

როგორ აეხსნათ ეს ფაქტი?

მართალი არ ვიქნებით, თუ ვიტყვით, რომ მას არავინ ეწეოდა პარტიისაკენ. მეუღლე ოღია ოკუჯავა თავგადადებული ბოლშევიკი იყო. ცოლისძმა მიხეილ ოკუჯავა – საქართველოს კომუნისტთა თავკაცი... 1917 წელს მოსკოვში ძველ იატაკქვეშელს პირდაპირ უთქვამს გალაკტიონისათვის – რეკომენდაციას მოგცემ პარტიაში შესასვლელადო. (ამას თვით პოეტი იხსენებს)...

გალაკტიონი მაინც ჯიუტობს. ეს გაყუჩება გაცნობიერებული აქტია. ჩვენ ასე ვფიქრობთ: გალაკტიონი ჭეშმარიტ მგოსანს ეველა პარტიასა და ჯგუფზე მადლა აყენებდა. ღრმად სწამდა, რომ იგი ღმერთის მოციქულია და ძირითადად ემიზოდურ ამბებზე კი არ უნდა იხარჯებოდეს, არამედ მარადიულ და უნივერსალურ საქმეებზე. ცხადია, ეს არ გამორიცხავს მიმდინარე მტკივნეულ პრობლემებზე დაფიქრებას.

გალაკტიონი თავისუფლების არა მხოლოდ მეხოტბე, არამედ უმძაფრესი განმცდელიც იყო. მას არ შეეძლო ვინმეს დიქტატს ნებაყოფლობით დამორჩილებოდა.

სიტყვა გაგვექცა.

გალაკტიონს არ შეეძლო უპასუხოდ დაეტოვებინა „თემის“ განცხადება: იგი შეურაცხყოფილად თვლიდა თავს. გ. დიასამიძე კონკრეტულად არ ასახელებდა, თუ ვინ უტალახებდა რედაქციის კარებს, ვინ ეაჯებოდა ლექსების დაბეჭდვას. „ზოგიერთ თქვენგანში“ შეიძლებოდა მკითხველს გალაკტიონიც ეგულისხმა.

რეალიკის ქვეტექსტი ადვილად ამოსაცნობი იყო: რადგანაც რედაქციამ არ დაბეჭდა მანათა მდარე ნაწარმოებები, ისინიც გაბოროტდნენ და განუდგნენ „თემსო“. ე. ი. გალაკტიონი უნიჭოთა მარაქაში ექცეოდა.

ახალგაზრდა პოეტმა გამოაქვეყნა პრინციპული ხასიათის, საკუთარი ღირსების მკაფიოდ გამომხატველი „მცირე განმარტება

„თემის“ (იგი შესული არ არის გალაკტიონის თხზულებათა თორმეტტომეულში. მოგვეყავს მოლიანად).

„გაზეთ „თემის“ უკანასკნელ ნომერში დასტამბულია წერილი იმ პირების საპასუხით, რომელთაც უარი განაცხადეს „თემში“ თანამშრომლობაზე. ეს განცხადება დაკავშირებული იყო ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის გარშემო ატეხილ კამათის დროს „თემის“ დასაგმობ პოზიციაზე შედგომასთან. ახლა „თემი“ გვეკითხება: „განა გკითხოვია თქვენთვის როდისმე თანამშრომლობაო?“

„თემმა“ უნდა იცოდეს, რომ მკითხველებისათვის ინტერესს მოკლებულია, თუ ვინ ვის სთხოვა თანამშრომლობა: „თემმა“ ჩვენ თუ – ჩვენ „თემს“, მხოლოდ მათ იციან, რომ ჩვენ ვითვლებოდით „თემის“ თანამშრომლებათ, რაც არაერთხელ კქონდა აღნიშნული ამ გაზეთს. აი, სწორედ ამ მკითხველებისთვის იყო საჭირო ჩვენი განცხადება.

პირადათ მე უნდა აღენიშნო შემდეგი:

1. მე არ მითხოვია „თემისთვის“ გამოცეცხადებინე თავის თანამშრომელთა რიცხვში, მან მაინც გამოძიებდა.

2. მე არაგის არ „კუმუდარები“ რამესუ, რადგან სამუდარო და სახვეწი არაყისთან არაფერი მაქვს, მით უმეტეს, „თემთან“.

3. იმ წერილების შემდეგ, რომლებმაც საერთო უკმაყოფილება და ზიზღი გამოიწვია, მე „თემში“ არ გამოვსაყენია რა დასაბუტდათ.

4. აქედან ცხადია, რომ სრულიად უსაფუძვლოა „თემის“ იტვიანობა იმაში, თუ „რა წმინდა წელის რისხეაა ჩემი რისხეა“.

ამ პასუხში სწორედ არის გარკვეული რედაქციისა და თანამშრომლების ურთიერთობის საკითხი. გალაკტიონი გულწრფელია, როცა აცხადებს: იმ წერილების შემდეგ, რომლებმაც უკმაყოფილება გამოიწვია, „თემის“ რედაქციისათვის არაფერი შემითავაზებიაო. მართალია, მისი „ჩემს ირგვლივ“ („ყველაფერმა იცვალა ფერი“) 15 ივლისს დაისტამბა, მაგრამ იგი გაცილებით ადრე იყო გაგზავნილი.

ჩვენთვის ეს „განმარტება“ იმითაც არის საყურადღებო, რომ მასში მკაფიოდ ჩანს გალაკტიონის ხასიათი – სიამაყე და შეუპოვრობა, დამოუკიდებლობისა და თავისთავადობისკენ ღტოლვა. ხსენებულ კამათზე იმიტომაც შევწერდით, რომ მკითხველისათვის აშკარა ყოფილიყო, თუ თავიდანვე როგორ დაიხლართა ილიას მკვლელობასთან დაკავშირებული საკითხები. დაპირისპირებულ მოსაზრებებში გარკვევა ნამდვილად ჭირდა. პრესა მარცხლის ნაცვლად უფრორე ჩენისო სთავაზობდა

¹ გაზ. „სიმართლის ხმა“, 1913, №11.

საზოგადოებას.

ერთიც უნდა ითქვას გარკვევით: ეს კონფლიქტი სრულიადაც არ ნიშნავს, — რომ გალაკტიონი ი. ჭავჭავაძის ღვაწლის შეფასებაში მესამედსაყლოთა მხარესუა და „თემს“ უპირისპირდება. პირიქით, გალაკტიონი ილიას თაყვანისმცემელია. ეს ნაწილობრივ ჩანს კიდევ ქვემოთ მოცანილ უცნობ ლექსში — „ილია ჭავჭავაძის საყლაგეზე“.

*„აჰ, მგოსანო, შენს სამშობლოში
დემილი მეფობს გულმოსაკლავი.
მოწყენილია გმირთა აკლდამა...
იქაც საყლაგი... აქაც საყლაგი...
ვინ უწყის, რამდენს კიდევ იმსხვერპლებს
დრო უჭამური, დრო გარეწარი...
რამდენჯერ ისევ გადაიშლება
სამშობლოს ცაზე სვედის ზეწარი...
უკეთესები ცივ სამარეში
ესკენებიან გულხელდაკრეფით.
ნელი ნიავი კუბოს უწნაგს და
ცის მუქი სიერცეს რწყავს ცრემლთა შხეფით...
ვრჩებით ჩვენ... ვრჩებით ახალგაზრდები...
სეუდამ ჩააქრო ჩვენი იმედი,
ნაღველმა ჩაქკლა ბრძოლის წყურვილი.
ჩვენ ვტირით... ვტირით განუსაზღვრელად.
და არ აივსო ცრემლებით სურა.
ჩვენ არც კი ვიბრძვით და ვერ გავიგე,
ასე მწარედ რამ დაგვაუძღურა.
ან რას შეუძლებთ ჩვენ?
თანამგრძობლები არსაით ჩანან...
გული ცეცხლში თრთის.
მაგრამ როდემდის უნდა ვიკენესოთ,
ასე უმწეოდ... მითხარო, როდემდის?“*

ეს ლექსი ნამდვილად არ გამოირჩევა დიდი მხატვრულ-ესთეტიკური ღირებულებით, მაგრამ გალაკტიონის პოზიციის გათვალსაზრისით თვალსაზრისით უთუოდ საგულისხმოა.

დადგა სექტემბერი. ქუთაისი „ყურში ნაირ-ნაირშია“. მზე კვლავ მძლავრობს და ქალაქი ზიმზიმებს. გალაკტიონი მოქაშულ ხასიათზეა.

ჯერ იყო და ლიტერატურული საღამო ჩაეშალა. მერე „თემის“ რედაქციასთან მოუხდა შეტაკება. წიგნის გამოცემასაც ვერ მოაბა თავი. ცუშინ კიდევ დედის ბარათი გადასცეს:

„მიერთვას გალაკტიონ ტ. თავის საკუთარ ხელში“. მაკრინე კვლავ საყვედურობს: „შენ ჩემთვის არ გემეტება წელიწადში ერთი წერილის გამოგზავნა“. უფროსი შეიღისაგან კი ყოველ თვე ვიღებ.

ბარათის ბოლო ნაწილმა გული მოუკლა გალაკტიონს: „მუდამ შენს ყიქრში ვარ და ხშირად ავადაც ვარ. სიტყვა და სათქმელი ბევრი მაქვს, მარა მეტი წერა აღარ შემიძლია...“

ყოველივე ამას დიასახლისის ბუხდუნიც ემატება: ბინის ქირის გადახდას აგვიანებო.

ერთი პირობა სოფელში გაქცევა დააპირა. მაგრამ იქაც რომ ვერ მოისვენებს?

გალაკტიონი სულიერ დეპრესიას განიცდის. ამ პერიოდის ერთ ბარათში ეკითხულობთ: „რა საშინელი მარტოობაა! რა უსახდურო უთვისტომობაა... რაგვარი უფსკრული მიდგას წინ და მიპირებს შთანთქმას... მეშინია...“¹

ისე ნუ გაიფიქრებ, თითქოს ეს მხოლოდ ყოფითი მომენტებით არის შეპირობებული. არა, პოეტს უწინარესად ყოფნა-არყოფნის პრობლემა აფიქრებს, კაცობრიობის საწუხარი უღრღნის გულს...

და ამ, 12 სექტემბრის საღამოს გუცა შემოიჭრა პატარა ოთახში. (ეს ის გუცაა, რომელსაც გალაკტიონმა მიუძღვნა ლექსი „ეჭვი“)².

მაზევ აკაკის უნდა გავყვეთ მუხიანში. იქ მისი სახელობის ბიბლიოთეკა იხსნებაო.

გასაგებია, თუ რა შთაბეჭდილებას მოახდენდა ეს მიწვევა. აკაკი ხომ გალაკტიონის ღმერთი იყო. როგორც ერთ პატარა მოგონებაში აღნიშნავს, დიდი მგოსნის ნახვა ოცნებად ქონდა გადაქცეული. 1908 წელს, აკაკის იუბილის დღეებში, მთელი კვირა დარბოდა, იქნებ თეატრში შევალწიო. ბილეთი ვერ იშოვა. ვერც მაშინ მოჰკრა თვალი, როცა მგოსანი სიონის ტაძრიდან ეტლით მოჰყავდათ. მერე მთელი საღამო იდგა სახაზინო თეატრის წინ. ამაოდ.

ქუთაისში დამკვიდრების შემდეგ ახალგაზრდა პოეტი არაერთხელ შეხვედრია აკაკის, ხანმოკლე საუბრებიც ჰქონიათ, მაგრამ სულ სხვაა მთელი დღით საქართველოს ბუღბუღის გვერდით ყოფნა.

ჯანდი გადაიყარა.

15 სექტემბერს აღრიანად ესტუმრა ანანტასია და ეკატერინე ნიკოლაძეებს. აკაკი მათ ბინაზე იმყოფებოდა. გალაკტიონი დიდ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 499.

² გა'ს. „კოლხიდა“, 1911, №168.

პატივს სცემდა ნიკო ნიკოლაძის დებს. ისიც ახსოვდა, რომ 1905 წელს ეკატერინე თავისი მოსწავლეებით გამოვიდა ქუთაისის ქუჩებში ბარიკადების ახაგებად.

ათი წუთის შემდეგ დავით კლდიაშვილი მობრძანდა. გალაკტიონს ღიმილით მიესალმა და აკაკის გადაეხვია. მერე კ. რუხაძე, გ. ლადიძე, ბ. ჯაიანი, დ. ბზვანელი, პ. მეყისაშვილი, გუცა და სხვებიც გამოჩნდნენ. კინოოპერატორი ვ. ამაშუკელიც იქ იყო.

თერთმეტის ნახევარზე შეიდა ეტლით მიუხიანისკენ დაიძრნენ. მოქალაქეები ნურღებოდნენ და თვალს აყოლებდნენ უწყველო კორტეჯს. როცა ბიბლიოთეკის მოხუცს შეიცნობდნენ, აღფრთოვანებას ტაშით გამოხატავდნენ.

ერთი საათის შემდეგ ქვედა ქვიტირს მიაღწიეს. ეკლესიის გაღებანი ახლომახლო სოფლებიდან მოსული ხალხით იყო გატყედილი. მღვდელმა სამშვიდობო პარაკლისი გადაიხადა. შემდეგ ადგილობრივი სამკითხველო დაათვალიერეს. ექიმმა გ. ნასარიძემ სიტყვით მიმართა აკაკის. მგოსანმა საპასუხოდ თქვა: „მე ეს კი არ მახარებს, რომ მე მცემთ პატივს, ჩემში აღფრთოვანებას და აღტაცებას იწვევს ჩემი მოლოდინის გამართლება. ეს პატარა სამკითხველო ნიშანია იმისა, რომ ხალხმა გაიღვიძა, იგი გამოფხიზლდა, გამოერკვა და კულტურის გზით წინ მიდის“.

კვლავ ეტლებში. აკაკის ქულაჯიანი ცხენოსნები მიაცილებენ... და აი. მიუხიანიც. საღვურვიდან ბიბლიოთეკამდე ადამიანთა უიწყვეტი ჯაჭვია გატემული. უმშვენიერესი გირლიანდები დაუწნაეთ მიუხიანელებს. ერთიმეორესე გულწრფელი წარწერები: „გაუმარჯოს აკაკის!“ „მობრძანდით, ბატონო!“ და სხვა. ყვავილების თადთან ეტლი შეაჩერეს და ახალგაზრდებმა ხელში აიტაცეს მგოსანი. ქუხდა მუხიკა. გრიალებდა ტაში. გოგონები ყვავილების ფიანდაზებს აგებდნენ.

გალაკტიონი ისე განიცდიდა ყველაფერს, თითქოს მას უწყობდნენ შეხვედრას. რატომღაც „თემში“ გამოქვეყნებული მიხ. ბოჭორიშვილის „მწუხრის ღიმილი (ჩვენს მგოსანს აკაკის)“ მოაგონდა. მინიატურაში ის იღვია იყო ნაქსოვილი, რომ ხალხი უმადური, დაუნდობელი და განუკითხაეია. ირონიულად გაეღიმა გალაკტიონს. ნეტა ენახა ყოველივე ეს მიხას. მაშინ...

სამკითხველოს აივანზე სუროს ფოთლებით მორთულ სავარძელში წააბრძანეს აკაკი. გალაკტიონი ოდნავ მოშორებით დგას და ყველაფერს გონებაში იბეჭდავს. სამკითხველობილიოთეკის კურთხევა საკმაო ხანს გაგრძელდა.

მერე ფანიატურში გაშლილ უზარმაზარ სუფრას მიუსხდნენ. თამადამ, ადგილობრივმა მოძღვარმა პ. ჯინჭველაშვილმა დალოცა აკაკი.

ბევრმა აღდგომილი მგოსანი, მაგრამ გალაკტიონს ყველაზე მეტად დ. კლდიაშვილის სიტყვა მოეწონა. „ბატონებო! შორს, ცივს რუსეთში გადახვეწილს, მოშორებულს სამშობლოს მიწა-წყალს, რუსეთის სუხსისაგან გაყინულს გუელს მთბობდა და გამაცოცხლებელ ნექტარათ შეკვლინებოდა ჩვენი საამაყო მწერალ-მოღვაწეთა და მგოსანთა პანგი ციური, რომელიც მრავალტანჯულ სამშობლოს კეთილდღეობისაკენ იყო მიმართული. მათ შორის თქალსაწინს აღვილი ეკავა მგოსან აკაკის, რომლის ნაწარმოებთა თაყვანისცემაც მარად ცოცხალი იყო ჩემში და ცოცხლებს აწი, და სიყვარული აკაკისა თვით სამარემდი ამოუშლელი იქნება ჩემს გულში“.

გალაკტიონი არატორთა ნაუბარს გონების თვალთ ჩხრეკდა და პირუთენელად აფასებდა. ვ. რუხაძემ სიტყვა მითხოვა: – მე უბრალო გლეხის შვილი ვარ. ანბანი აკაკის ლექსებიდან ვისწავლე. მიჭირს ჩემი ფიქრების პროზაულად გამოხატვა და ნება მბობძეთ, სულმნათისადმი მიძღვნილი ლექსი „თაიგული“ წაგიკითხო...

გალაკტიონი გულისყურით უსმენდა. მერე ანეტა იურკეინს გადაუწერწელა: სიტყვა გულწრფელი იყო, ლექსისა კი რა მოგახსენოთ...

აკაკის სიტყვამ სხვა მხრივ წარმართა გალაკტიონის ფიქრები.

მგოსანმა ბრძანა: ამგვარი შეხვედრები არა მხოლოდ ჩემს გამხნეებას ისახავს მიზნად, არამედ სხვათა წახალისებაც...

გალაკტიონი ვრძინობს „სხვებში“ ახალგაზრდა მწერლებიც იგულისხმება და ქვეტექსტს სწორად შიფრავს. აკაკი საპასუხო გარჯას მოითხოვს მათგან.

აკაკის ოპტიმიზმმა აღიტაცა გალაკტიონი. მგოსანმა თქვა: – მე არ მეგულება სხვა ხალხი, რომელიც ისე დაკნინებული იყოს, როგორც ქართველობა არის. ზოგს ეს გარემოება ჩვენში ერის სიკვდილის წინა პირობად მიაჩნია და ხარობს. ზოგიც გულგატყვილია და კენესის. მე კი, მათგან განსხვავებით, დაცემულში სიცოცხლის ძარღვის ფეთქვას მაინც ვამჩნევო.

ამას იმერეთის მეფის სოლომონ პირველის ნადირობის ამბავი მოაყოლა და საზოგადოება იმედით აანთო.

გალაკტიონი დროდადრო აკაკის ლექსებს იხსენებდა. თანაც პოეტის ცხოვრების ძირითად მომენტებს აცოცხლებდა და ასკენიდა: მგოსნის შემოქმედების სიძლიერეს მისი ზნეობრივი სიწმინდეც აპირობებსო.

თამადამ დ. კლდიაშვილის, ვ. რუხაძის, გ. ტაბიძის და სხვათა სადღეგრძელოები წარმოთქვა. როგორც ერთი რეპორტიორი

აღნიშნავს, „ახალგაზრდებს უსურვეს, რომ ღირსეული მემკვიდრეობა გაეწიოთ აკაკისთვის, ღირსეულად გაიარონ აკაკის მიერ გაკვლეული გზა“.

როცა ლ. ბზვანელმა ი. გოგებაშვილი გაიხსენა, გალაკტიონი ზე წამოიჭრა. მას სხვებმაც მიბადეს. სთხოვეს და გალაკტიონს არ დაუხანებია. ლექსი წაიკითხა. ტანის გრიალში სწრაფად დაჯდა და მსურა აკაკისკენ გააპარა. მოენუნა, რომ სულმნათს შარავანდედი აღვა, თანდათან ზემოთ იწვედა და ცაში უწინარდებოდა.

გალაკტიონი ხარბად იტერდა აკაკის ყოველ სიტყვას. ითავისებდა მის ექსტს და გამოხედვას. ეს იყო მწეურვალე შეგირდის მიერ ბრძენი ოსტატის ყოველმხრივი შეცნობის სურვილი.

ბევრი იცინა გალაკტიონმა აკაკის ოხუნჯობაზე. მასპინძლებმა აკაკის „ბუტიობა“ წარმოადგინეს. სპექტაკლის მსვლელობისას მგოსანმა უცვრად სანათს ხელი გაჭკრა და კინაღამ დაამსხვრია. შეცბუნებულმა სანათი გაასწორა და სთქვა: თუ თქვენ დაამტვრიეთ ჩემი ნაწარმოები, უფლება მაქვს სამაგიერო გადაგიხადოთ.

საერთოდ, გალაკტიონი აღტაცებული იყო აკაკის იუმორით. იმდენად მოსწონდა მისი ნაკვესები, რომ რამდენიმე თარგმნა კიდევ რესულად. აი, ორიოდ ნიმუში.

«Великого грузинского поэта кн. Акакия Церстели некий господин спросил:

- А куда это Ваши курчавые волосы стремятся, поэт?

- На розыск ваших волос – смеясь ответил тот».

«Князья Акакия пригласили на обед в одно общество, а у грузин обычай – все выпивать до дна.

- Да пей же! – обратился к поэту толумбаш.

- Не могу, милый.

Толумбаш взял полный вином стакан, по обычаю, и опрокинул его за ворот поэта.

Прошло несколько дней. Поэт пригласил того самого толумбаша к себе домой. Тот не преминул явиться.

- Да напиши мне маленькое стихотворение, совсем маленькое...

- Боже избавь, я ни строчки от роду не писал, да какое я могу стихотворение написать.

Тогда поэт взял полную чернилами чернильницу и опрокинул ее за ворот толумбаша».

დაუბრუნდეთ მუხიანის ამბებს.

ღამის 12 საათზე დატოვეს სოფელი...

იღვა საკინძგახსნილი შემოდგომა ათქვირებული მკერდითა

და მოზარბაცე მოვართო...

გალაკტიონი ერთხელ კიდევ გახდა მოწმე იმისა, თუ როგორ
ლოცულობდა ხალხი აკაკისე.

...იქნება ჩვენთვის, იქნება ჩვენში.

იქნება ჩვენთან მარად და მარად!

ჩვენი სიზმრების სიდიადეში,

ჩვენი ფიქრების ლურჯ ნიაკქარად¹.

ამას მოგვიანებით დაწერს გალაკტიონი. მაგრამ იგივე
აზრი 15 ენკენისთეუცააც არ ასვენებდა. მოელი კვირა მუხიანის
შთაბუკდილებებით სუნთქავდა. ანაელი²ებდა ცალკეულ
დეტალებს და მოვლენის არსის გახსნას ესწრაფუოდა. რა
აპირობებს აკაკის გაღმერთებას? რა თქმა უნდა, უბადლო
ნიჭი და დამსახურება. მისი პიროვნება ქართველების ბედის
ნატეხია. ამასთანავე, ამ მოწმეებასა და სიყვარულში ქართული
ფენომენი (ცნაურდება. ჩვენს ხალხს ლიტერატურა მიანია
სულის უპირველეს გამოხატულებად. ქართველი კაცი თავისი
ბუნებითა და მსოფლგაგებით პოეტია.

ეს დასკვნა იტოტება და გალაკტიონი შინაგანად ტკბება,
რადგანაც არ შემცდარა, სწორ გზაზე დგას.

თუმცა, ისიც საკითხავია, შეუძლო კი სხვა არჩევანი
გაეკეთებინა?!

გალაკტიონის გამაზეილებული შქანდა დისტანციის გრძნობა.
პარადოქსად ნუ მოგვეჩვენებათ და ზოგაერთ პიროვნებასთან
ერთდროულად ახლოც იყო და შორსაც. ხანდახან იმასაც კი
ფიქრობ, სიახლოვე სიშორის საბურველად ხომ არ სჭირდებოდა?

მუხიანში ერთად მოგზაურობის მიუხედავად,
გალაკტიონისათვის აკაკი კვლავ უმაღლეს და შორეულ
მწვერვალად რჩებოდა. ყოველდღიური ყოფიდან მარადისობაში
გადასულ კოლოსად, რომელთან ჩვეულებრივი მიახლოება
ცოდავს უტოლდებოდა. ამიტომაც დიდი მგონის ყოველ სიტყვას,
შემოხედვასაც კი თრთოლვით აღიქვამდა.

თხზულებათა აკადემიური გამოცემის მიხედვით თუ
ვიმსჯელებთ, გალაკტიონს 1913 წელს დაუწერია 15 ლექსი,
გამოუქვეყნებია 9. ეს მონაცემები ზუსტი არ არის. არქივმა
შემოგვიჩინა სხვა ნაწარმოებებიც, მათ შორის პოემაც. მაგრამ
ამჯერად ეს არ არის გადამწვეტი. არსებითი ის გახლავთ,
რომ წინა წლებთან შედარებით აშკარა სხვაობა იგრძნობა.
მაგალითად, 1912 წელს 25 ლექსი დაუწერია და 11 დაუსტამბავს.
არაფერს ვაპბობთ 1914 წელზე.

დასაფიქრებელია ისიც, რომ 1913 წლის მეორე ნახევარში

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 271.

მხოლოდ ორი ლექსი გამოქვეყნდა – ივლისსა და ნოემბერში. არ არის გამორიცხული, რომ ისინი გაცილებით ადრე იყოს შეთხზული.

რა ხდება? ნუთუ გალაკტიონმა კალამი დადო?

ვფიქრობთ, ეს არის ძიების ხანა, გარდატეხის დაწყების პერიოდი. გალაკტიონი არ კმაყოფილდება ადრინდელი ნაწარმოებებით, უფრო მეტიც, ეჭვის თვალთ უცქერის იმ მხატვრულ მეთოდს, რომლის ერთგული იყო აქამდე.

დუღილი თავს იჩენს ლირიკაში. ერთი მხრივ, იწერება „ყველაფერმა იცვალა ფერი“, „გარდაცვალება“, „სმანს, ახლოა ქარიშხალი“ და სხვა მისთანანი, მეორე მხრივ კი – „მე და ღამე“.

ინერციის ძალა დიდია და კვლავ ძველებურად გაისმის სულის თბილი კაცის კვნესა:

„მე მივდიოდი მარტოდმარტო სვედიან გზაზე,

მე ისევ ისე ვოცნებობდი იმ ქვეყანაზე.

ღურჯუი ბურუსით ინთქებოდა ხშირი ტყე-ველი
და მყუდროება იყო ირგვლივ დაურღვეველი“.

პოეტი ხედავს როგორ დგება გაზაფხული და როგორ იცვლება ყველაფერი. ეს ბუნების კანონია და ერთადერთი, ვინც მას არ ემორჩილება, მგოსანია:

„ყველა გათავდა, ყველაფერმა

იცვალა ფერი.

მარტო დარდთა ჩემთ უცვლელობას

არ უჩანს ბოლო“.

ეს ლექსი სხვა მხრივაც იპყრობს ყურადღებას, თუნდაც ტონალობით. გაზაფხულს არაერთმა პოეტმა უმღერა. ქართულ კლასიკურ მწერლობაში გაზაფხული ძირითადად ბუნების გამოლექვების, სიცოცხლის აფეთქების მაუწყებელია და მხნე განწყობილების განმსაზღვრელი. გალაკტიონთან სხვაგვარად არის. მწვემის სტირი „მწუხარეა“, ენება – „მორცხვი“, გაზაფხული ისევ ღაეშუა ქვეყნად, ვით მოწვევება. ვარდები გაიშალა, მაგრამ ამ ყვაილებით „გაასვენებენ შემდეგ ცხედარს“. შერჩეულია ისეთი დეტალები, აქცენტირებულია ისეთი ნიუანსები, რომლებიც სვედიან განწყობილებას აძლიერებენ.

შინაარსს ფორმა ზუსტად აქვს მორგებული, რაც აპირობებს კიდევ ლექსის შთამბეჭდაობას. პოეტს ვერ უპოვია მყარი საყრდენი და არსებობაც ტანჯვას გადაქცევიდა. მით უფრო ძნელია ამგვარი ყოფა, როცა ადრინდელი ოცნებები კვლავ გამოკრთის, როცა წარმოსახული და არსებული პოლუსებად განლაგდებიან.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ტანჯვის მიზეზად

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 1, გვ. 153.

არა მხოლოდ სა'ზოგადოებრივი ყოფაა გამოცხადებული, არამედ ადამიანური 'შეხლედეულობაც. ეს არსებითი და მეტად მნიშვნელოვანი გარემოებაა.

„რად მინდა მივსწვდე მიუწედამელს, ერცველს და უსახლეუროს?'

ჩემს უდაბნოს ვერ გაეხცილდეები მაინც ვერახდროს¹.

ბედის სა'ხედრის გადაუღახაობამ, სამყაროს აბსოლუტური შეცნობის 'შეუძლებლობამ ცხოვრება ჯოჯოხეთად აქცია.

გალაკტიონს აქვს სხვაგვარი ლექსებიც, რომლებშიც ციდან მიწაზე დაშვება იგრძნობა და ვითარების 'შეცვლის იმედიც არის გამჟღავნებული.

„ხო არ პერის, მაგრამ მაღლა

აშრიაღლა ხის მწვერვალი,

სნანს, ახლოა აღელვება,

სნანს, ახლოა ქარიშხალი!

მძლედ დაქროლდე, ქარიშხალო,

აღელვებ მთა და ბარი,

ეს სინუძე მე გულის მიკლავს.

სხვა ძალა მსურს, სხვა სიზმარი!²

კიდევ ერთი საგულისხმო მომენტი. ეს არის ტანჯვით ტკბობა. ხშირ შემთხვევაში მიზნის მიუღწევლობა კვალიფიცირებულია როგორც უდიდესი უბედურება. საფუძველი და 'შედეგი ერთგან'ზომილებიანია. „მეხლეაურში“ ახალი პლასტი ნინდება - წამების ესთეტიკური 'შეფერილობა.

„წაპე, მგოსანო... თუ იგი ტრფობა

მართლა დამხსნელი არაა შენთვის,

მშვენიერ ტანჯვას და ვნების წამებს

მაინც იპოვი მუდამ, ყოველთვის³.

მხატვრული ოსტატობის თვალსა'ზრისით თუ განეხილავთ ამ პერიოდის ნაწარმოებებს, აქაც მსგავსი სურათი წარმოჩინდება. მძლავრობს ძველი ფორმები და ხერხები. პოეტი ხშირად მიმართავს 'შეპირისპირებას, როგორც ჩანაფიქრის 'შთამბეჭდავად, ემოციურად გამოხატვის მძლავრ საშუალებას. მაგალითად, ერთი მხრივ ბუნება - მეორე მხრივ პოეტი, პეპელა-ქალი, მე'ხლეაური-მგოსანი და ა. შ.

მხატვრულ სტილისტიკაშიც განსაკუთრებული ცვლილებები არ 'შეიცნობა. მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ 'ზოგჯერ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 158.

² იქვე, გვ. 161.

³ იქვე.

საინტერესო ორიგინალური სახეები გაიყვანეს. მაგალითად, ნისლი მთას უღელს ადებს... ანდა, თვალში საცემია სიტყვათა მიჯრითობა.

*„ღურჯ მთების ზოლი ლურჯ ცის სიერკვეში
შორს, უსახლეროდ შორს მიიკლაკება,
ღურჯ ოკეანის ლურჯი ტალღები
ღურჯ ტყიან ნაპირს აქცევს, აკვდება“.*

ჩვენს მიერ ხასხასმული სიტყვების ერთ სტროფში თავმოყრა პოეტური ხერხია.

რა შეიძლება ითქვას მეორე ნაკადზე. გალაკტიონი უკვე მტკივნეულად განიცდის სინამდვილის გაუბრალოებულად, ერთსახოვნად წარმოჩენას. ეს, მისი აზრით, სამყაროს სიდიადისა და სიმშვენიერის, სირთულისა და მრავალწახნაგოვნების შელახვაა. იგი გრძნობს, რომ ყველაფრის ახსნა არ შეიძლება, ზოგი რამ უნდა ირწმუნო, მგრძნობელობით გაითავისო და, საერთოდ, სულიერ იპოსტატს მეტი სიყრახილით უნდა მოვეკიდოთ.

როგორც ითქვა, სწორედ 1913 წელს შეითხზა „მე და ღამე“, რომელმაც გარკვეული სიახლეები მოიტანა. ამ ლექსის წაკითხვისას უთუოდ გაგახსენდებათ ილია ჭავჭავაძის ცნობილი სტრიქონები, რომლებიც მისი მსოფლმხედველობისა და მოღვაწეობის გასაღებს წარმოადგენს: „არა, წარიღეთ ეს ბნელი და მშვიდობიანი ღამე თავის ძილითა და სიზმრებითა და მოშეცით მე ნათელი და მოუსვენარი დღე თავის ტანჯვითა, წვალებითა, ბრძოლითა და ვაი-ვაგლახითა! ჰოი, ბნელო ღამე, მეჯაერები შენ მე!“¹

გალაკტიონმა კი ღამე ერთადერთ მეგობრად და შესაიდუმლედ გამოაცხადა. აქ ალბათ ისიც უნდა ითქვას, რომ გალაკტიონის „ღამე“ არ არის ილიას „ბნელი ღამე“. იგი მოკამკამეა, მტრედისფერი და საიდუმლო შუქით სავსე. ღამის ამგვარად წარმოჩენით უფრო ესმება ხაზი ბუნების უშუალობასა და პირველ არსთან სიახლოვეს. შემდეგ კი მეტად ჩნდება ასოციაციებისა და ხიდის გადების შესაძლებლობა.

გალაკტიონის გაგებით, ღამე შესაძლებლობას იძლევა არა მხოლოდ საკუთარი სულის სიღრმეების წვდომისას, არამედ სინამდვილის ჭეშმარიტად შემეცნებისას.

არსებითი ის გახლავთ, რომ „მე და ღამეს“ სიმბოლიზმთან მიყვავართ. სხვა საკითხია, მას მივიჩნევთ თუ არა ახალი ლიტერატურული მიმდინარეობის ყოველმხრივ წარმომენად (სხვათა შორის, „მე და ღამეში“ არ შეინიშნება ბგერასა თუ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 159.

² ი. ჭავჭავაძე, თხზ., სრული კრებული ათ ტომად. ტ. II, გვ. 22.

სიტყვაზე მახვილის გადატანით ყოორმალისტური ფეიერვერკი. აზრის მკაფიობა აშკარაა).

...ეს იყო მარტოობის, სულის ობლობის თემაზე შექმნილი პირველი ნაწარმოები, რომლითაც გალაკტიონ ტაბიძე გაემიჯნა როგორც ასაკისმიერ ბუნდოვან განცდას, ისე წინაპართა გავლენას, და მარტოსულობა საკუთარ მსოფლმხედველობრივ ფაქტად აქცია. აქ დასრულდა მეცხრამეტე საუკუნის ხელწერა და შეიქმნა ახალი ეპოქის „სული ობოლი“, რომელმაც შემდგომ და შემდგომ, თავის მხრივ, სულ სხვა სადინარებს გაუკვალა გზა თავად გალაკტიონ ტაბიძის (აგრეთვე სხვა პოეტების) ლირიკაში¹.

ახლა საგანგებოდ შევხერდებით გალაკტიონის ერთ უცნობ ნაწარმოებზე. 1913 წელს მას დაუწერია პოემა „შუანეთა“. იგი მგოსანს ლიტერატორთა წრეში წაუკითხავს, „სადაც აღტაცებით მიეგებნენ პოემის როგორც შინაარსს, ისე ყოორმასა და გრძობათა სიუხვეს“². ეს ინფორმაცია მრავლისმთქმელია და საგანგებო ინტერესის აღმძვრელიც. სამწუხაროდ, ხსენებული ნაწარმოები არ დაბეჭდილა. იგი დაიკარგა. ამის თაობაზე გაზეთი „აზრი“ იუწყებოდა: „ამას წინად ერთ სტამბაში გ. ტაბიძემ ნაცნობებს თხოვნისამებრ აწვევა ახალი პოემა „შუანეთა“. სწორედ ამ დროს ტაბიძემ ჰიათურიდან დეპეშა მიიღო, სადაც აუცილებლათ წასვლას სთხოვდნენ. ტაბიძე მაშინვე გაემგზავრა და მხოლოდ გზაზე მოაგონდა, რომ პოემა მას სტამბაში დარჩა. საღგურ რიონიდან მან დეპეშით აცნობა ჩვენს რედაქციას ამის შესახებ და სთხოვდა პოემა არ დაკარგულიყო, მაგრამ რედაქციამ პოემის ასაველ-დასაველიც ვერ გაიგო. როდესაც ტაბიძე ქუთაისში დაბრუნდა, იგი ენერგიულათ შეუდგა ძებნას, მაგრამ პოემა ვერ იპოვა. ვაცხადებთ რა ამ გარემოებას, მოკუნელს ვთხოვთ პოემა ჩვენს რედაქციაში ჰოიტანოს, რისთვისაც მიიღებს გასამრჯელოს“³.

არ არის გამორიცხული, რომ ეს შენიშვნა გალაკტიონს ეკუთვნოდეს. ისიც დამაფიქრებელია, რომ ოღია ოკუჯავა გალაკტიონს წერს: „გაიგე, სად და როგორ დააკავეს შენი „შუანეთა“ და მომწერე ყველაფერი, არ მინდა, რომ შენ ის დაკარგო, გალიკ!“⁴

ჩანს, ოღიას გალაკტიონისაგან სხვაგვარი ინფორმაცია აქვს

¹ რ. თქარაძე, გალაკტიონი, 1972, გვ. 58.

² გაზ. „მერცხალი“, 1913, №99.

³ გაზ. „აზრი“, 1914, №9.

⁴ ოღია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 104.

- დაკავება-დაყოფისა და არა დაკარგვის შესახებ.

ლოც. ი. ერემაშვილმა პირველმა გაამახვილა ყურადღება „შუანეთა“ზე. მან ჯერ კიდევ 1984 წელს ეანის რაიონული გასეთის ფურცლებზე გამოაქვეყნა სტატია, რომელშიც ეკითხულობთ: „სწორედ ამ პერიოდს განეკუთვნება მისი პიესა „შუანეთა“, რომლის სიუჟეტი სუენი ვარაუდით აკებული უნდა ყოფილიყო ყრანგი ანა დრანსეს წიგნის „შამილის ტყვე ქალები“ შინაარსის მიხედვით“. ავტორი გვაცნობს შამილის ცოლის ბოგრაფიას და ხასიათს, მის დამოკიდებულებას ქართველ ტყვეებთან.

იგივე თვალსაზრისი განაუთარა მეკლვარმა 1990 წელს. „ქართული მწერლობის“ მეორე ნომერში რუბრიკით „სიპოთუნა“ დაიბეჭდა „გალაქტიონის უცნობ პიესა“. კვლავ ანალოგიური მსჯელობა და შუანეთას დახასიათება. (ამჯერად ხსენებული თხზულება პიესად არის მოხსენებული და სამართლიანადაც). ი. ერემაშვილს მოაქვს აგრეთვე საგასეთო შენიშვნები „შუანეთას“ საჯაროდ წაკითხვისა და დაკარგვის შესახებ.

კარგია, რომ გალაქტიონის უცნობ ნაწარმოებზე სიტყვა ნამოვარდა. ამით მისი მოძიებისა და კვლევის სურვილი ცხოველდება. მაგრამ რამდენად გასასიარებელია წამოყენებული თვალსაზრისი?

ვარაუდი აუცილებლად საჭიროებს საყრდენს. ასეთ ფუნქციას კი ვერ დავაკისრებთ სახელთა იდენტურობას (გალაქტიონის პიესის სათაურია „შუანეთა“ და შამილის ცოლსაც შუანეთა ჰქვია. სხვათა შორის, ათიან წლებში გალაქტიონი ხშირად იყენებს უცხო სახელებს: სუელიმა, პროსერპინა, შუანეთა, სელიმი, ღარა და ა. შ.). უფიქრობთ, ეს გზა მოლიპულია და მას რომ გაჟივკეთ, ლიტერატურათმცოდნეობას ქაოხი მოიცავდა. ერთი სიტყვით, დარღვეულია საკმაო საყრდენის კანონი.

ზოგადი თეორიული მსჯელობა შორს წაგვიყვანდა. უფრო უპრიანია მივმართოთ ფაქტებს. ფაქტები კი სრულიად საპირისპიროს დალადებენ.

არავითარი კავკასიის ბროლოები და შამილი, არც ლეგენდარული იმამის ცოლი და არც ანა დრანსეს წიგნზე „დაფუძნებული სიუჟეტი“...

გალაქტიონის „შუანეთა“ სულ სხვა შინაარსისა და ხასიათის პიესაა. ვიდრე მის განხილვას შევედგებოდეთ, ერთი წინასწარი შენიშვნა: კარგად გვესმის, ჰუმბარტი კრიტიკოსი უნდა ერიდოს ნაწარმოების შინაარსის ვრცლად გადმოცემას, რადგან იგულისხმება, რომ მკითხველი იცნობს საანალიზო თხზულებას, ან იოლად მიუწვდება მასზე ხელი. მაგრამ ამჯერად

¹ გაზ. „განთიადი“, 1984, №10.

განსხვავებულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე. რამდენადაც „შუანეთას“ სრული ტექსტი არ მოგვეპოვება (უფრო მეტიც: ერთი სტრიქონიც კი არ არის ცნობილი სა'ხოგადოებისათვის), ჩვენი ვალია, ფრაგმენტებზე დაურდნობით ვცადოთ მისი ნაწილობრივი რესტავრაცია. ციტატათა სიუხვევც იმით აიხსნება, რომ მკითხველს შედარებით ფართო წარმოდგენა შეუქმნათ პოემაზე, გალაკტიონის ხელწერაზე; რაც შეიძლება სრულად შემოვიტანოთ თხზულება სამეცნიერო ბრუნვაში.

ნაწარმოებში სამი მთავარი მოქმედი პირია: ამილბარი, დონა და შუანეთა. დონა და შუანეთა დები არიან. სიკვდილის წინ დონა შეუძლეს – ამილბარს უმხელს თავის ეჭვებს. თუმცა უმჯობესია მოუხსინოთ გალაკტიონს:

„დაღალული... ფერმიხდილი სარეცელზე იწვა ქალი
და ფანჯრიდან მთვარის ნათელს გახცქეროდა ძილ-
გამერთალი.

ამ დროს კარი გაიღო და შემოვიდა ამილბარი.

„როგორა ხარ, – ეკითხება, – რად არ გძინავს, ეს მითხარი“.
მაგრამ ქალი ყურს არ უგდებს და თავის მხრივ ეკითხება:
„ჩემო კარგო, მე ვამჩნევ, რომ აქ, ჩვენს ირგვლივ რაღაც
ხდება.

მე ვამჩნევ, რომ არ გიყვარეარ, შავი ნისლი მეხვევა გარს,
შენ ჩემი და, შუანეთა, განუსახლურეულ გრძნობით გიყვარს...
ამაღა ყველაფერი და რას ვეძებ... ხელაჲ, ვკედები.

გამიფანტე მე ეს იჭვი, გამიფანტე, გვეუდრები.

ჩემი დაა შუანეთა, ბევრი ვინმე მოუხიბლაგს.

რა ეუყოთ, რომ ლამაზია და ცისფერი აქვს თვალები.

მე, მისი და, ავადმყოფი, ნუთუ აღარ გებრალები?

რად არ იცი, რომ ეს იჭვი არ მისვენებს დაღალულ გულს...

ციე სამარეს მიეცემი, დავივიწყებ ამ შავ უფსკრულს.

მაგრამ შენში თუ გრძნობაა, თანაგრძნობის თუნდაც მცირე,
შემომწირე შუანეთა, საკუთარ ცოლს შემომწირე.

გახსოვს ჩვენი მეგობრობა, სიყმაწვილის გიჟი წამი?

ჩვენს სიყვარულის იმთავითვე ჰქონდა მტკიცე დასაბამი.

იმ ჩვენს პირველ მეგობრობის დაურღვეველ ფიცს გაფიცებ,

შემიბრალე! ჩემს წრფელ გრძნობას ამგვარად ნუ დაამიწებ.

ასე უცებ, უჩვეულოდ ნუ შეგჯავბავს გულის ხმები,

დაივიწყე შუანეთა, დაივიწყე, გვეუდრები,

გახსოვს მყუდრო ღამეები, ჩვენ ერთად რომ ვატარებდით?

ერთიერთს გარდა, გულის ფიქრებს არავეის არ ვაკარებდით?

ტკბილი იყო ის წამები, სიყვარულიც იყო ტკბილი,

ვერაფერს ვერ დაგვაკლებდა თვით სამარე, თვით სიკვდილი,

მოიგონე ის წარსული გასაფხუელის შიან დღეთა.
მათ სახსოვრად დაივიწყე და ნუ გხიბლავს „შუანეთა“.
სთქვა ეს ქალმა, აიწია, ნასად ყელი მიიღერა
და მდუმარ ქმარს იკვიანად შავ თვალებში უწყო ცქერა.
რას ფიქრობდა, ვინ გაიგებს, ან რა გველი მის გულს
ღრღნიდა,

გადამეხო სარეცელზე და სიმწარით აქეითინდა.
შეერთა ქმარი... გონს მოვიდა, გადაისო შუბლზე ხელი,
თითქოს სურდა გაეფანტა შავი ნისლი – აღუფხურელი.
საყვედურის, წყნარ კილოთი დაიოხა: „ – დონა, დონა,
თუ შენ იტყვი გაწვალებდა არ ვიცოდი, არ მეგონა,
არ მეგონა, თუ იმგვარად დაუკლურდი მე შენს თვალში,
რომ შემედლო უსაყუძელიოდ გამეცვალა სულ სხვა ქალში.
შუანეთაც შენი დაა, რისთვის ფიქრობ, რომ მას გული
ძველებური აღარა აქვს – ნათესაეთა მოყვარული?
კმარა... დასცხრი! ნუ ქეითინებ და დამიგდე ბარემ ყური.
გეუბნები, უმართლოა ჩემთან შენი საყვედური.
ღმერთო ჩემო, ნუთუ მართლა იტანჯები, ასე დნები?
დაივიწყე! ყველაფერი უმართლოა, გეუბნები“.
სთქვა და სწრაფად გაიარა მოწყენილი ქალის ბინა
აუტოკდა რაღაც გული და თვითონაც მოიწინა“.

როგორც ვხედავთ, კვანძი პოემის დასაწყისშივე იკვრება.
აშკარაა, რომ, ორიგინალური სიუჟეტის ნაწარმოებთან გუაქვს
საქმე. ბარემ იმასაც ვიტყვით, რომ „შუანეთაში“ „მესაფლავის“
ნოტები შეიცნობა, უფრო მეტიც, მაგრამ ამის შესახებ ქვემოთ.
მიყვებთ ნაწარმოების ძირითად ხაზს.

დონა გარდაიცვალა და ამიღბარისთვის სამყარო დაცრიელდა.
იგი მოგონებებით ცოცხლობს. ყველგან დონა ელანდება, ყველგან
მისი ხმა ესმის.

„დონა... იგრძნო ამიღბარმა, რომ დაიბლდა მისი სული,
რომ ნუგეშად არ-რა შერჩა, ყარბია, გამარცული.
მარტოდ-მარტო, უხალისო, ფოთოლივით ჩამომკქნარი
დროს იგონებს და თვალთაგან მოწყრიალობს ცრემლის
ღუარი.“

რაა მისთვის ეს სოფელი? რაა მისთვის ეს ქვეყანა?
არაყინ პყავს ღონემიხდილს, რომ სიამის უთხრას ნანა.
სიყვარული და სიცოცხლე ზეცას მისთვის დაენანა,
წარიღო და განუხევერა სულთა თანა, სულთა თანა!“

ეს ადგილი „მესაფლავის“ ერთი პასაჟის ასოციაციას იწვევს.
გაეიხსენოთ ამ ნაწარმოების გულმოკლული ვაჟი. როგორ დადის
ყოველდღე სასაფლაოზე და როგორ რინდდება, როგორ უღამდება

თვალები და როგორ დნება სანთელივით...

გადის დრო და კრილობა ხორცდება. ამიღბარს მოაგონდა მომაკვდავი მეუღლის სიტყვები: თუ ვინმე ჩემს ადვილს დაიკაევს, დეე, ისევე შეუანეთამო და მიდის ცოლისდასთან.

„დიდი ხნიდან კარ-ჩაკეტვის არ ახსოვდა მას ეს ქალი და პა, როცა დაინახა უნუგეშო, ფერ-მიმქრალი, გაუკვირდა, შეანეთა თითქო მხოლოდ ეხლა იცნო და არას დროს არ უნახავს, ის კი იყო და უმიზნო რაღაც ძალამ ასე ურცხვად გადახატა დონას სახე და სხეული, ფოთოლივით მოყოლილი. მოცახცახე... და ებ ცქერა, რომლიდანაც განდევნილა მტრობა-შური და ხელები მოსაფული, სუსტი – როგორც ფაიფური. ამიღბარი დონას ამხრევს, გაცოცხლებულ დონას ხედავს. ხედავს, ეცქერს და ახლო კი მიკარებას ვერ უბედავს“.

და კვლავ „მესაფლავის“ ანალოგია:

„მაგრამ ის სღვას და წერს უღლებს: – შეანეთა, ყური მიგდე: მინდა ეველა დაევიწყო, მინდა ჩემს ბედს შევეურიგდე. დაევიწყო, ვინც რომ გუშინ უმიზეზოდ მაწყენინა და არას დროს არ დაგტოვო მოღუშული ჩემი ბინა. შევერევევი ზამთრის დღეებს... მოდი ჩემთან, ყური მიგდე: მინდა ეველა დაევიწყო, მინდა ჩემს ბედს შევეურიგდე... დონა მოჰკვდა! ზენაარო, ნეტარება მიეც მის სულს. მე კი წმინდად შეეასრულე იმის ასე დაბარებულს. გახსოვს, როგორ დაიბარა: რომ, რაც უნდა იქნეს, შენი უნდა ვიყვე ქმარი, და შენც კარგად იცი დანარჩენი. თუ შენცა გსურს, მე კი ხომ მსურს, ჩემი იყავ, გახდი ჩემი, ნუ მოშხამავ ჩემს სიცოცხლეს, წუთითაა მონაცემი. თუ შენცა გსურს, მაშინ მეც მსურს... შეუანეთა, ყური მიგდე: მინდა ჩემთან ბინადრობდე, მინდა ჩემს ბედს შევეურიგდე!“

გახსოვთ ალბათ, თუ როგორ მორცხვად ხრის თავს „მესაფლავის“ პერსონაჟი: „მე შენი ვარ სამუდამოდ... წამიყვანე, სადაცა გსურს“... „შუანეთაში“ სხვაგვარად ვითარდება მოვლენები. ამიღბარი სასტიკ წინააღმდეგობას წააწყდება.

„ბევრი რამ სთქვა ამიღბარმა, საქმე კი ვერ მოაგვარა.

შუანეთას მხოლოდ ერთი სიტყვა პქონდა: არა, არა!“

სიტუაცია იძაბება და ჩვენს წინაშეც მრავალი კითხვა წამოიჭრება: მოტივირებულია თუ არა სიძისა და ცოლისდის სამიჯნურო ურთიერთობა? ეველაზე მეტად კი ის გვაინტერესებს – მტკიცია თუ არა შუანეთას უარი? ან რამდენად საფუძვლიანია ამიღბარის „შეტევა“? ამ კითხვებზე პასუხს ნაწილობრივ ეპოულობთ კიდევ ტექსტში და პერსონაჟებსაც მეტად ესხმება

ხორცი. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ამიღობარის პორტრეტს შტრიხები აკლია. მისი მოქმედება ნაკლებ არგუმენტირებულია.

ვიდრე ტექსტს დაუბრუნდებოდეთ, იქნებ დაეფიქრებუდიყავით, რატომ მიმართა პოეტმა ქართული ყოფისთვის ესოდენ უცხო და უცნაურ ამბავს?

დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ეს ნამდვილად არ არის შემთხვევითი. იგი გალაკტიონის მსოფლგაგების, იმჟამინდელი ესთეტიკური შეხედულებების მკაფიო ანარეკლია.

გალაკტიონი მისწრაფვის ზოგადსაკაცობრიო საკითხების გარკვევისაკენ. ამდენად, ეროვნული თუ ისტორიული მომენტების აქცენტირებას გადამწყვეტ მნიშვნელობას არ ანიჭებს. მას აინტერესებს. ეთქვას, სიყვარული როგორც ასეთი და არა რომელიმე კონკრეტული ეპოქით დაღდასმული. ცხადია, ეს სრულიადაც არ გულისხმობს „დროისა და ადგილის“ საერთოდ უგულვებელყოფას. გალაკტიონმა კარგად იცის, რომ ფრანგი, ინგლისელი, რუსი თუ ქართველი სხვადასხვაგვარად აელუნენ ტრფობას. მაგრამ ტრფობა ხომ თავისი არსით მაინც ერთია. მისი სერვილია სწორედ ეს არსი გამოაყვინოს მთელი სისრულითა და რაფინირებულად. სხვა საკითხია, რამდენად აღწევს მიზანს.

ყოველივე ამით აიხსნება ისიც, რომ პოემაში მითითებული არ არის არც დრო, არც ადგილი და პერსონაჟთა სახელებიც უცხო თუ ზოგადია.

პარალელი სააზროვნოდ: ერთხელ მოსკოვს, მწერალთა სოლიდურ შეკრებაზე, ორატორმა კალმოსნებს თანამედროვეობის დაუეიწყარი სახეების – მეფოლადის, მწველაგის, რაიკომის მდივნის და ა. შ. შექმნისაკენ მოუწოდა. ერთმა ცნობილმა დრამატურგმა ვერ მოითმინა და უკმაყოფილოდ განაცხადა: – არ მესმის, რას ნიშნავს ყოველივე ეს. ჩემთვის გასაგებია მხოლოდ სიყვარული, სიძულვილი, შიში, ეჭვი...

ეს ფაქტი იმიტომ გავიხსენეთ, რომ ფართოდ გავრცელებული ტენდენციის გამმჟღავნებელია. ბევრი შემოქმედისათვის ინდივიდი, უპირველეს ყოვლისა, საინტერესოა არა როგორც კონკრეტული პროფესიის წარმომადგენელი, არამედ როგორც ადამიანური თვისებების, ვნებებისა და იდელების რელიეფურად გამოჩნატეული. ე. ი. თავიდათავია ის, რაც ადამიანს ადამიანად წარმოაჩენს და არა ეთნიკური თვისებები.

გალაკტიონიც ამ პოზიციაზე დგას. „მსოფლიო მოქალაქის“ პორტრეტის დახატვას ესწრაფვის.

მივკვთ სიუჟეტს.

როგორ ავხსნათ ამგვარი საქციელი? რა ვუწოდოთ მას? ფუქსავატობა? პირველი სიყვარულის ღალატი? ჭკმშარიტ

გრძნობასე უნების გაბატონება? შურისძიება? ან იქნებ გალაკტიონი სულ სხვას ამტკიცებს? იქნებ, მისი აზრით, პირველი სიყვარული რჩება ნაღდ და გაუხუნარ გრძნობად. მეუღლის დაღუპვის შემდეგ სხვა ქალთან დაახლოება მხოლოდ არსებობის შენარჩუნების მიზნით ხდება. არსებობა კი იმიტომაა საჭირო, რომ გარდაცვლილი ხატრფოს ხსოვნა უკვდავყო. პირველი სიყვარული გააღმერთო.

შუანეთამ როცა ამიღბარის გადაწყვეტილება შეიტყო, არ დააყოვნა.

„და მოუხდა შუანეთა ამიღბართან ერთხელ დილით
„- მე მოვედი, - ის ამბობდა, - ხომ ხედავ, რომ მე მოვედი.
თუ შენ ჩემით გენატრება გავიბრწყინდეს ისევ ბელი,
მე მოვედი! და აქ მოხვალა, რა ვეყო, რომ მეც არ მჯერა.
გულმა აღარ მომასვენა, ფიქრმა ვეღარ შემასერა
და არ მჯერა! ამიღბარო, აპა გქონდეს ჩემი გული,
რომ მარადის ვიქნე შენი უბოლოოდ მოყვარული“.
მე მოვედი! - შუანეთა ამ ერთ სიტყვას ხშირად სთვლიდა,
თითქო თვითონ მას უკვირდა, ამიღბართან რომ მოვიდა.
„აპა“ - ფიქრობს ამიღბარი - რა ვეყოთ, რომ ჩემთან მიდი,
განა თვითონ არ გითხარი? მაგრამ შემდეგ არ გელოდი.
ჰო, ხომ მოდი! რომ უღელი შეაჯვარო, ჩემთან სწით
და შემთხვევაც ხომ ეხლა მაქვს, ძველი შური რომ ვიძიო.
სულ ცოტა ხნის, დასაცდელად, უარს გეტყვი, ისე მხოლოდ,
რომ ეს სიტყვა კვლავ შემქმდოს დავიბრუნო საბოლოოდ...
„- შუანეთა, - ამიღბარმა შუანეთას უთხრა ასე
- შუანეთა, უკეთესი ნეტა რაა შენს მისვლაზე.
მაგრამ ცოტა დაგვიანდი, აღარ ძალიძის შენი ქმრობა,
მხოლოდ ეს გულს ნუ გავიტეხს - გრწამდეს ჩემი
მეგობრობა.

რატომ წინაჲ არ მასმინე შენი ფიქრი, გულის ძვერა?
ეხლა, ჩემო, გვიანდაა... ამაღამ მაქვს ჯვარისწყრა.

„- გვიანდაა?“ „გვიანდაა!“ არ გელოდი, უნდა გითხრა!“
ღმერთო ჩემო, ოჰ, რას ვამბობ - ამიღბარმა გაიფიქრა
და იმ წუთშივე მოემზადა, და ეძებდა სიტყვას სხვაგვარს,
რომ ფიქრი არ დაეშალა შუანეთას გულცივ ხარხარს.

„- ხა, ხა, ხა, ხა! ამიღბარო... ნუთუ მართლა შენ გეგონა,
შუანეთას გული შენ ერთს შეგეწირა, დაგემონა?

შენზე მეტი საფიქრალი შუანეთას არ აქვს ვითომ -
სცადები, სცადები, ჩემო კარგო, სულელი ხარ და იმიტომ.
რომ ერთბაშად დაიშინა და მეცინა სიხალისით.

გუშინ მხოლოდ ამას ვგრძნობდი და ღიღხანს არ დამეძინა.

მე მოყვები, შენი სახე ერთხელ კვლავ რომ დამენახა?
ამდღამ გაქვს ჯვარისწერა? ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა/
და ხარხარით შეანეთა ოთახისას გასცდა კარებს.
დაცინვა ხომ მრავალია, მაგრამ ასე ვინ ხარხარებს?.

ერთუღესი გარდასახვანი, უმძაფრესი განცდები, როგორც ჩანს, შეუანეთას მართლაც უყვარს ამიღბარი და მისი პირველი უარი გულწრფელი არ ყოფილა. ჩანს, იგი სასოგადოებრივ აზრს უწვევად ანგარიშს და საკუთარი გრძნობის ჩახშობას ცდილობდა. მაგრამ კერ შეძლო. სიყვარული ყოველის დამთრგუნველი აღმოჩნდა.

ამიღბარის უარმა შეუანეთა გამოაფხიხლა. თავმოყვარეობა უკიდურესად გაუღიზიანა. უეცარი მეტამორფოზიც სიამაყემ განაპირობა, მაგრამ შეუძლებელია ასე გაგრძელდეს და მომდევნო თავში ჩვენ ვხედავთ, რომ ჯვარისწერის ჟამს შეუანეთა ჯიქურ მიუჭრება პატარამდღს.

„შეუანეთამ აღვზნებულმა მკაცრად სახდლოს სტაცა ხელი და მკაფიო ხმა გაისმა: ჩამოდექი, აქ რას ელი?

ღირსი არ ხარ ღონას ნაცვლად იღვე წმინდა ამ ტაძარში. ღირსი არ ხარ ამიღბარის რომ გუჭიროს ხელში ხელი“.

ჯვარისწერა მაინც შედგა. ნეფე-დედოფალი მილოცვებს იღებენ.

„და ამიღბარს ამ დროს ეიდაც წყნარ ჩერსულთ ეუბნება:

„არ იცოდი, ამიღბარო, თუ რამდენი დღე და დამე

მოტაცებდა შენზე ფიქრი... მეოცნებე, მოკამკამე“...

ხმა დანუქდა. გაინაბა. ამიღბარმა სწორედ მაშინ

მოიხედა და გაკვირდა... შეუანეთა იღვა მის წინ“.

ტექსტი აქ წყდება. პოემის ფინალი ჩვენთვის უცნობია, მაგრამ 'სოციერთი დასკვნის გაკეთება მაინც შეიძლება.

გალაქტიონი ამ პერიოდში სიყვარულის მარადიულობისა და ტრფობა-სიცოცხლის ერთიერთობის ერთუღესი პრობლემების გარკვევას ესწრაფვის.

ისიც საგულისხმოა, რომ ახალგაზრდა მწერალი ყურადღებას ამახვილებს სიყვარულისა და სიამაყის მიმართებაზე, გრძნობის გაუმხელობაზე, რაც ყალბად გაგებული თავმოყვარეობით არის მოტივირებული და რასაც სავალალო შედეგი მოაქვს. ამგვარი პოზიცია პოეტისთვის გასაგებია, მაგრამ მიუღებელი.

როგორც ჩანს, სასოგადოების გარკვეულ ნაწილში მოდად იყო ქცეული სიყვარულის გამხელისადმი ნიპილისტური დამოკიდებულება. ეს აღელვებს და აღშფოთებს გალაქტიონს.

თავს ნებას მიეცემ მთლიანად მოვიტანო გალაქტიონის ერთი უცნობი პროზაული ნაწარმოები, რომელიც, შეიძლება ჩვენი მოსაზრების გასამაგრებლადაც გამოვდგეს.

მწუხარება

მე ვუთხარი სულეიმას რომ მიყვარს, რომ არ შემოიძლია უიშისოდ სიცოცხლე და თან დაეუმბატე:

- გამომეცე ცოლად!

- როგორ? - შეპკივლა სულეიმამ...

- ისე, ჩემო კარგო, არ შემოიძლია.

- ხა, ხა, ხა, ხა! გადაიხარხარა მან, მაგრამ სწრაფადვე სერიოზული სახე მიიღო, გაკვირვებით შემომხედა და გაყინული სულგრძელობით მითხრა...

- მე სიყვარელისა არა მწამს-რა! აბა როგორ შეიძლება ცოლად გამოგყვე, ისეც, ასეც. აი თუ გინდა, დაემგობრდეთ...

- მე მეგონა, ვიყავით კიდევ მეგობრებად...

- არა, ამის შემდეგ! ამის შემდეგ... ხა, ხა, ხა!

ორი წელიწადი გავიდა. ამ ორ წელიწადში, ვინ იცის, სად არ დახეტიალობდი. ცხონებულმა პეინემ წამალიც მასწავლა: როცა სიყვარულში დამარცხდები, წადი, იმოგსაურე, სანამღვოს ვდებ, სულ რამდენიმე თვეში დაგავიწყდება ყველაფერიო. მე კი მაინც არა დამავიწყდა რა... ისევ დაებრუნდი იმ ქალაქში, სადაც ზულეიმა მეგულებოდა... ის ღიმილით შემომხედა და მითხრა:

- სად დაიკარგე ამდენი ხანი? ღმერთმანი, მიყვარხარ...

წამიყვანე სადაცა გსურს, თუნდაც ცოლად.

- როგორ? - შეესმახე მე...

- ისე, ჩემო კარგო, არ შემოიძლია.

- ხა, ხა, ხა, ხა! გადავიხარხარე, მაგრამ სწრაფადვე სერიოზული სახე მივიღე, გაკვირვებით შევხედე, და თითქო სულგრძელობით ვუთხარი:

- მე სიყვარულისა არა მრწამს - რა! აბა, როგორ შეიძლება ცოლადაც წაგიყვანო, ისეც, ასეც... აი, თუ გინდა, დაემგობრდეთ... ხა, ხა, ხა.

ღმერთო ჩემო, ორივეს ერთმანეთი გვიყვარდა და ორივენი ერთმანეთის სიყვარულს დაეცდინოდით, ფეხ-ქვეშ ესთელავდით".

დაეუბრუნდეთ „შუანეთას“. რას ქადაგებს გალაკტიონი? სამწუხაროდ, ვიდრე პოემის სრული ტექსტი აღმოჩნდებოდა, ვარაუდით უნდა დაეკმაყოფილდეთ. არსებული მასალა უფლებას იძლევა, ვიფიქროთ, რომ „შუანეთაში“ „მესაფლავის“ კონცეფცია შეინიშნება. იქნებ აშანაც განაპირობა მისი გამოუქვეყნებლობა?!

საქმე ისაა, რომ „შუანეთას“ დიდი ნაწილი შემორჩენილია. პირველი თავე გადათეთრებულია კიდევც. ამდენად, იბადება კითხვა:

რატომ არ დაუბრუნდა პოეტი მას? გალაკტიონისთვის ძნელი არ იყო ტექსტის აღდგენა-გამართვა. საერთოდ, მას სწევოდა ძველი ჩანაწერებისა და პირველი მონახაზების გადაკეთება-გამოყენება.

საფიქრებელია, ამის მიზეზი უკმარისობის გრძობა იყოს. ალბათ „შუანეთამ“ შემდეგ და შემდეგ ვერ დააკმაყოფილა მგოსანი. იქნებ ჩათვალა კიდევც, რომ იგივე თვალსაზრისი სხვა ნაწარმოებში უყურო ემოციურად და დამაჯერებლად აქვს გამოთქმული!

ერთი სიტყვით, გალაკტიონი არასდროს დაბრუნებია „შუანეთას“, მისი არც ერთი სტროფი არ გამოუყენებია. ამგვარი ინდიფერენტისმი პირველი როდია. პოეტმა ასევე უარი თქვა „ლეგენდის“ პუბლიკაციაზე.

ყოველივე შემოთქმული უყვლებას გეაძლევს დაეასკვნათ, რომ ახალგაზრდა გალაკტიონის გემოვნება და მხატვრული ოსტატობა დღითიდღე იზრდება. იგი დარწმუნებულია საკუთარ სიძლიერეში, რაც აპირობებს ღირებულებათა რადიკალურად გადაფასებას.

ამრიგად, ყალიბდება შემოქმედის ორიგინალური ტიპი – თვითკრიტიკული, დაუკმაყოფილებელი და შემტევი.

„და დედოფალი ალვა,
ელვამ დაღუნა ცივმა;
ასე გავიდა გვალვა,
ასე მოვიდა წვიმა...“¹

კახაბერი
წ. 1.
კახაბერი
საქართველო, თბილისი.
საქართველო, თბილისი.
საქართველო, თბილისი.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 277.

„ვინ არის ეს ქალი ასეთი ცისფერი?“

«...Только влюбленный имеет право на звание человека» А.Блок

ბაირონის სატრფო ტერეზა გამბა ამტკიცებდა, რომ მისი მიჯნური სულაც არ იყო კოჭლი. ამტკიცებდა მთელი გულწრფელობითა და პოეტური გატაცებით. ინგლისელი ღორღი ფიზიკურად და სულიერად ულამაზესი მამაკაცი გახლდათ, ხორცშესხმული სიკეთე, მიწაზე მოარული ანგელოზით.

შეიძლება სოგიერთმა ირონიულად გაიღიმოს: ბაირონის სიკოტლე ფაქტიაო. პო! მაგრამ ნუ ვიქნებით ესოდენ შეუვალნი და გულდახშულნი, მკაცრად ნუ განესჯით კუმიდონის რჩეულ ლამაზ ქალბატონს. მოდით, სხვა კეთხითაც შეეხედოთ ტერეზა გამბას მტკიცებას.

ეს ხომ სიყვარულის ამოთეოზია.

ეს ხომ ერთი თვალის დაბრმავებაა, რათა ათი გულით ხედავდე.

გარდასული ამბავი ოღია ოკუჯაგასა და გალაკტიონის უკიდუგანო სიყვარულმა გამახსენა. ოლიასათვის არ არსებობს გალაკტიონზე უფრო მაღალი, უფრო მგრძნობიარე, უფრო წმინდა და ლამაზი მამაკაცი. გალაკტიონმაც ოლიას სახით იპოვნა თავისი ოცნების ქალიშვილი, რომელსაც ყველაზე მომხიბლავი ღიმილი აქვს, ყველაზე განათლებული და გონიერია...

სიყვარული არ არსებობს იდეალიზაციის გარეშე, მაგრამ გაღმერთება მაშინ უფრო დიდია, როცა იგი რეალურ მონაცემებს ეყრდნობა. ოლიასა და გალაკტიონს კი საკმაოზე მეტად ჰქონდათ ეს მონაცემები. ნურც იმას დავივიწყებთ, რომ სიყვარული დაფარულის აღმოჩენის ნიჭია, რაც გარეშე თვალისთვის იდალიზირებულად

ჩანს, სინამდვილეში შეიძლება სულაც არ იყოს ასეთი. სიყვარული სირღმისეული წედომის უნარს უმახვილებს მიჯნურებს. გალაკტიონი და ოლია ურთიერთში სჭერეტდნენ იმასაც, რაც სხვებისათვის შეუმჩნეველი ან გაუხაზავი იყო.

რომანი 1912 წელს იწყება. იწყება და არ მთავრდება, რადგან გალაკტიონმა თქვა. მე შენ მიყვარხარ. ეს კი ნიშნავს: ოლია მარად იცოცხლებს, მათი გრძნობა არ გახუნდება.

ოლიას დღიურში ჩაუწერია: „ზაფხული იდგა. ქუთაისის ბაღში ახალგაზრდა მასწავლებლები შეკრებილიყვნენ. შენ მუქი ბლუზა გეცვა და გახუნებული ქუდი გეხურა. მხრებში მოხრილი

ოლია ოკუაშაძე

ჩანდი. სახეზე გეწერა, რომ ცხოვრება ტანჯვად გადაგქცევოდა. სხევებს არ ჰგავდი და ამიტომაც მიმიხიდე. ეიკითხე, ვინ არის-მეთქი. მიპასუხეს: პოეტო, ეს-ესაა მიატოვა მასწავლებლობაო. მას შემდეგ სულ 'შენზე ვფიქრობდი. ჩაივლიდი და აგედევნებოდი. შენ ალბათ ვერც მაშინვედი. ერთხელ ნასიამი იყავი და ხმაბლდა საუბრობდი. წამოგცადა, დღეს მატარებელით მივემსავერებიო. ვერ მოვიტოვინე და ვაგზალზე გამოვედი. ვაგონში იდექი. თვალი ვერ მოგწყვიტე. მერე, 'მარშან ზაფხულში გნახე, შემდეგ - საშობაოდ, სააღდგომოდ. აწრდილივით დავსდევდი და ვამბობდი. «O! Это Т-маш». მეტს ვერაფერს ვახერხებდი. გაცნობაც უცნაურად მოხდა, თითქოს იპულებით: „მერე მინდოდა სულ 'შენთან ვყოფილიყავი, მელაპარაკა. ეხლა გაეწერდები, რადგან დანარჩენს ვერ გეტყვი, ვერა. ეხლა, მინდა გნახო! ვგიჟდები, მინდა ჩემთან იყო. მინდა და რა დანაშაულობაა ეს, აბა მითხარი!.. მე არაფერი არ მიშლის, ხედავ? მისი - ოხ, რა წყველას და რა ხეყწნას არ გითვლი, ჩემო, მაგრამ შენ არ გესმის! რათ, რათ, მითხარი. ოხ! როგორ გამამაგრებდა ერთი 'შენი ნახვა“.

დღიური დაწერილია 1913 წელს, როცა რომანი ახლად დაწყებული იყო და განცდაც გამძაფრებული; როცა ოლია გალაკტიონისაგან მოშორებით, ჭიათურაში იმყოფებოდა. თუმცა, კაცმა რომ თქვას, მათ ურთიერთობას არასდროს მიუღია მდორე ხასიათი; საყვე იყო აფეთქებითა და ფეიერვერკებით.

ამბობენ: სიყვარულს, როგორც კოცონს, შეეკეთება უნდა, თორემ ჩაქრებაო. გალაკტიონისა და ოლიას ურთიერთობას კატალიზატორი არ სჭირდებოდა. რაც, უპირველეს ყოვლისა, მათი ბუნებით, ხასიათით ყოველდღიურ ყოფაზე ამაღლებით მოველენების მწვავედ განცდის უნარით აიხსნება. ჭაბუკ გალაკტიონს ჰქონდა გატაცებები. ერთხანს მოხიბლულიც იყო რაისა ჩიხლაძით, მაგრამ, ვფიქრობ, ეს მაინც არ იყო ყოველისწამლეკავი გრძნობა. რაისასადმი გაგზავნილ ბარათებში თაეშეკაეება, საქმიანი ტონი ბატონობს. არ იგრძნობა ხელი მიჯნურის გულისფეთქვა. რაისამ ვერ, თუ არ თანაუგრძნო ახალგაზრდა პოეტს და მათ შორის სწრაფად აღიმართა ყინულის კედელი. ალბათ ეს იმანაც განაპირობა, რომ რაისასაკენ ლტოლვაში არსებითად აღგზნების დაკმაყოფილებისაკენ სწრაფვა მძლავრობდა. თუ არ ვცდებით, ეს იყო არა სიყვარულის მოსვლა, არამედ სიყვარულთან მისვლის მცდელობა. ამიტომაც აღმოჩნდა რაისა ჩიხლაძესთან ურთიერთობა ესოდენ ხანმოკლე. გალაკტიონი უფრო და უფრო გრძნობს, რომ უსიყვარულოდ არსებობა შეუძლებელია.

„უსიყვარულოდ
მზე არ სუფევს ცის კამარაზე,
სიო არ დაქრის, ტყე არ კრთება
სასიხარულოდ...
უსიყვარულოდ არ არსებობს
არც სილამაზე,
არც უკვდავება არ არსებობს
უსიყვარულოდ“.

ჩნდება დაუოკებელი მოთხოვნილება გულის გადაშლისა. გულის გადაშლა კი მხოლოდ უძვირფასესი და თანამგრძობი ადამიანის წინაშე შეიძლება. გალაკტიონი ეძებს პიროვნებას, რომელსაც შესნივლებს და რომელიც მოუახლებს; ეძებს მეგობარს, რომელსაც საკუთარი ალტაცებით აანთებს. გალაკტიონისთანა ადამიანები ვერ ისვენებენ, განუზომლად იტაჯებიან, ვიდრე საკუთარ დარდს არ განასხვისებენ, ვიდრე თავიანთ „აუადმყოფობას“ სხვებს არ გადასდებენ. მართალია, პოეტი ლექსებშიც ამჟღავნებს ფიქრსა და ოცნებას, მაგრამ ეს შინც არ კმარა. ყველაფერს ვერ ჩაატეე სტრიქონებში, ყველაფერზე ვერ დაწერ ლექსს. პოეზია ყოველდღიური წვრილმანების ანარეკლი როდია. მას მრავალი ადრესატი ჰყავს და სპეციფიკურ კანონებს ემორჩილება. ადამიანს კი სჭირდება მეგობარი, ჭკვიანი მეგობარი, რომელსაც ცხოვრებისეულ წვრილმანებზე ესაუბრება, რომელსაც ყოველდღიურ სიხარულს თუ დარდს გაუზიარებს და, რაც მთავარია, მეცხრე ცაზე აიყვანს.

ასე ფიქრობს გალაკტიონი და უკვე არა მხოლოდ სხეულით, არამედ სულით, გონებით, მთელი არსებით ეძებს ტოლს. მგოსნის რჩეული მარტოოდენ გარეგნობით კი არა, ფსიქიკითაც უნდა იყოს მომხიბლავი. მან ნახევარტონებში უნდა გაუგოს პოეტს. სწორედ ასეთი აღმოჩნდა ოლია სტეფანეს ასული ოკუჯავა – ქეთაისის ქალთა გიმნაზიის კურსდამთავრებული. იგი საშუალო სიმაღლისაა, გამხდარი. შეენის შუაზე გაყოფილი თმა. ტუჩის კიდესთან შეტეხილი ღიმილი ბავშვურ გულუბრყვილობასა და ფარულ სევდასაც ამჟღავნებს. მორცხეობას

სახეზე ხელის აფარებითაც ავლენს. თვალები? თვალები კი პირდაპირ გენიალური აქვს; როგორც მათი პირველი ხილვით გაოგნებულ ტიცციანს აღმოხდება. გალაკტიონს მოსწონს ოლიას დაუდგარი ბუნება, სიცოცხლის სიყვარული. «Она была собой»,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 173.

პორი ვესელა, პორი ოცენ გრუტნა»¹.

ამას შემდეგ იტყვის გალაკტიონი, დიდი ხნის შემდეგ, ამჯერად კი თვითნაღიზისა და განსჯის თავი არ აქვს. იგი მთლიანად გადაეშვა სიყვარულის მორევში. დღე ოლიაზე ფიქრით არის გაცისკროვნებული, დამე კი მასზე ოცნებით შესუდრული. გალაკტიონი ოლიათი სენთქავს. ეს კარგად ჩანს პირად ბარათებში. მაგრამ, მოდით, ვიდრე მათზე შეყვარდებოდეთ, ოლიას ცხოვრების გზას გავადევნოთ თვალი.

სტუფიანე და ელისაბედ ოკუჯავეების ოჯახის „იშვიათი პატიოსნება მთელს ქუთაისში იყო ცნობილი“. ასევე «Исключительной революционности этой семьи знали все»². ოლიას უფროსი ძმა მიხეილი – გამოჩენილი პარტიული და სახელმწიფო მოღვაწე – ერთხანს საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტის მდიანად მუშაობდა. ფართო განათლებისა და ცინცხალი ნიჭის მქონეს დიდ პატივს სცემდნენ. ოჯახში მისი კულტი იყო და უმრწემესნიც ძმის კვალს გაჰყვნენ – ძველი ქვეყნის დანგრევა და ახლის აშენება დაისახეს მთავარ მიზნად. ოლიას წერილებსა და დღიურებში ხშირად ფიგურირებს მიხეილის სახელი, მაგალითად, „საყვარელო მიშა! შენ მაინც იყო ახლა აქ. იმდენი კითხვა გამიხნდა, მიხდა ვინმეს ვეკამათო მის გარშემო. მაგრამ ასეთი არაფერ არის აქ. ეს კითხვები ძალიან მაწუხებს. განსაკუთრებით ფრაქციული და ნაციონალური.

შენგან უელი პასუხს ჩემს კითხვებზე. რა ასრის ხარ მათზე? როგორ მიხდა ძალე მივიღო პასუხი“³.

ისიც უნდა ითქვას, რომ დედმამიშვილები ურთიერთისადმი ფანატიკური სიყვარულით იყვნენ გამსჭვალულნი.

ოლიამ 1910 წელს დაამთავრა ქუთაისის ქალთა გიმნაზია და პედაგოგად გაამწესეს ჭიათურაში. აქ მან ძალე მოიპოვა სიყვარული და პატივისცემა. მონაწილეობდა სპექტაკლებში, ხელმძღვანელობდა ლიტერატურულ ჯგუფს, ეწეოდა მარქსიზმის პროპაგანდას. 1912 წლის 23 სექტემბერს დღიურში ჩაუწერია: „მთელი დღე ან სკოლაში ვარ, ან თეატრში“.

1916 წელს მიემგზავრება მოსკოვს და სწავლას აგრძელებს ქალთა უმაღლეს კურსებზე. 1918 წელს დაამთავრა

¹ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 35.

² «Известия ЦК КПСС», 1990, №11, ст. 127.

³ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 61.

სტენისმოყვარეთა კერსები. ოლია მოსკოვში გამართული პირველი შაბათობების აქტიური მონაწილეა.

საგულისხმოა, რომ სწორედ აქ მიიღეს იგი 1917 წ. რსდმპ(ბ) წევრად. ოლია მოსკოვში მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ საქმიანობას ეწევა. 1917 წლის მარტამდე სახალხო განათლების კომისარიატში მუშაობს საქმისმწარმოებლად. 1919 წლის აპრილიდან თითქმის წელიწადნახევარი მოსკოვისა და მოსკოვის ოლქის სამხედრო კომისარიატის განყოფილების გამგეა. 1921 წელს ბრუნდება საქართველოში და სამსახურს იწყებს განათლების სახალხო კომისარიატში. მალე მუშათა და გლეხთა ინსპექციის ინსპექტორად აწინაურებენ. ერთხანს აჭარაშიც მოღვაწეობდა საოლქო კომიტეტის ქალთა განყოფილების გამგედ. 1929-32 წლებში გადასახლებული იყო შუა აზიაში. 1932 წლის ოქტომბრიდან კვლავ თბილისშია. 1937 წელს მეორედ აპატიმრებენ და ჯერ იაროსლაველში იხდის სასჯელს, 1939 წლიდან კი ელადიმირში. მისი უკანასკნელი დღეების შესახებ არაფერი ვიცოდით. ახლახან კი ყველაფერს მოეფინა ნათელი. ოლიას გადასახლების ბოლო ადგილი ორიოდი ყოფილა.

ცრემლიანი გადახვევა: კომუნისტური რეჟიმის დამხობის შემდეგ შესაძლებელი გახდა სუკის მასალების გადათვლიერება. ლიტერატურული მუშეუემის თანამშრომელმა ნინო ხოფერიამ ოლია ოკუჯაიას „საქმეები“ მანყენა. საქალაქში პორტრეტიც იყო ნაკრული (აღბათ სიკედილისწინა). ტყაპუჭიანი, საოცრად დაძაბუნებული მოხუცი ქალი. ნაოჭები, ღარები, ტყავადაკრული ყვრიმალნი... თვალები? სად გაქრა ის ფანტასტიკური თვალები ასე რომ აფრქვევდა გზნებასა და ცეცხლს.

შემძრა ამ პორტრეტმა. სამწუხაროა, რომ ეს „საქმე“ აორთქლდა, თორემ ისიც კი იკმარებდა მავანთა და მავანთა ინკვიზატორობის დასადასტურებლად.

1941 წლის 6 სექტემბერს სსრკ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარს ლ. ა. ბერიას მიუმართავეს თავედაცვის სახელმწიფო კომიტეტისათვის, ი. ბ. სტალინისათვის: - საბჭოთა კავშირსა და გერმანიას შორის საომარი მოქმედების დაწყებასთან დაკავშირებით ყველაზე მეტად გაბოროტებული ნაწილი დამნაშავეებისა პატიმრებს შორის ეწვეიან მარცხმოსურნეობით ავტაცციას. ისინი ესწრაფვიან ციხიდან გაქცევას და პირგამომთხრელი მუშაობის განახლებას.

გიდგენტო 170 კაცის სიას. ისინი დაპატიმრებულნი არიან ტერორისტული, ჯაშუშურ-დივერსიული და სხვაგვარი კონტრრევოლუციური მუშაობისათვის. შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს აუცილებლად მიაჩნია მათი მოსპობა.

ი. ბ. სტალინს იმავე დღესვე მიუღია შესაბამისი გადაწყვეტი-

ლებს. არავითარი გამომიება, არავითარი სასამართლო.

11 სექტემბერს 157 კაცი ორიოლიდან ათი კილომეტრით დაშორებულ შედედევის ტყეში წაუყვანიათ და დაუხერხეთათ. მათ შორის იყო ოლიაც: «№87 – Окуджава Ольга Степановна, 1888 года рождения»¹.

ოლია რეაბილიტირებულია სიკვდილის შემდეგ. როგორც გალაკტიონი წერს: «Никогда она не была троцкисткой. Ленин был знаменем всей ее жизни»².

მართლაც რომ ასე იყო. გაიხსენათ 1918 წლის 31 აგვისტოს ჩანაწერი, ოლია არა მხოლოდ გამეხებულა, არამედ შეშფოთებულაც. იგი უდიდეს ტკივილს განიცდის. „...არ მინდა დავიჯერო. ნუთუ კონტრევოლუციამ მოსკოვამდე მოაღწია? ნუთუ ის ისე ძლიერია, რომ ასე აშკარად და თავხედურად გამოიღის? ნუთუ ლენინი, ლენინი – პროლეტარიატის ბელადი, მძიმედ არის დაჭრილი? ნუთუ ეს არაადამიანური ძალის მქონე ადამიანი, დარიბების ქომაგი, რუსეთის რევოლუციის ხელმძღვანელი – ლენინი დაჭრილია თეთრების მიერ? ნუთუ პროლეტარიატის მტრებს დღესასწაული დაუდგათ? ნუთუ მტრის მიერ გასროლილი ორი ტყვია ჯერ კიდევ მის სხეულშია? ის ტყვიები, რომლებსაც თეთრების ხელი შეეხო. ნუთუ ყველაფერი დამთავრდა? ნუთუ იღუპება რევოლუციის მონაპოვარი?! დაიწყეს პროლეტარიატის ხელმძღვანელების ხოცვა? დღეს პეტროგრადში ჩვენები არიან. ურიცკი მოკლა, ინგლის-საფრანგეთის მთავრობის მიერ მოსყიდულმა სტუდენტმა“³.

სხვათა შორის, არა თუ შეიღები, დედაც – რიგითი დიასახლისი ეთაყვანება ლენინს. 1925 წლის ნოემბრის დამდეგს ელისაბედი მოსკოვსაა. თავის უპირველეს მივალეობად მაგზოიღეუმში მისვლა ჩაეთვლია და ქალიშვილს, ოლიას, თრთოლივით სწერს: „ლენინი უნახე. იმის დანახვაზე ვერც ცრემლი მოვიკავე. ყოველი სხეული მიკანკალედა. როგორც მიინარე, ისე წვეს“⁴.

დავუბრუნდეთ ოლიას დღიურს.

ქალი გულწრფელია. მას სჯერა, რომ პროლეტარიატის დიქტატურა კაცობრიობას ბედნიერებას მოუტანს. ეს იღვა

¹ გ. ლეონიძის სახელობის საქ. ლიტ. მუზეუმში, გალაკტიონ ტაბიძის ფონდი, საქმე №15-21.

² ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 65-66.

³ იქვე, გვ. 126.

⁴ იქვე, გვ. 138.

ბატონობდა ოკუპაციების რევოლუციურ ოჯახში და უმცროსი დაც ამ სულისკვეთებით იზრდებოდა. ოღია გამონაკლისი არ იყო. ღვინის აღმერთებდნენ ათასები, მილიონები...

სხვათა შორის განსხვავებულ დამოკიდებულებას ამჟღავნებდა ხტალინისა და მის სატერაქველმტვიროთელებისადმი. გადასახლებაში საჯაროდ ღანძლაკა თურმე „ბეკლადს“. ამიტომაც სასჯელის ვადა გაუდიდეს. იქნებ ესეც იყო მიზეზი, რომ თავის დროზე ოლიას, როგორც პარტიის წევრის, რეაბილიტაციაზე უარი თქვეს.

ახლა, XXI საუკუნის გადასახელდანი ადვილია განსჯა, მოუღუნების შედარებით სუსტი კვალიფიკაცია. მაშინ კი... ამიტომაც ნუ ვიქნებით მითუთხოვხენი, თავი შევიკავოთ ენაზე მომღარი ცხარე ვითუტებისაგან, მივეყოთ დაღუქტიკის კანონს.

გაგვიგრძელდა საუბარი. ნენთვის კი ამჯერად იმის გარკვევა როდია არსებითი, თუ რამდენად მართალი იყო ოღია. არამედ იმის ხაზგასმა, რომ იგი საოცრად გულწრფელი და ემოციურია. შინაგანად გაუბზარავი და სიმართლისათვის მებრძოლი.

არ შემცდარა გალაკტიონი, როცა მას „დიდი ალაშიანი“ უწოდა. გალაკტიონი მოხიბლული იყო ამ ქალის დემოკრატიული მისწრაფებებით. ცხადია, ამანაც გარკვეული როლი შეასრულა ცოლქმრის ხელიერ დაახლოებაში.

ოღია იმ რხეულთ ეკუთვნის, რომელთაც ძალუძთ უღამაზეს გრანობაში განსაყება. რომელთაც შეუძლიათ თვითშეწირვა. ჭკმზარიტი სიყვარული კი ამგვარ სუარაკსაც მოითხოვს ხოლმე.

„ვისც არ უნდა მეაღერსებოდეს, ვისაც არ უნდა ვუყვარდე, ნემი ხული შეიგრანობს მხოლოდ შავი, ყინულოვანი ვარდის სუნს, – მხოლოდ შენს სიყვარულში, შენს თაყვანისცემაში შევიცნობ გასაფხულის ენაზეს მშვენიერებას და კვტრეტ მარადისობას მთლიანად ევაიღების სურნელში ვარ ჩაფლული. ვითრობი შენი მშვენიერების ნექტრით.“

შენი თვალებით მოწყენილი და ნაზი იები მიმზერენ. გოცნი, ვითრობი და კელაე თაედავიწყებით გოცნი“.

„ძალიან ძნელია უშენობა, გაღ! ტკივილებამდე ძნელია! ცრემლებს ძლივს ვიკაეებ. თურმე, როგორ უგონოდ მყვარებიხარ, სემო გაღ! გოცნი უსასრულოდ... მე შენი მკერდი ცრემლით დაენამე, გაღ, მინდა, ძლიერ, ძლიერ მინდა ჩაგკონო, ისე ძლიერ, რომ...“²

¹ ოღია ოკუპაციას დღურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 161.

² იქვე, გვ. 160.

„კარგად დაიხსომე, – ოლია შენი სიყვარულით არასოდეს არ დაიღლება!“¹

„ძვირფასო გალიკ, გული მეწერება, გული მიყინვარებს – უნდა შეიტყოს შენი ჯანმრთელობის, შენი ცხოვრების ამბავი. გოცნით, გოცნით შენ და შენს ქმნილებებს!“²

„ხო, მე არ ვიღებ შენს წერილებს. ო, მე მიყვარს დუმილი, მაგრამ რარიგ ძნელია მთელი სიცოცხლე ესაუბრო დუმილს. არ გსაყვედურობ. არ არის საჭირო! მაინც მოგწერ და მოგწერ ბარათებს, სანამ ცხოვრების ქარიშხალი სამუდამოდ არ დამიხუჭავს თვალებს“³.

შეუძლებელია ეს სიტყვები გულგრილად წაიკითხო. ჩაცქერი ნაწერს და ასოები თანდათან ფერმკრთალდება, ბურუსში იკარგება. მერე ბურუსიდან ოლიას სახე გამოკრთის. ნიკაპქეშ ცრემლთა ორი ნაკადი ინასკეება. ქალი ღერწამივით ქანაობს...

ოლია უწყველო ტკივილით განიცდიდა გალაკტიონს. მთროთლვარე ბუნების ქალი მარადიული შიშით იყო შეპყრობილი, შიშით გალაკტიონსე.

1927 წლის თებერვალი. გალაკტიონი ბათუმს, შემდეგ კი სოხუმს მიემგზავრება. იგი საგა'საფხულოდ არის გამოწვობილი და ითოშება, რასაც სასოწარკვეთამდე მიჰყავს ოლია. მის დღიურში ჩნდება ჩანაწერი: „როგორც გა'სუთებში იუწყებიან, სოხუმში შენი გამგზავრების დღეს ქარიშხალი არ ყოფილა ზღვაზე, მაგრამ ციოდა. ალბათ, როგორ კანკალებდი. სული მეყინება, როცა ამაზე ვფიქრობ“⁴.

გალაკტიონი მოსკოვში გამოიძახეს. ოლია აეროპორტამდე აცილებს მას. მერე შინ ბრუნდება და იტანჯება კვლავ იმის გამო, რომ შესაძლოა საყვარელი კაცის სიცოცხლეს საფრთხე ელის.

„ძვირფასო გალიკ, გალიკ, შენ მიფრინავ და თან მოგდევს ჩემი სიყვარული, ჩემი დარდი, შიში და ლოცვა – რათა უფალმა დაგიფაროს შენ! შენ უნდა იცოცხლო, დაე, ბედნიერი იყოს ეს გადაფრენა“⁵.

საკმარისია გალაკტიონმა დაიგვიანოს და ოლია ადგილს

¹ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან. 1987, გვ. 69.

² იქვე, გვ. 101.

³ იქვე, გვ. 87.

⁴ იქვე, გვ. 157.

⁵ იქვე, გვ. 156.

ვერ პოელობს.

1934 წელი. 23 იანვარი. უკვე ღამის ოთხი საათია. გალაკტიონი კი არ ჩანს, ოლიას მეტის მოთმენა არ შეუძლია. ქუჩაში გამობრძნის, ეძებს. გალაკტიონი მაინც არ ჩანს. იქნებ დაბრუნდა?.. არა, ოთახი ნაბნელებულია... ამჯერად მიყრუებული ქუჩაბანდიც მოიხილა. კელაყ შინისკენ მისიწრაფვის. როგორ დათრგუნოს შიში? გალაკტიონის ღექსთა რუსულ პოეზიებს ჩაუჯდა. თარგმანი რიგანი გამოდის. ეს იმიტომაც, რომ აგონებულია, უსომოდ იტანჯება. თარგმნის და თითქოს გალაკტიონს ესაუბრება.

რა არ წარმოიდგინა: „ძვირფასო გალკ! ვეგებ შენ დაჭრილი ხარ, ან იქნებ ბორატმოქმედებმა გაგიტყუეს გაძარცვის მიზნით და გაწამებენ. გალკ! გალკ, ვიცოდე მაინც და, როგორც გრიგალი, ისე დავესხმიდი მათ თავს, დაგიხსნიდი შენ. გალკ! იქნებ მანქანის ქვეშ წავარდი? გალკ, გალკ ვეკირი, გეძახი ხემათის და ქასუხი კი არ ისმის“.

ან კიდევ: გალაკტიონი სომხეთს გაემგზავრა. მეორე დღეს ოლიამ შეიტყო, რომ თბილის-ერევნის ხაზზე ავარია მოხდა. იგი შეშლილივით გარსბის სადგურში. ავარია საბარგო მატარებელს მოსვლია. მაიღობა დმერთს, გალაკტიონი გადარჩა, გადარჩა ოლიაც.

არა, ეს არ არის ჩვეულებრივი ტრფობა!

განცდა უმაღლეს მწვერვალამდე მისული. შემდეგ ალბათ ან ანგელოზებს უნდა გაუწვდინო ხელი, ანდა უფსკრულში გადაიხეხო. ამგვარ სულიერ აფორიაქებას სიგეჟემდე მისვლას უწოდებენ. თუმცა, ყველაზე სუსტად მაინც ოლიამ განსაზღვრა – „უგანო სიყვარული“.

ოლიას ატყევეებს გალაკტიონი როგორც მამაკაცი თავისი ფიზიკური და სულიერი სიმშვენიერით. იგი არანაკლებ აღტაცებულია მეუღლის პოეზიით. უფრო მეტიც, ოლიას გაგებით, გალაკტიონში თავმოყრილია ყველაფერი, რაც მას სინამდვილესა თუ ოცნებაში იტაცებს. გალაკტიონის სიყვარული მხოლოდ ინდივიდის სიყვარული როდია, არამედ კაცობრიობის, თვით სიცოცხლის. „მე მენევენება – თითქოს მწეანე მდელოზე ვდგავარ, რომელიც მოჰყენილია წითელი, ვარდისფერი, იისფერი, ლურჯი, თეთრი, ყვითელი, ცისფერი და ათასფერი მინდურის ყვავილებით. ისინი ნელა ირხევიან ჩემს ირგვლივ, ცულქი ნიაფი ეთამაშება ბაღახებსა და ყვავილებს, ისინი კი ნაზად და ნაღულიანად დღლავენ.“

² ოლია ოკუჯაგას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987 გვ. 159.

მუხიბა და ბაქრაძე

და ელექტივე ეს ხომ შენა ხარ, შენ ჩემო ძვირფასო გალიკა!¹
ერთ ხატში მოვლი სამყარო განივთდა.

როცა გული საესეა სიყვარულით, ეველაფერი შენს განცდას
ესაფეხებურება. საგნები და პიროვნებები საყვარელ ადამიანს
ემსგავსებთან, მძღაფრობს პარადული და შედარება. ოლიასაც
ასე ემართება. იგი უსბეკეთშია. პირველად ნახა აქლემების
ქარავანი და ერთი აქლემი გალაკტიონს მიაშგაგახა. მას „გალა-
პოეტი“ შეარქვა

მხოლოდ დიდ სიყვარულს შეუძლია ასე. მხოლოდ ჭეშმარიტ
მოჯნურს ძაღლუმს ამაღლებულსა და კომიკურს შორის გადებულ
ბეჭვის ხილზე თავისუფლად გაიაროს.

პოეტის გონება სხვაგვარად არის მომართული. მგოსანი
აღნიშნავს იმას, რაც ჩვეულებრივი მოკვლავისათვის შეუქმნეველია.
რამდენიმე შტრიხში დასრულებულ პორტრეტს ჭკრეტს, ნახვეარი
ტონებით სრულ მელოდიას ადადგენს და ა. შ. ეს კი მხოლოდ
ბუნებრივი ნიჭის წყალობა როდია, არამედ სისტემატური და
შეუწყვეტელი ვარჯიშისა, მუშაობისა.

როგორც ნანს, გალაკტიონსა და ოლიას სინამდვილის
ოიპრესიონისტული აღქმაც აკავშირებდა.

ერთ ბარათში ოლია წერს: „გახსოვს სკამი, მესამე წყაროსთან
ფრთაგაშლილ და ნაღვლიან ნაძვის ხის ქვეშ, რომელსაც
„ბაირონს“ ვეძახდით?“

მიაქციეთ ყურადღება, ნაძვის ხე ბაირონის ასოციაციას
იწვევს ან პირუეკუ. მთავარი ისაა, რომ ცოლ-ქმარი ერთნაირად
ჭკრეტენ და იასრებენ.

ცხოვრებამ ძლიერ დაუხლართა გზები ოლიას, არაერთხელ
მოწყეიტა გალაკტიონს, მაგრამ მეუღლეები მაინც ერთად
არიან ფიქრებით, ოცნებებით, მისწრაფებებით, შემოქმედებით.
გაუჭირდება ოლიას და გალაკტიონს მოუხმობს.

- რუსეთის მკაცრი საღამო. ოლიას სულში სღვათა
მირიადები აბორგებულან. ისინი ღმუიან, შფოთავენ, ქეითინებენ.
ქალს მეუღრო საგანე ენატრება და ოცნებით გალაკტიონისაკენ
მიიქრის. ხუჭავს თვალებს და ბედნიერია. „მესმის შენი თბილი
აღერსიანი ხმა. ვგრძნობ შენს სიახლოვეს, ჩემო ძვირფასო გალ,
და სათნოება, სიმშვიდე და იმედი ეუფლება ჩემს არსებას“².

გალაკტიონისა და ოლიას ურთიერთობა გაცილებით ღრმა
და მრავალმხრივია, ვიდრე ჩვეულებრივი მეუღლეებისა.

¹ ოლია ოჯუჯაევას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან,
1987. გვ. 161.

² იქვე, გვ. 102.

ოლია გალაკტიონის ლექსების პირველი მსმენელი და კრიტიკოსია. იგი წერს: „...უდავოდ, რა თქმა უნდა, თავად პოეტი უნდა იყო, რომ შეიცნო პოეზიის ავი და კარგი. ანუ გესმოდეს პოეტისა, მისი პოეზიისა.

კრიტიკოსს ძალია უნდა შესწევდეს, უნიჭიერესი პოეტის ლექსებში აღმოაჩინოს ძვირფასი განძის ის შენაკადები, რომლებიც მიმალულია მის ქმნილებებში – სახელდობრ – გალიკის თხზულებებში!¹

ოლიას ნამდვილად შეუძლია ეს.

გალაკტიონს ხიბლავს ოლიას ანალიტიკური გონება, ფართო განათლება, პოეტური თრთოლევა. შემთხვევითი როდია, რომ 1917 წელს სწორედ მას სთხოვს რუსული წიგნისათვის წინასიტყვაობის დაწერას.

ხუმორიანილი ნაწვევები პირადი ბარათებიდან და დღიურებიდან ნათელი დადასტურებაა ოლიას პოეტობასა და მაინც, გული არ გეითმენს, კიდევ ორიოდ ადგილს არ დავესესხოთ: „ჩემო ძვირფასო, ძვირფასო გალკ!

ირველივე ყინულის ლოდუები ბრჭყვიალებენ და აღმასებად იცრემლებიან. მაშ, ახლოა გაზაფხული!

გაზუთში წაეკითხე, რომ მანდ, შენთან, საქართველოში, თბილა 20-25 გრადუსია სითბო. თესვა დაიწყო, აყვავდა ნუში და ა. შ.

დამიკოცნე მაგ გაზაფხულის ფერადოვანი შემოობიჯება!²

ამ ბოლო ფრაზას თვით გალაკტიონიც სიამოვნებით მოაწერდა ხელს.

განა სწორედ მხატვრულობითა და განცდის უშუალოებით არ გეხიბლავს შემდეგი ჩანაწერიც?

„...აღერსიანი ღაჟვარდოვანი ზღვა მშვიდად და ნაზად ეწურჩულებოდა ნაპირს. ქათქათა ზღვის ქაფის ღენაქით დამშვენებული ბრჭყვიალა ნაირფერი კენჭები კი ძილისპირულს უგალობდნენ გალკს.

წინარად, წინარად იყავი, ზღვავე, და ნაზი აღერსით დაამშვიდე ჩემი გალკი!³

გალაკტიონი ცნობდა მეუღლის მწვერლოურ ნიჭს. მოსწონდა მისი თარგმანები; დარწმუნებული იყო, თუ ოლია მოინდომებდა, კარგ მხატვრულ ნაწარმოებებსაც შექმნიდა. ერთ ბარათში იგი აღნიშნავს: „ეერ წარმოიდგენ, რაგვარად მიყვარს შენი წერილების კითხვა. მე რომ შენს ადგილას ვიყო, დავიწყებდი კარგი, ხალისიანი სიცოცხლით, ახალგაზრდა ენერგიით, მზით

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 532.

² გ. ლეონიძის სახ. ლიტერატურის მუზეუმი, გ. ტაბიძის არქივი, საქმე №36.

და მსუბუქი მელანხოლიით საესე ნოველების წერას და გავიმარჯვებდი კიდევ“¹.

მოულოდნელი როდია, რომ 1927 წელს ცოლ-ქმარს შეერთებული ძალით რომანის დაწერა განუზრახავთ. ხელშეკრულებაჲ კი შეუდგენიათ: „ჩვენ ქვემოთ ამისა ხელისმომწერნი, ოღია ოკუჯავა და გალაკტიონ ტაბიძე, ვსდებთ ხელშეკრულებას შესახებ მას შინა, რომ სექტემბრის პირველ რიცხვებიდან ვიწყებთ ერთად სალიტერატურო შრომას, ამ შემთხვევაში რომანის წერას. თუ რომელიმე ჩვენგანმა ან დაუდევრობა, ან წინასწარ განზრახულობით, ერთი სიტყვით, არა პატივსაცემი მიზეზის გამო დაარღვია ეს ხელშეკრულება, დამრღვევი მხარე გადაიხდის ჯარიმას 300 (სამასი) მანეთს მეორე მხარის სასარგებლოდ სამი თვის განმავლობაში“².

ხელშეკრულება ბორჯომში არის შედგენილი, სადაც ოღია ისვენებდა და გალაკტიონი რამდენიმე დღით ჩავიდა.

იღგა სეიმისა და ამაღლების წამები, წყობები, საათები. ოღია უკეთ ამბობს: „გახსოვს, როგორი სიხარულით მოგვხვია სიყვარულის მშვენიერმა ქალღმერთმა ხელი, ნახად გაგვახვია შრომანებით მოყვნილ დოღბანდში და გეიწურნიწლა: „განიშნით“. ჩვენ ორივენი დაქმუნჯდით, გვეშინოდა ჩვენი გრძნობების სიმების შეხებისა“³.

და იმ ზღაპრულ დღეებში იყო:

ცაში გაყრენა,

უზარმაზარ მიზნებზე საუბარი,
იმელები,

ბავშვური გულუბრყვილობაც.

და, რაც მთავარია, საოცარი გულწრფელობა და უმწიკველობა.

მერე გალაკტიონი თბილისს დაბრუნდა, „გადაერია ბახუსის აღებს“ და ამ ხელშეკრულებას სხვაგვარი მინაწერებიც გაუწინდა.

ჩვენთვის უცნობია, როგორ უნდა წარმართულიყო ერთობლივი შრომა. მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ მიუღწევეთა მაღალ ინტელექტსა და გემოვნებას, ლირიკულ ბუნებასა და მოვლენების ჭკრეტის ერთნაირ უნარს, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ მათ ძმები გონკურების თხზვის მეთოდი უნდა აერჩიათ.

თანაავტორობა არ შედგა. (სექტემბერში ოღია კვლავ ბორჯომშია). მაგრამ ამჯერად ეს როდია თავიდათავე. ხსენებულნი დოკუმენტი სულიერი და გონებრივი შერწყმის დადასტურებაა.

ოღიამ კარგად იცოდა გალაკტიონის ფასი, იცოდა, რომ

¹ ოღია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987,

გალაკტიონი კაცობრიობას ეკუთვნის, რომ იგი საუკუნეთა ბინადარია. „დიდი მოკრძალებით ნაივლი „კომუნისტის“ სტამბის წინ. იქ მისი ნაწერები იბეჭდება, ახლამწყობის მარჯვე ხელი სიყვარულით აწეობს მის სიტყვებს. ცეცხლად ვარ სიხარულითაგან. შიში მიპყრობს, ვაითუ ეველაფერი იხე არ არის, როგორც საჭიროა, საშინელებაა! რა იციან მათ, რომ ბუკდავენ ეველაზე უდიდეს, ეველაზე ძვირფას სულის გენიას ნეთუ გათავებენ, ნასწვლებიან მას მკითხველები“!

რაც მთავარია, დასვენა გალაკტიონის სიდიადეზე ოღიას სხვათა გაკლენით, ხაზოგადობებრივი აზრის „უწოდლის შედეგად კი არ გამოაქვს, არამედ უშუალოდ ღექსთა შესწავლის საფუძველზე. „მინდა შთაეინთქა გალკის ღექსების ოქროსფერ შემოდგომაში და მესმოდეს მისი ნანგის ნაწი ნურნული“².

„გუხევეით და გკოცნით შენ და შენს ღექსებს, როგორ თაყვანაუწყებით მკვარებისხარო თქვენს!“³

ოღია აღტაცებულია მეუღლის ფენომენალური მახსოვრობით. თუთონაა მოწმე, გალაკტიონმა მხოლოდ ერთხელ წაიკითხა ბუჩინის ღექსი „ახლამი“ და იმ წამსვე უშეცდამოდ წარმოთქვა.

ოღია ეხმარება გალაკტიონის ლიტერატურულ საქმიანობაში. სისტემაში მოიყავს ნანაწერები, ახუსტებს ბიბლიოგრაფიას, აანალიზებს კრიტიკულ ნაწარმოებებს, შეკლის წიგნის შედგენაში...

1934 წლის 19 აპრილს ოღიას დღიურში ნაუწერია: „დღეს მე და გაღმა დაეჭვით, ცალკე ღექსებად დაეკავით და ფურცლებზე დაეაწებეთ „პაციფიზმი“ – ვამზადებთ მასალებს ახალი აკადემიური გამოცემისათვის (ხაქართველოს სახელმწიფო გამომცემლობა), დამის სამ საათამდე ვიმუშავეთ“⁴.

მეორე ნანაწერი: „...გაღამ მითხრა, რომ მას უნდა დაახარისხოს და მოაწერიოს საბუბილო მასალები: გაზეთები, წიგნები, მისაღმებები. ჩვენ ავიღეთ მთელი ეს მასალა, დაეალაგეთ თეებების მიხედვით და გადაეკითხეთ. მე ეკარნახობდი, გალა კი ადგენდა სიას“⁵.

ახევე საგულისხმოა ოღიას შემდეგი ცნობა: „ეკითხულობთ

¹ ოღია ოქუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987,

გვ. 72.

² ოქუჯ. გვ. 96.

³ ოქუჯ. გვ. 133.

⁴ ოქუჯ. გვ. 92.

⁵ ოქუჯ. გვ. 84.

პროფ. ერნსტ შეიშანის „ესთეტიკას“ და ვარჩევთ მას“.

ოლია უსიარებს გალაკტიონს თავის შთაბეჭდილებებს მიმდინარე ლიტერატურულ პროცესებსა და უმნიშვნელოვანეს სასოგადოებრივ მოვლენებზე. ურჩევს წასაკითხ წიგნებს. ერთ წერილში ფეტიის პოეზიას უქებს და გალაკტიონიც საჭიროდ თვლის, ყურად იღოს თავისი „ლიტერატურული სინდისის“ მოსახრება. «Признаться, я им никогда в своей жизни не интересовался, но сейчас я приобрел его сочинения, прочту непременно»¹.

გადასახლებიდან გამოგზავნილ ბარათებში ოლია სთხოვს გალაკტიონს, შეიძინოს ვერესაევის „როგორ მუშაობდა გოგოლი“². პოეტ მის თხზულებანი და სხვ.

როგორც ეხედავთ, გალაკტიონისა და ოლიას ურთიერთობა სულის თანახმიარობას და ინტელექტუალურ სიახლოვესაც უყრდნობა. ამიტომაც არის მათი მეგობრობა, სიყვარული ესოდენ ძირმაგარი.

ოლია იმასაც კარგად გრძნობს, რომ გალაკტიონი დიდი ბაჟშეია.

მას გააფრთხილება, სითბო, აღერსი სჭირდება. თავისი არსებობის ერთ-ერთ გამართლებასაც გალაკტიონზე ზრუნვასა და მისი პოეტური ცეცხლის აგიზგიზებაში ხედავს.

გადასახლებაში, უკიდურეს გაჭირვებაში მყოფი ოლია ისევ და ისევ გალაკტიონის ჯანმრთელობაზე ფიქრობს: „მე გთხოვდი შენ, ჩვენებოდი შინაგან და ნერეულ დაავადებათა ექიმს. არა, უბრალოდ კი არ ჩვენებოდი, სერიოზულად გემკურნალა, წასუღიყავი სანატორიუმში. ამის გარდა, საჭიროა კარგად გამოიკვლიო გული, თირკმელები, გააკეთებინო ანალიზები, რათა გაირკვეს თირკმელების მდგომარეობა.“

რას ჭამ? როგორ იკვებები? გაქვს კი თავის დროზე საჭმელი? სუფთა ჩასაცემელი, თეთრეული და ყველაფერი, რაც აუცილებელია?

ჩემო ძვირფასო, როგორც ვდარდობ, როგორ ვდარდობ შენზე. ასე მგონია, თავის დროზე არაფერი გაქვს – სიმშვიდე, სიმყუდროვე. მინდა, რომ არ გჭირდებოდეს არაფერზე ფიქრი და ზრუნვა. როგორ მსურს, ვიყო შენს გვერდით, რათა გქონდეს ყველაფერი აუცილებელი იმისთვის, რომ სრულყოფილად დაისვენო, იმკურნალო და შემდეგ ხელახლა შეუდგე შემოქმედებით შრომას.

ასე არ შეიძლება ჩემო კარგო, უნდა იფიქრო ჯანმრთელობაზე

¹ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 85.

² იქვე, გვ. 157-158.

და ისე მოიქცე, როგორც მე გწერ. გააკეთე ეს ნემი ხათრით, თუ გინდა, რომ შეძლებ კარგად იმუშაო. შენ პატარა ბავშვივითა ხარ, სრულებით ვერ ერკვევი პრაქტიკულ საკითხებში და მე გული მტკივა, გული მტკივა, რომ არ შეგიძლია, მიხედო შენს თავს.

4 ივლისს მე ისევ მივიღე სამასი მანეთი. მერიდებია, ამდენ თანხას რომ მიგზავნი. შენ კი, აღბათ, უარს ამბობ ყველაზე აუცილებელზეც კი, ვგების, ნემი გულისთვის, 'შიმშილობ კიდევ?' მაშინ ნაკლები გამომიგზავნე, გემუდარები!¹

ოღია მზად იყო ყველაფერი შეეწირა გალაკტიონისათვის. ამ მხრივ იგი უთუოდ წააგავს XVIII საუკუნის არცთუ უცნობი მწერლის აენრის შტიგლიცის მეუღლეს – შარლოტას. შარლოტას გაგიჟებით უყვარდა ქმარი. სჯეროდა, რომ აენრისი გენიოსი იყო, რომელსაც ანთება სჭირდება. ამ მიზნით მრავალ საშუალებას მიმართა, მაგრამ სასურველ შედეგს მაინც ვერ მიაღწია. მაშინ სრულიად გააზრებულად ხანჯლით გაიპო გული, რათა ამ ტრაგედიით შეერყია აენრისის მოღვაწეობა და გამოეღვიძებინა მისი მთელენამრე ძალები.

ოღიას არ დასჭირვებია ასეთი ნაბიჯის გადადგმა, რადგან მისი შეუღლე ნაღდი გენიოსი იყო, მაგრამ თუ ვითარება მოითხოვდა, შეეძლო მტლად დადებოდა გალაკტიონს.

ოღიას ნაწაწერებს, როცა ვკითხულობ, ისეთი 'შთაბეჭდილება' მიხდებია, თითქოს გალაკტიონის აზრთა დინებას მიყუყუბი. აშკარად იგრძნობა ფაქტებისა და მოვლენებისადმი გალაკტიონისეული მიდგომა: რეალობის პოეტური აღწერა, ამაზრუნე ყოფითი დეტალების შეფარვით გამოხატვა, ზოგჯერ არაზუსტი კვალიფიკაცია საკუთარი ბიოგრაფიული მომენტისა, ფიცხი შეფასება და ა. შ.

ყოველივე ეს ორი პიროვნების დიფერენციის დადასტურებაა.

უნდა ვერწმუნოთ იმათ, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ჭეშმარიტი სიყვარული მკაცრად იერარქიულია. ოღიას ბევრი ვინმე და რამე უყვარდა, მაგრამ ყველაზე მაღალ საფეხურზე მაინც გალაკტიონი იდგა. გალაკტიონის სიყვარული ძალას მატებდა, რათა მრავალი გასაჭირისა და დარტყმისათვის გაეძლო. უბინაობა, ხშირი ავადმყოფობა, გადასახლება უზბეკეთში, გადასახლება რუსეთში... და იგი მაინც არ ეცემა, რადგან ჰყავს გალაკტიონი – სიყვარულის უმაღლესი გამოვლინება.

ამბობენ: შეყვარებულები ძალზე გვანან ერთმანეთსო. მართლაც, მაგრამ პოეტის სიყვარული მაინც სხვა არის,

¹ გ. ტაბიძე, ოხზ., ტ. XII, გვ. 501.

გალაკტიონისა კი მით უფრო.

გალაკტიონისათვის ტრფობა სისხლიდან დაცლაც არის და ძალით აღვხეობაც, ტანჯვაც და ნეტარებაც.

ამ გრძნობამ ძირფეხებიანად შესძრა იგი. ოლიას გარეშე ცხოვრებას ფერი და ხილამაზე ეკარგება. „მას შემდეგ, რაც შენ წადი, რაღაც საშინელება სიცალიერემ მოიცვა მთელი წემი არსება... სიცალიერემ, რომლის განადგურებას არ ვიცი, რანაირი მღვთმარეობა შესძლებს და რა არის მისი წაშალი? როდესაც შენ აქ იყავი, მე შემეძლო დამენახე შენ... წემთვის უბრალო შენს ახლო ყოფნა საკმარისი იყო, რომ შენს გარდა არაფერზე არ მეფიქრა. როდესაც მწარე ფიქრები, სევდიანი და სასოწარკვეთილი სულიერი განწყობილება შემეპყრობდა, მე მოეპროდი შენსკენ...“¹

სატრფოს სიახლოვე ძალას მატებს. ამადლებს და აკეთილშობილებს, სიშორეს კი სასოწარკვეთამდე მიყავს. „სადა ხარ ეხლა, ოლიონ! რომ იცოდე, რანაირ მღვთმარეობაში ვარ... ისე მინდა ეხლა შენს ახლოს ვიყო, შენს სუთქვას ვგრძნობდე, მაგრამ ყველაფერი ეს ისეა შესაძლებელი, როგორც ცისა და დედამიწის შეერთება“².

გალაკტიონი ბედნიერია, რადგან მას აღმერთებენ. სოფჯერ კითხულობს: „ოლიონ, მითხარი, გიყვარვარ ძველებურად? მე მგონია, არა!.. ჩემგვარი კაცი განა შეიძლება ვისმეს უყვარდეს?“ ეს ოლიას გრძნობის შეუფასებელობა როდია. აქ გამოსჭვივის უპიროფასესი ქალის კიდევ ერთი მისალოდნელი აღსარებით ტკობის სურვილი. მეორე მხრივ, ეს საბაბია, რათა საკუთარი გრძნობა უფრო მძაფრად გამოხატოს. „მე ვერ წარმომიდგენია, რომ მე და ღოლი ერთმანეთს დაეცილდებით როდისმე, რაღაც ძნელი წარმოსადგენია ეს. შენ როგორ ფიქრობ, ოლიონ. მომწერე, ოლიონ, თუ რანაირად და როგორ გიყვარვარ, რისთვის გიყვარვარ... ყველაფერი, ყველაფერი მომწერე... რას იზამ, ოლიონ, მე რომ მოვკვდე? მაგალითად, მოვკვდი და აღარაა ქვეყანაზე გაღონი. მოკვდა საწყალი გაღონი და დაასაფლავეს. რას იზამ მაშინ? მოხდა ისე, რომ მე მოვკვდი სადღაც შორს, ცივ ქვეყანაში, ან მოვკვდი სასიზღარო და სამარცხვინო სიკვდილით... მოკვდა გაღონი ძაღლივით. რას იზამ, ჩმოკლინ? იტირებ თუ არ იტირებ? წემო ძვირფასო, ერთადერთო მეგობარო, ერთადერთო ნუგეშო და დიდო ადამიანო, წემო ჩმოკლინ, წემო პატარა ჩმოკლინ... დეე, ნუ გეყვარები, მაგრამ ნურასდროს ცუდს ნუ გაიფიქრებ და ნუ იტყვი ჩემზე. გებრალეობადეს შენი საწყალი გაღონი, შენი მუღამ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 499.

² იქვე, გვ. 510-511.

მოყვარული მგოსანი გალონი. გალონიმა შენ ბევრი გაწყენინა, მაგრამ გალონი ცუდი ბიჭი როდია, — გალონს შენ ძალიან, ძალიან უყვარხარ¹.

ჩვენ გვესმის ნაღდი სიყვარულისაგან შექმნილი ბავშვისა და ამავ დროს ჭეშმარიტი მამაკაცის აღსარება.

სხვა წერილებში კიდევ გალაკტიონი ენის მოჩლექით, პატარასავით ეტიტინება გულისსწორს. ესეც დიდი გრძნობის სიწმინდისა და უშუალობის გამოხატულებაა.

ძნელი არ არის იმის შემჩნევა, რომ გალაკტიონის აღრინდელი ბარათებიდან რომანტიკოსის განცდები ჟონავს. საზოგადოებასთან კონფლიქტში მყოფი პოეტი სიყვარულში ეძებს ბედნიერებას.

ზემოთ ციტირებული სტრიქონები 1913 და 1914 წლებში არის დაწერილი. ხომ არ განელდა ეს ცეცხლი დროთა განმავლობაში?

აი, ნაწვეტი 1929 წლის ბარათიდან: „მე არავისში არ გავცლი ერთ ძვირფასს, ყველაზე უფრო საყვარელ ადამიანს, ოლიას“².

ოლია ის წიგნი როდია, რომლისადმი ინტერესი ერთი წაკითხვით ამოიწურება. მასში ბევრია შესაცნობი და მარადიული. გალაკტიონს თავისუფლად შეეძლო გაემეორებინა პოლ ვალერის „აფორიზმი“; მე შენ მიყვარხარ, — ე. ი. მე შენ არ გიცნობ. რაც მთავარია, ოლია გალაკტიონის თანამდევი უკვდავი სულია.

30-იანი წლების ავბედითმა ქარიშხალმა მეუღლენი საბოლოოდ დააშორიშორა. გაეიხსენოთ ამ ფაქტით უკიდურესად გაწამებული გალაკტიონის პოეტური ამოოხვრა:

*„ცხოვრების ეტლის სადარბეგლი
საცაა გავა მატარებელი.
მიემგზავრება იმედი ჩემი
ბედის ვარსკვლავის სადარბეგლი.*

*ვიცი, ამ წასვლას რაც ეწოდება, —
რა საჭიროა ეხლა გოდება.
მატარებლისგან როს მიმიღია
ან თანაგრძნობა ან შეცოდება?*

*მატარებელი თვლემს, როგორც ლავა.
მატარებელი ხუთ წუთში გავა,
ვინც სხვებს აცილებს, დროა ჩასვლისა,*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 535.

² იქვე, ტ. IV, გვ. 151-152.

მატარებელი ხუთ წუთში გაეა.

აჰა, დაიძრა რკინის ბორბლები,
მიუღევე ვაგონებს, მახრობს გრძნობები.
გემშვიდობები სამარადისოდ,
სამარადისოდ გემშვიდობები!

ნეტა ასეთი რად მერგო ბედი, —
ყოველჯამს ვკარგო თითო იმედი,
გამოსალმების ხელოვნებისთვის
ნუთუ არეინ არს პოეტის მეტი?!”

იმ წლებში, როცა მე უშუალოდ გალაკტიონთან ვიზრდებოდი, ბევრი რამ მსმენია ბიძაჩემისაგან ქუთაისისა და სოხუმის, პეტერბურგისა და პარიზის შესახებ. ჰყვებოდა სერისოზულად, არცთუ იშვიათად თვალეში ჩამდგარი უდაბნოს სევდით; ჰყვებოდა ხანაც იუმორითა და მისთვის ჩვეული ჩაქირქილებით, სოგჯერ ნაკლებ ნაღდი ქერიოკული პათოსითაც. იგონებდა ლიტერატურულ ბატალიებს, პიკანტურ ამბებს, ამხანაგებსა და ნათესაეებს. მაგრამ არ მახსოვს, რომ სიტყვა დასცდენოდეს ოლია ოკუჯავასთან ურთიერთობაზე, თავის უკიდუგანო სიყვარულზე. ეს ალბათ უმთავრესად იმით აიხსნება, რომ გალაკტიონს აქონდა მეორე სამყარო. მისთვის ძვირფასი პიროვნებებით დ პიროვნებათა მისეული მოდელებით დასახლებული. ამ სამყაროს კარი ყველასათვის დახშული იყო. გალაკტიონმა ოლიას სიყვარულიც ამ მეორე, სანუკუარი სამყაროს ზღუდეებში მოაქცია; მის ცისფერ სასახლეში მხოლოდ ორნი იყვნენ და მესამის თუნდაც შემთხვევითი შეხედვა პირველი თოვლის სისპეტაკესა და უბიწოებას დაუკარგავდა მათ გრძნობას. ამიტომაც დუმდა გალაკტიონი. ამიტომაც უფრთხოდა ამ ამალღებულ სიყვარულზე საუბარს. გალაკტიონისა და ოლიას ტრფობა რჩება როგორც უმძაფრესი პოემა.

არ ვიცი, ვის როგორ ესმის ერთგულება. ერთი რამ კი დაბუჯითებით შემძილია ვთქვა: გალაკტიონი სამარის კარამდე ოლიას უერთგულეს და ფიცხელ რაინდად დარჩა.

ნუ შეეცდება ოპონენტი ყოფითი დეტალებით ჩემს შეცბუნებას. კონკრეტული ფაქტი ყოველთვის როდია ჭეშმარიტების მღადადებელი, სიცოცხლის შენარჩუნებისათვის გადადგმული ესა

¹ მათი ცალკე წიგნად გამოცემით ლ. სანაძემ და ლ. მე-გრელიშვილმა დიდად შეუწვეეს ხელი გალაკტიონოლოგიის განვითარებას.

თუ ის ნაბიჯი ძლიერ ფრთხილ და ხიდრმისეულ კვალიფიკაციას მოითხოვს.

იქნებ არც იმის აღნიშვნა იყოს 'ხედმეტი, რომ ოლიას ჩანაწერებმა და დღიურებმა თუ წყნამდუ მოაღწია, ეს გალაკტიონის დამსახურებაა! დამსახურება! კო, ცოტა უხერხულად ჟღერს ეს სიტყვა მიცემულ კონტექსტში, მაგრამ ამას ნუ გამოვიყვადებთ. მხედველობაში თუ მივიღებთ სისხლის წვიმების ეპოქის თავისებურებას, იმასაც თუ გავითვალისწინებთ, როგორ არბუქდნენ რეპრესირებულთა ოჯახებს, გალაკტიონის საქციელი მართლაც გამირობად წარმოიხსენება. ნებისმიერ დროს შეეძლოთ მისი ბინის განხრეკა და თუ რა შედეგი მოსვეებოდა ამგვარ „სტუმრობას“, ცხად'სე ცხადია.

გალაკტიონი კი არ კრთება. ინახავს ოლიას ყველა ჩანაწერს, ნივთს, საგანს და თვალის წინივით უფრთხილდება.

პოეტის დაღუპვის შემდეგ, როცა მის კაბინეტს ვაღაგებდით, კარადის ქვედა თაროზე უსარმაზარი საქალაღდე ვიპოვეთ. მასში ღია ბარათები იყო შექუნილი. ისინი შექვსებელი აღმოიხსნდა. ჩანს, პირველ გვერდზე მოთავსებული საუცხოო რეპროდუქციების გამო შეუძენია ოლიას. მსგავსი ბარათები ათიათასობით იბეჭდებოდა. არავითარი „ლიტერატურული ღირებულება“. გალაკტიონს კი მაინც შეუნახავს, რადგან ისინი ოლიას ხელშენახები იყო. აქვე იყო კარზე მისაკრავი პატარა სპილენძის ფირფიტა წარწერით: *Оля Окуджавы*.

ეს ნივთები, რვეულები, წიგნები, მხოლოდ წარსულს კი არ ახსენებდა გალაკტიონს, არამედ ძალას მატებდა და ზოგჯერ პოეტურ ასოციაციებსაც იწვევდა.

გალაკტიონს უყვარს! მაგრამ ამის თქმა ცოტაა. არსებითი მაინც ის არის, თუ რას აძლევს სიყვარული გალაკტიონს, როგორ მოქმედებს მის პიროვნულ თვისებებსა და პოეტურ ნერვზე.

ერთ ბარათში გალაკტიონი ოლიას ატყობინებს „...პატარა ღექსი დავსწერე, რომელიც მსურს შენ მოგიძღვნა... ღექსს მალე დაებეჭდავ“².

ოლია გალაკტიონის მუზა იყო, შთაგონების წყარო. მარტო

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 517.

² ღექსი 'შეთხუელი 1917 წელს. ჩანაწერი გაცილებით გვიანღდე ღია. საყურადღებოა ისიც, რომ ამ ჩანაწერში რამღენიმე სიტყვა შეცვლილია. კანონიკურ ტექსტში იკითხება არა „მსუო ღეთისმშობლო“, არამედ „მსუო თიბათისა“, ასევე „ხანმა საშინელმა“ შეცვალა ხინტაგმით „ხანმა უნდობარმა“.

„უკანასკნელი მატარებელი“ და „მზეო თიბათვისა“ რად ღირს.

1921 წლის 24 მაისს გალაკტიონს დღიურში ჩაუწერია; მე ოღია შემდეგი ლექსით გააცვიფრე რუსეთს:

*„მზეო თიბათვისა, მზეო – ღეთისმშობელო,
ლოცვად მეხლმოყრელი გრაალს შევედრები.
იგი, ვინც მიყვარდა დიდი სიყვარულით,
ფრთებით დაიფარე – ამას გვედრები.
ტანჯვა-განსაცდელში თვალნი მიკურადენ,
სუელი მოაგლინე ისევ შენმიერი,
დილა გაუთენე ისევ ციურიდან,
სუელი უმანკოთა მივც მშვენიერი.
ხანამ საშინელმა, გზა რომ შეგლება,
უხვად მოიტანა სისხლი და ცრემლები,
მთაფრი ქარტეხილი მას ნუ შეეხება,
მზეო თიბათვისა ამას გვედრები!“*

იგი აქ არის, ტყვილისშია, მაშასადამე, ისმინა თუ არა ღეთისმშობელმა ჩემი ვედრება? აი, რა არის გამოსარკვევი. ეს ლექსი ხომ მას შეეხება“.

ოლიას დამსახურების წარმოსაჩენად მხოლოდ მიძღვნილი ლექსების ჩამოთვლა არ იკმარებს. უძვირფასეს ადამიანთან შეხვედრამ და ყოფნამ შეიძლება სწორედ მედიტაციური თუ პატრიოტული ლირიკის შედევრთა დაბადებას მისცეს ბიძგი. ჰუმანიტარული სიყვარული ადამიანის პოტენციურ შესაძლებლობებს მკაფიოდ ამჟღავნებს, უდიდეს ზეგავლენას ახდენს პიროვნებაზე, რაც ნაირგვარად აისახება მის ყოფასა და შემოქმედებაში.

პარადოქსად ნუ მოგეჩვენებათ და გალაკტიონი, რომელიც თითქმის ყველას გაურბის და ოლიასაკენ მიისწრაფვის, ფაქტობრივად, ამ გზით ისევ საზოგადოებას უკავშირდება. ოღია ინდივიდებს შორის გააობილ ხეუზე მკვიდრ ხიდს აგებს და გალაკტიონს ადამიანებისადმი სიყვარულს უძლიერებს.

გალაკტიონმა ოლიას სახით იპოვა მეგობარი, რომლის წინაშე გულის გადშლით შევებას გრძნობს. „მე მგონია შენ ერთადერთი არსებ ხარ მთელ ქვეყანაზე, რომელსაც ჩემი უბედურება გულს გატკენს... ეხლა რომ შენთან ვიყო, დაგოცნიდი. დაგოცნიდი გიჟივით...“

პო, იმას ვამბოდი... (მეც არ ვიცი ეხლა რას ვამბობ და რას არა), რომ საშინელ სულიერ ობლობას განვიციდი-მეთქი... არაეინ არ მინდა ვანახო... დაველაპარაკო, მინდა მხოლოდ შენ იყო ჩემს

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 499-500.

ახლო".

გალაკტიონი სიყვარულში კპოკებს 'შეებას.

ოლიას სეღიერი მეგობრობა ბევრ'ზე ბევრს ნიშნავს. გალაკტიონმა იცის, რომ ოლია 'ხუსტად გაუგებს ყველაფერს. ამიტომაც არის ესოდენ გულგახსნილი; არ ეკრძაღვის საკუთარ ცოდვათა გამხელასაც კი.

მიძე 'უთებში, რაც არცთუ იშვიათია გალაკტიონის ცხოვრებაში, იგი ოლიას იხსენებს, მას ეხმიანება და ამ გზითაც ინარჩუნებს წონასწორობას.

...1914 წელი, 31 აგვისტო. გუშინ საღამოს შექეიფიანებულს ჩხუბი მოუვიდა აბესარა გიმნაზიელებთან. ოლიას ნაჩუქარი ჯოხით სცემა შეურაცხყოფილები. გამოიყჩისლებული იტანჯება, სინდისი ქენჯნის. ვის გაანდოს დარდო? „ოლეინ, ძვირფასო ოლეინ, უხათუოდ ჩამოდი მაღე, თორემ თავს მოვიკლავ... ასე აღარ შემოიძლია. როცა შენთან ვარ, ოლეინ, არასდროს ასეთი საქმე არ დამეძარტება. მაინც რა სუღელეურადაა მოელი ჩემი ცხოვრება მოწყობილი. არაფერს იგი არ კგავს. სახსნელი გ'ხა არსადაა, პირდაპირ. ოპ, ნეტავი ეხლა შენთან ვიყო, მე ყველაფერს გეტყოდი“¹.

საერთოდ, სწორედ ამგვარი განწყობილება აპირობებს ისეთი სტროფების დაბადებას, როგორიცაა:

*„სიმკაცრით შემხედავს საშვენი
თვალეები შეკრული კამარის:
ჯვარს ეცვი, თუ გინდა! საშველი
არ არის, არ არის, არ არის!
დაქერიან უღაბნოს ქარები,
მტანჯავენ და ვიცვი: გახსოვარ!
სამრეკლოს ანგრევენ ხარები...
წმინდაო, წმინდაო, მაცხოვარ!“*

ერთხელ ფეხით გაეყვა გზას სოფელ ქვიტირისაკენ და სასაფლაოზე აღმოჩნდა. საფლავის ქვაზე წამოწოლილს ფიქრი მიეძალა. „მკედრებთან საუბარი გააბა“. მერე ირონიული განწყობილება დაეუფლა და უჩვეულო ეპიზოდებს ოლიას აცნობს.

სხვა ბარათში სწერს: „ჩემი საღამო საცოდავად ჩატარდა.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 510.

² იქვე, ტ. II, გვ. 12.

³ იქვე, ტ. XII, გვ. 522.

არაკინ არ მივიდა. მრცხენია „პირდაპირ“. ერთგან იმასაც შენიშნავს, რომ საბოლოოდ დაშორდა გაფრინდა შეიღ-ია შეიღს. ისეთი სიტყვები ვაკადრეთ ურთიერთს, რომ აწი ჩვენი დაახლოება შეუძლებელიაო.

გალაკტიონს თავიდანვე დასწყმა ნიღბოსნობა. მის გარშემო ბევრი ტრიალებდა. ამიტომ შეიძლება კაცს მოიწვევებოდა, რომ იგი ძალზე კომუნიკაბელური იყო. სინამდვილეში უჭირდა გულწრფელი ამხანაგური ძაფების გაბმა. გალაკტიონი უთუოდ განიცდიდა შინაგან ნაკეტილობას და მძაფრად გრძნობდა ხეაშიადის გამხელის აუცილებლობას. ოღია თუ ერთადერთი არა, ერთ-ერთი პირველი მაინც იყო, ვის წინაშეც არ რცხენოდა ღია ჭრილობის გამოჩენა, ვისაც ნიღბანამოხსნილი ესაუბრებოდა, რაც ესოდენ აუცილებელია ყველა მოკვდავისათვის.

გალაკტიონი გულს ეშლის ოღიას: „ქუთაისში სიწინარეა... მოწყენილობაა... მომბებურებელი ერთფეროვანი ცხოვრება, თითქო შემოდგომის ნისლიანი დღეების გაგრძელებაა და უკუღმა – შემოდგომის დღეები საშინლად პგაეს ამ ერთფეროვან ცხოვრებას. ოპ, რომ იცოდე, როგორ მწყურია სიკვდილი! ღმერთს გეფიცები, ვისმეს თავს შევაკლავ, თუ ასე გაგრძელდა... საშინლად მომწყინდა ყველაფერი...“

ღიდი ხნიდან დავეძებ მე ამ სიკვდილს, მაგრამ არ მოდის იგი... თავის მოკვლა არ მსურს, მაგრამ სხვა არავინა მკლავს... ბევრჯერ მივეცი სხეებს შემთხვევა, მაგრამ მათ... ხომ იცი, სიკვდილის ყველას ეშინია... რომ იცოდე, რა მოსაწყენია ყველა ეს ინტრიგები, ეს დაუსრულებელი მითქმა-მოთქმა, ჭორები... თავისთავად იბადება სურვილი, რომ გაშორდე ყველა ამას, რადგან ამის მეტი ცხოვრებაში არა არის რა...“²

ეს ბარათი ძალზე მნიშვნელოვანია გალაკტიონის პოეზიის გასაგებად. სვედასა და ტრაგიზმს საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთფეროვნებაც, სიმწირეც, დაცემულობაც ბადებს. პოეტს არ შეუძლია შეგვივოს არსებულს. მისი სული გაცისკროვნებულ მწვერვალებს ელტვის.

*„ძვირფასო! სული მევესება თოვლით:
დღეები რბიან და მე ებერდები!
ჩემს სამშობლოში მე მოველეუ მხოლოდ
უდაბნო ლურჯად ნახავერდები.
ოპ! ასეთია ჩემი ცხოვრება:“*

¹გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 526.

² იქვე, ტ. I, გვ. 301-302.

იანვარს მომედ არ ექსნელები,
 მაგრამ მე მუდამ მემახისოვრება
 შენი თოვლივით მერთალი ხელები.
 ძვირფასო! ეხედავ... ეხედავ შენს ხელებს,
 უღონოდ დახრილს თოვლითა დაფნაში.
 იელეებს, ქრება და კვლავ იელეებს
 შენი მანდილი ამ უდაბნოში...
 ამიტომ მიყვარს იისყური თოვლის
 ჩვენი მდინარის ხიდიდან ყენა,
 მწუხარე გრძნობა ქროლის, მიმოვლის
 და სამბახების წყებად დაწვენა.
 თოვს! ასეთი დღის ხარებამ ლურჯი
 და დაღალული სიხშირით დამთოვა.
 როგორმე სამთარს თუ გადაეყურნი,
 როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!
 არის გ'ზა, არის ნელი თამაში...
 და შენ მიდიხარ მარტო, სულ მარტო!
 მე თოვლი მიყვარს, როგორც შენს ხმაში,
 ერთ დროს ფარული დარდი მიყვარდა!
 მიყვარდა მაშინ, მათრობდა მაშინ
 მშვიდი დღეების თეთრი ბრალება,
 მინდერის ფოთლები შენს დაშლილ თმაში
 და თმების ქარით გამოქროლება.
 მომწყურდი ეხლა, ისე მომწყურდი,
 ვით უბინაოს – ყოფნა ბინაში...
 თეთრი ტყეების მიმყვება გუნდი
 და კვლავ მარტო ვარ მე ჩემს წინაშე.
 თოვს! ამნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
 და დაღალული ფიფქით დამთოვა.
 როგორმე სამთარს თუ გადაეყურნი!
 როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!"

გალაკტიონი დარდსა და წუხილს არა მხოლოდ გამოთქვამს,
 არამედ ასხვისებს. მას თვალწინ უდგას მიჯნურის ბარათზე
 დახრილი ოლია, რომლის თვალეებში ირეკლება შიში,
 სასოწარკვეთილება, სიყვარული, ზრუნვა. გალაკტიონი გრძნობს
 სატრფოს თანადგომას; იცის, რომ ოლია, უპირველეს ყოვლისა,
 განმცდელია და არა განმსჯელი. იგი მგოსნის წარმატებებისა
 თუ ჩამუხლების მონაწილეა. ამიტომაც არის გალაკტიონი
 ესოდენ გულახდილი.

ოლია ძალას მატებს სატრფოს და მეუღლეს. ის რომ არა, ვინ

იცის. იქნებ განუსხვისებულ ტანჯვაში და ვარაძში ნამხრწვალყო გალაკტიონი.

ძალზე საგუელისხმოა ოლია-გალაკტიონის ურთიერთობის კიდევ ერთი ასპერქტი, ოლიამ არა მარტო ამალღებუღი განწყობიღება შეუქმნა გალაკტიონის, არა მხოლოდ გაუცისკროვნა მრუმე დღეები, არამედ საზრუნავიც გაუჩინა. დიახ, საზრუნავი, ამ სიტყვის საუკეთესო გაგებით. გალაკტიონი არა მარტო ოცნებობს ოლიაზე, არამედ იღვწის მისი ბედნიერებისათვის. ამით გალაკტიონის ყოფას უფრო მეტად მიეცა აზრი.

ერთ აღრინდელ ბარათში გალაკტიონი ოლიას სწერდა: „მე ვოცნებობ ნვენ ერთად ყოფნაზე... პატარა ბაეშეზე განა კარგი არ არის? აჰ, ნეტავი კარგად მოვეწყობოდეთ; მე ამისი იმეღი მაქვს“. ეს ოცნება ოცნებად დარჩნა. გალაკტიონს შეიღი არ კყოღია და მთელი თავისი სრუნვა-გუღისყური რამდენადაც ეს მისნაირი კაცისაგან იყო მოსალოდნელი, სხეებზე, პირველ რიგში კი ოლიაზე, გადაიტანა.

ყოველივე დიდი ჭეშმარიტ სიყვარულს შეუქმნია. ადამიანის არსებობის მიზანი სხეებისთვის ბედნიერების მინიჭებაშიაც მდგომარეობს. და აი, არა მხოლოდ იღეაში, არამედ რეალურად განნდა პიროვნება, რომელმაც გალაკტიონში კიდევ უფრო გაამახვიღა მოყვასისადმი თავდადების, სრუნვის სურვიღი, რაც პირდაპირ თუ ირიბად. მისი პოეტური ნერვის გაფაქიზებასაც უწყობს ხელს.

გალაკტიონი წუსს ოლიას აუადმყოფობის გამო. ურნევს, არიგებს. „თავს მოუფრთხიღდი, ოღია! თუ ჯანმრთეღობა არ იქნა, რად გინდა რამე? მთელი შენი «настроение»-ბი და იმისთანაები სულ იმისგანაა, რომ თავს არ უვღი. აი თუნდაც შენი საჭმელი. არაფერს არ სჭამ და რა გასაკვირვეღია, რომ აუად იყო. ოღია, თუ გინდა, რომ ორივენი როღისმე მაინც ბედნიერები ვიყუეთ, უპირველესათ გახდი ჯანმრთელი, მხიარული, სიცოცხღით სავსე, სავსე იმეღებით, რწმენით! ცხოვრებასთან გასამკლავებღათსაჭიროა როგორც მშენიერი და სიხაღისით სავსე გუღი, ისე ჯანმრთეღობა, ჯანმრთეღობა და ჯანმრთეღობა!“¹

„შენ იცი, როგორ მოუვღი თავს... გამხდარი და აუადმყოფი არ ნამოხიღე ქუთაისში, თეარა, ღმერთს გეფიცები, არ ვიცი რას გიწამ...“²

„ოღი, თავს მოუფრთხიღდი, თავს მოუფრთხიღდი! ყველაფერს

¹ გ. ტაბიძე, ოხს., ტ. XII, გვ. 504.

² იქვე, გვ. 511.

მოესწრება კაცი, მაგრამ დაკარგული ჯანმრთელობის აღდგენას
კი ვეღარ!¹

სხვათა შორის, დედისა თუ ძმისადმი გაგ'საენილ წერილებშიაც
იკვეთება ეს ტენდენცია: თვას მოუყვრთხილდი, ჯანმრთელობა
გაიკაეუ და ა. შ.

არ იკმარებდა იმის თქმა, რომ გალაკტიონი უდიდეს
მნიშვნელობას ანიჭებდა ტანის სიმრთელეს, რომ ფიზიკური
სიძლიერე მიაწინდა ბუნებრივების ერთ-ერთ საწინდრად. ხომ არ
იგრძნობა აქ დარდი და წუხილი საკუთარი ავადმყოფობის გამო?
ბუმერანგული პრინციპით ხონ არ მეღაენდება ის, რა'სეც ხშირად
ფიქრობდა და რისიც ყველა'სე მეტად ეშინოდა?

– ოლიასადმი გაგ'საენილ წერილებში გალაკტიონი ქადაგებს
იმას, რის განხორციელებასაც თავად ვერ ახერხებს. „ჩემო ოლოლო,
რა საჭიროა დარდი და წუხილი? რა საჭიროა, რომ ყოველ წუთში
შავი ფიქრები გიტრიალებდეს თავში? უნდა ეცადო, რომ მწარე
წუთები ტკბილ წუთებათ წარმოიდგინო...“²

ან კიდევ „თვითვე შექქმენი პირობები, თვითვე გამოსტყდე
ბუდი! მე ვკვილობ მოვაწყო ჩემი ცხოვრება ისე, როგორც მე
მსურს და თუ ეს არ მოხერხდება, დავარწმუნებ ჩემს თავს იმაში,
რომ ბუნებრივი ვარ. მე ვიცი, რომ არაფერი ისეთი არ გადამხდება
თავს, რაც სხვას არ გადახდია. მე ვიცი, რომ ვერ ავცილდები იმ
სახლგარს, რომელშიაც კაცობრიობაა მომწვედუელი, მაშ რატომ
უნდა შევიგნო მწუხარებისა და დარდის აუცილებლობა?..

არ არის ქვეყანაზე ადამიანი, რომელსაც თავისი მწუხარება
არ ჰქონდეს, მაგრამ სწორედ სუელელია ის ადამიანი, რომელიც
თავის მწუხარების გარდა ვერაფერს ვერ ხედავს...“³

ეს არ არის პოლარულ განცდათა გამოვლინება. აქ
სწორედ ის ძარღვი ჩანს, რომელიც პოეზიაში ზოგჯერ
ღველფგადააქრილია. ოლიასადმი მიმართუა ავადმყოფის გასამხნე-
ვებლად წარმთქმული ექიმის სიტყვები როდია. ეს არის გულ-
წრფელი გამელავნება იმისა, რასაც გალაკტიონი ფიქრობს. რა
ეუფოთ, რომ თავად პრაქტიკულად ვერ ან ნაკლებ ახორციელებს
იმას, რასაც ქადაგებს. ეს არსებითად უმძიმესი გარემოს ბრალია.
გალაკტიონისეულ შეგონებებში არა მარტო აღტაცებული
მიჯნური ჩანს, არამედ გულისყურიანი მეგობარ-მზრუნველი.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 521.

² იქვე, გვ. 503.

³ იქვე, გვ. 505.

ოლიაზე ფიქრი და ზრუნვა გალაკტიონის სიამეს ანიჭებს, მის ცხოვრებას უფრო მიწიერს ხდის, ეს კი სინამდვილესთან კავშირს უძლიერებს.

...გალაკტიონი პარიზშია. თითქმის არ ძინავს. ამ საოცნებო ქალაქის მრავალმხრივ შეცნობას ეშურება. წიგნებიდან, სურათებიდან ბევრი რამ აქვს გათავისებულად და ელისეის მინდურებს თუ მონმარტრს ისე ათვალთქვებს, თითქოს ამოწმებს, რომ არაფერი დაკლებიაო.

წარმოსახვით ოლიაც მასთან არის. შთაბეჭდილებებს უსიარებს, ესაუბრება კიდევ. ერთ დღეს მაღალხაზში შეივლის და მეუღლისთვის ციცქნა მაჯის საათს ყიდულობს. წინაწარვე ხელაქსროგორ გაუბრწყინდება ოლიას თვალები, როგორ მოეხევეა და დაუკოცნის სახეს. ოლია ბედნიერი იქნება და გალაკტიონიც ტკბება ამ მოლოდინით.

ოლია, მართლაც, ძლიერ აფასებს მეუღლის ყურადღებას. მის დღიურებში ვხვდებით ამგვარ ჩანაწერებს: გალაკტიონმა „ყოლოსფერი ბერეტი და ზამშის ქამარი, აგრეთვე აბრეშუმის ჯემპრი“ მიყიდა. ცხადია, გალაკტიონს ძვირფასი საჩუქრებით განებიერებული არ ჰყოლია და ვერც ეყოლებოდა მეუღლე. ყველაფერს რომ თავი დაკანებოთ საამისო მატყრიანადური შესაძლებლობა არ აქონდა პოეტ-პროფესიონალს. მაგრამ მთავარი მაინც ის არის, რომ გალაკტიონი დაბადებული არ ყოფილა ყოველდღიური „ქველმოქმედებისათვის“. ამას ძალიან კარგად გრძნობდა ოლია და მეუღლის მცირე საჩუქარსაც დიდ პატივად თვლიდა. ამიტომ წერდა: გალაკტიონს „უყიღნია კარაქი და შურასათვის გადაუცია, რომ ნემთვის მოეტანა. რა გულისხმიერებაა!“¹

ღიახ, გულისხმიერებაა, რადგან ამას აკეთებს პოესით დაბანგული და პრაქტიკული ცხოვრების უნარს მოკლებული გალაკტიონი. თორემ სხვებს მსგავსი ნაბიჯი ბუნებრივ, ყოველდღიურ საქმიანობად ეთვლებოდათ და ამიტომაც არ იწვევს აღტაცებას.

ფიქრობთ, მკითხველისათვის რამდენადმე მაინც ნათელია გალაკტიონისა და ოლიას ურთიერთობა. მაგრამ, ვიდრე დაესვამდეთ წერტილს, აუცილებლად უნდა შევწერდეთ ერთ გარემოებაზე.

¹ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 89.

სიყვარულს ეჭვიანობაც ახლავს. ამ შემთხვევაში არსებითი მაინც სუბიექტთა ბუნება და ფსიქოლოგიური წყობაა. გალაკტიონი და ოლია უკიდურესად მგრძობიარე, ძალზე თავმოყვარე პიროვნებები არიან. ამიტომ არცთუ იშვიათად, მტკივნეულად განიცდიან იმას, რასაც სხვები ყურადღებასაც კი არ აქცევენ. ზოგჯერ უწყინარ ყრახასა ან მოქმედებაში არარსებულ ქვეტაქსტებს ეძებენ. ნიუანსებს ზედმეტად ამახვილებენ. ყოველივე ეს დიდი გრძობითაც არის ნაკარნახევი.

ეჭვიანობს ოლია. ეჭვიანობს და იტანჯება. მის აფორიაქებას კი მყარი საფუძველი არ აქვს. მაინც ეერ დამშვიდებულა, რადგან მთელი მისი ცხოვრება გალაკტიონია. ამიტომაც გალაკტიონის გულგრილობა ყველაფრის დამსხვრევას უდრის.

1927 წელი. გალაკტიონი აფხაზეთში გაემგზავრა. ოლია, როგორც ყოველ მსგავს შემთხვევაში, აფორიაქებულია. შინ მიბრუნებული უჯრებს ალაგებს და... იგი განვმირულია. გალაკტიონს მისი სურათი დარჩენია. ეს სრულიად საკმარისია ათასგვარი უბედურება წარმოისახოს და ირწმუნოს კიდევც. „ნემი ის პორტრეტი ვიპოვე, რომელიც მე შენ განუქე. ცუდად გაეხდი, რადგან ვიფიქრე, რომ შენ იგი აღარ გკირდება“¹.

არავითარი ამის მსგავსი. გალაკტიონს კვლავ მძაფრად უყვარს ოლია, მაგრამ ეჭვის ეს პატარა გუნდი მაინც ხდება ზეავის აგორების საბაბი.

ერთადერთი, რასაც ოლია გალაკტიონისაგან მოითხოვს, სიყვარულია. და თუ ეს არ იქნება, შურისძიებით მაინც არ აინთება. ყველაფერს გადაიტანს, ოღონდ გალაკტიონი იყოს ბედნიერი.

სწორედ ეს არის სიყვარულის უმაღლესი გამოვლინება.

ჩანს, ეჭვიანობა თავიდანვე დაიწყო და გალაკტიონს არცთუ იშვიათად უხდებოდა სატრფოს დაშოშმინება. 1914 წელს გალაკტიონი ოლიას სწერს: „გრწამდეს, მიყვარხარ შენ ერთი და მხოლოდ შენ! ჭორებს ყურს ნუ უგდებ, ვისაც რა უნდა ისა სთქვას... მე, ოლოდ, მუდამ შენზე ვფიქრობ, რატომ გგონია, რომ სხვაზე? მე გგონია, არასდროს არ შემიცოდავს“².

გალაკტიონი ოლიაზე უფრო ეჭვიანი. ეჭვი მისი ფანტაზიის პირდაპირ პროპორციულია. ახალგაზრდობისდროინდელ წერი-

¹ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987. გვ. 66

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 512.

ლებში ჩნდება გადაკერები: „მე კარგად ვიცი, თუ რასაც ეშმაკობ შენ ქუთაისში ეხლა, მაგრამ რა გაეწყობა“¹.

გალაკტიონი თაფიდანვე ნასწავდა ოლიას ბუნებას. მისი სატრფო აღვიღმამნდობია, სიკეთით სავსე და შიშობს, ქალის გულუბრყვილობით არ ისარგებლონ ვიღაც-ვიღაცეებმა. მეორე ბარათში უკვე პირდაპირ აფრთხილებს: „სხე როგორ იმგზავრე? გზაში ეშმაკობდი, არა? ოლიკინ, ჭკვიანად იყავი და უბრალოდ ნურაის დაენდობი, ხომ იცი, რა საზიზღარი ქმნილებაა ადამიანი-სოფიერთი“².

რაც უფრო ძლიერდება სიყვარული, მით უფრო მატულობს ეჭვი, დაეცეს სხოთ გალაკტიონის 1921 წლის 25 მაისის ჩანაწერს. იგი აღელვების ჟამს არის დაწერილი და ამის გათვალისწინება აუცილებელია. ცხადია, პოეტი ცდილობს ყოველმხრივ გამართლებულად წარმოსახოს თავისი მოქმედებს, მაგრამ ჩანაწერებიდან მაინც ირეკლება ავტორისათვის არცაუ სულ სასურველი პორტრეტი.

„მახსოვს მატარებლით გზა მოსკოვისკენ, ხუთი წლის წინად. მე და ოლია მივექპარებოდით დიდი ქალაქისაკენ, ყოველგვარი შესაძლებლობისაკენ, მაშასადამე. და მოხდა ჩვეულებრივი ამბავი: ოლიას მხიარულმა გულწრფელმა, გაურყენელმა სიცილმა... მისმა ღია თვალებმა და მათით გამოხატულმა გრძობამ იმისადმი, რომ იგი ქვეყანას ენდობა, რომ მისი ნდობა ყველასადმი უსახლგროა, და ათასმა რამემ, წერილმანებმა, რომლენიც მომხიბვლელია ამ ქალში, რომელიდაც მგზავრი, როგორც მახსოვს, უბრალო ჯარისკაცი, კინაღამ შეშლამდე არ მიიყვანა... და იწყებოდა ჩემთვის ძველი ისტორია. ოლია იწყებდა ამ ისტორიას ჩემი მოთმინებიდან გამოყვანისას: იგი ცდილობდა მატარებლის ბაქანზე ამ ჯარისკაცთან განმარტოებას, რაც, რა თქმა უნდა, ჩემთვის სასიამოვნო არ იყო... მაშინ მე გაეიხმე აბეზარა ჯარისკაცი და ჩუმად, ჩრდილობიანად ვუთხარი, რომ თუ ამ საათშივე არ აბარგდება ამ ვაგონიდან, შეიძლება სანანებლადაც გაუხდეს საქმე. „ოლია ბავშვია, ვუთხარი მე მას, თქვენ არ იცნობთ მას, არ იციოთ რა შედეგი მოყვება თქვენს მასთან თამაშს. მაშასადამე, გთხოვთ, ეს ჩემი უკანასკნელი სიტყვაა. ჩემს სიამაყეს საზღვარი

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 508.

² იქვე, გვ. 511.

არ ქქონდა, როცა მალე ჯარისკაცი სადღაც გაქცრა. დაცული და შენახულია ჩემი თავმოყვარეობა. მეორე თუ მესამე დღეს ოლია მეუბნება: – ნეტაეი სად დაიქარგა ჯარისკაცი? – არ ვიცი! – ეუპასუხე მე“.

როგორც ჩანს, ოლიას ბუნებრივი კვლევებია აუჭვიანებს გალაკტიონს. არც ისაა გამორიცხებული, რომ ქალი ოდნავ აღიზიანებს სატრფოს. გალაკტიონი კი კველავფერს ზედმეტად მძაფრად აღიქვამს და შმაგდება. ასე იყო მეორეჯერაც.

მოსკოვის ქართველთა სათევისტომოში ოლიამ ყმაწვილი კაცი გაიცნო და საუბარი გაუბა. გალაკტიონს ეჩვენა, რომ ისინი თვალებით გაცილებით მეტს ამბობდნენ და რაღაცაში თანხმდებიან მერე სამივენი ოლასა და გალაკტიონის ბინაზე მიდიან. საუბარი აქაც გრძელდება. გალაკტიონს მოთმინების ფილა ევსება. ეჭვიანობა უმაღლეს საფეხურზე აღის. „მაშინ მე წამოვეარდი და ხელი მოკვიდე უცნობს. ეხლავე, ეხლავე აქედან დაიქარგეთ. ეხლავე წადი აქედან, გესმით. უთუოდ საშინელი ყიყვი ამ დროს. უცნობი გაფითრებული წამოდგა. შიშით ნელნელა კარებისკენ წავიდა. არ იცოდა, რა ეთქვა. და იგი სიტყვაუთქმელად გაყდა ოთახიდან. ოლია იდგა, თითქოს არ იცოდა რაში იყო საქმე. მერე ჩაგარდა ჩვენს შორის და დამფრთხალი ამბობდა: გალ, გალ! რას სწადიხარ... დამწვიდდი, გალ! მაგრამ მე უკვე დამწვიდებული ყიყვი – უცნობმა კარი მოიხურა“.

ეს სტრიქონები ახალი ეჭვიანობის უამს არის დაწერილი. ამიტომ გამორიცხებული არ არის, რომ მათში სოგიერთი რამ შედამაწებული იყოს. არც ისაა ჩვენთვის ცნობილი, იმ კონფლიქტისას გალაკტიონი ფხიზელი იყო თუ არა. მაგრამ ერთი რამ ცხადზე ცხადია, გალაკტიონი ძალზე მტკივნეულად განიცდის სხეებისადმი ოლიას ყურადღებას. შეურაცხყოფილად გრძნობს თავს, უცნაური წარმოსახვები უჩნდება და ბობოქრობს.

ღიახ, გალაკტიონს ნამდვილად შეეძლო ეთქვა:

– მე მთარეხაც არ ვაპატიებ, რომ ოლიას უღიმის!

– მე ქარსაც არ ვაპატიებ, რომ ოლიას თმებში აცურებს თითებს!

– მე მიწასაც არ ვაპატიებ, რომ ოლიას ფეხებს უკოცნის.

თავს ნებას ვაძლევ მოზრდილი ჩანაწერი მოვიტანო გალაკტიონის დღიურიდან. მასში ასახულია ოლიასა და

გალაქტიონის შეხვედრა ხანგრძლივი დაშორების შემდეგ, 1921 წლის 24 მაისს.

მოსკოვიდან ოლიას დაბრუნება ტიცვიანმა ახარა გალაქტიონს. საღამოს კი ოლიას პატარა ძმამ ვასილმა შემოირბინა და სთხოვა, ოკუჯავებთან მისულიყო.

და,აი,გალაქტიონი მისაღებ ოთახში ზის. გრძინობის დაოკებას ცდილობს. კარები იღება და ოლია შემოდის. „მე მას ვაკოცე. იგი არ მოელოდა და დაიბნა.

დავიწყეთ საუბარი. ამავე დროს ვათვალიერებდი მას. რა თქმა უნდა, დიდი გამჭრიახობა არ სჭირდება იმის შეტყობას, თუ რანაირად გამოცვლილია ოლია. იგი ლაპარაკობდა ძლიერ სუსტად და მე გამახსენდა მისი უკანასკნელი. სხვისი ხელით დაწერილი წერილი მოსკოვიდან, რომ იგი იყო ძლიერ ავად. იწვა საავადმყოფოში დიდხანს.

ო,როგორი წარუშლელი დაღი დაუმჩნევია ამ ავადმყოფობას... ფაქტია, ჩემს წინაშე ეხლა სულ სხვა ადამიანი დგას. მე ძლივსძლივობით ვცნობილობ მას...

– მე ეხლაც ავად ვარ... გეზიზღები, არა?

– რას ამბობ, ოლია, ჩემთვის შენ ეხლა უფრო ძვირფასი ხარ...

– არ გეზიზღები? მე გადამდები სენით ვარ ავად... მაგრამ მე მალე მოვრჩები... სანატორიაში გამომიწერეს «Приморье», გამგზავნეს ყირიმში, მაგრამ ყირიმი შორსაა, მე მინდა პიატიგორსკში ან სხვაგან, უფრო ახლო... გალ! მაშ არ გეზიზღები? არ გეშინია გადამდები სენის?

ოლიას ჩვეულებრივი დაშინებაა. მაშინებდა, მისი აზრით. მე კი დარწმუნებული ვიყავი, რომ ის სტყუოდა და არავითარი გადამდები სენით ავად არ იყო. ამიტომ თამამად ეუპასუხე, რომ სრულიად არ მეშინია მისი გადამდები სენის. და რომ დამემშვიდებია, ვუთხარი, რომ სრულიად არ ჰგავს ავადმყოფს... მართალია, ცოტათი გამოცვლილია, მაგრამ უკეთესი მხრით, ოდნავ სისუსტე კიდევ უფრო ანაზებს მას. უკანასკნელი სიტყვები ძლიერ გულწრფელნი იყვნენ ჩემნი.

– ოლია, რამდენი ხანი იყავი სანატორიაში?

– სამი თვე.

– რითი იყავი ავად?

ოლიამ დამაფიქრებლად დახარა თავი.

– საშინლად ავადმყოფიც რომ იყო, ჩემთვის მაინც ძვირფასო ხარ, ოლია! და იგი ისევე ატირდა...

– მაშ არ გე'სი'ხლები... მაშ ვიცხოვრებთ ერთად?

– ვიცხოვრებთ!..

მეორე დღეს ოლია ჩემთან მოვიდა, რა ბედნიერება იყო.

ერთხელ მითხრა, რომ თბილისში იგი თავს უფრო ცუდად გრძნობს და მალე უნდა წავიდეს სააგარაკოდ.

– ბოლოს და ბოლოს, ოლია, სთქვი მართალი, რითი ხარ ავად? რა პქეია შენს ავადმყოფობას?

– მან ამოიხრა და არაფერი არ მიპასუხა.

მე მოვხევე მას ხელი... აღურსის დროს იგი ბავშვივით გულწრფელია. შეიძლება სხვა დროს ვერ ათქმევინო ის, რასაც თავსე ხელის გადასმით, კოცნით და დაყუაყუებით ათქმევინებს მას...

– თქვი ოლია, რითი ხარ ავად, უნდა ვიცოდე მე ეგ თუ არა? მან დიდხანს წეშად მიცქირა თავისი დიდი, უკვე გამოცვლილი ცისფერი თვალებით და შემდეგ ხელი გამომიწოდა. მარჯვენა ხელი... რა არის? მარჯვენა ხელი? რაღაც არ ეტყობა სიცოცხლე...

– რა დაემართა, ოლია, ხელს?

– ხელი არ მოქმედობს... პროგრესულად ხმება მხარიც... სწრაფად უნდა წავიდე საექიმოდ, თორემ დავიღუპები, გალ.

რა ტანჯულად, რა წამებულ ქალად მომეჩვენა მე ეხლა ოლია. მას აღარ აქვს ხელი... მარჯვენა ხელი...

იგი იღუპება.

საწყალი, საწყალი ბავშვი.

შემდეგ ყოველდღე ვხედები მას... დღეებს და ღამეებს თითქმის ერთად ვატარებთ... გამოგონილი აღმონდა აგრეთვე „ცუდი სენის“ ისტორიაც. მაგრამ ხელი, მარჯვენა ხელი! უთუოდ რამდენ მწუხარებას განიცდის ეს ქალი... ვინ იცის, რად დაემართა ეს? ამბობს, რომ მონაწილეობას იღებდა შაბათობაში. ხერხაჟდა რაღაცას. ხერხის ხმარება არ იცოდა და მან ხელი გაუკაწრა. ხერხი დაჟანგული იყო და სიხლი მოეწამლა. ხელი მადღე ძლიერ გაუსიედა და ექიმებს სურდათ მოეჭრათ იგი, მაგრამ ოლია არ დათანხმდა, იგი მოუკდება ხელთან ერთად. მაშინ ექიმებმა უფრო

მეტე ენერგია გამოიჩინეს და ოღია სიკვდილს გადაარჩინეს. ურჩიეს აგრეთვე წასულიყო მალე ტალახით საეკიმოდ, რადგან ხელის გახმობა პროგრესულად მიდის მხარისაკენ.

იგი მიაშობს ამ ამბებს და ბევრს სხვას.

ვინ იცის, რანაირი ცხოვრებით ცხოვრობდა იგი?

ეს ჩემთვის სამუდამოდ გამოუცნობ გამოცანად დარჩება.

მოდის ჩემთან ოღია. ამბობს საყვედურებს, რომ მე იგი დაველუქე, მაგრამ მალე სხვაგვარად აღაპარაკდება, რა იქნებოდა, მისი ცხოვრება, რომ მე მას არ შევხვედროდი... როდესაც მე აუეხსენი, თუ რა გაგიუებით მიყვარს იგი, ამბობს, რომ მხოლოდ ეხლა სჯერა დიდი სიყვარულის უკვდავება... „შვიდი წელიწადი! მთელი შვიდი წელიწადია ერთმანეთს ვიცნობ და გვიყვარს...“ განა ეს შვიდი წელიწადია? ეს მთელი საუკუნეებია... ოჲ, რა სწრაფად მიდის დრო, გალ...“

გალაკტიონს მაინც ღრღნის ეჭვი. რას აკეთებდა ოღია მოსკოვში? სოგჯერ ეჩვენება, რომ ოღიამ მას უღალატა და მრისხანებს. მერე შორს ერეკება შავ ფიქრებს. კვლავ საშინელი წარმოსახვები ეძალება.

...მღალატობენ მეგობრები, მღალატობენ ნათესაეები, მღალატობს, სასოგადოდ, ბედი, მღალატა ოღიამაც და მთელ ჩემს ცხოვრებაში ეს არის ყველაზე უფრო უსასტიკესი ღალატი! ნუთუ ადამიანებს აღარ აქვთ გული? რა სასიხლარი რამ არიან ადამიანები. რად, რად ჩაიღინა ასეთი რამ ოღიამ?

და ისევ ეფიქრობდი: მაგრამ ოღია ავადაა. ავადაა მხოლოდ იმის გამო, რომ ვიდაცამ მისი ცხოვრების ახლო გაიარა, ტლანქად და მოურიდებლად. შეიძლება ეს „ვიდაცა“ ვიყავი თვითონ მე... გრცხვენოდე, ოღია. შენ მეტად ავადა ხარ იმისთვის, რომ როდესმე გაგაგებინო. მე გავიგე, მე ვიცი ყველაფერი! არასდროს ამ სიტყვებს მე არ გეტყვი და შეიძლება, ეს უფრო უსასტიკესი სასჯელი იქნეს შენთვის? მე ვიზრუნებ შენთვის, რომელიც ასეთი შებრალებით მიყვარხარ. შენ კი, თუ გსურს, კიდევ მღალატე, მღალატე, როგორც მღალატობს ყველა: გალაკტიონ ტაბიძე თავის თავს არ უღალატებს! შენ არ გიღალატია! ვერაეინ, ვერაეინ ვერ გაიგებს ამ ცნობას. ეს, თითქო, არც მე ვიცი... ხა, ხა, ხა“.

ეს არ არის ჩვეულებრივ მღგომარეობაში მყოფი კაცის განცდები. ეს დეპრესიული პიროვნების ხარხარს მიაგავს. ეჭვს გალაკტიონი თითქმის სიგიჟემდე მიჰყავს.

დოსტოევსკის გმირები ამტკიცებენ: ვიტანჯები, მაშასადამე ვარსებობ! გალაკტიონის დამატებით ისიც შეეძლო ეთქვა: მიყვარს, მაშასადამე, ვარსებობ!

არაერთხელ დაფიქრებულვარ ოლიას სიყვარულზე, თვალი მიმედევნებია მისი ცხოვრების ერთულესი გზისათვის და ყოველთვის მოეხიბლულვარ ამ ქალის სტოიციზმით: ზოგჯერ გაეოცებულვარ კიდევ ყოფით მოვლენებზე ამადლების მისეული უნარით.

მოდით, შევაფურადებთ სინამდვილეს. ჩულებრივ მოკვდავს უთუოდ გაუძნელდებოდა გალაკტიონთან ცხოვრება, რადგან ამ გენიოსის გონება, ნიჭი, სურვილები ერთი კალაპორტით იყო მიმართული, ეს კი, ბუნებრივად იწვევდა ყოველდღიური პრაქტიკული საკითხებისადმი გუილგრძელ თუ დაფანტულ დამოკიდებულებას.

გალაკტიონს შეეძლო მთელი დღეს და ღამე ნაკეტილიყო კაბინეტში და ფიქრადაც არ მოსვლიდა, რომ ოჯახს პური უნდა, შეეძლო საათობით მჯდარიყო გაყინულ ოთახში, რითმებთან შეგვიდებულო, და არც კი გახსენებოდა, რომ ნაყთის დიდი ხანია გამოილია. შეეძლო მთელი ღამე ელხინა ახლადგაცნობილ მეინახესთან და არ მოგონებოდა ფანჯრის რაფაზე გადმოხრილი მეუღლე.

ისიც ხდებოდა, რომ ღრსიდადრო გამოეყრკეოდა დ მეოჯახე კაცის იერით კომფორტზე სრუნქას დაიწყებდა. მაგრამ ეს აფეთქებები ძალზე ხანმოკლე იყო. მუზა კვლავ სხვა სამყაროსკენ მოუხმობდა.

ერთხელ, ორჯერ, სამჯერ გაუძლებ ჩვეულებრივი რიტმიდან ამოვარდნას. მაგრამ სისტემატური დაძაბულობა, გაუთავებელი ბოჰემა ყველაფერზე ხელს ნაგვაქნევიებს და განერიდები იმ სიმაღლესაც კი, რომელიც ასეთი მიმხიბვლელი წანს.

ოლია არ გაქცეულა. სხვებისათვის ეს შეიძლება გმირობად ჩაგვეთვალოს. მას კი ამგვარი შეფასებით დავაძვირებდით. ოლია კარგად გრძნობდა, რომ გალაკტიონს სხვაგვარად ცხოვრება არ შეეძლო – ამიტომაც დიდი პოეტის ჩვეულებრივ კალაპორტში მოქცევა კი არ დაუსახავს მიზნად, არამედ მისთვის ფეხის აწყობა. თავისუფლება შეცნობილი აუცილებლობაა. ოლიამაც შეიცნო

გალაკტიონის ყოფნის აქციდლებლობა. ამიტომ წარბშეუხრელად ხვდებოდა ბევრ ისეთ რამეს, რასაც სხვები შეიძლება ისტერიკამდე მიუყვანა.

ოლიას გაგებით, გალაკტიონი ღმერთია. ამიტომ მისი მოქმედების ჩვეულებრივი მეტრით გაზომვა დაუშვებელია. ოლია არა მხოლოდ ეთანხმება გალაკტიონს, არამედ მასავით აზროვნებს და განიცდის.

ვიყოთ ბოლომდე გულახდილი. გალაკტიონისა და ოლიას ურთიერთობაში არის მოქუფრული დღეები, ხანმოკლე გაუგებრობებიც. ოლიაც ეჭვიანობს. ამის საბაბს კი გალაკტიონი ნამდვილად იძლევა. ზოგჯერ ქალი წარმოსახვას აბატონებს და ტკივილისაგან იკრუნჩხება. მაგრამ ასეთ წუთებშიც სიყვარულითაა სავსე. წინ ორი გალაკტიონი უდგას: - უხეში ცხოვრების შხეფებით მოსყრილი, მეორე კი იდეალური. პირველს კიცხავს, მეორეს ეთაყვანება. ამ თვალსაზრისით ძალზე მეტყველია 1917 წლის 17 თებერვლის ჩანაწერები:

„- შენ დამივიწყე, გენაცვალე, მომატყუე. მაგრამ იცოდე, ყოფილო პოეტო, ყოფილო ადამიანო და ყოფილო, ყოფილო ჩემი უძვირფასესო მეგობარო, ყოველივე წმინდასა და ამადლებულს შენთვის ვინახავდი; შენთვის, რომელიც იდეალად წარმომესახე, მაგრამ ვაი, რომ შეეცდი...“

შემდეგ ისევე ჩივილი, კვლავ ყვედრება, შურისძიების სურვილი და მაინც, ყველაფრის დამფარავი ბოლო აკორდი: „მოდი, შენ დვინო ხარ ამ ჩემს შფოთიან, ამღვრეულ და ცდომილ ცხოვრებაში. მოდი, შენ ის ზარი ხარ, რომელიც მიხმობს“.

ან კიდევ.

ოლია ავადაა. გალაკტიონი ხშირად ვერ ნახულობს. ერთხელ მთვრალი მისულა და, ჩანს, სათანადო ჯენტლმენობაც ვერ გამოუჩენია. მავანნი და მავანნი ჭორაობენ და ქალს მოთმინების ფიალა ევსება.

„რამდენი ხანია ვწევარ და ერთხელაც არ მძინებია. ვუიქრობდი, ყველაფერი უკეთ იქნება, ექიმებისაგან ნებართვას ავიღებ და გალაკტიონიც ყოველ დღე ივლის, გამამხნევებს, ტანჯვას შემიმსუბუქებს-მეთქი. მეც სწრაფად განვიკურნები. სიცოცხლე

მინდა, ძალუმიად მინდა. მაგრამ ყველაფერი დაიმსხვრა.. ახლა, ახლა რას ეტყვი ჩემს სიყვარულს.

დასრულდა.

ოცნებები შავი სისხლით წაიღეკა. არ მსურს განკურნება. წყუელო საწოლო, აწი არ დაგნამავ ცრემლებით. მე ხვალ გავიქცევი...

„სამუდამო მხარეში შენი ღურჯა ცხენებით ხვალვე გავექანები“. შენს ჯინსე ეს მოხდება ხვალ, ხვალ, შენი გულიზა. იქ მაინც არ დავედრი ცრემლებს. არ მეცოდინება, უძილო ღამეები. რა ბედნიერება მომცა მე ამ ქვეყანამ, რას მაძლევს, გარდა უძილო წამების ღამეებისა. დღეს თუ ხვალ, დღეს თუ 10 წლის და 20 წლის შემდეგ, სულ ერთი არ არის. რომ ევრაფერს გავიგებ შემდეგ, ხომ არ ვინანებ არაფერს. ვიქნები იქ, სადაც არ ტირიან და არც იცინიან. ხა, ხა, ხა, ხა, ხა. აწი არ დატკბები ჩემი წვალებით არა, არა. მკვდარი ვიქნები და ვეწამები „სამუდამო მხარეში“. არა, არა, აწი არ იხარებ ჩემი წამებით. ამას წაგართმევ, წაგართმევ ხვალ, წაგართმევ“.

აშკარაა, რომ ამ ბარათს აფექტში მყოფი პიროვნება წერს. მაგრამ ამჯერად ჩვენთვის უფრო მნიშვნელოვანი სხეაა. კერძოდ, ანდრესატის „გაორება“. იგი უმკაცრეს გადაწყვეტილებას იღებს... თვითმკვლელობისაკენ გალაკტიონი „უბიძგებს“ და მაინც: სიცოცხლეს გალაკტიონის ღექსით ემშვიდობება.

შემთხვევითია? არა! მთელი მისი არსება გალაკტიონითაა გაჯერებული. სწორედ ამაზე იტყვიან – სიყვარულს სიძულვილით აგლენსო.

ცოდეა იქნებოდა, აქ მხოლოდ უინიანობა დაგვენახა. თვითგვემა უფრო მეტია, ვიდრე სხვისი განქიქება. ჩანს სული მალალი, სული შეშლილი და ბედნიერი.

სოფჯერ გალაკტიონიც არ მაღავედა განაწყენებასა და უქმაყოფილებას. სხვა საკითხია, რამდენად სამართლიანი იყო მისი პრეტენზიები, შეეძლო თუ არა ოლას ყველაფრის გათვალისწინება და გაკეთება. ალბათ ცალკეულ შემთხვევებში ოლიამაც ჩაიმუხლა. მაგრამ ყოველივე ეს უფლებას არ იძლევა მთავარი და არსებითი დავივიწყოთ ან მივიჩქმალთ. მთავარი კი

ის არის, რომ ოლიას ისე ესმის გალაკტიონისა, როგორც არავის.

ჩვეულებრივი მოკვდავის გაგებით, გალაკტიონი არცთუ იშვიათად ახირებულად მოქმედებს. როგორია ამ დროს ოლიას პოზიცია? იგი გულწრფელად ფიქრობს, რომ გალაკტიონი ღოგიკური და მართალია. ამიტომაც არავითარი კრიტიკა, არავითარი გაორება.

ყოველივე ეს არა მხოლოდ ზღვარდაუდებელი სიყვარულიდან მომდინარეობს, არამედ ხედვისა და განსჯის იდენტურობიდან.

დასასრულს ოლიას ერთ ჩანაწერს დავუხსენებთ. „ბავშვობიდანვე ჩემი მეგობრები სინუშე და მარტოობა იყო. მრავალთა შორის მე მუდამ კენტად ვიყავი, ყველგან ობლობას ვგრძნობდი. ვიცოდი, რომ აღამიანებთან ურთიერთობა გამიჭირდებოდა...“

აღამიანებს შორის ვიმყოფებოდი, მაგრამ მუდამ მხოლოდ ჩემი შინაგანი სამყაროთი ვცხოვრობდი, რომელშიაც ხორციესხმულია მთელი სამყარო. ასე მგონია, რომ მე მსოფლიოს ვესაუბრები, როცა მარტო ვარ, ხოლო აღამიანებთან ყოფნის დროს სამყაროსაგან გათიშული, განშორებული ვარ¹.

ეკითხულობ ამ სიტყვებს და ასე მგონია, გალაკტიონის პორტრეტი იძერწება. გალაკტიონისთვისაც ხომ ნიშანდობლივი იყო ეს თვისებები.

ფარსაგი დამთხვევაა, რომელმაც მნიშვნელოვნად განაპირობა გადაჯაჭვული თანამგზავრობა. ოლია პოეტი, პოეტი-ღირიკოსი. ღრმად სწამს, რომ მისი ნაწერები არსებითად სწორედ ამ თვალით უნდა იქნეს წაკითხული.

როგორც ვნახეთ, დედა, ძმა, მეუღლე თავს ევლებიან დიდ ბავშვს, სითბოსა და სიყვარულს არ აკლებენ. გალაკტიონიც გულწრფელად პასუხობს მათ, მაგრამ მისი დამოკიდებულება ახლობლებისადმი მაინც განსხვავებულია. დედისათვის გალაკტიონი კერპია, ასევე მეუღლისათვის. გალაკტიონს კი არ შეეძლო პირველ ადგილზე ისინი დაეყენებინა. მისთვის სიყვარულის იერარქიულ საფეხურზე ყველაზე მაღლა პოეზია დგას. ამიტომ არის გალაკტიონი ძლიერზე ძლიერი. მას ძალუქს თითქმის ყველაფრის დაკარგვა გადაიტანოს, რადგან არსებობს

¹ ოლია ოკუჯავას დღიურები და მიმოწერა გალაკტიონთან, 1987, გვ. 42.

პირველი და უმთავრესი — შემოქმედება!

გასრულდა ესე ამბავი, ამბავი სიყვარულისა — თვითუარყოფით
უმაღლესი თვითდამკვიდრებისა.

„მარად ისმის: მარადისი
სიყვარული ძნელია.
ვის ისარი მოხვდა მისი
მუღამ ცრემლის მღვრეულია“.

ნაქვეყნა ჭრა თქვენად.
რომ ვართ შექმნი? — როგორ ნაქვეყნ
და ვაქვ ჩხოვებულ ან. ვოგობულ
შეი რა კვანთა თუ ჩვენ სიყვარულში
შეიოგ რა შექმნილი მძვირ ვოგად?!
1965. იანვარი. კ. ქაბუჯ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. IV, გვ. 177.

„შენ ხომ ბელუინი ხარ“

„საკუთარი გულის, შემოდგომის
სალამოს დაწყების პოეტია გ.
ტაბიძე. მისი სიმღერა ნაზია,
როგორც დედოფლის სიზმარი, და
თავისივე ნამღერი შემოდგომის
მელოდიით აცრემლებული დასცუ-
რავს ამ სალამოს ჯერ კიდევ გამ-
ჭვირვალე მწუხრში“.

გიყიან ტაბიძე

სემით ითქვია, რომ ჰაბუკ გალაკტიონის სოფჯერ დრღინდა ეჭვი – შემოდგომა კი ხელთაქმნელი ძეგლის აკება? ეინ ვარ? რა მისია მაკისრია? დემონის ხითხითი ხან მძლავი იყო, ხან კიდევ სუსტი და შეფარვითი. მაგრამ არსებითად გალაკტიონმა თავიდანვე იწამა საკუთარი ძალა. იგი ანალიტიკურად მოაზროვნე პიროვნება გახლდათ. მისი ჩანაწერები, კრიტიკული ძიებანი გეარწმუნებს, რომ პოეტი ღრმად ერკვეოდა ქართული პოეზიის ბუნებასა და ევროპული ლიტერატურის სპეციფიკაში. გალაკტიონი სწორედ სტყურეტდა ახალგაზრდა კალმოსანთა სისუტე-სიძლიერეს. ასე რომ, შეპირისპირების გზით, მართლაც, შეექლო გამოეტანა დასკვნა, რომ თავად გამორჩეულია. ერთ ადრინდელ ავტობიოგრაფიულ ნაწარმოებში გალაკტიონი ამბობს: „ჩემს ამხანაგებში ერთიც არ მოიძებნებოდა ცოდნით ჩემზე მაღლა რომ მდგარიყო. განა იცოდა ვინმემ „უაუსტი“, გაგონილი ჰქონდა ვისმეს „დონ კიხოტი“ ან „ნაილდ ჰაროლდი“? – მე კი ვიცოდი, ყველაფერი ვიცოდი – მე მქონდა საკუთარი ტრაგედია და მე ყველაზე მაღლა ვიდექი“.

თვითდაჯერებითაც უნდა აიხსნას, რომ გალაკტიონი ადრევე, 1911 წლიდან შეუდგა წიგნის გამოცემაზე ზრუნვას. ამ პერიოდისათვის ახალგაზრდა მგოსანს მრავალი ლექსი და პოემა ჰქონდა დაწერილი. გალაკტიონმა თავი მოუყარა მათ, ერთხელ კიდევ გარანდა, სრულყო და სუფთად გადაწერა. წიგნს პოეტური სახელი შეურჩია – „გრძობათა ნიაღვარი“. წინათქმაც მოხაზა: „ამ კრებულში მოთავსებული ლექსთა უნრავლესობა დაბუკდილია სხვა და სხვა გამოცემებში. დაბუკდავი მასალის არჩევის დროს ჩვენ ვიხელმძღვანელებთ ლიტერატურის სოციერთი მცოდნე პირთა რჩევით“. შემდეგ ჩამოთვლილია, თუ რომელ უურნალ-გაზეთებში იყო დაბუკდილი პოეტის ლექსები და რომელმა კრიტიკოსებმა განიხილეს ისინი.

ეს რეკლამაც იყო – მკითხველის დარწმუნება, რომ გემოვნებით შედგენილ წიგნს სთავაზობენ მას.

წიგნის გამოცემა ბევრ სიძნელესთან არის დაკავშირებული. გალაკტიონი ეთათბირება ნაცნობ-ამხანაგებს. აზუსტებს დეტალებს. ირკვევა, რომ კრებულის დაბეჭდვა ძვირი ჯდება. 1911 წლის 7 ოქტომბრით დათარიღებულ ბარათში იგი ძმას სწერს: „წიგნს ეცემ ხელმოწერით. წარმოიგინე არას მანეთამდე ჯდება – სად მაქვს ორასი მანეთი – სასაცილოა!“

ეს, მართლაც, საოცნებო თანხაა. პოეტი მაინც არ იტყვის გულს და იწყება გაბმული, სერიოზული მეშაობა. გალაკტიონი, უპირველეს ყოვლისა, წიგნის გამავერცხლებელი აგენტების მოსახიდად იბრძვის, დიდი სიფრთხილით არჩევს მათ. ესენია: ი. კვიციანიძე, ს. კლდიაშვილი, კ. გამსახურდია, ტ. ტაბიძე, პ. იაშვილი, ს. გერსამია, მ. დანაგრული და ა. შ. სულ 24 კაცი. სხვა ჩანაწერით დასტურდება, რომ გალაკტიონს იმედი აქვს „კოლხიდის“ რედაქციისა და ივ. კილაძის სტამბისა. არსებითად სწორედ ამათხეა დამოკიდებული კრებულის ბედი. 200 ხელმომწერი თუ შეგროვდა, თანხის ნაწილი თუ წინასწარვე შეიკრიბა, სტამბისა და ქაღალდის საქმე შედარებით იოლად მოგვარდება.

იბეჭდება სარეკლამო ფურცელი: „აქ მიიღება ხელის მოწერა ახალგაზრდა მგოსნის გ. ტაბიძის წიგნზე „ღვექსები და პოემები“, რეყული პირველი...“

გალაკტიონმა ქეთრებიც დაამზადა და აგენტებს დაურიგა. „შაო სურგო, სწერდა იგი ს. გერსამიას, – გიგზავნი კვიტანციებს ჩემი წიგნისათვის და განცხადებას, რომელსაც გააკრავთ იქ, სადაც კი ხელის მოწერა მოხერხდება... არ ვიცი, სამკითხველო დააარსეთ თუ არა, და თუ გაქვთ, ერთს განცხადებას იქ გააკრავთ. ყოველ შემთხვევაში, მე სრული იმედი მაქვს, რომ კვიტანციებს გამისაღებთ დაახლოებით ასე ორმოცამდე – წიგნი იქნება დიდი ფორმატის (240 გვ.). ჩემო კარგო, ოც მანეთს წიგნის გამოცემის საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს და, აბა, თუ როგორმე მოახერხებთ... წიგნი ორ თვეში უნდა გამოვიდეს. ფული კი გამომიგზავეთ ამ ადრესით: Кутанси. Классическая гимназия. Титу Ташидзе. აბა, თქვენ იცით, როგორც დამეხმარებით... 1911 წ. 15. X“.

1911 წლის 18 აგვისტოს გალაკტიონი დახმარებისთვის მიმართავს იოსებ გრიშაშვილს: „მე უნდა ვისარგებლო ეხლა შენის მეგობრული რჩევით ნაწერების ცალკე გამოცემაზე. ქუთაისში კიდევ გაემართე ამხანაგების საშუალებით ხელისმოწერა და გროვდება ფული. მოგროვდება იმდენი, რომ მეყოს ცოტა ხანსე თბილისში ჩამოსვლისას. შეიძლება მეტიც მოგროვდეს, რადგან მოსწაულებების იმედი მაქვს, რომლებიც, წარმოიდგინე, აქ საქმარისად მიცნობენ. მე კარგად არ ვიცი და შენგან ველი

დარიგებას საქმეზე. შენ მითხარი: – შეიძლება ქალღმერთი და სტამბა ნდობით დავიყვანოთ. ძალიან კარგი იქნება, ჩემო იოსებ! თუ ეს შეუძლებელია? დამაქალღმერთი და გამიგე. თუ შეიძლება ცოტას დამჯერდნენ ჯერ. შენ ხომ კარგად იცნობ მიხეილ განჩინილადეს? მგონია დაახლოვებულნიცა ხარ...“¹

ი. გრიშაშვილს პასუხი არ დაუყოვნებია. „ჩემო გალაკტიონ! შენი წერილი (მეორე წერილი) დღეს გადმომცეს და აი, როგორც ხედავ, გიპასუხებ. განსწრაფვა შენი დიდებულია; და ხომ იცი, რომ სულით და გულით მინდა ცალკე გამოვიდეს ლექსები შენი. რაშია ც გსურს, ყველაფერში მხადა ვარ დაგეხმარო. მის. განჩინილადე უხლა პატარა ცემშია და წამოვა მადე. მგონი ყველაფერი მოხერხდება... ჩამოდი და მოვილაპარაკოთ... არ ვიცი, შენ ჩამოსვლა გინდა, თუ ისე უნდა გამოგზავნო ლექსები დასაბეჭდად. სტამბას მოგიხერხებ და ქალღმერთის შესახებ კი ვერ დაგაიმედებ... მაშ ასე... პირველ წერილში ძალიან გულწაყვეულობა გეტყობა – რა ამბავია? მშვენიერი წერილია, პოეტური, პატარა „მინიატურები“ მაქვს და ისე მომეწონა შენი კილო მარტოობისა და თვით წერილიც, რომ მოვათავსებ „წერილი მეგობართან“ ამ სათაურით. მშვიდობით. გისურვებ კოცნის მისიკასე ცეკვას“.

წიგნის თბილისში გამოცემა ვერ მოხერხდა და გალაკტიონი ბათუმში ცდილობს საქმის მოგვარებას. ამიტომაც მიმართავს „ბათუმის გაზეთის“ რედაქციას. მაგრამ წარმატებას ვერც აქ აღწევს. „ბათუმის გაზეთის“ რედაქტორ-გამომცემელი ა. ჭელიძე სწერს: „მ. ხ., თქვენი ღია ბარათის პასუხად მოგახსენებთ, რომ რედაქციას ამჟამად არ ეხერხება გამოსაცემ წიგნებზე ხელის მოწერის გამართვა. გირწევთ ბათუმში მიმართოთ ხელის მოწერის გასამართად წიგნის მალაზიას და ჟურნალ-გაზეთების კანტორას „განთიადს“. იგი გაგიწევთ თქვენ ამ საქმესი სამსახურს, მით უმეტეს, თუ მცირეოდენ % დაუთმობთ“.

გალაკტიონი გულს არ იტეხს. ისევ მშობლიური ქუთაისი თუ იხსნის. და აი, 1912 წელს, თებერვლის დამდეგს გაზეთ „ცხოვრებაში“ შედისხედ იბეჭდება შემდეგი განცხადება-რეკლამა: „მიიღება ხელის მოწერა გ. ტაბიძის წიგნზე – ლექსები და პოემები, რეუელი პირველი. ფასი ხელის მოწერით ათი შაური.“

ქუთაისში: ჟურნალ-გაზეთის კანტორა „იმერეთში“. გოგიბერიძის წიგნის მალაზიაში, წიგნ. მად. „პროვინციაში“ და სხვ. ხელის მოწერა გამართულია ტყიბულში მ. ბოჭორიშვილთან, ხორაგაულში სე. რუხაძესთან, სამტრედიასში, ხონში, თფილისში

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 540.

და სხვ.

ხელის მოწერა მიიღება აგრეთვე გაზეთ „ცხოვრების“ რედაქციაში¹.

მეგობრებს თავი არ დაუხოგავით. მაგალითად, მიხ. ბოჭორიშვილმა ტყობულიდან წინასწარ აკრეფილი ათი მანეთი გამოგზავნა

არქივმა შემოგვინახა ერთად აკინძული კვიტანციები. როგორც ჩანს, ისინი აგენტ პ. გუჯაბიძისათვის გადაუცია გალაკტიონს. ამ დოკუმენტით დასტურდება, რომ ქუთაისში წიგნის შექმნის სურვილი გამოუთქვამთ: ვიქტორ ნოზაძეს, სერგო გერსამიას, რაისა ჩიხლაძეს, ქალაქის ბიბლიოთეკას... სულ 100 კაცს. ეს ხდება 1912 წლის 13 იანვრიდან 10 თებერვლამდე. საფიქრებელია, ქალაქში სხვა აგენტებიც მოქმედებდნენ. მაგრამ ხელმოწერა მაინც მცირე იყო. არც დაბა-სოფლები იხენდნენ დიდ დაინტერესებას. ერთი სიტყვით, გალაკტიონმა ფიასკო განიცადა. ამ პირველმა წამოწყებამ მას არა მხოლოდ მატერიალური ზარალი, არამედ მორალური ტრავმაც მიაყენა. ხელისმომწერლებმა წიგნი ვერ მიიღეს. გალაკტიონს წინასწარ აღებული ფულიც შემოეხარჯა და მვეალები ვერ გაისტუმრა. აი, რას სწერს იგი მ. ბოჭორიშვილს: „...როცა ჩემდა უნებურად მომაგონდება ის საბუდისწერო „კვიტანციები“, პირდაპირ გაეშრები ხოლმე, აუწერელ წამებას ვგრძნობ. ამის შემდეგ, იფიქრე რანაირად უნდა მიშფოთებდეს გულს სიტყვები შენი წერილიდან: „რა ექნა, რომ აღარ ვიცი, რა ექნა და ათასჯერ რა ექნა, სემი ერთადერთი მიზანი კვიტანციების ფულის გადახდააო“. შენ ეხლა მართლაც იტანჯები, დამნაშავე მე ვარ, მე მოგაყენე ამდენი უსიამოვნება იმ მართლაც ღრმა მეგობრულ თავგანწირულებისათვის, რომელიც ამ შემთხვევაში გამოიჩინე, რომლის მსგავსი მე არავისგან არაფერი მახსოვს. მე მშვენივრად მახსოვს შენი თანაგრძნობა, თითქოს ჩემი საქმე კი არა, საკუთრად შენი საქმე ყოფილიყოს, იმგვარ გატაცებით მოეკიდე დაწებულ საქმეს, თითქოს პირადი ჩემი სრულიად არ გამოგერჩეოდა შენისაგან, და აი მხოლოდ ეს მაწითლებს მე, როცა წარმოვიდგენ თუ რითი გადაგიხადე გულწრფელი დახმარებისა და თანგრძნობის მაგიერად, უხერხულ მდგომარეობაში ჩაგაყენე, საკუთარი საქმე აგირიე, აგიწეწე, მაგრამ რაც უნდა დამემართოს, რა მდგომარეობაშიც უნდა ჩავეარდე, უსათუოდ გადავიხდი ამ ვალს, პირველადვე, როგორც კი ჩამივარდება ხელში ფული. როდესაც ქუთაისში ვიყავი, მე ეს ფიქრი მოსვენებას არ მაძლევდა, რომ დავიწეე საქმე და დასრულება აღარ ელირსა-მეთქი, დამ-

¹ გაზ. „ცხოვრება“, 1912, №5, 6, 7, 8, 9...

დამობით ძილი არ ეკარებოდა ჩემს თვალებს, დღისით მოსვენება არ ვიცოდი, თითქმის სულ დამავეიწყდა ყველაფერი, მერე როგორ ვცხოვრობდი?¹

ეს წამოწყება შემთხვევითი არ ყოფილა. როგორც აღვნიშნეთ, გალაკტიონის ბევრი ლექსი და პოემა დაუგროვდა. წიგნში უნდა შეულიყო 174 ლექსი. თუ გავიხსენებთ, რომ გალაკტიონის თხზულებათა პირველ გამოცემაში 1912 წლამდე დაწერილ ლექსთაგან მხოლოდ ათიოდეა შეტანილი, აშკარა გახდება, რომ პოეტს დაახლოებით 150 კიდევ ჰქონდა მზად. სად არის ეს ნაწარმოებები? განადგურდა თუ გამოვლენას ელის?

მთავარი ისაა, რომ გალაკტიონი ამ პერიოდში ძალზე პროდუქტიულია. სხვა საკითხია, თუ როგორ შთაბეჭდილებას მოახდენდა პირველი წიგნი. ცხადია, ის რომ 1911 წლის მიწურულს ან 1912 წლის დამდეგს დაბეჭდილიყო, მასში ვერ შევიდოდა „ქალი და ხელოვნება“, „მე და ღამე“, „გურიის მთები“ და სხვ. ამდენად, წიგნს ისეთი რეზონანსი ვერ ექნებოდა, როგორც ჰქონდა 1914 წელს გამოცემულ კრებულს.

გალაკტიონმა 1913 წელსაც სცადა წიგნის დაბეჭდვა, მაგრამ კვლავ მარცხი განიცადა. „გამომცემლობები, როგორც ქუთაისისა, ისე ტფილისისა, კატეგორიულ უარს აცხადებენ ჩემი წიგნის გამოცემაზე. ეს გარემოება სულთ ხორცამდე მაშფოთებს. მაგრამ მე თავს ვიჭერ და მოთმინებით ვუცდი: ვიცი გამოიდარებს“².

1914 წელს გალაკტიონი მეტი პასუხისმგებლობით მოეკიდა წიგნის გამოცემას. ეს, უპირველეს ყოვლისა, გამომჟღავნდა ნაწარმოებთა შერჩევაში. ბევრი ლექსი, რომლებიც წინა კრებულში უნდა შეეტანა, ამ გამოცემაში არ მოუთავსებია. უარი უთქვამს სოგიერთი აპრობირებულ ნაწარმოებზეც კი. მაგალითად, 1908 წელს „საქართველოში“ დაბეჭდილ ლექსზე „წყურვილი თავისუფლებისა“³. ი. გრიშაშვილს, როგორც ჟურნალის მდივანს, ხსენებული ლექსი მკაცრად „გაუსწორებია“, ათკუბლეთიანი ნაწარმოები ათ სტრიქონზე დაუყვანია; ბოლო ორი ტაეპიც თავად შეუთხზავს⁴.

გასაგებია, რომ გალაკტიონი ამგვარად ტრანსფორმირებულ ლექსს არ შეიტანდა კრებულში. მაგრამ, პირველ ვარიანტს

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 544.

² იქვე, გვ. 278.

³ ი. გრიშაშვილი, თხზულებათა კრებული ხუთ ტომად, ტ. V, 1965, გვ. 316-317.

რატომ არ დაუბრუნდა? გამორიცხული არ არის, რომ რედაქციის წარევამ ლექსის სრულყოფილებაში დაატკა და საერთოდ უარი თქვა მასზე. ასევე არ ცნო წიგნში შეტანის ღირსად 1909 წელს „ფასკუნჯში“ დაბეჭდილი „გაზაფხულის მოლოდინში“. ხსენებული ლექსი 1911 წელს გააკრიტიკა აკაკი პაპავამ. აღბათ, ესეც გახდა მისი მოძღვლების მიზეზი. სხვათა შორის, „წყურვილი თაგისუფლებისა“ და „გაზაფხულის მოლოდინში“ გალაკტიონის არც ერთ კრებულსა და ტომში არ შეუტანია.

რაც შეეხება ლექსებს „მოყარე კაშკაშებს“, „ვეთარცა გედი“, „ნიავი“ და სხვანი, რომლებიც პირველად ჟურნალ-გაზეთებში დაიბეჭდა, არც არავის დაუმახინჯებია და არც არავის დაუწუნებია, მაგრამ ტომში მაინც ვერ მოხედნენ. პოეტო მხოლოდ სხვათა შენიშვნებით კი არ ხელმძღვანელობდა, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი შეხედულებით.

შემოთქმული მაინც ვერ იძლევა სრულ სურათს. საკითხის საგანგებოდ შესწავლამ უნეულო ფაქტი წარმოაჩინა. გალაკტიონს უარი უთქვამს 45 დაბეჭდილ ლექსზე. 45! ეს ხომ ერთი კრებულის მასალაა. თანაც ამას აკეთებს არა ხანდაზმული მწერალი, რომელსაც უმდიდრესი მემკვიდრეობა დაუგროვდა, არამედ ახალგაზრდა მკოსანი. გალაკტიონის ტომში არ შეუტანია 1908-1909 წლებში გამოქვეყნებული არც ერთი ლექსი. 1910 წლის პუბლიკაციებიდან ხელმეორედ მხოლოდ 6 გამოამზეურა, 1911 წ. - 2, 1912 წ. - 7, ხელ 15.

ყოველივე ეს გალაკტიონის პოეტური კულტურისა და გემოვნების დახვეწაზე, უდიდეს პასუხისმგებლობაზე მიგვანიშნებს. მსგავსი რამ მხოლოდ უნიტიერეს და საკუთარ ძალაში დარწმუნებულ პოეტს შეეძლო: შემოქმედს, რომელიც წლობით კი არა, დღეობით იზრდება.

უთუოდ ანგარიშგასაწევია ტიცვიანის ცნობა: „გ. ტაბიძეს აქვს მთელი ციკლი რომანტიკული პიესებისა საქართველოს წარსულიდან. ეს ლექსები ამ წიგნში არ მოხვედრილან, გარდა ერთისა - „სამშობლოში“, რომელიც თითქო შესავალია ამ ციკლისა“¹. ტიცვიანი მას გადანიხილულ საუნჯეს უწოდებს. ჩვენ საფუძველი არ გვაქვს პოეტის გემოვნებას არ ვენდოთ. ეს ინფორმაცია იმ მხრივაც არის საგულისხმო, რომ გალაკტიონის დიდ ჩანაფიქრზე მიგვანიშნებს. ჩანს, პირველი წიგნის გამართვა ერთი მაგისტრალური ხაზით განუსრახავს - არსებითად სოკრატესა და სოკრატის საფიქრალის წარმონეწას ცდილა. ეს ის

¹ გაზ. „საქართველო“, 1961, №4.

Բնագրություն

(Երևան, 1971)

Երևանի Երևանի մարզի Երևանի
համալսարանի, ՆԵ Գրադարանի
մասին հարցերի և պատասխանների
հավաքածու

Երևանի Երևանի մարզի Երևանի
համալսարանի, ՆԵ Գրադարանի
մասին հարցերի և պատասխանների
հավաքածու

გზაა, რომლითაც შესაძლებელი იყო დეკადენტ-ეპიგონებისაგან გამოიჯენა და ქართული მწერლობის ახალ რელსებზე გადაყვანა.

ამ მოსაზრებისაკენ ისიც გვიბიძგებს, რომ პოეტმა კრებულში არ შეიტანა „პირველი ენკენისთვე“. ამ ლექსს ნამდვილად ვერ ჩაეთვლით სუსტად, მაგრამ იგი სხვაგვარი განწყობით არის დაწერილი. სხვათა შორის, ხსენებულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით 50-იან წლებში გალაკტიონს ასეთი ჩანაწერი გაუკეთებია: „VIII ტომისათვის უნდა მოინახოს ლექსი უურნალ „განათლებაში“ – „მასწავლებლო, ჩამოჰკარ სარი“. ჩანს, პოეტს დაეიწყებია, რომ იგი თხზულებათა მე-5 ტომში ჰქონდა შეტანილი.

კიდევ ერთ საბუთს მოყიტანთ შემოხსენებული დებულების დასამტკიცებლად. 1914 წლის წიგნში არც ერთი პოემა არ შესულა. და ეს მაშინ, როცა ისინი უნდა დაბეჭდილიყო 1912 და 1913 წლებში გამოსაცემად განსრახულ კრებულებში. უცნობ წინასიტყვაობაში, რომელიც 1912 წლის გამოცემას უნდა წამძღვარებოდა, გალაკტიონი წერს: „შესწორებულად ვბეჭდავ პოემა „მწყემსს“, რომელიც უკანასკნელი წლის „თემში“ იყო მოთავსებული.

ორი წლის შემდეგ გალაკტიონმა აზრი შეიცვალა. მას უკვე ნაკლებ აქმაყოფილებს ხსენებული ნაწარმოები.

მეორე მხრივ, გალაკტიონი უფრო მონდომებით, გულდაგულ ეკიდება ორგანიზაციულ მხარეს. ხშირი სტუმარია გამომცემლისა და აზუსტებს საკითხებს; მოლაპარაკებას აწარმოებს ლიტერატორებთან კრიტიკული წერილების დაწერის თაობაზე; სრუნაგს მომავალი წიგნის გავრცელებაზე და ა. შ. შემთხვევითი არ არის, რომ პრესაში, მაგალითად, „აზრსა“ და „შრომაში“, ზედიზედ ქვეყნდება განცხადებები: „იბეჭდება და მოკლე ხანში ხელის მოწერით დაურიგდებათ გ. ტაბიძის ნაწერების I წიგნი. წიგნში მოთავსებული იქნება: 1) ავტორის სურათი, 2) ბიოგრაფია, 3) ლექსები (ჯერ დაუბეჭდავი) და 4) ივ. გომართელის, მიხ. წულუკიძის, იპ. ვართაგავას კრიტიკული წერილები. ტომში იქნებას 200–250 გვ. და დაიბეჭდება კარგ ქაღალდზე“¹.

საერთოდ, გალაკტიონი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ამგვარ საქმიანობას. 40-იანი წლების მიწურულს შეთხზულ ერთ ნაწარმოებში იგი წიგნს ახლად ფეხადგმულ ბავშვს ადარებს, რომელსაც საგანგებო ყურადღება და გაძღოლა უნდა. ერთია წიგნის დაწერა და მეორეა ხალხში მისი გატანაო.

კერძო საუბარშიც არაერთხელ აღუნიშნავს: წიგნის

¹ გაზ. „აზრი“, 1914, №32, 38, 43, 46, 48, 50, 52, 55, 56, 62, 65.

წარმოატება ნახევრად რეკლამაზე არის დამოკიდებული. ისიც კარგად მახსოვს, ტომებისა თუ კრებულების გამოსვლასთან დაკავშირებით როგორ აღგენდა სიას ლიტერატორებისას, რომლებსაც შეეძლოთ ახალ წიგნზე რეცენზიის დაწერა. საგულდაგულად წონიდა თითოეული კანდიდატის შესაძლებლობას და სიას გულმოდგინედ ცხრილავდა. 'სოგს იწუნებდა იმიტომ, რომ სხვა პოეტთა მეხოტბეობას სწამებდა, 'სოგს იმიტომ, რომ ლექსის ბაიბურში არა არისო. 'სოგს კიდევ „ბერიას კუდად“ (მისი საყვარელი გამოთქმა) თვლიდა.

ეს ნუსხები, რომელთა ნაწილი გალაკტიონის არქივში ინახება, ბევრს გვეუბნება პოეტის კეთილშობლიურ მისწრაფებებზე, სულიერ განწყობასა და 'სოგიერთი პიროვნებისა თუ საკითხისადმი ტენდენციურ დამოკიდებულებასაც.

შემომოტანილი განცხადების მიხედვით წიგნში უნდა შესულიყო სამი კრიტიკოსის წერილები. დაისტამბა მხოლოდ ერთისა. ნუთუ იპ. ვართაგავამ და მიხ. წულუკიძემ კერ შესძლეს დაპირების შესრულება? ან იქნებ თვით გალაკტიონმა არ ისურვა ამ ლიტერატორთა სტატიების დაბეჭდვა, როცა მათ შინაარსს გაეცნო?

საქმე ისაა, რომ მიხ. წულუკიძემ 1915 წელს გაზეთ „მადრეჟანში“ გამოაქვეყნა „გ. ტაბიძის ლექსები“. მასში სოციალ-დემოკრატიული მიმართულების 'სოგიერთი ლიტერატორისათვის ნიშანდობლივი ცალმხრივობით არი განხილული პოეტის შემოქმედება. მკაცრად არის გაკრიტიკებული მგოსანი – იგი ხალხს მოსწყდა, უიმედობას ქადაგებსო.

შეუძლებელია ერთ წელიწადში შეეცვალა მიხ. წულუკიძეს შეხედულება. საფიქრებელია, რომ 1914 წელსაც, როცა მან პოეტის ხელნაწერები გადაიკითხა, იგივე მოსაზრება გამოთქვა, ამიტომ გალაკტიონმა საბოლოოდ უარი თქვა წიგნში მისი წერილის შეტანაზე.

რაც შეეხება იპ. ვართაგავას საგარეუდო წერილს, მის შესახებ ვერაფერს ვიტყვით. შეთხზა კი? სხვათა შორის, აფიშაში, რომელიც პრესაში გამოქვეყნებული განცხადების მსგავსია, იპ. ვართაგავა არ იხსენიება. აქ დამატებით ისიც არის აღნიშნული, რომ ტომი მაისის პირველ რიცხვებში გამოვა.

გასაგებია, თუ როგორი იქნებოდა გალაკტიონი წიგნის გამოცემის პირველ პერიოდში: მოუსვენარაი, მოფუსფუსე, წერილმანებზე ზედმეტად დაფიქრებული და, რაც მთავარია, ანთებულ-ამაღლებული. დარწმუნებული ვარ, თითქმის ყოველდღე აკითხავდა პუშკინის ქუჩაზე სტამბა „ძმობას“. მეგობრულად

უთათუნებდა მხარზე ხელს ასოთამწყოებს, კელაყ და კელაყ თხოვდა მეტრანპაყეს ანაბეჭდის ამოდებას... უხეში შეცდომები კი მაინც გაიპარა – „უკანასკნელი დღე“ განმეორებით დაიბეჭდა, ტანაც მხარდამხარ – 32 და 33 გვერდებზე, ხოლო „განახლდა გული“ საერთოდ ვერ მოხვედა სარწყეში.

იქნებ არ ღირდა ამ ფაქტზე ყურადღების შეწყობა?

ნუ ვისქარებთა ასეთი დასკვნის გამოტანას. საქმე ისაა, რომ ხსენებულ დეტალში რამდენადმე გალაკტიონის ხასიათი ცნაურდება. იგი დიდი გატაცებით ეკიდება ახალ საქმეს. თაყდაუხოგაყად იხარჯება, მაგრამ შემტყვ განწყობას დიდხანს ვერ ინარწყუნებს. წამოწყება თუ უმნიშვნელო იყო, მალე განიხიბლებოდა, ხოლო თუ ძალზე სერიოზული, მაშინ გამძაფრება მხოლოდ უღელტყეხილამდე მიყვებოდა. ვფიქრობთ, ასე მოხდა 1914 წელსაც. გამომცემელი დაითანხმა. ღექსები შეარჩია. ტექსტი აწყო. პირველი კორექტურა გადაისინჯა. მაშასადამე, როგორც თავად იტყვდა, „საქმე აქურშია მოყვანილი“. აწი წიგნის გამოსვლას ვერაფერი შეაფერხებდა.

უნებები დაცხრა. მკოსანი დამშვიდდა. სხვა მხრივ გადაიროო.

სტამბაში მაინც დადის, მაგრამ მისი ყურადღება მონყენებითია. ამას ბევრი ვერც გრძნობდს.

ერთიც არის ხაზგასამღელი: გალაკტიონისათვის თაყიდათაყი ღექსის გამოქყყენებაა. რა ყორმით და რა სახით, ამას ხშირად გადამწყყებტ მნიშვნელობას არ ანიტებს. გაყვისსენოთ საუბარი „მნათობის“ პასუხისმგებელ მდივანთან მოსე გოგობერიძესთან.

„– ასი ღექსი? – წამოიძახა მოსემ – ბრავო! რამ დაგაწყურია შე კაცო, ასი ღექსი... ძვირფასი ამბავია. მაგარმ ასი ღექსი... ამას ხომ ყურნალის ასი გვერდი მოუნდება... აჰა... არა, შენ ამბობ, რომ მხოლოდ თორმეტი გვერდი იქნებოო... ძაღლიან კარგი... რანაირად მოახაზირე ახლა შენ მათ... ა?“

– მოყახერხე სულ უბრალოდ: ოთხ-ოთხი სტრიქონი ერთ სტრიქონად გადაყაქციე.

– მერე რეიზე ქქენი მათი საქმე... დარწენილიყო ოთხ-ოთხ სტრიქონად... მე შენს ადგილზე ასე მოვიქცეოდდი: ნელ-ნელა ვბეჭდავდი თითო ღექსს თითო ნომერში: ესეც შენი ასი ნომერი „მნათობის“. ეხლა კი ასი ღექსია – და პონორარს კი მიიღებს ერთი ღექსისას. რეიზა შობი ახლა მაგ საქმეს, ა?

– ამისთვის ჩემო მოსე, რომ ჩემთვის უმჯობესია ღექსები დაიბეჭდოს ეხლავე, თორემ სულერთია, დამეყარება, ან გადამაყიწყდება“¹.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 377.

ამჯერად სტროფიკას ამახინჯებს. სხვა შემთხვევაში დაწერის თარიღებს უგულდებულყოფს. უფრო მოგვიანებით სხვათა უმართებულო ჩასწორებებს უგულოდ ეკიდება. ერთი სიტყვით, კონკრეტული სიტუაციისა და ვითარების გათვალისწინებით ლექსთა დაუყოვნებელ დაბეჭდვას ეწირება სხვა მხარეები.

დაკუბრუნდეთ წარსულს.

ამ დაძაბული შრომის შედეგად მკიხველმა მიიღო მშვენიერი წიგნი. ტუტკუ გვარამიას ცდა და მონდომება არ დაუკლია, რომ კრებული მიმსიდველი გამოსულიყო. გამომცემლისადმი პატივისცემა გალაკტიონმა ლექსით გამოხატა:

*„როცა სიცოცხლის შორ გატაცებას,
ეუახლოდებით, რად გწყდება გული?
მუდამ გვახსოვდეს, რომ უკვდავია
ჩვენი ერთობა და სიყვარული!
მეგობრის გული როდის არ იგრძნობს
მეგობრის სულის იღუმალებას?
იგი აქარწყლებს მწარედ დაკარგულს
მწუხარებას და ტანჯვა-წამებას!“*

წიგნი ახალგზარდა მხატვარს გემესხს გაუფრომებია. გარეკანზე გამოხატულია არფაზე დამკვრელი ქალი. ირგვლივ ყვაილებია მიმოხიზნილი. წარწერები „გ. ტაბიძე“ და „ლექსები“ შესრულებულია ნახატი ასობით, რომლებიც გამოირჩევიან ქართული პოლიგრაფიისათვის ნიშანდობლივი მოხაზულობით. ყველაფერ ამას გვირგვინის ფორმა აქვს. სურათში გარკვეული სიმბოლიკა იგრძნობა.

ხომ არ მიგვანიშნებენ პოეტი და მხატვარი, რომ კეშმარიტი ხელოვნება დიდი ფიქრის აღმძვრელია, სილამაზის დამამკვიდრებელი და ტკბობის მონიჭებელი; ხომ არ არის ეს ერთგვარი გამოწვევა, მინიშნება იმაზე, რომ ნაღდი პოეზია არ შეიძლება შემოიფარგლოს ვიწრო სოციალურ-პოლიტიკური საკითხების გარკვევით.

კრებულში დაიბეჭდა გალაკტიონის სურათი, მოკლე ბიოგრაფია და ი. გომართელის წერილი. წიგნზე დიდი მთხოვნილება იყო. იგი არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც გამოუწერიათ. მაგალითად, სურახანაში (ბაქოს მახლობლად) მცხოვრებ ათ კაცს გამოუთქვამს მისი შექმნის სურვილი¹.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 758.

² გაზ. „შადრევანი“, 1915, №14.

გალაკტიონის პირველი წიგნი 3000 ცალად დაიბეჭდა და შალე გაიყიდა. მრავლისმთქმელია 1915 წლის 30 მარტს გამოქვეყნებული ტ. გეარამიას შენიშვნა: „...აგენტების და ხელის მომწერთა საუკრადლებით ვაცხადებ: იმ აგენტს, რომელსაც დღემდის ანგარიში არ გაესწორებია, უკანვე დაუბრუნონ ხელის მომწერთ ფული, ვინაიდან მე უკვე წიგნი არ მომეპოვება“¹.

აღიარება ერთბაშად მოვიდა. არადა, სოგჯერ მთელი ცხოვრება სიტყვახთან ჭიდილში მიიღევა; იქმნება შედეგები, საზოგადოების გულგრილობის დაძლევა კი მაინც არ ხერხდება და ისე მიისვენებს მწერალი, ერთ თბილ რეცენზიასაც ვერ ეღიროსება. ტრიუმფი სიკვდილის შემდეგ იწყება. მთელი ელვარებით წარმონდება შემოქმედის შარავანდევით მოსილი სახე და აღტაცებას აღტაცება ესაფხებურება. მაგრამ გვიანდაა.

გულისტკივლით წერდა გალაკტიონი 1910 წლის 6 აპრილს: „ერთი კვირის წინად გარდაიცვალა ვრუბელი; ისე, რომ არც კი გაუგონია ნამდვილი დაფასება მისი ნიჭისა. არც კი იცოდა, თუ სახელი მოექმნებოდა კიდევ დედამიწაზე. ყველასაგან ფეხქვეშ გათელილ მხატვარს სასო წარეკვეთა. იქნებ ის ფიქრიც გაუფხდა ძვალ-რბილში, რომ მართლა უნიჭო იყო? გვიანდაა მიცვალებულისთვის სიტყვის თქმა: შენ გენიოსი იყავი!“

გალაკტიონის ბედი სხვაგვარად წარიმართა. მისი ლექსები გამოქვეყნებისთანავე შეიყვარეს.

დაფნის გვირგვინის მოპოვება ძნელზე ძნელია. გაბატონებული გემოვნების შეცვლა და ტრადიციული თვალსაზრისის დაძლევა, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარ თავზე ამაღლებას და შეუპოვრობას გულისხმობს, რაც ყველას არ ხელეწიფება. ახალი ძალის გამოჩენისთანავე იმანენტურად იბადება სკეპტიციზმი და თავშეკაება. ასეთ შემთხვევაში მოხოლოდ ხალას ნიჭს, ლექსს ამოყოლილ უჩვეულო სურნელებას თუ ძალუძს საზოგადოების ანთება.

გალაკტიონმა სწრაფად მოიპოვა წარმატება და ამას გარეგნულ, შემთხვევით ფაქტორებს ვერ მივაწერთ. იგი შორს იდგა იმ პოეტებისაგან, რომლებიც მომაჯადოებელი პოეზიით, მომხიბლავი თამაღობით თუ შელამაზებული ბოქმური აფეთქებით იზიდავდნენ საზოგადოებას. გალაკტიონის აღიარება ჭეშმარიტი პოეტური ტალანტის შეცნობაა. მან სულის უნაზუსი სიმები შეარხია და გაიტაცა მკითხველი. მგოსანმა გამოხატა ერის მოწინავე ნაწილისათვის დამახასიათებელი უკმარობის გრძნობა, ლტოლვა უკეთესისაკენ, რომანტიკული აღმაფრენა. და,

¹ გაზ. „მადრეანი“, 1915, №15.

რაც მთავარია, თავის განცდებს გასაოცრად ლამაზი, მიმზიდველი ფორმა მისცა.

ვიდრე გალაკტიონის წიგნისადმი ფართო სასოგადოების დამოკიდებულებას გაჯარკვევდეთ, მანამდე ერთ გარემოებაზე შევანერებთ ყურადღებას.

1914 წელს ორმოცდაათზე მეტი პოეტური კრებული გამოვიდა. მაგრამ... გინახავთ ექვთი დაჭრილი კაცი? ამ წიგნთა უმეტესობას კი ექვს სიმღიერეც არ ქონდა. მხოლოდ ხუთიოდე თუ გამოირჩეოდა ჰემმარიტი ლიტერატურული ღირებულებით. დანარჩენები? თუმცა უმჯობესია რამდენიმე მათგანის დასახელება. ავტორთა გვარი და წიგნთა სახელწოდებები ბევრის მოქმელია.

„აღავერდი! იახშიოლდი! სუყრაში სათქმელი სიმღერა და სხვა ხალხინო ლექსები“, ბ. არნაუტოვი - „ითამაშე თამარ“, ვ. ბაკურაძე - „ახალ ომში გაყვანილი ხალდათის გოდება“, ბეგიჯანოვი - „ლექსი მანუშაკ ყარსადანოვის გარდაცვალებაზე“, ა. განჯის-კარელი - „განათლების ნაყოფია ტანგო“, დ. გივიშვილი - „ქალაქის ახალი ბოინი“, ი. გომიაშვილი - „გიტარაზე და ყანდურზე დასამღერებელი ლექსები“, ს. დათებოვი - „მაძის მკვლელი და სტეპო დათებოვის ანდერძი“, ვ. ედგაროვი - სრული აღნი პოორმ და შეგუას სიმღერა და ყომარბაზის დღე“, გ. თომაშვილი - „სხვადასხვა ლექსები. ზღვის კაცის ნახვა და იმის უტყუვარი აღწერილობა“, ბ. იაღუყოგოვი - „თელავის ბარიშნებზე ანუ სირანუშას ხმა სამარიდან“, კრიხელი - „უსამართლოთ მოკლეული იოსებ დედიაშვილის მწარე ამბავი“, გ. სკანდარ-ნოვა - „მომღერალი ქალი“, ა. შახპარუნოვი - „ლექსად თქმული ახალგაზრდა ქალის მშობიარობის დროს გარდაცვალებაზე“, ს. ხიმშელი - „ჟარდის კოკობი“, მ. ჯაჭვაძე - „სარიდონიანი“, ქაზარი - „გამგელებული ბატკანი ანუ ომი ბალკანეთისა“ და სხვ.

ერთი სიტყვით, მოდიოდა „პოეზიის“ წვიმა, მაგრამ თესლს ვერ აღვივებდა, წვეთები სწრაფად ინთქმებოდნენ ქვიშიან ნიადაში. ზოგჯერ გუბებშიც წნდებოდა, მაგრამ მალე ფერს იცვლიდა და მგზავრიც შეგნებულად უვლიდა გვერდს.

შემოთქმულის გათვალისწინება აუცილებელია. რათა კიდევ უფრო გასაგები გახდეს გალაკტიონის წიგნის მნიშვნელობა.

გალაკტიონის ლირიკით გამოწვეული ალტაცების გასაცნობად პირველ რიგში პრესაში გაბნეულ შენიშვნებსა თუ რეცენზიებს გადავხედოთ. თითოეული მათგანის სერუპულოზური განხილვა შორს წაგვიყვანდა. ეს არცაა აუცილებელი. შევიწრდეთ ყველაზე

მთავარსა და არსებითზე.

პირველი. ვინც შედარებით ვრცლად შეეხო გალაკტიონის შემოქმედებას, დ. ნახუცრიშვილი გახლდათ. მან 1910 წლის „თეატრსა და ცხოვრებაში“ გამოაქვეყნა ნაწევრები სტატიიდან „ბუნება პოეზიაში“. ავტორის აზრით, „შემოქმედის ლტოლვა ბუნებისაკენ ლოგიკურია, რადგან იქ შესაძლებელია სულიერი სიმშვიდის მოპოვება. ამდენად, ბუნების პოეტური წარმოსენა და ძირითად სათქმელთან დაკავშირება მხატვრის თვითდახასიათებასაც გულისხმობს.

„ჩვენ ტიუტჩევი არ გვეოლია, ბუნების უმაღლეს წერტილამდე აღმწერელი პოეტი. — შენიშნავს დ. ნახუცრიშვილი. — მაგრამ ამის იმედს საკმაოდ იძლევა ახალგაზრდა მგოსანი გ. ტაბიძე. ამაში დამარწმუნა ტაბიძის მშვენიერმა ლექსებმა (იხ. „ფასკენჯი“. „თეატრი და ცხოვე“). წაიკითხეთ პაწია, მაგრამ კოხტა ლექსი „ნიადვარი“. ნახეთ, რა წუნდაუღებელი აღწერაა ლექსის ერთ ნაწილში“¹.

საილუსტრაციო მასალა მართლაც შთამბეჭდავია. კრიტიკოსს სხვა ლექსებიდანაც მოაქვს ამონარიდი. საერთოდ, ამ წერილში ანალიზს განცხადება ენაცვლება. ეს შეიძლება ნაწილობრივ იმითაც აიხსნას, რომ დ. ნახუცრიშვილი ციტატებს მრავლისმეტყველად მიიჩნევს და მკითხველთა გემოვნებასაც ხედმეტად ენდობა.

მთავარი მაინც ის არის, რომ ლიტერატურულმა კრიტიკამ გალაკტიონის პოეზიის ერთ ასპექტს საგანგებოდ მიაქცია ყურადღება და მაღალი შეფასებაც მისცა მგოსნის ოსტატობას.

სრულიად განსხვავებულია გაზეთ „სინათლეში“ დაბეჭდილი დ. ჩხეიძის სტატია „ცხოვრება და მწერლობა“. კრიტიკოსი ახალგაზრდა მწერლების შემოქმედების იდეურ მხარეს აკვირდება და შეფუოთებულია პოეტთა დიიდ უმეტესობის „ბურჟუაზიული“ გადახრის გამო.

„ჩვენ რომ თვალი გადავალთ ჩვენი ახალგაზრდა მწერლების ნაწერებს, აშკარათ დავრწმუნდებით, რომ შანშიაშვილი, გრიშაშვილი, მკედელიშვილი, მეტრეველი, ტ. ტაბიძე, გ. ტაბიძე, აბაშისპირელი, ფერიაშვილი და სხვანი ერთ განსაზღვრულ მიმართულებას სცემენ თავყანს! იმათთვის სინამდვილე არ არსებობს, პიროვნებისთვის ბრძოლა შორს მიუგდიათ და ერთი მათი მიზანი საკუთარი „მეა“².

სიმართლე მოითხოვს ითქვას, რომ გალაკტიონის მხოლოდ

¹ ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1910, №37, გვ. 7.

² გაზ. „სინათლე“, 1911, №23.

გვარია ფიქსირებული. პოეტის აპოლიტიკურობის და საერთო საქმისაგან განდგომის დამადასტურებელი მაგალითები კი არ ჩანს. მაგარმ ამგვარ კონტექსტში თუნდაც მოხსენიება მაინც გულდასაწყვეტია. შევცდომა, ვფიქრობთ, გალაკტიონის პოეზიის 'სუდაპირული აღქმიდან უნდა მოდიოდეს.

ა. პაპაია უკიდურეს ინდივიდუალისტად თელის გალაკტიონს – განკერძოებული ხასიათის ამოცანები და მოტივები აფიქრებს, ამიტომაც ვერ უპოვნია თანამგზავრ-მეგობარი. ეს ინდივიდუალიზმი ბუნებასთან დაპირისპირებაშიც ვლინდებაო.

*„მაღე ველი ამწვანდება,
არემარე იგრძნობს შეებას
და ყვაილთა გუნდიც უხეად
გადმოაფრქვევს სურნელებას“.*

„მაგრამ ამ სუემის დროსაც, გარიყელი იქნება პოეტი თავის უსაზღვრო სევდით. მისი გულის თქმა და კენესა კვლავ „მის“ გულში იბინადრებს:

*„მხოლოდ მე კია არ მომალხენს
სიკეკლეუცე გაზაფხულის,
გულშიე ჩაქენა ნორნიე რწმენა
სიყვარულის, სიხარულის“.*

ა. პაპაია ფიქრობს, რომ გალაკტიონი მოსწყდა სასოგადოებას და ამიტომაც აკრიტიკებს მას. წვენი აზრით, პოეტის წუხილს სასოგადოებრივი საფანელი აქვს. ლირიკული ვმირი ამ შემთხვევაში მხოლოდ საკუთარ ტკივილს როდი ამხელს.

ლექსის სისუსტე სხვა მხრივ უფრო მედაენდება, კერძოდ, ტრივიალური ხერხის მომარჯვებაში.

ბ. ჭუმბურიძის წერილში „უკანასკნელი წლების სიმბოლიზმი ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობაში“, რომელიც გაგრძელების სახით დაიბეჭდა „სახალხო გაზეთის“ ექვს ნომერში, თვალსაჩინო ადგილი დაეთმო გალაკტიონს.

კრიტიკოსი შენიშნავს: „თანამედროვე სიმბოლურ ლირიკული პოეზიის მსახურებად უნდა ჩაითვალოს ჯერჯერობით: ალ. შანშიაშვილი, ი. გრიშაშვილი, ს. აბაშელი, გ. ტაბიძე, ბაბილინა, ნ. ჩხიკვაძე და ხვანი“².

ეს თეზისი ორმხირვ არის საყურადღებო. ჯერ ერთი, 19 წლის გალაკტიონი მოხსენებული პოპულარული მწერლების გვერდით, რაც მისი პოეტური ნიჭის აღიარებასაც გულისხმობს.

¹ გაზ. „კოლხიდა“, 1911, №76.

² გაზ. „სახალხო გაზეთი“, 1911, №293.

მეორე, წამოთვლილი მგოსნები „სიმბოლური ლირიკის“ წარმომადგენლებად არიან მისწეულნი, რაც გვაფიქრებინებს, რომ კრიტიკოსს სიმბოლიზში თავისებურად, არატრადიციულად ესმის. მაგრამ ამ საკითხის გამოწველილვით შესწავლა ჩვენს მიზანს არ შედგენს. უპირატესად გვაინტერესებს, რამდენად წასწვდა გ. ჭუმბურიძე გალაკტიონის შემოქმედების სპეციფიკას.

კრიტიკოსი მიუთითებს, რომ გალაკტიონთან მძლავრობს სევდის მოტივი. პოეტი ოცნებაშიც ვერ პოულობს შეებას და, ამდენად, მისი ტრაგიზმი უკიდუგანოა. „ტაბიძეს ნამდვილად სდევნის და სტანჯავს, სდევნის სასტიკად. ბნელი უკუნიც გარს ახვევია ყველგან, ყოველვის. პოეტს ვერც ოცნებაში უპოვია თავშესაფარი. მას არც იგი სწყალობს, დამშვიდებული სულის ლტოლვა მაღლა ცისკენ მას უკვდავებას ვერ მიანიჭებს. პოეტს სწამს მხოლოდ წამებულის უკვდავება და ისიც ბრძოლისათვის უხმობს ყველას“¹.

საგულისხმოა, რომ გ. ჭუმბურიძემ გალაკტიონის შემოქმედებაში ორი ნაკადი დაინახა: განდგომისა და ბრძოლისა. ეს მეტად საინტერესო დაკვირვებაა, რომელიც კრიტიკოსის ნიჭსა და აღლოზე მეტყველებს.

გ. ჭუმბურიძის წერილი იმ მხრივაც არის მნიშვნელოვანი, რომ მასში გამჟღავნებულია ლიტერატურათმცოდნეობის ძირითადი ტენდენციები. როგორც კრიტიკოსი წერს, მხატვარი არ უნდა შემოიფარგლოს ადამიანის ცხოვრების ერთი მხრის აღწერით. განვლო იმ დრომ, როცა მგოსნები მხოლოდ სადღეისო საჭირბოროტო საკითხების გარკვევას ესწრაფვოდნენ. უკანასკნელ წლებში შეინიშნება მარადიული თემებისაკენ მიბრუნება და სულიერი დრამის გადმოცემისაკენ სწრაფვა. „მწერლობა უნდა გადაიქცეს ადამიანის ცხოვრების ამ ორი მხარის გარმონიულ გამომხატველად. ეს სააქაო, ამ სოფლიური და ის, საიქაო, ზეიციური ცხოვრება უნდა შეერთდეს ლიტერატურაშიც ისე, როგორც იგი ადამიანის ხირცსა და სულშია შეერთებული, როგორც მის მთლიან ბუნებაშია შესისხოლხორცებული. ამის ნიშნები ჩვენ უკვე დავინახეთ ზემოდ გარჩეული პოეტების ზოგიერთ ლექსებში, სადაც თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს ტაბიძეს და ბაბილინას, რაოდენიმედ აბაშელსაც“².

როგორც ვხედავთ, ლიტერატურული კრიტიკა უწყურადღებოდ არ ტოვებს გალაკტიონის ცალკეულ ნაწარმოებებს. მაგრამ

¹ გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1911, №296.

² იქვე.

ძირითად მაინც ფრაგმენტული გამონათქვამებია და მკითხველს უძნელდება სრული წარმოდგენის შემუშავება მის პოეზიაზე. 1914 წელს გამოცემულმა ლექსთა კრებულმა კი შესაძლებლობა მისცა საზოგადოებას მთლიანობაში გაეაზრებინა ნიჭიერი მგოსნის შემოქმედება და მეტ-ნაკლებად სწორი დასკვნები გაეკეთებინა. ამ საქმეში უთუოდ თეალსაჩინოა ივანე გომართელის დამსახურება. მან საგულისხმო წერილი წაუძღვარა გალაკტიონის ლექსებს.

სტატიის სათაურშივე გამჟღავნებულია ძირითადი სათქმელი. კრიტიკოსმა გალაკტიონს „სევდის მგოსანი“ უწოდა. წიგნში მთავსებული ლექსები ნამდვილად იძლეოდა ამგვარი დასკვნის გამოტანის უფლებას. ამრიგად, ფაქტი ფიქსირებულია. ახლა მთავარია ახსნა მოექებნოს ამგვარ განწყობას, გაიშფოროს მისი საფუძვლები.

ი. გომართელმა გალაკტიონის შემოქმედება დიდი გადასახედოიდან გაიაზრდა და მის ლექსებში კაცობრიობის სატკივარი დაინახა. ადამიანი, როგორც იგი შენიშნავს, მარად მიისწრაფვის უსახლდრო და დაუსრულებელი სამყაროს შეცნობისაკენ.

„რას წარმოადგენს სამყარო, სად არის მისი დასაწყისი და სად დასასრული?

საიდან, როგორ გაჩნდა ყოველივე ეს?

რა არის სიცოცხლე, რას წარმოადგენს სიკვდილი?

ყველა ამ კითხვაზე პასუხს ეძებს მოუსვენარი სული ადამიანისა.

მაგრამ პასუხს არაეინ არ იძლევა, პასუხი არსაიდან არ იხმის“¹.

და ყოველივე ეს ბადებს სევდას, წუხილს, არცთუ იშვიათად სასოწარკვეთილებასაც კი.

კრიტიკოსის სამართლიანი შენიშვნით, ამგვარი განცდა ბუნებრივია მოაზროვნე ინდივიდისათვის. მაშასადამე, სევდიანობა სრულიადაც არ არის დაცინვის საგანი, როგორც ბევრი ფიქრობდა და ფიქრობს.

ი. გომართელი ღრმად სწუდება გალაკტიონის ფილოსოფიას. მართლაც, პოეტს არ აკმაყოფილებს ეს ქვეყანა. იგი ეძებს სიცოცხლის მიზანს, მაგრამ ამაოდ. მან იცის, რომ ცხოვრება წარმატალია. მგოსანი მიისწრაფვის ცისკენ, მაგრამ ცაც არაფერს ეუბნება. ყოველივე ეს იწვევს სულიერ ტანჯვასა და ჩანგიც სევდიან ხმებს გამოსცემს.

ი. გომართელის მსჯელობა ლოგიკური და შთამბეჭდავია.

¹ გ. ტაბიძე, ლექსები, 1914, გვ. V.

ნუთუ მხოლოდ სევდაა გალაკტიონისათვის დამახასიათებელი? კრიტიკოსი გრძნობს, რომ შეიძლება ასეთი შეკითხვაც დაუსვან და ისიც პასუხობს: გალაკტიონს უნდებოდა ქარიშხალთან შებმის სურვილი, მაგრამ ეს მაინც სუსტი ტენდენციაა. „...ბრძოლა თვისებაა ძლიერი, მოქმედი ნებისა.

ბრძოლისათვის ნაპოლეონობა თუ არა, ნაპოლეონის შორეული ნათესაობაა მაინც საჭირო.

ტაბიძე კი განჭკერეტის, ყიქრის აღამიანია, ის უფრო პამელტს ენათესავენ. ამიტომ მისი სულიერი ტანჯვა თანდათან სევდის ნაწ და წარმტაც თაიგულათ იშლება“¹.

ეს დასკვნა საგულისხმოა იმ მხრივაც, რომ გალაკტიონის სინაზესა და მომხიბვლელობას გახაზავს.

მეტად საინტერესოა ი. გომართელის მსოაზრება, რომ მგოსანი ტანჯვასა და სევდაში თავისებურ ნეტარებას პოულობს. აქ გალაკტიონის ღირიკის ხიბლსა და ესთეტიკურ სიძლიერეზეც არის მინიშნება.

გომართელი შეეცადა გაერკვია გალაკტიონის ადგილი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. მან ერთ-ერთმა პირველმა მიუთითა, რომ გ. ტაბიძე ბარათაშვილის შემკვიდრეა. „ბარათაშვილის შემდეგ ჩვენი პოეზია საკმაოდ განვითარდა, მაგრამ ბარათაშვილის გზას კი ასცდა. პოეზიის უმთავრეს საგნათ ეროვნული მდგომარება და საზოგადოებრივი კითხვები გადაიქცა, ჩვენი პოეზია სევდით სავსეა, მაგრამ ეს სევდა უმთავრესად ეროვნულია, საზოგადოებრივი, — ჩვენი ეროვნული მდგომარეობითა და საზოგადოებრივი ცხოვრების ნაკლულევენებით გამოწვეული. ბარათაშვილის მსოფლიო სევდის კიდეო გაისმის ტაბიძის პოეზიაში“².

ი. გომართელს მხოლოდ ერთი კრიტიკული შენიშვნა აქვს: „ბ. ტაბიძეს ჯერ ბევრი შრომა სჭირდება ლექსის გარეგნობის გაუმჯობესებისათვის“³. ეს თეზისი გაშლილი არ არის და ამიტომაც მასზე საგანგებოდ ვერ შევჩერდებით.

მთავარი ის არის, რომ კრიტიკოსი მადალი შეხედულებისაა გალაკტიონზე. იგი პოეტისაგან, უპირველეს ყოვლისა, მოითხოვს ძლიერ გძნობას და ამ გრძნობის ოსტატურად გამოხატვას. „გ. ტაბიძე ორივე ამ ღირსებით საკმაოდ არის დაჯილდოებული. ის ძლიერათ გრძნობს, ღრმად განიცდის ადამიანის არსებობის

¹ გ. ტაბიძე, ლექსები, 1914, გვ. X.

² იქვე, 1914, გვ. VII.

³ გ. ტაბიძე, „არტისტული ყვაილები“, 1919, გვ. X.

ტრადედიას და ამ სევდიან მწუხარებით სავე გრძნობების გამოხატვა საკმაოთ ეხერხება¹.

ამრიგად, ი. გომართელმა წინ წამოსწია გ. ტაბიძის შემოქმედების არსებითი მხარე და გზა გაუკვლია მკითხველებს მგოსნის რთულ სამქაროში შესასვლელად.

ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ი. გომართელმა პირველმა შეადარა გალაკტიონი ჰამლეტს. კრიტიკოსი პარალელს არ უღრმავდება. მას ძირითადად აინტერესებს ფიქრისა და ქმედებისადმი ამ პიროვნებათა მიმართების ხერხი. მაგრამ, რაც მთავარია, პირველი კონტურები მოიხაზა და ლიტერატურული კრისტიკაც შემდეგ და შემდეგ უფრო დიდ ნაბიჯებს დგამს გალაკტიონის ჰამლეტური სულისკვეთების გასარკვევად.

შეიძლება დაწვრილებით განგვეხილა ვ. ყიფიანის რეცენზია, რომელიც დაიბეჭდა ქართველ სტუდენტთა კრებულში „ცხოვრება და მეცნიერება“, მაგრამ მასში ფაქტობრივად იგივეა ნათქვამი, რაც ი. გომართელის წერილში.

ვ. ყიფიანი თვლის, რომ „გ. ტაბიძე პესიმისტ პოეტთა ჯგუფს ეკუთვნის. მას, როგორც სხვა პესიმისტებს, გულს უღრღნის ის მარადის გამოუცნობელი საკითხი, რომელიც კაცობრიობას სფინქსივით წინ უდგას. სახელდობრ ის, თუ რა არის ჩვენი ცხოვრება, რათ ვიბადებით და ვკვდებით, რა არის ჩვენი განენის მიზეზი და მიზანი“².

ამ რეცენზიიდან ჩვენს ყურადღებას ყველაზე მეტად იპყრობს ორი პარალელი:

1. კრიტიკოსს გალაკტიონის ლტოლვა სიკვდილისაკენ აგონებს ჯაკომო ლეოპარდის უკიდურესობას.

2. გალაკტიონი ბარათაშვილის გაველენას განიცდის... „თუმცა იგი ნ. ბარათაშვილზე შორს მიდის. სამშობლოსა და სატრფოს განშორებით არ კმაყოფილდება და, როგორც ვთქვით, ხორციელათ და სულიერათ დატანჯული პოეტი სიკვდილს ნატრობს, რათა სამუდამოთ გაეცალოს ამ არარაობას, ორპირ ქვეყანას და იქ დაისუენოს, სადაც სამარადისო სინთუმ მეფობს“³.

ნებისმიერი პარალელი გარკვეული თვალსაზრისით გატოლებას ნიშნავს. მაშასადამე, მოცემულ შემთხვევაში გალაკტიონის შემოქმედების ფართო სპექტრით წარმოჩენა, მისი პოეზიის მნიშვნელობის ხაზგასმა ხდება.

¹ გ. ტაბიძე, „არტისტული ყვაილები“, 1919, გვ. IX.

² ურნ. „ცხოვრება და მეცნიერება“, 1914, №1. განე. III, გვ. 10.

³ იქვე, გვ. 11.

ბარემ იმასაც ვიტყვი, რომ ამ პერიოდში არა ერთი და ორი პოეტის კრებული დაისტამბა. და თუ ხსენებულ ურუნალში მხოლოდ ი. გრიშაშვილისა და გ. ტაბიძის წიგნებს იბეჭდებარეცენსიები, ეს შემთხვევითად არ უნდა მივიჩნიოთ. ობიექტის შერჩევა ავტორის პოზიციასზეც მიკვანიშნებს.

პარტიული ლიტერატურული კრიტიკის ტანდენციები ყველაზე მკაფიოდ მ. წულუკიძის წერილში მუდავნდება. სტატიის დასაწყისშივე კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ გალაკტიონი 1908 წელს გამოვიდა სამწერლო ასპარეზზე. ამისი ხაზგასმა შეგნებულად ხდება, რათა „ახსნა“ მოუქმბნოს გალაკტიონის პესიმიზმს. პუბლიცისტის მტკიცებით, ეს იყო დაცემის ხანა, რომელმაც დაღი დაასუა მთელ მწერლობას, და, რა თქმა უნდა, გალაკტიონსაც, რომელიც ჯერ ეერ განთავისუფლებულა წარსულის დანაშეუერებისაგან.

მ. წულუკიძის აზრით, გალაკტიონი მოსწყდა ხალხს, ეერ ერკეუა მიმდინარე პროცესებში და მისი სეუდაც ამით არის შეპირობებული. მგოსანი რომ კარგად ნაწვლომოდა მასების სულისკეუებას, „მაშინ აღარ იქნებოდა არც გოდება, არც უიმედობა და ყოველივე გრძნობას თუ აზრს, მგოსნის მიერ გამოთქმულს, სიხარულისა და ხალისის დაღი ესმებოდა“¹.

დამრიგებლურს ყვედრებითი ტონი ენაცვლება: „...ასეთი მიმართულება ქნარისა არ შეკეუერის ახალგაზრდა მგოსანს – გ. ტაბიძეს, რომელსაც თაეისი თაეი ხალხის შეილად მიანია. აბა ჩაიხედოს მწერალმა ამ ხალხის გულში, თუ დაინახოს იქ უიმედობა, ჭმუნვა, გოდება, ძლიერია განცდა მისი – ამ ხალხისა – იმედების მომგერელი, სიხარულის შემქმნელი“².

მ. წულუკიძემ გალაკტიონის მთელი შემოქმედება პროკრუსტეს სარეცელზე მოათავსა. რამდენიმე ლექსზე ყურადღების გამახვილებით მიინქმალა სხეა ნაწარმოებთა პათოსი და, საერთოდ, მთელი წიგნის ღირებულება.

როგორც ირკეევა, ასე მხოლოდ მ. წულუკიძე არ ფიქრობდა. ანალოგიური მოსაზრება გავრცელებული ყოფილა სოციალ-დემოკრატთა გარკვეულ წრებში. ამაზე მეტყველებს ვ. რუხაძის ლექსიც „გ. ტაბიძეს“:

*„გადავიკითხე შენი ლექსები –
ეგ მწუხარების და სეულის კონა.
მიკეირს: ჯერ ჭაბუკს უიმედობის*

¹ გა.ს. „შადრეუანი“, 1915, №3.

² გა.ს. „შადრეუანი“, 1915, №3.

ისარი გულში ეინ გაგიწონა?
 ბარათაშეილი თუ დასტიროლა
 სულის ობლობას, საბაბიც აქონდა:
 ტიტანიური იმისი კენესა
 მშობელ მიწაზე არვის უხმოდა!
 დღეს კი სულ სხვაა: სამშობლო (ვახე
 უკვე გამოკრთა შეგნების სხივი
 და ბრძოლის ღმერთი ეაზბუგის მწვერვალს
 თავსა მოუვლო, როგორც არწივი...
 და შენ კვლავ მოსიქეამ სულის ობლობას?
 რამ დაგიმსხურია რწმენის ტაძარი:
 ტრფობამ, უდროოდ დამიწებულმა,
 თუ ვერ ახსენი ყოფნის სლაპარი?¹

იქნებ ამგვარი თვალსაზრისი გარკვეულ სიტუაციებში მართლაც უწყობდა ხელს მუშათა რევოლუციურ ანობოქრებას, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ჭეშმარიტი პოეზიის განვითარებას ნამდვილად აფერხებდა. ვ. რუხაძე და მისი თანამოაზრენი არა მარტო სვალთახედვით, არამედ განცდებითაც დაპროგრამებულნი წანან.

საბედნიეროდ, გალაკტიონის იმის ძალა და უნარიც შესწევდა, რომ არ დამორჩილებოდა მისთვის მიუღებულ, თუნდაც მძლავრ დინებებს და საკუთარი გზით ევლო.

საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს ა. აბაშელის „ყვითელი ყოთოლი“. იგი გალაკტიონის წიგნზე დაწერილი ერთ-ერთი პირველი რეცენზიაა. მაგრამ ხაზგასასმელი უფრო მეტად მაინც სხვა არის, კერძოდ ის, რომ პოეტზე საუბრობს პოეტი. ამ შემთხვევაში მეტი სისრულით ვლინდება ობიექტის სპეციფიკა და ღირებულება. საქმე ისაა, რომ პოეტ-კრიტიკოსს უადვილდება კოლეგის შემოქმედებით ლაბორატორიაში შესვლა, ქვეტექსტის გაშიფვრა, ორიგინალური ნააზრვის შეცნობა და ხესტი დასკვნების გამოტანა.

ა. აბაშელი დიალექტიკურად უდგება საკითხს, გ. ტაბიძის შემოქმედებას მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ერთიანი პროცესის ფონზე განიხილავს. ეს გზა მომგებიანია, რამდენადაც სხვებთან მიმართებაში მკაფიოდ ვლინდება ინდივიდის თავისებურება.

კრიტიკოსმა სამართლიანად მიუთითა, რომ ძლიერ მომრავლდნენ მოლექსენი. ვისაც კი ძალუძს მარცვალთა დათვლა და ლექვან-მტევნის გართმევა, ყველა პოეტობას იჩემებს.

¹ გაზ. „თანამედროვე აზრი“, 1915, №26.

არადა, „ლექსის გარეგანი ფორმა მხოლოდ საშუალებაა გრძნობათა სფეროში დატყვევებულ 'ლექსის გამოხატვამად. თუ ლექსში არა არის დაფარული სენტიკვა ცოცხლის არსებისა, თუ მისი სტრიქონები არ არის აკინძული უხილავ ცეცხლის სხივით, რაც უნდა ღამაში იყოს მისი ხილული გამოხატულება – იგი მკედარია“¹.

ამ კრიტიკიკიმიდან გამომდინარე ა. აბაშელი სამართლიანად ასკენის, რომ ნამდვილ პოეტთა რიცხვი მცირეა, ხოლო ამ მცირეთა შორის პირველი ადგილი ვ. ტაბიძეს ეკუთვნის.

ასე რიხიანად და გულდაგულ შემკობა ახალგაზრდა მგონისა დაფნის გეირგეინით იშვიათი მოვლენაა. ამ შემთხვევაში ხალხის ნიჭიდან მომდინარე უშუალო შთაბეჭდილებებმა იზინეს თავი.

ცხადია, წინასწარ შემოთავაზებულ დებულებას დასაბუთება უნდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეიძლება სასოგადობა აიძხედრო. ვანა სამი წლის წინათ სასტიკად არ გააკრიტიკეს აკაკი წერეთელი ი. ელიაშვილის წიგნზე დაწერილი რეცენზიისათვის? და თუ აკაკის არ ინდობენ, აბაშელს ვინ შეიწყნარებს?

კრიტიკოსი წინასწარ გეაფრთხილებს, რომ იგი მხოლოდ იმ შთაბეჭდილებებს გაგვაცნობს, რომლებიც გალაკტიონის ლექსთა კრებულის წაკითხვის შემდეგ დაეუფლა. ეს არ არის თეითდაზღვევა, არც იოლი გზის არჩევა. ამ შემთხვევაში არსებითია, ვისი შთაბეჭდილებების განფენა ხდება. ა. აბაშელი კი ამ დროისათვის სახელმოხვეჭილი მწერალია.

კრიტიკოსს ღრმად გაუაზრებია გალაკტიონის შემოქმედება და ცდილობს არსებით მხარეებზე გაამახვილოს ყურადღება. მან მიუთითა, რომ გალაკტიონის პოეზიაში მძლავრობს სევდის მოტივი. ეს ისეთი ფაქტია, რომელიც არცერთ განათლებულ მკითხველს შეუძნნეველი არ დარჩებოდა. მაშასადამე, მთავარია იმის ახსნა, თუ როგორია ეს სევდა და რით არის პირობადებული.

ა. აბაშელი მართებულად შენიშნავს, რომ გალაკტიონის სევდა არ არის გამოწვეული ვიწრო და შემთხვევითი მიზეზით, ის უნივერსალურია, მსოფლიო სევდაა.

მნიშვნელოვანი განცხადებაა მით უფროთუ გაეითვალისწინებთ, რომ შემდეგი პერიოდის ბევრმა კრიტიკოსმა გალაკტიონის კაეშანი არსებითად 1905 წლის რევოლუციას დაუკავშირა და ევლგარული სოციოლოგიის პოეზიციებიდან შეაფასა მისი ბეკრი ნაწარმოები.

ა. აბაშელმა შემოფიქსირებული მოსაზრებით გალაკტიონის

¹ გა.ს. „შადრევანი“, 1915, №5.

შემოქმედების მასშტაბურობა აღიარა, მისი თვალსაწიერის სიფართოვე და პრობლემათა გლობალურობა გახაზა.

ბუნებრივად იბადება კითხვა: შეიძლება თუ არა, სევედიანი პოეზია მიმსიდეველი იყოს? რით უნდა გეხიბლავედეს იგი? და, საერთოდ, ძალუქს კი სარგებლობის მოტანა?

ბევრი გაურბის ამ თავსატეხ კითხვას. აბაშელი კი პირდაპირ პასუხობს: „გ. ტაბიძის შემოქმედება უხეად არის დაჯილდოებული ღვთისურის ცეცხლით. მისი სულის სევედა, მისი ნაღველი იმღენად წარმტაცია, იმღენად მრავალფეროვანია, რომ გაკვიველება ამ სევედაში ჩაქსოვილი არარაობა სოფლისა და მშეენიერების გრძნობით აღტაცებული მზადა ხარ მუხლმოღრეკით თავეანი სეე პოეზიის აღმაფრენ ძალას და თავდავიწეებით შესძახო: „რა კარგია, რა მშეენიერია სიცოცხლე!“

მაშასადამე, სევედა კი არ აფერმკრთალებს და აუსახურებს განმცდეულ-გამომხატველს, არამედ აფაქისებს და ამღლებს, მშეენიერებასთან აახლოვებს. სევედა ეს არის ადამიანობის გამოვეენის ერთ-ერთი უმაღლეკი საშეალება და, ამღენად, სიცოცხლის დამამკვიდრებელიც.

დამეთანხმებით, ორიგინალური მსჯელობაა.

კრიტიკოსი ნათელს ფენს ზოგიერთ ბუნდოვან საკითხს.

რა იწვევეს სევედას? აი, თავიდათავი კითხვა. გალაკტიონის პოეზიის სიძლიერე ისიცაა, რომ მასში ყოველდღიურ ყოფით ამბებზე კი არ ხლება აქცენტირება, არამედ ყოფნა-არყოფნის მარადიულ პრობლემებზე, საკაცობრიო ტყივილებზე. გალაკტიონს ძალუქს ერთი შეხეღვით უმნიშენელო ფაქტი თუ შემთხევეა დიდ სათქმელ-საფიქრალს დაუკავშიროს. ეს გარემოება სწორედ აქვს შენიშნული რეცეხენტს. ის საგანგებოდ ჩერდება ღექსზე „ეკითელი ფოთოლი“ და მისი ანალიზით ცხადყოფს გალაკტიონის პოეტურ ოსტატობას. „იგი ისე მძღავერად გრძნობს „ეკითელი ფოთლის“ ნაღველს, რომ იკარგება განსხეევება ბუნებასა და ადამიანს შორის და მომხიბველი კაეშანი ოქროდ მოსიღის შემოდგომისა საკუთარ სევედას ძანგებად ქვითინებს მგოსნის გულში“¹.

ა. აბაშელმა ყურადღება გაამახვილა გალაკტიონის პოეტური ოსტატობის კიღვე ერთ მხარეზე. ესაა შინაარსისათვის ოპტიმალური ფორმის მოქენა, დიდი სათქმელის ძალზე ღაკონიურად გამომხატვა. კრიტიკოსს ამ მხრიე სანიმუშოდ

¹ გაზ. „შადრეანი“, 1915, №5.

² იქვე.

მიანინია „მოგონება“. „ეს ლექსი კი არ არის, ეს მთელი პოემაა, ექვს ტაეპში მოთავსებული. იშვიათია ასე მოკლედ, ასე შემკულად ზღვა გრძნობის გადმოწლა“¹.

ა. აბაშელმა „მესაფლავე“, „გურიის მთები“, „მე და ღამე“, „მუხიკა“, „მოვარე მთის ხრიოკს ამოეყარა“, „რა მშვენიერი იყო ნამი“, „სარკმელთან“, „სარკესთან“, „ოდუმალი“, „გზაზე“ უახლესი ქართული პოეზიის მარგალიტებად მიიხსნია. ისტორიამ გაიზიარა მისი შეფასება.

ერთი სიტყვით, ნიჭიერ მგოსანს ნიჭიერი მშემფასებელი აღმოუჩნდა. ჭეშმარიტი ლიტერატორის გულმა იგრძნო XX საუკუნის ქართული პოეზიის აღამდარის გამოსუნა. „მშვენიერია გ. ტაბიძის პოეზია, ვით ფრთაბოქარგული პეპელა და ნაზი, როგორც ძილში მონახიანი სტეენა ბუღბუღისა; იგი იხე მოეკლინა ჩვენს მწერლობას, როგორც სიძღურა მოულოდნელი“².

და შემდეგ: „უესურებ მგოსანს არ ნამქრალიყოს მასში ის ღვთიერი ცუცხლი, რომლითაც ასე წარმტაცად არის დაფენილი მისი აცრემლებული სტრიქონები“³.

ა. აბაშელის წერილს მოწონებით შეხვდა ფართო საზოგადოება. ამასე მეტყველებს „თემში“ გამოქვეყნებული „მისაბაძი მაგალითი“. გ. რ. წერს: „მგოსანი გვიგზავნის თავის შთაბეჭდილებას, მეორე მგოსნის მიერ გამოწვეულს...“

წასაბაძი მაგალითია. ყველასათვის აშკარაა, რომ მგოსანი უკეთ გაუგებს მგოსანს, ვიდრე არა მგოსანი. მისი სიტყვა უფრო საგულისხმოა, უფრო ნათელი, უფრო ჭეშმარიტი. ამას ხემახსენებელი წერილიც თვალსაჩინოდ მოწმობს. ავტორს ღრმად განუცდია „მგოსნურად“ უგრძენია თავის თანამომე, – ამ შემთხვევაში გალაქტიონ ტაბიძე, – და მშვენივრად გადმოუცია თავისი შთაბეჭდილება“⁴.

პირველ წიგნს გამოეხმაურა უურნალ „თეატრისა და ცხოვრების“ რედაქტორ-გამომცემელი იოსებ იმედაშვილი. მისი აზრით, „გ. ტაბიძე, – ეს ბუნებისა და ადამიანის სულის ბგერათა მესაიდუმლე, – სრულიად განკერძობითა სდგას და თავისი მშემოქმედებით იგი მსოფლიო სეკდის მგოდებელთ (ჩვენში ნ. ბარათაშვილს) უახლოედება“⁵.

¹ გაზ. „შადრევანი“, 1915, №5.

² იქვე.

³ იქვე.

⁴ გაზ. „თემი“, 1915, №204.

⁵ ურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №2, გვ. 5.

კრიტიკოსი სხვა მხრივაც ეთანხმება ი. გომარათელს, კერძოდ, მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული ლიტერატურის შეფასებაში. „ჩვენი პოეზიის ქურუმნი მეცხრამეტე საუკუნეშიც და ახლაც უმეტესად მამულიშვილურ-მოქალაქეობრივ ძანგთა მდერამ გაიტაცა, უკნასკნელ ხანში ხომ „პროგრამულ“ ლექსებს სწერენ. ეს იქნება სწორედ ასეც იყო საჭირო, მაგრამ ჭეშმარიტ მგოსანს კიდევ სხვა მიზანი აქვს: ადამიანის სულის განცდათა გამომჟღავნება, ჩვეულებრივი ადამიანისათვის მიუწვდომელის შეცნობა“¹.

ი. იმედაშვილს სწორედ ამიტომ მოსწონს გალაკტიონის პოეზია, რომ მასში მაძიებელი სული ბობოქრობს, შეუცნობელის შეცნობისაკენ ლტოლვა იგრძნობა.

„...ახალგაზრდა მგოსანი დიდის ყურადღების ღირსია, და ვისაც მსურს განიცადოს სულიერი კმაყოფილება, უაღრესი სიტკბოება, მან თვით ნაწერები – მგოსნის შემოქმედება უნდა გაიცნოს“².

ეს დასკვნა გამოტანილია გალაკტიონის ლექსთა არა მხოლოდ პრობლემატიკით, არამედ მხატვრული ოსტატობით მოხიბლული პიროვნებისაგან.

გალაკტიონს ბრწყინვალე წერილი უძღვნა ტიციან ტაბიძემ – „მარტოობის ორდენის კავალერი“. ამჯერადაც პოეტზე პოეტი წერს და ამიტომ გალაკტიონის განცდები საუკეთესოდ აღიქმება, გადმოიცემა. სათაურშივე გამჟღავნებულია ძირითადი სათქმელი, რომ გ. ტაბიძისათვის ნიშანდობლივია მარტოობა და ტანჯვა. ტიციანის დაკვირვებით, ეს გამოიწვეულია არა მხოლოდ სუბიექტური, არამედ ობიექტური მიზეზებით. ხსენებულ საკითხს იგი საგანგებოდ არ უღრმავდება, მაგრამ ხატონად მიგვანიშნებს მთავარზე: „არ შეიძლება სიცილი იქ, სადაც კუბო ღვას, რომელშიც წვეს ეროვნული დამოუკიდებლობა“³.

ამრიგად, ტიციანმა ერთ-ერთმა პირველმა გახაზა, რომ გალაკტიონის სევდის მიზეზი ეროვნული ტრაგედიაა. რა თქმა უნდა, ამის უარყოფა არ შეიძლება, მაგრამ ისიც ცხადია, რომ საკაცობრიო სატიკივარმაც მნიშვნელოვნად განაპირობა გალაკტიონის ტანჯვა.

ტიციანის აზრით, „სიმბოლიზმს ჩვენში ღამეც არ გაუთევია.

¹ ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №2, გვ. 5.

² იქვე.

³ გაზ. „საქართველო“, 1916, №3.

მხოლოდ ეხლა იწყება პირველი ხაზების გახსნა¹ და ეს იგრძნობა გალაკტიონის შემოქმედებაშიც. იგი გადმოფრინდა ძველი ბუდიდან, მაგრამ ჯერ კიდევ ლაღად ვერ შლის ფრთებს.

ფიქსირებული დებულება ძალზე საგულისხმოა არა მხოლოდ გალაკტიონის შემოქმედების დასახასიათებლად, არამედ ჩვენი საუკუნის ათიანი წლების ქართულ მწერლობაში მიმდინარე პროცესების გასარკვევადაც.

ნაღდმა მგოსანმა და აღლოიანმა ლიტერატორმა ისიც თქვა, რომ, „ჩვენი პოეტის სიმღერა არ გავს ადრინდელ რომანტიკოსთა მწუხრიან მულანქოლიას, მაგრამ მასში არც გლადიატორის კენესაა ბოდღურისა და ფრანგების „დაწყვეტილთა“².

ტიციანისათვის ცხადია, რომ გალაკტიონი ძიების პროცესშია და, რაც მთავარია, პირველი ნაწარმოებები დიდებული ორატორიების პრელუდიაა.

სწორედ ეს არის შემოქმედის ნიჭისა და პოტენციალის სწრაფად შეცნობა.

ტიციანს მრავალი მაგალითი მოაქვს გალაკტიონის ლირიკიდან. ისინი შერსეულია ფაქიზი გემოვნებით, არა მხოლოდ არგუმენტაციის ფუნქციის ზუსტი გაანგარიშებით, არამედ დამოუკიდებელი ესთეტიკური ხიბლის ნათელყოფის გათვალისწინებითაც. კრიტიკოსი აღტაცებულია „უდაბნოთი“. ეს ლექსი ერთი საუკეთესოთაგანია წიგნში. აქ პოეტი მიდის ნამდვილ მოდერნიზტულ გრძობის უნგლიორობამდე და თერება მარტოობით. ნ. ბარათაშვილის შემდეგ ბალიშს ცრემლით ეს ლექსი დაგვასველებიებს. არიან პოეტები, რომელთაც შორიდან უყურებ... გრიშაშვილის შაირის წყარო გაბრმაგებს, მაგრამ არჩევ, რომ ის სხვაა. გ. ტაბიძე თითქო შენში სტირის, შენი თვალებით, იგი ახლობელია, საყვარელი და მიყუები მას“³.

ეს უმაღლესი შეფასებაა. ჰემმარიტი მგოსანი ის არის, ვინც შენი სულის სიმებს ეხება და შენს ბუნდოვან სათქმელს ლამაზად აყალიბებს, განიცდის და განგაცდევინებს.

ზემოფიქსირებული ციტატა ანგარიშგასაწევია ტიციანის წერის მანერის შესაცნობადაც. პოეტი-კრიტიკოსი სილოგისტურ განსჯას ხშირად ამჯობინებს სახოვან ფრაზას.

ტიციანმა გალაკტიონის პოეზიის კიდევ ერთ მხარეზე გაამახვილა ყურადღება – ლექსის მუსიკალობაზე და ამ მხრივაც

¹ იქვე, №4.

² იქვე.

³ გა.ს. „საქართველო“, 1916, №4.

გამორჩეულად მიიხნია ახალგაზრდა პოეტი. ისიც მართებულად გახანა, რომ ეს მუსიკალობა აკრობატული ვარჯიშის შედეგი კი არა არის, არამედ ლექსის შინაგანი ბუნებიდან გამომდინარე ბუნებრივი ამღერებაა. კრიტიკოსმა ამ მხრივ გალაკტიონი ვერღენს შეაღარა. ეს მრავლისმთქმელი პარადელია.

ტიციანი ნასწვდა გალაკტიონის ბუნებას, კარგად იგრძნო, რომ „იმას აქვს ძლიერი ტემპერამენტი და მხატვრული გულწრფელობა. მისი ლექსი განცდილია და ლამაზი“¹.

ტიციანის წერილმა ხელი შეუწყო გალაკტიონის ხალასი ნიჭის განვითარებას და მისი პოეზიის ფართო მასებამდე დაეყვანას.

გალაკტიონის პოეზიაზე დაწერილი პირველი წერილებიდან სიღრმითა და ორიგინალობით უთუოდ გამორჩეულია მის. აბრამიშვილის „ღამის მგოსანი“.

კრიტიკოსი გალაკტიონს უპირველეს ღირსებად უთვლის ფსიქოლოგიური მონობიდან თავის დაღწევას და თავისუფალი ხელოვნების ერთგულებას. ამ მხრივ ის და გრიშაშვილი ყველაზე წინ დგანან თანამედროვე მგოსნებს შორის.

მიხ. აბრამიშვილიც მიუთითებს, რომ გალაკტიონი „მსოფლიო სუფიას დასტრიალებს თავს“, სერს ახსნას გულნათხრობილი სფინქსის ამოცანა, მაგრამ ვერ ახერხებს ამას და სიკვდილს უხმობს.

საყურადღებოა შემდეგი დებულება: პოეტის სწრაფვა სიკვდილისაკენ გონების ნაკარნახევია, გრძნობით კი იგი სიცოცხლის მეხოტბეა. ასეთი პრინციპული დაპირისპირება შეიძლება გარკვეული თვალსაზრისით საკამათო იყოს, მაგრამ ვერც იმას უარვეყოფთ, რომ გალაკტიონის შემოქმედებაში ეს ორი ნაკადი ნამდვილად მძლავრობს.

მიხ. აბრამიშვილი მართებულად შენიშნავს, რომ უკიდურესი სასოწარკვეთის უამსაც გალაკტიონი გრძნობს სიცოცხლის გრძნეულ სიმშვენსიერეს. „ამ დროს იგი მძლედ განიცდის სინამდვილის აზრს...ყოფნის მემობელი“ კვლავ ურიგდება სასტიკ ცხოვრებას და მისი სიცოცხლის საიდუმლოებით დატვირთული ჩანგი, სოციალურ სიღუბჭირის ხმებს გამოსცემს“².

გალაკტიონის შემოქმედება უხვ მასალას იძლევა ყოფნა-არყოფნის პრობლემაზე დასაფიქრებლად. მიხ. აბრამიშვილი მართალია, როცა მიუთითებს: გალაკტიონის პოეზიას „...წითელი

¹ გაზ. „საქართველო“, 1916, №4.

² ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №28, გვ. 7.

ზოლივით გასდევს სურვილი ადამიანის ტრაგედიის გამოცნობისა: ჰქრება ადამიანი სიკვდილის შემდეგ, თუ კიდევ რნება რაიმე, რომელიც მის ამქვეყნიურ ცხოვრებას რაიმე იმედით ავსებდეს?¹

კრიტიკოსის აზრით, ამ შემთვევაშიც იგრძნობა გაორება. ერთმანეთს ეტოქება გალაკტიონი ნაცინონალისტი და მისტიკოსი. საბოლოოდ კი პირველი იმარჯვებს.

მიხ. აბრამიშვილი ცდილობს ახსნას განწყობილების მიზეზი და გაარკვიოს მსოფლმხედველობის საფუძვლები. უთუოდ საგულისხმოა შემდეგი თვალსაზრისი: გალაკტიონის ტრაგედია განპირობებულია არა წყნის ცხოვრების წარმატლობით, არამედ მისი არსის შეუცნობლობით. კრიტიკოსის მტკიცებით „...ცხოვრება საეხეა ქალური წინააღმდეგობით და იგი მხოლოდ გარდაქმნა, მოძრაობაა და მასშია მისი სიმშვენიერე და სიმახინჯეც“².

მიხ. აბრამიშვილმა კიდევ ერთ მეტად მნიშვნელოვან გარემოებაზე გაამახვილა ყურადღება. იგი მიუთითებს, რომ პოეტს ორი ნუგეშისმცემელი ჰყავს – ღამედ და საკუთარი სიმღერები. შემოხვევით როდი უწოდა მან გალაკტიონს „ღამის მგოსანი“. კრიტიკოსმა დაინახა ღიმი სულისური ნათესაობა ღამესა და პოეტს შორის. ორივე მშეიდა და წყნარია, გულწრფელი და გულითადი. ღამეში პიროვნება უშუაშავლოდ უერთდება სამყაროს. იგი ყველაზე მეტად გრძნობს დამოუკიდებლობას და ძალუმად ამუღვენებს „მეს“.

უთუოდ ორიგინალია მიხ. აბრამიშვილის მსჯელობა. პოეტის ლტოლვა ღამისაკენ იმიტაც აიხსნება, რომ დღე გულშემზარავ ცხოვრებასა და მარადიული ვარაშით სახეშეცვლილ ადამიანებს აკლენს. „მე“ დაკარგულია, შენიღბული. ღამე კი გულლიობასა და სიმშვიდეს უწყობს ხელს.

ახლა მეორე ნუგეშშეც.

კრიტიკოსის ღრმა რწმენით, „მგოსანი ცხოვრების მიზანს მხოლოდ ხელოვნებაში ხედავს, მას სძაგს ეს ემპირიული და ტლანქი სინამღვილე, და ცოცხლობს მხოლოდ თვის მიერ შექმნილ ცხოვრებით, რომელიც უფრო ნაზი და მგრძნობიარეა, ვიდრე ის, რაზედაც მას ფეხი უდგია“³.

ხელოვნება ცხოვრების ასლი კი არ არის, არამედ ახალი სინამღვილეა. ეს ახალი სინამღვილე კი ხიბლავს გალაკტიონს.

მიხ. აბრამიშვილმაც შეადარა გალაკტიონი ბარათაშვილს,

¹ კურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №29, გვ. 7.

² იქვე, №30, გვ. 8.

³ კურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №32, გვ. 14.

თანაც ორიგინალური ასპექტით და მათ შორის დიდი სხვაობაც დაინახა. მისი აზრით, გალაკტიონი „ლატყვევებული, უმოძრაო სულია“, ბარათაშვილი კი მოძრავი, ძლიერი ტიტანი. იგი არ ნებდება ბედს; იბრძვის, მოძრაობს, უმკლავდება... „ტაბიძე კი მხოლოდ გარინდებული შესცქერის ციურ მნათობთა მქუდროებას, მის ელვარებას შავ ღამეში და საიდუმლოებით მოსილ მშვენიერებას. იგი სდგას ვით უდაბნოს მწირი მწეხრის დროს და აღაყვებს მელოდიურ ლოცვას“¹.

მის აბრაამიშვილი პირველია, ვინც სწორად შენიშნა „...ქალი მის პოეზიაში დღიურ სიცხადის და ტლანქ სინამდვილის ელფერს კი არა ატარებს, არამედ მგოსნის მიერ „გარდაქმნილ“ ოცნებას. მან უარყო ქალის ემპირიული სახე და მხოლოდ მის ლანდს, თვით მგოსანმა მისცა სხეული, სახე მისი შემოსა თავისი ხატებით და მკერდი მისი აანიქროლა თავისი სევდით დატვრითულ სიმების ხმაზე და ქალიც მის წინაშე წარსდგა, როგორც მგოსნის მიერ შექმნილი ნამდვილი რეალობა“².

კრიტიკოსი იხიარებს ი. გომართელის აზრს, რომ გალაკტიონის საკაცობრიო სევდას უკეთესი ფორმა შეეფერებაო. მაგრამ არ კმაყოფილდება დეკლარაციული განცხადებით და ახსნასაც იძლევა, თუ რით არის გამოწვეული ფორმის ეს სისუსტე. „მგოსანი თუმცა მძაფრად განიცდის, მაგრამ ბუნდოვნად გრძნობს. ცხოვრების უღრან ტყეში იგი ცალ-ცალკე ხეებს ვერ ამჩნევს“³. აქედან გამომდინარე, მგოსანი რასაც ქაოტურად გრძნობს, მას ბუნდოვნად გამოხატავს. დარწმუნების შემთხვევაში, როცა გააზრებულს ხატავს, ფორმაც ძლიერია, ხოლო როცა ნაგრძნობს გადმოგეცემს, მოიკოჭლებს.

მის აბრაამიშვილმა გალაკტიონში დიდი და თვითმყოფადი ნიჭი შეიცნო. ამიტომაც გაბედულად ასკვნის: „მგოსანი ჯერ ნორჩი კუკურია, რომელსაც შეადღის მცხუნვარე სხივები არ მოხვედრია და მრწამს, რომ მგოსანი ფართოდ გაიშლება, ღრმად ჩახედავს მსოფლიო საიდუმლოებას“⁴.

დასასრულს შევნიშნავთ გრიგოლ რობაქიძის მოსაზრებაზე, რომელიც გამოირჩევა ლაკონიურობითა და სიღრმით, მასში კვინტენსირებულია სხვა კრიტიკოსთა პოზიტიური შეხედულებები. „სულ ახლად გაიფურჩქნა ნიჭი გალაკტიონ ტაბიძისა. მის პირველ

¹ უურნ. „თვატრი და ცხოვრება“, 1915, №34, გვ. 12.

² იქვე, №35, გვ. 13.

³ იქვე.

⁴ იქვე, №30, გვ. 14.

ლექსთა პირველ ტომში სულ ოთხი-ხუთი ლექსია მხოლოდ ნამდვილ-პოეტური. მაგრამ ნიჭის დასაფასებლად ესეც კმარა. თვისება მისი ნიჭისა – უშუალობაა (გერონტი ქიქოძის ტერმინი რომ ვიხმაროთ). მისი პოეტური ტემპერამენტი ნერვიულია მეტად და ამასთანავე „გულდია“ ძალზე. ამით მოქმედებს იგი. მშვენიერია მისი უკანასკნელი ლექსი – „მერი“¹.

ნუ გამოვეყიდებით სიხუსტეს, ნუ ვიკამათებთ იმაზე ოთხი-ხუთი თუ ოცი ლექსია ჭეშმარიტად პოეტური. მთავარი ის არის, რომ გრ. რობაქიძემ ჩამოაყალიბა გალაკტიონის ლირიკის ნიშანდობლივი მხარეები: 1. უშუალობა-გულდობა, 2. ნერვიული ტემპერამენტი, 3. სილამაზის ფაქისი განცდა, 4. თავდაჭერილობა.

დიდი ესთეტიკისა და ლირიკის ღრმად განმცდელის ხელწერა კარგად ჩანს. გრ. რობაქიძემ იდეურ მხარეზე კი არ გადაიტანა ყურადღება არამედ პოეტის, როგორც ხელოვანის, თავისებურებებზე, რაც ბუნებრივად გულისხმობს ნაწარმოებთა ფორმა-შინაარსის განპირობებულობა-ადექვატურობას.

გაანალიზებული მასალებიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ კრიტიკოსები ორ ჯგუფად გაიყვნენ. ერთნი, მათი რიცხვი მცირეა, პოეტისაგან მოითხოვენ ომანიანობას, სოციალური თეაბტიკის აქცენტირებას და კლასობრივი ბრძოლის მოტივის გაღრმავებას. სევდის განფენას, პირადი ტკივილის გამხელას თითქმის ცოდვად თვლიან.

ეს თვალსაზრისი გასაგებია. იგი რეკოლუციური ეპოქიდან მომდინარე ტენდენციაა. მაგრამ ისიც ყაქტია, რომ ამგვარი ცალმხრივი მიდგომა ლიტერატურის დაკინებებს იწვევს.

კრიტიკოსთა მეორე და თანაც დიდმა ნაწილმა სხვა თვალთ შეხედა გალაკტიონის ლირიკას. ისინი ავითარებენ შემდეგ თვალსაზრისს: მწერლობის მიზანია ზოგადსაკაცობრიო პრობლემების დამუშავება და სადღეისო ამოცანების გადაწყვეტა. XIX საუკუნის მიწურულსა და XX საუკუნის დამდეგის ქართულმა პოეზიამ პირველი და ძირითადი მოვალეობა თითქმის დაიკიწყა. მეორე მხარეც შესლულად არის წარმოდგენილი. კერძოდ, სოციალ-დემოკრატიული საკითხების გარკვევას დაეთმო მთავარი ადგილი, ეროვნული პრობლემა კი მიიჩქმალა.

დეკადანსი აშკარაა. გაბატონდა ზერელობა, ტლანქი ტენდენციურობა და მომაბეზრებელი ტავტალოგია. ჩვენი კულტურის მესვეურნი მოწადინებულნი არიან, რაც შეიძლება სწრაფად იქნეს დაძლეული ეს კრიზი. ამიტომაც დრომად

¹ გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916, №469.

იყენებენ იმ მწერლებს, რომლებთანაც ძლიერად იგრძნობა არატახების რღვევა. გალაკტიონი კი ამ მხრივ უხვ მასალას იძლევა.

კრიტიკოსები ერთხმად აღიარებენ გალაკტიონის ტრაგიზმს. უმეტესობა კი ამ ფაქტის ახსნასაც ვსწრავყვის. კაეშანი ძირითადად გამოიწვეული კაცობრიობის საერთო ტიპიელით, ყოფნა-არყოფნის პრობლემებზე ღრმა დაფიქრებით და საწუთროს გაუტანლობის შეცნობით, არც ის არის მიჩქმალული, რომ ეროვნული ტიპიელები საკმაოდ ხშიანობს მის ლირიკაში.

ჩვენ იმასაც დავემატებთ, რომ, მართალია, გალაკტიონთან მილაერობს უარყოფა, მაგრამ დამკვიდრებაც უარყოფის გ'სით მოდის. გალაკტიონი ებრძვის არსებულ ბოროტებას და არარსებულს, მაგრამ სასურველი სიკეთისაკენ გვეწვევა. ამიტომაც არის მისი ღექსი ესოდენ მომხიბლავი და მისადები.

კრიტიკამ ისიც აღნიშნა, რომ გალაკტიონის პოეზიაში არა მხოლოდ გაყენების, არამედ ბრძოლის მოტივიც შეინიშნება.

ლიტერატორებმა საგანგებოდ გახაზეს გალაკტიონის გულწრფელობა და განცდის უშუალოება, რომ პოეტი მრავალი ბუნდოვანი და გაუმხელებელი გრძნობის ბრწყინვალე გამომხატველია.

საგულისხმოა, რომ გალაკტიონი ქართულ და ევროპულ მწერლებთან მიმართებაში ხიათდება. ამით უკეთ ინაკეთება მისი ადგილი.

რაც მთავარია, ლიტერატურულმა კრიტიკამ იგრძნო, რომ გალაკტიონით ახალი მიმართულება მოდის, ახალი მსოფლგაგება, ფერი და მუსიკა ცნაურდება, რომ სიმბოლიზმი ალებს მრავალსაუკუნოვანი ქართული მწერლობის კარებს.

ამრიგად, პრესაში გაბნეული შენიშვნებით და რეცენზიებით ჩვენ გავეცანით გალაკტიონის პოეზიით გამოწვეულ აღტაცებას. მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია კერძო ბარათები და კულუარების ატმოსფერო. ჩვენს ხელთაა უცნობი მასალები. ისინი იმითაცაა ძვირფასი, რომ პირველი შთაბეჭდილებებია გამჟღავნებელი. თანაც უშუალოებით ხასიათდებიან. მათ აეტორებს ვერავენ დასწამებს მასის წინაშე ყელყელობას, რასაც არცთუ იშვითად სინამდვილისაგან გადახრა და მიკერძოება მოსდევს.

გალაკტიონი ასპარეზზე გამოსვლისთანავე იქნეს თაყვანი-სმცემლებს. სკოლის ამხანაგი ალექსანდრე განჩილაძე 1909 წელს სწერდა, რომ მან ინახულა ყოფილი მასწავლებელი მელიტონ ჩოგოვაძე. „საუბრის გათავების შემდეგ უცბათ მელიტონმა ამოიღო უბიდან ორი გაზეთი, სადაც ეწერა შენი

ლექსები... უსაყვარლესო ამხანაგო გალაკტიონ. მომილოცავს
შენი პირველი ნაბიჯი ასპარეზზე გამოსვლისა და ნუ დასდებ
ნექტარ კალამს, ემსახურე სიკვდილამდე“.

პროკლე ურსეეს გალაკტიონს მონაწილეობა მიიღოს
„თემის“ მიერ გამოცხადებულ კონკურსში, რადგან ღრმად სჯერა
ძმის გამარჯვებისა. ამასვე სთხოვს მგოსანს ახალგაზრდა
ლიტერატორი და მეგობარი მიხეილ ბოჭორიშვილი: „გალაკტიონ,
შენც გაიგებდი და გაგებულს თუ არა გაქვს, გაიგებ, რომ „თემი“
კონკურსს ამხადებს იენისისათვის. იმედი მაქვს მასახელვებ.
ღრო დიდი გაქვს. ლექსსაც დიდს არ თხოულობენ, ორმოცდაათ
პწკარსედ მეტი არ უნდა იყვეს. რა გავაგრძელო, დარწმუნებული
იყავ, ფარისევლობით არ გუკუნებები და ფონს გახვალ უთუოდ...
აბა, ვინ უნდა გაიმარჯვოს? ვინ გიყვავს სხვა?..

ეს ბარათი 1911 წლის აპრილშია დაწერილი და გამოსატყავს
არა მხოლოდ მიხ. ბოჭორიშვილის, არამედ იმდროინდელი
მოწინავე საზოგადოების, პოეზიასთან დაახლოებული წრეების
თვალსაზრისს. საგულისხმოა, რომ გალაკტიონმა „თემის“
კონკურსზე მეორე ადგილი დაიკავა. იგივე მიხ. ბოჭორიშვილი
სხვა ბარათში აღნიშნავდა: „ეჰ, ძმაო, ბედნიერი ხარ შენ ბევრად
თუ არა, ცოტად მაინც, რადგან შენი უკვდავი სახელი მრავალ
ყურნალ-გაზეთებს აკვრია ფურცლებზედ“. ამასთანვე დასძენს:
„მე თუ არა რა ვარ სამწერლო ასპარეზზედ, შენ ხომ ბედუინი
ხარ“... გალაკტიონს კი ამ დროს სულ რაღაც სამი წლის
„ბუჭღვის სტაჟი“ აქვს.

იქნებ მხოლოდ მახლობლები ფიქრობენ ასე. იქნებ მიკერძოებას
იჩენენ? არქივმა შემოგვინახა სხვა დოკუმენტებიც, რომლებიც
გალაკტიონის პოეზიის ფართო რეზონანსზე მეტყველებენ. ი.
გრიშაშვილი გალაკტიონს სწერს: „მართალია, შენი ლექსი ხომ
მშვენიერი რამ იყო „ერთხელ ჩემს გულშიც ჩამოიხედე“. დათიკო
მესხისაგან წერილი მივიღე ხალხი გასულია ქუთაისიდან, ცხელა
და ამიტომ უმჯობესს იზამ, გადასდო სადამო. ეგ დათიკოსუა
დამოკიდებული, როდის შედგება. რასაკვირველია, გალაკტიონი
მიიღებს მონაწილეობას. უნდა გამოცხადებინე კიდევც. მაგრამ
შემეშინდა: დაუკითხავად ვერ გამოგაცხადე... არც ადრესი
ვიცოდი. იქნებ ცოტა ფული დამრჩეს. სოგი აქა მაქვს. შეიძლება
სტუდენტობა გაეიკრა. სად წავალ ჯერ კი არ ვიცი... როდესაც
ჩამოხვალ თბილისში, სხვაგან არ გახერდე, თუ ჩამოხვალ, ჩემთან
მოდი“.

ეს ბარათი ორმხრივ საინტერესოა, როგორც გალაკტიონის,
ისე გრიშაშვილის მეკლევარებისათვის. ჩანს, ი. გრიშაშვილი

უმადლეს სასაწაველებეში შესვლას აპირებს და ყუელს აგროვებს. მთავარი კი მაინც ის არის, რომ იმ ხანად სახელმწიფოებრივი პოეტი კარგად გრძნობს ახალგაზრდა გალაკტიონის სიძლიერეს და მასთან მეგობრობას ესწრაფვის. იგი ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო, რომელმაც სცნო გენიოსის მოვლინება. ი. გრიშაშვილი ჩასწვდა გალაკტიონის პოეზიის სიღიადეს, მან განჭვრიტა მომავალი და იწინასწარმეტყველა გ. ტაბიძის აღზევება.

მეორე დიდი ქართველი მწერალი, მაშინ ჭაბუკი კონსტანტინე გამსახურდია, მოხიბლულია გალაკტიონის პოეზიით. იგი ასე მიმართავს გალაკტიონს:

*„თვითვე იყავ შემოქმედი,
ნურას ეძებ ზღვის სიღრმეში.
თვით გასჭვდე შენი ბედი,
გრდებლი არის შენიე მეში“.*

სხვათა შორის, გალაკტიონიც უძღვნის ღექსს კ. განსახურდიას. ეს არის „წერილი მეგობარს“. ხსენებული ფაქტი უთუოდ საყურადღებოა XX საუკუნის ქართული მწერლობის უდიდეს წარმომადგენელთა უერთიერთობის დასახასიათებლად.

აქვე უნდა გავიხსენო 1911 წლის 20 იანვრით დათარიღებული ეასო გორგაძის ბარათი. სემინარიელი მეგობარი გალაკტიონს სწერს: სადამოს ვმართავთ. „მე გულში მაქ შენი „შემოდგომა“ წაგიკითხო. ვერ წარმოიდგენ, როგორი სიხარულით მივეგებე შენ „მწვემისს“. მაგრამ გირჩევდი კი შენთან რომ ვყოფილიყავი, პატარახან დამწიფებუდიყო ის მშვენიერი პოემა — ვინაიდგან ცოტა სინქარე ეტყობა! საერთოდ, კარგი შთაბეჭდილება აქვს. გალაკტიონ! რაც შეიძლება იკითხე. ამ პოემაში შენ ქალთა საკითხისათვის მოგიკიდნია ხელი და მკაფიობა ცოტა ვერ ეტყობა. ბუნების სურათები ალაგ-ალაგ გენიოსურია. ყოჩაღ! ნიჭიერი ხარ, ბიჭო, ნიჭიერი. ი. გრიშაშვილმა გიკითხა ავერ წინად. სახალხო სკოლაში ვნახე. სულ მუდამ შენ გკითხულობს, როცა კი ვნახავ. ადრესი მკითხა — მაგრამ არც მე ვიცოდი. კითხა ტიტეს და ს. კლდიაშვილს“.

ფიქსირებული ნაწყვეტი იმის დამამტკიცებელია, რომ ი. გრიშაშვილი ჭეშმარიტად იყო გატაცებული გალაკტიონის ლიბრიკით. დიდმა ძალამ იგრძნო ახალი სამუშის წარმოქმნა. ი. გრიშაშვილი საგანგებო ყურადღებას ამაღლავებდა გალაკტიონისადმი და ეს კარგად ჩანს ე. გორგაძის იმ ბარათიდან, რომელიც 1911 წლის 7 აგვისტოს არის დაწერილი. „იოსებმა სხვათა შორის სთქვა, გალაკტიონი ნიჭურია და სამწუხაროდ ჩვენი ინტელიგენცია ნაკლებად აქცევს ყურადღებასო. მკითხა:

ლექსები ბევრი აქვს ნაწერიო? ბევრი-მეთქი - მივუბე, მისი ლექსები უნდა გამოაცემიოთო - დასძინა მან. აგრეთვე თუ წამოვიდეს გალაკტიონი ქალაქში, წემთან მოვიდესო. წემს სახელში გავათევიანებ ღამესო. ძალაინ მესიაშოვნა, მართალი გითხრა - გრიშაშვილისაგან - წყენი ძვირფასი და მასთან ნიჭიერი ამხანაგი - პოეტის ქება“.

ვ. გორგაძე მოხიბლულია გალაკტიონით. იგი კი ამ დროს იმედისმომცემ პოეტთა ფალანგში შედიოდა. მაშასადამე, მის აზრს გარკვეული წონა აქონდა.

მეგობარ-მახლობლები დაინტერესებულნი არიან გალაკტიონის წინსვლით და გულწრფელად უსიარებენ თავიანთ შენიშვნებს. სხვა საკითხია, რამდენად მართალნი არიან ისინი. ერთი კი აშკარაა, რომ კრიტიკულ მოსაზრებათა ფონზე კიდევ უფრო მეტი დამარწმუნებლობა ეძლევა მათ პოზიტიურ გამოანთქვამებს. მ. ბოკორიშვილი 1911 წელს გალაკტიონს სწერდა: „შენი ერთი ლექსი დაიბეჭდა „კოლხიდაში“. სიმართლე გითხრა არ მომეწონა! ვგონებ დაუმახინჯებით“. როგორც ვნახეთ, ვ. გორგაძემაც დაიწუნა „მწვემისს“ ზოგიერთი ადგილი.

გალაკტიონი გაბედულად მიიწევს პარნასისაკენ. მასთან მეგობრობა და თანამშრომლობა საამაყოა. ლიტერატურულ საღამოებს ძალას და ეშხს მატებს. ამიტომაც ეპატიჯება ახალგაზრდა მგოსანას რომანოზ ფარცხავა: - „ძიო გალაკტიონ! გწერ საჩქაროდ, რადგან არც მე მცალბია. შაბათს საღამოს, 16 მაისს არის წემი საღამო ქართულ თეატრში და, წენ გენაცვალე, შენი იმედი მაქვს, რომ გვესტუმრები და წენი მშვენიერი ლექსებით აღტაცებაში მოიყვან წენს სასოგადოებას...“ სხვები კიდევ კრებულში დასაბეჭდად სთხოვენ ნაწარმოებებს, ღრმად დარწმუნებულნი, რომ გალაკტიონის ლექსი გაამშვენიერებს წიგნს. ამაზე მეტყველებს მიხ. წულუკიძის თხოვნაც.

აქვე დავესესხებით ერთ პატარა ბარათს. მისი ავტორია ლადო მაჭავარიანი. „...დიდად პატივცემულო ბატონო გალაკტიონ! თუ შესაძლებელი იქნება, თქვენს მიერ გამართულ საღამოზე მონაწილეობას მივიღებ, თუ ძლიერ საწყენათ არ დაგრნება. იმედია, უარს არ შემომითელი“.

გალაკტიონი ლიტერატურულ შეკრებათა მშენებაა. მის გვერდით ყოფნა, მასთან ერთად გამოცვლა საამაყო და სასიხარულოა. ამიტომაც სწერს გ. ქუჩიშვილი: „ფუტურისტო გალაკტიონ! ძმური და ცეცხლოვანი საღამი შენდა! მე იმ პირობით ვრჩები სალიტერატურო საღამოში მონაწილეობის მისაღებად, თუ შენც იქნები.“

უხსიკვდილოდ უნდა წამოხვიდე, აბა, შენ იცი და შენმა ბიჭობამ¹.

ი. იმედამწვილი უფასოდ უგზავნის თავის ჟურნალს „თეატრი და ცხოვრებას“.

გალაკტიონის ავტორიტეტი დიდია. ამიტომაც მიმართავენ მას ბოლშევიკები. როგორც ძველი რევოლუციონერი თ. ჟღენტი გადმოგვცემს, ბოლშევიკებმა ფინანსური მდგომარეობის მიზნით და კონსპირაციული მოსაზრებით გალაკტიონ ტაბიძის საღამო გამართეს და მთელი შემოსავალი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საღაროში შეიტანეს¹.

საინტერესოა არა მარტო ნაფიც კრიტიკოსთა ლიტერატურული ელიტის, არამედ უბრალო მკითხველის აზრიც. ამ მხრივ უთუოდ საგულისხმოა, რუსეთის მიყრუებული ქალქიდან გამოგზავნილი წერილი... მისი ავტორია ქართველი მუშა, გალაკტიონის ახლო ნაცნობი. იგი აღტაცებას გამოთქვამს არა მხოლოდ იმიტომ, რომ შორეულ რუსეთში ქართული სიტყვა ესალმბუნება, რომ ცივ წამთარში გურიის ამწვანებული მთები და მოკისკისე ნაკადულები გაახსენა გალაკტიონმა, რომ „მე და ღამემ“ ქუთაისური საღამოები მოაგონა, არამედ სხვა მოსაზრების გამოც. ეს მუშა ფხიზელი მეთვალყურე და საღად მოაზროვნეა. მას არ მოსწონს გალაკტიონის პესნიმიზმი. აი ეს ბარათიც: „შენი წიგნი გამომიგზავნა ტუტკემ და რადგანაც ერთობ მოცლილი ვარ, ამ მშვიერ კუჭზე კითხვის მეტს არაფერს ვაკეთებ და შენი ნაწერებიც მეორეჯერ კიდევ გადავიკითხე და მერე რა ვგრძენი? ის, რაც წინათ არ მიგრძენია; ისეთ მნიშვნელობას არ ვანიჭებდი, როგორც დღეს შენ ნაწერებს. არამცთუ მე, არამედ ყველა ის პირები, რომლებიც აქ იმყოფებიან: კოჭლი შალიკო, მეორე შალიკო, გოლა და სხვები, ერთხმად აღიარებენ თავიანთ გრძნობებს შენს ლექსებისაგან მინიჭებულს. ვისაც უნდა ნამდვილად იგრძნოს პოეტური ნიჭი, ზეადმაყრენა პოეტის, ის აქ, შორს, რუსეთის კუთხეში უნდა მოვიდეს და მაშინ დააფასებს, თუ რა ნიჭი და გრძნობა აქვს გალაკტიონ ტაბიძეს. უინც წაიკითხავს „მე და ღამეს“, „მესაფლავეს“, „გურიის მთებს“ და სხვას, ის იგრძნობს იმას, რაც მას სიცოცხლეში არ უგრძენია. მაშ თამამდ გალაკტიონ! წინ! კარგი იქნება ცოტა პესნიმიტურ ნააზრევს წამოაშორებდე შენს ლექსებს. შეიძლება შენ მითხრა: შენ კი არა, კრიტიკოსებმაც კი აღიარეს ჩემი წაწილი ნიჭიერ წაწილად. თუ კრიტიკოსები აღიარებენ, ეს საკმარისი არ არის. საქმე იმაშია,

¹ ჟურნ. „რევოლუციის მატრიანე“, 1928, №2(19), გვ. 133-134.

უბრალო მუშა თავის შეხედვლებით თუ როგორ იგრძნობს და რა შეხედვლების იქნება...“

როგორც ვხედავთ, კრიტიკოსებმა თუ ფართო საზოგადოების წარმომადგენლებმა აღიარეს გალაკტიონის ნიჭი, ხაზი გაუსვეს მის შემოქმედების თავისებურებას, სუკდისა და მარტოობის ორიგინალურ განცდას, სიწრფელესა და პოეტურ ოსტატობას...

კარგად თქვა ტიციანმა: „არ არის საჭირო ღოცვა იმაზე, რომ პოეტის ნიჭი აყვავდეს, როგორც არ არის საჭირო მზის ამოსვლაზე ღოცვა...“

მზე უნდა ამოვიდეს ყოველ დღე და პოეტის სიმღერაც მაღლებოდეს, იზრდებოდეს სიახლით და სიძლიერით“¹.

ახეც მოხდა. ლიტერატურულმა კრიტიკამ ხელში შეუწყო გალაკტიონის ლირიკული შედეგების შეცნობას და, საერთოდ, მისი შემოქმედების პოპულარიზაციას. რაც მოაგვრია, ფართო საზოგადოებამ, უპირველს ყოვლისა, თვით მგოსნებმა იგრძნეს გალაკტიონის სიღაღდე, მისი პოეზიის თავანჯარობა და ხიბლი. მარტო ის რად ღირს, რომ აკაკი წერეთელი „აღელვებული პირველი მიესალმა ამ წიგნის (იველისხმება 1914 წლის კრებული - ნ. ტ.) გამოსვლას“².

სხვათა შორის, აკაკი თავიდანვე საგანგებო ყურადღებასა და ინეტრესს ინიუნდა გალაკტიონისადმი.

ღარია ახვლედიანი იგონებს: „ერთხელ ჩვეულებრივად ესაუბრობით პოეზიაზე. მაშინ მთელი წყება ახალგაზრდები ახლად გამოსული იყვნენ სამწერლო ასპარეზზე, მუშა მიინტერესებდა აკაკის აზრი, თუ როგორი შეხედვლებისა იყო მათზე და ვკითხე:

– ბატონო აკაკი, თქვენს შემდგომ ვინ მიგანინათ პოეტად ჩვენში-მეთქი?

პირმცინარედ შემომხედა და მითხრა:

– ვაჟა-ფშაველა და ცახელიო.

– ესენი ხომ ვიცო, ბატონო აკაკი, ახალგაზრდების შესახებ მინდა გავიგო თქვენი აზრი.

– ახალგაზრდებში? – ჩაფიქრდა და დინჯად წარმოსთქვა: – ახალგაზრდებში გალაკტიონ ტაბიძეს უსათუოდ დიდი მომავალი აქვს, მას ბევრი სიახლე შემოაქვს ჩვენს პოეზიაშიო“.

ამ ბოლო ფრაზას მოგვიანებით თვით გალაკტიონი უიფრავს ნაწილობრივ. მსჯელობა და მინიშნებანი იმდენად საგულისხმოა, რომ მოგუყავს მთლიანად.

„მანც რა სიახლე იყო იმ პირველ წიგნში? რა თქმა

¹ გაზ. „საქართველო“, 1916, №4.

² გაზ. „ქრიზუნა“, 1923, №492.

უნდა, თემატიკური. საჭიროა დეტალური გარჩევა წიგნის ამ მხრით. შესაძლებელია იყოს სიახლეც ტეხნიკურიც. საჭიროა გულდასმით შესწავლა წიგნისა ამ მხრივაც.

რა ლექსებია წიგნში ისეთი, რომელშიაც პირველად ისმის ესა თუ ის მოტივი, პირველად ცოცხლდება ტემა (მაგალ. „მუსიკა უეცარი“, „გეტერა“, „ასე ხანდახან ქალაქის ხმაში“). რაც წინაღ არ ყოფილა.

იდეა გეტერასი: ღვთაებრივ სალოცავ სახეს იძლევა თვით ცხოვრება, ხელოვნების ძირითად აზრს იძლევა თვით ცხოვრება. აფროდიტას სახედ ტაძარში იდგება სახე უბრალო ქალისა – ამ შემთხვევაში გეტერასი, აი, რა არის ხაზგასმული. აფროდიტა თუ სიმბოლოა, ამ შემთხვევაში მაღალი იდეის, რომლისკენაც მიისწრაფვის ადამიანი, რა არის გეტერა, თუ არა სახე. ამ შემთხვევაში – არა სიმპატიური, მაგრამ მაინც ცხოვრებიდან აღებული? მაშასადამე, ძირითადად როგორია როლი მხატვრის, მკონსის, მოქანდაკის?.. (უკეთ, როგორი უნდა იყოს). ყოველი დიადი სახე უნდა აღებულ იქნას ცხოვრებიდან. ხელოვნების დასაყრდენი – ცხოვრებაა. კიდევ რამდენი ლექსია ასეთი. და ასე უნდა იქნეს გარჩეული. თვითეული ლექსი აღმოჩენილი უნდა იქნას. იხ. „მე და ღამე“, მაგალითად, ისმის თუ არა ამ ლექსში სულიერი სიმტკიცე ახალგაზრდობის, ისმის თუ არა შიგ საიდუმლოების დაცვის ფიცი? სმანს თუ არა აქ ბუნება, მაგრამ არა ადამიანის გარეშე, არამედ ადამიანის მიერ განცდილი, არა განყენებული (ეს მთავარია. კიდევ რამდენი ლექსია ასეთი!).

რატომ არის მთავრე და არა მზე? უეცრს არ ესმის, რომ მთავრე საწყისია ვაჟურობის, მზე ქალურობის. მართალია, მითოლოგიაა. წიგნში არის სონეტი.

ლექსი „ტყეში“ – ახალია თუ არა ფორმით?¹

თითქოს ლოგიკური იქნებოდა აქ დაგვესვა წერტილი, მაგრამ ნუ ავსქარდებით. კვლავ მოეუსმინოთ გალაკტიონს. 1918 წელს იგი ამბობს:

*„სული სიცოცხლის ნდომის,
ჩემი ლექსების ტომის“².*

ეკითხვილათ ამ ავტორეცენზიას და ვგრძნობთ, როგორ იმსხვერვა ზოგიერთი კრიტიკოსის მიერ აგებული ხუხულა. ფიქსირებული ფრაზა გამორჩეულია არა მხოლოდ ლაპიდარობით, არამედ სიღრმითა და გააზრებითაც. პოეტმა გახსნა ფრჩხილები,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 151-152.

² იქვე, გვ. 44.

გასაღები მოგვაწოდა. მისი პირველი წიგნი სეკდით, წუხილით, ბრძოლით, ოცნებით... ყველაფრით „სიცოცხლის ნდომისა“ და დამკვიდრების გამოშხატველი ყოფილა. და, მართლაც, გალაკტიონის მიუღი შემოქმედება სწორედ ხსენებული ტენდენციით ხასიათდება. გალაკტიონი მისისა და სიცოცხლის მგოსანია. მაღალაი ადამიანური მისწრაფებების გამძაფრებითა და იშვიათი ოსტატობით გამომხატველი. ამითაც განისაზღვრება მისი პოეზიის ზოგადსაკაცობრიო ღირებულება. ფესვმეგრობა და გამძლეობა.

პირველ წიგნში უფრო მეტია ტრადიციულ-კლასიკური, ვიდრე ნოვატორული. მაგრამ შეცდომა იქნებოდა, რაოდენობრივ მხარეზე გადაგვეტანა მახვილი და უგულებელგვეყო არსებითი. არსებითი კი ის გახლავთ, რომ სწორედ ამ წიგნში დაისახა ქართული პოეზიის განახლება-განვითარების გზები. ცალკეული სიახლეები (პრობლემატიკის, პოეტიკის თუ სხვა სფეროში) ქმნიან საფუძველს, რათა გალაკტიონი სათავეში ჩაუდგეს ქართული ლექსის რეფორმას და 1915-1916 წლებში დევის ნაბიჯებით იაროს.

როგორია გალაკტიონის დამოკიდებულება კრიტიკისადმი?

ერთნი აშკარად ებმებიან პოლემიკაში და რეცენზენტის მოსაზრებათა შეუგდებას ცდილობენ. მეორენი სუსტად ან საერთოდ არ რეაგირებენ კრიტიკაზე, გულგრილნი არიან ქების თუ ძაგებისადმი. მესამენი კიდევ მტკივნეულად განიცდიან კრიტიკას, მაგრამ საჯაროდ არ ხმიანობენ, მხოლოდ დღიურს ან ერთ-ორ მახლობელს თუ ანდობენ თავიანთ ფიქრს.

გალაკტიონი ამ უკანასკნელთა რიცხვს განეკუთვნება. იგი პრესაში თითქმის არასოდეს გამოკამათებია მოწინააღმდეგეს. მწერალთა კავშირის ტრიბუნაც ნაკლებ ან საერთოდ არ გამოუყენებია. დღიურებში კი, იცოცხლეთ, ჩნდება მძაფრი ჩანაწერები, ზოგჯერ არასახარბიელო კონტექსტებით. ეს პოეტის ბუნებითა და ღირიკული მიდრეკილებით აიხსნება, მგრძნობელობა-სიმორცხვის უჩვეულო გადაჭლომით.

ჭაბუკობისდროინდელი ამ სახის ჩანაწერები შედარებით მცირეა. მაგრამ რაც არის, ისიც საკმარისია პოეტის შეხედულებებისა და ენებათაღელვის გასაცნობად.

1915 წლის 8 იანვარს გალაკტიონი ბარათს უგზავნის ოლია ოკუჯავას. პოეტი მოუთხრობს სატრფოს ქუთაისიდან ქვიტირისაკენ გასეირნების ამბავს. მგოსანი სოფლის სასაფლაოზე მოხვედრილა და მიცვალებულებთან „უსაუბრია“. „მეორე მკვდარმა თავისი ლექსები ამოიღო და პათოსით კითხვა დაიწყო... ძალიან კარგი დეკლამატორი ყოფილა. მითხრა: აბა შეადარე შენს ლექსებს,

რომელი სჯობია? თურმე ის კაცი მკედრების საზოგადოებაში გენიოსს პოეტად ითვლება... საზოგადოდ, ჩემო ოღოლი, ცოტა ცუდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე დღეს სასაფლაომ. იმ პოეტმა ტრაბახით ამიკლო, სულ ძელებს აჩხარუნებდა და ისე გაიძახოდა: ჩემისთანა არ იქნებაო! მეც ვეღარ მოვიტომინე და თავის ქება დავიწყე. მაგრამ მკედარმა პოეტმა დაცინვით გაიღიმა და ჯიბიდან გასეთი „შადრევანი“ ამოიღო, სადაც მის წულუკიძის წერილია მოთავსებული. მე სირცხვილით გააწითლდი და ხმა გავეციმინდე¹.

იროინა აშკარაა. მგოსანს არ მოსწონს მ. წულუკიძის სტატია, რომელშიც უარყოფითად იყო შეფასებული მისი შემოქმედება. და, აი, იუმორისტული ფორმით ამულავენებს თავის დამოკიდებულებას.

მეორე გ'სა უფრო შეუფარავია. მხედველობაში მაქვს „მომენტალური ფოტოგრაფიები“, რომლებშიაც გაკენწლილ-გაკიცხულია მოწინააღმდეგეები. ჟანრის სპეციფიკიდან გამომდინარე, გალაკტიონი პიროვნებათა მხოლოდ ზოგად სატირულ დახასიათებას იძლევა. განწყობის მიხედვით ნაკლებ ან საერთოდ არ მთავანისხნებს. მაგრამ ქვეტექსტისა და განსაკუთრებით სიტუაციის გათვალისწინების საფუძველზე მაინც აშკარა ხდება ყველაფერი.

ეს ხერხი თანდათან იხვეწება, მოგვიანებით კი თვალსაჩინოდ ტრანსფორმირდება. ვგულისხმობთ ობიექტის პირდაპირ გაკიცხვას და ამგვარი ქმედების მიხედვით ხაზგასმასაც.

რაც შეეხება ქებას, მისდამი ნაკლებ ფხიზელ-კრიტიკულია. რა თქმა უნდა, აღიზიანებს წრეგადასული პირმოთნეობა, მაგრამ პანეგირიკისადმი გულგრილი მაინც ვერ რჩება. გასაგებიცაა. ხოტბა გალაკტიონისათვის ოპიუმში კი არ არის, ძველი კახური ღვინოა, რომელიც ძალასა და ენერგიას მატებს, რათა ახალ-ახალი შედეგები შექმნას.

კალე ბობოხიძის ოჯახში ახლაც იხსენებენ შემდეგ ეპიზოდს: ქალბატონ ვერასა და ბატონ კალეს მწერლები მიუპატიჟნიათ, მათ შორის გალაკტიონიც (ისინი მეზობლები იყვნენ). მასპინძელს პირველი სადღეგრძელო გალაკტიონისადმი მიუძღვნია:

– გაუმარჯოს თანამედროვეობის ყველაზე დიდ პოეტსო.

სტუმართაგან ზოგს ჩაუქირქილებია, ზოგიც შემშუმუნულა, უმეტესობას კი გულწრფელად აუტაცინას ეს სადღეგრძელო.

სერობის დამთავრებისას გალაკტიონს მოუთხოვნია სიტყვა:

– ახლა დავლიოთ კალეს – საქართველოში ყველაზე დიდი

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 515.

პოეტის სადღევრძელო!

ყერი წახვლია მასპინძელს.

- რა დაგიშავე, ბატონო გალაკტიონ, რატომ დამცინით?

- არა, ძამიკო! ის, ვინც ხვდება რომ მე მსოფლიოში უდიდესი მგოსანი ვარ, იგი საქართველოში პირველ პოეტად უნდა ვადიაროთო.

გასაგებია გალაკტიონის საქციელი. თბილ სიტყვას დანატრული ღმერთკაცი, მადანთა და მადანთაგან შევიწროვებული გენიოსი, კეთენილს მოითხოვდა. მაგრამ ოქროს კვეთს ყოველთვის რიადი პოელობდა. ნურც იმას დაევიწყებთ, რომ ამ სადღევრძელათი ბევრს გადაკრა ლახტი.

დიახ, სოფჯერ ამეტებდა, მარამ ეს ნუ განგეხიბლავს.

რაც არ ეპატიება ხარს, ის ეპატიება იუპიტერს.

..თეთრი დღეების ისეუ ისე მიჰყვება ღასი,
არ მომწყინდება სადღევრძელოდ ავწიო თასი
თქვენი, რომელთაც გატაცება... მხოლოდ... უსინია.
მე არც წარხულის, არც მომადელის არ მეშინია¹.

ლ. ბ.

*საგანზე კნამე. სავთაჲ
ქალ ყვაიოუბით უმოქმედას,
საო რეკომო, სადღე უმოქმედას:
"მხენილითი გიბნე და ჯომხა-ი-
მე სო ვვიქმედალი: ვბ მიქმედალი
ლორიქ ემთიბელს, ჰაჲო სემსაქმედალი
მა შიო ჰორ: ჰაჲ, მსავთნი მ. ან-
ქაჲარაჲ. მხენილი სემსაქმედალი...
ქაჲარაჲ) ითი ჰაჲ, ა მ. ო!*

¹ კ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 90.

„სულში გენით აგებული რეკავს ლერწამი“

„დაათრობს მთვარე თოვლიან აღლებს
იელისისფერი ყინვის თასებით!“

გალაკტიონ გაბიძე

მოვლენებს გაეუხსნებოდა, ბევრი მნიშვნელოვანი შემთხვევა თუ ეპიზოდი კი აღუწუნს ხაფანა-შეუწყასებელი დაგვრჩა, თქმა არ უნდა, 1914 წელი გალაკტიონისათვის, უწინარეს ყოვლისა, ღირსახსოვარია პირველი წიგნის გამოცემით. ამ კრებულზე შემოთ ვისაუბრეთ. აქ მხოლოდ ერთ გარემოებაზე შევჩერდებით. ხსენებულ წელს გალაკტიონმა პრესაში ხუთიოდე ლექსი გამოაქვეყნა. თუ ამ ციფრით შემოვიფარგლებით, შეიძლება ვინმემ დაასკვნას, რომ შემოქმედებითი პულსი მოღუნებულა. მაგარმ პირველ წიგნში ხომ ას ოცზე მეტია ლექსია შეტანილი. მათი დიდი ნაწილი სწორედ 1914 წლით თარიღდება. ასე რომ, ეს ხანა პოეტური აფეთქებების ჯამადაც შეგვიძლია მივიჩნიოთ.

როგორც ითქვა, წიგნის გამოცემამ დიდი დრო და ენერჯია შეიწირა. მიუხედავად ამისა, გალაკტიონი მაინც ახერხებს მიმდინარე პროცესებში ნაბმას და ბევრ საქმეს ბეჭედსაც ასეაქს.

გალაკტიონი პერიფერიების ხშირი სტუმარია. ამ შემთხვევაში ძირითადად ორი მიზანი ამოძრავებს: სასოგადოებრივი ყოფის, მასების სულისკვეთების უკეთ შეცნობა და საკუთარი შემოქმედების პოპულარიზაცია.

გასუთ „აზრში“ ვკითხულობთ: „შედგა ქართველ მწერალთა ჯგუფი, რომელიც სალიტერატურო საღამოების გასამართავად მიემგზავრება საქართველოს დაბა-სოფლებში და ქალაქებში. ჯგუფში ითვლებია: გ. ქუჩიშვილი, გ. ტაბიძე, ვლ. ბაქრაზე, მ. წულუკიძე, ირეთელი, ზომლეთელი, ჩხიკვაძე, მეთარე საღირაშვილი, ხურციძე და სხვ. პირველი საღამო ოზურგეთში გაიმართება“¹. შემდეგ მწერლები ჩოხატაურში, ხიდისთავსა და ლანჩხუთში უნდა გამოსულიყვნენ.

იგივე გასუთი რამდენიმე დღის შედეგ იუწყება, რომ ამ მოკლე ხანში ... ფოთში წვენი ახალგაზრდა მგოსნები: გ. ქუჩიშვილი, ნ. ჩხიკვაძე და გალ. ტაბიძე გამართავენ ლიტერატურულ საღამოს².

¹ გა.ს. „აზრი“, 1914, №86.

² იქვე, №91.

რაც შეეხება ქუთაისს, აქ ხომ თითქმის ყოველ კვირას ხშიანობს გალაკტიონი. ხან ახალგაზრდა მგოსანთა საღამოებში მონაწილეობს, ხან საქველმოქმედლო მიზნით გამართულ შეკრებებში და ა. შ.

თავადაც ყოველწლიურად მართავს საღამოებს. ამგვარ ღონისძიებებს ხელმძღვანელობს პოეტის ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესების ფუნქციაც ეკისრება. მაგრამ მიზანი ყოველთვის როდი მიიღწევა.

გალაკტიონი უკვე პროფესიონალი ლიტერატორია. ფაქტობრივად იგი თითქმის არსად არ მსახურობს და შემოსავლის ერთადერთი წყარო პენსიონარია.

1914 წლის შემოდგომაზე გალაკტიონმა გადაწყვიტა კვლავ შეხვედროდა ფართო საზოგადოებას. „ახალ ივერიაში“ იბეჭდება ცნობა: „19 ნოემბერს ქალაქის თეატრში ახალგაზრდა მწერალი გალაკტიონ ტაბიძე მართავს დიდ სალიტერატურო-სამუსიკო-დრამატულ საღამოს, შემდეგი შინაარსით: 1) ლიტერატურა: მონაწილეობას მიიღებენ ცნობილი მწერლები და დეკლამატორები; 2) წარმოდგენილი იქნება ერთმოქმედებიანი ვოდევილი „მთხვენება“; 3) მუსიკა: მონაწილეობას მიიღებენ სკრიპკასე და ვიოლლონჩელოზე დამკვრელები; 4) ცოცხალი სურათები, დადგმული იქნება მხატვარ გრიგოლ მესხის მიერ“.

გალაკტიონმა კარგად იცის, რომ ძნელია საზოგადოების მიზიდვა. ამიტომაც შემოფიქსირებული ინფორმაციით არ კმაყოფილდება. 18, 19 ნოემბრის ნომრებში ქვეყნდება იმავე შინაარსის, რამდენადმე ტრანსფორმირებული განცხადებები, ერთ შემთხვევაში ხაზგასმულია, რომ „გ. ტაბიძე ნიჭიერი პოეტია და ჩვენს ახალგაზრდა მწერლებში საუკეთესო ადგილიც აქვს დაკავებული“. მეორე შემთხვევაში საღამოს მნიშვნელობაა აქცენტირებული, რომ იგი „ფრიად საინტერესო“ იქნება.

საღამო ვერ თუ არ შედგა დანიშნულ დროს. ესეც ოპერატიულად აცნობა რედაქციამ მკითხველს.

22 ნოემბერს კვლავ იბეჭდება ცნობა, რომ „ხვალ ქალაქის თეატრში გაიმართება ახალგაზრდა მწერლის გ. ტაბიძის საღამო“. ამჯერად დასუსტებულია მონაწილეთა გვარები და პროგრამის შინაარსი. მაგალითად, „დასასრულს მხატვრად გრ. მესხი დადგამს „ცოცხალ სურათებს“ თანამედროვე ომიდან“.

ბოლოს და ბოლოს საღამო გაიმართა, მაგრამ არა ისე,

¹ გაზ. „ახალი ივერია“, 1914, №39.

როგორითაც გალაკტიონის სურდა.

ადვილად ითქმის: საღამო უღიმღამოდ ჩატარდა. ნახევრად ცარიელი თეატრი. ეს ნიშნავს რამდენიმე კვირით შიმშილობას. ამას ემატებოდა სულიერი ტანჯვა გამოწვეული ხელგაშეშვების ამგვარი ფორმით და სხვ. არადა, ეკონომიკური გაუმჯობესებების სხვა გზა არ ჩანდა.

გალაკტიონი მომავალ წელსაც მართავს საღამოებს. ერთ-ერთი მათგანი დაგეგმილი იყო 20 ოქტომბერს. პოეტმა საუკეთესო სახელი შეურჩია მას – „საქართველოს ყვავილები“. თუ წინა წელს ის და მისი მახლობლები მოკლე ინფორმაციებით ცდილობდნენ საზოგადოების მიმხრობას, ახლა უფრო ვრცელ და დასაბუთებულ წერილებს აქვეყნებდნენ. ამ მასალათა ავტორები არიან ცნობილი პიროვნებები – მწერლები ია ეკალაძე და შ. ამირეჯიბი.

ია ეკალაძემ სათაურშივე გახაზა ძირითადი სათქმელი – „დავებმარნეთ მგოსანს!“ წერილში აღნიშნულია გალაკტიონის ნიჭიერება და მისი პოეზიის ბრწყინვალეობა. „მეც სიტყვით ვერ გადმოვცემ ძალას და ძლიერებას გ. ტაბიძისას. იგი უხილავი ტრფობაა დამწვარის გულისა, იგი ბნელ ღამეში დაღვრილი ცრემლებია ჩვენის დღიურ სიცხადით დამწვარ თვალებისა!“¹

ყოველივე ეს იმიტომ სჭირდება ავტორს, რომ მეტად შენაწვდრიოს მოვლემარე საზოგადოება და პოეტისადმი სასიკეთოდ განაწყოს. ია ეკალაძე კარგად გრძობს იმ უხერხელობას, რომელშიაც იმყოფება გალაკტიონი. მგოსანთა მომავალი მეფე კაპიკების შესაგროვებლად იშვერს ხელს. პოეტური მარგალიტების შემქმნელი იძულებულია მტერიან ბილიკზე დაეშვას.

„აი ეს ყმაწვილი მგოსანი ოც ამ თვეს ქალაქის თეატრში კმართავს სალიტერატურო საღამოს თავის სასარგებლოდ. ძნელი და აუტანელი უნდა იყოს ძალზე ხელ-მოკლე მგოსნისათვის ასე ხელის გაშვერა, მაგრამ ჩვენ ვაგრძობინოთ, რომ ალალია მისთვის თითოეული ჩვენთაგანის წვლილი, როგორც დედის რძე და ჩვენის პროზით, ჩვენის გროშების გაღებით შეუქმნათ მას ისეთი მღვთმარეობა, რომ ერთხანს მაინც დააღიწყდეს „ძებნა ღუკმა პურისა“ და ჩვენის თანაგრძობით გამხნეებულნი, ოცნებით გაფრინდეს ცაში ვარსკვლავებთან სალაპარაკოთ, მიწერ ბოღმანადველის გასაქარვებლად.

მაშ, ოც ამ თვეს გაეწიოთ ყველამ ქართული თეატრისაკენ!..

ეს არის ჩვენი მოვალეობა!“²

¹ გაზ. „სამშობლო“, 1915, №176.

² იქვე.

ვრცელ წერილში „მშენიერ პიპიეტს“ შ. ამირჯიბიცი იმავე აზრს ავითარებს, რომლითაც გამსჭვალულია ია ეკალაძის სტატია. ძალზე სამწუხაროა, რომ მგოსანი, გუშინ შემთხვეული საუკეთესო ლექსებისა, დღეს მოწყალეებას ითხოვს. „მათხოვარი მგოსნის ასეთივე შეურაცხყოფელი გაუგებრობაა, როგორც მათხოვარი ღმერთი, მპურობელი ხილულისა და არა ხილულისა, მაგრამ ამ სიღარიბის ტრადელიაში არის სიღამაზეც სიღარიბისა და ისინი, ვისაც ბედმა მიმიე ქისა მისცა, ამპარტაენობით არ უნდა დასცქეროდნენ ღარიბ ოჯახს ქართველ მწერლებსას“¹.

შ. ამირჯიბიცი მოუწოდებს ქუთათურებს დაესწრონ გალაკტიონის საღამოს. გაღებული გროშები პოეზიის თაიგულებად დაუბრუნდებათ.

ამ წერილების გარდა, სხვაგვარი მასალებიც იბეჭდება. მაგალითად, 19 სექტემბერს „სამშობლოში“ „ახალი ამბების“ პირველ ინფორმაციად დაისტამბა მოკლე ცნობა: „ხვალ, კვირას, ქალაქის თეატრში გაიმართება გალაკტიონ ტაბიძის საღამო“. ისიც აღსანიშნავია, რომ ტექსტი აწვობილია განსახვევებული შრიფტით, მუქი მთაფრულით. ამდენად, ხსენებული ინფორმაცია ყველაზე მეტად იპყრობს ყურადღებას.

ამგვარი მცდელობით მიზანი მიღწეული იქნა. თეატრი სავსე იყო ხალხით. საზოგადოება გულისყურით უსმენდა შ. დადიანს, ვ. რუხაძეს, პ. იაშვილს, ა. ფაღავას, მომღერალ ვ. ლორთქიფანიძეს (სხვათა შორის, წინა დღით მისი საღამო გაიმართა, რომელში გალაკტიონიც მონაწილეობდა) და სხვ. კმაყოფილნი დარჩნენ სპექტაკლით „სიკვდილი ნაპოლეონისა“ (წარმოდგენილი იყო პირველი მოქმედება, ნაპოლეონის როლს დ. ნარკვიანი ასრულებდა). გალაკტიონს ყვავილები მიართვეს.

ასეთი წარმატება მაინც იშვიათი იყო. მომდევნო წელს პოეტმა სრული მარცხი განიცადა. თავად სწერდა ამის შესახებ ოლიას. „ჩემი საღამო საცოდავად ჩატარდა. არაგინ არ მოვიდა. მრცხვენია პირდაპირ“².

ეს ცნობები იმიტომ არ მოგვიტანია, რომ სტატისტიკური სურათი შემოგვეთავაზებინა. მკითხველს არ გაუჭირდება მათ მიღმა გაცილებით მეტი დაინახოს, კერძოდ, გალაკტიონის ბუნებისათვის უცხო ფაცი-ფუცი, ვილაციის წინაშე ზედმეტი თავდახრა, ვილაციის დამუნათება, სამაგიეროს მიგებით ვილაციის გულის მონადირება და ა. შ.

ცხოვრება აიძულებს იბრძოლოს, იბრძოლოს

¹ გაზ. „სამშობლო“, 1915, №180.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 522.

მკლავებდაკაპიწებულმა და ხშირად არაარსებითზე მეტად გაამახვილოს ყურადღება, ვიდრე არსებითზე.

ეგრე იმას დავიფიქვებთ, რომ ლიტერატურული გამოსვლები მგოსნისათვის საკუთარი ნიჭით ტკობის საშუალებაა.

პოეტური საღამოები არცთუ იშვიათად ბანკეტით მთავრდება. გალაკტიონს მოსწონს ასეთი ფინალი, რადგან ქება-დიდებათ თრობის საშუალება ეძლევა.

ნუ შევეყრით წარბებს.

ცხოვრებით დატანჯულ ახალგაზრდა კაცს ლოგიკურად უჩნდება მცირე ხნით ყელყელაობის სურვილი. ბუნებრივი სიმორცხვის დაძლევის ცდილობს და ღვინოს ეტანება. გათამამებული მახვილსიტყვაობს, ექსპრომტებსაც წარმოთქვამს, მაგრამ მაინც ვერ ხდება სასოვადობის ლომი. ამ მხრივ სხვებია გამორჩეული. არ ვიცით, მეორე დღეს შეიცნობდა თუ არა ამას. თუმცა ეს განა არსებითია? გალაკტიონი პოეზიაში განუმეორებელი და ერთადერთი. ამ სფეროში გალაკტიონი შეიძლება მხოლოდ გალაკტიონს შევადაროთ. აი თავიდათავე.

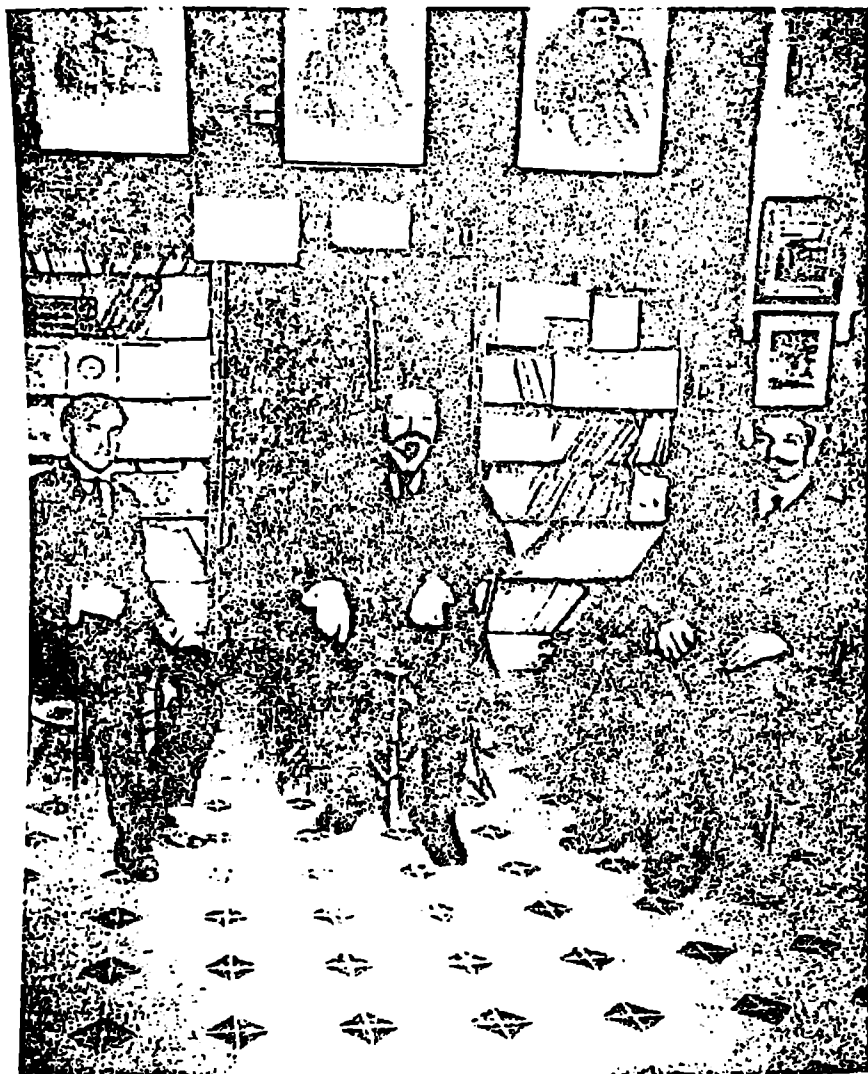
გალაკტიონი ზღვა ენერჯის პიროვნებაა. იგი არ ცხრება. მიზნის მიუღწევლობიდან მომდინარე აპატია, რაც ბევრისათვის არის დამახასიათებელი, მისთვის უცხოა. ეკონომიკურად უჭირს. სოფლიდან გამოგზავნილი სანოვაგე სულზე მიუსწრებს ხოლმე. ყველაზე დიდი იმედი ძმისა აქვს. აბესალომიც უშურველობს; თავისი მწირი ჯამაგირიდან უმეტეს ნაწილს გალაკტიონს უგზავნის. მაინც არ კმარა. დროდადრო შიმშილობს კიდევც. ერთხელ გამოუტყდა ოლიას – არა ვარ პრაქტიკული და ყაირათიანი. ღმერთი თუ რამეს გადმომიგდებს, მონაკოს პრინცივით ხელეგაშლილობ, მეორე დღეს კი ჯიბეგამოფხეკილი დავდივარო.

აქ ისიც უნდა ითქვას, რომ გალაკტიონისათვის უცხოა პანტაგრუელობა. სერობისას არისტოკრატიულ გემოვნებასა და დახვეწილობას ავლენს.

ბოქემური ყოფისაკენ თვით ცხოვრება ეზიდება. უძვირფასესი ქალბატონი შორსაა. როცა მწარე ფიქრები შეიპყრობდა, ოლიასაკენ მიქროდა და მისი სიახლოვით ტკბებოდა, დარდს იქარებდა. ახლა კი ბარათებით ეხმიანება, შესტრფის და ამხნევებს.

ღრმად ვარწმუნებული, რომ გალაკტიონის ბარათები ერთმისამართიანი არ არის. აქ მეორე ადრესატიც იგულისხმება – თვით გალაკტიონი.

ღიახ, პოეტი საკუთარ თავსაც სწერს ამ ბარათებს და

ბალაკტიონი, კოსტანტინე ბალმონტი,
ვარლამ რუხაძე

სატრფოს მისამართით გამოთქმულ შენიშვნებს, რჩევას თუ დარიგებას მეორე გალაკტიონზეც ავრცელებს.

შემთხვევით არ გვიხსენებია „მეორე გალაკტიონი“. პიროვნებაში გარკვეული გაორება იხენს თავს.

სოგჯერ წერილებში გალაკტიონი ერთს ამტკიცებს, ცხოვრებაში კი მეორეს აკეთებს. საქმე გვაქვს დასაძლევის დაუძლეველობიდან მომდინარე შედეგთან. მან კარგად იცის, რომ „...უნდა ნაძკლა მწუხარება გულში. ჩვენი სიცოცხლე ისე ხანმოკლე და უდღეურია, რომ არავითარი ფასი არ ექნება მას, თუ ის ისე არ გაკატარეთ, როგორც ჩვენ გვსურს. ცხოვრება უნდა მოვაწყოთ ისე, როგორც ჩვენ გვინდა. აი თავი და თავი მიხანი ბედნიერების“¹.

სხვას ურჩევს, თავად კი ვერ ახერხებს. „ყოველ წუთში ენაზე გვაკერია: „ტანჯვა“, „გამოუთქმელი მწუხარება“, „სულის სიცალიერე“ და სხვ. და სხვ. მაშინ, როდესაც ჩვენ, ახალგაზრდები უნდა გავიძახოდეთ „სიცოცხლე“, „სიხალისე“, „ბედნიერება“-თქო. თუ არც სიხალისეა, არც ბედნიერება, არც სხვა რამე, ჩვენ უნდა შევქმნათ, გესმის, ჩვენ უნდა შევქმნათ ბედნიერება, გახსოვდეს, რომ სიქმაწვილე ბედნიერებისათვისაა შექმნილი...“²

აქ გონი მძლავრობს და გრძნობები დაქუჩებულა. როცა პირეკუ ხდება, მაშინ სულ სხვა შედეგს ვიღებთ.

გალაკტიონი არასოდეს ყოფილა პრაგმატიისტი და ეს თეორიული წანამძღვრები, თუ შეიძლება ასე ითქვას, თითქმის განუხორციელებელი რჩებიდა. მაგრამ ნურც იმას დავივიწყებთ, რომ ცალკეულ შემთხვევაში ამგვარი მოსაზრებები სარებივით წკრიალებდნენ და ქარაფამდე მისულ პოეტს აფხიზლებდნენ.

გალაკტიონი გადაიღალა და გეზიც სოფლისაკენ აიღო. იელისში ჭყეიში მათრობელაა და გალაკტიონიც წაიძირა ბუნებაში.

შემოდგომაზე კვლავ ქუთაისს მიაშურა.

სპეციალისტები მიუთითებენ, რომ 1914 წელს გალაკტიონი ხელმძღვანელობდა გაზეთ „ახალ აზრს“. ისინი ვერდნობიან უანდარმთა სამმართველოს მონაცემებს: „არსებული ცნობების მიხედვით გაზეთ „ახალი აზრის“ მთავარი ხელმძღვანელია გალაკტიონ ტაბიძე“.

რას ნიშნავს ხელმძღვანელი? თუ გალაკტიონი ფაქტური რედაქტორისა და წამყვანი პუბლიცისტის, თანამშრომლის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 503.

² იქვე, გვ. 504.

ფუნქციას ასრულებდა, მაშინ ამ გაზეთში უნთუოდ უნდა იყოს მისი ნაწერები (თუნდაც ხელმოუწერელი), ჩვენ გალაკტიონის სტილის, წერის მანერის, მსოფლგაგების გათვალისწინებით საგანგებოდ შევისწავლეთ 1914 წლის „ახალი აზრი“ და მსგავსს ვერაფერს მივაკვლიეთ.

შეიძლება ვიფარაუდოთ, რომ ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს თავისებურ მისტიფიკაციასთან. როგორც ცნობილია, არცთუ იშვიათად ხელისუფლების თვალის ასახვევად თუ სხვა მიზნით გაზეთსა და ჟურნალს ხელს აწერდნენ უცხო პირები, რედაქტორის ტვირთს კი ინკოგნიტოდ დარჩენილი მოღვაწე ეხიდებოდა.

ამ ხერხს იყენებდნენ მენშევიკებიც. „ახალი აზრი“ კი მენშევიკთა ცენტრალური ორგანო იყო. ცნობილი ბიბლიოგრაფის ბ. ბაქრაძის მონაცემებით, ხსენებული გაზეთი სხვადასხვა სახელწოდებით გამოდიოდა თბილისსა და ქუთაისში: „აზრი“, „ახალი აზრი“, „ჩვენი აზრი“, „თანამედროვე აზრი“, „ერთობა“. რედაქტორებიც ხშირად იცვლებოდნენ. თ. კეკელიძე, ალ. ცერცვაძისა, კ. კეკელიძე, ჯ. ცაგარელი, ნ. უდენტისა, ვ. ბობოხაძე, მ. ბობოხიძე (ეს გვარები ბევრს არაფერს ეუბნებიან ჟურნალისტიკის ისტორიკოსს).

არ არის გამორიცხული, რომ 1914 წელს სოციალ-დემოკრატიზმა გალაკტიონს თხოვეს დახმარება და ისიც დათანხმდა, რაც დაუფიქსირებელი არ დარჩენია ჟანდარმერიას. მაგრამ ეს დაპირება გალაკტიონს ვერ თუ არ შეუსრულებია. ადრე დარჩეული ხმა კი აზვირთდა და განტოტდა. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ქუთაისში „ახალი აზრის“ მხოლოდ ექვსი ნომერი გამოვიდა (12-18 ივლისს)¹.

24 ივლისს პოეტმა უკვე სოფელშია და, ცხადია, სხვა სახელწოდებით („ჩვენი აზრი“) გამომაქვლი „ახალი აზრის“ რედაქციაში ვერ იმუშაებდა.

ყოველივე ეს სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ გალაკტიონი ჩამოშორდა პრესას. იგი ადგილობრივი გაზეთების ხშირი სტუმარია; თბილისშიაც აწვდის ხმას.

1915 წელმა დიდი ტკივილი მოუტანა გალაკტიონს. გარდაიცვლანენ ვაჟა-ფშაველა, ნიკო ლომაური, იროდიონ ევდოშვილი, ჭოლა ლომთათიძე... ყველაზე ძლიერ მაინც აკაკის დაღუპვა განიცადა. გასაგებიცაა. აკაკი მისთვის არა მხოლოდ უდიდესი მგოსანი გახლდათ, არამედ განკაცებული საქართველოც, უფრო მეტიც, მშობელივით მახლობელი და სათაყვანებელი

¹ სხვათა შორის, აკაკის დასაფლავებაზე სიტყვა წარმოუთქვამს „ახალი აზრის“ წარმომადგენელს ევგენი გეგუკორს.

პიროვნება.

აუადმიყოფი პოეტის შესახებ ყოველდღე იბეჭდებოდა ინფორმაციები. სოცდემოკრატები შეეგუენ კიდევ გარდაუვალ შედეგს. გალაკტიონი კი მაინც ბობოქრობდა. ირწმუნებოდა: სიკვდილს რა ხელი აქვს ღმერთთან; აკაკის წინაშე ყველა და ყველაფერი ინოქებსო. ეს უფრო რე ხელი თაყვანისმცემლის სურვილი და წარმოსახვა იყო.

26 ივნისს აკაკი გარდაიცვალა¹.

„დაიმსხვრა საყვირი იერიქონისა, ფერყლად იქცა იერემია ხაქართველოისა!

ბუნებამ, — გულგრილმა და უღმობელმა ბუნებამ, — თავისი წესი შეასრულა. მოგეტაცა პირველი პირველთა შორის და დაგეტოვა ცისა და დედამიწის ანაბარათ.

აღარ გვყავს ქურუმი ქართულის პოეზიისა, დადუმდა ქნარი მცხრამეტე საუკუნის ქართული სიტყვა-კაზმულობისა, დაშრა 'ხლეა მშობლიურის სწორმეტყველებისა!'² — მოსთქვამდა ქვეყანა ია ეკალაძის პირით.

ქუთაისს ღიმილი დააკლდა. თეატრში ყარდები დაეშვა. დეკანუზიდანაც არ ისმოდა არღნის ღულუნი. კასკასა იმერლები თითქმის უბრად დააბიჯებდნენ. ჟურნალ-გაზეთები ვერ აუდიოდნენ სამგლოვიარო დეკემბრითა გამოქვეყნებას. პანაშეიდი პანაშეიდზე იმართებოდა. აქ ერთ პატარა ინფორმაციას დავესესხებით: „4 თებერვალს სოფელ ჭყვიშში (სამტრედიის რაიონი) ბლალონინ იუსტინე ტაბიძემ გადაიხადა პანაშეიდი აკაკის სულის მოსახსენიებლთ დიდძალი ხალხის თანდასწრებით. მასწავლებელმა პროკლე (აბესალომ) ტაბიძემ პანაშეიდის წინ ხალხს გააცნო აკაკის ცხოვრება და მოღვაწეობა“³.

როგორც ვხედავთ, ტაბიძეების ოჯახიც დათაღხულია.

გალაკტიონს ერთი კვირა ღამე შინ არ გაუთევია, ხან სად და ხან სად იკრიბებოდნენ ახალგაზრდები. პურზე ღვინოს აწვეთებდნენ, სანთლებს ანთებდნენ. ცხარედაც შეებმოდნენ სოფჯერ ერთმანეთ. აღელვებდათ აკაკის ხელნაწერთა ბედი.

ყველაფერს თავის რიგი აქვს და სასოგადოებაც დაირაზმა, რათა ღირსეული პატივი მიეგო უგვირგვინო მეფისათვის. „თბილისის კომიტეტმა გადაწყვიტა საჩხერეში აკაკის ცხედრის

¹ კურიოსი ამჯერადაც მოხდა. გაზეთმა „ტურქმა“ აკაკის გარდაცვალება მაშინ აუწყა მკითხველებს, როცა პოეტი ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო.

² გაზ. „იმერეთი“, 1915, №18.

³ გაზ. „შრომა“, 1915, №32.

პატივისცემილად და ცოცხალი ეკავილეებით შესამკობათ ახალგაზრდა მგოსნები: ხ. აბაშიძე, ა. შანშიაშვილი, გ. ქუჩიშვილი და ი. გრიშაშვილი, აგრეთვე მიმართა ქუთაისის კომიტეტს, მათაც გამოეზავნონ ამ მიზნით ვ. რუხაძე და გ. ტაბიძე¹.

გალაკტიონი კმაყოფილია. ამგვარი გამორჩევით მისი სასოგადოებრივი დამსახურება და, რაც მთავარია, მგოსნური პერსპექტიულობა გაიხაზა დაუყოვნებლივ გაემგზავრა ხანხერხ. მთელმა პროცესიამ მის თვალწინ წაიარა.

რა დაავიწყებს გამოსვენების დღეს. ჭახჭახებდა თებერვლის დილა. 10 საათზე კუბო წერეთლებმა გამოიტანეს და შუა ენოში დაასვენეს ცხედარი. ჯრუჭის მონასტრის წინამძღვარი მამა გაბრიელი წესის აგებას შეუდგა.

შემდეგ კუბო ნ. ნიკოლაძემ, გ. ღიბსიშვილმა, ნ. კორდანიამ, კ. აბაშიძემ და ახალგაზრდა პოეტებმა ა. აბაშიძემ, ი. გრიშაშვილმა, ვ. რუხაძემ და გალაკტიონმა ახწიეს. მიაბიჯებდა გალაკტიონი კიტა აბაშიძის უკან და სოფლის გაუტანლობაზე ფიქრობდა: იმაზეც, თუ როგორ ამოშმინებს სიკვდილი მოშუღართ და როგორ კქმნის ძარმონიას, რომ სიკვდილი ნამდვილად ვარდისფერი გზაა. მაგრამ აკაკი მხოლოდ ფიზიკურად დაშორდა მოყვასს.

*„საქართველო, რა გაწუხებს, გული რისთვის გტკივა?
რისთვის კენესი ასე მწარედ, ცრემლი რისთვის გცვივა?
ცუცხელი ერთხელ ანთებული ცუცხლად ისევე ღვივა,
ვერ ნააქრობს მხურვალე აღს ნისლი ერთატიკტივა,
საუკუნეთ ღვიძლი შეიღი ისე როდი კვდება,
და ვადმოხდილ ნეენს წინაპრებს როდი უერთდება,
ძალი, ღონე თვის სიყვარულს თუ არ მოახმარა,
საქართველო, მაშ აკაკი არ მომკვდარა, არა!“*

ცხოვრება ერთფეროვანი და მოსაწუქენია — წუწუნებენ პოზიორი ფილისტერები. გალაკტიონი მხოლოდ ნაწილობრივ ეთანხმება მათ. მგოსანმა იცის ბუნების კანონი — ქარი თუ ამოყარდება, უნდა ჩაღვკეს კიდეც. ესმის, რომ ტაღდას ვერ შეანერებ. მთავარია, მისი სიძლიერე შეიცნოს და ეცადოს ქენოზე მოექცე. აი მაშინ ყოფა ღამაში იქნება. მაგრამ ყველას როდი ძალუქს ეს.

ცხოვრება არც ისაა, მონოტონურად ზიდაო ყოველდღიური საოჯახო ტვირთი. არსებობს მეორე სამყარო — ოცნების სამყარო. იგი შენ უნდა შექმნა. აი, მაშინ სუნთქვა გაგაიადვილებდა.

¹ გა.ს. „შადრეუანი“, 1915, №7.

² გ. ტაბიძე, თხ.ს., ტ. 1, გვ. 260.

კონსტანტინე ბაღმონტი, ია ეკალაძე
ბალაკტიონი.

გალაქტიონი ქმნის ასეთ სამყაროს და შევებასაც გრძნობს. ერთ კერძო წერილში პირდაპირ ამჟღავნებს ხეაშიადს: – მინდა წაიკვეთო ვინმეს ისეთ ადგილას, სადაც მუდმივი სიხარული და ბედნიერებაა.

როცა ეს რეალურად არ ხერხდება, ოცნების იაღქმებს შლის. ეს ისე არ უნდა გაეიგოთ, თითქოს სიადაგს მოსწყუდა. სინამდვილე და ოცნება ის ორი ფრთაა, რომელთა გარეშე გალაქტიონი ვერ იყრენს.

ბშირად გვიანობამდე 'სის საქალაქო ბიბლიოთეკაში და თავაუღებლივ მუშაობს. განსაკუთრებით ახალ ფრანგულ და რუსულ პოეზიას უღრმავდება. გატაცებულია პოეტის საკითხებით. გამაოგნებელია თვითგანვითარების ტემპები. რასაც მაჟანი კვირებს ანდომებს, იმას გალაქტიონი ერთ დღეში ითვისებს. ძლიერ შეკლის დემონური მახსოვრობა და ინტუიცია. ნახვეარ ტონებში უგებს სხვას. 'სოგჯერ კონკრეტულ ფრაზაში უფრო მეტს სჭერეტს, ვიდრე ავტორი გულისხმობდა.

გალაქტიონი კვლავ სილატაკის კუნსულ'ხე ცხოვრობს. დრო და დრო ნავს გამართავს და მატერიკისაკენ მიისწრაფის, მაგრამ ბშირად შუა გზიდან უწევს დაბრუნება.

ჭიდილის დღეები გრძელდება.

განსრახული ქქონდა მათში დიდი სადამო ჩაეტარებინა სამტრედიაში, მაგრამ არ მოხერხდა. პეტრე გელეიშვილმა ურჩია – იენისში გადაიტანეო და უხვი შემოსავალიც – 150 მანეთი პონორარი უწინასწარმეტყველა. ამის იმედით ფულს სესხულობს და ბაკურიან-წაღვერს მიეშურება.

ეს პირველი სერიოზული გამგ'საყრებაა დასასკვნებლად (მხედველობაში არ მიიღება ორდღიანი ტურნეები პრეინციაში). გზა ორ პოლუს შორის: ქუთაისი – ჭყვიში, ჭყვიში – ქუთაისი განაცრისფერდა და თუ ასე გაგრძელდა, აღმოსწენებით გამოწვეული სიხარული გაიშვიათდება.

თავს არ უტყდება, მაგრამ ფაქტია, გადაღალა გაბმულმა შრომამ. წერილმა ინტრიგებმა, ხელმოკლეობამ, ნაცნობმა გარემომაც კი...

ბაკურიანი და წაღვერი საოცნებო ოასისებად ჩანან. თბილისისა და ქუთაისის რჩეული საზოგადოება ყოველ ზაფხულს იქითკენ მიეშურება. ისიც იცის გალაქტიონმა, თუ როგორ ეტრფიან ბორჯომის ხეობას ახალგაზრდა პოეტები, განსაკუთრებით კი ი. გრიშაშვილი.

უცხო გარემო, მომხიბვლელი საზოგადოება, მოულოდნელი ხიდეები: იქნებ ზედმეტად მეოცნებეა გალაქტიონი? ყოველ

შემთხვევაში, ადგილზე ჩასული გრძნობს, რომ ზმანება იცრიცება. რას იზამ? სადაც არ უნდა წახვიდე, საკუთარ თავს ვერ გაექცევი.

კვლავ დარია ხელი მელანქოლიამ. ხსნა ბუნებაშია და ისიც ბევრს დადის ფეხით თუ ცხენით. ცხრა წყაროდან მისი ამოსვლაც ნახა და აღტაცებული წერს: „დიდი ხნით მემახსოვრება იგი“.

ბაკურიანიდან წაღვერს გადაინაცვლა. აქ უფრო მეტად მულაუნდება ქალაქური ყოფა. ქალები კორსუტებით, მამაკაცები კი პალსტუჩებით დადიოდნენ, მაგრამ ინტელექტუალური მაჯისცემა უფრო ძლიერი იყო.

როგორ ატარებდა დროს?

...თუმცა არსებითი მაინც ისაა, რომ სწორედ წაღვერში დაწერა: „თეთრი ღანდებით“, „ალგები თოვლში“, „ვერხეები“ და სხვ.

1915 წელი იმ მხრივაც არის საგულისხმო, რომ გალაკტიონი აქვეყნებს წერილს „ჯ. ჯორჯიკია. თხზულებანი“. ამ პატარა ნაწარმოებზე იმიტომაც ვამახვილებთ ყურადღებას, რომ იგი გალაკტიონის ერთ-ერთი პირველი რეცენზიაა და საგულისხმოა არა იმდენად ობიექტის დახასიათებით, რამდენადაც კრიტიკოსის ესთეტიკური შეხედულებების წარმონეით.

გალაკტიონს ჯ. ჯორჯიკია მიანჩია განათლებულ, მწერლობის და მამულის მოყვარულ, ზრდილობიან პირთვებად. ყოველივე ეს შემოქმედისათვის სასურველი თვისებებია, მაგრამ არა გადამწყვეტი. არსებითი ხელ სხვაა.

ახალგაზრდა მგოსანი არ იზიარებს კიტა აბაშიძის მოსახრებას, რომ ჯორჯიკია „უაილდის ტიპის მწერლობის განმახორციელებელია წვენში“. ამ სიტყვებს გალაკტიონმა მისთვის დამახასიათებელი შორისდებული მოაღვენა „ქმ“. ეს ამოძახილი ცნობილი კრიტიკოსის დებულების არათუ ჩუქულებრივი უკუგდებაა, არამედ ამკაარი კვალიფიკაციის უხერხულობიდან მომდინარე გაოცებაც.

გალაკტიონი კარგად იცნობს ოსკარ უაილდის მემკვიდრეობას. მას წაკითხული აქვს არა მხოლოდ „ღორიან გრეის პორტრეტი“, არამედ მწერლის შესახებ არსებული კრიტიკული მასალებიც. ქართველ პოეტისათვის მიუღებელია ინგლისელი კოლეგის თვალსაზრისი – „ყოველი სახის ხელოვნება უსარგებლოა“. და იმასაც გრძნობს, რომ ეს ფაქტობრივად პარადოქსია, წინააღმდეგ შემთხვევაში არ დაიწერებოდა თვით უაილდის თხზულებები. გალაკტიონისათვის ცხადზე ცხადია ო. უაილდის სიმალღე. იგი ქმნის მშვენიერ სამყაროს და ინთქმება მასში. უაილდის მტკიცებით, ცხოვრებაში არსებობს როგორც ზნეობის, ასევე ხელოვნების კანონები. ისინი არ ემთხვევიან ერთმანეთს და, როცა

საქმე არსეუა'ზე მიდგება, უპირატესობა მეორეს უნდა მიენიჭოს.

ეს საკამათოდ მოაჩინა გალაკტიონის, მაგრამ იმასაც კარგად გრძნობს, რომ უაილდი, როგორც ყვერმწერი, შეუდარებელია, მით უფრო სტილით. მისი ფრაზა უცხო ორნამენტებით ბრჭყვიალებს და, რაც მთავარია, ხახიათდება პოეტური ინტიმურობით. ისიც ყაქტია, რომ უაილდის ბევრი გამონათქვამი აფორიზმის თუ მახვილსიტყვაობის პეწით გამოირჩევა, ხოლო პარადოქსები ისეა აგებული, თითქმის ხობს კამათის შესაძლებლობას.

ჯ. ჯორჯიკია შორხაა ყოველივე ამისაგან. იგი არა თუ ხატავს, არამედ წამოთვლის. ამიტომაც აიტაცა გალაკტიონმა ერთი კვიბატი ქურნაღისტის გამონათქვამი — „რეცენსიული შემოქმედიაო“.

ამდენად, ჯ. ჯორჯიკიას აღიარება უაილდის სკოლის წარმომადგენლად გალაკტიონის გაუკებრობად მოაჩინა... „მე ვამტკიცებ, რომ ჯ. ჯორჯიკია, სრულიად უბრალო, ჯერჯერობით უსახო და მართლაც ყოველგვარ პრეტენზიას მოკლებული მწერალია. ყოველი სიტყვა ზერულე ნათქვამია ამ მინიატურებში, ღრმა კვალს ვერ ამჩნევს ვერავითარი აღწერა ქალის ტანისა და თვისი სქესობრივი L'idilio...“¹ გალაკტიონის აზრით, „თავი და თავია ხიდრმე“, რასაც მოკლებულია ქართული ბელეტრისტის თხზულებანი.

რეცენსიიდან ისიც ჩანს, რომ გალაკტიონი ჭეშმარიტ მწერალს უილოხოყიის გვერდით აყენებს. ეს ნიშნავს: მხატვარსც მოაზროვნეა, მხსრეკელი და განმსჯელი. იგი მოვლენათა უბრალო აღწერით კი არ უნდა იფარგლებოდეს, არამედ არსში წვდომას, ურთიერთობათა კანონზომიერების აღმოჩენას უნდა ცდილობდეს. ყოველივე ეს საფუკელად უნდა ედებოდეს სახეთა შექმნას თუ ღირსიულ განწყობილებათა გამჟღავნებას. ემოციის განფენა სწორედ მაშინაა ყვეტკური, როცა იგი ღრმა იმპულსებითაა ნახაზრდოები და ხშირ შემთხვევაში დიდემური სიტუაციებიდან მომდინარეობს.

გალაკტიონის ძირითადი მოსაზრებები მისაღებია. აღსანიშნავია ისიც, ქართველი პოეტი ეროვნული ლიტერატურის საფუკელიან ცოდნას ავლენს. ხსენებულ წერილში არხად არ არის ნახსენები იმპრესიონიზმი და სიმბოლიზმი, მაგრამ ნაწარმოების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ აეტორი კარგად იცნობს მათ. გალაკტიონის ღრმა რწმენით, ქართული ლიტერატურა უნდა დაეხსხოს მოწინავე ევროპულ მწერლობას. მაგრამ

¹ გ. ტაბიძე, თსს, ტ. XII, გვ. 12.

ეს არ უნდა იყოს ბრმა მიმბაძველობა. იგი სასტიკად გამოხს
ფსევდო-ეკროპიისმს და ხამამულო მწერლობაში სუროგატების
მიმძღაერებას.

წინამდებარე მსჯელობა იმანაც განაპირობა, გვსურდა
გვეჩვენებინა: რომ მგოსანი კარგად იცნობს „დაწვევილ
პოეტებს“ და მათ მიმდევრებს. ისიც ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს,
რომ 1912 წელს გალაკტიონმა სპეციალური გამოკვლევა უძღვნა
სიმბოლიზმს¹.

1915 წელს მზიანი დღეებიც საკმაოდ იყო. თუმცა კ
ბალმონტთან შეხვედრები რად ღირს.

რუსეთის ერთ-ერთი უპირველესი პოეტი გემით
მოგზაურობისას დაახლოვებია ოდივერ უირდროპს, რომელსაც
გაუცენია მისთვის ინგლისურად თარგმნილი „ვეფხისტყაოსანი“.
უნიჭიერეს მხატვარს მსწრაფდს შეუგრძენია რუსთაველის
სიდიადე და აგზნებულა. დროთა განმავლობაში პოემისადმი
ინტერესი გაღრმავებია და გადაუწყვეტია კიდევ რუსულად
ეთარგმნა „სიყვარულის ცისარტყელა, ზეცისა და მიწის
შემაერთებელი ცეცხლოვანი ხიდი“.

ქართველი საზოგადოება აღტაცებით შეხვდა ამ განზრახვას.

1914 წელს კ. ბალმონტი პირველად ეწვია საქართველოს.
მეორედ 1915 წლის ოქტომბერში ჩამობრძანდა და ქუთაისიც
მოინახულა. დიდი სამზადისი ჯერ კიდევ ზაფხულის მიწურულს
დაიწყო.

პოეტები ბალმონტის ღექსებს თარგმნიან. პუბლიცისტები მის
ცხოვრებასა და მოღვაწეობას აშუქებენ. პ. იაშვილი საიდუმლოს
უმხელს გალაკტიონს: ბალმონტის წიგნის გამოცემას ვაპირებ
ქართულად და წინასიტყვაობის დაწერა ავტორს ვთხოვეო.

ყველაფერი ბალმონტით გაიქვინთა. ღრუბლებიც კი თითქოს
მის სახელს წერენ ტატნობზე.

ქუთაისში სპეციალური კომიტეტი შეიქმნა, რომელსაც უნდა
შეემუშავებინა სტუმრის მიღების პროგრამა. გალაკტიონი ამ
კომიტეტის წევრად აირჩიეს. თანამემამულეთა ღულვა მასაც
გადაუდო.

არც ერთ სხლომას არ აკლდება. მორიდებით გამოთქვამს
შენიშვნებს. დროადადრო ბალმონტის ღექსთა ნაწყვეტებს
წარმოსთქვამს. აქებს „თეატრი და ცხოვრების“ რედაქტორს,
ბრწყინვალედ ბრძანაო: რუსთაველი მსიდან მოდის, ბალმონტი

¹ იხ. წვენი გალაკტიონის შემოქმედებითი ღაბორატორია, 1993,
გვ. 154-177.

კი მზისკენ მიდისო. სხვათა შორის, ბალმონტის შემოქმედებას ხაზგასმით უკავშირებდნენ მსხ. გრ. რობაქიძემ მისდამი მიძღვნილ ლექსს „დაჭრილი მზე“¹ უწოდა. ამგვარი დამოკიდებულება უსაფუძვლო როდია. გაეიხსენოთ ბალმონტის ლექსთა კრებული „ეიყოთ მზისდარნი“, ან თუნდაც ფრთიანი გამოთქმა: Ум бледнеет без солнца.

გალაკტიონი, როგორც მთელი საქართველო თავს იბრის ბალმონტის წინაშე. „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნა პოლიტიკურ ხარისხში აქავს. ამით წყენი სახელოვანი წარსული, ერის კულტუროსნობა და განათლებულობაც ცნაურდებაო.

არანაკლებ აფასებს დიდი პოეტის მეცნიერულ-საგანმანათლებლო საქმიანობას. ბალმონტმა რუსეთი მოელო საჯარო ლექციებით: „სიყვარული და სიკვდილი მსოფლიო პოეზიაში“, „სიყვარულის ჯვაროსანი რუსთაველი“, „დიდი იტალიელები და რუსთაველი“, „პოეზია როგორც მისნობა“ და სხვ. მისი საუბრები გამსჭვალული იყო საქართველოსადმი გულწრფელი სიყვარულით. ბალმონტმა მსოფლიო გიგანტებს დანტეს, პეტრარკას, მიქელანჯელოს ნაწარმოებებთან მიმართებაში განიხილა „ვეფხისტყაოსანი“ და ნათლად წარმოაჩინა მისი საკაცობრიო ღირებულება.

„В звездной грозди четырех этих имен, сияющих, как полупрозрачные вязы, певучее имя Руставели мне кажется наиболее справедливо вознесенным“².

გალაკტიონს სხვა მხრივაც აინტერესებდა ბალმონტი. როგორც პოეტს კარგად იცნობდა. 1914 წელს ოლია ოქუჯავას სწერდა: ქალაქის ბიბლიოთეკამ ბევრი ახალი წიგნი მიიღო: მერეჟუოვსკის, ბალმონტის, ბრიუსოვის, ვიანესლავ ივანოვის და სხვებისო. თითოეულს საგულდაგულოდ უღრმავებოდა.

და მიანც, როგორია იგი. სიმბოლისტთა ფალაყანი? როგორ კითხულობს ლექსს, ყველაზე შთამბეჭდავად როდის გამოიყურება, პირად ურთიერთობაში რაზე ამხევილებს ყურადღებას?.. ეს და სხვა მსგავსი კითხვები არ ასვენებს.

გაახსენდა წაკითხული თუ გაგონილი: ბალმონტის ლირიკაში ქალური საწყისები მძლავრობს. ბრიუსოვთან კი მამაკაცურია. ნეტავ ჩემს ლექსებში რას აღმოაჩენენ კრიტიკოსები?

5 ოქტომბერს კ. ბალმონტი ქუთაისში ჩამოვიდა. ძვირფას სტუმარს რაიონის სადგურში დახვდნენ. გალაკტიონმა სიტყვით

¹ გა.ს. „სახალხო ფურცელი“, 1915, №396.

² ლ. ანდლულაძე, ბალმონტი საქართველოში, 1972, გვ. 45.

მიმართა, რომელშიაც იგივე აზრი იყო გამოხატული, რაც შემდეგ ლექსში ნააქსოვა.

*„შენ ლაქვარდისკენ მონახე გზები,
შენ წაისუნთქე ხალხისთ ზეცა;
გრიგალებს, ქარებს ემიზეზები,
ქაოსმა თმები გადაგიკეცა“.*

გალაკტიონი სამი დღე არ მოშორებია ბალმონტს. აღტაცებული იყო მისი უმუალობითა და გულწრფელობით, მოვლენების პოეტური აღქმით. მონუსხულივით შეკუყრებდა ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევებთან ჩამომჯდარს, როცა წერდა: „Восхищенной страной Золотого рупа“.

ბალმონტს არ უინელდებოდა კონტაქტების დამყარება, ეს იმიტომაც, რომ უნიღბოდ დადიოდა. პირდაპირ აცხადებდა: ქუთაისი მაჯადოებს აღმოსავლური ბრწყინვალეობა-სიმსუყითა და ევროპული დახვეწილობით. ეს უძველესი ქალაქი თითქოს მშველდის კიდევ სამყაროს უცნაურობათა და კანონსომიერებათა შეცნობაში.

ხშირად ესმოდათ მის თანამგზავრებს: ზუსტად ისეა, როგორც იავაში. ძალზე გავს კაპრის ბუნებას, აქ უფრო მეტი სინაზეა, ვიდრე ვალენსიაში... ქუთაისიდან 7 ოქტომბერს გაგზავნილ ბარათში ბალმონტი, ე. ანდრეევას სწერს:

„...Сейчас за мной придут, и я отправлюсь на чествование. Будет музыка, речи, цветы и стизхи. Будет ликование, какого там в России не знают. Вчерашнее мое выступление было сплошным триумфом. Театр был переполнен...“²

აქ გალაკტიონის მონათხრობსაც გავიხსენებ. ეგ ზალტირებული პოეტი ყვებოდა: – ზოგიერთებს არ მოეწონათ ბალმონტისა და ქართველების დაახლოება. ერთმა ბობოლა რუსმა წინოწიკმა პოეტს პროვოკატორიც უწოდა და, იცი, როგორ ვლევწით?!

არ დაუზუსტებია, თუ ვინ „ლევწა“. ვერც იმას ვიტყვი, რამდენად ზუსტია ეს ინფორმაცია. ერთი კი აშკარაა: მსგავსი ტენდენცია ნამდვილად შეინიშნებოდა. თვით ბალმონტს დავიმოწმებთ: – ბორჯომის საკრებულოში გამოვდიოდით – სწერს იგი ანა ივანოვას – საესე დარბაზი სულგანაბული მისმენდა. და აი, როცა ვამთავრებდი საუბარს, მავანი პოლკოვნიკი, ცნობილი იდიოტი, რომელიც პირველ რიგში იჯდა, დგება და ზედმეტი ხმაურით გადის.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VII, გვ. 170.

² ლ. ანდრეულაძე, ბალმონტი საქართველოში, 1972, გვ. 152.

ამას რა მოჰყვა? რა თქმა უნდა, ბალმონტის აღშფოთება და მრისხანე სიტყვა: „Я кончил и сказал несколько слов такого взысканного тона, что вся зала устроила мне продолжительную овацию“¹.

ბალმონტთან გატარებული დღეები მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა. ეს იყო კამი პოეტური ააღებისა, ხალხში ამადღებისა, თვითდამკვიდრებისა.

საგანგებოდ უხდა აღინიშნოს, რომ ბალმონტი სურათს იღებს ვ. რუხაძესა და ვ. ტაბიძესთან. შემთხვევითია? არამც და არამც. ახალგაზრდა პოეტების შერწყვა სასოვადაოებრივი აზრის გათვალისწინებით ხდება.

გაეიხსენოთ ისიც, რომ ახალგაზრდა ქუთაისელი მწერლებიდან სწორედ ვ. რუხაძე და ვ. ტაბიძე მიაგვლინეს სანხერგეს აკაკის გამოსვენებაზე. მაშასადამე, საქმე გვაქვს გაბატონებულ შეხედულებასთან: გალაკტიონი ნიჭიერი და გამორჩეული ახალგაზრდა მგოსანია.

მართალია, სოგჯერ მას ვ. რუხაძის შემდეგ იხსენიებენ, მაგრამ ეს ნაწილობრივ ამ უკანასკნელი ასაკობრივი სოლიდურობითა და პოეტური სტატიით. ნაწილობრივ კი დემოკრატიულ ფენებთან დიდი სიახლოვეთა და მისი შემოქმედების სოციალისტური მიმართულებებით აიხსნება. სოლო ვისაც ჭეშმარიტი პოეზიის ხიბლი გაუგება, იგი ამგვარ შეპირისპირებას არც ახდენს; მისთვის გალაკტიონი მუხეთამზეა. შემთხვევითი არ არის, რომ გრ. რობაქიძემ 1915 წლის ქართული ლიტერატურის ფრაგმენტული მიმოხილვისას ვ. რუხაძე არც კი გაიხსენა. ხოლო კ. გამსახურდია 1923 წელს ერთ კრიტიკოსს, რომელმაც ვ. რუხაძე სკოლის ხელმძღვანელად გამოაცხადა, მკაცრად შენიშნა: „ჩვენ არ ვიცით, რა სკოლა აქვს ვარლამ რუხაძეს ქართულ ლიტერატურაში. ან რა იდეოლოგიით გაუმარჯვნია მას საქართველოს მწერლობაში. მისი დამსახურება ეს არის, რომ მან ნაწილობრივად აკაკის და ნაწილობრივად ვედიშვილის პანგები და იდეები გადაიმიღერა“².

დღეს ვ. რუხაძე მივიწყებულია. ეს კი მერვე უკიდურესობაა. მისი შემოქმედება უთუოდ იმსახურებს საფუძვლიან შესწავლას. ყველაფერს რომ თავი დაგანებოთ, ეპოქის სპეციფიკის უკეთ შეცნობის აუცილებლობა განაპირობებს ამას.

გალაკტიონი იმდენად უკობს, რომ მავანნი და მავანნი მის გვერდით ყოფნას ბედნიერებად თვლიან. ლიტერატურის

¹ ლ. ანდელუაძე, ბალმონტი საქართველოში, 1972, გვ. 170.

² კ. გამსახურდია, რჩეული თხზულებანი რეა ტომად, ტ. VIII, გვ.

მოყვარულნი. მათი სახელი კი ღუგუთონია, აღტაცებით ვგებუბიან მგოსნის ახალ ლექსებს.

თითქმის დაკანონდა: გალაკტიონი ყველა დიდი პოეტური ზემის მონაწილეა. 'ზოგი სწორედ მის გამო ესწრება ლიტერატურულ საღამოს, რასაც კარგად გრძობენ „მეცენატები“ და აფიშაზე გალაკტიონის სახელს პირველ რიგში იხსენიებენ. 'ზოგჯერ ეს მასთან შეუთანხმებლად ხდება, რაც პოეტის აბოლოტიკრებას იწვევს. ანალოგიურ შემთხვევებს პოეტი აღიქვამს არა მხოლოდ პირად შეურაცხყოფად, არამედ ლიტერატურული საქმის უპატივეცემულობად.

დავეხებით ერთ არცთუ გახმაურებულ ფაქტს. 1915 წელს გალაკტიონი აქვეყნებს „წერილს რედაქციის მიმართ“: „ამას წინადა შემთხვევით ერთ პატარა დაბაში მოეხვედი და ქუჩებში გაკრულ აფიშებზე ნემის თვალით წაეიკითხე: გაიმართება დიდი სალიტერატურო საღამო. საღამოში მონაწილეობას მიიღებენ ესა და ეს მწერლებიო – ჩამოთვლილი იყო რამდენიმე მწერალი და მათ შორის მეც. ნემ გააკვირვებას სასლვარი არ მქონდა, მე არავისთვის პირობა არ მქონდა მიცემული საღამოში მონაწილეობის მიღებაზე. ეს იყო მხოლოდ შანტაჟი. საღამოს ინკოგნიტოდ დავესწარი და გავიგონე. თუ როგორ გამოაცხადა ერთმა ნემთვის უცნობმა პირმა: გალაკტიონ ტაბიძე ავადმყოფობის გამო საღამოში მონაწილეობას ვერ იღებსო. ეს ხდება პროვინციაში.

მოგეხსენებათ, ქუთაისშიაც ხშირად იმართება საღამოები და ძლიერ ძვირად ნახაუთ აფიშებს, რომელსუდაც ნემი სახელი და გვარი არ იყოს გამოცხადებული. ყოველ ამგვარ აფიშის წაკითხვის შემდეგ მე სახტად ვრჩები: არავის არაფერი უთქვამს ნემთვის და ისე კი მაცხადებენ“¹.

პოეტის აღშფოთება კანონიერია. მაგრამ განა შეიძლება ყველას ერთნაირად მიეზღოს? ბოლო აბსაცში მან ლახტი გადაქრა ი. გრიშაშვილსაც. „ამჟამადაც ხელში მიჭირავს ქუთათური გაზ. „სამშობლოს“ ერთი ნომერი, რომელშიდაც სწერია: გაიმართება გრიშაშვილის საღამო, მონაწილეობას მიიღებენ ესა და ეს პირნიო და იმათ შორის მეც“².

ნე დავივიწყებთ, რომ ი. გრიშაშვილი გალაკტიონის პატივისმცემელია, მისი ნიჭის დამფასებელი. ნურც ის გამოგვრჩება მხედველობიდან, რომ მათი ურთიერთობა ამხანაგურ

¹ გ. ტაბიძე, თხს., ტ. XII, გვ. 298.

² იქვე.

დამოკიდებულებაზე მეტია. ამიტომ, როცა პ. იაშვილმა ურნია, განცხადებაში გალაკტიონის გვარიც შეუტანა, არ შეყოყმანებულა, მით უფრო, რომ პაოლო არწმუნებდა: გალაკტიონი „ჩვენიაო“.

გალაკტიონის „განმარტებამ“ ააღელვებდა და შეაწუხებდა ი. გრიშაშვილი. იგი საყვედურობს პ. იაშვილს: „ეს სულ შენ შემძლეენი, რა გინდოდა ჩემგან“.

პაოლო პასუხობს: „შენ კარგათ იცი, რა მიხეზებითაც დაგაწერინე გ. ტაბიძე: ის თუ ჩვენი მეგობარი, აქამდის მაინც, მაგრამ სწანს ახლა სხვა მეგობრები გახენია და რა გ'ხაზედაც დაუყენებით მათ, იგი ამ შემთხვევიდანაც ჩანს. „თანამედროვე აზრში“ მოთავსებულ წერილს ჯერ არ ვიცნობ. დღესვე წაეკითხავ და შენი თხოვნისგვარად წერილსაც მოვიწერები შენს სახელზე. შენ დაბეჭდე სადაც გსურს“¹.

გალაკტიონის რეაქცია სოციერომა შეიძლება მოულოდნელად და არცთუ სულ მართლებურად წათკალოს, მაგრამ, ვინც პოეტის შინაგან სამყაროს იცნობს, ასეთი შთაბეჭდილება არ უნდა შეექმნას.

ამ შემთხვევაში ორი მიხეზი გადაეწნა ურთიერთს – პიროვნული და საზოგადოებრივი. ხსენებული ინციდენტით კარგად ვლინდება გალაკტიონის ხასიათი, საკუთარი ღირსების გრძობა. იგი მხოლოდ ლექსში როლი აცხადებს – არაყინაა ჩემი ტოლი და ჩემი მსგავსია, არამედ ყოფაშიც ძალუმად აელუნს ამ ტენდენციას. პოეტი მოთხოვს საფუძვლიან პატივისცემას, მოკრძალებას, თაყვანისცემასაც კი. ასე რომ, სიცოცხლის მიმწუხრის მძაფრად გამჟღავნებული ეს თვისებები ადრევე ცნაურდება, მაგრამ შედარებით შენიღბულად და უფრო ნაკლები კატეგორიულობით.

აღბათ, მსჯელობა უკმარი იქნება, თუ ერთ გარემოებასაც არ გავითვალისწინებთ. ცისფერყანწელებს ბევრი რამ ჰქონდათ საერთო და განუყოფელი. სოგ რამეს არც კი უთანხმებდნენ ერთმანეთს. თამამად მოქმედებდნენ ძმობის კანონიდან გამომდინარე. პ. იაშვილი ხაზს უსვამს კიდევ ამ გარემოებას: „ცისფერი ყანწები“ ერთი პოეტია. ამაშია მისი ძალა².

გალაკტიონს არ შეუძლია სხვებთან განსაჯება.

ესამართლოა?

ულმობელია?

არა გეგონია. ერთი კი ცხაზდე ცხადია – ამაყი და დაუმორჩილებელია.

ამ პაჭარა შენიშვნაში იგრძნობა არწივის გამოხედვა და

¹ უურნ. „მნათობი“, 1968, №10, გვ. 146.

² გაზ. „ბარიკადი“, 1924, №1.

კლანჭებიც.

იქნებ უედმეტი არ იყოს შემდეგი დეტალის გახსენებაც. 1914 წლის „თეატრსა და ცხოვრებაში“ დაიბეჭდა ვრცელი წერილი ერთ-ერთ ახალგაზრდა თბილისელ პოეტზე. კრიტიკოსი დემოკრატიული მწერლობის თეალსაჩინო წარმომადგენლად მიიჩნევდა მას, ი. ევლოშვილის, ია ეკალაძის, ვ. რუხაძის, ბ. ახოსპირელის, კ. მაყაშვილის გვერდით აყენებდა (გალაკტიონის ხსენებაც არ იყო) და დიდ მომავალსაც უწინასწარმეტყველებდა.

ჩანს, ასეთ პოეზიკიას გაულიზიანებია გალაკტიონი. ხსენებულ ფაქტში საკუთარი დამსახურების უკულებელყოფა თუ დაკინება დაუნახავს და პროტესტიც მკაფიოდ გამოუხატავს. წერილში წართული იყო ახალგაზრდა მგოსნის პორტრეტი, რომელიც შეუფერადებია გალაკტიონის და, რაც მთავარია, პიროვნება რქებით „დაუშმევენებია“.

საქმე ისაა, რომ ეს პოეტი გალაკტიონის მახლობლად ითვლებოდა. სხვათა შორის, მათ ბოლომდე შეინარსუნეს კარგი ურთიერთობა. არა მხოლოდ ტრაპეზს უსხდნენ გვერდიგვერდ, არამედ ცალკეულ შემთხვევებში მხარსაც უმაგრებდნენ ერთიერთს ლიტერატურულ ბრძოლებშიაც.

და მაინც: გალაკტიონი უღმობელია. აქაც ნათლად გამომჟღავნდა მგოსნის ხასიათი. როცა საკითხი პოეტურ ინტეგრალებს ეხება, გალაკტიონი უკომპრომისოა და „ზოგჯერ უედმეტად მკაცრიც კი.

რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში გალიზიანებული თავმოყვარეობაც წარმართველობს, ადამიანური სისუსტენი იჩენს თავს, მაგრამ მთავარი მაინც სხვა არის.

შეიძლება ითქვას, რომ 1915 წლის მიწურული და 1915 წლის დასაწყისი წყალგამყოფია. მხედველობაში გვაქვს ცისფერყანწელებთან ურთიერთობა. იქნება გალაკტიონი მათთან, თუ მარტო ივლის?

„განმარტება“ ქვეტექსტით გვაწვდის პასუხს ამ კითხვაზე. ეს პატარა შენიშვნა გაფრთხილებაც არის და ხელთათმანის გადაგდებაც: მე არავეისში ავითქვიფები, არც არავეის მიეცემ უყვლებას „მმართოს“.

ღრმად სწამდა, რომ იგი მოვლენილი იყო ამქვეყნად, რათა თავად ეკარნახა სხვებისათვის და არა... პირუკუ.

როგორც ვნახეთ, გალაკტიონი ქუთაისის ინტელექტუალურ ცხოვრებას ძალას და რიტმს მატებს. ამდენად, მოულოდნელი როდია, რომ უნდებდა სურვილი მწერალთა კავშირის დაფუძნებისა. ამისათვის ობიექტური პირობებიც არსებობდა.

მეოცე საუკუნის ქუთაისი აგრძელებს და ანეითარებს დიდ კულტურულ ტრადიციებს. საკმარისია გაეხსენოთ, რომ 1915 წელს ამ ქალაქში ათზე მეტი პერიოდული გამოცემა და შვიდ ათეულზე მეტი წიგნი იბეჭდება. ადგილობრივი მწერლები უხვად აწვდიან მასალებს სხვა ქალაქების ჟურნალ-გაზეთებსაც.

მზგავსი ინტერესებისა და ხასიათის შემოქმედნი ბუნებრივად ილტვიან ურთიერთისაკენ. რასაც მოხლეკს ჯგუფთა ფორმირებების სურვილი. ხსენებული ტენდენცია მისასაღმებელსა, რადგანაც კორპორაციებს მეტად ძალუძთ ლიტერატურული პროცესების ანაკლება და შემოქმედებითი პირობების გაუმჯობესება. მაგრამ არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ ამ გზაზე განსაკუთრებული ტაქტი და სიფრთხილეა საჭირო. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოსალოდნელია ჯგუფთა დაპირისპირება და ისედაც დანიხული საზოგადოებრივი ყოფის კიდევ უფრო გამწვავება.

ყველაზე გაბელულად, გამომწვევალაც კი, სიმბოლისტები მოქმედებენ, ისინი ქმნიან საკუთარ ორდენს და მკაფიოდ ემიჯნებიან სხვა ლიტერატორებს. მეორე მხრივ, ვ. რუხაძე, ნ. ნიხიკაძე და მათი მსგავსნი რევოლუციურ-პოლიტიკური სექციის ფორმირებას ცდილობენ. თვალსაჩინოა სხვათა პრეტენზიებიც.

გალაკტიონი გარკვეულ სიახლოვეს ავლენს როგორც სიმბოლისტებთან, ასევე პროლეტარულ მწერლებთან. მის უღრმესსა და მრავალწახნაგოვან პოეზიაში სხვადასხვა ჯგუფისათვის ხელჩასატყობი მასალა მრავლად იძებნება. მაგრამ გალაკტიონი მაინც დამოუკიდებელია. იმ მქუხარე და წყალუხე მდინარეს ემსაგვსება, რომელიც მრავალ ნაკადულს იერთებს და მაინც თავისთავადი რჩება. მერე ფართო დელტად იშლება და უერთდება სღვას.

გალაკტიონი, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული ინტერესებით ხელმძღვანელობს. სამართლიანად ფიქრობს, რომ დაქსაქსული წრეების თუ განცალკევებულ შემოქმედთა გაერთიანებით ლიტერატურული ცხოვრება მძლავრ კალაპოტში მოექცევა და ერთიანი ძალისხმევით საბოლოო მიზანიც უკეთ მიიღწევა.

მეორე მხრივ, სუბიექტური მოსასრებაც იწვევს წინა პლანზე.

ჰოლ ვალერის თქმისა არ იყოს, ჩვენი მტრების გამრავლება ჩვენი ზრდის პირდაპირ პროპორციულია. ისიც ფაქტია, რომ საზოგადოების თვალსაჩინო ნაწილი ჯერ კიდევ ვერ ახერხებს გალაკტიონის ღირსეულად დაფასებას. გაეხსენოთ თუნდაც 1916 წლის დეკემბრის მარცხი, თითქმის ჩაშლილი ლიტერატურული საღამო.

სახარბიელო სურათი არც წინა წლებში იხატებოდა. ამიტო-

მაც წამოცდა ერთგანი: „ღირს განა ქართველებისათვის თავის განწირვა?“

ეს ეგზალტირებული პიროვნების წამოდახილია, თორემ სხვა შემთხვევაში არც კი დასმულა მსგავსი კითხვა. გალაკტიონს კარგად აქვს გაცნობიერებული თავისი მისია და საშერი ერთგულებითაც ეზიდება წაშების ჯვარს. მთელი მისი ცხოვრება ერისათვის შეგნებული თავშეწირვის მაგალითია.

ღიახ, გალაკტიონი მარტოდმარტოა. მის მიმართ სიმპათიების გამომჟღავნება მაინც არაპერმანენტულია. საჭიროა თანამოაბჯრენი. მით უფრო, როდესაც გარკვეული წრეების ლტოლვა პირველი ეშუალონის დაკავებისაკენ დიდზე დიდია; როცა მაგანი და მაგანი თავისი მეგობრის გადმერთობით ხელს უწყობს ტენდენციური საზოგადოებრივი აზრის შექმნას.

გალაკტიონმა კარგად იცის საკუთარი თავის ფასი. აკი პირდაპირ ამბობს: „მეფე ვარ და მგოსანი“ და ეწეება (არა, კი არ ეწეება, ნამდვილად გრძნობს), რომ სოციურთები მის გარიყვას, მეორეხარისხოვნებაში გათქეფვას თუ ნიველირებას ესწრაფვიან.

ინდება თვითდაცვის ინსტინქტი და მგოსანიც მისთვის დამახასიათებელი ნერვიული გატაცებით ცდილობს კითარების შეცვლას. ამ გზაზე მას უპირველეს ამოცანად ესახება მწერალთა ახლციაციის მეთაურობა. მაშინ ძალები მის სასარგებლოდ გადანაწილდება. საზოგადოებაც მეტი პატივისცემითა და მოკრძალებით მოეპყრობა. ეს კი ესალბუნება მგოსნის თავმოყვარეობას.

გალაკტიონი არ გამოორციხავს, რომ მის წამოწყებას შეიძლება დიდი წინააღმდეგობა შეხედეს. მაგრამ მაინც ოპტიმისტურად არის განწყობილი. არსებითად უფროსი თაობის ლიტერატორებზე – დ. კლდიაშვილზე, ცახელზე, ი. ფანცხავასა და სხვებზე ამყარებს იმედს.

სხვათა შორის, გალაკტიონი ჭაბუკობიდანვე უდიდეს პატივისცემასა და მოკრძალებას ამჟღავნებდა დ. კლდიაშვილისადმი. დავესესხებით ადრეული წლების უცნობ ნანაწერს: „ნამდვილი ნიჭი მწერლისა იმაში იხატება, როცა ცოტას ამბობს და ცოტათი ბევრ რამეს გვეუბნება, ბევრ რამეს გვიხატავს. დ. კლდიაშვილი ამ მწერლების რიცხვს ეკუთვნის. პატარაა მისი მოთხრობა „მრეულში“, მაგრამ ვინ იცის, რამდენ ფიქრთა და წარმოდგენათა აღმძვრელია იგი“.

ეს სიმპატია არ ყოფილა ცალმხრივი. დ. კლდიაშვილიც სიყვარულით პასუხობდა გალაკტიონს, რისი დასტურიცაა

მრავლისმთქმელი წერილი „შეენება და სიამაყე ლირიკული პოეზიისა“.

ღიას, გალაკტიონს იმედი აქვს „ქველი გეარდიის“ წარმომადგენლებისა. ამასთანავე დაჯერებულია, ბევრი ახალგაზრდა გასყვება.

პირველ რიგში დასყვერვით სამუშაოს აწარმოებს, რაც ძირითადად ცალკეულ პირებთან ნიადაგის მოსინჯვაში გამოიხატება. როცა მათ დაინტერესებას ამნნევს, უფრო ვრცლად აყალიბებს თავის თეალსა¹სრისს და ამგვარი აგიტაცია-პროპაგანდიდან მომდინარე შედეგებს აჯამებს.

მეორე მხრივ, ეცნობა მსგავსი გაერთიანებების წესდებებს; თითოეულ მუხლს ნაკირკიტებს და საკუთარი პროგრამის პირველ მონახასს ქმნის.

მუშაობა დაძაბულად და საინტერესოდ მიმდინარეობს. გალაკტიონი კარგად იცნობს ქუთაისის საზოგადოებას. გამორიცხული არ არის, რომ „ხმამაღალმა“ განცხადებამ ბევრი ააღელვო და გააღიზიანოს, რასაც, საფიქრებელია, საქმის ჩავარდნა თუ არა, შეყურებდა მაინც მოყვეს. ამიტომაც ფრთხილობს. ამაზე მიგვანიშნებს ჟურნალ „თეატრსა და ცხოვრებაში“ გამოქვეყნებული ცნობაც: „ლიტერატურული წრის დაარსება განუზრახავთ ქუთაისში. თაოსნობს გ. ტაბიძე. წესდებას ამ მოკლე ხანში წარადგენენ დასამტკიცებლად“².

ამასვე იუწყება „სახალხო ფურცელი“: „ქუთათურ ახალგაზრდა მწერალთა ერთ ჯგუფს გ. ტაბიძის მეთაურობით განზრახვა აქვს დააარსონ მხატვრულ ნაწარმოებთა მოყვარული წრე“³.

ინფორმაციებში წრე იხსნება. მაგრამ ეს სრულიადაც არ გულისხმობს ორდინალურ ლიტერატურულ სალონს. გაერთიანება საკუთარი წესდებითა და პროგრამით იმთქმედებს. იგი მძლავრ ორგანიზაციულ ერთეულად ჩამოყალიბდება.

გალაკტიონი უფრო შორს იხედება. მართალია, კორპორაციის პირველი ნაბიჯები მოკრძალებული იქნება, მაგრამ მომავალში ამ გაერთიანებამ მთელი დასავლეთ საქართველო უნდა მოიცვას და, ვინ იცის, იქნება...

ჩვენთვის უცნობია, თუ როგორი სახე მიიღო წესდებამ, როგორ ჩამოყალიბდა სოგადი დებულებები, წევრთა უფლებამოვალეობანი, ასოციაციის სტრუქტურა და მართვის პრინციპები...

¹ ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №36, გვ. 16.

² გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1915, №385.

მაგრამ გალაკტიონის ბუნებიდან და ინტერესებიდან გამომდინარე, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ იგი აგებული იქნებოდა დემოკრატიულ საწყისებზე, მაღალი ქუჩის მიხედვით მოთხოვნილებათა შესაბამისად¹.

სამწუხაროდ, გალაკტიონის ჩანაწერი განუხორციელებელი დარჩა. რა იყო ამის მიზეზი? მაგნა და მაგნა გულგრილობა. ზოგიერთი ლიტერატორის ხრიკები, თვით გალაკტიონის არათანმიმდევრულობა თუ სხვა? ეს საგანგებო კვლევას მოითხოვს. ერთი რამ კი ამთავითვე შეიძლება ითქვას.

გალაკტიონი ბუნებით არ იყო მომართული დიდი ორგანიზაციული საქმეების წასაძლავად. არც სათანადო ნიჭი აქონდა და არც შესაბამისი დიპლომატია. რაც მთავარია, მოკლებული იყო ამ მხრივ აუცილებელ გაბმულ მუშაობის უნარს. საერთოდ, გალაკტიონი უწყველ გატაცებით ვეოდებოდა ყოველ სასურველ წამოწყებას, მაგრამ ბოლომდე ვერ ინარჩუნებდა, და არც შეეძლო შეენარჩუნებია, თავდაპირველი აგზნება-პათოსი.

მცირე ხანიც... და შემოდან კვლავ მძლავრად მოიხმოდა სხვა ზარების გუგუნო: პოეტური ძარღვი გასკდომამდე იბურცებოდა და ისიც ძირითადად უბრუნდებოდა – პოეზია უპირველეს ყოვლისა. სხვა საქმისათვის როგორ სწრაფადაც ააღდებოდა, ისევე სწრაფად მინავლდებოდა. ეს იყო გენიოსისათვის ნიშანდობლივი ქმედება. რამდენადაც მთელი მისი არსება-გონება და ნიჭი ერთი კუთხით იყო მიმართული, მას ღოგიკურად არ შეეძლო პოეზიის მდმა არსებულ საკითხებზე ხანგრძლივად და ჯიუტად შენერება. საკითხის მეორე მხარეც ფრიად საგულისხმოა. მოხმობილი ფაქტი კიდევ ერთი მეტყველი დადასტურებაა ქუთაისთან გალაკტიონის 'გულისთადესი კაცშირისა, ამ „ზღაპრული ქალაქის“

¹ როგორც ირკვევა, ქუთაისში მომწიფებული იყო მწერალთა კავშირის ჩამოყალიბების იდეა და ერთ-ერთ პირველს გალაკტიონს გადაუღვამის შესაბამისი ნაბიჯი.

საგულისხმოა, რომ 1916 წელს კიდევ უფრო გამოაფრებულა ეს საკითხი. იგი ეკალაძეს საგანგებო წერილი დაუბეჭდავს. საქმეც დასრულდა... „15 დეკემბერს ქართულ სათავედ-აზნაურო ბანკის დარბაზში შესდგა ლიტერატორთა პირველი კრება. კრება გაიხსნა საღამოს 7 საათზე. თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა მგოსანი ცახელი, ხოლო მდივანი ი. ეკალაძე. კრების მომწვევმა ეკალაძის კითხვამ გააცნო დამსწრეთ საზოგადოების მიზანი...

* * *

აკვე ამორჩეული იქნა კომისია 5 კაცისაგან შემდგარი, რომელმაც უნდა შეიმუშაოს საზოგადოების წესდება. კომისიის წევრებათ არიან: ი. ნიკოლაიშვილი, გ. ფარქოსაძე, მ. ბოჭორიშვილი, ვ. კითაეა და ი. ეკალაძე“ (გაზ. „სამშობლო“, 1916, №510).

გალაკტიონი ამ დროს მოსკოვშია.

(როგორც თავად იტყვოდა) განუხასხვრელი სიყვარულისა და, რაც მთავარია, ადგილობრივი ძალების უდიდესი შემოქმედებითი პოტენციალის აღიარებისა, სრულიად საქართველოს სამსახურში მათი წაყენებისა.

კარგად გვესმის, დიდი მოკლენები არ უნდა დაინრდილოს ყოფით-ბიოგრაფიული ყაქტებით. ეპოქალური ძვრებით შექმნილი ატმოსფერო ხაზგასმით უნდა წარმოინდეს. ამიტომაც საგანგებოდ ვჩერდებით პირველ მსოფლიო ომსა და ცისფერყანწელთა მოღვაწეობას.

1914 წელი...

გადატეხილი მერიდიანები და თვალებდათხრილი ქალაქები. დელგმა და წყვილიადი.

ომმა კაცობრიობა შეა'ხან'ხარა. პრესა ბობოქრობს. სხედასხვა პრი'ხმაში ტყდება მოკლენები, 'სოგი ხმის ნახლენვამდე გააჟიკირის „პატრიოტულ“ ლო'სუნგებს, 'სოგიც წყველა-კრულვით იხსენიებს ომის გამძალებლებს. ვინ უშუალოდ საომარ ბატალიებზე წერს, ვინ კიდევ სასოგადოების შემრწუნებიდან მომდინარე სულიერ ტკივილებზე. ისიც უნდა ითქვას, რომ არც თუ იშვიათად, ომის თემა საბაბია, რათა სულ სხვა ხასიათის ნანაფიქრი გამჟღავნდეს.

1914 წელს იწერება ვაჟას მშვენიერი ლექსი „ფშაველი ჯარისკაცის წერილი“. ამავე ხანებში ქვეყნდება არაერთი საშუალო თუ სუსტი მხატვრული ნაწარმოები. მაგალითად გამოგვადგება თუნდაც კ. ნიკოლაძის „მეომრებს“.

*„წინ გაესწიოთ, წინ, წინ, ძმებო!
დაეამარცხოთ ჩვენი მტერი,
თუ რომ გეინდა ცოცხალ იყოს
ჭირნახული ჩვენი ვრი!..
წინ გაესწიოთ, წინ, წინ, ძმებო!..
ხედავთ ცაში გაჩნდა ჯვარი!
ნიშანია: ღვთის წყალობით
გაიმარჯვებს ჩვენი ჯარი!..“* და ა. შ.

ამ ლექსისგან დიდად არ განსხვავდება რ. საჯავახოელის „ღაჩხაელა“ და სხვ.

არაფერს ვლაპარაკობთ პუბლიცისტურ წერილებსა და საჯარო გამოსვლებზე. სხვათა შორის, 1914 წლის მიწურულს გრ. რობაქიძემ წაიკითხა ლექცია „ევროპის ომი და რუსეთის იდეა“.

ღიახ, ბევრი ხაზგასმით გამოეხმაურა ომს. მაგრამ იყვნენ

¹ გაზ. „იმერეთი“, 1915, №10.

ისეთებიც, რომელთა პოეტურ შემოქმედებაში ეს უზარმაზარი მოვლენა არ ან სუსტად აირეკლა.

1915 წლის 7 ივლისს პაოლო იაშვილი იოსებ გრიშაშვილს წერს: „...ომის შესახებ არაფერს არ ვკითხულობ და აღარ მაინტერესებს“.

ახლა ტიციან ტაბიძეს დაეუფლოთ ყური. იგი შენიშნავდა: ქართულ მწერლობაში ომი სათანადო სიძლიერით ვერ აისახა. მართალია, „დიდი უმეტესობა იმათგანი ეხლა ალბად მარტო ავტორებს თუ ახსოვთ“. მხოლოდ ვაჟას „ფშაველი ჯარისკაცის წერილი“ და კ. მაყაშვილის „რაინდ სამშობლოს“ იმსახურებს მაღალ შეფასებას. ტიციანი დასძენს, მოველოდით, რომ ს. შანშიაშვილი, გ. ტაბიძე, შ. ამირეჯიბი, ს. აბაშელი მონახაყდნენ ახალ სიტყვებს, მაგრამ მსგავსი არაფერი მომხდარა. „იქნებ ჯერ კიდევ ადრეა, იქნებ ჯერ კიდევ არ ამოქსოვილა მათ სულში ძაფები“.

„ომი ქართული მწერლობაში“, საიდანაც ეს ამონარიდებია მოტანილი, 1915 წლის ოქტომბერში დაიწერა. იქნებ შემდეგ შეიცვალა სურათი?

რა თქმა უნდა, აუცილებელი არ არის მაინცდამაინც დიდი ტილო შექმნა. შეძლება სიტუაციიდან მომდინარე შთაბეჭდილებები სხვაგვარადაც გამჟღავნდეს.

არსებითაა ავტორის პოზიცია ხელჩასაჭიდი დეტალებითა და შტრიხებითა ჩანდეს.

რა მდგომარეობაა გადაკტიონთან?

ოთხი შეშლილი წელი და თითქოს სრული დუმილი. შეიძლება ვინმემ „სასახლე ძველი“ გაიხსენოს:

„მოაქვს გაზეთი მოსამსახურეს,

შორეულ ომის მოაქვს ცნობები.

საღამოს წიგნი მთებმა დახურეს,

მე მშვიდ არეებს ვემშვიდობები“¹.

და კიდევ: 1918 წელს შეთხზულ ერთ ლექსში ასეთი ფრაზა გაიქვლებს: „შემდეგ აჩრდილი ომის“. ეს არის და ეს. მაგრამ აქ ხომ ხსენებაა ომის და სხვა არაფერი.

რჩება „დღითი დღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“, რომელსაც მიწერილი აქვს: „1916 წ.“.

ამ ლექსში მართლაც აისახა ომის საშინელება, ის ტრაგედია, რომელიც სარეგოში გასროლას მოჰყვა. მაგრამ მისი დაწერის თარიღი საეჭვოდ ჩანს.

საქმე ისაა, რომ „დღითი დღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“ არ

¹ გაზ. „საქართველო“, 1915, №126.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 295.

შესულა 1950 წლამდე გამოცემულ გალაკტიონის არც ერთ კრებულში. რაც მთავარია, წერის მანერით, სტილით, მხატვრულად ის საგრძნობლად განსხვავდება გვერდით მითავესებული ნაწარმოებებისაგან. უფრო მეტიც, ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება, თითქოს ამოვრადნილია საერთო ნაკადიდან. ვფიქრობთ, „დღითი დღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“ დაწერილი უნდა იყოს 40-იან წლებში.

არალირიკული გადახვევა: გალაკტიონისათვის უცხო როდია თარიღებისადმი გულგრილი დამოკიდებულება. თემიკა ხმამაღლა აცხადებს: ნუ მიატოვებ ღექსს უთვისტომოდ, დროის, ეპოქის და სივრცის გარეთ, მაგრამ პრაქტიკაში ამ თეზისის განუხრელი დამცველი არ ყოფილა.

კარგად მახსოვს, რომეულების მაკეტს ვადგენდით. ხუთწლეულების მიხედვით აჯგუფებდა ღექსებს. როცა ერთ ციკლში თხზულებათა მცირე რაოდენობა აღმოჩნდებოდა, მექანიკურად გადმოიქონდა სხვა ხუთწლეულებიდან და თარიღსაც შესაბამისად ცვლიდა.

ახლა თავს ვიკავებთ იმის გარკვევისაგან, თუ რატომ იქცეოდა ასე. შეიძლება მისთვის, მართლაც, მთავარი იყო ღექსი, როგორც ხელოვნების ნიმუში და გარკვეული თვალსაზრისით დროსუ მალა მდგომი. შეიძლება სხვა მოტივიც ამოძრავებდა... ფაქტი ისაა, რომ ამგვარი აღრევები ბევრზე ბევრია, რაც შეუნიშნავი არ დარჩენიათ ლიტერატურის ისტაიკოსებს.

გალაკტიონი თითქოს დუმს! ცხადია, ამას ვერ მივიჩნევთ ომისადმი პროტესტის გამჟღავნების ყორმად.

ომმა გალაკტიონს, როგორც პირსვენებას, დიდი ტკივილები მოუტანა; გაუმუქა დღეები და გაურთულა ყოფა. ეკვლავურს რომ თავი დავანებოთ, არმიაში გაწვევის საკითხი რეალობად იქცა და პოეტი უკიდურესად შფოთავს. შეწუხებულია იმითაც, რომ მის პირველ წიგნს არასასურველი ამინდი შეხვდა. ომმა სხვა კადაპოტით წარმართა საზოგადოების ფიქრები და ინტერესები.

ჩემი პირველი წიგნით ქვეყნის აფეთქებას ვაპირებდი. მაგრამ ჩემს მაგივრად იგი გერმანიამ ააფეთქა – ამას მოგვიანებით იტყვის მწერალი.

მაგრამ გალაკტიონი ხომ მარტო პირადი ინტერესებით არ ცხოვრობს. მას აფიქრებს ნათესავ-მახლობელთა, მთელი კაცობრიობის ბედი. ის რომ ომისადმი ინდიფერენტული არ არის,

¹ „ჩვენ ღუქეშებით

მივიღეთ ომი

და ოქტომბერი

მზა-მზარეული“ (გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 215).

ამაზე მეტყველებს ბევრი ფაქტი, უპირველეს ყოვლისა კი, 1914 წლის 28 დეკემბრის ჩანაწერი.

„ქუთაისში პანიკაა. შეძლებულნი მცხოვრებნი უკვე გარბიან ქალაქიდან, რჩება მხოლოდ ღარიბი და ხელმოკლე მოქალაქეობა. იტაცებენ დეკეშებს, რომლებიც, მათი აზრით, ძლიერ ცოტა ცნობებს იძლევა ჯარების მდგომარეობის შესახებ, მაგრამ მაინც იძლევა. ქუჩაში ხან აქ, ხან იქ დაინახავთ ჯგუფ-ჯგუფად დამდგარ ხალხს, დეკეშების კითხვაში გართულს. ომისადმი ინტერესს აძლიერებს ქუთაისის დღეუანდელი მდგომარეობა, გუბერნატორის მიერ ქუჩებში გაკრული განცხადებები, სადაც იგი ითხოვს, რომ დასცალონ ქალაქი, სასწავლებლებისა და სასოფლო დაწესებულებების საქმიანი ქალაქები გეორგიევსკში (ნრდილაეთ კავკასიაში) გადაიტანონ. ბევრმა მასწავლებელმა უკვე აიღო საგზაო ყუდი, რომელსაც ხაზინა ურიგებს მათ, ბევრი კი მალე აიღებს. დაბალი ხალხი ხანდახან ღრმად არის დარწმუნებული, რომ თათრები უკვე გაბაშეილის გორაზე დგანან. გუშინ ხმა გაერცვლდა, მთას იქით დიდი სროლის ხმა ისმოდა. ხალხი გაერცვლებული ხმის სიყალბეში ვერაჟინ ვერ დაარწმუნა. ხანდახან დეკეშები ამბავს მოიტანდნენ, რომ რუსების ჯარმა სასტიკად დაამარცხა ოსმალები – „ოსმალების საარაკო დამარცხება“ – გაიძახოდნენ გუშინ დეკეშების გამყიდველები. ხალხი მაინც გარბის“.

შემდეგ საუბარია სახალხო რაზმებზე. მწერალი შეშფოთებულია მათი მოქმედებით. „დრეუინა“ შედგენილია მეტწილად უსაქმური თავადაზნაურობით, დანის მოტრფილად კინტოებით და გამურული ლაქიებით. „ამათგან მოსვენება არა აქვს ქალაქს“.

პოეტსაც შეხედრია უსიამოვნება. ცოცხლად დაწერილ ესკიზში კარგად ჩანს „დამცველი ძალის“ ხასიათი და ინტელიგენტთა შეჭირვება.

სხვათა შორის, ინტერესმოკლებული არ იქნება ერთი უცნობი ფაქტის წარმოსენა. გალაკტიონს დაუწყია ა. ბარბიუსის „ცეცხლის“ თარგმნა და რამდენიმე თავი გაუმართავეს კიდევცამ ნაწარმოებში ფრონტის წინა ხაზის ამბები, ჯარისკაცთა ფსიქოლოგია უჩვეულო ოსტატობით არის ნაჩვენები. ომს არა მხოლოდ ხედავ, არამედ თითქოს ფიზიკურად განიცდი.

გალაკტიონის არჩევანი იმაზე მეტყველებს, რომ პოეტი თანაუგრძნობს ფრანგ ბელტრისტს, იზიარებს მისეულ კვლიფიკაციას.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 294.

მართალია, რომანის თარგმნა მოგვიანებით ხდება, მაგრამ იგი მაინც ანგარიშგასაწევ ფაქტად გვესახება.

ერთი სიტყვით, იმპერიალისტურ ომს გალაკტიონის გარეშე მიაყურებლის თვალით არ უცქერის.

და მაინც, მის ლირიკაში ამ უსარმაზარმა მოვლენამ პირდაპირ-ხაზგასმითი ასახვა ვერ პოვა.

შეიძლება ვინმემ იფიქროს, რომ ეს გარკვეული ფილოსოფიურ-ესთეტიკური კრელოს გამჟღავნებაა და ასეთი კითხვებიც დაებადოს: ხომ არ ოხიარებს გალაკტიონის სიმბოლისტთა თვალსაზრისის „მოფლიო სულის“ გამოხატვის თაობაზე, ხომ არ შეიცნობა პარალელური დაპირისპირება წარმავალისა და მარადიულისა? ან იქნებ დროის მიღმა სამყაროს სილაამაზის ჩვენების ტენდენცია გამოკროის? თითქოს აქ უნდა დაგვესვა წერტილი, მაგრამ ეს შეცდომა იქნებოდა. ჩვენ მხოლოდ ერთი ასპექტით წარემართეთ კვლევა. არადა მეორე მხარის აქცენტრებაც აუცილებელია.

მართალია, პირველი მსოფლიო ომი ემპირიულად არ აისახა გალაკტიონის შემოქმედებაში, მაგამ მისი გაკვლენა უთუოდ უნდა ირეკლებოდეს.

ხუმოთ ვაჟას ლექსი ვახსენეთ. იქ რეალისტის პოზიცია ცნაურდება, გალაკტიონი კი არარეალისტია. გალაკტიონი იყენებს მხატვრული აზროვნებისათვის ნიშანდობლივ, მაგრამ მეოცე საუკუნემდე ქართულ პოეზიაში არცთუ გავრცელებულ ხერხს, როცა მოვლენის მოვლენასთან, საგნის საგანთან დაკავშირება ხდება არა ობიექტური, ფიზიკური ნიშნებით, არამედ ასოციაციით, იმ განცდით, რასაც ისინი ბადებენ. ამ მხრივ უბრწყინვალესია გალაკტიონის მეტაფორები, შედარებები. ლოგიკურად თუ მიყვებით ამ მსჯელობას, მაშინ შეიძლება ვთქვათ, რომ ომის შთაბეჭდილებანი გალაკტიონის იმჟამინდელ პოეზიაში ირიბად აისახა. ესაა შიშისა და რღვევის, გაურკვეველი მომავლის, არცთუ იშვიათად უიმედობის განწყობილების მოძალეობა. რა თქმა უნდა, მათ სხვა გარემოებებიც კვებაჟდა, მაგრამ ომი ერთ-ერთი უპირველესი მიზეზთაგანი იყო. ამ თვალსაზრისით თუ გადავხედავთ 1914–1918 წლების ლირიკას, ბევრი რამ გასაკები გახდება. სურათი რომ უფრო სრული იყოს, ერთიც უნდა გავიხსენოთ. 20–30-იან წლებში გალაკტიონი წერს მშვენიერ პოემას „იგი – არმია“, რომელშიაც ძალზე მეტყველი და ემოციური დეტალებით წარმოწინილია ომის საშინელება. ესეც იმის დადასტურებაა, რომ პოეტის სულში ღრმად ჩაიბეჭდა 1914–1918 წლების ამბები და მერე და მერე მათი მხატვრულად

გარდასახეის აუცილებლობაც შეიქმნა.

ამ პერიოდის მეორე უდიდესი მოვლენა გახლდათ ცისფერყანწელთა ორდენის ჩამოყალიბება. მასზე არცთუ ცოტა ითქვა, მაგრამ სიმბოლისტთა დახასიათება არსებითად ცნობილი სტერეოტიპის მიხედვით ხდება, როცა ხარვეზთა გამახვილებით მოღიანად იჩქმადებოდა დამსახურება.

XIX საუკუნის საქართველო იცნობს ლიტერატორთა დარაზმულ გამოსვლას. მეოცე საუკუნის დასაწყისში კი ყველაზე რესონირებულები და შთამბეჭდავი ცისფერყანწელთა მოვლინება იყო.

მწერალთა ამ ძლიერი კორპორაციის ჩამოყალიბება მოულოდნელი როდია. ტიცვიან ტაბიძე საფუძვლიანად ეცნობა ბოდლერს, რემბოს, მალარმეს, უაილდის, ბალმონტის, ბლოკის შემოქმედებას. პაოლო იაშვილი პარიზს მიემგზავრება და იქაურ წვეწმში იხარშება. ვალერიან გაფრინდაშვილი ჟამსა სტუდენტობისა მოსკოველ სიმბოლისტთა მრავალი გახმაურებული შეკრების დამსწრეა და ა. შ. მაგრამ ეს სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ ქართულ სიმბოლისტურ სკოლას მიმბაძველობა ედოს საფუძვლად. ცისფერყანწელები ადგილობრივი ყოფიდან ამოდიან. მათი სულიერი კატაკლიზმები, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენს ცხოვრების სირთულითაა შეპირობებული.

ტ. ტაბიძე აღნიშნავდა: **„ქართველ ხალხს უყვარს ნიღაბი, სიმბოლიზმის სწორედ ფილოსოფიაა ამ ნიღბის და ამიტომ სიმბოლიზმი ჩვენში აუცილებელია“**¹.

მთავარი მაინც ისაა, რომ თერგდალეულთა სკოლამ ამოწურა თავისი თავი. ყოველი ახალი შინაარსი ახალ ფორმას მოითხოვს და ეპოქამაც მტკივნეულად დააყენა არსებულის გადასინჯვის, ძიებისა და აღმოჩენების, ორიგინალური ხერხების მომარჯვების საკითხი.

1916 წლის თბერვალში გამოვიდა „ცისფერი ყანწების“ პირველი ნომერი. ეს იყო ორგანიზაციულად უკვე შეკრული ჯგუფის პრინციპული და მძაფრი ლიტერატურული განაცხადი. ჟურნალის რედაქტორმა, პაოლო იაშვილმა, „პირველთქმაში“ მკაფიოდ ჩამოაყალიბა ქართველ სიმბოლისტთა ძირითადი სათქმელი. მანიფესტის ძირეული ანალიზი ჩვენს მიზანს არ შეაგენს. მხოლოდ რამდენიმე არსებით მხარეს შევეხებით.

„საქართველოს ლანდურ არსებას მოვეუწინეთ ჩვენ ახალი სხივმოსილობით და ოცნება დაკრეულ ხალხს ეასწავლით

¹ ჟურნ. „ცისფერი ყანწები“, 1916, №1.

განწმენდილ გზას მომავლის ცისფერ ტაძრისაკენ. საყვარელმა ნიშნებმა ახწიეს ფარდა ჩვენი სცენისა, და ვგაღობთ ოქროთი შემოსილი განახლების აქტიორები უსხივო ხალხის წინაშე¹.

ამ განცხადებიდან ყურადღებას ვამახვილებთ არა ადრესატის არცთუ სულ მართებულ დახასიათებასა და ანდრესატის ზედმეტ გაბედულებაზე. არამედ ორდენის ამადღებულ მისიაზე – ხალხის სამსახურისა და განახლების სურვილზე. ეს თვალსაზრისი არაერთგზის გაიხაზება წერილში.

„ჩვენ ვადიდებთ სიტყვას ახალს, მკაცრს და ისეთ გაბედულს, როგორც მეფურ ხელის გაფრენა გაგიჟებულ დირიჟორისა. უდიდესი თვისება არსებობისა არის ხიამაყე – ამადღდეს ერი ჩვენი და თვითშეყარებით აოცებდეს ქვეყნიერებას. ხალხი, რომელიც უარყოფს დიდების სურვილს, ჰგავს აკათმყოფს, რომელმაც იგრძნო კოცნა სიკედილისა და კიდევ ელის სიცოცხლეში დაბრუნებას. ჩვენ ვეძლეოთ შიშს თავის ბნელ მანტიასი და ვუმღეროთ რაინდობას, სიჭაბუკეს და აღურ სიხარულს“².

აქაც ხომ პატრიოტურლი ტენდენციის განწყენაა. წინ არის წამოწეული მამულისა და ხალხის სიყვარული.

არსებულის უარყოფა არსებულის განახლებასაც უკლისხმობს და ეს პათოსი მძლავრობს უერნალში.

ასეთი დებულების გვერდით გვხვდება განსხვავებული მოსაზრებებიც. მაგალითად, „გაქწამს ყოველივე ორგია. ვადიდებთ დამსხერვეის მშვენიერებას, უარყოფთ წარსულს, როგორც მსით განათებულს, ისე ღამეში შეწეხებულს. წარსულის ოქროს გვირგვინებს გამოვტაცეთ ძვირფასი მარგალიტები და გადავისროლეთ დაიწყების ზღვაში“³. ან: „ჩვენ გვსურს შეექმნათ გაუგებარი და საოცარი სიტყვები...“⁴ და ა. შ.

ახლა მოუხსმინოთ ცისფერყანწელთა თეორეტიკოსს ტიცციან ტაბიძეს: „ცისფერი ყანწები“ როგორც შკოლა თავის თავს ამტკიცებს ეროვნულად⁵. და შემდეგ: „რამდენადაც გაიხრდება ეროვნული შეგნება, იმდენად ჩვენ უუახლოვდებით წარსულს და ინაკეთება ქართული იდეა. საქართველოს ხელოვნების მომავალიც ამ იდეის გაშლით გაიხსომება“⁶.

¹ კურნ. „ცისფერი ყანწები“, 1916, №1.

² იქვე.

³ იქვე.

⁴ იქვე.

⁵ იქვე, №2.

⁶ კურნ. „ცისფერი ყანწები“, 1916, №2.

ტიციანს სჯერა, რომ დაიწყო ქართული ხელოვნების რენესანსი. იგი ოცნებობს, დიდ მხატვარში ურთიერთს შეხედნენ რუსთაველი და მაღარმე. ეს მოსასრება შეიძლება ასეც გაეგოთ: აუცილებელია კარნაკტილობის წინააღმდეგ ბრძოლა და მსოფლიო კულტურის მიღწევების ათვისება, ეროვნულისა და სოციალ-კაცობრიოს შერწყმა.

ტ. ტაბიძე აფიქსირებს ვიანხელავე ივანოვის გამოხატულებას – რუსული ხელოვნება ყვეილის ნაცვლად ხორბლად იქცა და დასძენს: ქართველი სამოციანელების მიერ შემოტანილი ეს ხორბალი ქერად აბიბინდაო.

ცხადია, აჭარბებს. ეს დებულება მოულოდნელად არ მოგეხვენება, თუ ტიციანის ერთ-ერთ ძირად თეზისს გაეიაზრებთ; რომ რუსთაველის შემდეგ ყველაზე დიდი პოეტი ბესიკია. ბესიკისათვის პირველობის პალმის მიკუთვნება იმან განაპირობა, რომ მის შემოქმედებაში ტიციანმა სიმბოლიზმის ნიშნები დალანდა.

შეუძლებელია იმ მოსასრების გაზიარება, რომ ქართულმა პოეზიამ XIX საუკუნეში დეკადანსი განიცადა, რომ თერგდალეულებმა ღექსი დაასაჭურისეს. სამოქალაქო მოტივის წინ წამოწევა და თუნდაც პუბლიცისტური ლირიკის გაძლიერება სრულიადაც არ ნიშნავს მხატვრული აზროვნების შელახვას, პირიქით ლიტერატურის მრავალფეროვნების წარმოჩენას, ეპოქის მოთხოვნილებაზე პასუხის გაცემას გულისხმობს.

სიმბოლიზმის უარყოფით ნიშან-თვისებებზე როცა საუბრობენ, უწინარესად, მხედველობაში აქვთ სოციალურ-პოლიტიკური პრობლემებისადმი გვერდის ავლა, სინამდვილის მეცნიერული შემცნების საჭიროების უარყოფა, ფორმალისმის პრინციპების დაცვა, ბოქემური არტიზტიზმი და ა. შ. იმასაც მიუთითებენ, რომ ცისფერყანწელები არ

ყოფილან ორთოდოქსი სიმბოლისტები. მათ ნააზრევსა და მხატვრულ პრაქტიკაში საკმაოდ იჩენს თავს ფუტურიზმის ნიშნები, რეალისტური თვალთახედვის ელემენტები და, რაც მთავარია, ეროვნული მოტივი.

ცისფერყანწელთა გამოსვლა იყო პროტესტი არსებულის მიმართ. სხვა საკითხია, რამდენად ეფექტური გახლდათ იგი.

ცისფერყანწელთა უკიდურესობა ჯოხის მეორე მხარეს გადახრას მოჰგავს. ამას კი დიდ მინუსთან ერთად გარკვეული პლუსიც ახლავს. მაგრამ ცისფერყანწელთა გამოსვლაში ხაზგასმული მაინც სხვაა, კერძოდ, გზნება ლიტერატურული ცხოვრების გადახალისებისა და მხატვრული ოსტატობის ახალ

საფეხურზე აყვანისა. ამ შემთხვევაში მხედველობაშია მისაღები არა მხოლოდ ახალი ფორმების დამკვიდრება, როგორცაა თუნდაც ტრიულეტი, არამედ თვალსაჩინო ცვლილებები რიტმიკაში. — ბგერწერაში და ა. შ. არსებითია ის ევოლუცია, „რომელიც განიცადა ქართულმა პოეტურმა აზროვნებამ, სახუთა სისტემამ, მეტაფორისტიკამ... მოხდა მხატვრული, გამომსახველობით საშუალებათა მნიშვნელოვანი გამდიდრება“¹.

და ერთიც, რაც ჩვენი აზრით, ძალზე საგულისხმოა და საგანგებო შესწავლა-გააზრების საგანი უნდა გახდეს ეს არის ცისფერყანწულთა მიერ სიტყვაკაშპული მწერლობის, როგორც ასეთის, ჰუმორიტი საგნისა და სპეციფიკის განსაზღვრის, მხატვრული ლიტერატურის, როგორც დამოუკიდებელი ფენომენის, სიწმინდის დაცვის მოთხოვნა.

როგორ შეხვდა საზოგადოება ახალგაზრდა შემოქმედთა გამოხედვას?

მკითხველთა ერთმა ნაწილმა დიდი უკმაყოფილება გამოხატა. აი რამდენიმე ამონაწერი პრესიდან.

„ქუთაისში გამოვიდა აგურ ახლა ქართველი სიმბოლისტების პატარა კრებული, რომლის მიმართულებაც გარშემოწერება მდებოთ სქესობრივი მგრძნობიერობის გამოშხუერებით. ეს — გარყვნილების აშკარა, თამაში ქადაგებაა“². წერდა ისარი (ალ. წერეთლი).

მეორე ავტორი, ვინმე სტუდენტი, აღნიშნავდა: „რა ეწოდო „ცისფერყანწულს“ თუ არა ჩვენი თანამედროვე ლიტერატურული ვაკორტების ნიმუში. თუ ეს ასე არ არის, გადაავლეთ მას თვალი, დიდი ნაკვირვება არ დაგჭირდებათ: ყოველივე სისაძაგლე ფერად-ფერადი ასლებით არის ნაბეჭდილი“³.

ია ეკალაძის აზრით, „...ეს არც „ფუტურიზმი“, არც „სიმბოლისმი“, მითუბეტეს, არც ახალი მიმართულება ჩვენს მწერლობაში, არამედ ეს არის ლიტერატურული გაბეჯულობა და სქესობრივ ნიადაგზე დააგადებულთა „პოეზია“ და სხვა არაფერი!“⁴

აღშფოთებულთა ფილიპე მახარაძეც: „ცისფერი ყანწები“ არა თუ ღუხტირი მოვლენაა ჩვენ ცხოვრებაში, ეს უდიდესი ლიტერატურული დანაშაულიცაა“. და შემდეგ: „თქვენ შეგიძლიათ,

¹ გ. ასათიანი, პოეზია და პოეტები, 1963, გვ. 56.

² გა'ს. „სამშობლო“, 1916, №304.

³ იქვე, №305.

⁴ იქვე, №341.

რანაირი „იზმი“ გინდათ ის დაარქვით ამ სიღუბნურებს და გარყენილებას. მხოლოდ ერთი გარემოება კი აქ აშკარა ხდება ყველასათვის. სახელდობრ აი რა: ეს ვაჟბატონები გზას გადამცდარან განსაკუთრებით სქესობრივი ანომალიის თუ ღეჟექტის ნიადაგზე“.

ცაცა დარახველიძე ცისფერყანწელებს ტაკიმასხარებს უწოდებს. ისინი უტიფრად ქადაგებენ გარყენილებასო¹.

თაგუნა (მ. შარაშენიძე) „ეშმაკის მათრახში“ აქვეყნებს სატირულ ნანახატს, რომელშიაც ცისფერყანწელებს „ხურეშიანებად“ იხსენებს². ტექსტს ერთვის კარიკატურა – ტახტზე ნებიურად გაწოლილ შიშველ ქალს (ელისკა დარიანს – როგორც მიწრილია ქვემოთ) მუცელს უღოკავს შავი კატა, რომელსაც კაცის თავი აქვს (სოგოერობმა მასში რეალური პიროვნება შეიცნეს).

ამავე ნომერში დაიბეჭდა პაროდიები პაოლო იაშვილისა და გრიგოლ რობაქიძის ღექსებზე.

რაც მთავარია, მოკლეენის კვალიფიკაციას მოსდევს უმკაცრესი განახენი, თითქმის მოწოდება ცისფერყანწელთა დათრგუნვისა. ამ მხრივ მეტად საგულისხმოა გაზეთ „სამშობლოს“ რედაქციის პოზიცია: „ცისფერი ყანწები“ მხოლოდ ავადმყოფური მოკლენაა ჩვენში და რაც ადრე მოისპობა ეს ავადმყოფობა, მით უფრო უკეთესი იქნება ჩვენის მომავლისათვის“³.

ისიც ფაქტია, რომ ჟურნალის ხელმძღვანელს ფიზიკური შეუერაცხყოფა დაუპირეს და იგი კიტა აბაშიძემ იხსნა.

ენებათა ღელეა, უპირველეს ყოვლისა, გამოიწვია „პირველთქმამ“ და ელენე დარიანის (პაოლო იაშვილის) ღექსებმა. რეცენზიებში ხაზგასმულია, რომ მანიფესტი სავსეა აბდა-ებდით, სიტყვების რახარხით, ყოყოობით, ღანძღვით (მაგალითად მოაქვთ შემდეგი ფრაზაც: ბინძურის მზით გამთბარი ქვეყანა) და ა. შ., რომ იგი შეუერაცხმყოფელია მრავალსაუკუნოვანი ქართული ღიჯერატურისა, მთელი ერისა.

საქმე ისაა, რომ მახვილი გადატანილია „პირველთქმის“ ცალკეულ ადგილებზე. მანიფესტი დანახულია ჭკურტანიდან.

რაც შეეხება ელენე დარიანის ღექსებს, ისინი სრულიადაც არ იმსახურებს პორნოგრაფიის იარღიყს. დაუუკვირდეთ „ამ

¹ გაზ. „თანამედროვე აზრი“, 1916, №56.

² იქვე.

³ ჟურნ. „ეშმაკის მათრახი“, 1916, №12.

⁴ გაზ. „სამშობლო“, 1916, №304.

მხრივ“ ყველაზე მეტყველ სტრიქონებს:

„ღამეძინება... დათავდება ზანტი ზ-მორება.

და დამშვიდდება ჩემი მეკრდი ჯერ ხელ-
უხლები;

ძილში ჩემს მუცელს ვიღაც ვაჟი ეამ-ბორება

და ვნებისაგან იღუნება ჩემი მ-უხლები“¹.

თანემდროვე მითხველს ყოველივე ეს ნადრიანი ქალის გრძელი კაბის მოულოდნელ აფრიალებად და კოჭის უცვარ გამოკრთომად მოეწვენება.

სხვათა შორის, ელენე დარიანის ღვექსები პაოლოს პირველად გალაქტიონის ხელამოსუ წაუკითხავს და მაშინაც აღშფოთებულა საზოგადოების ერთი ნაწილი. როგორც რეპორტიორი შენიშნავს, „ამ ღვექსების კითხვის დროს რამდენიმე ქალი თეატრიდან გაუიდა“.

ცხადია, დღევანდელი და ათიანი წლების საზოგადოების გემოვნება, ინტელექტი, მოვლენების აღქმის მანერა განსხვავებულია, მაგრამ ისიც არ უნდა დავივიწყოთ, რომ დიდი ლიტერატურის ჭერება მხალოდ ერთი კონკრეტული ეპოქის ღორნეტიდან შეცდომაა.

ცისფერყანწვლებს დამცველებიც აღმოუჩნდნენ. ამ მხრივ პირველი იყო „ზაკავეკასკაია რენი“. თბილად მოიხსენია ისინი კიტა აბაშიძემაც, მაგრამ ყველაზე ერთგული მეტჯრე მაინც გრიგოლ რობაქიძე გახლდათ. მან ქუთაისში წაიკითხა საჯარო ლექცია, რომელიც ასე დაიწყო: „მე უურნალში ვხედავ ახალ ხანას ქართულ ლიტერატურაში. ჩვენი სიტყვა ყოველთვის გაბედული იქნება და მე გამოუდევარ, არა მარტო დამცველის როლში, მე გამოუდევარ, როგორც მეგობარი ამ ჯგუფისა და შეევეხები არა მპულვარებით, არამედ სიყვარულით მათ ნაკლს“².

მეორე რეპორტიორის თქმით, გრ. რობაქიძემ გააღმერთა ქართველი სიმბოლისტები, ჩვენი პოეზიის მხსნელებად დასახა ისინი. ლექტორს ტ. ტაბიძე პირწავარდნილ ნიცშეანელად მოუნათლაეს.

არსებითად მაინც კრიტიკა მძლავრობდა. თუმცა ყოველივე ეს დიახაც ფინიხი იყო, რომლითაც ლიტერატურული ინკვიზიციის კოცონი ვერ აბრიალდებოდა.

ამ შემოტევების გამო „ცისფერი ყანწების“ ხელმძღვანელობას ოდნაჟად არ შეუცვლია პოზიცია, არც გააყუჩებულა. პირუკუ, ბრძოლის ჟინითაა სავსე და ცდილობს საპასუხო დარტყმები

¹ უურნ. „ცისფერი ყანწები“, 1916, №1.

² გაზ. „სამშობლო“, 1916, №340.

მიუყენოს მოწინააღმდეგეებს. „ჩვენ გვინდა უფრო ვრცლად ვთქვათ ყოველივე ის, რისთვისაც ასე გიჟურად სწყევლიდა ჩვენს აღმანახს ადელეგებული ხალხი“. ამიტომაც ვაარსებთ საკუთარ ყოველკვირეულ გაზეთს, რომლის პირველი ნომერი გამოვა აპრილის დამდეგს. ამ გაზეთში „...ვეტყვიან ბატონ პროტესტანტებს დაუბრუნებელ პასუხს იმ საოცარ წყევლისათვის, რომლის საგანი გახდა აღმანახი“¹.

ასეთი გაზეთი 1916 წელს არ გამოსულა, მაგრამ ცისფერყანწელები სხვადასხვა ფორმით მაინც ახერხებდნენ თავის დაცვას თუ შეტევას.

როგორია გალაკტიონისა და ცისფერყანწელების ურთიერთობა? ეს კითხვა არც ერთგანსომილებიანია და არც სიმწვავესაა მოკლებული (გაეიხსენოთ ე. ჯაფახაძის ტ. ჭანტურიას და სხვათა მოსაზრებები).

გალაკტიონი თავდაპირველად კარგ დამოკიდებულებაში იყო მოძაველ ცისფერყანწელებთან. 1913 წელს თავის ერთ-ერთ საუკეთესო ლექსს სწორედ პაოლო იაშვილს აწვდის „ოქროს ვერძში“ გამოსაქვეყნებლად. ისიც ცნობილია, რომ პერსონალურ საღამოზე – „საქართველოს ყვაილები“ საგანგებოდ იწვევს პ. იაშვილს და პირველ სიტყვასაც უთმობს. პაოლომ ვერძში მოგსაუბრობის შთაბეჭდილებებზე ისაუბრა.

გალაკტიონი ე. გაფრინდაშვილის მხარდამხარ გამოდის ლიტერატურულ შეკრებაზე. ეს უკანსკნელი „მე და ღამეს“ თარგმნის რუსულად. გალაკტიონი არცთუ იშვიათად სერობს სიმბოლისტებთან. გაეიხსენოთ 1914 წლის 24 ივლისს ოლიასადში გაგსაენილი წერილი, რომელშიაც ტიცციანთან ერთად გატარებულ დღეებზეა საუბარი.

ვერც იმას დავივიწყებთ, რომ ცისფერყანწელთა კიდობანში მოთაყსებული განძეულთა მსგავსი ნიმუშები გალაკტიონთანაც გვხვდება. უფრო მეტიც, მისი ბევრი ლექსი წინ უსწრებს ახალი ამობის წევრთა სიმბოლისტურ თხსულებებს.

როგორც ტიცციანი მიუთითებდა, გალაკტიონს „პირველი წიგნის ნერვების ტოკვაზე ეტყობა, რომ გაზრდის შხამიან ყვაილს სიმბოლიზმისას“². გრ. რობაქიძეც ანალოგიურ მოსაზრებას ავითარებდა ერთ სჯარო ლექციაში: „გ. ტაბიძე უთუოდ წავა სიმბოლისტების გზაზე. მისი „ლურჯა ცხენები“ მისტიურია.

¹ გაზ. „ჩვენი მეგობარი“, 1916, №13.

² კურნ. „ცისფერი ყანწები“, 1916, №1, გვ. 24.

მას მხოლოდ ფორმისა და შინაარსის პარამონია აკლია¹.

ასე რომ, ლიტერატურული და წმინდა ადამიანური თვალსაზრისითაც ცისფერყანწულთა ლიდერები და გალაკტიონი საკმაოდ პოელობენ საერთოს. ამიტომ პ. იაშვილი თავს უფლებას აძლევს გალაკტიონი მეგობრად მოიხსენიოს. მრავლის მეტყველია ის ფაქტი, რომ ქართველ სიმბოლისტთა „უფროსი, დამხმარე და წამახალისებელი“, როგორც თავის თავს გრ. რობაქიძე უწოდებს, „ცისფერი ყანწების“ მეორე ნომერში დასტამბულ ლექსს „სონეტი ღოცვის“, ამგვარ ქვესათაურს აძლევს: „ახალ მხედართ: ვ. გაფრინდაშვილს, პ. იაშვილს, ტ. ტაბიძეს, გ. ტაბიძეს“. გრ. რობაქიძე შემთხვევით არ დაასახელებდა გალაკტიონს ცისფერყანწულთა სამი უდიდესი წარმომადგენლის გვერდით. ეინ ვინა და მან ძალზე კარგად უწყობდა თითოეულის სპეციფიკა, ადგილი და დამსახურება ქართულ მწერლობაში.

ბევრის მთქმელია ისიც, რომ „ცისფერი ყანწების“ პირველ ნომერში დაიბეჭდა XX საუკუნის ქართული პოეზიის ორი შედეგური „მთაწმინდის მოვარე“ და „ღურჯა ცხენები“. მოგვიანებით გალაკტიონმა ასეთი ეერსია შეთხზა: ხსენებული ლექსები შემთხვევით მოხვდა ჟურნალში, ჩემდა დაუკითხავად დასტამბესო. ეს განცხადება ზოგიერთმა მკვლევარმა ნაღდ ვერცხლად მიიღო, მაგრამ ფაქტებით სულ სხვა დასტურდება. როგორც მ. აბულაძე მიუთითებს, „...მაშინდელმა პერიოდულმა პრესამ, კერძოდ, გაზეთმა „მეგობარმა“, გამოაქვეყნა ცნობა ჟურნალ „ცისფერი ყანწების“ მოსალოდნელი გამოსვლის შესახებ და თან დაურთო იმ ავტორთა სია, ეინც მიიღებდა მონაწილეობას ამ გამოცემაში. ამ მწერალთა შორის ვხვდებით ორივე პოეტს – გალაკტიონს ტაბიძეს და იოსებ გრიშაშვილს. ამ სიაში მოხსენებულმა ყველა მწერალმა, გარდა ალექსანდრე აბაშელისა, ჟურნალ „ცისფერ ყანწებში“ მართლაც დაბეჭდა თავისი მხატვრული თუ კრიტიკულ-ესეისტური ხასიათის ნაწარმოებები. ასეთი სარეკლამო ხაისათის ცნობა გაზეთ „მეგობარში“ თითქმის ერთი თვის განმავლობაში იბეჭდებოდა და აღნიშნულ ავტორებს საკმაოდ ბევრი დრო ჰქონდათ, უარი ეთქვათ თავიანთი ნაწარმოების ბეჭდვაზე ამ ჟურნალში, თუ კი მათ ასეთი სურვილი დაებადებოდათ, როგორც, შესაძლებელია, მოიქცა ალექსანდრე აბაშელი“².

გალაკტიონის მიერ შემოთავაზებული ეერსია კიდევ ერთი მეტყველი დასტურია შემოქმედზე ხელისუფალთა უმაკრესი

¹ გაზ. „სამშობლო“, 1916, №340.

² ნარკვევები მეოცე საუკუნის ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიიდან, 1974, გვ. 84-85.

და უმართებულო შემოქმედებისა. ვაი, რომ, ცისფერყანწელობა ათეული წლების მანძილზე საღანძღავ სიტყვად ითვლებოდა. ამ ორდენის წევრები და მათთან დაახლოებული პირები შეუწინაღებელი თავდასხმებისა და გაბიაბრუების ობიექტები იყვნენ. გალაკტიონიც კერ უძლებს ამგვარ ქილიკს, რომელიც ზოგჯერ აღვირახსნილ ღანძღვაში გადადის და, სხვა რომ ვერაფერი მოუხერხებია, მისტიფიკაციით ცდილობს დარტყმების აცილებას.

რა ხდება „ცისფერი ყანწების“ პირველი ნომრის გამოსვლის შემდეგ? გალაკტიონი არა თუ შორდება, არამედ მწვავედაც უპირისპირდება ცისფერყანწელებს.

1916 წლის 15 დეკემბერს გალაკტიონი ოლია ოკუჯავას წერს: „სამუდამოდ დაგშორდით ერთმანეთს მე, გაფრინდაშვილი და იაშვილი. ძალიან დიდი ჩხუბი მოგვივიდა და ვუთხარით ერთმანეთს ისეთი სიტყვები, რომლებიც ამის შემდეგ დაახლოების ნებას არ მოგვცემს. მე არ ვნანობ. ამ დღეებში გამოვა მეორე „ცისფერი ყანწები““.

პირველი სიტყვა მიგაენიშნებს, რომ ბზარი საკმაო ხანია არსებობს. ისიც გასაგებია, რომ გალაკტიონი „ცისფერი ყანწების“ მეორე ნომერში არაფერს ბეჭდავს. სხვათა შორის, ამავე წერილში გალაკტიონი უენიშნავს: „ტიტე თურმე აქ ჩემზე ცოტათი ირონიულ წერილებს იწერება“¹.

როგორ აღვიქვათ ეს განცხადება? რეალობად თუ ეჭვად? იქნებ ენატანიობის შედეგმა იჩინა თავი (ნუ დაევიწყებთ, რომ სწორედ 1916 წელს გამოაქვეყნა ტიცვიანმა „მარტოობის ორდენის კავალერი“, გალაკტიონისადმი სიყვარულითა და პატივისცემით გამსჭვალული უბწყინვალესი წერილი). და კიდევ ერთი: გალაკტიონი განაგრძობს: „მე მთლად ნერვებად ვარ გადაქცეული. ძალიან მწარეა ჩემი ცხოვრება, ძალიან!“ იქნებ ეს აღსარება ზოგიერთი ნიუანსის გარკვევაში დაგვეხმაროს.

გალაკტიონის წერილიდან გამომდინარე თითქოს ყველაფერი დამთავრდა. მაგრამ, როგორც ჩანს, ხომალდები ჯერ კიდევ არ დაუწვავთ. საქმე ისაა, რომ პაოლო მონაწილეობს 1916 წლის 23 დეკემბერს გამართულ გალაკტიონის საღამოში და არა როგორც ერთ-ერთი რიგითი წევრი, არამედ წამყვანი.

როგორ შევათანხმოთ ეს ფაქტები? მართალი არ ვიქნებით, თუ მხოლოდ დიდი პოეტის გადაბირების მცდელობას დავინახავთ. ამ შემთხვევაში პაოლოს ადამიანური, კეთილშობილური ზრახვებიც

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 521.

² იქვე.

ცნაურდება. სავარაუდოა, სიტუაციიდან გამომდინარე, გალაკტიონი დათანხმდა საღამოს იმგვარად წარმართვას, როგორც პაოლო ვარაუდობდა. სამწუხაროდ, ამ საღამომ დაძაბული სიტუაცია ვერ განმუხტა, პირუკუ, უფრო ნათელი გახალა გალაკტიონისა და ცისფერყანწულების დაშორიშორება. საფიქრებელია, ამას ხელი შეუწყო იმანაც, რომ შეკრება უღიმღამოდ ჩატარდა და კაცმა არ იცის, გალაკტიონმა რა და ვინ მიიხსნია მიზეზად.

კონფლიქტი განპირობებული იყო როგორც ობიექტური, ასევე სუბიექტური ფაქტორებით.

გალაკტიონი თავისი მსოფლგაგებითა და ლიტერატურული მრწამსით პრინციპულად ემიჯნებოდა ცისფერყანწულებს. მისი ხსული სულ სხვა იყო, რასაც კარგად გრძნობდა ფართო საზოგადოებაც.

„ცისფერი ყანწუბის“ განქიქებისას კრიტიკოსები სინანულს გამოთქვამდნენ ჟურნალში გალაკტიონის ღვექების დაბეჭდვის გამო. „წუხვართ და ჩვენს გულის წერომას ვუცხადებთ მგოსან გალაკტიონ ტაბიძეს, რომ ასეთ უნიადაგო და გამრყენელ ჟურნალში მონაწილეობა მიიღო“¹ – წერდა ერთი.

„წუხვართ, რომ ჟურნალში მოჰყვენენ გ. ტაბიძე და ნ. ლორთქიფანიძე“² – აღნიშნავდა მეორე.

მიემართავთ გ. ტაბიძეს, ნ. ლორთქიფანიძეს, ი. ყიფიანს და ა. ფალავას, „რომელთა აღამიანობა ჯერ კიდევ გვეჯერა, ჩამოხსნან ნილაბი ელენე დარიანს და დაგვანახონ მისი ნამდვილი სახე“³ – აცხადებდა მესამე.

ყველაზე რელიეფურად მაინც ფილიპე მახარაძემ გამოხატა საზოგადოების ერთი ნაწილის აზრი: „ვისაც გაგების უნარი საკვებით არ დაუკარგავს, მისთვის დღესაკით აშკარა უნდა იყოს, რომ გალ. ტაბიძის საგრძნობლათ პესიმისტური მოტივებით გაუღენთილ პოეზიას არაფერი საერთო არა აქვს ღოთი ძმბიჭების ვაკხანალიასთან, ელენე დარიანის და გრ. რობაქიძის ტლანქ პორნოგრაფიასთან. მაგრამ აქ ერთი სამწუხარო გარემოებაა; გალ. ტაბიძის ორი ღვექი რაღაც მანქანებით სწორეთ გრ. რობაქიძის და ელენე დარიანის ღვექებს შუაშია მოთავსებული. როგორ მოხდა ეს, – ჩვენ არ ვიცით, ერთი რამ კი აშკარაა: ტაბიძის „მთაწმინდის მთვარე“ და „ღურჯა ცხენები“ პიდაპირი დისონანსი ანუ აშკარა წინააღმდეგობაა

¹ გაზ. „სამშობლო“, 1916, №305.

² იქვე, №341.

³ გაზ. „ახალი კვალი“, 1916, №14.

იმისა, რაც მოთაქსებულია „ცისფერ ყანწებში“. საკვირველია, როგორ გამოეპარათ ეს, როგორც ვერ მიხედნენ ეს აშკარა წინააღმდეგობა ან ერთი ან მეორე მხარე? ყოველ შემთხვევაში ჩვენ არ გვგონია, რომ კარგად გრძნობდეს თავის თავს გალ. ტაბიძე ელენე დარიანების და გრ. რობაქიძეების კომპანიაში შაპიეუტისაღ. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ იგი შეძლებს მის მიერ არჩეული გზით ბოლომდე სიარულს“¹.

ყოველივე ეს მეტყველებს, რომ გალაკტიონის რეიტინგი მაღალია. მის შემოქმედებაში ძალუმ სიფაქისესა და ამალელებულობას ჰვრეტენ.

გალაკტიონს არ შეუძლო გაეზიარებინა ცისფერყანწელთა ბევრი დებულება; თუნდაც „მთვარის სინასით გაშუქებული მშვენიერების დავიწყება“, „ლმობიერების უარყოფა, წარსულისაღმი ხაზის გადასმა და ა. შ.

იყო სხვა მიხესებიც. ყვლაფრის სუსტად აღნუსხვა აქ შეუძლებელია. ერთს კი ვიტყვი. ცისფერყანწელებმა მშობლიური ლიტერატურის მხსნელებად და რეფორმატორებად გამოაცხადეს თავი. გალაკტიონმა ეს საკუთარი დეაწლის მიხქმალვად მიიხნია და უკიდურესად გაღიზიანდა.

თავიდანვე აშკარა გახდა, რომ ცისფერყანწელებს „...თავიანთი გზა კქონდათ, გალაკტიონს – თავისი! ეს გზები პარალელურად მიდის მოძავალში! მთავარი გზა, რა თქმა უნდა, გალაკტიონის გზაა! დღეს ეს არაა საკამათო, მაგრამ განა მაშინ ყველამ იცოდა ეს! მითუმეტეს ვერ ირწმუნებდნენ ამას იოლად ცისფერყანწელთა ლიდერები – თავად ბრწყინვალე პოეტები!“² და გრძელდებოდა ჭიდილი, ხან აშკარა და მკაცრი ფორმით, ხან კიდევ წყალქვეშა დინებების სახით.

თითქოს დაუჯერებელია, მაგრამ ფაქტია, ისე წავიდნენ ცისფერყანწელები და გალაკტიონი, რომ ყინული ვერ გალღვა. ამის მაგალითად იკმარებს ინტერვიუ კოლაუ ნადირაძესთან – ცისფერყანწელთა ერთგულების მეტრთან. საუბარი 1988 წლის „განთიადის“ პირველ ნომერში დაიბეჭდა და საზოგადოების ერთი ნაწილის უკმაყოფილება გამოიწვია³.

ჩვენს მიხანს სრულიადაც არ შეადგენს პოლემიკა, მით უფრო გარდაცკლილ ნიჭიერ პოეტთან. ეს გარკვეული თვალსაზრისით

¹ გაზ. „თანამედროვე აზრი“, 1916, №56.

² ტ. ჭანტურია, „უცნობი, ჟურნ. „მნათობი“, 1991, №2, გვ. 145.

³ რ. თვარაძის ღია წერილი აღმანახ „განთიადის“ რედაქტორს, „ლიტერატურული საქართველო“, 1988, №11.

ამბიციურ გზად გვესახება. და თუ მაინც დავესხებებით კ. ნადირაძის რამდენიმე მოსახრებას, მხოლოდ იმ მიზნით, რომ გალაკტიონისა და ცისფერყანწულების ურთიერთობას მეტად მოეყვინოთ ნათელი.

ვითვალისწინებთ იმას, რომ რესპონდენტი ძლიერ მოხუცია. ვერ იხსნებს ცალკეულ ფაქტებს. მაგალითად „რა პეკია იმ პოეტს, ლექებმა რომ გაიტაცეს?“ თვითონაც არაერთხელ აღნიშნა, „მღალატობს მეხსიერებაო“. დიახ, ბევრი რამ ავიწყდება, მაგრამ არ ავიწყდება ცისფერყანწულებისა და გალაკტიონის ადრინდელი შეხლა თუ ქიშპობა. მოეუსმინოთ ბატონ კოლაუს. „...აკაკის ეჯიბრებოდა გალაკტიონი! სად მოვა! კოწია გამსახურდიაძაც გურამიშვილი გამოტოვა, ბატონო, და რუსთაველის მერე გალაკტიონი დაასახელა. მართალია, ეგ? კლოუნიადა! გალაკტიონი თავის თავში იყო დაჯერებული, რომ ის იყო ერთადერთი. მოწყადების თვალებით უეწურებდა აკაკის, ნიკოლოზ ბარათაშვილს... Глубокайший провинциализм!

„არა, სოგი ლექი მართლა კარგი აქვს: „ნიკორწმინდა“, „მთაწმინდის მთქარე“... „ღურჯა ცხენები“ ბოდვია. ქრიან ბოდვები და აბდაუბდები, პატივცემულ გალაკტიონ! პარკა უყვარდა! ლერმონტოვს პარაუდა, ბალმონტსაც!

„დედაო დუთისავ! მზეო მარიამ!“ ეს აკაკია, მისგანაა წამოღებული.

„იყო შარღ ბოდღერი, მწარე და ძვირფასი!“ რა შუაშია აქ ბოდღერი?

„ღირი ყველასგან მიტოვებული“... ეს სიყალბეა. ღირი ყველასგან მიტოვებული არ ყოფილა.

„ქარის ტოტები ჯერ არავის უხილავს!“

უბირი და ხაქმეში ნაუხედავი კაცი შეიძლება შემფოთდეს. ხედავთ, ვინ ყოფილა გალაკტიონით!

ნუ ავნქარდებით. ისტორიამ ხომ ყველას მიუჩინა თავის კუთვნილი ადგილი.

ერთმა ფრიად ნიჭიერმა პოეტმა და ესეისტმა ხსენებულ ინტერვიუს „ღიმილისმომგვრელი“ უწოდა. მართლაც, ძნელი არ არის კ. ნადირაძის დებულების გაქარწყლება. ჩვენს მიზანს სრულიად არ შეადგენს ღია კარების მტყრევა. ერთს კი მაინც შევნიშნავთ: ნუთუ მართლა გაუგებარია ჭეშმარიტი სიმბოლისტიკისათვის „ტოტი ქარისა“. აქ ხომ „სიბრტყეთა შენაკვლების“ ხერხია გამოყენებული.

მკითხველს ვთხოვთ, მოტანილი ციტატის არა მხოლოდ

¹ ქურნ. „განთიადი“, 1988, №1, გვ. 188.

დებულებას, არამედ სტილსაც მიაქციოს უურადლება. იგი ბევრ რამეზე მიგვაჩინებს. არაჯანსაღი დამოკიდებულება აშკარაა...

კ. ნადირაძემ ჯერ კიდევ 1920 წელსაც გაქენწლა გალაკტიონი. საბაბი იყო ი. იოსელიანის წერილი „გენიალური გალაკტიონი“. კოლაქ წერდა: „რაც შეეხება კრიტიკულ ნაწილს, „გენიალური გალაკტიონის“ მიღება ნეკნთოვის ძნელია. გენიალობა ცოტა უხერხული პრივილეგია არის და სახიფათოც, რომ ასე ადვილად დაბოლოვდეს ს. ხანის მიერ პატენტის მიცემა და გენიალობის არსებობაზე ხელის დადება“¹.

როგორც ვხედავთ, ტონი მშვიდია. ვერც იმას ვიტყვი, პოეტს არ აქვს უფლება განსხვავებული ახრი აქონდეს მეორე პოეტზე. მაგრამ როცა დიდ და საინტერესო წერილში ორი წინადადებით მოიხსენიებ და თანაც ამგვარი აქცენტებით, მკითხველთა დამოძღვრა ცალმხრივი ხდება.

სხვათა შორის, გალაკტიონს ძლიერ მოსწონდა ხსენებული წერილი და მის ციტირებასაც ახდენს ავტობიოგრაფიულ ჩანაწერებში.

ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ კ. ნადირაძემ ამავე ჟურნალში გალაკტიონის „თბილისი“ კარგ ლექსად მოიხსენია, თუმცა დაიწუნა პირველი და მეშვიდე ტაეპები. ნაწარმოების დაწეება ბუნების აღწერით მოძველებულ მანერად მიანია.

აქ შეიძლება ნიკა აგიაშვილის მონათხრობიც მოგვეშველებინა (იგი, ალბათ, თავის დროზე გამოქვეყნდება), მაგრამ სურათი, ისედაც ნათელია და არ ღირს მკითხველის გაღიზიანება იმ სკაბრუხული სიტყვებით, რომლითაც კ. ნადირაძეს გალაკტიონი დაუხასიათებია.

საკვალალო ის არის, რომ ზოგიერთმა ყანწელმა მთლიანად გადაუხეა ხაზი გალაკტიონის შემოქმედებას. ჟურნა „მშვილდოსნის“ პირველ ნომერში გამოქვეყნდა პრინციპული ხასიათის წერილი, რომელშიც პირდაპირ არის ნათქვამი: ახალი პოეტებიდან ნამდვილი ხელოვანნი მხოლოდ პაოლო იაშვილი და ვალერიან გაყრინდაშვილიაო.

გალაკტიონი?

არამც და არამც.

ხსენებული თვალსაზრისი ტოტდება და ყანწელების ერთ-ერთ ძირითად თეზისად ყალიბდება.

იქნებ შემდეგი გარემოების გახსენაბაც არ იყოს უდემტი. „ზოგიერთი ცისფერყანწელი შემთხვევას არ უშვებდა, კლანჭი არ გაეკრა გალაკტიონისათვის და პიედესტალიდან ჩამოგდება არ

¹ ჟურნ. „მშვილდოსანი“, 1920, №2-3, გვ. 22.

ეცადა.

ერთი სახელგანთქმული მწერალი 1920 წელს, როცა პოეტიკის საკითხებზე მსჯელობს, საგანგებოდ წერდება გალაკტიონის სიტყვებზე. „ისე საესე უხე გრძნობებით“ და იწუნებს „...ექვსი თანხმოვნის ერთი მეორის დართვით სტრიქონი სრულიად ნადგურდება“¹.

ცხადია, გალაკტიონთან იძებნება სუსტი სტრიქონები. მაგრამ განა ეს არის არსებითი? ხოლო როცა შეგნებულად ეძებ კინს და ქართული ლირიკის რეფორმატორს არცთუ სასურველი პირების გვერდით იხსენიებ, ეს უკვე შეგნებულად ანტიპათიის, არაობიექტურობის გამოვლენაა. სწორედ ეს ქმნის გადაულახავ წინააღმდეგობას და მტრობის საფუძველს. მცდელობა გალაკტიონის განაპირებისა და, საერთოდ, უგულებელყოფისა პერმანენტული და ძლიერი იყო.

ამიტომ ნუ გავგაოცვებს საპირისპირო რეაქცია, ნურც ასეთი გაელეებანი.

*„სიკვდილის გადაკრწი არა ცხრაჯერა,
ცხრაჯერ მასაც კი შეეებრძოლები.
დღემდე ვერაყინ ვერ დამაჯერა,
რომ მე მჯობიან ჩემი ტოლები“².*

ისტორიის ამ მღვრიე ფურცლების გადმოშლას გალაკტიონის ერთი ნაწარვრით დავსარულებ.

პოეტი იფუნებს, თუ როგორი აღტაცებითა და აღფრთოვანებით შეხვდა ფართო საზოგადოება „მნათობში“ „ასი ლექსის“ გამოქვეყნებას... მარტოდმარტო – პაოლოს თითქო სწყინდა რაღაც... იგი დადიოდა ხალხში და ებრძოდა საერთო განწყობილებას... მე მითხრეს, რომ ის გააფთრებულიაო... როდესაც რუსთაველის პროსპექტზე შეეხვდი, მან მითხრა:

– აი, როგორ შეგყავს ხალხი შეცდომაში...

– როგორ თუ შეცდომაში?..

პაოლომ გადაიხარხარა:

– შენ დაბეჭდილი გაქვს არა ასი, არამედ ოთხმოცდათერამეტი ლექსი... ორი ლექსი აკლია“³.

ამჯერად არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს იმის გარკვევას, რამდენად ზუსტია ნაწარერი. თუ იგი სიმართლეს შეიცავს, მაშინ პაოლოს აღდება წრდილი, ხოლო თუ გალაკტიონმა მიუშვა

¹ გაზ. „საქართველო“, 1920, №82.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 469.

³ იქვე, გვ. 379.

წარმოსახვის სადავეები, მაშინ ეს უკანასკნელი კინდება. მაგრამ ორივე შემთხვევაში მკაფიოდ ვლინდება ცისფერყანწველთა და გალაკტიონის არასასიამოვნო ურთიერთობა.

ეს ურთიერთობა არა მხოლოდ ლიტერატურული, არამედ პიროვნულ-მოქალაქეობრივი თვალსაზრისითაც საგულისხმოა. საქმე ისაა, რომ გალაკტიონი არ გამოირჩეოდა შემრიგებლური ბუნებით. შეცდომაში ნუ შეგვიყვანს მისი გაყენება. ყასიდად წარმოთქმული „ძამიკო“, თუ შემწყნარებლური ღიმილი. იგი არასოდეს ივიწყებდა წყენას, მით უფრო ტკივილს. ძველის ყოველი გახსენება ღველფიდან ნაკვერჩხლის გამონათებას ჰგავდა. განსაკუთრებით შეუვალი იყო, როცა საქმე პრინცკაულ საქმეებს ეხებოდა.

ქართული ლიტერატურის ისტორიკოსები, ალბათ, ღრმად და საყუქდლიანად შეისწავლიან ცისფერყანწველების ლიტერატურულ მემკვიდრეობას თუ სასოგადოებრივ საქმიანობას. ტრიუმფირატის წევრები ჰეშმარიტად დიდი პოეტები იყვნენ და ეს უნდა გაიხაზოს. მარტო ტიცციანი რად ღირს. მისი ლირიკა მეოცე საუკუნის ნებისმიერი ქვეყნის ლიტერატურას დაამშვენებდა.

ლირიკული გადახვევა: ტიცციანის პოეზია დიდხანს მესამე ნაპირად დარჩა ჩემთვის. ამის მიზეზი მხოლოდ ის არ იყო, რაც შეიძლება ზოგიერთმა მკითხველმა იგულისხმოს. უფრო რე სუბიექტური განწყობილებები მძლავრობდა... ზაფხულობით სოფელში ჩასული ბავშვი არაერთგზის შევსწრებივარ სკენას. ტიცციანის დედა, ელისაბედ ბებია, რიკულებიან აივანზე გადმოყენდა შეილის ტანსაცმელს და განწირული, მეორედ მოსვლის მაუწყებელი ხმით გაჰქიოდა: - შეილო, ტიტო, სადა ხარ ახლა?..

ეს მოთქმა შემზარავი იყო. ცა ბნელდებოდა, ჭათა გვიმები იმსხვრეოდა, ტანზე ბუსუსები მაყრიდა, ყურებში თითებს ვიციობდი და რიონისპირა ფაშანებისაკენ გავრბოდი. ასე და ამგვარად ტიცციანი ჩემში შემოვიდა როგორც განწირულების და სასოწარკვეთილების სიმბოლო. შედეგიც საცნაური აღმოჩნდა. შეზღუდულობა იმ ასაკში დაეძლიე, როცა პოეზიის ხიბლს ცოტათი ჩავწვდი.

მახსოვს, ტიცციანის ძმამ, სიმონ ბიძიამ, დიდ დარბაზში ჩამკეტა და პოეტის წიგნები გადმომიწყო. მთელი დღე ვკითხულობდი, ვიზეპირებდი. ჩემს წინ უჩვეულო, მომხიბვლელი სამყარო გადაიშალა. ახლაც ბევრს ვფიქრობ ტიცციანის ლირიკაზე. ასე მგონია მისი სიტყვები ბავშვებიდან კია არა, გაპოზილი გულიდან ამოდის, მოთქრიავლე სისხლს მოჰყვება. მკერდზე მიბნეული

მედი მინერალური

ის ნუკლეობრივი მიხაკიც შედეგებული სისხლის ასოციაციას იწვევს.

ტიციანის პალიტრა უჩვეულოა. ცალკეულ ღექსთა რაყინირება ხორკლიანი ყრახებითაცაა მიღწეული, ალაგ-ალაგ სასაუბრო მეტყველება პოეტისიზრებულია განცდა გამძაფრებულია ღირიკული გპირის მიერ გადაღმკელი უკიდურესი ნაბიჯით. ტიციანის ზოგიერთი ღექსის წაკითხვა იქითკენ მიბიძგებს, რომ ქართული პოეზიის ბრწყინვალე სამკუთხელი შეეკრა: გრ. ორბელიანი, ტ. ტაბიძე, ღ. ასათიანი.

თითქოს არცთუ ცოტა ითქვა და დაიწერა ტიციანსზე მაგრამ ძირითადადში აღტაცების ღონეს მაინც ვერ გაეცდით. ემოციების გამკლავებისგან მეცნიერულ ანალიზსზე გადაუსვლელად კი შეუძლებელია ტიციანის სიდიადის სრულად წარმოჩინება.

მკითხველმა კიდევ ერთი გადახვევა უნდა გვაპატიოს. ცისფერყანწელთა ტრაგიკულ ბედზე მინდა შეფერღე. ნურვინ იფიქრებს, რომ მხედველობაში მქონდეს მწერალთა სახახლის კბეუბთან პაილოს თოფის ქუხილი ან ტიციანის ჯოჯახეთური წამება, როცა ხეპრე გამომიძებლის შეკითხვაზე:

- კიდევ ვინ შედიოდა თქვენს ანტისაბჭოურ ჯგუფში?
- ჯვარზე გაკრული პოეტი სარკასტრულად პასუხობს:
- გიორგი სააკაძე...

(უვიცმა გამომიძებელმა გიორგი სააკაძის მოძებნისა და დაპატიმრების ბრძანება გასცა).

არა, ჩვენ სულ სხვა ფაქტები გვაქვს მხედველობაში. სულიერი განადგურება გაცილებით ადრე დაიწყო.

ერთხელ კიდევ უნდა ითქვას, რომ ცისფერყანწელები საშური ძმობითა და ურთიერთგამტანიანობით გამოირჩეოდნენ. ორდენის დაშლისა და ღიდერების დაღუპვის შემდეგაც არ შეუწყვეტიათ ოჯახური ურთიერთობა, ხელის გაწვდენა. კარგად მახსოვს, ქაღლატონ ნინო მავაშვილს (ტიციანის მეუღლეს) რომ ასაფლავებდნენ, გიორგი ღეონიძე გულწრფელად ღვრიდა ცრემლებს. უბრად მიუყვებოდთ დაღმართს. თავად დაარღვია ღუმელი: - ნინო ჩვენი უპირველესი დაი იყო. დაიხურა ღიდი წიგნის კიდევ ერთი კარი...

ასე მგონია, ცისფერყანწელები იმ ქვეყნადაც ავრძლებენ მეგობრობას და ელდა მეცა, როცა „მნათობში“ წეიკითხე მიმართვა სრულიად საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრესიდიუმს: „...ქართველი მწერლების რიგებს მოღალატურად სტოუებს და როზენბერგის ბანდებს ეკედლება ერთი ქართველი მწერალი, რომლის სახელი ამიერიდან ხდება სამარცხვინოდ

ყოველ საბჭოთა მწერლისა და მოქალაქისათვის.

ეს მწერალი არის გრიგოლ რობაქიძე.

ეს თეკლთმაქცი აღამიანი, დღიდან საბჭოთა საქართველოში წესწყობილების დამყარებისა, ატყუილებდა რა ხელისუფლებას, მწერლობას და საბჭოთა საზოგადოებას, გულში ატარებდა მშრომელთა ქვეყნის და საბჭოთა საქართველოს ღალატის მუხანათურ ასრებს...

მისი ღალატის გამომჟღავნების შექმდეგ წყნთვის აშკარაა, რომ ქართველი საბჭოთა მწერლებისათვის ამ უწყველო საქციელს სარჩული წარსულშიც კქონდა. და ვინც გაიხსენებს რობაქიძის მუშაობას რუსულ შაჟრაზმულ პრესაში, მის ბუღვარულ რომანს „ფალესტრას“ და იდულისტურ-რელაისტურ წიგნს „გველის პერანგს“ და მთულ მის მხატვრულ პროდუქციას, გამსტვალულს გადაგვარებულ კლასთა იდუურ სილატაკით და დაკნინებულს მხატვრული ყორმით, – მისთვის რობაქიძის ეს უმსგავსო და ბოროტი საქციელი გასაგები გახდება, როგორც ლოდიკური დაკენა ამ განდიდების სენით შექყრობილ, გადაგვარებულ პიროვნების მუშაობისა¹.

პირველი შთაბეჭდილება გამაოგნებელია, რადგან მიმართვას ხელს აწერენ: პ. იაშვილი, ტ. ტიციანი, გ. გაფრინდაშვილი და ნ. მიწიშვილი. ისინი ხომ გ. რობაქიძის უერთგულესი შეგირდები და მეგობრები იყვნენ, მისი თავგამოდებული პატრიოტები.

მახსენდება გრიგოლ რობაქიძისადმი მიძღვნილი პაოლოს ლექსი:

*„მომართოა ჩემი, კარდინალო ჩენი ორდენის,
იქნება მძიმე.
შენი შუბლი უფრო მძიმეა
ყველა ლექსებზე, რაც მე და შენ დაგვიწერია.
ქება შენ...“²*

და შემდეგ:

*„უწმინდესს გრიგოლს,
უნატრესს გრიგოლს,
უსაყვარელსს გრიგოლს,
უსმენთ სინდისით, სიმკაცრით მდიდარს“³.*

უფრო ადრე, 1916 წელს კი ტიციანი ასე მიმართავდა სათაყვანებელ პიროვნებას:

¹ ჟურნ. „მნათობი“, 1935, №4, გვ. 188.

² გაზ. „ბარიკადი“, 1922, №4.

³ იქვე.

„ხარ მონათლული მეორეჯერ დანტეს ემბაზში
ოკაეი მეფე – ზეცას გიწერს ბედის მწერალი
დაცემის ორმო და აღდგომის თეთრი მწვერვალი
დიდების ცეცხლი მარად გინთებს სამეფო
კარავს,

გამარჯვების მზეს უბეღობა ვეღარ დაფარავს,
პოეტს, მეგობარს მამაყებ მელექსეთ ბაში“.

ნ. მიწიშვილი კი გრ. რობაქიძეს „ქართული პოეზიის
ტკინს“ უწოდებდა. სხვა ანალოგიური ფაქტებიც ტივტივდება და
ლოგიკურად ჩნდება კითხვა: განა შეეძლოთ შემოთ ყიქსირებული
მიმართვის შეთხზვა?

– ყრთხილად მეგობარო, ვეუბნები საკუთარ თავს, თემიდა
მკაცრი თვალთ გვიყურებს.

და მართლაც, აქ ხომ ბოლშევიკების ხელწერა ცნაურდება.
გილიოტინასთან მოყვანილი გმირები იძულებულნი არიან
სიცოცხლის გადარჩენის საფასურად ფაქსიმოლიები დაეხეიან
სხვათა შეთხზულ წერილს.

ამას კარგად გრძნობდა სასლვარგარეთ გადახვეწილი გრ.
რობაქიძე და ამითაც აიხსნება ხსენებულ ფაქტთან დაკავშირებული
ღუმილი. იგი ბოლომდე დარჩა სადად მოაზროვნე პიროვნებად,
არასდროს შეპარვია ეჭვი პაოლოსა და ტიციანის ძმობაში. ამაზე
მეტყველებს ბერლინს გამომავალ გაზეთ „საქართველოში“ 1942
წელს დაბეჭდილი წერილიც.

გრ. რობაქიძე იგონებს ათიანი წლების მიწურულის ამბებს.
როცა ბოლშევიკები აზერბაიჯანში შეიჭრნენ. მე ბაქოში
ვიყავი. ორი თვის შემდეგ საქართველოს საელჩოს დახმარებით
მოვახერხე თბილისში დაბრუნება. ცოლი კი ყაზახში ჩარჩა. „ერთ
ღღეს კი ბარათი მივიღე მისგან. მწერდა: „აქ გაჭირებაა და
შომშლით ღონემიხდილი ბაეში მომიკვდა; მომაკედაცმა ძუძუზე
მიკბინა გამწარებით, როცა რძე ვეღარ იღემა; ან სად მექნებოდა
რძე ძუძუ დაშრეტილს!“ ვკითხულობდი ამ შემზარად სიტყვებს
და ვგრძნობდი უსაზღვრო ტკივილს. ავირჩიე რამდენიმე წიგნი
და გავეწერე მთავრობის სასახლისაკენ. მინდოდა წიგნები
მთავრობასთან არსებულ წიგნსაცავისთვის მიმეყიდა, სანოვავე
მეყიდა და მყისვე დამშუული ცოლისათვის გადამეგზავნა. გზაში
პაოლო იაშვილი შემხვდა. გაიგო ჩემი ამბავი. „არაფერია“,
– მითხრა მან, „წიგნების გაყიდვა საჭირო არა, მე მოვაწყო
ყველაფერს. ამ წუთს პაოლო მართლა „მზის შვილი“ იყო

¹ უურნ. „კავკასიონი“, პარიზი, 1964, №9, გვ. 6.

ნამდვილი. დატრიალდა, იშოვა ხადდაც ფული, იყიდა სანოვაგე და საღამოს, იმავე თუ მეორე დღეს აზურბაიჯანისაკენ გაემშურა. თან გაჰყვა ტიცთან ტაბიძე, მიის განუყრელი მძადნაფიცო. ფიქრობდნენ, როგორც მახსოვს, საზღვარზე ფოილის ხიდთან, ვინმეს გაატანდნენ ჩემი ცოლისათვის გადასაცემად. რეტდასხმული ვიყავი შვებოსაგან. მეორე დღეს დაბრუნდნენ უკან და გაფოვე შემდეგი: – ფოილის ხიდთან მაშუალი კაცი ქერ ენახათ ვერაინი; „მოუთაფლაო“ ჩვენი დარაჯები; ეს კიდევ არაფერი: „მოუჯადობინათ“ საზღვრის მეორე მხარეზე თვით ბოლშევიკი დარაჯებიც კი. რა დაუდგებოდა წინ პაოლოს მწის თვალისაგან ნაშობ ხიბლს, განსაკუთრებით. თუ ამ ხიბლს ტიცთანის ბავშვური მორცხვობით მეონაყი შინაგანი ძალა დაერთოდა! და აი ასე, უნებართვოდ გადაელახათ საზღვარი, ჩასულიყვნენ აქსტაფაში, იქ მოენახათ კაცი, რომლისთვისაც მიენდოთ პაკეტის გადაცემა ჩემი ცოლისათვის ეახახში“.

არა, ამ ამონაწერისათვის კომენტარის დართვა უხერხულია. ყველაფერი ცხალზე ცხალია.

ანდა გაეიხსენოთ გრ. რობაქიძის ბარათი ბერძენი მწერლის ნიკო კამანძაკისადმი, რომელიც 1952 წლით თარიღდება. „თქვენ უკვე წარმოდგენილი გაქვთ, მე რა დღეში ვარ. რამდენიმეს კიდევ დავამატებ. ჩემი მშობლიური მიწა-წყლიდან სრულიად მოწყვეტილი ვარ. 1937 წლის შემდეგ ჩემი ახლობლების შესახებ აღარაფერი გამიგია. მხოლოდ 1939 წელს დედის გარდაცვალება შევიტყვე. ტერორმა დაქსაქსა ჩემი ახლო მეგობრები. პაოლო იაშვილმა, მწის პოეტმა და მწის აღამიანმა, ამავე დროს ჩემმა ძმამ და მეგობარმა საბჭოთა სატანური ზეწოლის შედეგად თავი მოიკლა 1937 წელს. თქვენ იცნობდით მას. თქვენ იცნობით ჩემს მეორე ძმას და მეგობარს პოეტ ტიცთან ტაბიძეს. ის იმავე წელს თურქმენეთში გადაასახლეს. არ ვიცი ცოცხალია თუ არა. რომანისტი მიხეილ ჯაფახიშვილი, რომელთანაც ვმეგობრობდი – ისიც ნაცნობია თქვენთვის – დახვრიტეს. დახვრიტეს აგრეთვე ჩემი სხვა მეგობრებიც, პოეტი ნიკო მიწიშვილი...“¹

როგორც ვხედავთ, კონიუქტურის გათვალისწინებუ აუცილებელია.

კომუნისტურმა დიქტატმა უკიდურესობამდე მიყვანა ადამიანები. იძულებულნი იყვნენ „ელიარებიანათ“ ის, რაც რასოდეს ჩაუდენიათ. ვისაც საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის გაფართოებული სხდომის ოქმი წაუკითხავს (1937 წლის მაისისა), იგი კიდევ უფრო შემძრწუნდება.

¹ ბიულეტენი „გეორგია ელდა“, 1999, №5.

შემართულია ფეხსე ჩახმახი და პაოლო იაშვილი იძულებულია საჯაროდ განაცხადოს:

„მე უთუოდ ვიყავი დაკავშირებული ხალხის მტრებთან. არ ვიცოდი მათი ფარული სრახეები, მაგრამ რომ გამომჩინა მოქლაქეობრივი გამბედაობა, სიფხიზლე, არ მშინებოდა მათი შურისძიების, გულახდილად მეტქვა თავის დროზე კავშირის ხელმძღვანელობისათვის ის, რაც ჩემს გამოსვლებში არ ეთქვი, ამით ავცდებოდი იმ მდგომარეობას, რომელშიაც დღეს ვართ“¹.

მე ვგმობ კავშირს ხალხის მტრებთან, ვადასტურებ, რომ ამ ურთიერთობამ მე ჩამომაცილა მწერლობას, წამიყვანა მრედე გზით დ უფსკრულის პირას მიმიყვანა.

აშკარად ცრუობს. მაგრამ სხვა გამოსავალი არა აქვს.

მოდით, უფრო ღრმად გავიაზროთ დაწვევლილი 30-იანი წლების მოვლენები. სხვა ეპოქაში, ალბათ, სხვაგვარად მოიქცეოდა პ. იაშვილი. მას ეერავინ დასწამებს გულნამცეცობას. განთქმული ეაუკაცი, ნაღდი რაინდი და ორიგინალური პოეტი დახშულ წრეში მოექცა. ამიტომაც ხსნის გზა თვითმკვლელობაში ქოყვა.

გალაკტიონთან ურთიერთობისას ცისფერყანწელებმა, ვფიქრობ, გადააჭარბეს. შეჭირებული პოეტი მთელი ცხოვრება გრძნობდა თანამოკალმეთა ჩხვლეტას.

ახლა სხვა მხრივ შევხედოთ გალაკტიონისა და ცისფერყანწელების ურთიერთობას. გალაკტიონს ღირსეული მეტოქეები ჰყავდა და მათთან პაექრობა პოეტური ნერვის გამძაფრებას, მხატვრული ოსტატობის ამაღლებას, თვალსაწიერის გაფართოებას უწყობდა ხელს.

ეს არსებითია და მომავალში ამ კუთხითაც უნდა წარიმართოს კვლევა. ვიდრე საბოლოოდ არ გაირკვევა, ვინ ვის რა მხირე დაესხეს, დაეწყვილა თუ აღემატა, მანამდე შეიძლება სოვიერთი დასკვნა აპრიორული აღმოჩნდეს.

ღიახ, გალაკტიონი გულდადგულ ადევნება თვალს ქართული მწერლობის განვითარებას. ანაალიზებდა და ანსოგადებდა ცალკეულ პოეტთა მიღწევებს თუ ჩავარდნებს. ეს მისი მუშაობის სტილი გახლდათ.

1936 წელს ქართულად დაისტამბა ა. პუშკინის ლექსები და პოემები. გალაკტიონს ამ წიგნზე ფრიად მეტყველი წარწერა გაუკეთებია: მთარგმნელი (პ. იაშვილი – ნ. ტ.) ცოდასა და ენერგიას არ იშურებს. მას ჩემი ლექსებიდან აქვს აღებული

¹ იხ. ფ. დანელია, „მე მამას მოვეკლავ, დავახრჩობ დედას...“ ანუ სოვი რამ ჩვენი არქივიდან, გას. „დრონი“, 1991, №30.

როგორც საღეჭსო ზომა, ასევე რიტმიც. ამით, რა თქმა უნდა, იგებს მთარგმნელი და ავტორიც.

ისიც მახსოვს: პ. იაშვილი ჯერ კიდევ არ იყო რეაბილიტირებული. გალაკტიონი კი დროდადრო იხსენებდა პაოლოს მიერ დაწერილ მათხოვარ ლეონტი კანაგარას ამბავს. მერე, როცა ტანჯული მწერლის რჩეული გამოქვეყნდა და „ფერადი ბუშტები“ წავიკითხე, ჩემთვის აშკარა გახდა: გალაკტიონს თურმე სიყვასიტყვით დაუმახსოვრებია ცალკეული ეპიზოდები.

ბარემ ერთ დეტალსაც გაეხსენებ: სკოლიდან დაბრუნებულმა ინფორმაცია მივაწოდე – ა. აბაშელის წიგნის „ოქროს საფეხურები“ დაბეჭდილა-მეთქი.

იმხანად ბინიდან გამოსულას ეკრძაღვოდა და დამავალა, დაუყოვნებლივ მეყიდა ორი ეგზემპლარი. მივუტანე. ერთი მე მანუქა, მეორე კი კაბინეტში შეიტანა და მცირე ხნით წაიკეტა.

გასაგებია, რა მისწივით და როგორი გულსიყურით წაუღრმავდებოდა წიგნს.

ბევრი რამ თოქვა. ახლა კი გალაკტიონის დიბიორატიორიაში შევიხედოთ. როგორ მეუშაობს? გვაინტერესებს არა მხოლოდ თხზვის პროცესი, არამედ მოსამზადებელი პერიოდიც. ყურადღებას ვამახვილებთ შემდეგ მომენტებზე: ა) სოგადი განათლება, ბ) ლიტერატურის კრიტიკული ჩხრეკა, ვ) ქმნადობა.

ამ პერიოდში გალაკტიონი ეწაფება ფილოსოფიას. იგი გატაცებულია ა. შოპენჰაუერთა¹ და ფ. ნიცშეთი. რუსულად გამოცემული „ასე ამბობს სარატრუსტა“ საგანგებოდ აუჭრელებია. ჩანს, ყოველ ფრაზას, ყოველ დებულებას უღრმავდება. ამავე დროს ეცნობა ვლადიმერ სოლოვიოვის ნაშრომებს... ეს დოკუმენტალურად დასტურდება.

დროის ღიდ ნაწილს ქალაქის ბიბლიოთეკაში ატარებს. რამდენადაც გატაცებულია ფილოსოფიით, ბუნებრივია, სხვა მოაზროვნეთა წიგნებიც წაეკითხა.

მეორე მხრივ, პოეზიის თეორიას სწავლობს. ამაზე მეტყველებს ამონაწერები რუსულ-ფრანგული წიგნებიდან. გულდაგულ დაუქმუშავებია 1910 წელს მოსკოვში გამოცემული ანდრეი ბელის „სიმბოლისმი“...

თქვენ წარმოიდგინეთ, საცნობარო ლიტერატურასაც არ

¹ ცოტა მოგვიანებით იტყვის კიდევ: „მე, ვისაც მტანჯველ აზრად გაუარს – დაკმაყოფილდეს ისე თბილისით, ვინც ღამით დასწავს შოპენგაუერს, რომ უფრო მძაფრად იცხოვროს დღისით“ (ტ. I, გვ. 345).

ტოვებს უყურადღებოდ. ჩვენს ხელთაა ვ. რანცოვის „ხრონოლოგია ესეობშინი ი რუსსკოი ისტორიი“. ყდაზე წარწერაა: „გ. ტაბიძე. ბაკურიანი. 1916. თიბათვე“. წიგნი აღნუსხულია მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ძველი, შუა, ახალი და უახლესი ისტორიის ყველაზე მნიშვნელობანი მოვლენები. თხრობა ლაპიდარულია. მაგალითად,

ქრისტეს დაბადებამდე 1388—1322 — რამზეს II დიდი. ეგვიპტის ხელოვნების ხელმოკრედ აყვავების ეპოქა.

1320 — ებრაელთა გადასახლება ეგვიპტიდან.

1209—1244 — რამზეს III წარმატებითი ომი პალესტინასთან.

ვ. რანცოვის წიგნის შექმნა, უპირველეს ყოვლისა, იმაზე მიგვანიშნებს, რომ გალაკტიონი ესწარყვის ცოდნის გაღრმავება-გაფართოებას და წარმატებითაც აღწევს მიზანს. მას ხომ დამახსოვრების დემონური ნიჭიც ჰქონდა. მაგრამ არანაკლებ საგულისხმოა სხვა მხარეც. ფიქსირებული ფაქტებისა და მოვლენების მიღმა გალაკტიონი ცხოვრების უმძაფრეს და უფაქიზეს ეპიზოდებს ჰკრებდა. მისი ფანტაზია ფრთას შლიდა და პოეტური მაჯისცემა ძლიერდებოდა. ყველაფერი ეს კი, ადრე თუ გვიან, ორიგინალურად გაცხადდებოდა („სარკოფაგიდან დგება მუშია, რა სიჩუმეა, ქაერი ლურჯი აბრეშუმია. ორხიდები ეცემა ნილოსს, როს მწუხარება ქვიშაზე კენესის...“).

რაც შეეხება მხატვრულ ლიტერატურას, იგი გახლავთ არა გატაცების საგანი, არამედ ყოველდღიური „პური არსობისა“. გადაუწყურცლავს არ ტოვებს გახმაურებულ წიგნებს. თვალყურს ადევნებს პრესას და მრავალმხრივ ანალიზებს ნაირგვარ ლიტერატურას. ამ პერიოდში ბევრს კითხულობს ფრანგულად, განსაკუთრებით სიმბოლისტთა თხზულებებს. იწერს ციტატებს და აკეთებს შენიშვნებს. მაგალითად, ლექსს „ვინ არის ეს ქალი?“ წამძღვარებული აქვს ოთხი ეპიგრაფი ფრანგულ ენაზე. შ. ბოდლერისა და პ. რენიეს სიტყვები ამოღებულია რემი და გურმონის წიგნიდან, „ყვავილები“, ხოლო პ. ვერლენისა ამ უკანასკნელისვე ლექსთა კრებულიდან¹.

გალაკტიონი, პირველ რიგში, ანალიტიკოს-მჩხრეკელია. იგი ლექსს კითხულობს არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ავტორის ჩანაყიქრი შეიცნოს და ესთეტიკურად დატკბეს. არამედ იმ მიზნითაც, რომ პოეტის ოსტატობა გააცნობიეროს, მის მაგალითზე ისწავლოს და ამალდეს.

მგოსანს „თეატრსა და ცხოვრებაში“ წაუკითხავს — გ.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 471.

ქუნიშვილის ლექსი „ნენი ბუნება. ვაჟას ნატვრა“ და ქვემოთ მიუწერია „4“. ხელრთვაც იქვეა.

სხვა შემთხვევაში მეტი დაკონკრეტება იგრძნობა. მაგალითად, მიხ. ბოჭორიშვილის მინიატურაში „უმანკოება“ (ესეც „თეატრსა და ცხოვრებაში“ დაიბეჭდა) გადახასხეულია ყრაზის „წვიმის წვეთებით დასერილი ძაერის სივრცე“ – მეოთხე სიტყვა („ძაერი“), მართლაც სრულიად ზედმეტია.

უფრო საგულისხმოა პოეტური ასოციაცია – „შეპაექრებანი“. გალაკტიონი ყურადღებას ამახვილებს ლექსის ტექნიკაზე. ამ პერიოდის ნაწარმოებები და შენიშვნები ადასტურებს, რომ მგოსანი გატაცებულია რითმითა ძიებით. იგი არა მხოლოდ უცვრად ამოტივტივებულ წყვილს აფიქსირებს, არამედ სხვათა ნაწარმოებების ცალკეულ სიტყვათა შთაბეჭდილებებიდან გამომდინარეც ქმნის რკალს, უღელს. მაგალითად, „თეატრსა და ცხოვრებაში“ (1916, №13) დაისტამბა გიორგი ლეონიძის „აპრილის შაირიდან“. გალაკტიონს სოფი რამ არ მოსწონებია და გადაუხასხაყს, მაგრამ ამჯერად ჩვენთვის უფრო საგულისხმო ისაა, რომ სტრიქონის თავზე „...და კარებს იქით ააკენესა ვიღაცამ თარი“ – დაუწერია „ზამთარი“. ე. ი. „თარს“ „ზამთარი“ გაურითმა. მსგავს შემთხვევასთან გვაქვს გაბრიელ გოგუაძის „გლოვის ველთან“ დაკავშირებით. სიტყვა „პირნათელს“ გალაკტიონი ურითმავს „პირვანდელს“.

ამგვარი პარალელები მოულოდნელი არ არის ლექსთა გადაკითხვისას, მაგრამ ძნელად წარმოსადგენია, რომ იგივე მეორედბოდეს პროზაული ნაწარმოების გაცნობისას. გალაკტიონთან კი ამის მაგალითებსაც ვხვდებით. მას წაუყუთხავს მიხ. ბოჭორიშვილის მინიატურა „სვედის სტრიქონები“ და ბევრი სიტყვისათვის მოუძებნია მეწვეილე. მოვიტანთ რამდენიმე ნიმუშს. პირველ სვეტში მინიატურის სიტყვებია, მეორეში გალაკტიონისა.

თოვლის რიდე

მთა-ბარს

ამ დილით

ფერ-მიხდილი

ხვალ-კიდევ

ამ რიგად

მიდიოდა ის

არარაობას

შეუსაბამო

არ მყვარებია

მოისვრიდე

ზღაპარს

ნამდვილით

სიკვდილი

აღს კიდებს

დარეკა, დაარიგა

მაისს, უზენაისის

სანახაობას, ქანობი

საღამო

მიჰკარებია

ასეთია რამ მხოლოდ ლექსით „დაავადებულ“, პოეზიაში განსავებულ პიროვნებას ემართება.

მსტანილ ნუსხაში მძლავრობს შერწყმის პრინციპი. აქ არის დაქტილური და ზედაქტილური რითმები; კლავუსულის საინტერესო ნიმუშები, დახურული და ღია წყვილები, შედგენილი რითმა, მაგრამ მთავარი მაინც ის გახლავთ, რომ ასონანსი მძლავრობს, გალაკტიონი მიისწრაფვის მდიდარი და ღრმა რითმებით შორს გადასწიოს ლექსის აკუსტიკური საზღვარი და შექმნას უმძალურესი შობაბუკიდლების საფუძველები. რითმა ლექსის სამკაული როდია, იგი თხზულების ორგანული ნაწილია, რომელსაც არა მხოლოდ აზრობრივი, არამედ კომპოზიციური და მუსიკალური დატვირთვაც ეძლევა. რითმის ელერა ზოგჯერ გაცვილებით დიდხანს რჩება, ვიდრე ამ სიტყვათა ინფორმაციას შემანტიკით გამოწვეული ემოცია. ამიტომაც ელლოიაეება მას გალაკტიონი.

ფიქსირებული მაგალითები გამოჩნაკლისი არ არის. მაშასადამე, 1915-1916 წლებში გალაკტიონი არა მარტო ლექსწერობის თეორიას სწავლობს, არამედ პრაქტიკულად ინტერესდება რითმათა ქმნადობით და გთთავაზობს კიდევ გამოოგნებელ ერთეულებს.

ყველაფერი ეს მოსამზადებელი სამუშაოა, მაგრამ ისეთი, რომლის შედეგის განვითარების კონკრეტული დრო და ადგილი უცნობია. ხშირად თვით პოეტმა არ იცის, როდის დაიწყო ქმნადობის პროცესი, ეს იმიტომ, რომ დაგროვება ანუ რაოდენობრივი ცვლილება (იგულისხმება არა ოდენ ყაქტებისა და სიტუაციების გაშინაგანება, არამედ აზრის მოწიფებს, სულიერი შემზადება და ა.შ) უწყვეტლივ, მთელი ცხოვრების მანძილზე წარმოებს. და აი, დგება მომენტი, როცა თვისებრივი ცვლილება უნდა მოხდეს. ამ შემთხვევაში ზოგიერთისთვის რაა იმპულსი და ზოგიერთისთვის რა.

კარგად თქვა გ. კავერინმა: ახსნა იმისა, თუ როგორ იწერება წიგნი, თითქმის იმდენსავე ძალასა და უნარს მოითხოვს, რამდენსაც თვით დაწერა.

ჩვენც ნუ შევეჭიდებით ამჯერად ამ საქმეს. სათანადოდ არც დროა, არც ადგილი და... მაგრამ მკითხველს გარკვეული წარმოდგენა ხომ მაინც უნდა შეუქმნათ მოვლენაზე.

ანალიზისათვის ვირჩევით „მერის“. ეს ლექსი 1915 წელს გამოქვეყნდა „თეატრსა და ცხოვრებაში“ (№36). საკმაოდ გავრცელებულია მოსაზრება, რომ ხსენებული ნაწარმოები გალაკტიონმა მერი შერვაშიძეს მიუძღვნა. მასში ნამდვილი ფაქტის, პოეტის ცხოვრებისეული ტრაგედიის მხატვრული გარდასახვაა.

ერთი ცნობილი პიროვნება იმასაც წერს, თითქოს „გალაკ-

ტიონმა გულახდილად აღიარა, რომ მისი შეყვარებული და მისი პოეზიის მუხა მერი შერვაშიძე იყო, რომ „ჩემი ლექსი „მერი“ მის ქორწილამდე სამი დღით ადრე დაავჭერე და გავუგზავნე“.

ამ ვერსიას სხვები ახალი დეტალებით, ნიუანსებით ავსებენ და ყველაფერს რეალობად სახავენ.

არსებობს სრულიად საპირისპირო თვალსაზრისიც.

მოდით, ჯერ თვით მერი შერვაშიძეს გავეცნოთ.

იგი აუხაზეთის მთავართა შთამომავალი იყო, რუსეთის დედოფლის ფრეილინა, ევროპულად განსწავლული ულამაზესი და უმშენიერესი ქალბატონი. მისი ხიბლით გაოგნებულ იმპერატორ ნიკოლოზ მეორეს ხმამაღლა უთქვამს: „მკრეხელობაა, იყო ასეთი ლამაზი“. მერი ერთხანს ქუთაისში ცხოვრობდა; ცხოვრობდა – არისტოკრატიული განკერძოებითა და შებურვილობით; მიმდინარე ყოყაზე ამალღებული და მოყუესყუესე ქუთაისისადმი ნიჰილისტურად განწყობილი. ამიტომაც თქვა კოლაუ ნადირაძემ: „ვინ მიუშვებდა მასთან ან გალაკტიონს ან მე“.

როგორც გადმოგვცემენ, მერი შერვაშიძეს ქუთაისის მთავარანგელოზის ეკლესიასში ჯვარი დაუწერია გიგუშა ერისთავზე და საზღვარგარეთ გამგზავრებულა. ცხოვრობდა პარიზს და იქვე მიიცვალა თითქმის 100 წელს მიტანებული.

ირკვევა, რომ მერი შერვაშიძე საერთოდ არ იცნობდა გალაკტიონს!

1980 წლის 18 აგვისტოს წყნეთში ქალბატონ მედეა ჯაფარიძეს, ჩვენს სასიქადულო მსახიობს შეეხვდი. ის პარიზული შთაბეჭდილებებით იყო გათანგული და ყვებოდა გატაცებით, არტისტული ცეცხლით. აი, რა გვიამბო მან.

– პარიზში ყოფნისას გადავწყვიტე მენახა მერი შერვაშიძე. თავდაპირველად ეს არ მოხერხდა. მითხრეს გაციებულია და ვერ მიგიღებთო. ჭეშმარიტი არისტოკრატი ეკრძალვოდა სხვებთან გამოჩენას, თუ სათანადო ფორმას ვერ ინარჩუნებდა.

საფრანგეთში მეორედ ყოფნისას სურვილი ამისრულდა. ქართულ რესტორანში „ოქროს საწმისში“ ვართ. მახლობელ მაგიდას მოხუცი ქალი უზის – ფრიად ნატიფი და შთამბეჭდავი.

– ვინ არის?

– მერი შერვაშიძე.

წარმადგინეს. იგი 90 წელს გადაცილებულია, მაგრამ არ ეტყობა. მთელს მის არსებას შინაგანი ცეცხლი და საკუთარი ღირსების შეცნობა ანათებს.

– ეს თქვენ ბრძანდებით, ქართულად რომ კითხულობთ ლექსებს?

ჩვენი საუბარი საკმაოდ თავშეკავებული და ზეარისტოკრატიული გამოვიდა. ცხადია, რუსულად ვმეტყველებდით.

მან ბრძანა:

– ამბობენ, თითქოს გალაკტიონ ტაბიძემ „მერი“ მე მომიძღვნა. არ არის მართალი. მე საერთოდ არ ვიცნობდი ტაბიძეს. არავითარი კავშირი არ მქონია მასთან.

– ქალბატონო მერი, აუცილებელი არ იყო ნაცნობობა. თქვენი სილამაზე იმდენად დამაბრმავებელი იყო, რომ შეიძლება შორიდანაც გამხდარიყავით შთაგონების წყარო.

მიუხედი, ჩემი ვერსია ხელს აძლევდა, სხვა შემთხვევაში ტრადიციულ-არისტოკრატიულ ოჯახში გაზრდილი ქალის მიუკარებლობას ჩრდილი ადგებოდა...

ამას წინად ბარათი მივიღე. მატყობინებს, მოხუცებულთა თავშესაფარში ვაპირებ გადასვლასო. მივწერე – დასასვენებელ სახლში ყოფნა გაგანთავისუფლებთ წერილმანი საზრუნავისგან-მეთქი.

საოცრად უმწეონი არიან ეს ქართველი არისტოკრატები. 'ხოცი იმასაც ვერ ახერხებს, რომ... თავი დაიკვას.

პარიზში მედიტა ჩოლოყაშვილიც გაეიცანო. იგი ტიცინის მუზა იყო. მედიტაც ძალზედ ღამაზია, მაგრამ მერის მიინც ვერ შეედრება. ეს უკანასკნელი ხორცშესხმული ანგელოზია, სინატიფისა და ქართული ჯიშის გამოხატულება.

დამეთანხმებით, საგულისხმო მონათხრობია.

გალაკტიონს არ დაუტოვებია დოკუმენტი, რომლითაც მისი და მერი შერვაშიძის რომანი ცნაურდებოდეს. როგორც მტკიცდება, მსგავსი რამ საერთოდ არ ყოფილა.

მაშ როგორ დაიწერა მერი?

ერთმა გამომჩენილმა პოეტმა გულახდილი საუბრისას მითხრა:

– ნუ გაგიკვირდებათ, გალაკტიონს კონკრეტულად არავინ უყვარდა. დიდი ხელოვანი შეტრფოდა არა ამა თუ იმ ქალს, არამედ ქალს საერთოდ: თავყანს სცემდა არა ვინმე გიორგის თუ იოველს, არამედ ადამიანს საერთოდ.

ამ შემთხვევაში იგულისხმება ხელოვნებაში გამოხატული საგნის უპირატესობა რეალურ საგანთან შედარებით, მხატვრული განზოგადების სპეციფიკა და საერთო მაღალი იდეალებისადმი ერთგულება.

ახლა თვით გალაკტიონს დაეუგდოთ ყური. იგი ბარათაშვილის ლირიკულ შედევრებზე შენიშნავს: „ამ ლექსებში („რად ჰყვედრი კაცისა“ და „მადლი შენს გამჩენს“ – ნ. ტ.), ამ შაყ ლაბირინტში, შორს დაუსრულებელ სილაყვარდეში მოსჩანს სათაყვანებელი

ლანდი ბეატრიჩესი, მუდმივად სასურველი და მუდამ მიუღწეველი იდეალი, ციური. ღვთაებრივი სიღამაზე, პაეროვანი, უსხეულო ლანდი შორეულ ქალისა, შექმნილი სინათლისა, აღის და სურნელებისაგან, ღრუბელი, ოცნება, ანგელოსთა ქვეყნის ანარეკლი. ამ ქალს ბარათაშვილის ღექსში არ აქვს სახელი, მაგრამ შეიძლება განა ამ ბეატრიჩეში, ამ ლაერაში დაეინახოთ რომელიმე ქალწული, ან ახლგაზრდა ქალი, რომელიც მხურვალე გრძნობით უყვარდა მგოსანს სინამდვილეში?¹

ყველაფერი ცხადზე ცხადია. გალაკტიონი პრინციპულად მიჯნაეს ერთმანეთისაგან ღექსის გმირს და რეალურ პიროვნებას. პირველი გაცილებით მაღალი, სრული და მრავალმხრივია. კაცმა რომ თქვას, იგი კრებსითი ერთეულია, ოცნება – იდეალის შესატყვისი.

ეს თვალსაზრისი გალაკტიონმა მკაფიოდ გამოხატა ცნობილ ღექსში „რაც უფრო შორს ხარ“:

*„რაც უფრო შორს ხარ, მით უფრო ვტკბები!
მე შენში მიყვარს ოცნება ჩემი,
ხელუხლებელი – როგორც მზის სხივი,
მიუწვდომელი – როგორც ელემი.“*

*და თუ არა ხარ ის, ვისაც ვუჭირობ,
მე დღეს არ ვნადგულობ, დაე, ეცდებოდე!
აჲდამყოფ გულს სურს, რომ მას ოცნების
თეთრ ანგელოზად ევლინებოდე.“*

*დაიწვას გული უცნაურ ტრფობით,
ცრემლით აივსოს ზღვა-საწყაული,
ოღონდ მჯეროდეს მე ჩემი ბოდვა
და სიყვარულის დღესასწაული“².*

1915 წელს გალაკტიონი 24 წლისაა, ბევრის მხილველი და განმცდელი. არაერთგზის მოხიბლულა ლამაზი ქალით, საფუძვლიანი გატაცებაც ჰქონია. ბოლოს ნაღდი სიყვარულიც ეწვია. მაგრამ ყველაფერი ეს ცხოვრებისეული ფაქტებია და მათი გაიგივება ლიტერატურულ ფაქტებთან მართებული არ იქნება.

ამ პერიოდის გალაკტიონში მძლავრობს მარტოსულობა, რაც ნაირგვარად მუდამენდება ლირიკაში. ფაქტობრივად, „მერიც“ ამ

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 63.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 57.

მოტივს უკავშირდება.

რადგანაც პოეტს აწვალეებს სიყვარულის ტრაგიკული განცდა, იგი უთუოდ უნდა გამოეცინინდეს. ამისათვის აუცილებელია როდია კონკრეტული რეალური სიტუაცია. ეს განცდა არც წამიერია. მაშასადამე, მხატვრის კონკრეტული პიროვნების ასლი.

მოცემულ შემთხვევაში საქმე გვაქვს თხზვის ტრადიციულ მანერასთან. მხატვრულ გამოონაგონთან, ყანტაზიით შექმნილის გარეალურებასთან და მისგან მომდინარე განცდებთან.

მერი მგოსნის სულის ნაყოფია და არა ბუნებისა (მერე პოეტი სირებელი).

კიდევ ორიოდე სიტყვა მერი შერვაშიძეზე. იგი ძალზე პოპულარული იყო მთელს საქართველოში და არა მხოლოდ საქართველოში.

1915 წელს პაოლო იაშვილი იოსებ გრიშაშვილს წერდა: „ოგონიოკში“ მერი შერვაშიძის სურათი იყო. კარგი იქნება, თუ ქართულ პრესაშიც გადმოიბეჭდებო.

ექვევარეშეა, გალაკტიონსაც ბეერი რამ ექნებოდა გაგონილი მერი შერვაშიძეზე. შეიძლება თვალის მოუკრავს, მაგრამ ყოველივე ეს მაინც არ იძლევა უფლებას, იგი ლექსის პერსონაჟის პროტოტიპად გამოსაცხადო.

არ არის მოულოდნელი, უფრო მეტიც, საფიქრებელია, რომ მერი შერვაშიძემ ირები გზით მართლაც შეუწყო ხელი ლექსის შექმნას. მხედველობაში გვაქვს ფანტაზიის გაცხოველება, აღფრთოვანება, სილამაზის არსზე დაფიქრება და ა. შ. რაც სხვა ლამაზ ქალსაც შეეძლო.

სხვათა შორის, ლექსის პერსონაჟს შეიძლებოდა რქმეოდა თამარი, ქეთევანი, ნათელა და სხვ. მაგრამ ამით მოუღენის არსი არ შეიცვლებოდა, ნიუანსობრივი სხვაობა კი უთუოდ გამოიქვანებებოდა. საქმე ისაა, რომ მერი ლიტერატურული სახელია. იგი გვხვდება ბაირონთან, შელისთან, ლერმონტოვთან, ბლუკთან და ა. შ. ამდენად, პერსონაჟი ასოციაციების გამოიწვევის გზით „ვეროპეისმის“ იერს და ამაღლებულობას იძენს. შემთხვევითი არ არის რომ ლექსის სათაური ლათინური ტრანსკრიპციით დაიბეჭდა – ლ. ამრიგად, ლექსის მერი არ არის კონკრეტული პიროვნება, არამედ პოეტის ფანტაზიით შექმნილი სახეა, მისი იდეალი და ხატება.

„მერიზე“ საუბარი გაგვიგრძელდა და ბარემ ერთსაც ვიტყვით. ეს ლექსი გამოქვეყნებისთანავე აიტაცა ფართო საზოგადოებამ.

იზეპირებდნენ, ლიტერატურულ შეკრებაზე კითხულობდნენ და ა. შ. უფრო მეტიც, მის მიხედვით ცოცხალ სურათებს დგამდნენ. მოეუსმინოთ გაზეთ „ჩვენი მეგობრის“ რეპორტიორს:

23 დეკემბერს (1916 წ.) გაიმართა გ. ტაბიძის ტრადიციული საღამო. მხატვრულ განყოფილებაში „...ცოცხალ სურათად დადგმული იყო ლექსი „მერი“. თაღებს ქვეშ ჯვრის საწურად გამოწყობილი დგას ასული და თეთრ სვეტს მიყრდნობილი, ნაბადში გახეული მოსწანის თვით მგოსანნი. ჭიანჭური უკრავს და ლოქიდან ლექსს „მერი“-ს კითხულობს პაოლო იაშვილი...“¹

ჩვენ ერთ მაგალითზე გავამახვილეთ ყურადღება. ცხადია, სხვა მეთოდითა და მანერითაც იწერება ლექსი.

ახლა ვნახოთ, როგორ სრულყოფდა გალაკტიონი პირველ მონახაზებს. კვლავ „მერის“ დავესესხოთ, მისი ვარიანტების მიხედვით ვიმსჯელოთ.

გალაკტიონი არა მხოლოდ ხედვის, სმენის და მოვლენების სიღრმეში წედომის უწყველო უნარით გამოირჩევა, არამედ ვარიანტთა დამუშავების ნიჭითაც. მას შეეძლო საათობით მჯდარიყო საწერ მაგიდასთან, ვიდრე ლექსს კონდიციამდე არ მიიყვანდა.

ცვლიდა სიტყვებს, ტაქტებს, სტროფებს. ამოწმებდა რითმათა უღერადობას თუ სტრიქონთა ეფონიას, აზუსტებდა აზრის მკაფიობასა თუ სახელთა ორიგინალობას და ა. შ.

აი „მერის“ პირველი სტროფის რამდენიმე ვარიანტი.

თავდაპირველად ლექსი ასე იკითხებოდა:

„შენ იმ ღამეს ჯვარს იწერდი, ჩემო მშვენიერო მერი!

ვინ ასწეროს შენი სახის მაშინდელი ფერი,

ვინ ასახოს მისი იმ ჟამს უცხო კრთომა და იერი,

მაინც ტერფა, მაინც სათნო და უზომოდ მშვენიერი“.

სტრიქონები არათანაბარი სიგრძისაა – პირველი, მესამე და მეოთხე თექვსმეტმარცვლიანია, მეორე კი თოთხმეტმარცვლიანი. დისონანსი აშკარაა. აზრობრივი თვალსაზრისითაც შეინიშნება გაუმართაობა. „ჩემო“ ნაკლებ გამოხატავს ფაქტობრივ ვითარებას. გარდა ამის, იგი ფამილიარულად ჟღერს და გარკვეულად აფერმკრთალებს ამაღლებულ განწობილებას.

¹ გაზ. „ჩვენი დროება“, 1916, №242.

გალაკტიონი კარგად გრძნობს ყოველივეს და შესაბამისი შესწორებები შექავეს ტექსტში.

*„შენ იმ ღამეს ჯვარს იწერდი, მშვენიერო მერი!
ვინ ასწეროს შენი ხახის მაშინდელი ფერი,
ვინ ასახოს იმ ჟამადი კრთომა და იერი,
მიანც ტურფა, მიანც სათნო, მიანც მშვენიერი“.*

მეორე პწკარში „უსომოდ მშვენიერი“ შეცვლილია „მიანც მშვენიერით“. ამით ხაზგასმულია სიტუაციის თავისებურება. პერსონაჟი უდიდეს ტკივილს, სულიერ ტანჯვას განიცდის, რაც გამოწვეულია იძულებითი ჯერისწერით. ამგვარ ეითარებაში იგი მიანც მშვენიერია. მაშასადამე, მოცემულ კონტექსტში „მიანც“ ინფორმაციულად გაცილებით ტყვეა, ვიდრე „უსომოდ“.

ისიც აშკარაა, რომ ცვლილებამ სტრიქონი უფრო დინამიკური გახადა, სიტყვის მესამედ გამეორებით გრადაცია გაიზარდა.

არც ეს ვარიანტი აკმაყოფილებს მგოსანს და სტროფს საფუძვლიანად ასხეაფერებს.

*„შენ ჯვარს იწერდი იმ ღამეს, მერი!
მერი, იმ ღამეს მაგ თუალთა კრთობა,
მაგ უცხო ხახის ელეა და ფერი
მწუხარე იყო ვით შემოდგომა“.*

პირველი სტრიქონიდან ამოშლილია სიტყვა „მშვენიერი“, ეპითეტი ზედმეტ ხაზგასმად აღიქმება. გემოვნებიანი მითხველი ნაწარმოების მთელი შინაარსიდან გამომდინარე ისედაც კარგად გრძნობს მერის სიმშვენიერეს.

ყურადღება მივაქციოთ სიტყვათა განლაგებას. მეორე ვარიანტის წყობა დარღვეულია და სრულიად საჩართლიანადაც. მთავარი ის კი არ არის, როდის იწერდა მერი ჯვარს, არამედ ის, რომ ჯვარს იწერდა. ამიტომ დასაწყისში აქცენტირებულია არსებითი. გარდა ამისა, პირველი სტრიქონი მთავრდება იმ სიტყვით, რომლითაც იწყება მეორე. ეს დინამიკასა და სიმძაფრეს ქმნის. ლირიკული გმირის განცდის სიმძაფრეზე მიგვანიშნებს.

მეორე ვარიანტიდან მგოსანი მხოლოდ ერთ პწკარს ტოვებს და ისიც საკმაოდ ტრანსფორმირებულია.

რატომ უკუაგლო სამი სტრიქონი? ისინი მერის სიმშვენიერის წარმოჩენას ისახავენ მიზნად; მეორე და მესამე ირიბი გზით, მელოთხე კი პირდაპირი მითითებით. მაშასადამე, ჩანაფიქრის გაჭიანურებული გამოხატვა იგრძნობა.

მესამე ვარიანტში ახალი ინფორმაციული ნიუანსია

შემოტანილი: „თვლთა კრომა“. მრავლის მიქმელია აგრეთვე „უცხო სახე“, მისი „ელვა და ყერი“, ე. ი. არეკლილი ტანჯვა. ამ შემთხვევაში არა მხოლოდ ობიექტი ხასიათდება, არამედ სუბიექტიც: ღირიკელი გმირი სწორედ ამგვარად ხელავს და არა სხვაგვარად. ახალ ვარიანტში ფიქსირებულია სიტყვა „მწუხარე“, რომელიც გეაცნობს პერსონაჟის შინაგან სამყაროს, თანაც მწუხარება შედარებულია შემოდგომასთან. რაც გზას უხსნის ასოციაციებს. აპერცეფციას და მხატვრული სახეც უფრო შთამბეჭდავი ხდება.

ერთი სიტყვით, მესამე ვარიანტი უფრო შეკრული და გამართულია.

ისიც უნდა ითქვას, რომ პირველი ვარიანტი თექვსმეტმარცვლიანია, მეორე თოთხმეტმარცვლიანი, მესამე კი ათმარცვლიანი. ხალექსო სტრიქონების ამგვარი შეკვეცა შემთხვევითი როლია. პოეტი ეძებს განცდის სიმძაფრის გამოხატვის ოპტიმალურ ფორმას.

შირი სიმღორეს ქმნის. ათმარცვლიანი პქკარები კი უფრო მონუხნიუხეა. სტრიქონიდან სტრიქონზე სწრაფი გადასვლა ხელს უწყობს რიტმის აჩქარებას და, მაშასადამე, ენებათადეღვის მეტი სიმძაფრით გამჟღავნებასაც.

„მერის“ კანონისირებულ ტექსტში „მაგ უცხო სახის“ ნაცვლად იკითხება „სანდომიანი ცის“. ნატურალური აღწერა შეცვლილია ბრწყინვალე მეტაფორით. ყოველივე შემოთქმული იმის ნათელი დადასტურებაა, რომ გალაკტიონი დაუღალავად იღვწის და ფილიგრანულ ოსტატობასაც აღწევს. ისიც გავიხსენოთ, რომ ჯადოსნური ხელი აქვს. ერთი შეხება და ყველაფერი ოქროდ იქცევა.

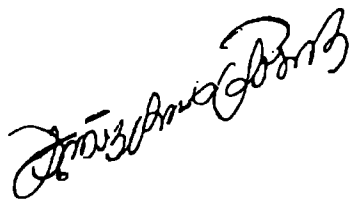
დაძაბული მუშაობა ფრიად შედეგიანი გამოდგა. 1915 წელს სამოცამდე ლექსი იწერება, 1916 წელს კი ოცხმოცზე მეტი. ზოგი მათგანი შედეგურია. მგოსანს ებადება სურვილი, ახალი პოეტური აღსარებანი ცალკე წიგნად გამოსცეს. ჩანაფიქრი ასეთია: ხელმოწერა დიდ დროს მოითხოვს. თუ იგი 1916 წლის დამდეგს დაიწყება, შეიძლება ნახევარი წელი გაგროვდეს. ბეჭდვაც საკმაოდ გაჭინურდება. მაშასადამე, შესაძლებელია ამ პერიოდში შეთხზული ნაწარმოებებიც შეიტანოს კრებულში. ასე რომ, ახალი წიგნი მოცულობით არაფრით ჩამორჩება პირველს.

პოეტი ანიებულა ამ იდეით. მოსვენებას კარგავს. სურს, რაც შეიძლება სწრაფად შეასხას ფრთები ოცნებას. მართალია,

ღერ გამომცემელს არ მოლაპარაკებია, არც სოგიერთი საკითხი გაერკვევია, მაგრამ ეს ხელს არ უშლის „თეატრისა და ცხოვრების“ რედაქციაში ასეთი ინფორმაცია აფრინოს: „გალაქტიონ ტაბიძის ლექსების მეორე ტომზე ნაახალწლევს მთელ საქართველოში და რუსეთის ყველა საუნივერსიტეტო ქალაქში დაიწება ხელის მოწერა“¹.

ხელმოწერა არ დაწყებულა. არც წიგნი გამოსულა, როგორც ნახს, ამ ურთულეს საქმეს ვერ მიაბა პოეტმა თავი. 1916 წელი ძალზე დაძაბული აღმოჩნდა. ერთხანს რუსეთში იმიოფება და ამანაც გარკვეულად შეაფერხა ჩანაფიქრის განხორციელება. არსებითი მაინც ის არის, რომ ამ შემთხვევაში თავი იჩინა „პრაქტიკოსი“ გალაქტიონის არცთუ უცხო თვისებამ – სურვილის რეალობასთან შეუწონასწორობამ. როცა ოცნება ყველაფერს ფარავს, პოეტი ეთიშება სინამდვილეს.

*„მე თვით არ ვიცი, რა მემართება.
ვერ ვისწავლე ერთი წამით მაინც ლაცხრომა!
მიხდა, გადმიშუას ნისლმობეუღმა
მთებმა, რომ დავინახო ქვეყნის
ყველა პოლუსები...“²*

¹ ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1915, №52, გვ. 16.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 116-117.

„მე, ნოემბერი და პეტროგრადი“

„ათოვს გამელულებს და გულცივ ბალებს.
სად უნდა ნახო აქ თავის თავი?
ვიღაცა დაქრის და ცეცხლის ანაღებს,
მეც კანალივით ვარ გამბედავი“.

გალაკტიონი

გალაკტიონის ცხოვრების მატეანიდან საგანგებოდ უნდა გამოვეყოთ მოსკოვ-პეტროგრადის ამბები. ეს ოდისეა საყურადღებოა არა მხოლოდ ბიოგრაფიული ასპექტით, არამედ მგოსნის მსოფლგაგებისა და რეკოლუციასთან მიმართების თვალსაზრისითაც.

ჯერ ცოტა უკან დავიხიოთ და კოტე მაყაშვილთან გაგზავნილი ბარათი გადავიკითხოთ. იგი 1915 წლის 25 აპრილს დაუწერია გალაკტიონს. „საქმე ის არის, რომ მომავალი ენკენისთვიდან მოსკოვში მსურს წახვლა შინაიუსების კურსებზე. მაგრამ მე უღარიბესი მშობლების შვილი ვარ, ამიტომ მინდა თხოვნა მივცე თბილისის სათ.-აზნ. ბანკს სტიპენდიის დანიშვნის ან ერთდროული დახმარების შესახებ“.

პოეტი სთხოვს ადრესატს, დაუზუსტოს არის თუ არა ვაკნტური ადგილი და რა გზით შეიძლება სანუკუარი მიზნის მიღწევა.

როგორც ვიცით, გალაკტიონს სემინარია არ დაუმთავრებია. ვერც გიმნაზიაში გააგრძელა სწავლა. არადა, ცოდნის გაღრმავების დაუოკებელი წყურვილი კლავს; უნდა, რაც შეიძლება მეტი აითვისოს, უფრო ღრმად ჩასწვდეს ცხოვრებას... მეორეც, უძვირფასესი პიროვნება – ოლია ოკუჯავა მოსკოვს აპირებს გამგზავრებას და გალაკტიონს სურს მასთან ერთად იყოს.

მარტის მიწურულს გალაკტიონი გაუჩინარდა, უფრო ზუსტად, ქუთაისიდან გაქრა. ძმამ რამდენჯერმე მიაკითხა, მაგრამ მის ასაველ-დასაველს ვერ მიაკვლია. პროკლე შემშოთებულია და ნაცნობ-მახლობლებს სთხოვს დახმარებას. და აი, 7 მაისს მარია ხანატუროვას წერილს იღებს. „გალაკტიონი ქუთაისში არ ჩამოსულა და მეც ძალიან მიკვირდა მისი ამბავი. მაგრამ ეხლა გავიგე, რომ ჭიათურაში ყოფილა. იქ სემი დაა და იმან შემომითვალა, რომ აგერ ერთი თვეა აქ არისო. იმისთვის ნუ ჯავრობთ, კარგად არისო“.

გალაკტიონი ოლიასთანაა.

ერთი თვე! უღვინოდ თრობა და ღვინით სიფხიზლე...

ერთი თვე! მთვარის სონეტა და ღიღილოების ღიმილი.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 553.

ერთი თვე! საგსე თავდავიწყებითა და ოცნებებით...

ზემოთ მოსკოვს გამგზავრების ორი მიზეზი დაეასახელეთ. მოდით, ნურც იმას დავეთვიწყებთ, რომ ახალგაზრდა მგოსანს გარკვეულად აღიზიანებს და აბობოქრებს მავან და მავან თანატოლთა საქციელი. ისინი რუსეთის თუ უცხოეთის უნივერსიტეტებში ისმენენ ლექციებს. ამაჲობენ კიდევ ამით და არცთუ იშვიათად აღმაცერი შემოხედვით უმასპინძლდებიან „პროვინციელებს“.

თავიდათვი პირველია და გალაკტიონი იბრძვის მიზნის მისაღწევად. სწორედ ამ პერიოდში არის დაწერილი ტიციან ტაბიძის ბარათი: „ძვირფასო გალაკტიონ! რატომ არი, რომ ერთ წერილს არ მომწერ. შენზე მითხრეს, რომ მოსკოვში მიდიხარ... როგორ არის საქმე? თუ როგორმე შეგიძლია მაქედან გამოსვლა, წამოდი, მერე ჩვენზე იყოს. შენ სადამოზე წავიკითხე ბევრი. ძალიან მინდა გაეიგო, რა წიკითხა პავლეშ. კარგი იქნება, თუ ჩამოხვალ. წერილი მაინც მომწერე. აღის და პავლეშმასაც მოაწერიე.“

გალაკტიონ, დროს დაყოვნება არ უნდა. თუ გინდა აქ ჩამოსვლა, იჩქარე. შენი ტიტე“.

ტიციანი მოსკოვის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტი. ბევრი ნაცნობი და ამხანაგი შეიძინა. ხშირი სტუმარია ლიტერატურული შეკრებებისა და დაახლოებულთა არის სიმბოლისტებთან. ასე რომ, მას არა მხოლოდ მეგზურობის გაწევა შეუძლია, არამედ სხვა მხრივაც დახმარება.

გალაკტიონმა სხვა სპონსორიც შეარჩია – ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება და ამ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილებას თხოვს შუამდგომლობას. შუამდგომლობა აღიძრა, მაგრამ საქმე ვერ მოგვარდა.

პოეტი მაინც არ კარგაეს იმედს. მომდევნო წელსაც იწყებს იერმის; ამჯერად უფრო ფართო ფრონტით. სურს საქმეში ნაცნობ-მახლობლები ჩართოს. ამიტომაც აწუხებს ვარლამ ბურჯანაძეს – ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კანცელარიის გამგეს, ამიტომაც ეხმიანება იოსებ გრიშაშვილს, ამიტომაც ეაჯება იოსებ იმედაშვილს¹.

„ძვირფასო იოსებ! პატარა სათხოვარი მაქვს – იმედია

¹ იოსებ იმედაშვილისა და გალაკტიონის ურთიერთობა საგანგებო კვლევის საგანია. ნიჭიერმა უურნალისტმა და საზოგადო მოღვაწემ ერთ-ერთმა პირველმა იწამა გალაკტიონის გენიოსობა და უშურველადც გაწვდინა ხელი. უფასოდ უგზავნიდა „თეატრსა და ცხოვრებას“, შეუფერხებლად უბეჭდვდა ლექსებს, ამხნევებდა და მფარველობდა. ი. იმედაშვილს ეკუთვნის გალაკტიონის მისამართით ნათქვამი, ესოდენ გავრცელებული ფრონიანი სინტაგმა: „თეთრი მეუღე“.

შემისრულებ. მე მივემგზავრები ქალ. მოსკოვს. წერა-კითხვის საზოგადოებას გამოუკუგზავნე განცხადება; თუ სტიპენდია არ მომცეს, არ ვიცო, როგორ იქნება იქ ნემი ცხოვრება. ძვირფასო იოსებ! შეახსენე მანდ საზოგადოების წევრებს, აუხსენი, რომ მე ღირსი ვარ სტიპენდიისა და იქნებ მეშველოს როგორმე, რამდენი ხანია არაფერი არ გამოიკეთებია, რადგან მოუწყობელი ვარ, მაგრამ მოსკოვში კარგად ვიმუცადისებ, თუ ძალიან არ გამოჭირდა ცხოვრება. მაშ ველი დახმარებას გამგეობის წევრებთან... რომელიმე მეგობართან. ნაცნობი გეყოლებათ მათ შორის¹.

ვინ როგორ გაისარჯა, ეს ჩვენთვის უცნობია. ფაქტი ისაა, რომ ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ადმინისტრაციულმა სექციამ სხვებთან ერთად გალაკტიონის კანდიდატურაც წარადგინა ფარული კენჭისყრისათვის. მაგრამ ამ საბოლოო ინსტანციაში პოეტმა ვერ გაიმარჯვა.

გალაკტიონის ეს სურვილი ძლიერ გახშიანდა, თანაც არა მხოლოდ ქუთაისში.

და აი, თებერვლის დამდეგს პოეტს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი თავეკაცი ესტუმრა. საუბარი კონფიდენციალურად ჩატარდა. სტუმარმა ნოე ჟორდანიას თხოვნა-დაკავება გადასცა – სასწრაფოდ მიეტანა პეტერბურგში წერილი.

ამის შესახებ საკულისხმო ცნობას გვაწვის გალაკტიონის ძმა. პროკლეს 14 თებერვალს დღიურში ჩაუწერია: „ვიყავი ქუთაისში. გალაკტიონი ვანახე. ორი მანეთი მივეცი. ნ. ჟორდანიასაგან წასაღები წერილი მისვენა. პეტროგრადში აკაკი ჩხენკელსა და კარლოს მიუტანეო...“

ეს ცნობა საინტერესოა არა მხოლოდ სამი დიდი რევოლუციონერის ურთიერთობის შესასწავლად, არამედ ახალგზარდა მგოსნის პოლიტიკური პლათფორმის გასარკვევადაც.

ფაქტის რელობაში ეჭვი არ გვეპარება. საძიებელი სულ სხეა. რამ განაპირობა ასეთი საპასუხისმგებლო საქმის მინდობა ჭაბუკი პოეტისათვის? ჯერ ერთი, მხედველობაში მისაღებია ის გარემოება, რომ გალაკტიონი სოციალ-დემოკრატიულ პრესაში თანამშრომლობდა. ნანს აქედან გაიძო ხიდი პარტიის ლიდერებთან თუ თვალსაჩინო წარმომადგენლებთან. გალაკტიონს თავისიანად თვლიდნენ, რასაც ხელს უწყობდა ოკუჯაივების რევოლუციურ

¹ გ. იმედაშვილი, მწერლის არქივში, „ლიტერატურული საქართველო“, 1983, №19.

ოჯახთან მისი სიახლოვე.

მეორე: იქნებ გალაკტიონის პოეტობაც იყო ნაგარაუდვეი. საქმე ისაა, რომ ხელისუფლების ბევრი წარმომადგენლის აზრით, მგოსნები, მით უფრო ახალგაზრდები, შორს დგანან ცხოვრების დუდილისაგან, ეარსკვალებს ელაციცებიანო. ამიტომ მათ არაყინ გაუქმებულ სეროზულ საიდუმლოებებსო.

საფიქრებელია, იმასაც ითვალისწინებდა ანდრესატი, – გალაკტიონი ნაკლებ იქნება ნხრეკის ობიექტიო.

გალაკტიონმა მიზეზთა გამო სხვათა და სხვათა სექტემბრამდე ვერ მოახერხა რუსეთს გამგზავრება. ამიტომაც ბარათი, ალბათ, სხვათა შემწევობით გადაიგზავნა სატახტო ქალაქში.

მაგრამ ეს სხვა თემაა.

ნეენთვის არსებითი ის არის, რომ ნ. ეორდანია სანდო კაცად თელის გალაკტიონს. საფიქრებელია, ამნაც განაპირობა მოგვიანებით (1920 წ.) პოეტის მუშაობა „სახალხო გვარდიელის“ პასუხისმგებელ მდივნად.

დაგებრუნდეთ გალაკტიონის განზრახვას. ფულის შონა ჭირს. ძირითადი საყრდენი ძმაა. პროკლე უკვე მასწავლებელია. თეიურად 50 მანეთს იღებს. ეს თანხა საჯამელ-სასმელისთვისაც ძლიეს ყოყნის. მაგრამ იცის გალაკტიონმა, პროკლე ლექმას მოიკლებს, ნემსის ყუნწში გაძერება და ხელს გაუმართავს. ასეც ხდება, თეიურად 20 მანეთს პირდება.

ფინანსური საკითხები თანდათან გვარდება. ახლა სხვა საქმეებსაც უნდა დაადგას თავი. 8 აგვისტოს ტიცინამა სოფლიდან მოწმობები ჩამოუტანა. იგი მოსკოვს ბრუნდება და გამომწვიდობებისას ერთხელ კიდევ აფოქრიაქებს გალაკტიონს. ტიცინანის მონათხრობით ფერი და ეშხი ემატება საოცნებო ქალაქს... ბიძაშვილები გეგმებს აწყობენ. დეტალებს აზუსტებენ. როგორც ტიცინანი ირწმუნება, გალაკტიონი შეიძლება „ესთეტიური სასოგადოების“ წევრადაც კი აირჩიონ.

საქმეს კარგი პირი უჩანს. გალაკტიონი მეცხრე ცაზეა.

20 აგვისტო არასოდეს დაავიწყდება. ამ დღეს გაზეთ „სამშობლოს“ რედაქციაში ახალგაზრდები მოვიდნენ. ია ეკალაძეს ეუცხოვა მათი სიმრავლე.

– რამ შეგაწუხათ, ემაწვილებო?

– გალაკტიონ ტაბიძის ნახვა თუ შეიძლება?

– ახლავე მოვუხმობ.

მცირე ხნის შემდეგ რედაქტორის კაბინეტში გალაკტიონი შემოდის. ახალგაზრდები ესალმებიან. პოეტი შეცბუნებულია; ერთი-ორისათვის თუ მოუკრავს თვალი. საფუქვლიანად არც

ერთს არ იცნობს.

მაღალი ვაჟი შეყუთულ ნივთს აწვდის.

– გავიგეთ, რომ მოსკოვს მიემგზავრებით. გვინდა რომ წარმატება გისურვოთ და სანუქრად ეს ვერცხლისფრთიანი კალამი მოგართვათ.

გალაკტიონს აურუოლებს. ემაწვილებს გულში იკრავს.

26 აგვისტოს ერთი დღით სოფელში ჩადის – დედას და ძამას ემშვიდობება. პროკლე 30 მანეთს აძლევს.

ოლიას ბილეთები უკვე შეუძენია.

გამგზავრების წინ ბაგრატის ტაძარი მოინახულა და მშობლიურ მხარეს გამოეთხოვა:

*„ემშვიდობებით, მშობლიური ჩემო გორებო,
თქვენც, ნანგრევებო ციხის და ტაძრის,
ემშვიდობებით! შეძნელება ეს განშორება,
როგორც ღოღინი ბრძოლების მკაცრის...
ემშვიდობები, მქუხარეო სკირთო რიონის!
ეურს ეუგდებ ხმათა შენთა უღერებას,
რა ამბავს გატანს ჩემთან მთები კაკასიონის,
უბედობას თუ ბედნიერებას?
არ ვიცი იგი, მომავალი რას შექადება...
რაზე საუბრობს ქარი ზეკარის?
სამშობლო მხარე მე ბურუსში წინ მეხატება:
აღამიანი ზეცას შეხარის“.*

ეს ლექსი ეხმიანება ი. ჭავჭავაძის „ყვარლის მთებს“. ფაქტობრივად გამგზავრებასთან დაკავშირებული ეპიზოდი მეორდება, მაგრამ ერთიცაა. ილიას ლირიკული გმირი უფრო მკიცე და აქტიურია.

2 სექტემბერი. დამის 2 საათი. ძმები რიონის სადგურში ხვდებიან ერთმანეთს. აბესალომი გზას ულოცავს და წვრილმანი ხარჯისათვის 5 მანეთს აძლევს.

თბილისი. მერე განჯა - და ბორბლების რახარუხს შეწყვილებული ბაიათები. ბაქოს შავი კოშკურები. კასპიის ზოლი და კაკასიის მთების ხორუმი. რუსეთის უკიდვანო ველები და აკივლებული არყის ხის კორომები.

კუპეში ორნი არიან. ოლია ღაღობს. ზოგჯერ გალაკტიონის ლექსებს წარმოათქვამს და პიკანტურ ამბებს იხსენებს. ესათუთება საყვარელ კაცს. დროდადრო აფორიაქებს კიდევ. ხან ერთ მგზავრს გაესაუბრება, ხან ვაგონის კართან მდგომ

¹ გ. ტაბიძე, ოხზ., ტ. I, გვ. 323.

ჯარისკაცს უღიმის. ქალი კეკლეუცობს, ხმაბლდა იცინის და გალაკტიონიც ღიზიანდება.

14 სექტემბერს მოსკოვში ჩავიდნენ. გალაკტიონი იმავე დღეს ერთ ბარათს დედას უგზავნის, მეორეს ძმას.

„ძამაო აბესალომ! მე მოსკოვში ვარ. გზაში ძალიან დავიღალე და ეხლა ვისვენებ. მოვეწყვე როგორც იქნა. დაწვრილებით მოგწერთ, მხოლოდ ჯერ თქვენ მომწერეთ თქვენი ამბები ამ მისამართით: Москва. Большая Грузинская ул. Георгиевская площадь, дом 2-21, кв. 23. მე რომ დაგიტოვე ერთი მისამართი რატომ წერილი არ გამომიგზავნე? ველი წერილს.

მარადი შენი გალაკტიონი“.

ასევე ლაკონიურია დედისადმი გავზავნილი ბარათი. ერთი კია. ძმასთან უფრო გულახდილია: „მოვეწყვე როგორც იქნაო“. დედას კი, არ შეშფოთდეს და სხვაგვარ ინფორმაციას აწვდის: „... აქ მშვენივრად მოვეწყვე“.

ორ თვეზე მეტი დაჟო გალაკტიონმა მოსკოვს. რას აკეთებდა? უმჯობესია თვით პოეტს მოეუსმინოთ. აი როგორ ეხშიანება იგი ძმას: „შენი ორივე წერილი მივიღე. საღდათობამ ძალიან შემიშალა ხელი ყველაფერზე. ჯერ არსად არ ვარ, რადგან იანვარში უნდა დავბრუნდე ისევე ქუთაისში. მანამდე აქ ვრჩები და ვმეცადინებო ხან შინაავსკის უნივერსიტეტში და ხან სხვაგან. ოჰ, როგორ არ მინდა დაბრუნება... რამდენი დრო დამიკარგავს ტყუილად. აქ, მხოლოდ აქ, შეიძლება მეცადინეობა. ახლა არ ვიცი როგორ იქნება ჩემი საქმე. პირობები ძალიან ცუდია. იწყება 'სამთარი. ფული თითქმის სულ გამომელია და ჩემი სულიერი განწყობილება თანდათან უარესდება; წინანდელი აღფრთოვანება ეცემა. მგონია ხანდახან, რომ ეს უზარმაზარი ქალაქი უსათუოდ მიმსხვერპლებს, აქაურ ქართველებზე უსაზიზღრეს ადამიანებს ქვეყანაზე ვერ შეხედები. მაგრამ ადვილად შეიძლება, რომ ასე პირველად მენვენება. ეწერ ძალიან ბევრს. ფული რაც შეიძლება სასწრაფოდ შობაშველე, რამდენიც იქნება სულ ერთია. აქ ცოტაც საჭიროა და ბევრიც. ძალიან, ძალიან მჭირდება. ოთახში ოცს ვიხდი. Большая Грузинская ул. Георгиевская площадь, дом 2021, кв. 23. ფულიც ასე გამოაგზავნე. აქ ისეთი მდგომარეობაა, რომ არ იცი, რა გელის ხვალ. ღმერთმანი, სჯობდა არ წამოვსულიყავი, მაგრამ რადგან წამოვედი ეხლა ჩემსას გავიტან, თუ მოვახერხე, ძალიან დავსუსტდი.

შენ რას აკეთებ? სწერ? კითხულობ? დედაჩემს მიწერე, რომ კარგად ვარ და ველი მისგან წერილს. შენ იყავი მაგრად და

ყოჩაღად, გული არაფერზე გაიტეხი. ვიყოთ – ვიბრძოლოთ“.

9 ოქტომბრით დათარიღებული ეს ბარათი არა მხოლოდ ფაქტთა აღწუსებით არის საყურადღებო, არამედ სტრიქონთა შორის მიმაღულ დეღვასა და მოსალოდნელ აყეთქებებზე მინიშნებით.

ქუთაისში ყოველ ნაბიჯზე გრძობდა საზოგადოების ყურადღებას და საკუთარ ღირსებას. აქ კი...

გიგანტური მოსკოვი თითქოს ჩაყლაპვას უპირებს მგოსანს. უსახსრობა ორმაგად მიძევა მოზიმშიმე ქალაქში. საწყაული თანდათან ივსება. „შენ არ იცი რა არის აქ გაჭირვება, – სწერს გალაკტიონი ძმას ერთი თვის შემდეგ, საღმე არ გაიყინები, ან შიმშილით ამოგხდება სული. მე შენ გეტყვი, ვინმე შეგიბრალებს: ყველას თავისი საქმე აქვს, დადიან, დარბიან, ფუსფუსებენ ბუხებივით. იელი მთელი დღეების განმავლობაში და ერთ ნაცნობსაც ვერ შეხედები, პირდაპირ გაიყინები... გაცივდები. ხედავ უსარმაზარ სახლებს, ამხნევ თუ რამდენი სიმდიდრეა მათში... ყოველ წამს რეკავს ტრამვაი, ქროლავენ ავტომობილები, ძვირფასი ეტლები. ყოველ წამში გრძობ, თუ რა საშინელი წყველაა კაცისათვის ღარიბად დაბადება. მე არ მიყვარს ჩემს თავზე ლაპარაკი, მაგრამ უხლა ვიტყვი: ვერაყინ ვერ ამხნევდა ამას, მაგრამ ჩემში ბევრი ცეცხლი იყო, ბევრი სიცოცხლე, ბევრი სულიერი ელვა. ეხლა ვგრძობ, რომ თანდათან ვიცლები, ებერდები...“¹

ზემოთ მოყვანილ წერილში ჩანს სიღარიბით გულმოკლული პიროვნება, რომელსაც გაჭირვება ღრღნის. ამიტომ თხოვს ძმას, სასწარაფოდ მიაშეელოს ფული. უფრო მეტიც, კი არ თხოვს, მოითხოვს. ინდივიდი დათრგუნულია და ეს მრავალმხრივ ვლინდება.

სულ სხვა სულისკვეთება შეინიშნება 17 ნოემბრის ბარათში. „ძმავ აბესალომ! შენგან გამოგზავნილი წერილები და ფული მივიღე. ძალიან დროზე მომიხსწრო. საზოგადოთ, ეხლა აქ ძალიან კარგად ეწყობა ჩემი საქმე. სრულიად მოულოდნელად, მე არც კი მითხოვია, აქაურმა ქართულმა საზოგადოებამ დამინიშნა სტიპენდია 30 მან. თვიურად ჯერჯერობით. შემდეგ შეიძლება 5 თუმანიც მომცენ. ფულს ვიღებ ყოველ ოცში. გარდა ამისა, მაქვს პატარა გაკვეთილი სამი საათის, ვიღებ თვიურად ხუთ მანეთს. გუშინ კიდევ გახეთი წავიკითხე და გავიგე, რომ თბილისის თავ. აზნ. ბანკს ჩემთვის გადაუწყვეტია 300 მანეთის გამოგზავნა.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 495.

გასაკვირველია! მე ბანკისთვის არც კი მიმიმართაეს. ალბათ კ. მაყაშვილმა მოაწყო. ამ დღეებში უსათულო მივიღებ აქ სუბიექტ საბუშაო ადილს, თეიურად თერთმეტი თუმანი იქნება. მაშინ გაკვეთილს მივატოვებ. მაგრამ საბუშაო დრო 9 სათიდან 4 საათამდეა... მთელი ექვსი საათი... სრულიად ვერაფერს ვიმეცადინებ, მაგრამ რა გაეწყობა. ასე რომ, როდესაც იმ ადგილზე დავდგები მთლად მექნება თვეში 14 თუმანი და 300 მანეთი კიდევ ზედმეტი. არ ვიცი რატომ, მაგრამ, ყოველ წაბში მგონია, რომ საიდანმე უფრო დიდი ფული მოვა... ერთიც ვნახო და გაემდიდრდი! ა? გამდიდრებამდე შორი გ'საა, მაგრამ უსათუოდ მოხდება რამე. ასეთია ჩემი საქმეები.

საზოგადოთ თავს კარგად ვგრძნობ. საზოგადოება კარგად მეპყრობა. ყველაზე მეტად დაუუახლოვდი აქ ერთ ქართულ ექიმს, ძალიან განათლებულს (პრივატდოცენტია მგონი) და სიმპატიურ კაცს „იმიდში“ რომ „მე და ონისიმეა“, იმის ავტორის შეიქლს... ერთხელ ქართული საზოგადოების კრებაზე მოვიდა ჩემთან და გამეცნო. სხვათა შორის მითხრა: Вы можете рассчитывать на мою поддержку, когда будете издавать вторую книжку... ოხრად მდიდარი! ეხლა კიდევ აქ სანატორიას ხსნის.

სხვათა შორის, ის ოცდაათი მანეთი სტიპენდია იმან მოაწყო თურმე საზოგადოების გამგებობაში... ფული ისე მეძლევა, რომ არავინ არ იცის. გამგებობის თავმჯდომარემ, ექიმმა ზანდუკელმა ჩუმად მითხრა, რომ ეს ფული სავსებით შეუტანია ჩემთვის გამგებობაში იმ ასათიანს... ეს სტიპენდია სულ გაგრძელდება, რამდენ ხანსაც მინდა – ხუთ, ექვს წელიწადს.

გაკვეთილიც იმან მიშოვა. შემეძლო 75 მან. ამელო, თუ ხუთ საათს ვამეცადინებდი... მაგრამ ეს შეუძლებელი იყო. სხვათა შორის, ეს გაკვეთილი იმით არის კარგი, რომ მთელ ზაფხულს კრიმში გავატარებდი ამ ბაეშთან ერთად. მაგრამ ზაფხულზე ხომ საქართველოში უნდა ჩამოვიდე. თუ რამე მიშლის ხელს, რომ ვიმოქმედო, ეს ისევე სალდათობაა. აქ იმნაირად მოვახერხე, რომ სულ არ მომიტხოვენ. ჩემი პასპორტი ჩაწერეს, მაგრამ თეთრი ბილეთი არ წარმიდგენია (პასპორტში ხომ არაფერი არ არის). მწერალი არყით იყო მთვრალი და ეს არ შეუმჩნევია. მან ჩანისნა, რომ მე ჯერ სრულიად არ ვარ მოთხოვნილი (пока не призываю). დანამდვილებით ვიცი, რომ აქ არ მომიტხოვენ. მაისამდე არასგზით არ შემიძლია ჩამოსვლა, მაისში კი რას მიზამენ არ ვიცი... ბელზე ვარ მინდობილი. მაგრამ ამასთანავე ღრმად მჯერა, რომ ყველაფერი კარგად წავა. მე ხშირად ეყოფილვარ ასეთ მდგომარეობაში და ყოველთვის საიდანმე

ყოფილა შველა. ვნახოთ, რა იქნება უხლა.

თავისუფალი დრო ცოტა მაქვს. მაგარმ ჩემს მუშაობასაც ვახერხებ. ვკითხულობ ძალიან ბევრს. აქ არის ერთი მუხეუმი – რუმინანცვეის, რომელშიდაც ყველანირს წიგნია, რაც კი გამოსულა დედამიწასზე... რუსული წიგნები ყოველნაირია.

თავისუფალ დროს დაჟდევარ ამ მუხეუმში... დავასვალიერე ტრეტიაკოვსკის გაღერეა – რუსეთის გამონენილი მხატვრის სურათები. დიდებული რამეა. ვიყავი ადექსანდრე III მუხეუმში, სადაც საუკეთესო ქანდაკებები ინახება. ვიყავი რუმინანცვეის ეტნოგრაფიულ მუხეუმშიც. ვიყავი სამხტავრო თეატრში (ჩეხოვის თეატრი). ვნახე იქაური საუკეთესო მსახიობი ქალი კნიპერი (ჩეხოვის ცოლი). უკეთეს თეატრს ვერ ნახავს კაცის თვალი. არსად ისე მხატვრულად და მომხიბლავად არ სდგამენ პიესებს – როგორც აქ. შესანიშნავ მომღერლებს, ლექტორებს, მსახიობებს, ბევრს მოუესმინე. წარმოიდგინე, აქ ტყვილად ქუნებში რომ იარო, ესეც დიდი სარგებლობაა. შესანიშნავი სტილის სახლები, საუცხოო ბაღები, ძეგლები. გასაოცარია პუშკინის ძეგლი. სულ უბრალო, პუშკინის არანუეულებრივი პოსა, აქ სხვანაირ სახეს იღებს და გრძობ თუ ვინ იყო პუშკინი. ვნახე კრემლი და სხვ. ერთბაშად ვერ ჩამოვთავილი ყველაფერს.

ვერ წარმოიდგენ რანაირად ველი ომის გათაყებას... როგორც კი ეს მოხდება, ჩემი პირველი მიზანია მოგსაურობა... მთელ დედამიწას შემოვივლი... ქუთაისში ეს მე შეუძლებლად მიმანდა, აქ ვგრძობ, რომ ეს სულ ადვილი შესაძლებელია. მოსკოვი... ცოტა კიდევ იქით და პარიჟი, ლონდონი, ნიუ-იორკი... იტალია და ნორვეგია... სულ ცოტა ხანში რაფაელის სურათების წინ განერდები ან ოსკარ უაილდის სამშობლოში გაქროლდები. არაფერი არ არის შეუძლებელი. ყველაფერი შესაძლებელია.

მე უკვე მზად მაქვს მეორე წიგნი, რომლითაც ყალყზე დავაყენებ მთელ საქართველოს. აი ნახავ! მაღე კიდევ აქ გავმართავ ქართულ საღამოს, რომლითაც მთელ მოსკოვს ჩემებურად ავაღაპარაკებ.

ვინ იცის, შეიძლება მაღე ძალიან დიდი, ცნობილი კაცი გავხდე? შეიძლება მსოფლიოდ ცნობილი? რას იტყვი შენ ამ დებულებაზე? ა? ვითომ რამ უნდა შემეშალოს ხელი? მართლა, ეხუმრობ, მე სრულიადაც არ ვოცნებობ ამასზე.

ვერ წარმოიდგენ, თუ რა იაფია აქ წიგნები. მაგალითად, თვიური უერნალი სიმბოლისტების, შესანიშნავ ქალაღღზე დაბეჭდილი და არისტოკრატულად გამოცემული „Перевал“-ი ვიყიდე მანეთად. წარმოიდგინე თორმეტი დიდი წიგნი მანეთად. შიგ

ყველა თანამედროვე ცნობილი სიმბოლისტებია... რა წიგნიც გინდა, იმას იყიდი იაფად. ძვირფას რამეს ხანდახან იაფად იყიდი. ამას წინად ორი მშვენიერი ვაზა, ოც მანეთად ღირებული, ვიღაც რუსმა ქუჩაში ათ შაურად მომყიდა. ვაზები სხვას ვაჩუქე. რადგან ძალიან მოეწონა... წიგნებს კი ძალიან ბევრს ჩამოვიტან ზაფხულსე.

დედანიემს წერილს გაეუბზავნი... ყოველთვის მაწუხებს ის, რომ სანამდე იგი მიიღებს წერილს, ათასის ხელში უნდა გაიაროს... მისწერე შენ, რომ ხშირად ილოცოს ჩემთვის და ნუ იღარდებს ჩემზე, რომ მე მშვენივრად ვცხოვრობ.

როგორაა შენი სალდათობა? შენი სულიერი განწყობილება? სულ მოწყენილი ხარ, შე საცოდავო! ყველაფერში მეტი სიხალისეა საჭირო, თაყდავიწყება, გატაცება, რისკი!

ყული არ მჭირდება. როდესაც დამჭირდება მე თვითონ მოვწერ. ჩემს მისამართს რა თქმა უნდა არ გააცხადებ. აქ ყოველ დღე თოვლია და ტიტეს გხვდები ხანდახან. ძალიან მოწყენილია და ხანდრას ეძლევა. ამბობს, რომ ჭირივით შესძულდა მოსკოვი. აქაური ქართველი სტუდენტები ყველა დაგლახაკავენებულა, დადიან და წუწუნებენ რაღაცაზე.

მშვიდობით! იყავი ყოწილად! მომწერე წერილები და ნუ გეწყინება თუ პასუხი დამაგვიანდეს... სწერ რამეს? ხომ არაფერი დაგიბეჭდავს? მომწერე ყველაფერი“.

ინფორმაციისათვის: ბარათში მოხსენებული სიმპათიური ქართველი ექიმი მიხეილ მიხეილის ძე ასათიანია. შემდეგში სახელმოხვეჭილი მეცნიერი, ფსიქიატრი და ფსიქოთერაპევტი. ის მართლაც მუშაობდა ნეეროფსიქიატრიულ სანატორიუმში.

მიხეილ ზანდუკელიც (ოთარის ძე) ცნობილი პიროვნებაა, მოსკოვის ქართველთა სათვისტომოს თავკაცი. შემდეგში პროფესორი და საზოგადო მოღვაწე, საქართველოში საკურორტო საქმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.

ბარათის მიხედვით, გალაკტიონი კარგ საზოგადოებაში მოხვდა. მგოსანს კეთილი თვალთ უყურებენ. აღიარებენ მის გამორჩეულობას.

პოეტი ბევრს მუშაობს. იღრმავებს ცოდნას და იხვეწს გემოვნებას. საგანგებოდ უღრმავდება სიმბოლისტთა შემოქმედებას. ანალიზებს XIX-XX საუკუნის კლასიკოსთა თხზულებებს. ხშირი სტუმარია მუზეუმებისა და თეატრისა. ყოველივე ეს ხელს უწყობს მისი პოეტური ნერვის გამძაფრებას.

წერილი იმითაც არის საგულისხმო, რომ გალაკტიონის ოცნებასა და სურვილებს ამზეურებს. მასში სეპტენიერი კაცი

ენამსიანიობს. ახლა გავიხსენოთ წინა ბარათი - სრულიად განსხვავებული განწყობა, ტენდენციები.

განა ათ დღეში შეიძლება ასეთი რადიკალური გარდატეხა მომხდარიყო? საეკვია. 17 ნოემბერს ცოტათი ვგზავნი რადიკალური გალაკტიონი ხომ არ უნის საწერ მაგიდას?

ღმერთო, მაპატიე და ასე მგონია, სასურველი რეალობად არის წარმონედილი. ეკონომიური სიძლიერე მირაქია.

შეიძლება ოპონენტი შემომედავოს. აკი წერს ძმას „ყული არ მკიდებაო“. ეს იმით უნდა აიხსნას, რომ დღე-დღეზე მოსკოვიდან გამოშვებულ რადიკალურ აპირებს. შეჭირვებულად რომ ცხოვრობს, ამასუ არა მხოლოდ 6 ნოემბრის ბარათი შეტყვევებს, არამედ 27 ნოემბრის ანონიმური წერილიც. უცნობი, საფიქრებელია, ოღია ოკუპაციას შთაგონებით, აი რას სწერს გალაკტიონის დედას:

„დიდათ პატივცემული ბატონო!

ვიძღვნიოთ საღამას მოსკოვიდან, როგორც გალაკტიონის დედას. ბედნიერ დედას, რომელიც უნდა ამოებდეს ასეთი შვილით, როგორც არის ჩვენი მგოსანი გალაკტიონი. მე ბოდიშს ვიხდი თქვენს წინაშე, რადგან სრულიად თქვენთვის უცნობი ვინმე თავსე გაბეზრებდეთ იქნებ თავის წერილით.

მე ვარ ერთი გალაკტიონის ნაცნობთაგანი, რომელმაც ჩემი ხელი არ იცის. მე მას დიდ პატივს ვცემ, როგორც კარგ ადამიანს, ძლიერ და დიდ მგოსანს (და ვინ არ სცემს მას პატივს?). ეხლა მთელ საქართველოში მწერლებში მას პირველი ადგილი უჭირავს. მაგისტანა ახალგაზრდას რომ ასე მალე გამოეჩინოს თავისი დიდი ნიჭი, ჯერ საქართველოს არ ახსოვს და აწი კიდო თან და თან სულ წინ მიიწევს. კიდევ მსურს გულითადი საღამო უძღვნა გალაკტიონ ტაბიძის დედას!

გალაკტიონი აქ მეცადინეობს ბევრს. ცოტა დაღლილი არის, დასუსტებული, მაგრამ ეს ეხლა მისთვის კარგი არის. ოცდახუთ ნოემბერს ის წამოვიდა საქართველოში საღდათობის თაობაზე. მას ეხლა უნდა დაეხმაროთ, ბატონო, ყველა, თვარა საღდათობის ატანა მას სად შეუძლია, ისეთი სუსტია. აქ ძლიერი სიცივეები არის და წამოსვლის დროს უთხარით, რო მამ იყიდოს თფილი პალტო აუცილებლათ, თორემ აქ ძლიერ ძვირია. ერთი სიტყვით ძაან თფილათ უნდა ჩამოვიდეს. ამას იმიტომ გწერთ, რომ თქვენ დააძალბეთ; პატივსაც გცემთ და აასრულებს თქვენს სიტყვას. აქ მას ახლობელი არავინ ჰყავს, ყოველ წამში რომ მოაგონოს და თვითონ კი, როგორც ბავშვს არ შეუძლია თავის მოვლა, ისე მაგას. გთხოვთ, ბატონო, გალაკტიონს ამ წერილის არაფერი უთხრათ, რადგან დარწმუნებული ვარ, ეწყინება, თუმცა ვერ გაიგებს ვისი

მოწერილია. უკაცრავათ, შეგაწუხეთ. პატივისცემით“.

ღიახ! ნამდვილად არ უღბინს პოეტს. რუსული სამთარი სულს უთოშავს. ფინანსებიც დაიშრიტა. საღვთობის საქმეც მოსაგვარებელია და ა. შ. განხილული წერილები არცთუ მცირე ინფორმაციას შეიცავენ, მაგრამ მგოსნის შემოქმედებით საქმიანობაზე მანიც ზოგად წარმოდგენას გვიქმნის. ჩვენთვის კი, უწინარესად, სწორედ ის არის საინტერესო, კონკრეტულად თუ რა სახის სამუშაოს ეწეოდა პოეტი.

საარქივო მანაცემებსა და სხვა სახის მასალაზე დაყრდნობით ნაწილობრივ ხერხდება ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა.

გალაკტიონს არ აკმაყოფილებს გამოქვეყნებულ ლექსთა ერთი ნაწილი. ისინი სერიოზულ გადამუშავებას საჭიროებენ და პოეტიც საგანგებოდ უღრმავდება მათ. ჩვენს ხელთაა გასეთ „თანამედროვე აზრში“ დასატამბული „ყოველ თეთრ ღამეს“, რომელიც პოეტს საფუძვლიანად გადაუმუშავებია (ხელნაწერს ბოლოში ფანქრით ასეთი მინაწერი აქვს: „სათვისტომოდან არავინ წანს. ოღია იგვიანებს“).

გალაკტიონი აზუსტებს დეტალებს, რანდავს ფრაზებს, ქმნის ორიგინალურ ტროპებს და თვალსაჩინოდ ტრანსფორმირებულ, თითქმის ახალ ნაწარმოებს გვთავაზობს.

ნათელი რომ იყოს რედაქტირება-თხზვის მასშტაბი და ხარისხი, ტექსტებს გვერდიგვერდ მოვიტანთ და ცვლილებებსაც გაეხაზავთ.

ყოველ თეთრ ღამეს

ყოველ თეთრ ღამეს, მოვარიან ღამეს
ვიღაც საღამურს გრძნობით ატირებს,
ამ დროს შეზღამის თეთრი ლანდები
დასთამაშებენ ტბის ვრცელ ნაპირებს,
ამ დროს ცა უფრო გამჭვირვალეა
და მთვარე რონინს უფრო ახშირებს
და გულიც ამ დროს უფრო ხშირად სცემს
და ცრემლიც თვალგან რბენას აპირებს.
მთებს სძინავს, სძინავ მდინარის ზვირთებს,
შორი სივრციდან ვერცხლივით ბზინავს
და ნაზი ჰანგი ჩვეულ ოცნების
დაუბრკოლებლათ მიჰქრის, მიფრინავს—
მე მჯერა, ვიღაც სპეტაკი გული,
უსმენს საღამურს, უსმენს და გმინავს,
ჩემებრ დაეძებს ნათესავ ლანდებს
და სძინავ არეს, უწყინრათ სძინავს!

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 444-445.

პრიმიტივე

ყოველ თეთრ ღამეს, მოვარიან ღამეს
ვიღაც ხალაპურს გრძნობით ატირებს
ვარსკვლავნი რთავენ ამ ღროს მიდამოს:
უცხო ღელეებს, ცისფერ ნაპირებს.

გამჭვირვალე ცა თვალებს იტაცებს
და მოვარე რინინს უფრო ახშირებს
და გულის ამ ღროს უფრო ხშირად სცემს
და ცრემლი თვალთგან რბენას აპირებს.

მთებს სძინავს. სძინავს, **სძინავს მდინარეს,**
შორის სივრციდან კერცხლივით მბ'სინავს
აფრთოვანება აგიჟებს თარებს
და ისარის ფრთით ფიქრი მიფრინავს.

და მჯერა: ვინმე განთიამდე
ისმენს ამ ოხვრას და მწარე გმინვას,
კივის... დაეძებს ნათესავს ღანდებს
დ ეველას სძინავს, **სძინავს... ოჰ! სძინავს!**¹

რატომ შეცვალა „სძინავს მდინარის ზვირთებს“ სინტაგმით „სძინავს მდინარეს“? პოეტს არაბუნებრივად ეჩვენება ზვირთის დაძინება და სამართლიანადაც. სადაც ზვირთია, იქ ძილი გამორიცხებულია. აზვირთება ანტიპოლია ძლისა. მდინარის ძილი კი გასაგებია. ამ შემთხვევაში ტალღა არ ჩანს, ზვირთი გამქრალია. ზედაპირს სიბლანტე გადაკვრია.

პოეტს ასევე არ მოსწონს მითითებული სტროფის მესამე და მეოთხე ტაეკები, რადგან ისინი მინორულ განწყობას უქმნის ფონს და რამდენადმე პროზაულადაც უღერენ. გასწორებული ლექსი სიმთაფრითა და ხატოვანებითაც გამოირჩევა.

ბოლო სტროფის ტრანსფორმაციამ პრინციპული სიახლე მოგვცა – სუბიექტური „მეს“ უკუგდება და „ვინმეს“ შემოყვანა განზოგადების მასშტაბს ზრიდს.

სხვა ცვლილებებიც ლოგიკურია და გამართლებული.

ამ ერთ მაგალითზე დაყრდნობით შეიძლება განზოგადებული დასკვნის გამოტანა, რომ გალაკტიონი მართლაც, უშურველად იხარჯება, თავდაუსოგავედ შრომობს.

ამჯერად არაფერს ვლაპრაკობთ სხვა ასპექტებზე – მასალის დაგროვებასა და ახალი ლექსის შემქნაზე.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. III, გვ. 266-267.

...მაშ ასე, 25 ნოემბერს გალაკტიონი სამშობლოსაკენ მიემშურება.

„რა ბედნიერი ვარ, რა ბედნიერი ვარ! – სწერს იგი ოლიას – როგორც კი გამოვსცდი როსტოვს. დავინახე ჩვენი ლურჯი ცა და ვიგრძენი მხურვალე მზე. აქ ეხლა გაზაფხულია, სითბოა. როგორც კი წამოვედი ქუთაისში, მაშინვე ღვინოს მივაშურე. ესეამ და ვწერ ამ წერილს... რა ბედნიერი ვარ, რომ იცოდეს...“

დასწვეველოს ღმერთმა მოსკოვი! მე მალე წამოვალ აღბად, მაგრამ რა ეშველება სიცოცხეს, რომელიც მაქ არის? აქ ეხლა გაზაფხულია. ნეტავი წამოხვიდოდეს! როგორ გამოცოხლდებოდეს, ვერ წარმოიდგენ. შეს ეხლა მანდ გძინავს, მზე გჭირია! აქ ვგრძნობ მხოლოდ, რომ ღმერთი ვარ!“

გალაკტიონი ბუნებით იყო დაუდგრომელი. ერთყვროვან, თუნდაც ხაამო ცხოვრებას აგრერიგად ვერ ეგუებოდა. ახლა ეგზალტირებულა, ჩქეყს, ბობოქრობს...

მეგობრები, მახლობლები... ღიმილი და პატივისცემა.

ერთი სიტყვით, თაკით გადაეშვა ლიტერატურულ ცხოვრებაში.

დღეები რბიან ვით კამათელი.

შუქი და ჩრდილი, ჩრდილი და შუქი.

ცხოვრება მაინც აწეწილია. ერთი სამხრეთშია. მეორე ჩრდილთში... ძლიერძლიერ ენატრება ოლია. ბარათებით ეხმანება, ამხნევებს: უცოდლობლად გეწვევი, კარგ თთახს ვიქირავებთ და ვიცხოვრებთ ჩუქდრად, ყველასაგან დაშორებულთ.

ღვება 1917 წელი.

ქუთაისში ქარიშხლის მომასწავებელი ღრუბლები იგრავნება. იმპერიალისტური ომი მძვინვარებს და გალაკტიონი კვლავ იღებს არმიაში გაწვევის უწყებას. ერთხანს ახალგაზრდა მხატვარ წუდეცკისთან ცხოვრობს. სრული ბოჰემა.

თებერვლის დამდეგს დიდი უსიამოვნება შეემთხვა ბეგლარ ახოსპირელთან ერთად. სიმშვიდისა და წესრიგის დარღვევისათვის ორი კვირით პატიმრობა გადაუწყვიტეს. ძლივს დაეძვრა პოლიცემისტერ ლავრენტი მახარაძეს. იძალება.

შემოქმელებითი პულსი კი მაინც ძალუმად ცემს. ერთბაშად ორი წიგნის გამოცემა განიზრახა – ქართულად და რუსულად. სწორედ ამ ხანებში დაუახლოვდა იგორ სევერიანინს. მოხიბლა მისმა უშუალობამ და განსწავლულობამ. იგორს მოსწონს გალაკტიონის ლექსები და შეპირდა კიდევ, ვთარგმნით.

ახლა მთავარია ეს დაპირება შესრულდეს, სხვებიც წართოს საქმეში. რაც შეეხება წინასიტყვაობას, ოლიას დააწვრინებს.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 518-519.

ქართული წიგნის გამოცემა უფრო სილად მოხერხდება. ლექსები საკმაოდ დაუგროვდა. ხელნაწერთა ნაწილი თან აქვს. ზოგიც ოლიასთან მოსკოვში. უთუოდ გამოაგზავნიანებს.

გეგმები... სურვილები... მაგრამ მათ მიწეივ განხორციელება არ უწერიათ.

უჩვეულო გრივალმა ყველაფერი ყირაზე დააყენა. როგორც თვითონ წერს: თებერვლის რევოლუცია ისე მოულოდნელად დააცხრა ქუთაისს, როგორც ქორი. მგოსანი აღგზნებულია. გადახალისდა, თითქოს სხვა კაცად იქცა, ახალი საზრუნავი გაუნდა. „აქ იმდენი საქმეები მაქვს და ისე დიდი საქმეები, რომ ნებას არ მაძლევს ასე ადვილად მივატოვო ქუთაისი“ – სწერს დედას. რაც მთავარია, აღფრთოვანებით ვეგებება ახალი ეპოქის დაწყებას. ამის უპირველესი დასტურია გახეთ „სოციალ-დემოკრატი“ გამოქვეყნებული „დროშები საქარა!“

„გათყენდა, ცეცხლის მზე აენტო, აცურდა...“

დროშები საქარა!

თავისუფლება სულს ისე მოსწყურდა,

ვით დაჭრილი ირმების გუნდს – წყარო ანკარა...“

დროშები საქარა!

დიდება ხალხისთვის წამებულ რაინდებს,

ვინც თავი გასწირა, ვინც სისხლი დაღუარა.

მათ ხსოვნას ქვეყანა სანთლებად აინთებს...“

დროშები საქარა!¹

დასაწყისი განთიადისა. წინ დიდი გზაა. ამიტომაც იყრის მუხლს იმათ წინაშე, „ვინც კიდევ გეაბრძოლებს იმედით“.

პოეტის გაგებით, თებერვლის რევოლუციის ისტორიული მნიშვნელობა ცარიზმის დამხობაში გამოიხატება. ლექსში „ათრობდა ხალხთა მწუხარება“, რომელიც 1917 წლის 25 მარტს არის დაწერილი, არა მარტო წარსულის სურათებია გაცოცხლებული, არამედ მოხაზულია მომავლის კონტურებიც:

„ამხანაგებო! განახლების ზარმა დარეკა,

ტახტი დაეცა და იმედად ქაოსზე დგება:

თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება!²“

გალაქციონი გულწრფელია, ნაღდი და უშუალო. ეს ცნაურდება დედისადმი გაგზავნილ ბარათშიც: „ეხლა გამაგრდი, დედა! მთელი ქვეყანა გახარებულია თავისუფლებით. შენც უნდა

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 492.

² იქვე, ტ. II, გვ. 7.

³ იქვე, გვ. 8.

იყო მხიარულად¹.

სხვაგვარად არც შეუძლო. მსოფლმხედველობით, ცხოვრების წესით, მოვლი არსებით იგი მეამბოხე იყო. პირადი და სასოგადოებრივი მიღევრად გადაექანდა ერთმანეთს და მშვილდის მოხილვაც აუცხლებელი გახდა.

დავიწყეთ იმით, რომ თავმოქმედებულ იყო ემაწვილი ყოველ ნაბოჯზე გრძნობდა სიღარიბის და სოციალური უსამართლობის სუსხს. თავიდანვე სანატრელი აქონდა რიგიანი ბინა. გაცრეცილი ხალათით დადიოდა და სოგჯერ უგროშოდ დარჩენილს პაპიროსის ნამწვავების შეგროვებაც უხდებოდა. ვალები და დამამცირებელი თხოვნა... ისევე ვალები და კელაჟ თხოვნა.

უჭირდა დედას, უჭირდა ძმას, ხსნა არსაიდან ჩანდა.

მის ირგვლივ კი არცთუ ცოტანი ტკბებოდნენ ამა სოფლის სიამით. ისინი პირადი ღირსებით მუხლამდეც ვერ მიწვდებოდნენ გალაკტიონის და მაინც მაღლიდან დასცქეროდნენ.

რატომ ხდება ასე? – ეს კითხვა აწამებდა პოეტს.

საჭირო არ არის მაგალითების მოხმობა იმის საჩვენებლად, თუ რა მიძიმე პირობებში ცხოვრობდა გალაკტიონი. მაგრამ შეცდომა იქნებოდა, პოეტის უმაყოფილებისა და აბობოქრების მისეხად ოდენ პირადი ხეყდრი მიგვეჩინა.

გალაკტიონი ხალხის ჭეშმარიტი მესიტყვევა, მისი სიხარულით ხარობს, მისი ტანჯვით იტანჯება. მას არ შეუძლია გულგრილად უცქიროს სოციალურ ავბედითობას, არ შეუძლია ინდიფერენტული იყოს ეროვნული ჩაგვრისადმი.

შემთხვევითი არ ყოფილა, რომ 1905 წლის ამბები გალაკტიონმა გულთან ახლოს მიიტანა... მოთმინების ფიალა თანდათან იესება. ადრინდელ ინსტიტუტურ გაბრძოლებას გაცნობიერებულ-დასაბუთებული პროტესტი ენაცვლება. ამაში არცთუ მცირეა ოღია ოკუპაციას ოჯახის წელილი.

ყოველივე შემოთქმულიდან გამომდინარე, ლოგიკურია ხსენებული ლექსების დაწერა. გალაკტიონი მზად იყო ბარიკადებზეც დამდგრაიყო. არ ვიცით, რამდენად უუსტი მსროლელი იქნებოდა, მაგრამ როგორც ტრიბუნს, ალბათ, ბევრი ვერ გაუსწორებდა მხარს.

არალირიკული გადახვევა: ტაბიძეების ოჯახში იარაღისადმი საოცარი სიძულელი და შიში სუფევდა. არც სტეფანეს, არც ვასილს, არც აბესალომს და გალაკტიონს სანადირო თოფი რა არის, ისიც კი არ აქონიათ.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 492.

ეს შემთხვევითი როდია.

მახსოვს, 50-იანი წლების დამდეგს წემი უყვროსი ძმა ვასილი და მე სოფელში კომშების ხეივანს ებარაკდით. ერთგან ბელტს ბალთების ნამსხერვეები ამოაქვს. ორმო გაჯადრმავეთ და ნაგანი ამოვარდა. დოლის ხუთი ნახერეტი მიწით იყო გაჭედული. ორმოში კი ტყვიები ნაჯანგებულიყო. ნანდა, საჯანგებოდ დაეფლოთ სხვადასხვა ნივთი, მაგრამ, ნაგანის გარდა, თითქმის ყველაფერი მიწას შეეჭაბა.

საიდან განნდა? ეს კითხვა მთელი 'ხაფხუელი არ მასვენებდა. არდადეგების შემდეგ თბილისს დაბრუნებულმა ყრთხილად ნამოუკუნდე სიტყვა:

- იარაღს თუ ატარებდით?

გალაკტიონმა შეშფოთებით შემომხედა.

- იარაღს ერიდუ, იარაღს ერიდუ! - იმგვარად მითხრა, რომ ხაჭბრის გაგრძელებას აზრი არ აქონდა.

დავიტირე 'სუსტად ის ნოტი, რომელსაც ყოველთვის ვგრძნობდი მოკლე და შეფარებითი დამომღვრისას:

- ღვინო საშინელებაა, ღვინოს უნდა ერიდო!

და მართლაც, არაერთგზის და არაორგზის ვხლებივარ ბაზარსა თუ ლუდხანაში, სასადილოსა თუ რესტორანში; 'ხოგჯერ ფხიზელს, 'ხოგჯერ შეჭიკტიკებულს, 'ხოგჯერ გაღეწილსაც. მაგრამ არ მახსოვს, თუნდაც ჭიქა ღვინო 'შემოეთავა'სებინოს.

- ჩვენს ნოდარს ღვინოთი მოართვით!

რა იყო ეს?

ზრუნვა ჩემდამი?..

მეაბჯრის ფხიზლად ყოფნის სურვილი?..

აღკოვლისადმი შინაგანი 'ზიზღი?..

სიმთვრალის საშინელების ფილოსოფიური გააზრება?..

იქნებ ყველა ერთდროულად...?

როგორც მემამათიანე იტყოდა „პირველსავე სიტყვას მოვიდეთ“. ვერაინ უარყოფს, რომ 26 წლის გალაკტიონი რევოლუციას უმღერის. სხვა საკითხია, დარჩა თუ არა ბოლომდე ამ პოზიციაზე. თებერვლის შემდეგ მოვლენები უსწრაფესად განვითარდა.

რუსეთი აფუხსუესებულ სკას დაემსგავსა. დარღვეულმა სამოქალაქო ცხოვრებამ, ეკონომიკის დაცემამ, გაურკვევლობამ და მოულოდნელობებმა 'ხოგი ევროპაში გატყორცნა, 'ხოგი 'შინ შეეკეტა. 'ხოგას პროვინციაში მყოფი 'შორეული ნათესავი გაახსენა.

თბილისი და ქუთაისი გაივსო მოსკოვიდან და პეტერბურგიდან გამოხიზნული ქართველებით. ჭესმარიტად დიდი იყო მყუდრო საჯანისაკენ ღტოლვა და ამ დროს გალაკტიონი საპირისპიროდ

იქცევა — რუსეთისაკენ მიისწრაფვის. იგი ხომ წინა წელსაც იყო მოსკოვის ჯვარს ეცვა მაშინ და შეუძლებელია ასე იოლად დავიწყებოდა იმდროინდელი ტანჯვა და მაინც, გული ნრდილოეთისაკენ მიიწევს. ამიტომაც იწინავენ სოგაეროები მხრებს და ირიბი ღიმილით ამტკიცებენ: — გალაკტიონი ახირებულა...

ეერ მიმხვდარა ამის მთქმელი, საკუთარ ნატუქში ჩაკეტილი ობივატელი, რომ უსარმაზარ ხომალდს თვალუწვდენელი ოკეანე სჭირდება, რომ გალაკტიონს რუსეთში ეგსოტიკა არ იზიდავს, არამედ ცხოვრების არსში წვლამის, ყოფნა-არყოფნის პრობლემების გარკვევის, სინამდვილის მთელი არსებით შეცნობის სურვილი. ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს სინთეტიკურს ხედვის უარყოფას.

რევოლუცია სინამდვილის ზღერული, აღტერნატული გამოყლების ერთ-ერთი ფორმაა, სიცოცხლის მარადისობისა და ქმნადობის დადასტურებაა, ამიტომაც ლოგიკურია მისდამი ინეტრესი. გალაკტიონის მუსაც ხომ ამ მარადიულ საკითხებს დასტრიალებს.

გალაკტიონი ფიქრობს, რომ რევოლუციამ შეიძლება განახლება მოიტანოს, მის სამშობლოს შუქი მოაფინოს, ცხოვრება და ხელოვნება ააყვავოს. და აი, 1917 წლის აპრილში პოეტი კვლავ მიემგზავრება მოსკოვს. როგორ მოაგვარა ეს საქმე? შეიძლება რაღაც გროშები ლიტერატურული საღამოებიდან შემოუყვიდა. ორიოდ მანეთი მახლობლებმა შეუგროვეს, თავადაც ისესხა... გამორიცხელი არ არის, ოლიას ოჯახსაც გამოეჩინოს გარკვეული ყურადღება.

ჩვენს ხელთაა გალაკტიონის უცნობი წერილი, დათარიღებული 1917 წლის 30 აპრილით. იგი ელიზავეტოპოლიდან არის გამოგზავნილი. „ძვირფასო დედა! მე დიდი ხანია ქუთაისიდან გამოვემგზავრე, მაგრამ გზაში ცოტა ავად გავხდი და შეუძლებელი იყო მატარებელით მგზავრობა. დღეს მესამე დღეა ელიზავეტოპოლში ვარ. ამაღამ წავალ უსათუოდ. თურმე დიდი ამბებია მოსკოვში. ძალიან მიხარია, რომ იქ მიყდივარ. მაღე შიტყობთ, თუ როგორ მეხიციოთ გავიგრიადებ მთელ დედამიწასე... სულ დედას ეუტირებ მტრებს. სახუმარო კაცი არ ვარ მე.

დედა ჩემო, ჩემზე ბევრს ნუ იღარდებ.

აბესალომ! როგორც კი ჩაველ შეგატყობინებ იმას, რაც მითხარი:

იყავით კარგათ. მშვიდობით.

მარადის თქვენი გალაკტიონი“.

სადგურზე ოღია დახვდა და გალაკტიონი უზომოდ ბედნიერია. საუბრობენ თვალებით, ეესტითაც, მიმიკითაც...

პატარა მყუდრო ბინა და ოჯახური სითბო.

მეორე დღეს გალაკტიონმა ქუნას მისცა თაყი. მის თვალწინ თამაშდება დიდი მისტერიის ბოლო მოქმედებანი. პოეტი ბევრი რამის მხილველი და განმცდელია. ათვალეიერებს ნაცნობ ადგილებს და ვერ ცნობს:

„სართულები ყეფდენ
როგორც ძაღლები.
სახლები ინვრეოდენ.
მათ ნაცვლად დაღვა
იდუმალ შიშად:
ღრე.
ფლატე.
ქეიშა.
პკავს ტვერის ქუნის
უსახეობა
ნვრეულ ხეობას –
სადაც არაა
ბილიკი არსად...“¹

მოსკოვი უსუეულო ცხოვრებით ცხოვრობს. მაღალი სამრეკლოდან ტყვიამფრქვევი კაკანებს. ქუნა საესეა უპატრონო მკედრებით. მახორკა ოქროდ ფასობს. დიდ თეატრში ოპერა მიდის. ცირკში ქურდები მიტინგს მართავენ...

ხილულ-განცდილი ღრმად იბეჭდება პოეტის გონებაში და მერე გასაოცარ მხატვრულ სახეებში ირეკლება. სწორედ მაშინდელმა შთაბეჭდილებებმა მისცა ბიპგი ბრწყინვალე ტროპების აღმოცენებას: „სიბნელეში კი, თეთრად ელავენ ფანტასტიკური კრემლის კბილები“, „რუსეთი იმ რამეს ეგლო როგორც ხის კუნძი, ჯირკი, ტყეში – რომელსაც სცემენ ნაჯახს“, „მოსკოვი გუგუნებდა როგორც მუხა – და პირიდან აფრქვედა ტყვიებს როგორც რკიებს“.

პოეტი მთლიანად იძირება მოსკოვეურ ყოფაში. ზოგჯერ შაშხანით ხელში დგას სადარაჯოზე. ხან რიგს იცავს მაღაზიასთან, სადაც 50 გრამ პურს არიგებენ. გვიანობამდე რჩება თამბაქოს ბოლით გატენილ პატარა ოთახში და უსმენს რეეოლუციონერებს.

ერთხელ უსუეულო ამბის მოწმე გახდა. პუშკინის ძეგლთან

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. VIII, გვ. 99.

ფრონტიდან გამოქცეულ ჯარისკაცებს მიტინგი გაემართათ. ორაგორები უბრალო ხალხური ენით ლაპარაკობდნენ. და აი, ძეგლის საფეხურზე აღის ინტელიგენტი, ოქროს სათვალეებიანი წარმოსადეგი მამაკაცი. პეტროგრადიდან იყო ჩამოსული, მჭკრემქვევლი ჩანდა. დაგლეჯილ ფთარაჯებში გამოწყობილ, წვერგაუპარსავ ჯარისკაცებს რატომღაც არ მოეწონათ იგი. ძეგლის საფეხურიდან ჩამოაგდეს და გაგლეჯას უპირებდნენ. მაგრამ სად იყო და სად არა ჩოხიანი იმერული განხდა და თითქმის სიცოცხლის ფასად იხსნა 'უდანაშაულო' კაცი.

ეს ამბავი შეფარული იუმორით აქვს აღწერილი გალაკტიონს ესკის-ჩანახატში „პუშკინის ძეგლთან“.

და რამდენი მსგავსი თუ უფრო მძაფრი შემთხვევის მოწმე იყო.

გადავიკითხით გლაკტიონის კიდევ ერთი 'უცნობი წერილი'. მისი პირველი ნაწილი II ივლისს არის დაწერილი, მეორე კი 28 ივლისს.

„ძვირფასო დედა და აბესალომ!“

თქვენი გამოუზავნილი წერილი მივიღე. დეიდის სიკვდილი ისე მეწყინა, რომ ვერ წარმოიდგენთ. აქ მე ახლა სრულიად მარტო ვარ და ყველაფერი ცუდი ამბავი ჩემზე განსაკუთრებულ მწარე შთაბეჭდილებას ახდენს. ეხლავე მეორე წერილს დაგწერ და როგორც კი მიიღებთ, იმ დღესვე ჩადევით კონვერტში და გაუგზავნეთ.

მე ძლიერ კარგად ვარ და მეტად გახარებული იმით, რომ თქვენც არაგიშავთ-რა. ცხოვრებაში თავი და თავია, რომ ეჭვი არ უნდა შეიტანო შენს ბედნიერებაში და იმედში. ქვეყანაზე დაუსრულებელი არაფერია და ჩვენს ყოველგვარ გაჭირებას ბოლო მოეღება. დადგება დრო და ყველა ვიგრძნობთ თავისუფალი, ბედნიერი და მშვენიერი სიცოცხლის სილამაზეს. ვიგრძნობთ, რომ თუ ვისიმეს ეკუთვნოდა ბედნიერება, მათ შორის ჩვენც. პირადათ მე ერთი წამითაც არ მეპარება ეჭვი უკეთეს მომავალში, მხოლოდ საჭიროა მუდმივი ბრძოლა მდგომარეობასთან. 'უამისოდ არაფერო არ იქნება.

ჯერჯერობით განუშვებელი ვარ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ნოემბრამდე ვერავითარ მონაწილეობას ვერ მივიღებ. ეხლა მთელი ჩემი დღეები და ღამეები მიდის მეორე წიგნისთვის მზადებაში. ნაწერებს ვასწორებ და წიგნს შინაარსის მხრით მიუხედავად იმისა, რომ შიგ ცოტა ღექსები იქნება, ვერაინ წუნს ვერ დაუღებს. იანვრამდე, სიცოცხლეთ რომ დამიჯდეს, წიგნი დაბეჭდილი იქნება უსათუოდ. მაგრამ ჯერ-ჯერობით ეს

საიდუმლოდ იყოს. უკეთესია, როდესაც წიგნი მოულოდნელად გამოვა. ზოგიერთ შემთხვევაში მათი თაყვანისმცემნი დაეცემა. მაგრამ ეს არაფერია. მტრები ვერაფერს დამაკლებენ.

ერთი სიტყვით, არ ვიცი რა მოხდება, მაგრამ ეს კი ვიცი, რომ ჩემი მეორე წიგნით ყველაფერი გადაწყდება. მე ასეთ წიგნებს ბევრს ვეღარ დავწერ და ვაი თუ... ვერ დააფასონ. თუ ვერ დააფასეს, არც მაგასე დაწყდება ძალიან გული. მე ჩემს ვალს მოვიხდი ხელისუფლების წინაშე... ეს კი თავი და თავია.

28 ივნისი. წერილის მოწერა დამიგვიანდა, მაგრამ ჩემი ბრალი არ არის. ასეთი იყო მდგომარეობა. მოსკოვი ეხლა დამწყობებულია, მაგრამ ასე არ იყო რამდენიმე ხნის წინად. მოსკოვი აღელვების ცეცხლში იყო გახვეული. როდესაც ქუჩაზე მივდიოდი, მეგონა, რომ აღელვებულ სღვაში მივდიოდი. მრავალ-ათასი მუშებისაგან შემდგარი დემონსტრაციები, მიტინგები, კრებები, და ყოველ წამს რაიმე ახლის მოლოდინი. პუშკინის ძეგლთან ყოველდღე მიტინგები იყო, ისე როგორც სკობელევის ძეგლთან, გოგოლის ძეგლთან, კრემლში; მანიფესტანტების ურიცხვი გროვა ყოველდღე მიუშურებოდა ტვერის ქუჩაზე, თეატრალურ მოედანზე, მინინისა და პოჟარასკის ძეგლთან მრავალი საუკეთესო ორატორები გამოდიოდნენ. მე თვითონ ვაგვიანდით მომწმე იმ დიდებული ოქაცეებისა, რომელსაც უმართავდნენ კერენსკის, კაკი წერეთელს, მაქსიმ გორკის, ნ. მოროზოვის (შლისელბ.) და სხვ. მე თვითონ მრავალჯერ ვილაპარაკე მრავალი ხალხის წინ პუშკინის ძეგლთან და სიაბაყით უნდა ვთქვა, ჩემი სიტყვები ძლიერ შთაბეჭდილებას ახდენდნენ. რუსები საზოგადოდ ცივად ლაპარაკობენ, ისე თითქოს სემინიკას დეგავენ. მე კი შევიტანე ტემპერამენტი. მე ყოველთვის ბედნიერ მოგონებად დამრჩება სიტყვა პუშკინის ძეგლთან. როდესაც გაიგეს, რომ საქართველოს მგოსანი ვიყავი, სიტყვის გათავების შემდეგ ბევრი მომეხვია და სიმპატიური თვალთ მიყურებდნენ. ეს ჩემთვის უდიდესი ბედნიერება იყო.

ეხლა მოსკოვი დამწყობებულია, რაღაც საშინელი ბედისწერის მოლოდინში. ენახოთ, რითი გათავდება ყველაფერი ეს.

ჩემი წიგნი უსათუოდ გამოვა – მე ამაში ეჭვი არ შემდის.

გარდა ამისა, ძალიან ბევრი მასალები მაქვს შეკრებილი დიდი ისტორიული რომანისათვის (ეს მასალები ბევრი სპეკულიაციებისათვისაც უცნობია და საინტერესო).

გარდა ამისა, მაქვს მასალები მრავალი საინტერესო წერილებისათვის და ისტ. გამოკვლევებისათვის. მოსკოვის მუზეუმში მე ვიპოვე ბევრი მასალები საქართველოს წარსულის

გასაშუქებლად.

გარდა ამის, მზად მაქვს ბევრი წერილები ხელოვნებაზე (ქანდაკებაზე, პოეზიაზე, წარსულის გრძნობაზე და სხვ.).

მე ჩაფლული ვარ ბევრ საინტერესო წიგნებში, ისეთ წიგნებში, რომლებიც ჯერ არავის დასისმრებია რამედ გამოეყენებია.

ყველაფერი ეს ჯერ არავის გადასცემთ. მე არ მინდა, იცოდეს ვინმე ჩემი მიზნები.

ამნაირად, ყველა ამის მოსაწესრიგებლად დრო არის საჭირო და მე საშუალება არ მექნება ჩამოსვლისა გაისის ივანობის-თვემდე... მაშინ კი უსათუოდ ჩამოვალ, ენკენისთვიდან შევუდგები ფრანგულის, გერმანულის და ინგლისურის შესწავლას უნივერსიტეტში. ამასთანავე კიდევ სხვებისაც. მაგრამ ყველაფერი ეს დამოკიდებულია ღუქების მეორე წიგნზე, რანაირად მიიღებენ მას, როგორი გასაგალი ექნება და სხვ... მომწერეთ, თუ რა აზრის ხართ ამის შესახებ თქვენ.

ჩემს სახელზე სამკითხველოს გახსნის შესახებ გაეიგე თქვენი წერილებიდან და გაზეთებიდანაც (მე მომდის ოთხი ქართული გაზეთი: სოციალ-დემოკრატი, ერთობა, აღიონი და ჩუენი ქვეყანა). რა თქმა უნდა, ძალიან *попышаны* *таким* *учетом* და სხვა... იცოდეთ, არ შემარცხვინოთ, სამკითხველო არ დახუროთ უსახსრობის გამო (მეორეჯერ და მესამეჯერ კი აღარ დაარქმევენ ჩემს სახელს). საინტერესოა, რა თქვა დედაჩემმა, როდესაც ეს ამბავი გაიგო, ან გაუხარდა თუ არა?

სხვა ჩემზე რა უნდა მოგწეროთ? ეს არის ყველაფერი!

მომწერეთ სად არის ტიტე ან რას აკეთებს. თუ სადმე ნახოთ, გადაეცით, რომ მოუთმენლად ევლი.

მომწერეთ სხვა ახალი ამბები.

მაგრამ ყველაზე უწინ თქვენი ამბები მომწერეთ. წერილს როცა დასწერთ თქვენი ამბავიც უნდა მოიწეროთ – დაწვრილებით. ამას განა ლაპარაკი უნდა?

სამკითხველოს ჩემს ჩამოსვლამდე უფრთხილდით. ძალიან კარგია, რომ სოფელში სხვა დაწესებულებებიც გახსნილა.

მაშ ასე, ყოჩაღად! მშვიდობით!

მარადის თქვენი გალაკტიონი“.

ეს ბარათი უკიდურესად დატვირთულია ინფორმაციით და მრავალი დასკენისაკენ გვიბიძგებს, უპირველეს ყოვლისა, ადრესატის პოლიტიკურ მისწრაფებებზე.

გალაკტიონი პატივისცემით იხსენებს თებერვლის რევოლუციის ლიდერებს.

ისიც ცხადია, რომ მიტინგზე გამოსული პოეტი მიმდინარე

საკითხებზე ისაუბრებდა და რეკოლუციას დაუტყერდა მხარს.

ყურადღებას იპყრობს შემდეგი წინადადებაც: „ეხლა მოსკოვი დამშვიდებულია, რაღაც საშინელი ბედისწერის მოლოდინში“. ოქტომბრის რეკოლუციის სიმპტომები იგრძნობა და არასასურველი მომავალი მგოსნის შესწოვებას იწვევს.

ირაკვევა, რომ გალაკტიონი უსომოდ ბევრს შრომობს. მისი ინტერესების სფერო მრავალმხრივია. ცდილობს საფუძვლიანად შეისწავლოს ენები, მაგრამ ამისათვის დრო არ რჩება. დღე და ღამ მუხუჩებზეა და ბიბლიოთეკებშია. უხვი მასალა შეაგროვა ორიგინალური წერილებისა და გამოკვლევებისათვის.

რომანი, რომლის დაწერასაც აპირებდა, სხვაგანაც იხსენიება. სამწუხაროდ. მსგავსს ვერაფერს წავაწყდით ვერც არქივსა და ვერც პუბლიკაციებში. ჩანს, იგი არ გასრულებულა.

თავიდათავი ის არის, რომ მეორე წიგნი თითქმის გამართა. გალაკტიონი მასზე დიდ იმედს ამყარებს და სამართლიანადაც. დაეკვირდეთ შემდეგ წინადადებას: ამ წიგნით „მე ჩემს ვალს მოვიხდი ხელოვნების წინაშე“. არა ქვეყნის, არა ხალხის, არა ეპოქის, არამედ ხელოვნების წინაშე. შემთხვევითია ასეთი აქცენტირება? არა ვუგონია. „არტისტული ყვავილებით“ ქართულ სიმბოლიზმს გვირგვინი უნდა დაედგას. ეს ყველაზე უკეთ უწყის გალაკტიონმა.

მიუყვით ცხოვრების ტალღებს.

გალაკტიონი ერთხანს სპეციალურ კომისიაში მუშაობს, რომლის მიზანია ქალაქის მოსახლეობის აღწერა. შემდეგ იუსტიციის კომისარიატში იწყებს სამსახურს.

რაც მთავარია, სარეჯისორთ კურსებზე ჩაირიცხა. გულმოდგინედაც მეცადინეობს. მართალია, აქ იკითხება დისციპლინები რეჯისურიდან დაწყებული გრიმის თეორიით და პრაქტიკით დამთავრებული, მაგრამ პროგრამები საკმაოდ შეკვეცილია. ერთსემესტრიანი კურსები არსებითად თეატრალური ხელოვნების მხოლოდ საფუძვლების ცოდნას აწვდის მსმენელებს.

გალაკტიონი კმაყოფილია. ბოლოს და ბოლოს რამდენადმე მაინც ისრულებს წადილს.

ხანდაზმული მგოსანი ტკბილად იგონებდა ამ სასწავლებლის ამბებს და თვალისწინივით უფრთხილდებოდა კურსების დამთავრების მოწმობას.

რა თქმა უნდა, თავიდათავი პოეზიაა. რეკოლუციამ სხვა ფერი მისცა მწერალთა ყოფას და სხვაგვარად აანაკადა ლიტერატურული ცხოვრება. ბობოქრობენ ფუტურისტები. ბევრს პირზე აკერია ა. კრუჩინონიხის სახელი. „ვიდაცამ მასში იპოვა

რუსული ახალი პოეზიის ღენინი“. გალაკტიონი არა მხოლოდ გაცემულია, არამედ შეშფოთებულიც ამგვარი პარალელით. იგი არ უარყოფს ა. კრუსინიხის პოეტურ ნოვაციებს. ჩანს მის ბგერით და გრაფიკულ ზაუმებს ანგარიშს ეწევს, მაგრამ დიდ პოეტად მაინც არ თვლის. „კრუსინიხი ერთი იმითგანია, რომელნიც ბუხებივით ირევიან სხვადასხვა „ფანტასტიკურ კაბანოკებში“.

ეს მეტყველებს პოეზიის ნამდვილი ღირებულების შეცნობის ნიჭზე. ლიტერატურის არსისა და მნიშვნელობის სწორ გაგებაზე. ვ. მაიაკოვსკიც საკმაოდ სახელიანი ამ დროს. გალაკტიონი მისი პოეზიის საერთო შეფასებას იძლევა, თუმცა მხედველობაში უპირატესად მაინც ადრინდელი მაიაკოვსკი აყავს. „მე ჯერ კიდევ პირადად არ ვიცნობ მას. ვეცდები ვიყო ობიექტური. იგი ფუნტურისტია“. და შემდეგ ასეთ მოსასრებას ავითარებს: იგი სრულად არაა ახალი რაღაც. არც თანამედროვე ამ სიტყვის თანამედროვე გაგებით. როდესაც იგი იერიშით მიდის პუშკინისათვის თუ პირველობის დაყნის წასართმევად არა, პუშკინთან გათანაბრების მიზნით მაინც – ეს მეტისმეტად სასაცილოა. თვითონ მაიაკოვსკის გამოდის პუშკინიდან ისე, როგორც ყველა პოეტები რუსეთისა“.

ეს კიდევ ერთი დადასტურებაა კლასიკოსებისადმი გალაკტიონის ერთგულებისა და, საერთოდ, ლიტერატურული პროცესების მართებულად გაგებისა.

გალაკტიონი ყველაფრით ინტერესდება. იშვიათ შემთხვევებსა თუ ყოფით დეტალებშიაც ეძებს პასუხებს საჭირობოროტო კითხვებზე. ყოველმხრივ ცდილობს ღრმად ჩასწვდეს მოვლენებს და მასშტაბური დასკვნები გააკეთოს. ამ პერიოდის მისი ცხოვრება ხასიათდება ძიებებით და ისევ ძიებებით. საგანგებოდ უნდა შეგინერდეთ ერთ ამბავზე. გალაკტიონს არაერთხელ გაუხსენებია, რომ მოსკოვში იგი შეხვდა ი. სტალინს. ეს ფაქტი ძალზე ლაკონიურად ფიქსირებულიც აქვს ერთ მოგვიანო ჩანაწერში. პოეტის არქივში ვერ მივაკვლიეთ სტალინთან საუბრის თუნდაც მოკლე შინაარსს. ამიტომაც დავესესხები 1954 წელს ჩვენს შორის გამართული ერთი დიალოგის სუსტ ჩანაწერს:

„– ძალზე კარგად მამიღო სტალინმა. საქართველოს ამბებით ინტერესდებოდა, საერთო ნაცნობებიც მოიკითხა. მთელი საათი ვისაუბრეთ.

– ჰქონდა ამდენი დრო? – ვეჭვობ მე.

– საუბარი ხელს არ უშლიდა სხვა საქმეც ეკეთებინა. შემოდიოდნენ და გადიოდნენ ფარაჯიანი ჯარისკაცები...

- რით დამთავრდა თქვენი შეხვედრა?
- შემომთავაზა სასწრაფოდ შუა აზიაში გავმგზავრებულყოფი და სათავეში ჩაყვდგომოდი ბასმანების წინააღმდეგ მებრძოლ დიდ რაზმს.

- მერე?

- მეორე დღეს ავად გაგხდი. ცუდად ვიყავი ჩაცმული... ისე, კაცმა არ იცის, იქ რომ წავსულიყოვი, ეყოლებოდა თუ არა საქართველოს სახალხო პოეტი“.

კარგად მახსოვს, როცა ამას ამბობდა თავს ოცნავ მაღლა წამოსწევდა. შუბლი ეღარებოდა. ძნელი არ იყო შეგვემჩნიათ, რომ სერიოზულად უძებნიდა გამართლებას, თუ რატომ არ წავიდა შუა აზიაში.

ეს ფაქტი დოკუმენტურად რომ არ დადასტურდეს, მაინც მნიშვნელოვნად მიგკანია. მაშინ იგი პიროვნებაზე ტოტალური სახელმწიფოსა და ერთმმართველი პარტიის ზეწოლის არასახარბიელო კონიუნქტურის არგუმენტად გამოდგება.

მივეყვით პოეტის ოდისეას.

ნევისპირა ქალაქიდან უჩვეულო ამბები მოდის. გალაკტიონიც ემშვიდობება მეუღლესა და პეტროგორადისკენ მიჰქრის. რატომ? არავითარი გადაუდებელი პირადი საქმე, არავითარი მატერიალური დაინტერესება. პეტერბურგში სამუში მძვინვარებს და ისე ადვილად შეიძლება აორთქლდეს კაცი, როგორც უდაბნოში წვეთი. გალაკტიონი კი მაინც არ დრკება. ამჯერადაც თავს იხენს ყველაფრის ხილვის და გათავისების დაუოკებელი სურვილი.

მინებჩაღეწილი ვაგონი... მგზავრები იატაკზე, კიბეებზე, სახურავზე. ხრილი, ხველება, სოგჯერ სიმღერა, უფრო ხშირად წყევლა. გალაკტიონს თვალში ეხსირება ნაყვაჟილარი ცალთვალა ჯარისკაცი. მას მკერდთან ფარაჯა უწითლდება - სისხლი, სისხლი! - ყვირის პოეტი. დაჭრილი კგონია. გადაუხსნა ფარაჯა და გადმოვარდა მაჯაში გადაჭრილი ქალის ხელი თითებზე ოქროს ბეჭდებით, ბრილიანტებით. ღმუილში გადასული რისხვა, მიახიკვდილეს და გადაისროლეს გაქანებული მატარებლიდან.

ყათერაკებით იყო სავსე მოგზაურობა. შებინდებისას გამომინდა პეტროგორადი „ასეთი კარგი და უდაბური“. პოეტი ხედავს ქარვათა მორევში როგორ დაეშვა ფარდები და როგორ კანკალებს საღამო შიშით და რიდებით.

ორმოცი წლის შემდეგ გალაკტიონი იგონებდა: „ემაწვილობისას ბევრს ეოცნებობდი ამ ზღაპრულ ქალაქში მოხვედრაზე. უნახავადაც ისე შევიყვარე იგი, რომ თვალდახუჭულს

შემდეგლო ნევის პროსპექტზე გაგლა (სხვათა შორის, გალაკტიონი აღტაცებული იყო ა. ბელის „პეტერბურგით“. დიდ ნაწყვეტებს სხაპასხუპით წარმოსთქვამდა და აეტორის ხატვის მანერაზე ამახვილებდა ყურადრებას). მაგრამ პეტროგრადში ჩასულს არც კი გამიხედავს ისაკის ტაძრისა თუ ყონტანისაკენ, სმოლნს მივაშურე.

პეტრეს ქალაქი საესეა შეიარაღებული მეზღეაურებითა და მუშებით. ბევრი მათგან პულკოვოსთან ბრძოლის მონაწილეა. ყვებიან, ზოგჯერ უშმაწურადაც კი, კერნესკისა და კოლნაკის განადგურების ამბებს. გალაკტიონი მუშათა და სტუდენტთა წრეში ტრიალებს. სურს უფრო მეტად ჩასწვდეს ახალი ყოფის სპეციფიკას.

პეტროგრადში იყოს და ცარსკოე სელო არ მოინახულოს? ყველაფერს რომ თაყის დაეანებოთ, ის ხომ პუშკინის სიყმაწვილითაა განათებული. იქ ცხოვრობდნენ ჟუკოვსკი, კარამზინი, ვიაზემსკი, დელეიგი, კიუხელბეკერი და სხვ. ამჯერად ლიტერატურული ინტერესი ყველაფერს ფარავს და გალაკტიონი ზღაპრული ქალაქისაკენ მიჰქრის... ყოფილი ლიცეუმის შენობასწინ დიდხანს დგას. მერე პატარა არხზე გადებული ხიდის მოაჯირზე ჩამოჯდება და წარმოსახვას აფიქსირებს, სწორედ ასე დაიწერა „ოფორტი“.

*„ელვარე თოვლში მიჰქრის მარხილი,
რომ მოიხეიოს თეთრი ავდარი.*

*ამ სიერცეებში მყავს დამარხული
ზამთარი ცივი და ნაზავთარი.*

*მისი ელამ მზის თვალის ხილება
ეშორება პაერს არეულს,*

*მხოლოდ ტყემლების აყევეილება
ხეებს რიდეებს ფენს სიზმარეულს.*

*ფერუმარულის სახით ცხედარი –
მარმარილო დგას, როგორც მუმიია,*

*გაყინულია, თითქო, მხედარი
და იდუმალ სწუხს: რა სინუმეა!*

*რა სინუმეა! როგორ აჩნია
გზებს ნაკვალევი არ საამსოფლო,*

*რომ სხეა სამშობლო არ გამაჩნია...
რომ ეს თოვლია ჩემი სამშობლო“.*

მოდით, გავითვალისწინოთ ერთი ცნობილი მეცნიერის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 35.

შეგონება და მგონისის პორტრეტის ძერწვისას მხოლოდ ბიოგრაფიული დეტალებით ნუ დაგვიმყოფიდლებით, „მისი ლექსებითაც გამოხედეთ ფაქტებსა და მოვლენებს“.

მაშინ პირველი დასკვნა ასეთი იქნება: გარესამყაროს მოხილვის სურვილი გადაუფარავს შიდასამყაროს კვლევის პროცესს. „ოფორტს“ არაფერი აქვს საერთო რევოლუციურ თემატიკასთან და, საერთოდ, იმდროინდელ ამბებთან. ეს ლექსი კიდევ ერთი დადასტურება გალაკტიონის გლობალური ხედვისა, პოეტურ კოდთა ოსტატურად მოწოდებისა და უმძლავრესი შთაბეჭდილებების შექმნისა. „ოფორტი“ იმ ნაწარმოებებს არ მიაგავს, რომლებშიაც იდეის პირდაპირი, ხაზგასმით წარმონეხა შეინიშნება. ალბათ, ნებისმიერ აღდგომიან მკითხველს შეუძლია წარმოსახვით შეავსოს და გააღმავოს სურათი, თავისებურად გაშიფროს სოციურთი სახე. „ოფორტი“ მე ვხედავ ჩრდილოეთის პეიზაჟს და იმპერატორის სასახლის ბრწყინვალეობას. ვგრძნობ ყველაფრის წარჩვეულობით გამოწვეულ ტკივილს და მამულის უსაზღვრო სიუყარულს.

ერთი კვირის შემდეგ მოსკოვს ბრუნდება. ცდილობს, არ დააკლდეს მნიშვნელოვან შეკრებებს. მოწმე გახდა გრაფი მირზახის მკვლევლობისა. ესერების დაპატიმრებასაც შეესწრო.

ცხოვრება ჯერ კიდევ ვერ ნადგა კალაპოტში. გადაიღალა, უჭირს. აქ დავეხსენებთ ერთ უცნობ წერილს. იგი დათარიღებულია 1918 წლის 14(1) იანვრით. „ძვირფასო დედა! პირველად ვისურვებ შენს ბედნიერ და დღეგრძელ სიცოცხლეს. გარდა ამისა, იმედია, ჩემს ამბავს იკითხავთ. ვარ ძლიერ კარგად, ერთად ერთი, რაც მაწუხებს, ეს თქვენი ამბავის უცოდინარობაა. პირდაპირ საოცარ და საშინელ დროში ვართ, მაგრამ ვერასდროს ვერ წარმოვიდგენდი, რომ ყველაფერი ასე აირეკოდა; უბრალო წერილის გამოგზავნაც კი მოუხერხებელი გახდა, თორემ სხვას ვინ დაეძებს. ძვირფასო დედა, მხოლოდ თქვენი ამბავი მაწუხებს: სად ხართ, როგორ ხართ, ვინ იცის, რა გაჭირვებაში ხართ? ყოველდღე ვათვალიერებ გახეთქებს. საქართველოდან აქ არავითარი ცნობები არ მოდის, და რაც მოდის, რაღაც არ არის დასაჯერებელი.

წერენ ოსმალეთის გამარჯვებაზე... და ვწუხვარ... ვაი, თუ ჩემს მშობლიურ ბუდესაც მიუახლოვდნენ-მეთქი.

არაფერი არ გამიკვირდება, ისეთი საშინელი დროა. რამდენი ხანია გადაწყვეტილი მაქვს აქედან წამოსვლა, მაგრამ დღემდე ეს მოუხერხებელი იყო. დღესაც გზაში ათასი გაჭირვება უნდა ნახო და, ისიც ვინ იცის, მიაღწევ თუ არა სამშობლომდე...

მაგრამ რაც უნდა მოხდეს, მე გადაწყვეტილი მაქვს შემოდგომამდე მოვახერხო წამოსვლა.

აქ სამსახურში ვარ (Комиссариат Юстиции). ჯამაგირს ვიღებ იმდენს, რომ საცხოვრებლად მყოფნის. გასაოცარი სიძვირეა დღეს აქ... რამდენი უბედურება მე აქ გადაუტანე, ვინ დათულის, მაგრამ თქვენც არანაკლებ მდგომარეობაში ხართ, ალბათ. როდესაც ჩამოველ – (თუ სახლი ისე დამხვდა, როგორც დავტოვე) ყველაფერს დაწვრილებით გაიამბობთ... სანკალო დედა! წარმოდგენილი მაქვს, რანაირად იქნები ეხლა შენ...

რას შერება აბესალომი?

ხომ კარგად არის?

კვითხულობ მხოლოდ, თორემ ვინ მომცემს ეხლა პასუხს.

მალე ყველაფერი უკეთესად იქნება, დედა. შენ არ შეშინდე, ყოჩაღად უნდა იყო.

მოსკოვში ჩემს გარდა ათასამდე ქართველია. სულ ყველა ისე გამდიდრდა, როგორც კრეზი. აბა? (კრეზი აბესალომს კითხე, რა არის).

დადიან მოსკოვში ეს ქართველები და ყველა ქართველებს თაყი მოგეჭრეს, ისე იქცევიან.

ხომ იცი მდიდარი ხალხის ხასიათი, ყველა ყუჩებზე კიდიათ. ვაჭრობენ ამ (სპირტით) და სხვა საქმე არაფერი აქვთ.

რას დავეუბნებ მათ...

მე ჩემი საქმე მაწუხებს. როგორმე რომ შემეხლოს წამოსვლა... რა დიდი სიამოვნებით დავეტოვებდი აქ ყველაფერს დღესვე. დღესვე ნაგუდებოდი მატარებელში.

მადლიანი კაცი გამოჩნდა და ეს წერილი მოაქვს... პირობას არ მაძლევს, რომ უსათუოდ ჩაეიტანო...

მე მგონია, მოახერხებს...

დედა, როგორც კი ეს წერილი მიიღო, ძალიან გთხოვ, იმ დრესვე ტელეგრამით მაცნობო შენი, აბესალომის და ჩვენების ამბავი. შენი და აბესალომის ამბავი მაცნობე როგორმე უსათუოდ. ტელეგრამას უსათუოდ მიიღებენ, მოადწვევს, თუშცა დაგვიანებით. დაავკვიანდება გზაში, მაგრამ არა უშავს რა.

ასე, ძვირფასო დედა...

ველი ცნობებს...

როგორმე ამ საშინელ და უბედურ დროს თუ უხიფათოდ გადაეურნით, შემდეგ არაგვიშავს რა... ღმერთი მოწყალეა. მე დიდი იმედი მაქვს მომავლის. ღვთისა და თქვენის დახმარებით მე არ დაწყიდულები.

ტკვიანად, გონიერად მოიქეცით ყველგან, დედა.

გადაივლის ეს ქარიშხალი, ცხოვრება დაწყნარდება და მაშინ ნახვ, რა ბედნიერები ვიქნებით...

ნახვამდის, დედა ჩემო! უსათუოდ ასე მოიქეცი: ტელეგრაფი გამომიგზავნე. ტელეგრაფის მე უსათუოდ მივიღებ... შემომითვალე შენი და აბესალომის ამბავი.

აბესალომს სალდათობა ხომ არ შეხვდა? შემატყობინეთ ესეც.

მარადის და მარადის იქითაც შენი ერთგული შვილი გალაკტიონ ტაბიძე.

P. S. მე უხლა ეცხოვრობ მოსკოვის ქართულ საზოგადოებაში (მშვენიერ ბინაზე). ტელეგრაფი ასე გამომიგზავნეთ Москва. Повареная 29/18, Галактиону Табидзе“.

ბარათი ინტიმური ხასიათისაა და მასში არც უნდა ვეძებოთ მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენებზე დრმა მსჯელობა. ამდენად, იგი ნაკლებ გამოდგება რეველუციისადმი გალაკტიონის დამოკიდებულების გასარკვევად. ერთი რამ კი მაინც აშკარაა. აღტაცებითი პათოსი გამჭრალია. ახალ ეპოქას გალაკტიონი იხსენებს „საშინელ და უბედურ დროდ“. სწამს, რომ გადაივლის ქარიშხალი და ცხოვრებაც დაწყნარდება.

ბარათი არსებითად საგულისხმოა ისტორიული რეალობისა და ბიოგრაფიული მომენტების წარმოსადგენად, აგრეთვე დედისადმი უფაქიხესი გრძნობების გამხელის თვალსაზრისით.

მაშ, საკითხის გასარკვევად ძირითადად ლექსებს უნდა დავეყრდნეთ. გვიანი ჩანაწერები უფრო ფხიზელ და კრიტიკულ დამოკიდებულებას მოითხოვს, მაგრამ ამის შესახებ ქვემოთ.

მკითხველის ყურადღებას ერთ გარემოებაზე გავამახვილებთ. ხსენებულ ბარათში ორგზის ფიგურირებს ღმერთის სახელი: „ღმერთი მოწყალეა“, „ღვთის და თქვენის დახმარებით მე არ დავიღუპები“. ასეთი რამ იშვიათად ან თითქმის არ გვხვდება გალაკტიონის ეპისტოლარულ მემკვიდრეობაში. ჩანს, გალაკტიონი უკიდურესად შეჭირვებულა. „ვარ ძალიან კარგად“ – დედის გასამხნეველად დაწერილი ფრაზაა. სინამდვილეში არა მხოლოდ მატერიალურად, სულიერადაც დაუკმაყოფილებელია, დაბნეული.

ხომ არ შეიძლება ვიფიქროთ: ქაოსმა გალაკტიონის წინაშე ისეთი პრობლემები წარმოშვა, რომლებშიც ვერ გარკვეულა, ბევრ კითხვაზე პასუხი ვერ მოუძებნია. ასეთ დროს, როგორც ჩვევია რიგით მოკვდავს, მთელს იმედებს ზენარზე ამყარებს.

მოსკოვური ამბები თითქოს შესაძლებლობას იძლეოდა, გაქცეოდა გულისგამაწერილებელ ყოველდღიურობას. დიდი

ქალაქის ცხოვრების უჩვეულო წესი, უცხო მოვლენები, საინტერესო შეხვედრები, ახალი შთაბეჭდილებები... მაგრამ გადის დრო და გალაკტიონი რწმუნდება, რომ გარე სამყაროს მრავალფეროვნება საკმარისი არ არის შიდა სამყაროს ყურადღოვნებისათვის, სიმშვიდისათვის. ისევ აწამებს ძველი კითხვები, ზოგჯერ ეჭვიანობს და საყვედურობს ოლიას, ხანდახან მრისხანებს კიდევ; ნაცნობებთან კვლავ გულდახშულია. ერთადერთი, რაც სიამეს ჰგერის, პოეზიაა. ჩაიკეტება ოთახში და თავაუღლებლივ მუშაობს. მერე საათობით იკარგება.

ოლია გრძნობს, რომ ასე დიდხანს ვერ გასტანს.

გალაკტიონს უფრო და უფრო ძლიერ ესმის ივერიის ზარების გუგუნო. ლურჯი ცა და მცხუნეარე მზე სამხრეთისაკენ იზიდავს. აქვე უნდა გაეცნოს პოეტის გულწრფელი გამოხატულებით: „გგრძნობ მხოლოდ, რომ ღმერთი ვარ“. ეს გალაკტიონის ეროვნული თვითშეგრძნების უმძაფრესი გამოვლენაა, მისი პოეზიისა და პიროვნების სინკრეტიზმის ხაზგასმია.

ბოლოს და ბოლოს, მეუღლისა და მისი გაველენიანი მეგობრების წყალობით მოხერხდა გერმანელთა ტყვეობიდან განთავისუფლებული ქართველი ჯარისკაცებით სავსე ვაგონში აღგილის შოვნა.

ემელიონი გრაფიკის გარეშე, ხან დიდი შეჟოვნებით, ხან კიდევ წაძიერი შეწერებით მოძრაობს.

...გადამწვარი სოფლები, დანგრეული ქალაქები, „ყელგამოჭრილი მინდვრები“... უკრაინაში კვლავ შეუპოვარი ბრძოლებია. სადგურ ნეჟინში პოეტის თვალწინ გათამაშდა სისხლიანი დრამა. პაიდამაკებმა და გერმანელებმა ვაგონის შენობაში გამაგრებული პარტიზანები დაცხრილეს.

გალაკტიონმა გაჭირვებით მოაღწია ოდესამდე. ბილეთი შედარებით იოლად იშოვა და გემი „დალანდი“ საქართველოს მოაშურა.

*„გემით „დალანდი“ მოედითიოდი სამშობლოსაკენ
და მთვარისაგან გაღვიძება გულს დარდად ჰქონდა;
მაგრამ სამშობლოს ძველი გზებით ვეღარ მოვაგენ
და არ მახსოვდა: მქონდა იგი, თუ მომაგონდა?
გახსენებების მომძახოდა მტანჯველი ლანდი:
შენ და მოსკოვი, პეტროგრადი, ლენინი, კრემლი!
შავი ზღვის ზვირთებს მოაპობდა გემი „დალანდი“
და სველზე მადგა განშორების მსუბუქი ცრემლი“.*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 36.

აქვე დავესხვებით გალაკტიონის კიდევ ერთ უცნობ ნაწარს: „გემით „დაღანდით“ მე ვბრუნდებოდი სამშობლოში და მომიქონდა (რეკლამით საესე დამეუბნა) სისხლით დაწერილი კაპიტალური რომანები, დაწერილი იმ დროს, როდესაც მე არ მასვენებდა მიქელანჯელოს იდეა, გიგანტური „მთების ღანდშაფტის შექმნისა“. მახსოვს, დაღლილი ქარისაგან და დაფლეთილი ვიდუქი გემის ბაქანზე, გაისმა ხმადავლი ძახილი „გალაკტიონ!“ მხლავრი ტანისცემა და დაუვიწყარი ოცადიები“.

ეს ამონარიდი იმ მხრივ არის საყურადღებო, რომ გალაკტიონის დიდ ნაწარს ამხელს, ხახაფიქრს, რომელიც რეკლამით იყო ნაკარნახევი. მიქელანჯელოს იდეით გატაცება მან საკუთარ ჟურნალშიაც დაადასტურა. რაც შეეხება კაპიტალურ რომანებს, ისინი საერთოდ არ შეთხზულა. ხაზეიმო შეხვედრის სურათიც ფანტაზიის ნაყოფია. მოგონებებში „შემოევკები 1918 წელს“ პოეტი მოგვითხრობს, რომ გემი ფოთის ნავსადგურში განერდა. ხელისუფლება მას არ აძლევდა ნაპირზე გადმოსვლის ნებას. გაურკვევლობამ რამდენიმე საათს გასტანა.

ეს უფრო ახლა სინამდვილესთან. მაგრამ შემიძლია ციტატას მასიც ნუ წაეკითხათ სურედელ. იგი რელიეფურად ამხელს გალაკტიონის დიდ სწრაფვას თვითდამკვიდრებისა და კარმონიულობის მიღწევისაკენ.

პოეტის სიტყვებით რომ ვთქვათ, აბოპოქრებულ რუსეთში გატარებული შვიდი თვე შვიდ საუკუნეს ედრებოდა. ეს იყო არა მარტო გრანდიოზული მოვლენების ხილვისა და განცდის ხანა, არამედ ღირებულებათა გადაფასების დაწვების პერიოდიც. შეიძლება ამაზეც მიგვანიშნებდეს ფრაზა: „მაგრამ სამშობლოს ძველი გზებით ვეღარ მოვაგენ“.

რუსეთს გაშვსაგრება გალაკტიონისათვის არა არის მხოლოდ ფრთების გაშლა რომანტიკოსისა.

ნაპირისაკენ სწრაფვა მესღვაურისა.

კვართხის აღება პილიგრამისა.

ეს იყო მძალერი გამკლავება გენიალური პოეტის ბენებისა, იმ თავისთავადობისა, რითაც ესოდენ განმაცვიფრებელია გალაკტიონი.

ტეშმარიტი მგოსანი იქ უნდა იყოს, სადაც წყდება ხალხის ბედი. ქვეყნის განახლების საკითხი. გალაკტიონიც ასე იქცევა და ერთხელ კიდევ ადასტურებს, რომ ნერვი ძაფიც არ არის მასში არაპოეტის.

მაგრამ საუბარს აქ ვერ დავამთვარებთ.

გალაკტიონის მთელი შემოქმედება ფაქტურად ადამიანური შეხედულების გადღახვისაკენ სწრაფვაა, შეუცნობის შეცნობისაკენ ღტოლვაა, მიღწევით დაუქმყოფილებლობა... იგი ვერ დამშვიდდება, უხილავი თუ არ იხილა, მიუწვდომელს თუ არ მისწვდა, თღუმალი თუ არ შეიცნო. იგი ბობოქრობს, ეძებს, მიისწრაფვის და ამიტომაც ესახება საგულისხმოდ მოსკოვ-პეტროგრადი.

იქნებ სწორედ ეს გრგვინვა, სამყაროს შებარბაცება, ეს „არნახელი აპოკალიფსი“ ქმნის შესაძლებლობას სამანები გაადარღვიოს; იქნებ სწორედ სატახტო ქალაქებში იღება, თუნდაც წამიურად, ის ხარკმელი, საიდანაც „საიდუმლო მხარეში“ შეხედვის შესაძლებლობაც ნნდება.

ვიდრე საბოლოო დასკვნის გამოტანას შეეცადებოდეთ, ერთ შენიშვნასაც გამოეთქვამ. გალაკტიონის თხზულებათა აკადემიური გამოცემა მიხედვით, 1917-1918 წლებში პოეტს დაუწერია ორმოცდაათამდე ლექსი. სავარაუდოა, რომ ამავ პერიოდში იყოს შეთხზული ის ნაწარმოებები, რომელთაც პირობითი თარიღი უზით – 1919 წლის ივნისამდე. ასეთია დაახლოებით ოცდაათი. მაგრამ ამ თხზილობად ლექსიდან პრესაში 1917 წელს გამოქვეყნდა ოთხი, 1919 წელს – სამი, ხოლო 1918 წელს არც ერთი არ დაბეჭდილა.

ამ გარემოებაზე იმიტომ ვამახვილებთ ყურადღებას, რომ არ არის გამორიცხული, შემდეგ პერიოდში დასტამბული ზოგიერთი ნაწარმოების შეთხზვის თარიღი არაზუსტი იყოს. ჩვენ კი ამჯერად სწორედ 1917-1918 წლების მთავროვნე გვანტერესებს.

შემდეგ: 1917-1918 წლების პრესაში გამოქვეყნებული შეიდი ლექსიდან მხოლოდ ორია მიძღვნილი რევოლუციისადმი, თანაც თებერვლის რევოლუციისადმი. დანარჩენი ხუთი სულ სხვა ხასიათისაა.

ამრიგად, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ გალაკტიონი დადებითად შეხვდა თებერვლის რევოლუციას, ან იქნებ უფრო ზუსტი იყოს: ძველის ნგრევას. ამაზე მეტყველებს „დროშები ჩქარა“ „ათობდა ხალხთა მწუხარება“ და დედისადმი გაგზავნილი ბარათი. ოქტომბრის რევოლუციის შთაბეჭდილებები კი ასე ოპერატიულად არ არეკლიდა, მეყსეულად არ დაფიქსირებულა.

ცოდა იქნებოდა იმის თქმა, რომ პოეტი, რომელიც შეიდი თვე ცხოვრობდა აღმოდებულ რუსეთში, ვერაფერს ხედავდა და ვერაფერს განიცდიდა. მაშ რა მოხდა?

ხომ არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ გალაკტიონი ჯერ კიდევ

ვერ გარკვეულა ოქტომბრის აჯანყების არსში, მას დრო სჭირდება მოელენების გასააზრებლად?

ეს ვარაუდი დიახაც არსებობს, მაგრამ საპირისპიროდ ხომ შეიძლება ითქვას, რომ ვალაკტიონი 1917 წლის მაისიდან 1918 წლის ივლისამდე მოსკოვშია. სად უნდა გამოექვეყნებინა ლექსები? საქართველოში უბრალო ბარათის გამოვზავენაც კი ჭირდა.

სამშობლოში ჩასულს სხვა ვითარება დახვდა. 1918 წლის 26 მაისს საქართველოს რესპუბლიკა შეიქმნა, რომლის ხელმძღვანელები პრინციპულად გაემიჯნენ ოქტომბრის რევოლუციის თავკაცებს.

გარდა ამისა, ვალაკტიონი წიგნს ამზადებს გამოსაცემად. ასეთ დროს კი იგი მთლიანად ჩანთქმულია ძირითად საქმეში, ნაკლებ ყურადღებას აქცევს სხვა საკითხებს.

ამიტომ უპრიანი იქნება, პირველ რიგში, „არტისტულ ყვავილებში“ (1919 წ.) დაბეჭდილი ლექსები გადავიკითხოთ. ამ კრებულიდან ჩვენთვის საინტერესო ასპექტით ყურადღებას იპყრობს: „როგორ ებრძოდნენ ზარები ზარებს“... გეში „დაღანდი“ და „დაბრუნება“ (სხვათა შორის, წიგნში 86 ლექსია შესული. იქნებ ღირდეს დაფიქრება შეყარდებაზე – ოთხმოცდასამი სამთან).

„როგორ ებრძოდნენ ზარები ზარებს“ სვედით გვაესებს. ჩანს ტკივილი, დარდი, შეშფოთება... მართალია, დაეცა კრემლი – ტანჯვათა მიზეზი, მაგრამ ვითარება მაინც გაურკვეველია.

*„ღლითა და ღამით, დღითა და ღამით
გრგვინვით ებრძოდნენ ზარებს ზარები.
მოსკდა კიდევებს, გასცდა ნაპირებს
და ვრიგალივით მოედო ქუჩებს,
სისხლის, ტალახის, ცეცხლის და წყალის
ზვირთი, ყველაფერს ნაზიარები,
იდუმალ ფიქრთა ჯაჭვაწყვეტილი,
აღელვებული მორგვის ქაფი,
არეულ ჯურღმულთ აღმოსინებით,
საესე საზარლად მცურავი მკედრებით –
მოედო ქაღაქს, მოედო სოფლებს,
ისევე მონახა ბნელი სარდაფი.
შებოჭა ერთი მიღვეველი ძალით
და გადაღეკა აღფრთოიანებით“.*

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 29.

ვინც ამ ლექსს მთლიანობაში გაიაზრებს, ეს კი ამგვარად უნდა მოხდეს, მას ნამდვილად გაუჭირდება დაასკვნას: აქ რევოლუციის ქებათა ქება იყოს.

„დაბრუნებაში“ მე სულ სხვა განწყობა შევნიშნე: სამშობლოსაკენ მომავალი პოეტი იღუმალ მოლოდინს შეუპყვრია. ის უკან – ჩრდილოეთისაკენ კი არ იხედება, არამედ წინ – სამხრეთისაკენ და მამულიც ამალღებულად ეხატება.

„ხალამოს ღანღები, ვით ბინდი ნიაის,
მიდამოს სდებია.

გინახავთ თქვენ ყვერი დაბინდულ ქლიავის?
– ეს ჩემი სამშობლო მთებია!

მე რაღაც იღუმალ მოლოდინს ეუნდები...

ირგვლივ ზეირთებია

და გემი „დაღანდი“, რომლითაც ებრუნდები!“

რაც შეეხება ლექსს „გემი „დაღანდი“, მასში ნახსენებია მოსკოვი, პეტროგრადი, ლენინი, კრემლი, მაგრამ პირველ ადგილზე მაინც „შენ“ – უძვირფასესი ოღია ოკუფაცია დგას. ნურც იმას დაგივიწყებთ, რომ პოეტს თვალზე განსორების „მსუბუქი“ (კრემლი ადგას. ახლაც რამდენჯერმე გადავიკითხე ეს ლექსი და გამოგიტყდებით, მაინც ვერ დაეინახე, რომ მასში – ოქტომბრის სინათლე და სამშობლოში მისი შემოჭრის სურვილი ელავდეს.

ხსენებულ ნაწარმოებში პირდაპირ, პუბლიცისტური გზით არის გამოვლენებული ავტორის დამოკიდებულება რევოლუციისადმი, როგორც ეს შეინიშნება თებერვლის ამბებთან დაკავშირებულ ლექსებში. მაგრამ არც ქვეტექსებისა და რთული სახეების გაშიფრვა იძლევა იმის უფლებას, რომ მათში ოქტომბრის დიდი და მგზნებარე მომღერალი დაეინახოთ. ცხადია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ დიამეტრულად საწინააღმდეგო თვალსაზრისი დაეინახოთ.

სულ სხვაა შემდეგ პერიოდში გამოქვეყნებული ნაწარმოებები, რომელთა ანალიზს აქ არ შევუდგებით, მათი პათოსი კარგად არის ცნობილი.

არსებითი ის გახლავთ, რომ გალაკტიონმა უშუალოდ იხილა დიდი ამბები და მძაფრად აღიქვა ყველაფერი. იმ პერიოდში ნამდვილად კაცობრიობის პულსზე ედო ხელი (სხვა საკითხია, თუ როგორ შეაფასა). მას სრული უფლება ჰქონდა განეცხადებინა:

„...განვიცადე
რევოლუცია...“

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 37.

მთელი სიმწარე მოვლენების
და მთელი სიტკბო,
რომ ეს სტიქია
უნკემოდ არ ნატარებულა...
ო, რა თამამად
ცეცხლისკენ ველიდი¹.

რუსეთს გამგზავრება რომ არა, აღბათ, არ დაიწერებოდა
„რამდენიმე დღე პეტროგრადში“, „როგორ ებრძოდნენ ზარები
ზარებს“, „ქალაქი წყალზე“, „ცეცხლი, მახვილი“, „მოგონება ყრუ
შესახვევისა“, „ცხრას თერამეტი“ და სხვ.

შეიძლება არც ე. ბრიუსოვის ლექსი თარგმნილიყო,
რომელშიაც ვკითხულობთ:

„თოვლით დაფენილ რუსეთის ველებს
ჯერ არნახულმა ცისკარმა გაჰკრა“².

რაც შეეხება „ჯონ რიდს“, მას ცინცხალ შთაბეჭდილებებზე
აგებული ჩანაწერები უდევს საფუძვლად. პოემაში ფერმწერის
ფუნჯით არის დახატული აღმოდებელი რუსეთი. მძაფრად
განიცდება ეპოქის მაჯისცემა. ცალკეული პასაჟები თითქოს
ეკრანიდან გადმოიღის.

რევოლუცია გალაკტიონის პოეზიაში წარმოჩინებულია,
როგორც უდიდესი ისტორიული მოვლენა, ურთულესი და
გლობალური ფენომენი. ლექსში „წერილი მეგობრებისადმი“
ვკითხულობთ:

„ო, როგორ მინდა, მეგობრებო, თუნდაც ერთი დღით
ჩვენთვისაც იყოს უმაღლესი თავისუფლება.
ო, როგორ მინდა უფრო მძლავრად გაეშალოს ფრთები.
განა არ არის საშინელი საცოდაობა,
ისეთ ქვეყანას – როგორ ჩვენი საქართველოა –
რევოლუცია არ აძლევდეს სიმშვენიერეს?
ვულკანიური ორკესტრით უნდა ისმოდეს
გრძნობათა ჩვენთა და ოცნებით ძლიერი ქნარი“³.

გალაკტიონი 1917 წლის აბოპოქრებას არ ზომავს მხოლოდ
მოსკოვის მასშტაბით. მას საქართველოს ბედსაც უკავშირებს.
პეტერბურგში ამოუარდნილმა სამემა სამშობლოსაც უნდა
გადაუაროს. ეს ტენდენცია საგულისხმოა იმ მხრივაც, რომ
რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ილიასეულ კონცეფციას

¹ იქვე, ტ. VIII, გვ. 121.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 43.

³ იქვე, გვ. 31.

ეხმიანება.

რღვევა, მოვლენების სწრაფი ცვლა, სოციალური ცხოვრების მსქეყარე რიტმი ხელოვანის წინაშე მთელი სერიოზულობით აყენებდა გამოსახვის ახალი საშუალებების მიგნების საკითხს.

1922 წელს გალაკტიონი წერდა: „მეხუთე საუკუნის სტილი შეენის თვით მეხუთე საუკუნეს, მაგრამ ჩვენი საუკუნისათვის მარტოოდენ ძონებია. ჩვენი პოეტისათვის ძვირფასია ძველი ღმერთები, მაგრამ ჩვენ გვეავს ახლებიც, ისეთები, როგორც შეეფერებიან ჩვენს დროს, ჩვენ ეპოქას, ჩვენს კულტურულ დონეს, ჩვენს ტეხნიკურ საშუალებებს.

ჩვენ განვიცადეთ ახალი საქართველო, მსოფლიო ომი, დიდი რეკოლუცია.

არაკინ უარყოფს, რომ მოვიდა ახალი ცხოვრება, ახალ ცხოვრებას სჭირდება ახალი ფორმები, ახალ ფორმებს კი ახალი სიტყვები“¹.

გალაკტიონი არა მარტო გრძნობს ამის აუცილებლობას არამედ სათანადო სიღრმითაც წარმართავს ძიებებს პოეტიკის სფეროში. მან რევილუციი მაჯისცემას შესაბამისი რიტმი მოუძებნა. ეს რელიეფურად გამჟღავნდა პოემაში „ჯონ რიდი“. მოკლე ფრაზები, დატეხილი სტრიქონები, დეპეშური სტილი მომგებიანი აღმოჩნდა ბოხოქარი დღეების ექსპესის გადმოსაცემად.

„მკვლელობა

პურის 1/8 გირვანქისათვის.

რეჟისორი გარდინი.

ფუტუისტების გაზეთები.

ლედა

კინოებში...

კოქქელი...

კერენსკის მოწოდება და კრონშტადტი

გადატრიალებულ პეტროგრადში.

მზადება მოსკოვში, –

აჰა, საცაა –

და ერთხელ, დილით –

ჯერ არ არის გათენებული.

ქუჩაზე მოძრაობაა.

იუნკრები, თეთრი გვარდია,

წითელი დროშა,

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 17.

დაჭრილნი მიჰყავთ

უნივერსიტეტის კლინიკაში¹.

ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ყოვრმის და შინაარსის უჩვეულ თანხვედრასთან. გალაკტიონმა შექმნა მოვლენის არა მხოლოდ შინაარსის გაცნობიერებით წარმოეჩინა რევოლუციის სტიქია, არამედ სტრიქონთა წყობითაც, ინტონაციების ცვლით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი პოეტური ასოციაციებით გაუადვილებინა მკითხველისათვის რევოლუციის ტემპისა და დინამიკის შეცნობა, მისი თავისთავადობის აღქმა.

ეს იყო აუცილებლობით გამოწვეული გადახვევა კლასიკური გზიდან, მისაღები სიახლე და არავითარ შემთხვევაში „პოეტური სუროვატი“, როგორც ზოგიერთ მკითხველს მოეჩვენა. ამ თემაზე საუბარი შემდეგი მოსაზრებით უნდა დავამთავროთ: პირველ ხანებში გალაკტიონი ნაკლებ ან საერთოდ არ მიჯნავს ერთმანეთისაგან რევოლუციას, როგორც ასეთს, კონკრეტული რევოლუციისაგან.

მისი გაგებით, რევოლუცია საერთოდ გულისხმობს ძველის დამხობას და ახალი პროგრესული წყობილების დამყარებას. ამიტომაც ესაღმება თებერელის გადატრიალებას, თუმცა მრავალმხრივ არ აქვს გაცნობიერებული ამ აქტის ასპექტები, მისთვის ამჯერად ისიც საკმარისია, რომ ძველი დაემხო.

რაც შეეხება ოქტომბრის აჯანყებას, თავდაპირველად მისი სპეციფიკაც ნაკლებ აქონდა შეცნობილი და მასაც ზოგადი თეატრალისიდან გამომდინარე უდგებოდა. თუმცა ისიც შეინიშნება, რომ ამდენმა სისხლისღვრამ და ქაოსმა დააფიქრა, ნაწილობრივ დააბნია კიდევ. მაგრამ გადამწყვეტი რადიკალური დასკვნა არ გამოუტანია.

საერთოდ კი ამ პერიოდში გალაკტიონი უმეტესად და უმთავრესად მაინც სხვა თემებს დასტრიალებს, სხვა განწყობილებებით ცოცხლობს. საილუსტრაციოდ „პირიმზეც“ გამოდგება.

*„დაეიწყებულნი ჭიშკრის კარბაზე
ხაეხი, ყაერები და წვიმის წვეთი!
გაქტრა ათასი თეთრი დარბაზი,
გადარსა მხოლოდ ცამეტი სვეტი.“*

კუბო კი დამით სავსეა იით

¹ იქვე, ტ. VIII, გვ. 91-92.

და წაქცეული სვეტები დგება:
ამოდის მოვარე და სამაიით
ფერმკრთალ ქაღების მიმოდის წყება.

ცეკეავს სამეფოდ ნაქარგი ქოში
და ხელსახოცთა ქრიან ზღაპრები
და მეძახიან მშვიდ სამეფოში
მთები, სი'სმრები და წინაპრები.
დილით დამკენარი არის ბალახი...
ზედიზედ ისეუ ეცემა სვეტი.
გაიყვეს ძმებმა მოხეჯი ბალი
და მწეხარება დამრნა ასეთი¹.

ყვენილება!

ყვარლობის ვაჟნაღი ვერცხვინებ
საქმისა და მათზე რაფა მსაქმე
ყვენილება! ჩემოიქლონა...
ხოლოო ვეაქოა, ხოლოო ყვენილება?

¹ ბ. ტაბიძე, ოხზ., ტ. II, გვ. 47-48.

„...ვით სამრეკლო ცის უღაბნოში“

„ფარულ ტკივილების პაღი დაფარული
ახუთ ვრადაციით მიღის ფრთა - ზვიადი:
ღამე მარტობის მტკუნით დახურული,
ფარდა - იდემაღი, სარკე იშვიათი“.

გალაქტიონი

1918 წლის ივლისში გალაქტიონი საქართველოში ბრუნდება. უკან რჩება მოსკოვი და პეტროგრადი მუშუქუმ-წიგნოსაცავთა ინტიმური წერწიღით და ქუჩების ხისხლიანი ამოხვევებით. მაგრამ ეს დაბრუნება სულაც არა მგავს კარის გამოხურვა-დაგმანვას, წარსულისადმი ფარდის წამოფარებას. აღმოდებული რუსეთის ხიმურჯალეს პოეტი ისევე განიცდის.

საერთოდ, გალაქტიონი დაჯილდოებული იყო აღქმა-გაასრების უჩვეულო სიჭით. ფაქტსა თუ სიტუაციას ყოველთვის მიკვიდრად იბუჯდავდა სულსა და გონებაში. მათ არც ფერი აკლდებოდათ და არც ხშიანობა. ამიტომ იყო, რომ სახურველ ვითარებაში ძველ პირველგანცდილი უმშუქალობითა და ხისხვით აღადგუნდა.

ბრუნდება ხისხლნაკლული დღეებით განაწამები, მაგრამ მაინც შუქართული, შუქრევისა და წინხვლის დაუოკებელი სურვილით აღსავსე, სიცოცხლეს დახარბებული.

ესეც მისი თვისება იყო.

„...მახსოვს დაღონებულიცა და მხნეც, მწუხარეცა და აღფრთოვანებულიც, მაგრამ როგორადაც გულგატეხილი არ უნდა ყოფილიყო რაიმე გარემოებით, არასოდეს უკან არ იხედებოდა, თვალწინ ყოველთვის ნათელი მომავალი უხატებოდა, დაბინდულ მთებს იქით მოწმენდილი ცის მომხიბლავ სილაქუვარდეს ჭერეტდა...“¹

ამას მოვეიანებით, 1959 წელს იტყვის მგონის მახლობელი, უახლოესი ქართული პოეზიის ერთ-ერთი მესამიარკვე იოსებ გრიშაშვილი. მაგრამ ეს შეფასება მთლიანად ვრცელდება ახალგაზრდა გალაქტიონზეც.

მოსკოვში კოლოსალური მუშაობა გასწია: გაასრულა წიგნი „არტისტული ყვავილები“, რომელმაც მთელი ქვეყანა უნდა შეაბარბაცოს. საფიქრებული აქვს რომანი და ლექსების ციკლი... ლომი ნახტომისათვის ემზადება...

უწინარესად, ყოფითი საკითხებია მოსავუარებელი. ფუქსე კვლავ მწერაღაღადა. როგორ, რა გზით უნდა მთიპოვოს პერი

¹ კრებული „სადღეგრძელო იყო მისი“, თბ., 1973, გვ. 55.

ბალაკტიონი

არსებობისა?!

ცხოვრებისეული წერილმანები სულს უწეწავს და მაინც ქედუხრელია. იცის, ყველაფერი პოეზიას უნდა ესაფეხუროს; იცის, საკუთარ ლანდს კერ გაეძევა.

ფოთიდან პირდაპირ ჭყეიშს მიაშურა. თითქმის ფერუცვლელი დახვდა იქაურობა. ეს იყო მხოლოდ, ყავარი შელანძღულა და სახლის გვერდით მობუბუნე ვაშლის ხე ქარს წაუქცევია.

ღელა მხნედაა. კვლავ წელში გამართული დადის. და მაინც: გალაკტიონის თვალს არ გამოპარვია – მაკრინე დროდადრო ხელის მოხდენილი აკვრით თავსაყარში როგორ მალავს ჩამოცურებულ ფერშეცვლილ კულულებს.

რამდენიმე წუთში მთელი ესო შემოიბრინა. მერე იწყება მეზობლების მოჯარება. აივანზე ტევა არ არის. სოფი ცაცხვის გრძელ სკამლოგინზე ჩამოშჯდარა, სოფიც რიკულებიან მოაჯირს მიყრდნობია.

– რაყერაა იქ საქმე, ბალშევიკებმა სულ მთლად გადახნეს მოსკოვი? – კითხულობს დიაკონი ისიდორე და ირიბად იღიმება.

– ეტლში ცხენების მაგივრად კაცებს აბამენ? – თვალებს აფაფხურებს არსენი.

– „ბუხანკა“ პურისათვის მართლა მთელი ღამით მოგყვება ღამაში ქალი? – ცმუკავს უღვაშაბიბინებული დიმიტრი.

უეცრად სიხუმე ჩამოყარდა. აივანზე იესტინე ამოდის. ეკრძალვიან სულიერ მამას.

– საკმაოდ შეცვლილხარ! – ამბობს იუსტინე და თვალებში მზუნამდგარი შესცქერის ძმისწულს. მერე ლიტერატურაზე გადააქვს საუბარი. ისიც ძლიერ აინტერესებს ბრძენ კაცს, როგორ წარიმართება რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა.

იუსტინე მალე მიდის და კვალაჟ ირევა ერთმანეთში ჭორი და მართალი. ამასობაში მაკრინეს არაყი და ხილი გამოაქვს. წამიერი შემეშენა:

– რეიზე წუხდები, შე ქალი. – კვალე ყაყანი.

გალაკტიონი გულისყურით უსმენს მეზობლებს. მისთვის ახლა თავიდათავი ხალხის განწყობის, ფსიქოლოგიის შეცნობაა. ამიტომაც გზადაგზა თვითონ ამაყრებს საუბარს.

მეორე დღეს ძმები სკოლაში გადავიდნენ. აქ შევიდარშინიან ოთახში სამკითხველო გაუხსნიათ, რომელიც გალაკტიონის სახელს ატარებს. ეს აბესალომის დამსახურებაა.

ასამდე წიგნი. პატარა მაგიდაზე გასეთები...

– „საქართველო“ ექვთიმე კოპალეიშვილმა გამოგვიწერა მთელი წლით, „ერთობა“ – მაქსიმე ქაჯაიამ...

გალაკტიონმა თითქმის ყველა წიგნს შეაფლო ხელი. მერე ღრმავაზროვნად გადახედა ძმას. მიუხედა აბესალომში. გალაკტიონი კმაყოფილია, რადგან საოჯახო წიგნთსაცავიდან ერთი ბროშურაც კი არ არის გადმოტანილი. ძმებს უცნაური, მოწიწებით-ტკივილიანი დამოკიდებულება ჰქონდათ საგვარეულო ბიბლიოთეკისადმი. წიგნს ცოცხალ არსებასავე აღიქვამდნენ, ეფაქიზებოდნენ. ეკრძალებოდნენ, ხშირი ხელშეხებით ფერი არ დაჰკარგოს, არ გახუნდესო. განათხოვრებაზე ხომ ლაპარაკიც 'ხელშეტი იყო. სოფლის სამკითხველოსათვის აბესალომს ახლად შექმნილი საკუთარი წიგნები შეუწირავს, უმეტესად სასკოლო ლიტერატურა.

– მკითხველი ბევრი გყავთ?

– არა! ახლა ყველა სათოხარშია. ენახოთ, რა იქნება ზამთარში.

– როგორმე უნდა შევინარჩუნოთ, გავამდიდროთ – ამბობს გალაკტიონი. მაგიდასთან სკამს მიანონებს და კალამს იმარჯვებს.

„ამხ. რედაქტორო! გთხოვთ ადგილი დაეთმოს თქვენს გაზ. შემდეგ მოწოდებას. „მოქალაქენო! სოფ. ჭყვიშში გაიხსნა უფ. წიგ-საც. სამკითხველო გალ. ტაბიძის სახელობაზე. გამგეობა სთხოვს ყველას, ვინც დაინტერესებულია ხალხში განათლების შეტანით, გაგვიწიოს ყოველ მხრივ დახმარება“.

მერე ხმამაღლა კითხულობს „წერილს რედაქციის მიმართ“ და დასძენს: ამ განცხადებას გაზეთში გამოეპქეყნებ.

იგი მართლაც უცვლელად დაუბეჭდეს „ალიონში“ (1918 წლის 29 ივნისს), თანაც თანამშრომლობა სთხოვეს.

ჭყვიშში საში დღე დაჰყო. შემდეგ ქუთაისი. ძველი ნაცნობები მოიკითხა. უკმაყოფილო დარჩა. უღიმღამო ეჩვენა ქუთაისი. ეს დასკენა მხოლოდ მოსკოვთან შეპირისპირების საფუძველზე როდია გამოტანილი. რაღაც მნიშვნელოვანი დაუკარგავეს ქალაქს. პროვინციელის ქუდი თვალებამდე ჩამოუფხატავეს. საგუბერნიო ცენტრი გაფერმკრთალებულა, კულტურული ცხოვრება მოდუნებულა. კონსტანტინე გამსახურდია, ვარლამ რუხაძე, სხვანი და სხვანი თბილისში დამკვიდრებულან. ცისყვრყანწველებიც სატახტო ქალაქში ბობოქრობენ.

სევდამ დარია ხელი. აქ ნამდვილად ვერ გაძლებს. თბილისი უხმობს.

და აი, პოეტების შფოთიანი სამეფოც.

მოდით, ვიდრე გალაკტიონის ცხოვრების ბილიკებს გავეყვებოდეთ. ეპოქსაც გადავაფლოთ თვალი.

1917-1918 წლები.

ოკეანის დაუნდობელი მიმოქცევა.

აპოკალიფსი.

მსოფლიოს რუკა გადაფურადდა. გაქრა ავსტრო-უნგრეთის იმპერია, დაეცა რომანოვების ტახტი, დამოუკიდებლობა მოიპოვეს ჩეხეთმა, პოლონეთმა, ფინეთმა, ლიტვამ და ა. შ.

რუსეთში ბოლშევიკები აღზევდნენ. მაგრამ არავინ უწყის, რამდენ ხანს გასტანს მათი მძლავრობა. როგორც ტიცკიან ტაბიძე იტყვის: „ანთებული ცეცხლი ჯერ კიდევ არ დამქრალა და მომავალი უფრო მძიმდება ჭანჭასმაგორით და კოშმარებით. გადამწვარ რუსეთის ველებიდან თოვლიან კვამლში იხედება საბედისწერო სახე ლენინის, რომელმაც მოგრიხა გაყრენილი ხელით რუსეთის ბედი და მოაწყო ჭინკების კარნავალი“¹.

ხსენებული წლები უსიქოლოგიური რევოლუციის ხანაც არის. ამიტომაც შინაგანი წინააღმდეგობანი მძაფრდება. ეს კი თავის მხრივ ქმედების აუცილებლობას ბადებს.

რა ხდება საქართველოში?

სამხრეთის ფრონტი მოირღვა. ამიერკავკასიის სეიმი სუსტი და უძლეური აღმოჩნდა. თურქეთი 'ხელი'ზედ იტაცებს კავკასიის პროვინციებს.

ბათუმი და ახალციხე ანექსირებულია. სოჭში დენიკინი პარპაშებს. ვითარება უმძიმესია და აი, 1918 წლის 26 მაისს საქართველოს დამოუკიდებლობა ცხადდება.

„ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმინას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაიღოს და დამოუკიდებლ განეითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს.

ამისდა თანახმად საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის ნოემბერს არჩეული, საქართველოს ეროვნული ყრილობის მიერ, აცხადებს:

1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებოვანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.

2) დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა – დემოკრატიული რესპუბლიკაა.

3) საერთაშორისო ომიანობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.

4) საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას სურს საერთაშორისო ურთიერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური

¹ გაზ. „საქართველო“, 1918, №195.

განწყობილება დაამყაროს, განსაკუთრებით კი მოსახლურე სახელმწიფოებთან და ერებთან.

5) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უსრუნველჰყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარეობისა და სქესისა.

6) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.

7) დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე მთელის საქართველოს მართვა-გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შევსებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებით, და დროებითი მთავრობა პასუხისმგებელია საბჭოს წინაშე¹.

იმავე დღეს ჩამოყალიბდა სამინისტრო ნოე რამიშვილის თავმჯდომარეობით

იწყება ახალი ერა.

განწყობაც ამაღლებულია, რაც კარგად გამოხატა გ. ლეონიძემ ლექსში „26 მაისი“.

„შინდის დროშებით გაგაგიჟებ ყომრად მოედანს...

– დღევანდელი დღე საქართველოს ისევ მოიტანს.

ნელდება ცეცხლის კოშმარებში ოდრიკალები –

თეთრი ფიქრები მახევეია მადრიგალებად“².

1919 წლის თებერვალში აირჩიეს საქართველოს დამფუძნებელი კრება, რომელმაც დაამტკიცა ახალი მთავრობა ნოე უორდანიას მეთაურობით.

პატრიოტული ინტერესები რამდენადმე ავიწროვებს ეროვნულ ცნობიერებას, მაგრამ ეს უკანასკნელი მაინც მძლავრობს.

მთავრობისადმი თანადგომა დიდია. ხელისფლებას საკმაოდ ჰყავს მოწინააღმდეგენი. ცხარედაც კამათობენ ცალკეულ საკითხებთან დაკავშირებით, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ დიდ უმრავლესობას ღრმად აქვს შეცნობილი ეროვნული ხელისუფლების არსი და მნიშვნელობა.

ღირიკული გადახვევა.

1919 წელი. ქობულეთი. ხალხით გაჭვდილი მოედანი და გამეხებული ასკერები. ცენტრში ლაშმორღვეული ზარბაზანი, რომლის აყირავებული ლულა თითქოს მზეს ემუქრება.

– მოჰყავთ!..

¹ ოფიციალური დამატება გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკისა“, 1918, №1, 25 ივლისი.

² გაზ. „საქართველო“, 1918, №10.

წამიერი ჩონქოლი და კელაჟ სამარისებური სინემე.

ხელგაკრული ახოვანი მამაკაცი ამაყად მოაბიჯებს, მისი გამოხედვა, შინაგანი ცეცხლი, თავდაჯერებულობა მოკრძალებას ბადებს.

თურქი ოფიცერი ბრძანებს და 'ხარბა'სნის ლ'ელა'სე თოქს გამოინასკეავენ. მარყუქი ავბედიითად ქანაობს.

ხელგაკრული მამაკაცი სკამზე ღებება.

თურქი ოფიცერის ხმა შორს ისმის:

– კიდე გპიოხები: ვის ეჭერ მხარს – ოსმაღეთს თუ საქართუელოს?

აეისმომასწავლებელი ჟრჟოლა... ერთი სიტყვა და გადარნება... ერთი სიტყვა და გადარნება... მაგრამ...

ხელგაკრულ მამაკაცს თავი მარყუქისაკენ მიაქვს...

– გაუმარჯოს დამოუკიდებლ საქართუელოს!..

ასე დაიღუპა ქობულეთის სახალხო მთქმელი ხასან თხილაიშვილი.

– XX საუკუნის კიდე ერთი ცოტნე დადიანი.

...ნავდგეთ მღორე დინებაში.

დიახ, ეროვნული თვითშეგნება დიდია, მთავრობის მეთაურისადმი პატივისცემა უსაზღვრო. შემთხვევითი არ არის, რომ იაკობ ნიკოლაძე ნოე ჟორდანიას ბიუსტს ქერწავს, სანდრო შანშიაშვილი ლექსით აღიდებს. გა'სეთ „ერთობის“ პუბლიცისტი ბელადს უწოდებს, ხოლო მეორე ჟურნალისტი საქართუელოს წმინდა სიმბოლოდ სახავს. მკვიდრდება სიახლე: ოფიციალური და არა მხოლოდ ოფიციალური შეკრებების, ღხინის უამს პირველი სადღეგრძელო მთავრობის მეთაურს მიუქდენან¹.

აქ ერთ უცნობ მასალას დავეხეხებ. ზემოთ მოტანილი დოკუმენტი ფურცელზე გარკვევით იკითხება: „ძღვნათ ნოე ჟორდანიას“. აშკარაა გალაკტიონის განზრახვა – ლექსით შეეხმიანოს დიდ ნოეს.

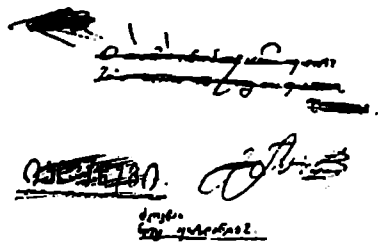
გალაკტიონი გულწრფელად ინტერესდება ჟორდანიას ხასიათითა და მოღვაწეობით. აანალიზებს მის მოქმედებას, ცალკეულ ნაბიჯებს.

სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ ბევრს კარგად ახსოვს ჟორდანია-მახარაძის გამოსვლა-ქმედება ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ². და თუ ამჯერად არ ხდება ძარღვის გაშიშველება, ისევე

¹ გა'ს. „ერთობა“, 1920, №14.

² ცნობისათვის: 1920 წელს გამოცხადდა ხელმოწერა ნ. ჟორდანიას თხზულებათა თხზომებტომიულზე, პირველი სამი ტომი დაისტამბა კიდეც.

საქართველოს ინტერესებთან გამოძინარე. ვერც იმას დავეიწყებთ, რომ ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდეგ გარკვეული ცვლილებები იგრძნობა ნ. უორდანიას აზროვნება-ქმედებაში. მოვიტანო ერთ გაუხმაკრებელ ინფორმაციას, რომელიც სერიოზული ნაფიქრება-განჯისაკენ გვიბიძგებს.

გეომორფოლოგია

„კვირას, 18 იანვარს, დილის 11 საათზე, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობის ინიციატივით მამადავითის ეკლესიაში გადახდილ იქნა პანაშვიდი ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთისა და დ. ყიფიანის ხსოვნის აღსანიშნავად. წირვა გადაიხადა სრულიად საქართველოს პატრიარქმა ლეონიდემ. პანაშვიდს დიდიძალი საზოგადოება დაესწრო. დაესწრნენ რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე, მინისტრები, დამფუძნებელი კრების წევრები და სხვა საზოგადო დაწესებულებათა წარმომადგენლები“¹.

1919 წლის 5 აპრილს გალაკტიონმა „იმედში“ შეიარა. ეს სასაღილო სემინარიის ყოფილ შენობაში იყო მოთავსებული და ხელოვანთა თავშესაფარს წარმოადგენდა. განაპირა მაგიდას დავით კასრაძე უჯდა. იგი ჩვეული აღტაცებით არ შეგებებია მგოსანს და ეს უკანასკნელი ოდნავ შეცბა.

— პანაშვიდზე იყავი? — იკითხა დავითმა და პასუხს არც დალოდებია, ისე განავრძო — დამაფიქრებელია. ყრიად დამაფიქრებელი.

— რა? — ჩაეძია გალაკტიონი.

— ნოეს საქციელი.

ნ. უორდანიას 12 წლის ვაჟი — ანდრია — გარდაიცვალა. მეყსეულად მოიხარა უბედური მამა. დაბნეული და სანტიმენტალური გახდა. დაიძაბა საზოგადოება. აგორდა ჭორი. როგორ დაკრძალავს? ეს კითხვა მოულოდნელი არ ყოფილა. გურიში სოციალ-დემოკრატთა წაქეზებით ეკლესიები

¹ ამ ბრძოლის ექვ კიდევ საგრძნობია. მაგალითად, 1920 წლის „საქართველოში“ დაიბეჭდა ვარლამ ხუროძის რეცენზია სილოვან ხუნდაძის წიგნზე. კრიტიკოსი გაცხარებულა: — ს. ხუნდაძე ვერ ამჩნევს ილიას ნაკლს და ზედმეტად აქებს (№77).

გააფერანეს. გურიას სხვა კუთხეებიც აჰყვა. ქრისტიანული წესით დაკრძალვას ბევრი აღმაცერად უეუერებდა, ჩამორჩენილობად თვლიდა. და აი, ნოე უორდანიო სასულიერო პირებს იწვევს. წესის აგება... ლოცვა... გალობა...

- რა არის ეს? იღუბის დაღატი თუ ტრადიციის ერთგულება?
- კითხულობს დავითი და ასკენის - ერის სულის ძახილი!

ისიც გაიხსენეს, რომ მეორე დიდმა რეკოლუციონერმა კარლო ჩხეიძემაც ქრისტიანული წესის უზუსტესი დაკვირვებით დაკრძალა შვილი.

გვიან დაშორდნენ ერთმანეთს. პოეტს ფიქრები მოეძალა. სულ სხვა თვალთ შეხედა წარსულს, სხვაგვარად გაიაზრა ის დისციპლინები, რომლებსაც სემინარიაში ასწავლიდნენ. მაშინ საღმრთო სჯულისა და კატეხიზმოს დასეპირება იყო თაყსიდათაჲ. ახლა სხვა რამ იწვევს წინ. სული და ხორცი. ხორცი და სიკვდილი. წუთისოფელი. რომელი ცხოვრება უფრო ნაღდია - ამქვეყნიური თუ მიდმური?

სული თუ მარადიულია, მაშინ ცხოვრება ხომ არ არის გარდასხეულება? თუ სიცოცხლე სულის სამოსია, მაშინ სამოსი ვერ იქნება მარადიული. იგი უნდა შეიცვალოს. მაგრამ როგორ?

ბუნებაში თუ კი არაფერი იკარგება, გარდაცვალება რატომ უნდა აღვიქვათ ტრაგედიად?

იქნებ სიკვდილი სულიერი განახლების წინა ეტაპია?

იქნებ სიკვდილი მარადისობაში გადასვლაა. მაშინ შიში უნდა დაითრგუნოს. სუცაში ხიანკარე და სიწმინდეა. ამიტომ გარდაცვალება სულაც არ უნდა იყოს საშიში. „სიკვდილის გზა არრა არის, ვარდისფერ გზის გარდა“.

უარყოფა და მტკიცება. მტკიცება და უარყოფა.

ნაირგვარი გაელეუბები... ძველი ფიქრების წამოტივტივება.

საერთოდ, ეს საკითხები მთელი სიცოცხლე აწამებდა გალაკტიონს...

დაუბრუნდეთ ძირითადს.

საუკუნით მინაელეულ-დაბინდული სული აფეთქდა. დაგუბებულმა გრძნობამ სადინარი იპოვა. ამის დასტურად შემდეგი ფაქტიც გამოდგება. 1918 წლის დეკემბერში სომხებმა საზღვარი გადმოლახეს და ივერიელებიც იძულებულნი არიან მახვილი გააშიშვლონ. იწყება ნაციონალური აზვირთება.

„გუშინ თყილისში ხევსურთა რაზმი ჩამოვიდა. რაზმი აღფრთოვანებულია და შიადაა სამშობლოს დასაცავად“.

„თელავში ჩოლოყაშვილის თაოსნობით შესდგა ცხენოსანთა

¹ გაზ. „საქართველო“, 1918, №245.

პარტიზანული რაზმი, რომელიც ამ დღეებში გაეა ბრძოლის ველზე. რაზმში ადგილობრივი გიმნაზიელებიც არიან¹.

„ხუთშაბათს, 26 ქრისტეშობისთვის, ღამის 10 საათზე თბილისში გორელ მოხალისეთა რაზმი ჩამოვიდა. რაზმი დაახლოებით 500 კაცისაგან შეესდგება“².

„გუშინ ქიზიყიდან მოხალისეთა ორი რაზმი ჩამოვიდა“³.

„თბილისში მცხოვრებ რაჭველებმა და ლენხუშელებმა შეადგინეს რაზმი 3000 კაცამდე, რომელიც ღაიკავს წესიერებას და საჭიროების დროს ბრძოლის ველზეც წავლენ.“

რაზმი ხუთშაბათს, 26 ქრისტეშობისთვის, ე. დეკლის მეთაურობით, შოთა რუსთაველის დროშით (წარწერა: „სჯობს სიკაცხელსა ნადრახსა, სიკვდილი სახელსოვანი“) და ეროვნულ სიმღერებით მივიდა სასახლესთან, სადაც მათ სიტყვით მიმართა პარლამენტის წევრმა ა. პაპავამ⁴.

უნივერსიტეტის სტუდენტებმა ერთხმად დაადგინეს ფრონტზე წასვლა⁵.

ივანე ჯავახიშვილი საჯარო ლექციას კითხულობს საქართველოსომხეთის საზღვრების შესახებ და პატრიოტული სულისკვეთებით ანთებს მსმენელებს⁶.

პრესა თუშების საარაკო გმირობაზე მოგვითხრობს⁷.

.....

დასავეება მალე მოხდა.

ე. ჯულელი პარლამენტის სხდომაზე იტყვის: „გარდა ამისა, რომ ჩვენ გავიმარჯვეთ ბრძოლის ველზე ეკატერინოფილდთან, ბოლოს ხანჩინთან და შუღლავერთან, ჩვენ გავიმარჯვეთ შითაც, რომ ომი დროზე შევანერეთ და ორ მოძმე ხალხის დემოკრატიას შორის სისხლისღვრას ბოლო მოუვლეთ. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, სომხისა და ქართველ დემოკრატიას შორის ომით ჩატეხილი ხიდი კვლავ გამართელდება“⁸.

დაკარგული მხარეების შემოერთებისა და დიდი საქართველოს

¹ გაზ. „საქართველო“, 1918, №248.

² იქვე, №251.

³ იქვე.

⁴ გაზ. „საქართველო“, 1918, №251.

⁵ იქვე, №242.

⁶ იქვე, №246.

⁷ გაზ. „საქართველო“, 1919, №5.

⁸ იქვე, №6.

ჩამოყალიბების იდეა-პერსპექტივა თანდათან მძაფრდება.

გაზეთები წერენ, რომ სოჭის ოლქი ძველი ჯიქეთია და იქ მცხოვრებთა ნახევარს ქართველები შეადგენენ, რომ საჭიროა ამ მხარის შემომტკიცება, საკულისხმოა, რომ პარლამენტის სხდომაზე ხმამაღლა კითხვლობენ ინგლისის დიპლომატიური მისიის მეთაურის ოუერის წერილს ნიუ ჯორდანიახადმი. „თქვენო აღმატებულებაჲ, მაქვს პატივი გაუწყოთ, რომ მე დღეს მივიღე დეკრეტი მოკავშირეთა უმაღლეს სარდლობისაგან კონსტანტინოპოლში, რომლითაც იტყობინება, რომ ინგლისის მთავრობამ უბრძანა გენერალ დენიკინს დაუყოვნებლივ გაიყვანოს თავისი ჯარები სოჭის ოლქიდან.

თქვენო აღმატებულებაჲ, კეთილი ინებეთ, ბრძანება მისცეთ საქართველოს ჯარს, არ გავიდეს ამ პოზიციებდიან, რომელზედაც ის ეხლა დგას“¹.

სამხრეთშიც თითქოს ღრუბლების გდაყრა არის მოსალოდნელი. პრესა იუწყება, რომ დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებს, ბერძნების შთაგონებით, ტრაპიზონის იმპერიის აღდგენა განუხრახაუთ. ბერძნებს იმედი აქვთ, რომ საქართველო წინააღმდეგი არ იქნება ამ იდეის განხორციელებისა, თუ ლაზისტანის საკითხში შეთანხმდებიან.

ოფიციალური წრეების აზრი ასეთია: „ქართველი ხალხი თავისათ სთელის მთელს ლაზისტანს, თვით ლაზეზზეა დამოკიდებული რა ფორმით მოისურვებენ ისინი საქართველოს რესპუბლიკასთან კავშირის აღდგენას. მაჰმადიან ქართველებში ტრიალებს ერთი იდეა, რომელიც ამ თავად შეიძლება ყველაზე უფრო მისაღები იყოს გაერთიანების პროცესის უმტკივნეულოდ დასამთავრებლად: ეს არის იდეა სამაჰმადიანო საქართველოს კულტურული ავტონომიისა“².

ზემით ხსენებული იდეის პრაქტიკული განხორციელება შეუძლებელია. დენიკინი არა თუ ტოვებს სოჭს, არამედ აფხაზეთში შემოსტრა. თურქების წაქეზებით სამხრეთ-დასავლეთ კავკასიის მთავრობაც კი ჩამოყალიბდა, რომელმაც ბათუმის, ყარსის, არტანის და სხვა ოლქების მცხოვრებელთა ნების გამომხატველად გამოაცხადა თავი.

ბევრ რაშეს უნდა გაეწიოს ანგარიში. სიტუაცია მეტ თავდახრას მოითხოვს.

შემთხვევითი როდია, რომ 1920 წლის სექტემბერში დააყადაღეს ტიცინ ტაბიძის მიერ ბათუმში გამოცემული გაზეთი „მოლიანი საქართველო“. როგორც საგანგებო კომისარი ბ. ჩხიკიშვილი

¹ გაზ. „საქართველო“, 1919, №40.

² იქვე, 1919, №6.

ბრძანებს, იგი „...მიმართულია ჩვენთან კეთილგანწყობილი მეზობლის ოსმალეთის წინააღმდეგ და თავის შინაარსით არის დაუშვებელი“¹.

მიუხედავად იმისა, რომ დიდი საქართველოს შექმნის იდეას განხორციელება არ ეწერა, იგი მაინც მნიშვნელოვნად მიგვიჩნია, თუნდაც ისტორიული მახსოვრობის გადრმაყება-გაძლიერებისა და ერის სულიერი შეკავშირების თვალსაზრისით.

იმასაც დავსძენ, რომ საბჭოთა რუსეთმა ოფიციალურად მიმართა ნ. ჟორდანიას მთავრობას, რათა საერთო ძალით შეეცნათ დენიკინისათვის. პასუხი ასეთი იყო: საქართველო ნეიტრალური სახელმწიფოა. იგი სხვათა შინაურ საქმეში ვერ ჩაერევათ. ამან რუსეთს საგარეო საქმეთა კომისრის გ. ჩინერიანის გამეხება გამოიწვია. ბოლშევიკები ყოველმხრივ ცდილობდნენ სახელი გაეტეხათ საქართველოს პარლამენტისთვის. ამ მხრივ ტიპიურია 1920 წლის მარტის ნოტა. მასში ნათქვამია, რომ საქართველოს მთავრობა ბრმა იარაღი იყო გერმანელთა ხელში და ამჟამადაც იმპერიალისტთა დაკვეთით მოქმედებს. ამიტომაც არ მიიღო ჩვენი წინადადება დენიკინის წინააღმდეგ ერთიანი ფრონტით ბრძოლის შესახებ. ნოტაში ნათქვამია, რომ ჟორდანი-გეგეჭკორი სისხლში ახშობენ სასხალხო მოძრაობას, დამსჯელ ექსპედიციებს აგზავნიან სოხუმში, შავი ზღვის გუბერნიაში და ა.შ.² ქვეტექსტი გამჭვირვალეა: რადგანაც საქართველოს ხელისუფლება ანტიდემოკრატიულია, ჩვენ გვმართებს ამ ქვეყნის მშრომელთა ინტერესების დაცვა. ნოტა თავისებური მუქარით მთავრდება: საბჭოთა მთავრობის ურთიერთობა საქართველოსთან დამოკიდებულია ნ. ჟორდანიას მომავალ ნაბიჯებზე³.

გ. ჩინერიანის მიმართვა მართებულად არის გააზრებული და შეფასებული გასეთ „ერთობის“ მეთაურ წერილში „...საბჭოთა რუსეთის „ნარკომის“ „ნოტების“ გონებრივი ავლა-დიდება ისე მცირეა, რომ სწორედ „კურდღელს აეკიდება“. ჭორები, ცილისწამება, ფაქტების გადამახინჯება, უძლიერი გესლი და

¹ გაზ. „საქართველო“, 1919, №93.

² საგულისხმოა, რომ საქართველოს მთავრობას სხვა დროსაც დასწამეს ცილი. ს. კიროვმა ნოტაც კი გაუგზავნა ჩვენს ხელისუფლებას: — თქვენ დაეხმარეთ და ბათუმიდან ყირიმში გაგზავნეთ დენიკინის ოფიცერ-ჯარისკაცები ვრანგელის დასახმარებლად. საგანგებო კომისიამ, რომელშიც რუსეთის დელეგატებიც შედიოდნენ, დაამტკიცა, რომ მსგავსი არაფერი მომხდარა.

³ გაზ. „ერთობა“, 1920, №61.

თავდაუქცერელი დემაგოგია – აი მათელი მათი შინაარსი...

მართლა და რომელი შეგნებული მუშა ან რომელი თუნდაც საშუალო გლეხი დაიჯერებს, ვითომც ნოე უორდანიას მილოცვა გაგზავნოს ჯაფაროვისთვის ოსმალთა ჯარების მიერ ბაქოს აღების გამო? ან ვის არ გააცინებს ის დემაგოგიური სიცრუე, ვითომც ჩვენი მთავრობა „დრაკონისებურ სომებს ღებულბდა“ ტყიბულის მუშების წინააღმდეგ. ან ვის არ აღაშფოთებს ის ცილისწამება, ვითომ საქართველოს მთავრობის თანხმობით გაცეცხვისმეს ჩვენს რესპუბლიკაში შემოხიხნიული „წითელარმიელები“? სიცრუის და ჭორიკანობის დაუშრეტელი სღვაა ბ. ჩინურიხის უკანასკნელი „ნოტა“ და მათი ამოშრეტა შეუძლებელია¹.

ერთ შტკიენუელ საკითხსაც ნუ ავუვლით გვერდს. ეს არის ევროპის სახელმწიფოებთან საქართველოს ურთიერთობა, რომელიც ჩვენს ისტორიოგრაფიაში მრუდად იყო წარმოსახული.

საქართველოს საკუთარი ძალებით ნამდვილად არ შეეძლო იმჟამად დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. ამიტომაც მიმართეს უცხოელებს (1918 წლის მასიში გერმანელებს, ხოლო დეკემბერში ინგლისელებს). სხვა გამოსაკალი არ არსებობდა.

ცნობილია, რომ ოსმალეთმა დაქინებით მოითხოვა ჩვენს რკინიგზაზე საკუთარი ჯარების გატარება, სამხრეთ რაიონებში რეფერენდუმის ჩატარება და ა.შ. დასავლეთის დადებითი როლის უარყოფა შეუძლებელია².

1918 წლის ბოლოს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ცნეს ჩეხეთმა, უნგრეთმა, შვეციაჲ, დანიამ, ნორვეგიაჲ. მალე მათ ევროპის დიდი სახელმწიფოებიც³ შეუერთდნენ. ამ აღიარებას აღტაცებით შეხვდა ქართველი ერი. თავს ნებას მივცემ, მოხრდილი ამონარდი მოვიტანო ნოე უორადანიას სიტყვიდან, რომელიც მან 1920 წელს წარმოთქვა დამფუძნებელი კრების სახეიმო სხდომაზე.

„მოქალაქენო! ნება მიბოძეთ მოგილოცოთ თქვენ, მოულოცო

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №62.

² გაიხსენოთ, როგორი პასუხი გასცა გენერალმა კუკოლისმა მასთან მისულ ბათუმელ მუსულმანებს: კონფერენციის დადგენილებით ბათუმი და მისი ოლქი საქართველოს გადაეცა. „უველა ის, ვინც საქართველოს ჯარის წინააღმდეგობას გაუწევს, ჩაითვლება ინგლისის მტრად და როგორც საქართველო, ისე ჩვენ სასტიკ სომებს მივიღებთ დამნაშავეთა წინააღმდეგ“ (გაზ. „ერთობა“, 1920, №49). ეს მაშინ ითქვა, როცა ორი წლით ჩამოშორებული ბათუმი და მისი ოლქი კვლავ დაუბრუნდება დედასამშობლოს.

³ საფრანგეთმა, ინგლისმა, იტალიამ საქართველოს რესპუბლიკა იურიდიულადაც ცნეს 1921 წლის 27 იანვარს.

საქართველოს ხალხს საერთაშორისო ოჯახში გაშლილი დროში შეხვდა და იქ ევროპის ხალხთა გვერდით საკუთარი ადგილის დატყრა. ამიერიდან ქართველი მიღებულია დიდი ერების მიერ, როგორც თანასწორი თანასწორთა შორის.

ჩვენი დღევანდელი ცხოვრება და მომავალი გზა-კვალი მკიდროთ, უშუალოდ გადაეჯაჭვა დასავლეთს და ამ კავშირის გაქარწყლება არ ძალუქს არავითარ ძალღონეს...

დასავლეთი თუ აღმოსავლეთი – აი ესაა კითხვა ჩვენს წინაშე დასმული და აქ ყოქმანი შეუქმლებულია, ჩვენ მუდამ ვირჩევდით და ვირჩევთ დასავლეთს. და თუ ბალშევიკები აღმოსავლეთს ებღაუჭებიან, ეს იმიტომ, რომ დასავლეთმა მათ უარი უთხრა კავშირზე და ცნობაზე.

როგორც ხედავთ, საქართველოს და რუსეთის გზები აქაც გაიყარენ, ჩვენი გზა მიდის ევროპისაკენ, რუსეთის კი აზიისაკენ. ვიცო, მტრები აუვირდებიან – იმპერიალისტებს ემსრობითო. ამიტომ აქ გადატრით უნდა ვსთქვათ: მირჩევნია დასავლეთის იმპერიალისტები აღმოსავლეთის ფანატიკოსებს (ხანგრძლივი ტაში)“.

რაკი საგარეო ურთიერთობაზე ჩამოვარდა სიტყვა, უპრიანი იქნება აქვე შეგვეფასებინა 1920 წლის სექტემბრის მოვლენები. მხედველობაში გვაქვს ევროპის სოციალისტური დელეგაციის საქართველოში ჩამოსვლა და მოსახლეობასთან შეხვედრა. მეორე ინტერნაციონალის ბელადმა კ. კაუტციმ, ისეთმა თვალსაჩინო მოღვაწეებმა, როგორებიც იყვნენ ე. ვანდერველდე, ნაკლონალდი, ტ. სოუ და სხვები, თითქმის მთელი საქართველო შემოიარეს. მათ აინტერესებდათ, რამდენად ისხამდა ფრთებს მათი ოცნება. ჯერ კიდევ ადრე გ. პლეხანოვმა აღნიშნა, რომ მთელს რუსეთში მარქსიზმის ორთოდოქსალური დამცველი მხოლოდ ქართული სოციალ-დემოკრატია არისო. მეორე ინტერნაციონალის თავკაცებიც ფრიად აფასებდნენ ნ. ჯორდანიას მოღვაწეობას.

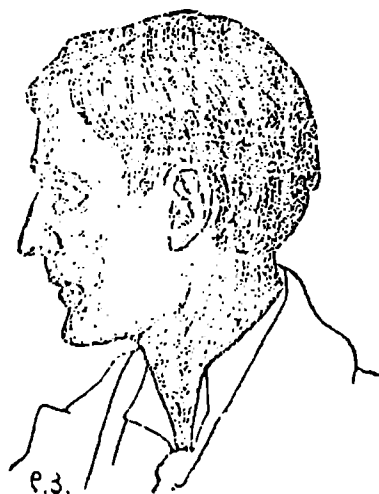
ევროპელთა სტუმრობას დიდი მნიშვნელობა აქონდა. ჯერ ერთი, საქართველოს ხელისუფლება და, რაც მთავარია, ფართო სასოგადოება კიდევ ერთხელ დარწმუნდნენ, რომ ქვეყნის შენების სწორი გზა აქონდათ არჩეული და ამას ჩვეულებრივი მოკვდავნი კი არა, მთელს მსოფლიოში სახელგანთქმული რევოლუციონერები უდასტურებდნენ.

„თქვენ იდეალების ქვეყანა ხართ...“² ამბობს ე. ვანდერველდე.

„თქვენი ცდა, ცდა დემოკრატისმით სოციალიზმისაკენ არის

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №11

² იქვე, №216.

კ მ ე ტ ი ს
გალაქტიონ ტაბიძის
ს ა ლ ბ ე რ

სახელმწიფო თეატრში
 მთხრობათს, ე. ვარდის

ივანე გომეზთელი

წარმოსტეგის თეატრის გალავნებში ტანობის პიესების შემსრულებელი

კომპიოტი, მწერლობა:

ახმელა ნაწი
 ხარბი, ეხალი
 გნამაწილი თბენ
 დღისი მალე
 დღისი შობი
 ინგოროკო პელებ
 წყნაქალი კობე

ვარაუდი თბენ
 რეაქციონერად
 ჩინური ტრადიციონ
 ტანე რეაქციონ
 შინაძე მალე
 შეუბნევი ტრადიცი
 ქუჩისეული გიორგი

წარმოსტეგის თეატრში, მთხრობებს, წყნაქალს

ა ლ ბ ე რ

ახმელა ნაწი, ეხალი, ხარბი, ეხალი, გნამაწილი თბენ, დღისი მალე, დღისი შობი, ინგოროკო პელებ, წყნაქალი კობე

ავსტრალიის განაყოფი

მალე 1 მალე

ახმელა ნაწი, ხარბი, ეხალი, გნამაწილი თბენ, დღისი მალე, დღისი შობი, ინგოროკო პელებ, წყნაქალი კობე

ავსტრალიის განაყოფი

მალე 1 მალე

ახმელა ნაწი, ხარბი, ეხალი, გნამაწილი თბენ, დღისი მალე, დღისი შობი, ინგოროკო პელებ, წყნაქალი კობე

სამბაგალითო ჩვენთვის და გისურვებთ, რომ არ ასცდენოდეთ ამ გზას¹. ეს სწორედნის სიტყვებია. გაეხსენოთ კ. კაუცკის გამონათქვამიც: „ბათუმში მოსვლის შემდეგ ვიგრძენი, რომ თითქოს მე ვცხოვრობ არა უცხოეთში, არამედ, როგორც პაპა, თაყის ღვიძლ შვილებსა და შვილიშვილებს შორის“².

ყოველივე ეს სიმხნევესა და ბრძოლის სტიმულს მატებდა ჩვენს მოღვაწეებს. მეორეც: სტუმრებმა მთელს ევროპას გააცნეს საქართველოს მოღვაწეები და ქვეყნის საერთაშორისო აღიარებას შეუწყვეს ხელი. აი რას ამბობს ჰიუსმნასი: „თქვენ გყავთ მთაერობა, რომელიც დინჯათ, თანდათანობით იბრძვის მოპოვებულის განსამტკიცებლათ და ჩვენ ვიღებთ ვალდებულებებს ჩვენს თავზე ევროპაში მოსვლისას ძალა დაეატანოთ ჩვენს მთაერობებს, რათა საქართველოს მისცენ საშუალება განვითარებისა, როგორის ღირსიც არის ეს თავისუფალი ქვეყანა“³.

ვიქტორ ნოზაძე იტყობინება ლონდონიდან: „...ინგლისელი სოციალისტები ფართო აგიტაციას აწარმოებენ საქართველოს შესახებ, როგორც სოციალისტურ კრებებზე, საერთო ჩვეულებრივ მიტინგებზე, ისე ლიბერალურ წრეებშიაც. მათ დღემდე უკვე დაბეჭდეს შვიდი წერილი სხვადასხვა ინგლისურ გაზეთებში და ჟურნალში. აპირებენ კვლავ განაგრძონ ასეთი მუშაობა და გააცნონ საქართველო

ინგლისის დემოკრატიას“⁴. არც სხვა ქვეყნის წარმომადგენლები გაყურებულან. მაგალითად, ბელგიურ გაზეთში „ა აპლე“ დაიბეჭდა ერთელი წერილი „პირველი სოციალისტური მთაერობა“⁵.

ხაზგასმულია, რომ კ. კაუცკიმ სპეციალური წიგნიც კი დაწერა „სოციალიზმის პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში“. როგორც ქართული პრესა იუწყებოდა, იგი სწრაფად უთარგმნიათ ხელნაწერიდან და უმოკლეს დროში გამოუციათ კიდევ⁶.

ერთი სიტყვით, მეორე ინტერნაციონალის წარმომადგენლებმა ბევრი რამ გააკეთეს საქართველოს რესპუბლიკის პოპულარიზაციისათვის.

პოლიტიკური დაძაბულობა მატუელობს. ყველაზე ღილი საფრთხე ჩრდილოეთიდან მოდის. გაჭირვებული და

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №216

² იქვე, №242.

³ იქვე, №223.

⁴ იქვე, №273.

⁵ იქვე, №280.

გაბოროტებული მეზობელი ძალზე საშიშია.

მოვეუსმინოთ მაქსიმ გორკის: „თმა ყალყზე მიღება ყველა იმ შემზარავ სურათების ნახვით, რაც რომ რუსეთმა განიცადა, მაგრამ ის, რაც მოელის, იმასაც განგვკრეტ და ამიტომაც ჩემს ვაებას არ აქვს საზღვარი. სადღაა მოსკოვი?

იგი სისხლისა და ტალახის ოკეანედ გარდაიქცა. აშმორებული წუმპეები, მოშხამული ძაერი და უძვეო მშიერ-მწყურვალი ხალხი ერთადერთ მიღონ მიახმებით მსუნთქავი, აი ღღევანდელი მოსკოვი. გასაფხულსედ გამდნარმა თოველმა რუსეთი დაუსრულებელ ჭაობად აქცია. ახლა დადგება სამთარი და ჩვენ კი აღარ შეგვრჩენია რა, აღარც საჭმელი, აღარც სასმელი, შეგიძლიანთ წარმოიდგინოთ, რა არის წითელი რუსეთი და რა არის მისი მომავალი... არა, ჩემს მწუხარებას სიტყვებით ვეღარ გამოვხატავ“¹.

და მაინც, რუსეთი თანდათან დგება ფეხზე. მართებულად შენიშნავს ტიცინ ტაბიქე, „იწყებს გამრთელებას რუსეთის იმპერია, მისი ნაწამები სულის დაგუბებული შურისძიება სასტიკი იქნება.

საქართველო ისევ გარემოცულია“².

საკმარისია რუსეთი ოდნავ მოღონიერდეს და იმპერიალისტური ზრახვებიც მძაფრდება.

1920 წლის მაისში სამშვიდობო ხელშეკრულება დაიდო რუსეთსა და საქართველოს შორის. აი, ძირითადი პუნქტები:

„1) რუსეთი ყოველ დავის გარეშე სცნობს საქართველოს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობას და თვითარსებობას და თავის ნებით უარს ამბობს ყოველგავრ სუვეერენულ უფლებებზე, რომელიც რუსეთს ეკუთვნოდა საქართველოს ხალხისა და მიწა-წყლის მიმართ.

2) რუსეთი უარს აცხადებს საქართველოს შინაურ საქმეებში ყოველგვარ ჩარევაზე.

3) საკითხი საზღვრების შესახებ გადაწყვეტილია საქართველოს ხელსაპრელ პირობებში“³.

შეთანხმებას კქონდა აქილევის ქუსლი. ეროვნული მთავრობა იძულებული იყო დათანხმებოდა საქართველოში ბოლშევიკური პარტიის ლეგალიზაციას. ეს მუხუთე კოლონის გაძლიერებას ნიშნავდა.

მოსკოვი ხსენებული დოკუმენტით ცდილობდა თვალი

¹ გაზ. „საქართველო“, 1920, №110.

² იქვე, 1918, №187.

³ გაზ. „ერთობა“, 1920, №104.

აეხვია ფართო საზოგადოებისათვის, დრო მოეგო და პირველსავე ხელსაყრელ შემთხვევაში მოეხდინა საქართველოს ანექსია¹. უცნაურია, მაგრამ ფაქტია, რუსეთის ელჩი ს. კიროვი ოთხასკაციანი (!) ამალით წამოდის თბილისში.

ბოლშევიკების გაზეთი „კომუნისტი“ სისტემატურად ბეჭდავს წერილებს, რომელთა ავტორები ფაქტების დამახინჯებით, ტენდენციურ-მცდარი კვალიფიკაციით ესწრაფვიან ადგილობრივი ხელისუფლების ზღუდეების მორღევეას. მეორე მხრივ, სანიმუშოდ არის მინიჭული ჩრდილოეთელთა ქმედება.

საქართველოს მთავრობა გულხელდაკრეფილი როდი ხვდება ასეთ გამოსლაქებებს. არა მხოლოდ საპირისპირო მასალები იბეჭდება, არამედ ქმედითი პრაქტიკული ღონისძიებების ტარდება შეთქმულებათა გაუყენებელსაყოფად. მაგალითად, 1920 წლის 8 აპრილს თბილისში დააპატიმრეს კომუნისტური პარტიის ადგილობრივი ორგანიზაციის 12 წევრი, რომელთაც განზრახული ჰქონდათ აჯანყების მოწყობა².

არსებული მდგომარეობა კარგად არის დახასიათებული ივანე გომართელის წერილში – „არსებული საქმე“.

ავტორი კონკრეტულ მაგალითზე დაყრდნობით, მოვლენათა საფუძვლიანი განხილვით არწმუნებს მკითხველს, რომ ბოლშევიკები ქართველი ხალხის მტრები არიან.

როცა ქვეყანას ძლიერ უჭირდა და მთავრობა ყოველ ღონეს ხმარობდა, რომ ოსმალების შემოტევა შეეჩერებინა, ბოლშევიკები აჯანყებებსა და გამოსვლებს აწყობდნენ, რითაც მომხდურებს უმართაფდნენ ხელს. „სადაც კი ბოლშევიკები შედიან, ყველგან ერთი ათად ძვირდება პურიც და ფართალიც“. საქართველოში რეასაათიანი სამუშაო დღეა, რუსეთში კი თერთმეტიანი და ა. შ.

წერილი მთავრდება მოწოდებით: „ამოუდევით ისევე ჩვენს მთავრობას გვერდში, შეასრულეთ ყოველი მისი მოწოდება, ბრძანება და როგორც აქამდინ გადაგარჩინათ ყოველგვარ ხიფათს და უბედურობას, აწიც ის გადაგარჩინეთ.

გაუმარჯოს ჩვენს მთავრობას, ჟორდანიას მთავრობას!

ძირს ყველა მისი მტერი და მოღალატე“.

1920 წლის 12 გიორგობისთვის „საქართველოში“ ეკითხულობთ: „აზერბაიჯანი ლენინს უჭირავს, სომხეთი – ქვემალ ფაშას. დიდი ხანია, რაც ორივემ ერთმანეთს ხელი წამოართვეს

¹ წერილში „ზავი რუსეთთან“, რომელიც გაზეთ „ერთობას“ 1920 წლის 22 აგვისტოს ნომერში დაიბეჭდა, ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ რუსეთი არ ასრულებს ნაკისრ ვალდებულებას.

² გაზ. „ერთობა“, 1920, №81.

და ხელი მიჰყევს განთავისუფლებული ერების კელავ დამონებას. ამიერკავკასიაში დაერწით მარტო ჩვენ, დამოუკიდებელი და თავისუფალი. საქართველოს აოხრებას ღამობს დღეს მოსკოვიც და ანგორაც... მაშ კემსაღლოთ „ქელსუ კაცისათვის“.

ახლოვება კაჯრის ტრაგედია. 1921 წლის 11 თებერვალს ლორეს რაიონში დაიწყო ამბოხების ინსცენირება. მისმა ხელმძღვანელებმა – ბოლშევიკებმა საქართველოს მშრომელთა სახელით დახმარება სთხოვეს საბჭოთა რუსეთს და დაიძრა მერვე, მეცხრე, მეთერთმეტე, მეცამეტე არმიები.

ქართველთა შეუპოვარი ბრძოლა საბოლოოდ მარცხით დამთავრდა. 25 თებერვალს ბოლშევიკები თბილისში შემოვიდნენ.

დაიგმანა კარ-ყანჯრები და დედაქალაქი სარკოფაგის დუმილ-სიცივემ მოიცვა.

მავანი და მავანი ამოიოხრებს: – მეტი სიყრთხილე და დიპლომატიური შორსმჭკრეტელობა რომ გამოეჩინათ საქართველოს ხელისუფალთ, უფრო ნაკლები მიმდობნი რომ ყოფილიყვნენ... იქნებ აგვეცდინა კატასტროფა... გულებრევილობა!

მტერი ყოველი მხრიდან გვიტყედა – სომხეთიდან, აზერბაიჯანიდან, დარიალიდან, მამისონიდან, სოკიდან... ამასთანავე ძალთა თანაყარდობა უკიდურესად უსწორო გახლდათ. ისიც არსებითია, რომ ოსმალეთის ჯარი აჭარაში შემოიჭრა...

ხელისუფლებამ ყველაფერი გააკეთა ქვეყნის გადასარჩენად. ვერც ქართველ მეთრებს დავემდურებით. გავიხსენოთ თუნდაც 19 თებერვალის ბრძოლა იაღლუჯთან, როცა რუსეთის ლაშქარი სასტიკად დაამარცხეს და 1600 წითელარმიელი დაატყვევეს. გავიხსენოთ სამხედრო სკოლის მოსწავლეთა – იუნკერთა უმბრობა ტაბახმელასთან.

მთავრობას საყველური ნამდვილად არ ეთქმის, პირიქით, მისი ბოლო ნაბიჯი აღტაცებსაც კი იწვევს – აჭარა რომ არ დაკარგულიყო, საქართველოს სახლვაო ჭიშკარი რომ არ წარაზუღიყო, უშუალო და დაუნდობელ მტერს – საბჭოთა ჯარებს გ'სა გაუხსნა ბათუმისაკენ.

ერთი სიტყვით, დამოუკიდებელი საქართველოს დაცემა ობიექტურმა მიზეზებმა განაპირობა.

სურათი სრული არ იქნება, თუ არ გავიხსენებთ იმ აჯანყება-გამოსვლებს, რომელთაც ადგილი ჰქონდათ დუშეთის, გორის და სხვა მაზრებში. ამბოხების გამომწვევი და სულისწამდგმელნი ბოლშევიკები იყვნენ. ასე რომ, საქართველოს მთავრობას ბრძოლა უხლებოდა როგორც გარეშე, ისე შინაური მტრების წინააღმდეგ.

¹ გაზ. „საქართველო“, 1920, №146.

ქვეყანა ეკონომიკური თვალსაზრისით განიავებული იყო. მრეწველობა მოშლილი, სოფლის მეურნეობა სულს დაფავდა. მატარებელი ყოთიდან თბილისში ჩამოსვლას ორი-სამი დღე უნდებოდა. ყოველივე ამას დაემატა მიწისძვრა, ეპიდემიები და ა. შ. მაგალითად, 1919 წელს სახადმა სოფელ პატარძეულის მოსახლეობა გაანახევრა. გაზეთებში ყოველდღე ქვეყნდებოდა ცნობები, რომ ქაღალქის საავტომოფოში მოიყვანეს 10 (12, 19) ხოლერით დაავადებული... ანდა: სოფელ ქვემო ნიზისში ათ კაცს შეეყარა ხოლერა და ა.შ.

გახშირდა ქურდობა, აკაზაკობა. გაზეთ „საქართველოს“ რედაქცია იუწყება, რომ სადამოს ცხრა საათზე ექზარქოსის მოედანზე გაძარცვეს შინ მიმავალი კომპოზიტორი დიმიტრი არაქიშვილი. სხვა გაზეთში ვკითხულობთ, რომ ქურდები შეიპარნენ მხატვარ მოსე თოიძის ბინაში და პირწმინდად „გაასუფთავეს“ იქაურობა.

უჭირს საზოგადოებას. ნიკო ნიკოლაძე იტყულებულია, უმდიდრესი ბიბლიოთეკა (დაახლოებით 7000 ტომი), რომელიც ყოთში აქვს, დამფუძნებელ კრებას მიჰყიდოს.

მთავრობა ცდილობს ოდნავ მაინც გაუმართოს ხელი მაშერალთ. 1919 წელს დამფუძნებელი კრების წევრს სიმონ ფირცხალაგას დაევალა შეედგინა სია იმ მწერლებისა და ხელოვნებისა მუშაკებისა, რომლებიც უმძიმეს პირობებში იმყოფებოდნენ¹.

ისტორიის გადასახედიდან უფრო შეუცდომელი ხდება დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლთა საქმიანობის შეფასება. დღეს თამამად შეიძლება ითქვას, რომ 1918–1921 წლები ერთ-ერთი საუკეთესო ხანაა მრავალსაუკუნოვანი ქვეყნის ისტორიაში. მისი მნშვნელობა არა მხოლოდ წარსულის, არამედ აწმყოსა და მომავლის შედეგებითაც უნდა გაიზომოს.

მიუხედავად ეკონომიკური სიდუხჭირისა და სოციალურ-პოლიტიკური ქარტეხილებისა, საანალიზო პერიოდი ხასიათდება ნაციონალური თვითშეგნების უსევულო ზრდითა და ეროვნული ენერჯის ამოფრქვევით.

უდიდესი ნახტომი შეინიშნება განათლების, მეცნიერების, კულტურის თუ სხვა სფეროებში. ასრულდა სანუკუარი ოცნება – რუსიფიკაციას საყრდენი გამოეცალა და სკოლა გაქართულდა. ი. ჯავახიშვილის მესვეურობით დაარსდა ეროვნული უნივერსიტეტი. გაიხსნა კონსერვატორია, დაიდგა პირველი ქართული ოპერები და ა. შ. ძირეული ცვლილებები ხდება მწერლობაში.

¹ გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1919, №227.

გალაქტიონი ამ მძაფრი ბატალიების მომსწრე და განმცდელია. ბუნებრივია, ყველაფრის მონაწილე ვერ იქნებოდა. მაგრამ ისიც ცხადია, რომ, როგორც ერის შვილი და ნაღდი პოეტი, ინდიფერენტული ვერ დარჩებოდა არსებითი საკითხებისადმი. 'ზოგი რამ ძალ'ხე ახლოს მიქონდა გუდთან და აქტიურადაც ებმებოდა მათი მოგვარების საქმეში. 'ზოგს კი შედარებით ზედაპირულად აღიქვამდა.

მთავარი არ დაგვავიწყდეს.

წიგნში „გალაქტიონი – რედაქტორი და გამომცემელი“ ვწერდით: „...ჩვენს ოჯახში ჩურჩულით ამბობდნენ – გალაქტიონი ერთხანს დაახლოებული იყო ნოე ქორდანიასთან, მდივნის მოვალეობასაც კი ასრულებდაო“¹.

და აი, მოგვიანებით გაჩეთ „საქართველოში“ წავაწყდით ინფორმაციას, რომელიც ამ მითქმა-მითქმის რეალურობას ადასტურებს.

„მთავრობის მდივნის დანიშვნა. საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის მდივნათ მოწვეულ იქნა გალაქტიონ ტაბიძე, რომელიც უკვე შეუღბა მოვალეობათა აღსრულებათა აღსრულებას“².

ფაქტი საგულისხმოზე საგულისხმოა.

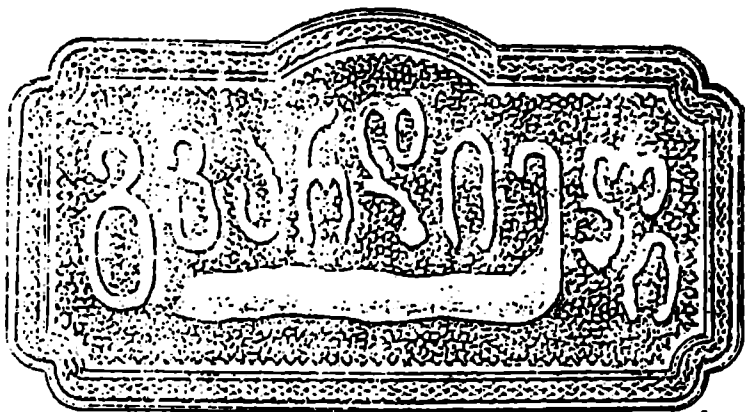
დრო ღრმა ანაბეჭდებს აკეთებს პიროვნების სუელსა და გონებაში. ჩვენც ამ სარკმლის გამოღებას ვესწრაფვით. არც იმას ვივიწყებთ, რომ ანაბეჭდის სიხშირე-სიძლიერე აღმქმელის ბუნებითაც არის შეპირობებული. ერთიც: სიტუაცია-მოვლენების გონებაში დაფიქსირება და პოეზიაში მათი გადატანა ყოველთვის თანხედომი პროცესები როდია. ცალკეული ეპიზოდების განათება და პოეტური კვალიფიკაცია შეიძლება მათი აღქმიდან საკმაოდ დროის შემდეგ მოხდეს.

გალაქტიონს კარგად ჰქონდა შეცნობილი თავისი უპირველესი ამოცანა – საზოგადოების ამიღლება, სულიერი გაკეთილშობილება. ქმედებაც არსებითად ამ განასურით წარიმართა.

მოსკოვში გაჭირვებაგამოყვლილი კაცი თბილისში თავს გაცილებით უკეთ გრძნობს. მეგობარ-ამაზანაგების გარემოცვაშია. პატივისმცემელიც საკმაოდ ჰყავს, მაგრამ ისიც კარგად იცის, რომ საგულდაგულო, სისტემატური წვროენაა საჭირო. ამიტომ ხშირად აღამებს წიგნთსაცავ-ბიბლიოთეკებში. ჯერჯერობით პროკლეს მიერ გამოტანბებული ფულით გააქვს თავი. ძმა მომავალშიც გაუმართავს ხელს, მაგრამ ხომ არ შეიძლება უსასრულოდ

¹ ნ. ტაბიძე, გალაქტიონი -- რედაქტორი და გამომცემელი, თბ., 1997, გვ. 8

² გა.ს. „საქართველო“, 1918, №243.

საბაღალე გზაგადასასრული.

გაგრძელდეს ასე.

1918 წლის სექტემბრის დასაწყისში მტკიცე გადაწყვეტილებას იღებს – პოეზიის საღამო გამართოს. ეს მრავალმხრივ სასარგებლოა. ჯერ ერთი, ეკონომიკურ მდგომარეობას გაიუმჯობესებს. საქმე ისაა, რომ არსად მუშაობს, ღუგუნიც თითქმის არ იბეჭდება და პონორარი არ არის. მეორეც, აუცილებელია პოეტური მიღწევების დემონსტრირება. მესამეც, ქვეყანა სოციალურ-პოლიტიკური ხარკივართი არის გათანგული. ასე თუ გაგრძელდება, შეიძლება სიტუაცია ხშირი მწერლობა თითქმის დაიწვევას მიეცეს. ამიტომაც წინ იწვევს დიდი საზოგადოებრივი ფუნქცია – ლიტერატურული პუბლიკის აქტიურობა.

პოეტური საღამოების გამართვა წესად იქცა. არცაა გასაკვირი. იგი შემოქმედთა სულის მოთქმის ერთ-ერთი საშუალებაა. მაგრამ ეს გზა დამრეცი და ეკლიანია.

წარმატებისათვის აუცილებელია ორგანიზაციული ნიჭი, თავდადებული შრომა, ჯიქური შეტევა. კი. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება ყველაფერი წყალში ჩაიყაროს.

1920 წლის შემოდგომაზე უნდა გამართულიყო ნოე ჩხიკვაძის საღამო, მაგრამ „ხალხის დაუსწრებლობის გამო“ წაიშალა. მეორედ დაინიშნა და აი. გიორგი ქუნიშვილი თითქმის მოთქვამს: „პოეტებზე უბედური ხალხი საქართველოში ჯერ არ დაბადებულა.

არც სიცოცხლეში და არც სიკვდილის შემდეგ ბედი არ უღიძობ.

ნ. ჩხიკვაძე ჩვენს თვალწინ, ჩვენი საზოგადოების უყურადღებობით დაიღუპა, მშიერ-მწყურვალი, მოუვლელი, უპატრონო“¹.

გ. ქუნიშვილი ეაჯება მკითხველებს: მობრძანდით ამ საღამოზე, რათა ჩხიკვიძის ობოლ შეიღებს ცოტათი მაინც გაეუმართოთ ხელიო.

ხსენებული საშიშროება გალაკტიონსაც ელოდა. როგორ გაისარჯა მგოსანი? ეს ჩვენთვის უცნობია. პრესამ მხოლოდ განცხადება შემოგვინახა: კონსერვატორიის დარბაზში შაბათს, 5 ოქტომბერს გაიმართება გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიისა საღამო, ბილეთები იყიდება წ.კ.ს. წიგნის მაღაზიაში².

ყურადღება მიაქციეთ ბოლო ფრაზას. ხომ არ ჩანს აქ უკანსკენელი გაბრძოლება? (საღამო ეს-ესაა დაიწყება, ბილეთების ნაწილი კი ხელუხლებელია).

სულ სხვა იყო 1920 წლის მარტში გამართული საღამო. საზოგადოებას ადრევე ეცნობა ამის შესახებ. რეკლამა

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №236.

² იქვე, №213.

გონივრულად იყო მოყვიკრებული. გაზეთ „ერთობის“ 27 თებერელის ნომერში პირველ გვერდზე შუა ორი სვეტის სამი მკოთხედი დათმობილი კქონდა განცხადებას.

მიჯრითი აგიტაციის სიძლიერე კარაგად არის ცნობილი. განცხადებაც ზედიზედ იბეჭდება 27, 28, 29 თებერელის და 3 მარტის ნომრებში. ხსენებული ინორმაცია, სურათის გარეშე დაისტამბა მეორე პოპულარულ გაზეთში („საქართველო“).

იოლი როდია საუკეთესო ძაღების მოზიდვა. ნუ დავივიწყებთ, რომ თითოეული ინდივიდუალურ მძღვამას მოითხოვს. ჩანს, გალაკტიონი გატაცებითა და მონდომებით მუშაობს, რამაც განაპირობა გამარჯვება. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ უკვე გამოცემულია „არტისტული ყვაილები“, რომელმაც აქტორს უპირველესი ღირიკოსის სახელი მოუპოვა.

რეპორტიორის სიტყვით, „სადამოს ხაღხი ძაღიან ბევრი დაესწრო, უყურო მრავალი კი უბილეთობის გამო გაბრუნდა“. ეს კი პერბოლა როდია.

მკოსნის შემოქმედებისადმი ინტერესი მართლაც დილია და ამან განსაზღვრა სადამოს გამეორება. „გალაკტიონ ტაბიძის მეორე დიდი სადამო – სახელმწიფო თეატრში გაიმართება ოთხშაბათს, 7 აპრილს. ბ-ნი აკაკი პაპაია წარმოსთქვამს სიტყვას ქართულ პოეზიაზე („ქარიშხლის ჩადგომისას“). სადამოში მონაწილეობას მიიღებენ მწერლები და არტისტები: ვასო აბაშიძე, ვალერიან გუნია, ნიკო ერისთავი, რიურიკ იენევი, კარა დარვიში, კოტე მყაშვილი, ვარლამ რუხაძე, ტრიფონ რამიშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე, აკაკი ფალაქა, გიორგი ქუნიშვილი, შალვა შარაშიძე, გრიშა ჯაფარიძე და სხვ. სახელმწ. თეატრის ანტრეპრენიორის ველახოვის მიერ დადგმული იქნება ოპერიდან „თავადი იგორი“ მესამე აქტი: „პოლონელების ბანაკი“ – ბალეტით. ოპერაში მონაწილეობას მიიღებენ სახ. თეატრის მომღერლები: პოლიავეი, როგანივესკი, იანსი, ვიშერემისკაია და სხვ. ბალეტში მონაწილეობენ: სახელმ. თეატრის პრიმა ბალერინა ბაუერ საგსი და ბალეტმეისტერი ვაკარეცი. ღირიურობს კორშონი. ბილეთები იყიდება სახ. თეატრის კასაში¹. პროგრამა რამდენადმე გადახალისებულა. ეს სადამოც ჩატარდა, მაგრამ რა სიძლიერით, ჩვენთვის უცნობია. აქ ერთი რამის გახსენებაც გემართებს. გაზეთში „ახალი ნაკადი“ გამოქვეყნდა ტერენტი გრანელის პატარა წერილი, რომელიც ასე იწყება: „აპრილის შეიღს სახელმწიფო თეატრში

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №52.

² იქვე, №77.

კიდევ იმართება საღამო სეზენი მსგოსნის გალაკტიონ ტაბიძისა¹. მთავრდება მოწოდებით: „...ვისთვისაც საინტერესოა პოეტის პატივისცემა, მან, უეჭველია, საღამოსე დასწრების ხასით უნდა მოიხადოს თავისი მოვალეობა“².

ამ წერილის კონკრეტული დანიშნულებაა საღამოს პროპაგანდა, მაგრამ იგი უფრო მნიშვნელოვანია ორიგინალური ხილვებით.

ტ. გრანელის შეხედულებით, „...გალაკტიონი მიმართულებით სიმბოლისტია, იგი ყოველთვის თავის განცდებს სიმბოლიურად გამოხატავს და მის ლექსებში უმთავრესად სიფაქიზისა და სინაზის მისტიციზმი გამოსჭვივის. გალაკტიონი ინდივიდუალიზმის ცეცხლით არის გამსჭვალული, მას სწამს მხოლოდ „მე“. როგორც მსოფლიოს განუხალღურელი და განუერელი ნაწილი“³.

ამ პრინციპული მოსაზრების იდეოსტრიქტა არ ხდება. საერთოდ, წერილისათვის დამახასიათებელია უმნიშველოვანესი თეზის-დებულებების ნამოყალიბება-განყნა. ნხრეკა-ანალიზის პროცესი, როგორც განზოგადების წინა საფეხური, იგულისხმება.

ტ. გრანელის დაკვირვებით, გალაკტიონის პოეზიაში წინ იწევს ირეალური სამყარო, რომელიც ხილულის ანარეკლია (და არა პირუკუ).

თავად ნიჭიერი ლირიკოსი შთამბეჭდავად განიცდის გალაკტიონის პოეზიის მორთოლვარე რიტმს და მართებულადაც მიუთითებს, რომ გალაკტიონისათვის თავიდათავი მუსიკაა და განცდათა შეხამება, რაც აპრობებს ნაწარმოებთა ემოციურ-ესთეტიკურ ხიზლს.

კრიტიკოსი შედეგად მიიჩნევს „ლურჯა ცხენებს“ „...რომლის ვრცელი დინამიკა უმაღლეს წერტილს აღწევს“. ისიც არის აღნიშნული, რომ გალაკტიონი ასონანსის დიდოსტატია.

ტ. გრანელის წერილში პროფესიულად არის დახასიათებული გალაკტიონის ლირიკა.

ანალოგიური გამიზნულობისაა იოსებ იმედაშვილის „თეთრი მეფე“. მისი პუბლიკაცია პრაქტიკული მოსაზრებით არის შეპირობებული – ერთხელ კიდევ შეახსენოს საზოგადოებას გალაკტიონის სიდიადე და მის საღამოსე დახასწრებად განაწყოს იგი. „...სიღამაზის უმაღლეს განცდის და მშვენიერების თაყვანისმცემელნი უყურადღებოდ არ დასტოვებენ თეთრ მეფეს

¹ ტერენტი გრანელი, რსეული, 1979, გვ. 400.

² იქვე, გვ. 401.

³ იქვე, გვ. 400.

ბალაკტიონი

- გალაქტიონ ტაბიძეს¹.

აქაც მოწოდებას შემაპირობებელი დებულება უძღვის. მაგრამ, გრანელისაგან განსხვავებით, იმედაშვილს აქცენტი გრძნობაზე გადააქვს და მხატვრული სურათის განყენას ანიჭებს უპირატესობას.

„ხანგრძლივ ნაზამთრი ახალგაზაფხულს შესწრებიხართ თუ არა მთის მწვერვალზე მზის პირველ სხივებს, - აი გალაქტიონ ტაბიძის პოეზიის ელვარება და პირველი საღამო; გინახავთ თუ არა კამკამა, უმწიკვლო ქაფი, ან ბუჩქის ძირას ახლად ამოტყორცნილი ია, ახალ გაფურჩქნული ვარდი, ენოსვას რომ უმანკო სურნელებით გიტკობს, აი გალაქტიონის შემოქმედების შინაგანი ძალა: წყნარ მზიან ამინდში, დილით, გაგივლიათ შავ ზღვაზე და ჩაგიხედნიათ თუ არა მის კამკამა გულში, ან კიდევბში, ხავსით მოსილ ტინთა შორის ჩაისრებულ მზის სხივი თვალის მომკრულ მრავალ ფერადოვნებას რომ წარმოგიდგენთ, მთელი სიმდიდრე უძირო ზღვისა რომ ჯადოსნურად გენვენებათ, უმაღლესი განცდიით რომ გატკობთ და ვერ კი აგისხნიათ, რა გრძნობაა, აი სწორედ ასეთია გალაქტიონის სამგოსნო ძალა“².

როგორც ვხედავთ, ნაირგვარი ხერხი და საშუალება იყო გამოყენებული, რათა 3 მარტის საღამო წარმატებით ჩატარებულიყო.

გალაქტიონი სხვათა ზემოქმედსაც ამშვენებდა. მას მონაწილეობა მიუღია ი. გრიშაშვილის, გ. ქუჩიშვილის საღამოებში. 1920 წლის მაისში სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა სალიტერატურო წრის სახარგებლოდ გაიმართა სალიტერატურო დილა, ხოლო ამავე წლის ივლისში აზერბაიჯანთან ომის დროს დაღუპულ გეარდიელთა ოჯახების შესაწევად საღამო-სეირნობა. გალაქტიონი ორივე შეკრებაზე ბრძანდებოდა, გამორიცხული არ არის სხვა ღონისძიებებშიც მიეღოს მონაწილეობა.

ცხადია, მახლობელთა პატივისცემისა და მოქალაქეობრივი ვაჟია მოხდის მოტივი ამომრავებდა მას. მაგრამ ამასთანავე მხედველობაში მისაღებია საკუთარი შემოქმედების ფართოდ გაცნობიერების, საკუთარი პერსონის წინ წამოწევის სურვილი.

შედევრები, რომელთაც ხალხი არ იცნობს, მიწაში დაფლულ განძს მოჰგავს. გალაქტიონმა კარგად იცის, რომ თავიდათავია მათი პოპულარიზაცია. წერს კიდევ: „რეკლამის ხერხები ღირსია უადრესი შესწავლის, კლასიფიკაციის; კარგად გამოყენებულ

¹ ქურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1920, №8, გვ. 3.

² იქვე.

რეკლამას სრულ გამარჯვებამდე მიჰყავს პოეტი. რეკლამის პრაქტიკული მნიშვნელობა უფრო ძვირფასია, თუ იგი იყენებს სულ ახალსა და ახალ მიღწევებს, ჯერ კიდევ უცნობს ფართო მასისათვის...¹

საერთოდ, შეხვედრა-საღამოებისადმი გალაკტიონის დამოკიდებულება გამიფრებულ-გადახრილი იყო. დიდი გულმოდგინებით ადგენდა გეგმებს, ახეხებდა გამოშვებულთა რაოდენობას, საგანგებოდ განიხილავდა თითოეული კანდიდატის პლეს-მინუსს, უკეთავდა სტენდებს, არჩევდა პლაკატებს, სურათებს. დღეში რამდენჯერმე მიაკითხავდა მასპინძლებს და ასეთი ინტენსივობით აოცებდა კიდევ.

ერთიც: ყოველთვის მოწადინებული იყო მიძღვნილი კედლის გახეთი გამოეშვათ, რომელიც ხეიმის შემდეგ აუცილებლად შინ მიჰქონდა.

ასეთ დღეებში აფორიაქებული გახლდათ. მისთვის სხვა საქმე არ არსებობდა. მეტყვიით: ეს გენიოსის თავისებურებაა. გეთანხმებით. მაგრამ ამჯერად სულ სხვა რამ მაინტერესებს, გარკვევა იმისა, თუ რა ამოძრავებდა პოეტს.

გალაკტიონი ნამდვილად ელოდა ყვირეკებსა და ქუხილს. არადა შეხვედრები საშუალოდ, ზოგჯერ უღიმვამოდაც ტარდებოდა. მგოსანი მინც არ იტეხდა იხტიბარს. – ნახეთ, როგორ დიდებულად ჩატარდა. ასეთი შეხვედრა თვით აკაკისთვისაც კი არ მოუწყვიათ. უყვარვარ ხალხს...

ღრმად თუ ჩაუუკვირდებით ამგვარ გამოთქმებს, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ უფრორე საკუთარი თავის გამჩხვეებასთან გვაქვს საქმე. მოცემულ სიტუაციაში კი ეს მისთვის არსებითი იყო. შედმეტად სწორხაზოვნად მოაზროვნე კაცმა შეიძლება იკითხოს: – დავიჯერო, გალაკტიონს ლოგიკური განსჯა დალატობდა. კვლავ რომ ებმებოდა საღამოების გაწამაწია-ბატალიებში...

წყალქეშა დინებებსაც მივადევნოთ თვალი.

გალაკტიონი სულაც არ ემსგავსებოდა სიზიფსს. ამგვარ შეხვედრებს უთუოდ ჰქონდა რეზონანსი. საზოგადოების თუნდაც მცირე ნაწილი ეცნობოდა მის შემოქმედებას. ეს კი მარადიული წყურვილის ეპიზოდურ დაკმაყოფილებად უნდა ჩაითვალოს. ნუ დავივიწყებთ, რომ გალაკტიონს ყოველთვის ამოძრავებდა დიდი განსრახვა – ავალაპარაკო ყველა ჩემს მიღწევებსე.

ამასთანავე არსებითია ის, რომ ამ შემთხვევაში იგი სულისთვის აუცილებელ საზრდოს, თუნდაც მცირედს, მაინც იღებს. ეს არის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 321.

აღერსი, გამხნელება, სიყვარული, რაც ესოდენ სჭირდება ყველა მოკვდავს და მით უფრო მარტოსულს.

და კიდევ: ხომ არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ეს იყო „თეოთრეალიზაციის“ თავისებური გზა, დაგროვილი ენერჯის ხარჯვის ერთ-ერთი ფორმა. პიროვნებისთვის ხომ აუცილებელია განტკიროთ, დროდადრო სხვა საქმეზე გადადეთ. ამ შემთხვევაში გადამწვევტი შეიძლება სულაც არ იყო მეორე ასპექტის შედეგი.

ახლა სხვა კუთხითაც შევხედოთ ამ საზეიმო (და არა მხოლოდ საზეიმო) შეკრებებს. როგორია გალაკტიონის გარემოცვა? ეს პრინციპული საკითხია.

საერთოდ, ამ პერიოდის ლიტერატურული ცხოვრება ხასიათდება ჯგუფების, კორპორაციების, დასების სიმრავლით. მიზნის მისაღწევად აუცილებლად თვლიან ერთიანი ფრონტით შეტევას. მაგრამ ეს გაერთიანებები მყარ პოლიტიკურ, სოციალურ თუ ესთეტიკურ საფუძვლებს უნდა ეყრდნობოდნენ. კ. ნადირაძემ იმიტომაც გააკრიტიკა „შვიდი მნათობი“, რომ ჟურნალის რედაქტორმა ერთიანობის ეს პრინციპი უგულვებელყო. „ბარბაროსობაა მოთავსება ერთის მხრით გრ. რობაქიძისა, ნ. ლორთქიფანიძისა, და მეორეს – ს. შანშიავილისა და პ. კაკაბაძისა, ვინაილგან მოუხერხებელია ერთის ზომით აღება იმნაირ პოეტებისა, როგორიც არიან გრ. რობაქიძე და ს. შანშიაშვილი“¹.

ღიახ, ვის გვერდით არის გალაკტიონი?

ი. გრიშაშვილის სადამოს მასთან ერთად ამშვენებენ ო. თუმანიანი, კ. მაყაშვილი, აღ. აბაშელი. გ. ქუჩიშვილის სადამოზე ლექსებს კითხულობენ ვ. რუხაძე, ობელი მუშა, გ. ცეცხლაძე, ვ. შინატყეხელი...

დაღუპულ გვარდიელთა პატივსაცემად გამართულ სადამოსეირნობაში მონაწილეობან: გ. ქუჩიშვილი, ვ. რუხაძე, ს. ფაშალიშვილი, ივ. ყიფიანი, აღ. ლეჟავა.

გადავხედოთ იმ ჟურნალებსაც, რომლებშიც გალაკტიონი იბეჭდება.

„თოლდაულისის სარტყელი“ კაბადონს უთმობს გ. ტაბიძეს, გ. ლეონიძეს, რ. გვეტაძეს, ს. კარმელს, ლ. მაჭავარიანს, რ. გოგოხიას, გრ. ცეცხლაძეს, კ. ებრაღიძეს, გ. მეგრელიშვილს, შ. ლონდელს, ლიენა ლანდს.

„აისის“ (№2) თანამშრომლებია: გ. ტაბიძე, ლ. მაჭავარიანი, გ. ცეცხლაძე, შ. კარმელი, ვ. გორგაძე, კ. ჭიჭინაძე, ს. ლორდელი, გ.

¹ ჟურნ. „მშვილდოსანი“, 1920, №2-3, გვ. 21.

სედელი.

„თბილისში“ გალაკტიონი გ. საგანელსა და ა. გაბუნიასთან ერთად იხსენიება.

1920 წელს „საქართველოს“ პირველ ნომერში ეკითხულობთ: „იანვარში გამოვა ყოველკვირეული ჟურნალი „მშვიდლოსანი“. მონაწილეობენ: შადღვა ამირეჯიბი, ა. არსენიშვილი, შ. აფხაიძე, ვაღერძან გაყრინდაშვილი, ლადო გუდიაშვილი, რ. გვეტაძე, ნიკოლაი ვერვინოვი, პაოლო იაშვილი, პავლე ინგოროყვა, შ. კარმელი, ს. კლდიაშვილი, გ. ლეონიძე, ნ. ღორთქიფანიძე, ნინა მაყაშვილი, არსილ მიქელაძე, მ. მიწიშვილი, კოლაუ ნადირაძე, გრიგოლ რობაქიძე, სერგეი სუდეიკინი, გალაკტიონ ტაბიძე, ტიციან ტაბიძე, ი. ვიფიანი, სანდრო ცირეკიძე და ლელი ჯაფარიძე“¹.

როგორც ვხედავთ, ზოგჯერ ვარსკვლავების გარემოცვაშია გალაკტიონი. მაგრამ უფრო მეტად მაინც მეორე-მესამეხარისხოვანი კალმოსნების წრეში ტრიალებს. რა თქმა უნდა, გამორიცხებულია თანამდგომთა შერჩევისას კინისს გათვალისწინება (სხვათა სისუსტის ფონზე ამალღება) – გალაკტიონს არ სჭირდებოდა ეს. მაშ რა ხდება?

საქმე გვაქვს ურთულეს მოვლენასთან.

გალაკტიონი ჩაკეტილი კაცია, როგორც იტყვიან – მარტოობით მთვრალი. როცა სხვათა თვალსაწიერში არ არის, თავს ღაღად და გაბედულად გრძნობს.

საზოგადოებაში შესლულული და დამორცხვებულია. მართალია, ხშირად თამაშობს კომუნიკაბელური კაცის როლს, მაგრამ ძალზე იშვიათად აღწევს სასურველ შედეგს. საკუთარ ბუნებას ვერსად გაექცევი. მან კარგად იცის, რომ სხვაზე მალდა დგას. აკი ამბობს: „მეფე ვარ და მგოსანი“. მისი ხილვები, სიზმრებიც კი სხვაგვარია. ყოველივე ეს აძნელებს ურთიერთობებს, მით უფრო, როცა ირგელივ მყოფთ სურთ იგი თანატოლად ან ჩვეულებრივ მოკვდავად აღიქვან. გალაკტიონი შინაგანად ვერ ეგუება ძმაბიჭურ მიდგომას, პატარა კაცთაგან მომდინარე გატოლების სურვილს. ზოგჯერ ეჩვენება, რომ მავანი აღმაცერად უყურებს, მტრობს (ხანდახან მართლაც ასეა). ღიზიანდება და სხვათა ორდინალური ფრაზების „ორიგინალური

¹ ბევრი ბრწყინვალე პოეტია, მაგრამ როგორ მოხვდა გალაკტიონი მათ გვერდით? ცისფერყანწილებსა და გალაკტიონს შორის ხიდი ხომ ჩატეხილია. ფიქრობ, გაუგებრობასთან ან შეიძლება *Lapsus calamitatis* გამოწვევს საქმე. უაქტია, რომ ამ ჟურნალში გალაკტიონს არაფერი დაუბეჭდავს.

გაშიფრებით“ ზეგას ააგორებს.

მეორე-მესამეხარისხოვან პოეტებთან ურთიერთობა შედარებით ვაღვილებს. ისინი შესცივინებენ, ესყვარულებიან. მათში გალაკტიონი არა მეტოქეებს, არამედ თაყვანისმცემლებს ხედავს. ეს კი ათამამებს და აძლიერებს.

ამ პერიოდში გალაკტიონი ძალზე ახლოსაა გ. ქუნიშვილთან. ერთად გამოდიან საღამო-შეკრებებზე. ერთად სერობენ და ხშირად ერთ ჭერქვეშ ათენებენ.

გიორგი უშუალო და ალალია, აღიარებს გალაკტიონის გენიოსობას.

რაც მთავარია, გიორგის ძმურად უყვარს გალაკტიონი. შეუძლია იხუბოს კიდევ მის დასაცავად.

გალაკტიონის ახლო ურთიერთობა აქვს ჟურნალისტ დავით პავლიაშვილთან და ვანო სარაჯიშვილთან.

არაერთხელ უამბნიათ ჩვენთვის: ზოგჯერ. ოპერის დამთავრების შემდეგ, ვანო, დათიკო და მე ვორონცოვის მოედანთან არსებულ სარდაფს მივაკითხავდით. ნაცნობი მიკიტანი მუხის კასრზე გვიშლიდა სუფრას. მიუუსხდებოთ და გაგიხარნია... დაიწყებდა ვანო, აუყვებოდით მე და დათიკო. კედლები იზარებოდა. გამყლელ-გამომყლელნი ჩერდებოდნენ. მიკიტანი ყურებამდე გახეული პირით დიდ დანაზე დაყრდნობილი მონუსხულიყვით იდგა დახლში. სარდაფში მყოფნი ჩერჩულსაც კი ეკრძაღვიდნენ.

გალაკტიონის ბევრი აფასებდა. მას არა მხოლოდ პოეზიის მეტრად აღიარებდნენ, არამედ კაცობის საზომადაც. იგი ობიექტურია. როცა ალტერანტიუური სიტუაცია იქმნება, ხმამაღლა და მიუკერძოებლად გამოხატავს თავის პოზიციას.

ამიტომ სთხოვა მას ნ. კურდღელაშვილმა იმ კომისიის წევრობა, რომელსაც უნდა გაერკვია, რამდენად ემთხვევოდა ვ. სნათაშვილის დაკარგული მოთხრობა გიორგაძის ავტორობით გამოქვეყნებულ „შაგულას“ (კალამგირობას ხომ არ პქონდა ადგილი).

სხვა დროსაც აურჩევიათ გალაკტიონი არბიტრად.

იყო ბოჰემური დღეები. დიონისესათვის ხელის გადახვევა და შორეული ქალის ეშხით თრობა. მაგრამ ყოველივე ეს გალაკტიონისათვის არასოდეს ყოფილა თავიდათაყვი. სწორედ 1920 წელს დაწერა:

„სული გეკონდეს უსპეტაქეს თოვლისა!
პირადათ მე სიკვდილამდე მექნება -

მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება:

პოეზია – უპირველეს ყოვლისა!

პოეზია – უპირველეს ყოვლისა!¹

1920 წელი. 10 აგვისტო. გალაკტიონს რუსთაველის პროსპექტზე გერონტი ქიქოძე შეხვდა.

– სად დაიქარგე? კოტე მაცაშვილი გკითხულობს.

– რა მოხდა?

– არ ვიცი. გუშინ მითხრა: თუ გალაკტიონს სადმე გადაეყარო, სთხოვე დამიკავშირდესო.

აფორიაქდა გალაკტიონი. კ. მაცაშვილი ქართული ჯიშის განსახიერებად, არისტოკრატიის სახე-ხატად მიაჩნდა და უდიდესი პარტივისცემით, კრძალვით ეპყრობოდა. პოეზია ც ძლიერ მოსწონდა მისი. დავესხებოთ ერთ დეტალს. 1914 წლის 2 მარტის „სახალხო გაზეთის“ სურათებიან დამატებაში² კ. მაცაშვილის ლექსი დაიბეჭდა. როგორც ირკვევა, გალაკტიონს საფუძვლიანად გაუცვინია იგი და ფურცლის არშიაზე მიუწერია: „საუცხოვო მუსიკაა, დიდებული აზრით“. ხაზგასმულია ლექსის შემდეგი სინტაგმა – „ეთეს სიმღერებს“.

თავის მხრივ კოტეც კეთილად იყო განწყობილი ახალგაზრდა პოეტისადმი, არაერთხელ შეუქია და დახმარებია კიდევც.

იმავე დღესვე მიაკითხა. უფროსი მეგობარი თავშეკაეპებული ღიმილით შეეგება. გალაკტიონს არ გამოპარვია, როგორ ოსტატურად აარიდა კოტემ თვალი უმცროსი კოლეგის დაბრეცილ ფეხსაცმელს.

– ვალიკო ჯუღელმა მთხოვა, რეკომენდაცია გავუწიო ახალგაზრდა ნიჭიერ მწერალს, რომელიც ჟურნალის გამოცემაში დაეხმარება. შენზე შეეჩაჩერე არსევანი. ვფიქრობ, არ უნდა იყოს ურიგო საქმე. ჯამაგირიც გექნება და...

კიდევ უფრო მეტად ღელაჲდა გალაკტიონი, როცა გვარდიის შტაბში ვალიკო ჯუღელთან აუდიენციას ელოდა. ამ კაცის სიმამაცესა და თავგანწირულობაზე ლეგენდებს ჰყვებოდნენ. ლექსებსა და მინიატურებს უძღვნიდნენ. ბევრი აღმერთებდა კიდევც. ამიტომ შემთხვევითი არ ყოფილა, როცა საზოგადოებამ ერთ-ერთი ქალაქისთვის მისი გვარის დარქმევა მოინდომა.

შეხვედრა მოკლე და საქმიანი იყო. ახლოდან ჯუღელი სულაც არ ჩანდა ისეთი მკაცრი, როგორიც გალაკტიონს წარმოედგინა. ლაპარაკობდა მოკვეთილი წინადადებებით. გამოხედვა მომწესხველი და სულში ნამწვდომი ჰქონდა, თითქოს

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №284.

გზურდავსო. ყოველგავრი შესავლისა და მიკიბუ-მოკიბუის გარეშე განაცხადა: – ჟურნალი ჩემს ხაზს გაატარებს. იმედია, ნაწერებს არ დამიწუნებ. გალაკტიონი თავდახრილი უსმენდა და შემდეგ, როცა ამ ფრაზას იხსენებდა, ვერაფრით გაერკვია, მეგობრული ტონით იყო ნათქვამი თუ ირონიით.

– პასუხისმგებელი მდივნის მოვალეობას შეასრულებ – განაგრძო ჯუღელმა – რედაქცია ჩემი კაბინეტის გვერდით მოთავსდება. რაც შეეხება ჯამაგირს, თვითრად 7300 მანეთი გექნებათ. დამატებით ოფიცრის „პაიოქსაც“ მიიღებთ.

– როდიდან შეეუღლებ საქმეს?

– ჟურნალის გამოცემის თაობაზე დადგენილება ჯერ არ მიგვიღია. ეს საკითხი გვარდიის კონფერენციაზე გადაწყდება. მაგრამ სათუო არაფერია. ხეალიდანვე შეგიძლიათ დაიწყო მუშაობა. როგორ ფიქრობთ, „სახალხო გვარდიელი“ ცუდი სახელწოდება ხომ არ არის?

– რას ბრძანებთ, დიდებულია.

– კო! ეს პოეტური კრებული როდია. ყველაფერი სადად და პირდაპირ უნდა ითქვას.

მერე ადიუტანტს მოუხმო.

– დღესვე მიეცით ერთი თვის ჯამაგირი.

გალაკტიონს მოეჩვენა, ხმაში სიღბო და დაღლილობა გამოკრთა.

მგოსანი სიმპათიურად იყო განწყობილი გვარდიელებისადმი. საუკეთესო სტრიქონებიც უძღვნა.

*„და გვარდია მიყვარს. მასთან ნახევარ
გზად დაღლილი არვის არ ვუნახივარ.
ერთი გვანთებს შუქი სვეტიცხოვლისა:
საქართველო უპირველს ყოვლისა“.*

ამიტომაც ადაპტაციის საკითხი არც დასმულა. იგი გატაცებით ჩვეული ენერგიულობით ჩაება საქმეში.

1920 წლის აგვისტოში ჩატარდა სახალხო გვარდიის კონფერენცია. დადგენილების მესამე მუხლი ასეთი იყო: „მიღებულ იქნეს ზომები საკუთარი ყოველკვირეული ჟურნალის გამოსაცემად. ამისათვის საჭირო თანხა უნდა გამონახოს მთავარმა შტაბმა“.

დამფუძნებელ სარედაქციო თათბირზე გაირკვა, რომ თავდაპირველი ჩანაფიქრის განხორციელება ფინანსურ-ტექნიკური და სხვა მიზეზების გამო ვერ ხერხდებოდა. ამიტომ

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №284.

გადაწყვედა ჟურნალი ორ კვირაში ერთხელ გამოეცათ.

გ. ჯუღელი ძლიერ დაკავებული გახლდათ ოპერატიული საქმეებით, გვარდიის იდეურ-პრაქტიკული ხელმძღვანელობით. თავისუფალი დრო თითქმის არ ჰქონდა. ხან როდის მოიპარავდა წუთებს და ხან როდის. ამიტომაც გალაკტიონი ზოჯერ ღამის თორმეტ საათამდე ელოდა რედაქტორს.

ჟურნალი 12 დეკემბრისათვის უნდა გამოსულიყო – სახალხო გვარდიის შექმნის მესამე წლისთავზე. ქანცვაწყვეტამდე მუშაობდნენ. 8 დეკემბერს სასოგადოებას ეუწყა, რომ პირველი ნომერი უახლოეს დღეებში დარიგდებოდა. „შიგ მოთავსებული იქნება წერილები კ. კაცუკის, გ. ჯუღელის, აკ. ჩხენკელის, ს. დევდარიანის, ი. გომარათელის, ბ. თეკლათელის, ი. ცინცაძის. ლექსები: ტაბიძის, ქუჩიშვილის და ვ. რუხაძის, სურათები გვარდიის ცხოვრებიდან. ჟურნალი იქნება დაბეჭდილი ფერადი საღებავით. გაიყიდება კანტორა „განათლებაში“ მის აგენტებთან და გვარდიის შტაბში. ეღირება 50 მანა“.

ათი დეკემბრისათვის ჟურნალი უკვე დაბეჭდილია. იგი თქვენსმეტგვერდიანია, ფერადი ილუსტრაციებით.

რედაქციას ღრმად აქვს გააზრებული გამოცემის სპეციფიკა და დანიშნულება. რადგანაც ჟურნალი მთავარი შტაბის ორგანოა, წინ იწვევს გვარდიის ბრძოლისუნარიანობის ამაღლებისა და შრომითი ტრადიციების ჩამოყალიბება-განმტკიცების ტენდენციები. ამ ორი მხარის აქცენტირება თვით გვარდიის თავისებურებით არის მოტივირებული.

„...სახალხო გვარდია არ არის ჯარი. ჯარისკაცი მოწყვეტილია თავის საქმეს, თავის ხელობას და მისი ერთად-ერთი საქმე თოფია.

გვარდიელი კი ერთი და იმავე დროს ჯარისკაციც არის და თავის საქმის, თავის ხელობის კაციც. გაჩნდება საფრთხე, თოფს მოკიდებს ხელს და დადგება რესპუბლიკის დასაცავათ. გაივლის საფრთხე, თოფს მიაყუდებს და დაუბრუნდება თოხნამგალს ან ჩაქუნს.

გვარდიელი არის შეიარაღებული მუშა, შეიარაღებული ხელოსანი. შეიარაღებული იმიტომ არის, რომ გარშემო მტრები ახვევია და თავდაცვა ესაჭიროება.

იარაღი მხოლოდ თავდაცვისათვის – აი თვისება გვარდიელისა. საომარი და სამუშაო იარაღის შეთვისება, შეთანხმება – აი თვისება გვარდიელისა.

სხეანაირათ ჩვენისთანა პატარა რესპუბლიკას არსებობა არ

¹ გაზ. „ერთობა“, 1920, №280.

შეუძლია“¹.

როგორც ვხედავთ, სახალხო პარტია პრინციპულად განსხვავდება შეიარაღებული ძლების იმ დანაყოფისაგან, რომელიც გეარდიად იწოდება და რომელიც რჩეულ ჯარისკაცთა გაერთიანებას გულისხმობს.

საქართველოს თავისებურებებიდან გამომდინარე დაძეგნილია ბრძოლისა და შრომის შერწყმის ორიგინალური გზა. ამიტომაც იყო, რომ კ. კაცუკიმი მაღალი შეფასება მისცა სახალხო გეარდიის საქმიანობას. იგი აღნიშნავდა: ახალი ტიპის სახელმწიფოსათვის ამგვარი ფორმირების არსებობა აუცილებელია და საქართველოს რესპუბლიკის თაოსნობა ფართო მასშტაბით განსოგადებას იმსახურებს.

რედაქციამ რამდენიმე ასპექტით წარმართა საქმიანობა.

I. წარმოიქმნა იმ ძირითადის, რითაც გამორჩეულია გეარდია. ეს არის „სამშობლოს გრძნობა გასაკვირველი“, მამულისადმი თავდადება. ამ განასკრით ნაირგვარი მასალა იბეჭდება. ერთ შემთხვევაში წინ იწვევს სილოვისტური განსჯა. პირდაპირ არის აღნიშნული, რომ „სახალხო გეარდია ეს ჩვენი დემოკრატიულობის თავგანწირულობის, მისი მტკიცე ნებისყოფის ხორცშესხმულობა“².

მეორე შემთხვევაში მოხაზულია გეარდიელთა პორტრეტები და მათი საქმიანობა მისაბამად არის დასახული. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ე. ჯუღელის წერილი, რომელიც ვალიკო შარაშიძესა და სანდრო მაისურაძეს ეძღვნება. მოწოდებასავით უღერს აკ. ჩხენკელის თეზისი: „ხალხის შვილს უნდა ასულდგმულეზღეს იდეალი, მხოლოდ მაშინ შესძლებს ის, თუ გარემოებამ მოიტანა, თავი შესწიროს საქვეყნო საქმეს“³.

მესამე შემთხვევაში თვალსაჩინო ადგილი ეთმობა საბრძოლო ეპიზოდების გაცოცხლებას და ა. შ.

II. სამხედრო ოსტატობის სრულყოფისა და შრომითი საქმიანობის ჩვენება. ყურადღება მახვილდება როგორც საბრძოლო ტექნიკის დაუფლებაზე, ასევე დისციპლინის განმტკიცებაზე. მოთხრობილია ისიც, თუ როგორ შრომობს გეარდია. მაგალითად, ყარაიაში „ფართო მასშტაბით შეუდგა მოსარწყავი თხრილების გაყვანას, ტბების ამოშრობას და

¹ უურნ. „სახალხო გეარდიელი“, 1920, №1, გვ. 60.

² იქვე, გვ. 5.

³ იქვე.

აგრეთვე მილარიასთან ბრძოლას¹.

III. გეარდიელთა კულტურულ-ინტელექტუალური და მორალური დონის ამადლები სათვის ბრძოლა. სამართლიანად არის მითითებული, რომ კულტურა აძლევს გეარდიელს იმ შეგნებას, თუ ვის წინააღმდეგ და რატომ უნდა აღმართოს მახვილი.

როგორც იყ. გომართელი წერს, „გეარდიის ხელმძღვანელთა მთელი ყურადღება იქითკენ უნდა იქნეს მიქცეული, რომ გეარდიის ზნეობრივი სისპეტაკის გვირგვინს არსაიდან არავითარი ლაქა არ მოეცხოს.

უღირსი თუ ვინმე შემოიპარება, სასტიკი გაწმენდა.

გეარდია მარტო იარაღით არ იმარჯვებდა.

არა, გეარდიის იარაღი უძლეველი იყო იმიტომ, რომ იარაღთან ერთად მტერს ებრძოდა გეარდიის სულიერი სიმტკიცე და ზნეობრივი სისპეტაკე².

სხვა მნიშვნელოვანი თემებიც არის აქცენტირებული.

მკითხველთა მოსაზიდად ნაირგვარი ხერხია დაძებნილი. რეაქტორმა და პასუხისმგებელმა მდივანმა კარგად იცინან, რომ სინამდვილის ობიექტური ასახვა ფორტოგრაფირებას როდი გულისხმობს. აუცილებელია იმის შემჩნევა და წინ წამოწევა, რაც ჩანასახის სახით არსებობს და პერსპექტიულია.

ჟურნალში მძლავრობს პეროიკული პათოსი, რასაც შესამჩნევად აძლიერებს მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშები. მაგალითად გამოდგება ნაწყვეტი გიორგი ქუჩიშვილსი ლექსიდან.

„თამამად ძმებო,

ხალხის გმირებო.

თამამდ გასწით სისხლის საღვრელად!

დარწმუნდეს მტერი, რომ მთელი ერი

მზად არის თავის ქვეყნის სახსნელად“³.

საბოლოო დასკვნის გამოტანამდე ერთი ფაქტის დაფიქსირებაც გემართებს.

გალაკტიონის თანამშრომლობა „სახალხო გეარდიელში“ უცნობია პოეტის ცხოვრებისა და შემოქმედების მკვლევართათვის. ისიც საყურადღებოა, რომ მგოსნის არცერთ ავტობიოგრაფიაში (ისინი კი მრავლადაა), არცერთ დღიურში, არცერთ მოგონებაში ხსენებაც არ არის ამ ჟურნალისა. საოჯახო არქივი რომ არა, ეს უმნიშვნელოვანესი მოვლენა ბურუსით იქნებოდა მოფენილი.

¹ ჟურნ. „სახალხო გეარდიელი“, 1920, №1, გვ. 12.

² იქვე, გვ. 11.

³ იქვე, გვ. 8.

მთლიანად მოგკეაქვს გალაკტიონის უცნობი წერილი.

„ამაო აბესალომ! მოგილოცავ დღესასწაულებს. შენს წერილებს ვიღებდი, უკანასკნელ ხანში კი რაღაც შეწყვიტე. რაშია საქმე? როგორაა დედა? მე წიგნის გამოცემა ვერ მოვახერხე. ეხლა ვხელმძღვანელობ (კრიზისის გამო) ჟურნალ „სახალხო გვარდიელს“. ვარ იქ მდივნად, და, მაშასადამე, ყველაფრად. კარგ განწყობაში ვარ საზოგადოებასთან. მაგრამ უყველობა მაინც კვადაკვალ მდევს. ჯამაგირად მაქვს 7300 მან და „პაიოკი“ გვარდიელისა. არა უშავს, გამოკეთდება.

მომწერე, რას შევებით, როგორია თქვენი სულიერი განწყობილება... ელით უკეთეს მომავალს, თუ იმედი დაკარგეთ სრულიად? მომწერე დედაჩემის შესახებ ყველაფერი.

გარდა ამისა, აი რა უნდა გთხოვო: ჟურნალ „ნოვოე სლოვო“-ში არის ერთი წერილი „История Каспара Гаузера“. ეს წერილი ძალიან მჭირდება. ამოხიე ჟურნალიდან და გამომიგზავნე. რაც ადრე გამომიგზავნი უკეთესია, რადგან მე ერთ წერილს ვწერ, სადაც ეს წერილი აუცილებლად საჭიროა.

შენი თარგმანის შესახებ იმედაშვილმა მითხრა, რომ მალე დაიბეჭდებაო, მაგრამ მალე უნალი სულ მიახურა. მე ვუთხარი, რომ ხელნაწერი ჩემთვის მოეცა, მაგრამ რაღაც ვერ ელევა. ყოველ შემთხვევაში რაშენს არ ვეტყვი, სულ „გადმოგცემო“ მეუბნება.

შენ ხშირად გკითხულობენ შენი ძველი ამხანაგები. ბევრი აქ მოეწყო სამსახურში, მარა რაღა ასეთ მოწყობას: შიმშილით ხდება სული მთელ ტყილისს. აუტანელი სიძვირეა. ამ სამთარს ყველა უშეშოდ ატარებს, არის ყინვა და თოვლი – ჯამაგირი კი არავის არ ყოფნის, ათასწილად უკეთესია ეხლა ყველასათვის სოფელი.

ასე, აბესალომ, მომწერე წერილი: ტყილისში სახალხო გვარდიის მთავარ შტაბთან, რედაქცია ჟურნალ „სახალხო გვარდიელისა“, ჩემთან.

ნახვამდის, აბესალომ, გული არ გაგიტყდეს. ენერგიით, ენერგიით და კიდევ ენერგიით. ხომ იცი:

*„თავგანწირულად, ლომიყით
შევებრძოლები ქვეყანას,
რას მომცემს ან რას დამაკლებს,
გული რომ დამწყდეს მისთანას“.*

მარად შენი გალაკტიონი.

დედაჩემს უთხარი ცალკე წერილი მომწეროს“.

გალაკტიონის ასეთი გაყუჩება, საგულდაგულოდ მინქმადევა ფაქტისა გასაგებია. მგოსანი ხომ დამოუკიდებელი საქართველოს,

ე. წ. მენშევიკური მთავრობის, დამცველად და მეხოტბედ გუგუნიანება. ამ ამბის გახმაურების შემთხვევაში მოსალოდნელი იყო ახალ ხელისუფალთ, კომუნისტებს უმკაცრესი ზომებისათვის მიემართათ.

ამრიგად, გალაკტიონი „სახალხო გვარდიელის“ ერთ-ერთი სულისწამდგმელია. მას ღრმად სწამს, რომ გვარდია უდიდეს საქმეს აკეთებს და ამიტომაც გულდაგულ იღვწის მისი ჟურნალის სრულყოფისათვის. უკვეთავს ლიტერატურულ მასალებს, ენობრივ-სტილისტურად თუ კომპოზიციურად სრულყოფს შემოსულ სტატიებს. რაც მთავარია, ადგენს ნომრის მაკეტს და ქმნის ჟურნალის გარეგან სახეს.

საერთოდ, პასუხისმგებელი მდივანი გამოცემის თანამშრომელთა თავისებური თანაავტორია.

ბუნებრივია, რომ გალაკტიონი დაკვირვებით კითხულობს ე. ჯუღელის, ს. ჯიბლაძის, ა. ჩხენკელის თუ სხვათა ნაწარმოებებს და გამოირიცხული არ არის, მათ იღვებსაც ითავისებდეს.

ნურც იმას დაევიწყებთ, რომ პოეტი მაშინ დგება ქვეყნის სადარაჯოზე, როცა სამშობლოს ძლიერ უჭირს, როცა მავანნი და მავანნი აქტიური საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან გარბიან. „სახალხო გვარდიელის“ ბოლო, მეხუთე ნომერი 15 თებერვალს გამოვიდა. ამ დროს თბილისს უკვე ახანზარებს ქვემეხთა გუბ'ენი, გვარდია სამკვდრო-სახიცოცხლო ბრძოლაშია ჩაბმული.

არავითარი მერყეობა, არავითარი დაეჭვება. სწორედ ეს იდეური სიმტკიცე იყო მიზეზი იმისა, რომ ემიგრაციაში წასაყვან მწერალთა სიაში გალაკტიონის გვარიც მოხვდა.

გალაკტიონის თანამშრომლობა „სახალხო გვარდიელში“ იმის დასტურია, რომ მგოსანი დამოუკიდებელი საქართველოს ერთგული ჯარისკაცია. სხვაგვარად ძნელი წარმოსადგენიც არის. მის შემოქმედებას ხომ წითელ ზოლად გასდევს ეროვნული მოტივი.

1917—1920 წლების ლიტერატურულ ცხოვრებაში უმნიშვნელოვანესი ძვრები ხდება. ახალმა ვითარებამ ახალი ამოცანები დასვა და მათი გადაჭრის საკითხიც პრინციპულად დააყენა. უმთავრესი ის გახლავთ, რომ შეიქმნა საქართველოს მწერალთა კავშირი. მართალია, ამ დროს არსებობდა სიტყვაკაზმული მწერლობის საზოგადოება, მაგრამ მისი მოქმედების რადიუსი ვიწრო იყო, ხოლო საზოგადოებრივი რეზონანსი სუსტი. ამიტომაც შემთხვევითი არ ყოფილა, როცა ამ გაერთიანების ლიკვიდაცია და მისი ქონების მწერალთა კავშირისათვის გადაცემა მოითხოვეს.

1917 წლის შემოდგომაზე შეიქმნა საორგანიზაციო ბიუ-

რო, რომელმაც სერიოზული მუშაობა გასწია ყრილობის მოსამზადებლად.

ყრილობა ოქტომბრის დასაწყისში ჩატარდა.

ამ დროს გალაკტიონი უცხოეთში იმყოფებოდა, მაგრამ იმგვარი ოსტატობით, დეტალურად და ხატოვნად აუწერა კონსტანტინე გამსახურდიამ მაშინდელი ბატალიები, რომ პოეტს ისეთი განცდა დაეუფლა, თითქოს თავად ესწრებოდა სხდომებს.

– რობაქიძემ მოითხოვა ყრილობის საპატიო თავმჯდომარედ კ. ბალმონტი მოგვეწვია. მე დიდ პატივს ვცემ ბალმონტს, მაგრამ მაინც უხერხულად მივიჩნიე ეს. მხარი დამიჭირა გრიშაშვილმა. თავს დამესხნენ პაოლო და ტიციანი მათთვის ჩვეული ყიზილბაშობით...

და შეხსნა კონსტანტინემ ქართული ენის ბნელი სარდაფის კარი. როცა გალაკტიონის გაკვირებული მხერა დაიჭირა, თითქოს გამოერკვა: – ეხლა მეცინება. ეს ყოველივე ჩემთვის ხავსიანი ღოდებია.

ისე, უცნაური ხალხი ვართ ქართველობა, ჩემო გალაკტიონ, – განაგრძო კონსტანტინემ, – ზედმეტი თავმოხრა გქმევია, ადვილად ენთუბით და... 5 ოქტომბერს (1917 წ. ნ. ტ.) კაკი წერეთელი ჩამოვიდა საქართველოში და ატყდა აურ-ზაური. დმერსო ჩემო, რას არ უწოდებდნენ: „დემოკრატიის არწივს“, „სახალხო ტრიბუნს“, „ქურუმს“, „ერეკლე მესამეს“ და ა. შ. მწერლებიც ჩაებნენ ამ ფერხულში. მოითხოვეს ჩვენი ყრილობა მისაღმებოდა. აღშფოთება ვერ დავმალე და ბევრიც გაეანაწყენე. კი, ბატონო, ნიჭიერი კაცია, სახელგანთმული რევოლუციონერიც, მაგრამ, აბა მითხარი, საქართველოსათვის რა გააკეთა? არაფერი! ყოველთვის რუსეთის წისქვილზე ასხამდა წყალს.

ამას დიდი ექსტაზით, თვალებანთებული ყვებოდა კონსტანტინე. ისიც ხაზგასმით აღნიშნა: ყრილობაზე მე მივეითხოვე, რომ გოლოვინის პროსპექტს რუსთაველის სახელი დარქმევოდა.

გვიან ღამე დატოვეს ციციქა ოთახი. გაგაცილებო – დაიუნა კონსტანტინემ. ნელა მიუყვებოდნენ ხეივანს და უსმნდნენ ღამეს, რომელიც არცთუ ნაკლებ საინტერესო ამბებს ყვებოდა.

გალაკტიონისათვის კიდევ უფრო ცხადი გახდა, რომ მწერალთა ეიწრო ჯგუფური ინტერესები თანდათან ძლიერდებოდა. მაგრამ არსებითი მაინც ის იყო, რომ პირველი მტკიცე ნაბიჯი გადაიდგა დიდ გზაზე.

ყრილობის დახურვის დღეს უკნასკნელმა თერგდალეულმა ნიკო ნიკოლაძემ ხმამაღლა განაცხადა: მწერლობა ის იარაღია, რომელიც ერს ადუღაბებს, ხალხის სიყვარულით ყოველგაერი მსხვერპლი უნდა გავიღოთ. აუცილებელია დავძლიოთ ჯგუფური პატივმოყვარეობა,

შეკერთდეთ და თავგამოდებით ეიშრომით მამულის ბედნიერებისათვის.

ეს საპროგრამო გამოხედა იყო.

გალაკტიონის ისიც ძლიერ ახარებდა, რომ მწერალთა კავშირის ერთ-ერთი თავკაცი კოტე მაცაშვილი იყო.

სუსტად ვერ გპტყვით, როდის შეიტანა გალაკტიონმა განცხადება, როდის გახდა ფორმალურად მწერალთა კავშირის წევრი. საფიქრებელია, 1919 წლის მიწერულს მოხდა ეს. ერთი კი ცხადსე ცხადია, თავიდანვე ამ ორგანიზაციის სათავესთან დგება. ამასე მეტყველებს თუნდაც 1921 წლის ნოემბრის ამბები. მაგრამ ამის შესახებ სხვა დროს.

ახლა უმთავრესზე.

თხზულებათა აკადემიური გამოცემის მიხედვით, 1918 წლის ივლისიდან 1921 წლის თებერვლამდე გალაკტიონის პრესაში 13 ლექსი გამოუქვეყნებია, ხუთი – 1919 წ. რვა – 1920 წ. ამათ უნდა მიემატოს ორიოდ¹.

როგორც ვხედავთ, სიუხვე არ შეინიშნება. ამის უპირველს მიხეზად ის უნდა მივინიშოთ, რომ 1918 წლის მეორე ნახევარსა და 1919 წლის პირველ კვარტალში გალაკტიონი „არტისტული ყვავილების“ გამოცემით არის დაკავებული. უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვით, ამ დიდ საქმეშია შთანთქმული. ვერც იმას დავივიწყებთ, რომ ეკონომიკურად ძლიერ უჭირს და ლუკმა პურის ძიება რამდენადმე მაინც უკეცავს ფრთებს. არის სხვა მიზეზებიც.

აღსანიშნავია, რომ 1919 წლის მარტში გალაკტიონი აქვეყნებს ორიგინალურ წერილს „თეატრები“. იგი მგონის არც ერთ კრებულში არც თხზულებათა თორმეტტომეულში არ შესულა². ამდენად,

¹ გაზეთ „საქართველოში“ ვკითხულობთ: „მოკლე ხანში გამოვა თბილისში ჟურნალ „აისის“ მეორე ნომერი. ჟურნალში მოთავსებული იქნება იმავე პოეტთა ნაწარმოებები, რომელნიც პირველში იყვნენ: გალაკტიონ ტაბიძე, ლადო მაჭავარიანი, გრ. ცეცხლაძე, შ. კარმელი, ვ. გორგაძე, რ. გვეტაძე, ნ. ნადირაძე, სანდრო შიუკაშვილი და სხვ.“ (1820, №179).

მაშასადამე, გალაკტიონის „აისის“ პირველ და მეორე ნომრებში დაუსტამბავს ლექსები, მაგრამ სახელდობო რომელი?

აკადემიური გამოცემის ხელმძღვანელთათვის ისიც უცნობია, რომ ლექსი „სადაც ტყეების ისმოდა დარდი“ პირველად 1920 წელს გამოქვეყნდა „სახალხო გვარდიელში“ სახელწოდებით „საქრთველოს“. ამ ჟურნალსა და აკადემიური გამოცემის მეორე ტომში დასტამბულ ტექსტებს შორის თვალსაჩინო სხვაობაა.

² ამ ნაწარმოებებზე ერთ-ერთმა პირველმა ი. ირემაშვილმა გაამახვილა ყურადღება.

უცნობია ფართო საზოგადოებისათვის. არადა, ძალზე საყურადღებოა გალაკტიონის თეატრალური შეხედულებების შესამეცნებლად, სხვა მხრივაც. მოგვყავს მთლიანად.

თეატრები

რეჟისორი. პიესა ჩატარდა ისე, როგორც შეფერის გამოცდილ რეჟისორს.

ჰამლეტი. არა! პიესა ჩატარდა ისე, როგორც შეფერის დახელოვნებულ მსახიობს.

რეჟისორი. თქვენო უმაღლესობაე!

ჰამლეტი. ასეა: მსახიობობა იბადება ზემთაგონებიდან და არ საჭიროებს არავითარ ტექნიკურ შენობას. უმაღლესი მიზანი თეატრისათვის არის სცენიური იმპროვიზაცია.

რეჟისორი. თქვენო უმაღლესობაე... ავტორი?

ჰამლეტი. გაერთიანება შემოქმედების დროს ავტორისა და აქტიორის იდეების: აი კიდევ უდიდესი მიზანი.

ოფელია. სცენაზე ვარ და არ მახსოვს შემთხვევა, რომ პიესა ჩატარებულყო თეატრალური მოწყობილობის გარეშე. ვერც ერთი მსახიობი მაშინ როლს ვერ შექმნიდა. თქვენო აღმატებულებაე! არ იქნებოდა ჰამლეტი, რომ არ ყოფილიყვნენ დეკორატორები, ბუტაფორიები, კოსტიუმერები, სცენარისტები ან სუფლიორები? რეჟისორი მოწოდებულია...

ჰამლეტი. მოწოდებულია სცენარისტებისა და დეკორატორებისთვის!

რეჟისორი. აგრეთვე ჰამლეტისათვის.

ოფელია. ყველასათვის თქვენო უმაღლესობაე! აი ოსკარ უაილდის სიტყვები წიგნიდან „ნიდაბთა ჭეშმარიტება“: „თვითუფლ თეატრალურ ორგანიზაციაში გაყვანილი უნდა იყო განაწილება შრომის და არა გონების. ფონი უნდა დარჩეს ფონად, ფერები კი ეფექტს უნდა დაუმორჩილდეს. ამას მხოლოდ მაშინ მივაღწევთ, როდესაც წარმოდგენას ხელმძღვანელობს მხოლოდ ერთი პიროვნება. ხელოვნების, განათება მრავალგვარია, მაგრამ მთავარი ძალა მხატვრული ეფექტისთვის მხოლოდ გაერთიანებაშია. ნამდვილი მხატვრული დაღვმა ერთი შემოქმედის სულით უნდა იყოს გაუდუნთილი...“

ჰამლეტი. „ოფელია! წადი მონასტერში!“

ოფელია. მე მინდა ვსთქვა, რომ უმთავრესი პიროვნება თეატრში არც რეჟისორია და არც აქტიორი. ყველაზე უმთავრესი ისევე ჩვენი ძვირფასი თეატრია: უნდა ამაღლდეს იგი მაღალ ხელოვნებამდე!

აი რას ეუხურებთ მას ყოველი ახალი სეზონის დასაწყისში“.

¹ კურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1919, №1.

„თეატრებში“ გამჟღავნებულია ის დაპირისპირება, რაც ათიან წლებში შეინიშნებოდა.. ვინ არის წარმმართველი – დრამატურგი, რეჟისორი თუ მსახიობი?

გალაკტიონი კარგად იცნობს ამ პერიოდის თეატრალურ კონცეფციებს. არ არის გამორიცხული. მაქს პერმანის თეორიასაც ნაღრმავებოდეს. ამ დიდ მეცნიერს რუსეთში საკმაოდ ჰყავდა მიმდევარი და, ალბათ, მოსკოვის სარეჟისორო კურსებზეც ხშირად გაისმოდა მისი სახელი.

რეჟისორული თეატრის კონცეფციით. სპექტაკლის წარმმართველი ფიგურაა რეჟისორი. უფრო მეტიც, იგი ავტორია. რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს მსახიობის უდიდესი როლის უგულვებელყოფას, მაგრამ გარკვეული აზრით, არტისტი მაინც დაქვემდებარებულ შემოქმედად წარმოიხედება.

თუ ამოვალთ იქიდან, რომ უპირველესია სასცენო პარტიტურის დადგენა, რათა სუსტად მოხდეს გამომსახველი ფორმების შერჩევა, მაშინ აღვიღვასაგები გახდება რეჟისორული თეატრის აზრი.

გალაკტიონი რეჟისორისკენ იხრება. ამიტომაც ესეხება ოსკარ უაილდს, რეჟისორი ერთი სურვილით უნდა მსჭვალავდეს მთელ სპექტაკლს, რათა კოლექტიური შემოქმედების ნაყოფი მონოლითურ ნაწარმოებად აღიქმებოდეს.

ოყვლიას ბოლო სიტყვები ღრმა დაკვირვებას მოითხოვს. აქ ლიტერატურული ხერხია გამოყენებული, როცა უარყოფა მტკიცების ფარდია.

„თეატრებში“ ირეკლება მოსკოვის სარეჟისორო კურსებზე განცდილი და ათვისებული. მთავარი მაინც ის არის, რომ იგი გაცხადება იმ კონცეფციის, გრძობების, რომლებიც გალაკტიონს თეატრალურ სამყაროსთან აკავშირებდა.

საანალიზო პერიოდი უმნიშვნელოვანესია არა მხოლოდ გალაკტიონისათვის, არამედ მთელი ქართული პოეზიისათვის. 1919 წელს გამოვიდა „არტისტული ყვაილები“ – წიგნი, რომელმაც ათვლის წერტილის ფუნქცია შეიძინა.

ეს კრებული უდიდესი ნიჭისა და ერუდიციის, დაძაბული შრომისა და ფილიგრანული ოსტატობის ნაყოფია. ცხადია, ყველაფერი ხელის ერთი დაკვრით არ გაკეთებულა. ეულკანის ამოფრქვევას ხანგრძლივი შინაგანი დუღელი უძღვოდა. გალაკტიონმა მრავალმხრივ გაითვალისწინა სამამულო მწერლობის მიღწევები. ამასთანავე საფუძვლიანად შეისწავლა როგორც რუსული, ასევე ევროპული, უპირატესად, ფრანგული პოეზია.

პირველ წიგნში უთუოდ დაიღიანდა პირამიდის კონტურები. მაგრამ მაინც დიდი გ'ზა იყო გასაყვლილი, ყიდრე გიგანტური შენობა აიგებოდა. 1915–1918 წლები ძიებისა და გადაფასების ხანაც იყო. გალაკტიონმა ახალი სივრცეები მოიხილა, ანკარა ნაკადულებს დაეწაფა და უცხო ბილიკებს მიაკვლია. რაც მთავარია, მან უმაკცრეს ცხრილში გაატარა ძველი ნაწერები.

ცხადია, ეს არ ნიშნავს წარსულისადმი ხაზის გადახმას. შეინიშნება თემათა გამეორება, ასევე ხატთა მსგავსება. არც ცალკეული ფრაზეოლოგიური შეხვედრები გამოირიცხება. მაგალითად, პირველ წიგნში ფიქსირებული „ნემთვის მარტოდენ უდაბნოა მთელი ქვეყანა“ მეორე ტომში ამგვარი ვარიაციით გვხვდება: „ჩემს სამშობლოში მე მოველე მხოლოდ უდაბნო ლურჯად ნახავერდები“. ან კიდევ: „წაქვე, მგოსანო... მშვენიერ ტანჯვას მაინც იპოვი“. „არტისტულ ყვაილებში“ – „მე ძლიერ მიყვარს მწუხარე გრძნობა ცივი სისოელის“. სამეცნიერო ლიტერატურაში შენიშნულია ეს ანალოგიები. მთავარს ისაა, რომ ამ შემთხვევაში მკაფიოდ იგრძნობა ამადლება, ე. ი. სინამდვილის ემპირიული ასახვიდან სიმბოლისტურ გააზრებაზე გადასვლა, რეალობიდან ზერეალობისაკენ ღტოფლა.

ამგვარი მიდგომა არა მხოლოდ ახალი ლექსებით ცნაურდება, არამედ ძველი ნაწარმოებების რედაქტირებითაც.

შეწერდებით ერთ გახმაურებულ მაგალითზე. ლექსში „აღვები თოვლში“, რომელიც 1916 წელს გამოქვეყნდა „სხივში“, ვკითხვლობთ: „როდესაც მთვარე თოვლიან ალგებს ათრობს ცისფერი ყინვის თასებით“. „არტისტულ ყვაილებში“ ეს ფრაზა ამგვარადაა მოწოდებული: „დაათრობს მთვარე თოვლიან ალგებს იელისისფერი ყინვის თასებით“.

ყინვა ცისფერი და ყინვა იელისისფერი. პირველი გასაგებია თუნდაც ფერთა ასპექტის გათვალისწინებიდან გამომდინარე. მეორე კი ალოგიკურად მოიანს. სიტყვათა სემანტიკური დკაპშირება გამოირიცხებულია.

ამ მეტაფორაზე არაერთ მკვლევარს გაუმახვილებია ყურადღება.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ „იელისისფერი“ მცხუნვარის, მიაფრის ასოციაციას ეყრდნობა, მაგრამ ამ თვალსაზრისსაც მოეპოვება მინუსი.

რეალობასთან უფრო ახლოსაა შემდეგი კონცეფცია, რომ საქმე გვაქვს სიმბოლისტურ ხერხთან, ალოგიზმით განწყობილების ამადლებასთან, რასაც საბოლოოდ ირეალურთან მიყვავართ. გართულებული მეტაფორის მომარჯვება ამითაა შეპირობებული.

სხვა საკითხია, თუ რამ შეუწყო ხელი აღნიშნული ტროპის შექმნას. სამართლიანად არის შენიშნული, რომ „უკვე მეორე წიგნზე მეშაობის დროს გალაკტიონი ეუფლება მოვლენათა გასაიდუმლოების ხელოვნებას და ამას თავის შემოქმედებით პრინციპად ხდის. ადრე დაწერილ ლექსებს იგი ამ თვალსაზრისით ასწორებს კიდევ („მერი“).

ზოგიერთი ლექსის რეადაქციულ სხვაობაზე დაკვირვება ნათელყოფს, აგრეთვე, ერთ საინტერესო გარემოებას. ლექსის პირველ ვარიანტს, როგორც რეალურ შთაბეჭდილებათა შედარებით უშუალო ანარეკლს – უფრო მეტად ეტყობა კონკრეტულ სინამდვილესთან სიახლოვე : სახეები უფრო საგნობრივი და ხელშესახებია. როცა პოეტი მეორედ და მესამედ უბრუნდება ლექსს, მაშინ, სადაც კი შესაძლებელია, მთლიანად სპობს კვალს რეალური შეგრძნებისას, რომელთაც მას პირველი შემოქმედებითი ბიძგი მისცეს¹.

შემთხვევითი როდია, რომ „არტისტული ყვაილები“ მოცულობით ძლიერ ჩამორჩება პირველ წიგნს. ამ კრებულში ვერ მოხვდა პრესაში გამოქვეყნებული ბევრი ლექსი. მაგალითად, „რა სევდიან ნანას ამბობს ქარი“ „მიყვარდა ჰანგი გრძნობით გამთბარი“, „ბედისწერა“, „აკაკის გარდაცვალების გამო“, „ყანტაზია“, „თეთრი ლანდები“, „კოშკი“, „შენი ღიმილი“, „დროშები ჩქარა!“, „ათრობდა ხალხის მწუხარება“ და სხვა. ზოგი დაწუნებულია არასათანადო მხატვრობის, ზოგიც წიგნის ძირითადი ხაზისა და პათოსისაგან დაშორიშორების გამო და ა. შ.

აქვე უნდა გავიხსენოთ ერთი უმნიშვნელოვანესი ჩანაწერი. „პოეტმა უნდა გადაწყვიტოს ორი მთვარი პრინციპული ხასიათის საკითხი.

1. რომელი არის მის შემოქმედებაში საუკეთესო ლექსი,

2. როგორ უნდა დააღაგოს მან ამის შემდეგ ლექსები?

როგორც პირველი, ისე მეორე საკითხის გადაწყვეტა პოეტისაგან მოითხოვს დიდ სიყრთხილეს: პირველი საკითხის გამორკვევის დროს სრულიად ადვილია მრავალი შეცდომის დაშვება, მითუმეტეს, რომ ყველა, რაც კი დაწერილია, საყვარელია, როგორც შემოქმედება. მეორე საკითხისთვისაც არსებობს ჩვეულებათა მრავალი რიგი. 1. შეიძლება გადარჩეული ლექსები დაბეჭდო სრულიად დაულაგებლად, როგორც მიღებულია დღემდე. 2. შეიძლება დააღაგო ისე, რომ უმთავრესი ყურადღება

¹ ა. ხინთიბიძე, 20-იანი წლების ქართული პოეზიის სიახლენი. კრებული „მეოცე საუკუნის ქართული ლირიკის ისტორიის ნარკვევები“, I, 1971, გვ. 79.

მკითხველისა მიქცეული იქნას ავტორის შემოქმედების ევოლუციაზე. 3. შეიძლება უბრალო ქრონოლოგიური წესით და მარაველი სხვა¹.

ეს 1927 წელს არის ნათქვამი, მაგრამ თამამად შეიძლება განეაცხადათ, რომ 1919 წელსაც გალაკტიონი ამ საკითხებს დიდი სერიოზულობით ეკიდება.

„არტისტიკული ყვაილები“ აგებულებითაც განსხვავებულია პირველი წიგნისაგან. ჯერ ერთი, როგორც ზემოთ ვნახეთ, მეორე წიგნში გალაკტიონმა არ შეიტანა ბევრი გახმაურებული ლექსი, რაც კრებულის მონოლოთურობა-ერთხაზოვნების პრინციპით არის ნაკარნახევი. მეორეც, „არტისტიკული ყვაილები“ აგებულია არა იმდენად ქრონოლოგიური პრინციპიდან გამომდინარე, რამდენადაც შემოქმედებითი ევოლუციის გათვალისწინებით.

კრებულში დაბეჭდილი პირველი ლექსი „შემოდგომა „უმანკო ჩახახების“ მამათა სავახეში“ ერთგვარი გასაღები და საწყისი ნოტაა, რათა წიგნის არსს მეტად ჩაეწვდეთ და თემების განვითარებას ლოგიკურად მიეყვებით, ხოლო ბოლო ლექსი „დომინო“ შემაჯამებელი აკორდია, მთელი კრებულის დირსების წარმომხენი. სვენ ხაზი გვიანდ გაეუხსათ იმ გარემოებას, რომ გალაკტიონი ყოველთვის ასეთი პრინციპული არ ყოფილა კრებულების შედგენისას.

ერთი სიტყვით, „არტისტიკული ყვაილები“ გამორჩეულია აგებულებით, თემათა განვითარებით, შინაგანი სისტემით, მუსიკალობით და განწყობილების კონტრაპუნქტუალობითაც. ქართულ მწერლობაში არცთუ ბევრია კომპოზიციურად შეკრული ასეთი წიგნი.

მგოსანი დიდხანს მუშაობდა „არტისტიკულ ყვაილებზე“. არსებითად იგი მოსკოვში გამართა და კმაყოფილიც იყო. აკი ამბობს: „ასეთ წიგნებს ბევრს ვეღარ დაეწერო“. საქართველოში დაბრუნებისთანავე უპირველეს ამოცანად „არტისტიკული ყვაილების“ გამოცემა დაიხასა. ეს კი უმძიმეს საქმეს წარმოადგენდა. მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ამღვრეული პოლიტიკური სიტუაცია და ქვეყნის ეკონომიკური სიღუბეცირე.

პოლიგრაფიული წარმოება მინაკვლებული იყო. ძლიერ ჭირდა ქაღალდის შივნა. საღებავები ქილა-ქილა უნდა შეეგროვებინა. კვალიფიციური ასოთამწყობები სოფლებში გაიხიზნენ და სტამბებში უმეტესად შემთხვევითი პირები ფართი-ფურთობდნენ.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 72.

გალაქტიონმა შეუძლებელი შეძლო. ნაწილი ფულისა ისესხა, ნაწილი მომავალი წიგნის საფასურად მისცეს. ერთმა შეძლებულმა ნაცნობმაც გაუმართა ხელი და საქმეც დაიდრა. მერე სასურველი სტამბაც გამოიძებნა, მუშებსაც დაუახლოვდა.

1919 წლის 28 მარტის „საქართველო“ იუწყება: „იბეჭდება და სულ მალე გამოვა პოეტ გალაქტიონ ტაბიძის წიგნი“. მსგავსი ცნობა მოთავსებულია აპრილის „თოლაბულისის სარტყელში“, ხოლო ამავე ჟურნალის მაისის ნომერში კითხულობთ: „დაიბეჭდა და იყიდება გალაქტიონ ტაბიძის ლექსები. ტ. II“. გასეთ „ერთობის“ ინფორმაციაში ფასიც არის დაფიქსირებული – 25 მანეთი. ისიც ხაზგასმულია, რომ რედაქცია დაეხმარება პროვინციაში მცხოვრებთ წიგნის შეძენაში.

გალაქტიონი შეეცადა არა მხოლოდ შინაარსით, არამედ ფორმითაც მიმზიდველი ყოფილიყო წიგნი. უარყოფილია პირველი კრებულის გაფორმების მანერა. გარეკანზე ჩარჩოში, რომელსაც ორი პარალელური განსხვავებულპუნქტიანი შავი ხაზით არის შეკრული, ფიქსირებულია ძირითადი მონაცემები:

მგოსანს ბევრი უფიქრია სათაურის შერჩევაზე. შემთხვევითი არ არის, რომ ყოველივე ეს სხვადასხვა ფორმით მეორდება შიდა პირველ სამ ფურცელზე. მეოთხე ფურცელზე ეპიგრაფებია ფრანგულ ენაზე, ამონარიდები შ. ბოდლერის, თ. გოტიეს, პ. ვერლენის და ა. რენიეს ნაწარმოებებიდან. საგულისხმოა ისიც, რომ წიგნის ყოველ წვეთს გვერდზე ტექსტის ზემოთ ავტორის სახელი და გვარია დაფიქსირებული, ხოლო კენტ გვერდზე წიგნის სახელწოდება. ეს მეთოდი – გახანგრძლივებ-გამეორება ძირითადის აქცენტირებით არის მოტივირებული.

მგოსანს ბევრი უფიქრია სათაურის შერჩევაზე. შემთხვევითი არ არის, რომ კრებულს „GRANE AUX FLEURS ARTISTIQUES“ უწოდა. როგორც თავად შენიშნავს: „წიგნის სახელწოდებაც კი ირონიულია: „თავის ქალა არტისტული ყვაეილებით“ – იგულისხმება თავის ქალა (სიკვდილი), არტისტული ყვაეილები (ხელოვნება), სიკვდილი და ხელოვნება. რომელმა უნდა გაიმარჯვოს? – რა თქმა უნდა, ხელოვნებამ. რა არის ხელოვნება? ხალხისადმი, სამშობლოსადმი სამსახური...“¹.

პოეტი იმასაც დასძენს, რომ „ამ საკითხზე სწერდნენ ჩვენი კლასიკოსები, მაგრამ მათ არ ჰქონდათ ასე მკვეთრად დაპირისპირებული სიკვდილი – სიცოცხლესთან, სიკვდილი

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 153.

ხელოვნებასთან, სიკვდილი – რევოლუციასთან¹.

ეს სიტყვები მოგვიანებით არის დაწერილი და ფაქი'ს დამოკიდებულებას, ფხი'სულ ანალი'სს მითხვებს. მით უფრო, რომ სათაურისა და ეპიგრაფების შეპირისპირება რამდენამდე მაინც იწვევს მკითხველის გაორებას. ამჯერად წყენ სულ სხვა კუთხით გვინდა წარვმართოთ საუბარი. რამ განაპირობა სათაურად ფრანგული სიტყვების გამოტანა? ამით ხომ არ არის ხაზგასმული ფრანგი სიმბოლისტებისადმი თაყვანისცემა? (გავიხსენოთ: „ზშირად ვიგონებ ვერლენს, როგორც დაღუპულ მაძახ“). იქნებ სათაური ქვეტექსტით იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ამ კრებულით გალაკტიონი მსოფლიო მიღწევების დონეზე დგება და ამის ცნობა-აღიარებისაკენ მოგვიწოდებს.

როგორი იყო „არტისტული ყვაილებსადმი“ ს'ხოგადოების დამოკიდებულება? ამის გასარკვევად ურადლებას ვამახვილებთ გამოხმაურებათა რაოდენობასა და დონეზე.

პრესამ გაცვილებით ნაკლები აღგილი დაუთმო მეორე წიგნს, ვიდრე პირველს. მხოლოდ სამიოდუ რეცენზია-ბიბლიოგრაფია დაისტამბა. „არტისტულ ყვაილებზე“ ქართული პოეზიის არც ერთ გრანდს არ გაუშართავს ვრცელი მსჯელობა.

შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ გამოსენილმა ლიტერატორებმა ვერ იგრანეს „არტისტული ყვაილების“ ხაძლიერე და ხიბლი. მაშ რით აიხსნება გაყქნება? ვფიქრობთ, თავი იმინა ამ პერიოდისათვის არცთუ უცხო კენინმა – „წემზე უკეთ რად იმღერაო“.

ნუ დაევიწყობთ, რომ ცისფერყანწელებსა და გალაკტიონს შორის ხიდი ნატეხილია. მგოსანი არც სხვა პოეტებთან არის ხელგადახვეული.

ამჯერად მხოლოდ ფაქტს ვაფიქსირებ. მოვლენა საგანგებო შესწაველას მითხვებს, რომლის დროსაც ორივე მხარის თავისებურება უნდა იქნეს გათვალისწინებული.

და მაინც: როცა თანამოკლამეების გალაკტიონისადმი დამოკიდებულებას ეშიფრაგ, ყოველთვის მახსენდება აღმოსავლური სიბრძნე: რაც უფრო ჭკვიანია კაცი, მით უფრო ნაკლებად აყავს მეგობარი.

ახლა გადაიხედოთ რეცენზიებს. ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანია ივანე სოსელიანის „გენიალური გალაკტიონი“ იგი რამდენადმე ცილდება რეცენზიის ფარგლებს და

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 153.

² იქვე, ტ. I, გვ. 305.

პრობლემურ სტატიას უახლოვდება. მასში არა მხოლოდ არტისტული ექვაილები¹ შეფასებაა, არამედ გალაკტიონის მთელი შემოქმედების. კრიტიკოსი ცდილობს განსაზღვროს გალაკტიონის ადგილი სამამულო მწერლობის ისტორიაში და ამიტომაც სხვათა დამსახურებასაც აფიქსირებს, რაც ძირითად დაბეულებას დამაჯერებლობას მატებს. მთავარი მაინც ის არის, რომ დასკვნები გამოტანილია მრავალსაუკუნოვანი ქართული ლიტერატურის მიღწევათა ღრმა გააზრების საფუძველზე.

ტენდენცია სათაურშივე არის გამჟღავნებული – „გენიალური გალაკტიონი“. ფაქტი სუსტად არის კვალიფიცირებული, მაგრამ ეპითეტმა მაინც გააღიზიანა სოგიერთი.

კრიტიკოსის აზრით, „...გავიდა მამულიშვილური და პროგრამული პოეზიის ხანა. ახლა ქართული პოეზია ზემოთს თავის ფერისცვალებას და ამ განახლების პირველი ნუმი და წრფელი აღიარება ეს წიგნია: „Grane aux fleurs artistiques“¹.

ამ ამონარიდში თურგდალეულების მოღვაწეობის შეფასებაც იგრძნობა. ცხოვრება მწვავედ აყენებს პრობლემებს. არსებითია ღრმად ჩასწვდე მათ და ფეხი აუწყო. ილიამ კარგად განსჭვრიტა ვითარება და მოქმედების სუსტი გზაც დასახა. პატრიოტული მოტივის წინ წამოწევა და ლირიკის გარკვეული დაპროგრამება დროის კარნახით იყო პირობადადებული. მაგრამ ვითარება შეიცვალა და ის, რაც ერთ ხანს მიმზიდველი იყო, მომდევნო ეპოქაში მოძველებული და უკუსაგდები აღმოჩნდა. „აკაკის მზეობამ ბევრი დააბრმავა. მისი მარგალიტები დაიტაცეს და დაახურდავეს. გახშირდა ტრაფარეტული „ფიალი-ტრფიალი“, „ჭაღარა-ნაღარა“. პოეტური შემოქმედება შაირობამდე დააქვეითეს“². შაბლონმა არაერთი ნიჭი იმსხვერპლა.

ამ მართებული თვალსაზრისის აქცენტირება იმიტომაც სჭირდება კრიტიკოსს, რომ უკეთ წარმოაჩინოს გალაკტიონის წვლილი, დამსახურება.

ხაზგასასმელია ისიც, რომ ივ. იოსელიანმა გალაკტიონი კი არ დაუპირისპირა კლასიკოსებს, არამედ მათ ნიჭიერ მემკვიდრედ გამოაცხადა. „წარსულის პოეზიამ მას უანდერძა ბუნებრივობა, ესთეტიკური სიმტკიცე და ლიტერატურული სინდისიანობა“³.

ამის აღნიშვნას მაშინ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა, რადგან წარსულთან დამოკიდებულებას სოგიერთმა

¹ ჟურნ. „ტფილისი“, 1920, №1.

² იქვე.

³ იქვე.

ლიტერატორმა მიხინჯი სახე მისცა.

„საქართველოში მოდის დიდი მწერალი და მას გზას უღოცავს ერის ეროვნულ-პოლიტიკური თავისუფლება. ჩვენს თვალწინ ირღვევიან ხელოვნების დამწრდილაჲი სოციალური პირობები და ამიერიდან ხელოვნება არ იქნება მარტო ბრძოლის საყვირი, არც სიბრალულისა და სათნოების ფსალმუნად იქცევა იგი. სილაშაზე, მშვენიერება! – აი რა იქნება მისი მიღწევა, თავისუფლება ყოველგავრი ღოგმატებისაგან! აი რა იქნება მისი ღვეიზი“¹.

ეს დებულება ორმხრივ საყურადღებოა. იგი ბაზისისა და ზედნაშენის დიალექტიკურ ურთიერთობაზე მიგვანიშნებს. ამასთანავე დამოუკიდებელი საქართველოს პერსპექტივებს წარმოაჩენს. რაც მთავარია, უახლესი ლიტერატურის ძირითადი ფინქციის მართებულ განსაზღვრას შეიცავს.

იე. იოსელიანმა მიუთითა, რომ გალაკტიონის პოეზიაში ურბანიზმი მძლავრობს. ამ თეზისში იგი ოდენ ქალაქური ცხოვრების ნატურალისტურ ჩვენებას როდი გულისხმობს; უფრო მნიშვნელოვან გარემოებას აფიქსირებს. ეს არის გალაკტიონის პოეზიაში დიდი ქალაქის რიტმის გამოვლენა. „პოეტის შემოქმედების წყარო – დიდი თანამედროვე ქალაქია, ქალაქი გიგანტი, სადაც კინემატოგრაფიული ჩქარი ცახცახით ცლიან სურათი სურათს, გრძნობა – გრძნობას, სადაც ყოველი ხვეული საესეა „გამოუცნობი ქიმერებით“.

გალაკტიონის ნერვიული სტილი და მფოთიანი სული – გადაბანილი სახეა ტფილისის, რომელსაც ბედმა არგუნა იქცეს საქართველოს პარიზად...“².

მეორე ფრიად მნიშვნელოვანი დებულება რომელსაც კრიტიკოსი ავითარებს, ეს არის პესიმიზმისა და სევდის ურთიერთმიმართების საკითხი. განსახეავებით ბევრი კრიტიკოსისაგან, იე. იოსელიანმა ამ მხრივაც ლოგიკურად შეაფასა გალაკტიონის ლირიკა. მას მოაქვს ნაწყვეტი ღექსიდან „პირიმზე“ და „მამული“.

*„დავიწყებული ჭიშკრის კარბაზე
ხავსი, ყავრები და წვიმის წვეთი!
გაქრა ათასი თეთრი დარბაზი,
გადარჩა მხოლოდ ცამეტი სვეტი“.*

*„გაიყვეს ძმებმა მოხუცი ბაღი
და მწუხარება დამრჩა ასეთი“.*

¹ ჟურნ. „ტფილისი“ 1920, №1.

² იქვე, №1.

დასკვნა მართებულა: „ოჰ! სრულიად არ შეიძლება ყოველივე ამას პესიმისმი და ცხოვრების უარყოფა დაერქვას! პოეტის უნახესი სევდა დიდი სიყვარულის და გრძობათა სიჭარბის ნაყოფია“¹.

გასასიარებელია შემდეგ თვალსაზრისიც: „გალაკტიონ ტაბიძემ შექმნა ჩვენში შკოლა წმინდა ესთეტიური (განა ეს ადვილი საქმეა?). მეორე მხრით, დღეს ფორმისა და სტილის დაძვევისათვის ბევრი ნიჭიერი ვირტუოზობს, მაგრამ გალაკტიონისებური ბუნებრიობა, მისებური სიმარტივით მიღწევა იშვიათია. საკმარისია დაასახელოთ ლექსები: თოვლი, შერიგება, პირიმზუ, ატმის ყვევილები, მარმარილო, ანგელოზი პერგამენტით, ის, პარალელი, მთაწმინდის მთვარე, შიშველი, დღეები პეტროგრადში, შენ ერთი მაინც და სხვ. ლექსებში გესმით მოჰენის მგლოდები; გხიბლავთ ისეთივე სირბილე და რიტმთა გრძნეულება, როგორც მოჰენის მუსიკაშია“².

საანალიზო წერილი გამორჩეულია გალაკტიონის პოეზიის ორიგინალურობის ჩვენებით, მისი ლირიკის ძირითადი შტრიხების აქცენტებით, დებულებათა გამოხატვის მიშინდევლი ფორმით. ივ. იოსელიანმა ხელი შეუწყო გალაკტიონის შემოქმედების თავისთავადობის გაცნობიერებას.

1920 წლის „ცისარტყელაში“ დაიბეჭდა კარლამ ხუროძის წერილი „გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედება“. ეს კრიტიკული ცდა, როგორც ავტორი უწოდებს, საგულისხმოა იმ მხრივაც, რომ „არტიტული ყვაილების“ შეფასებასაც შეიცავს.

შესავალშივე აღნიშნულია, რომ მგოსნის „... ორივე წიგნი ძვირფასი მარგალიტებია ქართული ლიტერატურისათვის, ჩვენს ხელოვნებას უსათუოდ დიდი საგანძური შეემატა ამ ტომთა გამოცემით“³.

გახასულა ის ფაქტი, რომ გალაკტიონმა, როგორც ბართაშვილმა, გაარღვია ეროვნული ზღუდეები. ქართველი მგოსანი, მსგავსად ბაირონისა, ინტერესდება ადამიანის არსებობის მიზნით, ეძებს ცხოვრების აზრს და მისი წუხილი საკაცობრიო სატივარს უკავშირდება.

კრიტიკოსის შეხედულებით პესიმისმი ნიშანდობლივია გალაკტიონისათვის. მაგრამ ოპტიმისმიც არ არის უცხო.

¹ კურნ. „ტფილისი“, 1920, №1

² იქვე.

³ ვ. რუხაძე, მოთხრობები, პუბლიცისტურ-პედაგოგიური წერილები, თბ., 1993, გვ. 284.

ამ თვალსაზრისით განიხილავს ორივე წიგნს და შემდეგ დასკვნას გვთავაზობს: „... იმედია ნაპერწკლები ჩვენი პოეტის ქმნილებებიდან მხოლოდ და მხოლოდ პირველ ტომში გამოსჭვივის. მეორე ტომი კი ნამდვილი შავი წიგნია, უიმედო, უსასო¹“.

ფიქსირებულ დებულებას არაერთხელ იმეორებს და ვითარების ახსნასაც ცდილობს. იმ პერიოდში გაერცვლებულ თეზისს იმრავლებს, რომ პირველი რევოლუციის დამარცხებამ რეაქციის გამძაფრება და ინტელიგენციის დიდი ნაწილის სულიერი დაცემა გამოიწვია. გალაკტიონი მეორე წიგნით მისტიციზმში ჩაეფლო. მისი „ლურჯა ცხენების“ ფილოსოფიას ვერ გაეცხიარებთ.

იბადება კითხვა: თუკი „არტიტული ყვაილები“ შავი წიგნია, სვედითა და უიმედობით აღსავსე, რატომაა იგი დიდი საგანძური?

კრიტიკოსის დებულებიდან გამოვეყოფდით შემდეგსაც: „ტაბიძის შემოქმედების მეორე ხანის ერთ-ერთ დამახასიათებელ თვისებად სიმბოლიზმის საკმაოდ დიდი გავლენაც უნდა ჩაითვალოს“².

ეს მართებული შენიშვნაა და სასოგადოებას უბიძგებს, გალაკტიონის ღირიკას ახალი კუთხით შეხედოს.

არსებითაა ისიც, რომ კრიტიკოსი მაღალ შეფასებას აძლევს გალაკტიონის პოეტურ ოსტატობას. ამ მხრივ განუმეორებელიაო. „ტაბიძე ძლიერი და შეუდარებელია, როგორც ნაგრძობ-ნაფიქრის ღრმა აღბეჭდაში და მკვეთრად გადმოცემაში, ის იმ ხელოვნურ ხერხებში, რომელსაც ის ხმარობს. ხელოვნანის ალღო იმდენად ძლიერია მასში, რომ თითქმის ყოველი ლექსი დასრულებული და უტენდენციო ხელოვნური ქმნილებაა“³.

და შემდეგ: „მუსიკისა და რითმის მხრივ ტაბიძის პოეზია უმაღლეს წერტილზე ასულად უნდა ჩაითვალოს. ასეთი სადა, მომხიბლავი და ძალდაუტანებელი რითმა თითონ გრიშაშვილსაც კი არ მოეპოვება. ამ მხრივ პირდაპირ აკაკია ჩვენი ახალგაზრდა ლიტერატურისათვის“⁴.

ვარლამ ხუროძის მსჯელობაში შეინიშნება სოციალ-დემოკრატიული კრიტიკის დიდი გავლენა. მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ნიჭიერმა ლიტერატორმა იგრძნო გალაკტიონის სიძლიერე

¹ ივ. რუხაძე, მოთხრობები, პუბლიცისტურ-პედაგოგიური წერილები, თბ., 1993, გვ. 284.

² იქვე.

³ იქვე.

⁴ იქვე, გვ. 299.

და შეეცადა თავისი ამადლებული განწყობა მკითხველისთვისაც გადაედო.

„არტიტულ ყვაეილებს“ ი. გრიშაშვილიც გამოეხმაურა. უურნალ „ლეილას“ მეორე წიგნში იგი ახალი გამოცემების ბიბლიოგრაფიულ მიმოხილვას ბეჭდავს და რამდენიმე აბზაცს გალაკტიონის ტომსაც უთმობს.

აეტორი გარკვეულად შეხლუდულია ჟანრის სპეციფიკით, მაგრამ რასაც ამბობს, ისიც საკმაოდ მნიშვნელოვანია განხილვის საგნის შესაცნობ-წარმოსახენად.

დასაწყისში ხაზგასმულია, რომ „ტაბიქე სხვანაირია. იგი ყველა ჩვენ პოეტზე უფრო ფანტასტიუტი ადამიანია“.

გამორჩეულობა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს სიდიდეს. მაგრამ მოცემულ კონტექსტში ეს „სხვანაირობა“ აიღქმება როგორც ღირსება. ფანტასტიური ადამიანი (წავიკითხოთ: – ლირიკოსიც) ვერ იქნება სინამდვილის ორდინალური აღმქმელ-გამომხატველი. მან უნდა გაარღვიოს ყოველდღიური პროზის მოჯადოებული წრე და ვარსკვლავებს გაუწვდინოს ხელი. ი. გრიშაშვილმა კარგად მიგვანიშნა არსებითზე.

ისეთი ფაქიზი სმენისა და დახვეწილ გემოვნების პოეტს, როგორც ი. გრიშაშვილი გახლდათ, შეუძლებელია გამოპარეოდა „არტიტული ყვაეილების“ მუსიკალური დახვეწილობა. მაგრამ ამჯერად მთავარი სხვაა – გაამხელდა თუ არა ნაგრძნობ-ნაფიქრს და თანაც რა სიძლიერით.

მიმომხილველმა პირდაპირ მიუთითა, რომ გალაკტიონის „მეორე ტომი დიდათ განირჩევა მისი პირველი ტომისაგან“. ხსენებული დებულება გაშლილ-დასაბუთებელი არ არის და მაინც მნიშვნელოვანია რამდენადმე დაფარული, მაგრამ არცთუ ძნელად გასაშიფრი ქვეტექსტით.

თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ პირველ წიგნს თვალსაჩინო გამოხმაურება მოჰყვა, რომ 1914 წლის კრებულით გალაკტიონი პოეზიის ალამდართა მწყობრში ჩადგა, გასაგებია, რა დატვირთვა ექნება ზემოხსენებულ წინადადებაში განსაზღვრებას „დიდი“, ე. ი. „არტიტული ყვაეილები“ ნახტომია პოეტის შემოქმედებაში.

და მაინც: ი. გრიშაშვილის რეცენზიაში უთუოდ იგრძნობა თავშეკალება. ამაზე მიგვანიშნებს შემდეგი შენიშვნაც: „როგორც მის პირველ ტომში, ისე აქაც მხოლოდ რამდენიმე ლექსია კარგი და აეტორის დამახასიათებელი“.

ჩვენ სხვანაირად ვფიქრობთ. კარგი ლექსი „მხოლოდ რამდენიმე“ კი არაა, ძალზე ბევრია. „არტიტული ყვაეილები“

შედევრების აკიდოა.

იმ პერიოდში ბევრს წერდნენ სალიტერატურო ენის სიწმინდესზე. ლიხსიქითა მწერლებს უკიჟინებდნენ იმერისძმების, პროვინციული გამოთქმების შემოტანას. ი. გრიშაშვილი ამ თვალსაზრისით მკაცრად აკრიტიკებს ვ. გაფრინდაშვილს, ხოლო გალაკტიონის მისამართით აი რას ამბობს: „გალაკტიონ ტაბიძემ კი უკვე მოიხსნა თქვა პროვინციალური (წინათ ქქონდა: ვკენა) და როგორც ყოველი სემინარიული და ნიჭიერი პოეტი უფრო მეტის სიყვარულით ეკიდება ქართულ ენას“.

ჩვენ ამ შენიშვნას აღვიქმით არა მხოლოდ კონკრეტული ნიუანსით, არამედ უფრო გლობალური მნიშვნელობითაც. გალაკტიონი გამოცხადებულია სრულიად საქართველოს მგოსნად.

ი. გრიშაშვილის დებულებიდან ძალზე მნიშვნელოვნად გვეჩვენება შეძლება: „არც ერთ პოეტს არ ეხერხება ასონანსები ისე, როგორც გალაკტიონს. ჩამოთვლა ნუ გვინდა. აფურცლეთ წიგნი და ირწმუნეთ“.

ამ ჭეშმარიტების დაფიქსირება კიდევ უფრო სრდის გალაკტიონის ხიბლს და ავტორიტეტს.

დასასრულს ი. გრიშაშვილი აცხადებს: პირადათ მე მომწონს მისი „ლურჯა ცხენები“, „მერი“ და „პირიმზე“. ამ უკანასკნელში თინათინობს საქართველოს ყოფილი სევედა.

ეს ფრაზა ნამდვილად მოითხოვს ნაღრმავებს. თუ ვიტყვი, რომ ი. გრიშაშვილი სამივე ლექსს ერთი დონისად მიიჩნევს და ამიტომ ათავსებს ერთ სიბრტყეზე, შეიძლება შეცდომა დავეუშვათ. სად სიმბოლიზმის კლასიკური ნიმუში „ლურჯა ცხენები“ და სად რომანტიკული აფეთქების მშვენება „მერი“, რომელიც სიუჟეტიანი ლექსების რიგს განეკუთვნება და აკაკისებური წერის მანერით ხასიათდება.

დასახელებულ ლექსთა გამოყოფით ფიქრობთ, ი. გრიშაშვილს გალაკტიონის პოეზიის სამი ნაკადის წარმოჩენა სურდა და იმის ხაზგასმა, რომ მგოსანი ყოველ განშტოებაში დიდებულია.

ი. გრიშაშვილის ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა მრავალმხრივ საყურადღებოა. პოეტმა იგრძინო პოეტის გულის ფეთქვა და მაღალი შეფასებაც მისცა კოლეგის ნაღვაწს.

როგორც ხედავთ გალაკტიონის წიგნი სხვადასხვა პოზიციიდან იქნა შეფასებული. იყო ცალკეული ურთიერთგამომრიცხავი დებულებები, მაგრამ ძირითადი დასკვნა, რეზიუმე ერთნაირი გახლდათ: ტაბიძის სახით საქართველოს უნიჭიერესი პოეტი მოველინა.

ახლა უფრო კონკრეტულად იმის თაობაზე, თუ რატომ მიგვაჩნია „არტისტული ყვაილები“ საეტიკო მოვლენად.

1. ჩვენს სინამდვილეში იგი პირველი ფართომასშტაბიანი სიმბოლისტური კრებულთა, რომელშიც ძალუმიად გამოიქვეყნდა მოდერნიზმის თვისებები. წიგნში ბევრი ისეთი ლექსია, რომელთა დაშლა ლოგიკურ მსჯელობად და „ცნებების ერთ თარგმნა“ შეუძლებელია. ისინი უჩვეულო ემოციურ ეფექტს იწვევს.

საქმე გვაქვს გართულებულ მეტაფორულ აზროვნებასთან. მძლავრობს სამყაროს სიმბოლისტური მოდელის პროექცირება. როგორც ვიცით, სიმბოლიზმი არ ცნობს კონკრეტულ საგნობრიობას, ერთგანზომილებიან მიმართულებებს. წინ იწვევს ნიღაბი, უხილავის და მოუსმენელის ინტუიტიურად წვლამის პათოსი.

„გალაკტიონის პოეზიაში ყველაფერი მრავალმნიშვნელოვანი და მრავალპლანობიანია. გალაკტიონის საგნების ემპირიული თვისებებისადმი მკითხველი, ჩვეულებრივ, გულგრილია... გალაკტიონის ატმები, ატმის ყვაილები, ატმის რტო, ორი ჭადარი, ვერხვები, ალყები, შავი კუბო, ლურჯა ცხენები, თმაგაწეწილი ქარი, ყორნები, თოვლი, იისფერი თოვლი და ა. შ. და ა. შ. მხოლოდდამხოლოდ სიმბოლოებია და არა ემპირიული საგნები – მათ თითქოს მორღვეული აქვთ საგნობრიობის გამოიკვეთი კონტურები, რაც სწორედ სიმბოლისტური პოეზიისათვისაა არსებითად დამახასიათებელი“¹.

გალაკტიონის არაერთ ლექსში თავიდათავია მუსიკა, მისგან მომდინარე შთაბეჭდილებანი. ეს მით უფრო გასაგები ხდება, თუ გავითვალისწინებთ, რომ სიმბოლიზმი ესწრაფვის უმაღლეს მუსიკალობას, მისი მეოხებით შთაგონებას.

ვერც იმას უგულებელვყოფთ, რომ ცალკეული პოეტური ხატები გასაღების როლს ასრულებენ, მაგრამ ან არ იცი ან ძალიან გიჭირს, როგორ მოარგო ისინი ჯადოსნურ ბოქლომს. ერთსაც დავსძენთ: სოფიერითი ლექსი იძლევა იმის უფლებას, რომ გალაკტიონის „ფერად სმენაზე“ ვისაუბროთ. ეს საკითხი საგანგებო შესწავლას მოითხოვს.

სხვათ შორის, არცთუ ცოტანი გალაკტიონის პოეზიაში სიმბოლიზმის ცალკეულ ნიმუშებს ხედავენ. ისინი გამხოლოებული სახეების აქცენტირებას ახდენენ. ეს კი როდია თავიდათავი. არსებითია არა სიტყვის გაცოცხლება, ,

¹ ნოდარ კაკაბაძე, სიმბოლიზმი და გალაკტიონი, უერნ. „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, 1981, №4, გვ. 39.

არამედ აზროვნების ახალი წესის დამკვიდრება. ამის გარეშე არ არსებობს ნაღდი სიმბოლიზმი. ეს კი სწორედ „არტისტულ ყვაეილებში“ გვეძლევა. აქ არა მხოლოდ ლექსიკის განახლება და პოეტური კონსტრუქციის ნაირგვარობაა, არამედ დაკვირვების საგნის ახლებურად წარმოსახვა, ახლებური მხატვრული სისტემა.

დადგა დრო, იხიცი ვთქვათ, რომ დღეს ღიმილს იწვევს ჩვენში ადრე დამკვიდრებული შეხედულება სიმბოლიზმის პირველადინილ რეაქციულობაზე. ერთი წუთითაც არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ხელოვნება, ცხადია, ლირიკაც, ეს არის სამყაროს ერთუღესი შემეცნების საფუძველზე მიღებული ახალი სინამდვილე. აქედან გამომდინარე, სიმბოლიზმი მეორე სინამდვილეს ქმნის, რომელიც არ ჰგავს ნამდვილს, მაგრამ მაინც რეალურია, გამომდინარე ხელოვნების სპეციფიკიდან.

ხაზი უნდა გაესვას შემდეგ ფაქტსაც: გალაკტიონის სიმბოლიზმი რამდენადმე განსხვავებულია. პოეტი ემიჯნება არაერთ ევროპულ კოლეგას და თვით ცისფერყანწულებსაც. გალაკტიონისათვის მიუღებელია ლოზუნგი: „...უარყოფთ წარსულს, როგორც მზით განათებულს, ისე ღამეში შეწუხებულს“¹. იგი ყოველთვის ღრმა პატივისცემითა და მოკრძალებით ლაპარაკობს ბარათაშვილზე, ილიაზე, აკაკიზე. ყურდნობა კულტურულ მონაპოვარს და მომხიბვლელად აღრმავენს, აფერადებს მას.

ასევე გალაკტიონი განილტვის სიმახინჯის აპოლოგეტებისაგან.

2. კრებული ყურადღებას იპყრობს მოტივთა ორიგინალობითა და სიღრმით.

მძალერობს სინამდვილის დრამატული გააზრებ, რასაც არცთუ იშვიათად ტრაგიზმისაკენ მიყვავართ. მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ყველაზე ტიპურ სიმბოლისტურ ლექსშიც კი მარადიული ქროლვის, დაუდგრომელობის, შეუპოვრობის განცდა იწვევს წინ. ეს ფრიად ზრდის წიგნის ღირსებას.

გალაკტიონის დამოკიდებულება მარადიული თემებისა და ცნობილი მოტივებისადმი ორიგინალურია. მაგალითად, სიყვარული ეს არის ტანჯვით ამაღლება, ტრაგიკული განცდა, რაც ბოლოს და ბოლოს სულის გაყვამიზებას ესაფეხურება.

ახლა ენახოთ, მამულისადმი ტრფობა როგორი სიძლიერითა და სიფაქიზით არის მოცემილი, ყალბი პათეტიკის გარეშე. მაგალითების მოხმობა შორს წავიყვანდა. დავკმაყოფილდეთ ტროპული მეტყველების ორი ნიმუშით: „ცვრიან ბალახზე თუ

¹ კ. იაშვილი, პირველთქმა, ჟურნ. „ცისფერი ყანწები“, 1916, №1.

ფეხშიშეკვლა არ გავიარე – რაა მამული?!“. „გინახავთ თქვენ ფერი დაბინდულ ქლიაფის? ეს ჩემი სამშობლოს მთებია“. ეს ისეთი სახეებია, რომელთა მსგავსი საუკუნეში ერთი ან ორი თუ იქმნება.

სხვა მოტივებზეც შეიძლება გვესაუბრა.

3. „არტიტული ყვაილები“ გამორჩეულია ვერსიფიკაციით. ეს, უპირველეს ყოვლისა, იგრძნობა მეტრის მრავალფეროვნებში. ფაქტია, რომ ვერდიბრის დამკვიდრება ქართულ სინამდვილეში ამ წიგნით დაიწყო. სპეციალისტები იმასაც აღნიშნავენ, რომ „არტიტულმა ყვაილებმა“ ასონანსურ და კონსონანსურ-დისონანსურ რითმებს ფართოდ გაუხსნა გზა. წიგნი ყველგადასაშინაა რითმებითა და ორიგინალური შეწყვილებებით. მარტო ის რად ღირს, რომ სწორედ ამ კრებულში დაფიქსირდა „საუკუნის რითმა“: სილაში ვარდი – სილავეარდე. სხვა სიახლენიც საგრძნობია.

მართლაც, „არტიტული ყვაილები“ თვალშეუდგამი სიმალღეა. მასში ორიგინალურად გამოიმუღავენდა გალაკტიონის პოეტური მრწამსი. რაც არის ნათქვამი, შინაგანი აუცილებლობით არის ნაკარნახევი.

ერთი სიტყვით, მგოსანი მნიშვნელოვნად ემიჯნება ბევრ სახელოვან წინაპარს. ჯერ ერთი, მან გააბატონა ცხოვრების სიმბოლისტური გააზრების წესი, მანერა და თავისებურად მოხაზა ლირიკის საზღვრები. მეორეც, მკვეთრად განასხვავა ურთიერთისაგან დროებითი და მარადიული ფასეულობანი. მისი გაგებით, ჭეშმარიტი ხელოვანი, უწინარეს ყოვლისა, პირველის მსახურია. პოეტი გარკვეული თვალსაზრისით უნდა ამალღდეს ეპოქასე. ამ თეზისში მხოლოდ ყოველდღიური მოვლენებისადმი მიმართება-არამიმართების საკითხი როდი ისმის. გალაკტიონი ღრმად სწვდება ცხოვრების არსს. მაგრამ ისიც კარგად გაეგება, რომ ხელოვნება სინამდვილისადმი პუბლიცისტური მიდგომა-ასახვას არ გულისხმობს. დიახ, იგი მხატვრულ ლიტერატურას აკისრებს არა კონკრეტული ყოფითი საკითხების მოგვარების ფუნქციას, არამედ საზოგადოების აღზრდას მაღალი იდეალებისათვის საბრძოლველად, ლაუქვარდებისაკენ ლტოლვის განწყობით.

„არტიტულმა ყვაილებმა“ ახალი თემატიკა მოიტანა, ძველი პრობლემების სამანები გადასწია, ლირიკული სამყაროს ჩარჩოები გააფართოვა. ადამიანის სულის სირთულის, სიღრმისეული შრეების ჩვენების ასეთი მასშტაბი იშვიათი იყო ქართული ლიტერატურისათვის. რაც მთავარია, მგოსანმა ჩვენს მიკროსამყაროში

დაასახლა ორიგინალური ტიპი არისტოკრატისა, პიროვნება დაუცხრომელი და მადიებელი, რომლის უკმაყოფილება აწმყოთი და სწრაფა უკეთესობისაკენ შორსაა მანერულობისაგან. ღირიკული გმირის ქმედება არსებითად სამყაროს განახლების ფილოსოფიურ ტენდენციას ეფუძნება.

„არტიტულ ყვაყილებში“ ძალუმად გამოიკვეთა ქართული ლექსის რეფორმა, პოეტური ნოვაციები. მაგრამ იმასაც დავესძენ, რომ ორიგინალური სათქმელისათვის ორიგინალური ფორმის გამოინახვა მხოლოდ პოეტიკის სფეროთი არ შემოიფარგლა.

გალაკტიონის ახალი წიგნი, მხოლოდ მოპოვებულის შეჯამება როდია. ეს არის მომავლის კონტურები, ფიქრები ამალებაზე, ქართული ღირიკის განვითარებაზე.

ვიდრე წერტილს დავესამდეუთ.

ისტორია ფაქტებს აფიქსირებს, პოეზია განწყობილებებს. ორივე შემთხვევაში თავიდათავე ისაა, თუ როგორია ეს ფაქტებ-განწყობილებები და რა სისუსტე-სიძლიერით ელინდება.

გალაკტიონის პოეზიაში ირეკლება მსოფლიო მოქალაქის და ღიდი პატრიოტის განცდები, უნიჭიერესი და უფაქიზესი პიროვნების ვნებათაღლევა. რაც მთავარია, ეს ხდება რთულ და შთამბეჭდავ სახეებში. ამიტომაცაა მისი ღირიკა ესოდენ გლობალური და მარადიული.

„ღედაო ღეთისაჲ, მ'ხო მარიაჲ!
როგორც ნაწვიმარ სილაში ვარდი,
ნემი ცხოვრების გ'ზა სიზმარია
და შორეული ცის სილაჲვარდე“.

ქებასაქმის!
მ. უოსხოქა
რა ვინაოო...
ყოაზო ვამეფსო...
უჯანჯანოი
ვიდეა ვადე-ქქიო!
ხოც ვ-ვ ვქენა-
გ.ე. ი.ე. ვაოქთ!..

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 13.

„მეფე ვარ და მეოსანი“

„აირსიეს იგი მხოლოდ,
რომ ზარები ღარეკოს,
რომ სიმღერა მთად და ევლად
გრგვინვით გადარეკოს“.

გალაკტიონი

გალაკტიონის გამოსხივება დიდზე დიდია. მისი ლირიკით გამოწვეული შთაბეჭდილებები რეცენზიებში პუბლიცისტური ტენდენციებით არის გამჟღავნებული, რის შესახებაც ჩვენ შემოთ გვქონდა საუბარი. მაგრამ არის სხვა ასპექტიც, რომელიც არანაკლებ მნიშვნელოვანია მეოსნის სიძლიერის შესამეცნებლად. მხედველობაში გვაქვს შემოქმედებითი ზეგავლენა. მოგბაძონ თანამოკალმეებმა, რომელთაც მეტოქეობის გრძნობა უკიდურესად აქვთ გამახვილებული, რომელთათვისაც დამახასიათებელია საკუთარი „მეს“ ხაზგასმით წინ წამოვა, ნიშნავს, რომ შენ სკოლის შექმნის უნარი და ძალა შეგწევს.

სამართლიანად მიუთითებს ირაკლი აბაშიძე: „მეოცვე საუკუნის ახალ ქართულ პოეზიას სათავე გალაკტიონ ტაბიძემ დაუდო. ამიტომ ბუნებრივია, გალაკტიონ ტაბიძის გავლენა მეტ-ნაკლებად შეიმდეგი თაობის თითქმის ყველა პოეტმა განიცადა, მით უმეტეს თავის პოეტურ სიტაბუეში“¹.

მიბაძეა აღიარების მიღწერი ფორმაა, განურჩევლად იმისა, ნებისით თუ უნებლიეთ ხდება ეს.

გალაკტიონმა არაერთი სიახლე მოიტანა და შეგირდებიც გამოუჩინდნენ. თავად შენიშნავდა: თანამედროვე ქართულ მწერლობაში პირველად მე გამოვიყენე ნაწილაკი „და“ ტექნიკური მიზნით. „...მე მივეცი ორგანიზებული ალიტერაციის სახე („თემი“, 1912 წ. „ახალი წლის ღამე“). ჩემს ცდას მოჰყვა მიბაძეები, რომელთაც აფსურდამდე დაიყვანეს კეთილი სურვილით გამოწვეული ჩემი წამოწყება... (ცუდ მიბაძეაზე საზიზლარი არრა არის რა)“².

ხსენებული მანერით მხოლოდ „ახალი წლის ღამე“ როდია დაწერილი. ამ თვალსაზრისით უთუოდ საყურადღებოა პირველ წიგნში შესული „...და გაფითრდა“, „ქალის ღანდი“, „თეთრ თოვლის ქვეშ“, „სიკედლი“.

ეს შედარებით წვრილმანია. სხვა უფრო დიდი სიახლენი შემოგეთავაზა.

¹ გალაკტიონი, ასი ლექსი, 1959, გვ. 6.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 173.

გალაქტიონისაგან სესხელობენ თემებს, პოეტურ სახეებს, რიტმს, რითმას და ა. შ. ხაზგასმით აღნიშნავდა აღ. აბაშელი: გალაქტიონმა მთელი სახელმძღვანელო შექმნა პოეტიკისა. „ყველას შეუძლია ისარგებლოს იმ ახალის შემოღებით, რომელსაც გალაქტიონ ტაბიძის ლექსები გვაძლევსო“¹.

ცოტა მოგვიანებით ი. გრიშაშვილი წერდა: გალაქტიონი ასონანსი პირველი არშიყიაო...

უფრო ადრე ცისფერიანწელებმა ი. გრიშაშვილს უკიჟინეს: ფორმა ლექსისა „იღბალი დისონანსებით“ გალაქტიონისაგან გაქვს წამოღებულიო.

იქნებ არც შემდეგი მაგალითი იყოს უმნიშვნელო. 1915 წელს გალაქტიონი ქმნის ბრწყინვალე ლექსს „ვიგონებ რა იმ მიქელანჯელოს“. მასში ასეთი სტროფია:

*„ვიგონებ რა იმ მიქელანჯელოს,
არაა ძნელი მთების დადნობა,
როცა ცისკარისკენ მაღალ ანგელოსს
ესაფეხუროს ლაღის ტატნობა“².*

როგორც ჩანს, ამ პერიოდში იწყება შემდეგი სახის სიტყვათქმნადობის პროცესი: „ესაფეხუროს“, „ააზამბახებს“, „ეაღუბლება“, „გაღეჩაქდება“, „ითანდათანა“, „გაიადონა“, „გადასოსნება“ და სხვ. „ესაფეხუროს“ იმიტომ გაეიხსენეთ, რომ იგი გეხვდება ვალერიან გაფრინდაშვილის „სანტიმენტალურ ტრიოლეტშიც“, რომელიც 1916 წელს არის შეთხზული.

*„ვარ მოწყენილი, ვით ზამთარში ნაზი ბელურა,
ვით შემოდგომის ღამეებში თეთრი ვერსალი.
შენ სიღამაზეს ჩემი ტრფობა ესაფეხურა
ვარ მოწყენილი, ვით ზამთარში ნაზი ბელურა“³.*

არის სტრიქონები, რომელთა შინაარსობრივ-მხატვრული ეფექტი განუმეორებელია. ისინი ღრმად იბუჯდება მკითხველის გონებაში და აფორიზმის სიხშირე-სიძლიერით ხმიანებს. ასეთია „მამულის“ ტაქეები:

*„ცერიან ბალახზე თუ ფეხშიშველა
არ გაეიარე – რაა მამული?“⁴*

ლექსი 1915 წელს დაიწერა. და აი, ოციან წლებში გრიგოლ რობაქიძე ქმნის რომანს „გველის პერანგი“, რომელშიც

¹ ჟურნ. „ახალი ცისკარი“, 1916, №1, გვ. 9.

² გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 1, გვ. 287-288.

³ ვ. გაფრინდაშვილი, ლექსები, პოემები, თარგმანები... 1990, გვ. 43.

⁴ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. 1, გვ. 283.

ანალოგიური ფრაზა გაივლევებს. „ქარგია: როცა ცხელი ტერფებიტ ცვრიან მოღსე გაივლი დილით“¹.

ზედმეტი არ იქნება იმის გახსენება, რომ 1918 წლის 3 ენკენისთვეს, როცა გალაკტიონი ჯერ კიდევ არ არის შესული ლომის სოფიაქოში, გრიგოლ რობაქიძე ასეთ ჩანაწერს აკეთებს: „გალაკტიონი: – მდინარე განგი. შუალამისას ნაეები დასრიალებენ. ნაეებში – ლანდები. ათასს ლანდში ერთი არის მომთვარული. მიყვარს მისი მთვარეული სიზმარი“².

ამ დახასიათებაში კარგად ჩანს როგორც ხელოვნების რობაქიძისეული განცდა, ასევე გალაკტიონის ლირიკის გამოვლენლობა. გრ. რობაქიძემ გალაკტიონი განგს შეადარა. ეს არ არის მხოლოდ სიდიდესა და სიმძლავრეზე მინიშნება. განგი ხალხთო მდინარედ არის მინიშნული. ის ინდოვლთა ამამაღლებელია, გარკვეული აზრით, მათი სულიერი ცხოვრების განმსახლურელიც.

საგულისხმოა, გრ. რობაქიძე გალაკტიონის პოეზიიდან არა სოციალურ მოტივებს და სინამდვილის მატერიალისტურ აღქმას გახსნაყს, არამედ სიზმარისებურ ხილვებსა და მთვარისეული შთაბეჭდილებების ესთეტიკას.

ყურადღებას გავამახვილებთ ერთ აზრობრივ პარალელსეც. ლექსში „თოვლი“ (1916) გალაკტიონი ამბობს:

*„ჩემს სამშობლოში მე მოველე მხოლოდ
უდაბნო ლურჯად ნახვერდები“³.*

1922 წელს გაზეთ „ბახტრიონში“ იბეჭდება გრ. რობაქიძის წერილი – „მოქანდაკე ნიკოლაძე“, რომელშიც ვკითხულობთ: „თბილისი მხოლოდ უდაბნოა მოქანდაკისათვის“⁴.

ბარემ იმასაც ვიტყვით, რომ ამ ასპექტით შალვა კარმელიც ეხმიანება გალაკტიონს. „სხვა უდაბნოა საქართველო და ქუთაისი“, ეს ციტატა 1921 წელს გამოცემული „ბაბილონიდან“ მოვიტანეთ.

კიდევ ერთი პარალელი:

*„ჩაწყვეთ რიგში ცამეტი ტყეია,
ცამეტჯერ უნდა მოვიკლა თავი!“⁵*

გახსოვთ. ეს გალაკტიონის ცნობილი ლექსიდანაა – „ცამეტი

¹ გ. რობაქიძე, გველის პერანგი, ფალესტრა, 1988, გვ. 226.

² ხელნაწერი ინახება ზაზა აბზიანიძის ოჯახში.

³ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 301.

⁴ გაზ. „ბახტრიონი“, 1922, №22.

⁵ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 314.

წლის ხარ“. იგი 1916 წელს არის შეთხზული.

ახლა გადავიკითხოთ 1927 წელს დაწერილი ტიცციან ტაბიძის „რიარია“.

*„ღამადეთ გულზე ტყვია ცამეტი,
მაგ თქვენი მამის სულის ცხოვნებას“.*

კონსტანტინე გამსახურდია ბრძანებს: „გალაკტიონისთანა დიდი ვირტუოზი ლექსისა არც საქართველოს და არც წყენს პლანეტას არ მოეპოვება“.

ეს, უწინარესად გონიდან მოდის. ფრიად განსწავლული და ლოგიკურად მოასროენე შემოქმედის დასკვნაა.

„მე არაერთხელ გამღვიძებია ღამით და გალაკტიონი მომღანდებია“. ეს კი გრძობათა სფეროდან მოდის.

ორივე შემთხვევაში ბატონი კონსტანტინე გულწრფელია.

ხსენებული სიტყვები პოეტის სიკვდილის შემდეგ არის დაწერილი, მაგრამ, როგორც ირკვევა, ამგვარ აღტაცებას კ. გამსახურდია ადრევე ამტკიცებდა.

1923 წელს გალაკტიონს ასეთი ჩანაწერი გაუკეთებია: „ჩემი დამოკიდებულება გრიშაშვილთან ცოტათი უმჯობესდება, ტიცციანთან უმჯობესდება შესაძლოა გაფრინდაშვილთან გაუმჯობესდეს, შესაძლოა პოდლოსთანაც და გრიგოლთანაც. ჩემი დამოკიდებულება ლეო ქიანელთან საუცხოოა. მან სთქვა, რომ ლექციას დაამზადებს ჩემზე... გამსახურდია მიწოდებს გენიოსს. მისთვის მე უფრო ძვირფასი ვარ, ვინემ დოსტოევსკი...“

ჩანს, კ. გამსახურდია ისე ეწაფება გალაკტიონის ღირიკას და იმგვარი სიძლიერით განიცდის გენიოსის გამოსხივებას, რომ ზოგჯერ რემინისცენციებიც კი წნდება.

კ. გამსახურდიას „დიდ იოსებში“ ასეთ ფრაზას წაგაწყდო: „გადაჰყვა მარტი უხეირო ქარებს“.

ეს მოთხრობა 1926-27 წლებით თარიღდება. ათი წლით ადრე, უფრო ზუსტად, 1915 წელს კი გალაკტიონი თხზავს საქრესთომატო ლექსს „შერიგებას“. იგი ასე იწყება: „ტოტებს ქარისას გადაჰყვა მარტი“.

პარალელი ფრიად საგულისხმოა.

ისევე 1915 წელი.

*„გაისმა შორი სროლის ხმა მთაში
და მონადირემ დაკოდა შეველი.“*

¹ ტ. ტაბიძე, თხზ., სამ ტომად, ტ. I, გვ. 101.

² კ. გამსახურდია, რჩეული თხზულებანი რვა ტომად, ტ. VI, გვ. 681.

³ იქვე, გვ. 680.

⁴ კ. გამსახურდია, რჩეული თხზულებანი რვა ტომად, ტ. II, გვ. 161.

საღამო იწვა ხავერდის ყდაში,
ვით წიგნი ღურჯღი და ძველისძველი“.

დიდი ხნის შემდეგ, კერძოდ, 1932 წელს ილო მოსაშვილის ნარკვევში „სათაყიდან შესართავამდე“ გალაკტიონის ამ სახის შემდეგი ვარიაცია გვხვდება: „დუღაბის ყდაში ჩასმული ალაზანი“.

ისიც უნდა ითქვას, რომ არა მხოლოდ სიტყვიერი თანხვედრა ფიქსირდება, არამედ მოვლენებისადაც მიდგომის გალაკტიონისეული მანერა და ფაქტთა გააზრების პათოსი.

ბევრის მითქმელია ისიც, რომ ზოგიერთი ეპროპელი პოეტი გალაკტიონის „ენითა და სტილით“ ითარგმნება.

არცთუ იშვიათია იმიტაცია. შორს რომ არ წავიდეთ, გავისენოთ ანზორ საღუქვაძის „იმიტაცია გალაკტიონ ტაბიძის პოემის „ჯონ რიდი“².

მსგავსი ძიებანი შორს წაგვიყვანდა³.

ჩვენს მიერ მოხმობილი მაგალითები, რომლებიც შერჩეულია სხვადასხვა მხარისა და ნიუანსის გათვალისწინებით, ვფიქრობ, წამოყენებული მოსაზრების გასამაგრებლად გამოდგება. და ბოლოს: გვინდა დავესესხოთ ოთარ ჭილაძეს:

„მე არ შეგულება ჩვენს თანამედროვეობაში მეტ-ნაკლები შესაძლებლობის, განათლებისა და გაქანების პოეტი (რა თქმა უნდა,

ჩემი ჩათვლით), გალაკტიონის გაკლენა რომ არ განეცადოს. გავლენა, კარგი გაგებით, კეთილშობილური აუცილებლობა, განვითარებასა და წინ წასვლას გულისხმობს, რადგან სულში ტოვებს კვალს და არა სახეზე“⁴.

როგორც ვხედავთ, საზოგადოებრივი რესონანსი დიდია. მაგრამ ყველაზე უკეთ თვით გალაკტიონმა იცოდა საკუთარი პოეზიის სიბლი და მნიშვნელობა. ისიც გაცნობიერებული აქონდა, რომ თანატოლებზე მაღლა იდგა. ეს არა ოდენ ინტუიციური წედომის, არამედ სიღრმისეული ანალიზის შედეგიც გახლდათ.

ვიმეორებთ: გალაკტიონი დაჯილდოებული იყო მიგნებისა და მოვლენათა არსში წედომის საშური ნიჭით. შეეძლო დეტალით მთელი სამყაროს დახასიათება და ჩანაფიქრის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 284.

² გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1937, 24. VII.

³ ამ თემაზე იხილეთ ჩვენი „გალაკტიონისეული ხილდევები და ასოციაციები“, საქ. ლიტერატურათმცოდნეობის აკადემიის შრომები, II, 1999.

⁴ ი. კეესელავა, პოეტური ინტერვალები, 1977, გვ. 657.

ფეირვერკისეული მომხიბვლელობით გამოხატვა. ამიტომაც მოითხოვდა ღრმა პატივისცემას, ზოგჯერ მუხლმოყრასაც კი. ნურც იმას დაევიწყებთ, რომ გენიოსისათვის ნაშანდობლივი არაორდინალობიდან გამომდინარე სრულიადაც არ ერიდებოდა ხმამაღალ განცხადებებს.

ჯერ კიდევ „თაწმინდის მთვარეში“ ბრძანა: „რომ მეფე ვარ და მგოსანი და სიმღერით ვკვდები“. ეს არ არის მსოფლოვნული გაქვლები, რის დასტურად შეიძლება მივინიშოთ ქვეტექსტით სავსე ლექსი „აუთთან“.

„შენ გელის დაფნა, შენ დიადი დიდება გელის,
პოეტო: არკინ არ ყოფილა ესდენ ძლეული“¹.

ახლა გადავიკითხოთ „შერიგება“:

*„ჩვენ გვირგვინები გვაქვს ოდნაე მსგავსი,
ღამაზი შუქთა მარადი ნთებით;
მე – მსუბუქ დაფნის ფოთლებით სავსე,
მყინვარს – უმძიმეს იაგუნდებით“².*

სამივე ლექსი 1915 წელს არის დაწერილი. მაშასადამე, მოვლენის მყარ და საფუძვლიან გააზრებასთან გვაქვს საქმე.

ეს ხაზი ძლიერდება და 1916 წელს პოეტი დაჯერებით ამბობს:

*„ნემთვის დღესავით არის ნათელი,
რას იტყვის ჩემზე შთამომავლობა“³.*

პირად წერილებშიც გაცხადებულია, რომ იგი სწორუპოვარია. დღიურებშიაც არაერთგზის გაიელვებს ასეთი ფრაზა: ჩემი ვარსკვლავი ყველაზე კაშკაშაა, ჩემი დიდება გარდუვალია.

ყოველივე ამის შემდეგ გასაკვირი არ არის, თუ ჩნდება სურვილი მგოსანთა მეფად კურთხევისა.

პოეტების მეფის არჩევას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ამ ტიტულის ერთ-ერთი პირველი მფლობელი ყოფილა X საუკუნის სპარსელი პოეტი ონსორი⁴. ევროპაში პოეტთა მეფის არჩევას გასული საუკუნის მიწურულს ჩაეყარა საფუძველი „С конца прошлого столетия избранные короля поэтов применяется во Франции, где первым избранныком

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. I, გვ. 282.

² იქვე, გვ. 276.

³ იქვე, გვ. 324.

⁴ მ. ქურდიანი, პოეტი – მეფე, „ბურჯი ეროვნებისა“, 1996, №5(10), გვ. 6.

был Поль Верлен, вторым Стефан Малларме. Поэтический престол после смерти Малларме перешел к Лсону Диржу, а после смерти Диржа кролем поэтов был избран Поль Фор, символист¹.

გალაკტიონისთვის უცნობი არ ყოფილა ყურანგთა ტრადიცია. დადგა დრო, ისიც ვთქვათ, რომ 1918 წელს გალაკტიონი მოსკოვში დაესწრო იგორ სევერიანინის არჩევას პოეტთა მეფედ. სევერიანინს კარგად იცნობდა ჯერ კიდევ ქუთაისიდან. მაშინ რუსი პოეტი დაპირდა, რომ მის ლექსებს თარგმნიდა. და აი, 27 თებერვალი. პოლიტექნიკური მექანუმიის დიდი დარბაზი. გალაკტიონი მოხარულია სევერიანინის გამარჯვებით. გულწრფელად ულოცავს. ამ ცერემონიალზე დასწრება გარკვეული სტიმული, ერთგვარი ბიძგია 1921 წლის ბატალისა.

საქართველოში პოეტების მეფის არჩევაზე საუბარი ჩვენი საუკუნის 10-იან წლებში დაიწყო. ტიცოან ტაბიძე წერილში „უმეფობა – ლიტერატურული ტრაგედია“ ამ წესის დამკვიდრებას მოითხოვდა და ევროპელთა მაგალითით იმაგრებდა ზურგს. გრ. რობაქიძემ განსახეავებული პოზიცია დაიკავა. „ამას წინადა ახალგაზრდა მწერალი ტ. ტაბიძე თითქო სევედით ამხილებდა, რომ ქართულ პოეზიაში მეფე აღარ არის. ამასთანვე „მეფის არჩევის“ ჩვეულებასაც ახსენებდა. ჩემის აზრით იგი ჩვეულება დასაგმობია (თუ გინდა საყრანგეთშიაც მოხდეს): კენჭის ყრით საპოლიტიკო საკითხი თუ გადაწყდება (თუმცა ესეც საცილოა თეორიულად), პოეზიის საკითხი კი – „რა მოგახსენოთ“. წარმოვიდგინოთ: ერთს დანტე მოსწონს ერთი, ათასს „სხვას“ – მეორე. როგორ გადასწყვეტთ?! აქ კენჭის ყრა აბსურდამდე მიიყვანთ“².

„ფრაგმენტები“, საიდანაც არის მოყვანილი ეს ციტატა, იმ მხრივაც არის საყურადღებო, რომ მასში თანამედროვეობის უპირველეს მგონსად ი. გრიშაშვილი იხსენიება. ამრიგად, თუ კი ჩატარდებოდა რობაქიძისადმი არასასრუველი არჩევნები და მას აიძულებდნენ მონაწილეობა მიეღო კენჭისყრაში, საფიქრებელია, გვირგვინი გრიშაშვილისათვის დაედგა.

გრ. რობაქიძის სეკპტიციზმს სხვებიც იზიარებდნენ. მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც მხარს უჭერდნენ მგოსანთა მეფის არჩევას.

„ახალი ცისკრის“ რედაქციამ განიზრახა სათავეში

¹ გაზ. „ბორბა“, 1921, №21.

² გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916, №469.

ბელსკტიონი

ჩადგომოდა ამ საქმეს და სათანადო ანკეტიებიც კი დაბეჭდა. ისინი უნდა დარიგებოდა მგოსნებს, ბელეტრისტებს, დრამატურგებს, პუბლიცისტებს და სა'სოგადო მოღვაწეებს. რედაქცია იმასაც იუწყებოდა, რომ კენჭისყრის საიდუმლოება სასტიკად დაცული იქნებოდა. „უნდა გვახსოვდეს, რომ ევროპაში ასეთ მოვლენას დიდის სიმპატიითა და თანაგრძნობით ეპყრობიან.

საჭიროა ჩვენი სა'სოგადოების მოწინავე ელემენტები წამოყენებულ საკითხს მეტი პატივისცემით მოეპყრონ და მეტი ანგარიში გაეწიონ.

აქვე ვაცხადებთ, თუ ვინმეს რაიმე აზრის გამოთქმა სურს აძღრულ საკითხის შესახებ, ვთხოვთ გვაცნობონ გაზეთის საშუალებით“¹.

ამ თაოსნობას უარყოფითად გამოეხმაურა „სამშობლო“. გზეთში დაიბეჭდა ელი ანდრონიკაშვილის „მგოსნის არჩევა“. ავტორის აზრით, ასეთ საქმეში აჩქარება არ შეიძლება. ტიტული მეფის 200 კაცმა კი არ უნდა მიანიჭოს მგოსანს, არამედ ხალხმა, თანაც პოეტის ხანგრძლივი მოღვაწეობის გათვალისწინების საფუძველზე, როგორც აკაკი წერეთელთან დაკავშირებით მოხდა.

ყუიქრობთ, გაიგივებულია ორი სხვადასხვა მოვლენა. ერთია პოეტთა მეფის საჯაროდ არჩევა და ამ წესის დამკვიდრება. რაც ლიტერატურული ცხოვრების ანაკადება-გამძაფრებას იწვევს და მეორეა მასების საერთო და ხანგრძლივი სიყვარულის გამჟღავნება შესაბამის ეპითეტსა თუ მეტაფორაში.

ე. ანდრონიკაშვილის განცხადებით, პოეტთა მეფის არჩევას „სალონურ-ყურფიქსული“ ხასიათი ექნება და იგი სასურველ შედეგს ვერ გამოიღებს. ხომ შეიძლება ფართო საზოგადოებამ არ გაიზიაროს უიურის დასკვნა და „სულ სხვა ვისმეს მიუძღვნას ტახტად მისი გრძნობა? ხომ შეიძლება ესე მოხდეს?“

მაშ იმ ეხლა არჩეულს რად ვაყენებთ ასეთს უხერხულ მდგომარეობაში?

ამის დრო თავისით მოვა და...

ისევე ხალხს ვაცალოთ არჩევნები“².

ე. ანდრონიკაშვილის წერილს ერთვის რედაქციის მინაწერი, რომ იგი „სრულიად იზიარებს“ ავტორის აზრს.

როგორც ჩანს, ამ წერილმა და სხვა ფარულმა თუ აშკარა შეტევებმა „ახალი ცისკრის“ წამოწყება ჩაშალა. მაგრამ პოეტთა მეფის არჩევის საკითხი მაინც არ მოხსნილა.

¹ გაზ. „სამშობლო“, 1916, №304.

² გაზ. „სამშობლო“, 1916, №308.

შემთხვევითი არ არის, რომ პოეტთა მეფის წოდების მოსაპოვებლად ტიცთან ტაბიძე წერს ლექსს „ცხენი ანგელოზით“. მისთვის ეს ტიტული არ უბოძებიათ, მაგრამ ფაქტი თავისთავად ძალზე მეტყველია. იგი არა მხოლოდ მოკლენის ბუნებრიობას გახსნავს, არამედ იმაზეც მიგვანიშნებს, რომ მეფის გვირგვინისათვის ბრძოლა გამაფრებელი იყო.

ინტერესს კორონაციისადმი ისიც აძლიერებდა, რომ ევროპაშიყოფილი ინტელიგენტები ხშირად რომანტიკული ფერებით წარმოსახავდნენ ამ ცერემონიადას.

კოლაუ ნადირაძის გადმოცემით, გერონტი ქიქოძე თურმე დასწრებია ფრანგი პოეტების მეფედ პოლ ფორმის არჩევას. ალბათ, სენადაღეული ლიტერატორი ბევრს უბნობდა ამის შესახებ და გარკვეულად აღვივებდა მგოსანთა მეფის არჩევის სურვილს.

„არტისტული ყვაილები“ გამოქვეყნების შემდეგ გალაკტიონი გენიოსად აღიარეს და მეგობრებმა გადაწყვიტეს, იგი პოეტთა მეფედ აერჩიათ. ეს გალაკტიონის თანხმობით, უფრო მეტიც, მისი ერთგვარი წაქეშებითაც მოხდა.

საერთოდ, გალაკტიონისათვის უცხო არ იყო გამორჩეულობისაკენ ლტოლვა. ამის მიზეზი და დოკუმენტი საფუძველიც კქონდა. მაგრამ ხშირად ვერ ითვალისწინებდა რეალურ ვითარებას, სოციალურ-პოლიტიკურ სიტუაციას... გათვლაშიც ცდებოდა და ამიტომ რამდენამდე ემსგავსებოდა კეთილშობილ ლამანხელს.

თვალი გადავაგელოთ მის დღიურებს, ჩანაწერებს, თუნდაც 1943 წლის თხოვნა-შუამდგომლობას. იგი გალაკტიონის შეთხზულია და სურდა მწერალთა კავშირის სახელით გადაგზავნილი მთავრობას.

ამ წელს სრულდება 35 წელი სამწერლო ასპარეზზე გალაკტიონ ტაბიძის გამოსვლისა და ვშუამდგომლობით თქვენს წინაშე, რათა მას

1. გაუდიდდეს პერსონალური პენსია (1000 მანეთი).
2. დაერქვას თბილისის ერთ-ერთ თვალსაჩინო ქუჩას გალაკტიონის სახელი.
3. დაერქვას ქ. სამტრედიას – საგალაკტიონო.
4. დაჯილდოვდეს პოეტი ავტომობილით.
5. მიეცეს კეთილმოწყობილი სახლი.
6. უზრუნველყოფილი იქნას სპეცმომარაგებით.
7. ნება დაერთოს პირველი იანვრიდან გამოსცეს ყოველკვირეული ჟურნალი სახელწოდებით „გალაკტიონის“

ქურნალი“.

გალაკტიონი ნამდვილად იმსახურებდა ამას, მაგრამ როდის ითხოვს? გაგანია ომის პერიოდში, როცა საკუთარი მანქანა ორსამ კაცს თუ ქაევს, როცა მოსახლეობას პურის ტაღონებზე გაცემული 400 გრამით ძლივს გააქვს სული, როცა სუბნორდინაციის ინსტიტუტი მეტად მკაცრია და მწერალი ქვედა ეშელონშია.

არ გაგვიტაკოს ამ გადახვევამ. დაუებრუნდეთ პოეტთა მეფის არჩევას.

წამოწყება შორსმჭერეტელობას, ხიფხისღეს და დაძაბულ შრომას მოითხოვდა. როგორც ირკვევა, აქტიურობდნენ გ. ქუნიშვილი, ი. იოსელიანი, გ. საგანელიძე, მ. ბოჭორიშვილი.

ერთ ჩანაწერში, რომელიც მოგონება-უცხოის გეგმას წარმოადგენს, გალაკტიონი მიგვანიშნებს საგანელის თავდადებაზე: „12 გიონი აწეობს ორგანიზაციას კ. მ. არჩევას. 13. გიონის შეტაკება ყანწულებთან“.

გიომ საგანელი ერთხანს ცისყვერყანწულებთან იყო დაახლოებული. შემდეგ გალაკტიონს მიეკედლა. ბოქმური ბუნების კაცს და საოცრად გულწრფელ პიროვნებას თავდავიწყებამდე უყვარდა გალაკტიონი. შეეძლო მისთვის ქუჩურ აყაღმაყაღშიც ჩარეულიყო და მკლავიც გაემართა. გალაკტიონი შესძრა ამ ნიჭიერი პოეტის თვითმკვლელობამ.

ინიციატორების ძირითად დასაყრდენს ახალგზარდობა წარმოადგენდა. საქმე რიგიანად წარიმართა და აი, 1921 წლის 25 იანვარს (და არა 27-ს, როგორც სოციეროები წერენ) მოხდა გალაკტიონის არჩევა პოეტთა მეფად.

29 იანვარს „ბორბაში“ ეკითხულობთ: „25-ого января литературная молодежь Грузии произвела выборы «Короля поэтов». Пожизненно возведен в это почетное звание самый достойный из поэтов – Галактион Табидзе, имеющий громадное влияние на всю современную поэзию Грузии“ და შემდეგ: „Галактион Табидзе был избран единогласно. Присутствующие молодые поэты устроили ему шумную овацию“².

ახლა მოუხსინოთ აკაკი ბელიაშვილს: „თანამედროვე ქართულ პოეზიაში მას ბადალი არ ჰქაევდა. ეს თავიდანვე ეიგრძენით ახალგაზრდა დამწებმა მწერლებმა და, როცა 1920 წელს ერთხელ თავი მოვიყარეთ, გალაკტიონი პოეტების მეფედ გამოვაცხადეთ. საამისო სიგელიც დავწერეთ, და ეს სიგელი მის

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. XII, გვ. 275.

² გა.ს. „ბორბა“, 1921, №21.

არქივში დღესაც ინახება“¹.

ეს იყო გალაკტიონის ცხოვრების ერთ-ერთი ყველაზე ნათელი და ბედნიერი დღე.

მოხდა ის, რასაც კარგა ხანია ოცნებობდა. იგი მთურალია წარმატებით. ეკვე მეტად შეუძლია ფრთების გაშლა... ახალი იმპულსი, ახალი შთაგონება, ახალი ვალდებულებანი...

...შინ აფორიაქებული დაბრუნდა.

მეორე დღეს მეგობრები ესტუმრნენ. სახელდახელოდ გაიშალა სუფრა. მალე უწინარი წყვირც – დიონისეც შემობარბაცდა და... იყო ლაჟვარდებში განავარდება. ღიმილად იღვრებოდა გერგისელი, ენაწყლიანობდა საგანელი (იგი მხოლოდ უზანგის დამკერი როდი გახლდათ). როცა გალაკტიონმა ლექსის კითხვა დაიწყო, ყველაფერი ათინათინდა. ძოდა, ვინ გაბედავდა ეთქვა, რომ ეს ციკქნა ოთახი „როტონდას“ წამოუვარდებოთ.

გუშინაც იყო ღხინი, მაგრამ ტრაპეზთან სხვადასხვა ტემპერამენტისა და მსოფლგაგების ადამიანებიც აღმონდნენ. სოგიერთ მათგანს არ უძნელდებოდა ღოთობა და არც უხეშობაში შეტოქვა. დღეს კი ფერი ფერს.

გალაკტიონი სვიანია. მაგრამ სიტუაცია უფრო და უფრო იძაბება. ქარიც მალე ამოვარდება და გატყდა ღიმილი ტუნის, გახნდა შემლილი ფერი.

საზოგადოების ნაწილი გაღიზიანებულია. ეს, უპირველეს ყოვლისა, პოეტთა გარკვეულ ფაღანგაზე ითქმის.

– ვინ აირნია მგოსანთა მეყედ? ეს მწერალთა კავშირის დასტურით უნდა მომხდარიყო. – გაიძახიან ერთნი.

– ბურეუაზიული, უკუსაგდები ჩეულებაა! – მრისხანებენ მეორენი.

– ნეტა რა დაუჯდა? – ქილიკობენ სხვანი.

რაც მთავარია, მოწინააღმდეგენი გამომწვევად იქცევიან. არც არის გასაკვირი. ბერის ცნობიერება დანისლულია ადლოგიკური წარმოსახვებით და უსამართლო დასკვნებით. სუბიექტური მინარევებისაგან განთავისფლება კი ნამდვილად ჭირს.

მაგრამ ჯვარზე გაკერა იჩქითად, 1921 წელსვე არ მომხდარა. მოწინააღმდეგენი ვერ შეეგუენ გალაკტიონის გამეფებას. დრომ ვერ გაანელა მათი ვნებათაღელვა. პირიქით, დენთი თანდათან მატულობს. საკმარისია ასათნის გაკერა და ინკვიზციის კოცონი აბრიალდება.

ამის საბაბიც მიეცათ.

¹ კრებ. „სადღეგრძელო იყოს მისი“, 1973, გვ. 26.

1922 წლის საფხულში გალაკტიონმა განიხრახა ოპერის თეატრში გრანდიოზული საღამოს ჩატარება. აფიშებიც დაბეჭდა ქართულ და რუსულ ენებზე, რომელშიაც იგი იხსენიება „საქართველოს პოეტების მეფედ“. ეს კი მეტისმეტიაო და...

სიცოცხლის მიმწუხრს გალაკტიონი იგონებდა, თუ როგორ ხევდნენ აფიშებს, როგორ წააწყდა ამ საქმეში გართულ სამ ფუტურისტს (გვარებს შეგნებულად არ ვასახელებ) და „დაუღეწა ებები“, როგორ გაირეკა თხებივით“.

ეს ზაინც დეტალია. მოწინააღმდეგეებმა მწერალთა კავშირის საბჭოს შეუტოეს, რატომ სათანადო ზომებს არ იღებო. ზეწოლა დიდზე დიდი აღმოჩნდა და კ. მაყაშვილი 23 ივნისს საგანგებო სხდომას იწვევს. დაადგინეს: „მოისმინეს რა გალაკტიონ ტაბიძის საღამოს აფიშების შინაარსი, სადაც გ. ტაბიძე თავის თავს პოეტების მეფედ აღიარებს, საბჭოს სრულიად შეუფერებლად მიანიია ასეთი საქციელი საბჭოს წევრისა და პოეტის სახელისათვის და უცხადემს მას საყვედურს, მით უმეტეს, რომ გ. ტაბიძე არც ერთი ორგანიზაციის ან საზოგადოების მიერ არ არის არჩეული პოეტების მეფედ.

ვინაიდან საზოგადოებაში ხმებია გავერცელებული, თითქო ეს საღამო იმართებოდეს საბჭოს ინიციატივით, გამოცხადდეს პრესაში, რომ საბჭოს არაერთარი დამოკიდებულება არ აქვს ამ საღამოსთან“.

დამეთანხმებით,საკმაოდ მკაცრი განაჩენია. ამ დადგენილებით საერთოდ ანუღირებულაა გალაკტიონის მეფობა. რაც მთავარია, ქვეტექსტით ისიც მუდავნდება, რომ წოდების მინიჭება სახელმწიფოს, მთავრობის პრეროგატივაა. ეფიქრობთ, აქ შემდგომთა ხელწერაც უნდა იგრძნობოდეს. გამორიცხული არ არის, როგორც დღეს იტყვიან, ზემოდან ზარმაც უკარნახა კ. მაყაშვილს ხსენებული საკითხის განსახილველად გამოტანა.

შეპირისპირებისთვის: პოეტთა მეფედ აღექსანდრე ბლოკის არჩევაში,რომელიც 1911 წლის 10 დეკემბერს მოხდა პეტერბურგში, რესტორან „ვენეციაში“,სულ ხუთი კაცი მონაწილეობდა: დიმიტრი კუზმინ-კარავევი, ვასილი გიპიუსი,ოსიპ მანდელშტამი და კიდევ ორი¹. გალაკტიონის კორონაცია კი ფართო საზოგადოების დასტურით მოხდა.

25 ივნისს გაზეთ „კომუნისტში“ გამოქვეყნდა „წერილი

¹ საქ. ლიტერატურისა და ხელოვნების ცენტრალური სახელმწიფო არქივი, ფონდი 8, აღ. I, საქმე 29, ფ. 25.

² მ. ქურდიანი, პოეტი-მეფე, „ბურჯი ეროვნებისა“, 1996, №5(10), გვ. 10.

ბალაკტიონი და ბიორბი ქუჩიშვილი

რედაქციის მიმართ“, რომელსაც ხელს აწერს სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭო. „უინაიდან სა'სოგადოება'ში ხმა დადის თითქოს გალაკტიონ ტაბიძის საღამო (რომელიც იმართება დღეს საოპერო თეატრ'ში) ეწეობა სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭოს მონაწილეობით, საბჭო იძულებულია განაცხადოს, რომ მას არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს ამ საღამოსთან. საღამო იმართება კერძოდ, გ. ტაბიძის ინიციატივით“¹.

განცხადება მშვიდი და აკადემიურია. კ. მაყაშვილი მაინც გალაკტიონისკენ გადმოიხარა. ამ განცხადებაში ხიტყვაც არ არის დაძრული იმ მკაცრ განაწესზე, რომელიც გალაკტიონს გამოუტანეს (საყვედური).

აზვირთება დიდია. მოწინააღმდეგენი ჯგუფ-ჯგუფად იკრიბებიან. იმართება ცხარე ბაასი და ისახება ბრძოლის გეგმა. შედეგი?

იმევე „კომუნისტი“ დაიბეჭდა ერთი ცნობილი პოეტის „ღია ბარათი სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭოს“. ავტორი აღშფოთებულია გალაკტიონის საქციელით და მითხროვს მკაცრი ღონისძიებების გატარებას. მისი აზრით, გალაკტიონის მოქმედებას „...ემდეგა რაღაც იაფი, ცირკის ხასიათი, რომელიც შეურაცხყოფს ქართული ლიტერატურის ღერძს და ეს ხდება სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭოს თვალწინ და მისი სახელითაც.

თუ ეს ასეა და ამ სასკანდალო საქმეს მწერალთა კავშირის საბჭო ხელმძღვანელობს, მაშინ სრულიად სამართლიანად მიმანია ის აღშფოთება, რომელიც გამოიწვია ასეთი განცხადების გამოქვეყნებამ როგორც ქართულ მწერლობაში, ისე სა'სოგადოება'შიც...

ამიტომ მწერალთა ერთი ჯგუფის სახელით გეკითხებით: – თუ მართლა საბჭოს რაიმე კავშირი აქვს ხსენებულ საღამოსთან და იგი აპირებს ამ „დაგვირგვინებას“, რომელი სტატუსის მიხედვით ხელმძღვანელობს და რა მიზანი აქვს მას ასეთი „დინასტიის“ დაწყებით?

ხოლო თუ ეს შანტაჟი კერძო, უპასუხისმგებლო პირისგან ხდება, რა ზომას იღებს მწერალთა კავშირის საბჭო თავისი შეურაცხყოფილი სახელის აღსადგენად და ასეთი კრიმინალური ტიპის თავის წრიდან განსადევნათ?“²

¹ გაზ. „კომუნისტი“, 1922, №142.

² გაზ. „კომუნისტი“, 1922, №142.

ყურადღება მიაქციეთ ბოლო ფრაზას. კიდევ კარგი, რომ ჯერ არ დამდგარა 1937 წელი, თორემ ასეთი შერისხვის შემდეგ გალაკტიონს გულაკიც კი საოცნებო გაუხდებოდა.

ამ გამოლაშქრებამ არა მხოლოდ გალაკტიონი, არამედ მთელი სამშო, პატიოსანი ლიტერატორები შეაშფოთა და ააფორიაქა. თვით „კომუნისტის“ რედაქციაც კარგად მიხვდა, თუ სად უმიზნებდა ავტორი და უხერხელობა იგრძნო, ამიტომაც აღნიშნავს სქოლიოში – წერილის კილო მკაცრიაო.

გალაკტიონის უკიდურესად გაადიზიანა ამ გამოლაშქრებამ და მწერალთა კავშირის საბჭოს სთხოვა, ოფიციალურად გაეცა პასუხი „კომუნისტში“ დაბეჭდილი წერილის ავტორისათვის.

3 ივლისს შეიკრიბნენ საბჭოს წევრები: კ. მაყაშვილი, ლ. ქიანელი, ობოლი მუშა (ხ. თეარაძე), ი. გრიშაშვილი, კ. გამსახურდია და ი. აღლაძე. იმსჯელეს გალაკტიონის თხოვნასთან დაკავშირებით. წევნთვის უცნობია, თუ ვინ როგორი პოზიცია დაიკავა. მაგრამ ერთი ცხადია, სხდომა მშვიდად არ ჩატარებულა. რაზეც მიგვანიშნებს დადგენილება: „ვინაიდან ხმები შუაზე გაიყო, საკითხი გადაიდო შემდეგი სხდომისათვის, რომელზედაც მეტი საბჭოს წევრი გამოცხადდება“¹.

შემდეგ სხდომაზე ამ თემას არ დაბრუნებია.

გალაკტიონმა ძალზე მტკივნეულად განიცადა თავდასხმები, რადგან პოეტთა მეფედ არჩევა კანონზომიერად მიანდა. ეს არ იყო ამბიცია, გვირგვინისკენ უსაფუძვლოდ ხელის გაწკვერა. გენოსი კუთვნილ დიდებას მოითხოვდა. ჩვენს ხელთაა დიალოგის ფორმით დაწერილი ჩანახატი, რომელიც უცნობია საზოგადოებისათვის. იგი ცხელ გულზე შეუთხზავს გალაკტიონს.

ქიმერა. ხელმწიფეო, თვითთული თქვენი ლექსი შედეგურია. ყველა თანამედროვე პოეტს იყიდის და გაყიდის. ეს ფაქტია, მაგრამ თქვენ ხშირად იქცევით უტაქტოდ...

გალაკტიონი. ქიმერავ, ნუ შიშობ. გალაკტიონი უფრო შორსგამჭერეტია, ვინემ სოვს ჰგონია. იგი ნაბიჯს არ გადადგამს მოუფიქრებლად.

ქიმერა. დალოცვილო მეფეო, გაგემართათ სადამო. ყულუბი ხომ გეკნებოდათ, მეფეც იქნებოდით და პატრიარქიც. ხელმწიფეო, ამას კი ვიტყვი, რომ რაღაც ახალი მხოლოდ თქვენით დაიწყო

¹ უახლესი ისტორიის არქივი. ლიტერატურისა და ხელოვნების განყოფილება, ფონდი 8, აღ. 1, საქმე, №29, ფ. 25.

ქართულ პოეზიაში. შეცდომაა, როცა თქვენი მტრები ხმას ავრცელებენ, თითქოს თავისი თავი თქვენვე გამოაცხადეთ პოეტების მეფედ. არის საამისო დოკუმენტები?

გალაკტიონი. ქიმურავ, შენ კიდევ რაღაცას მაღაყ.

ქიმურა. (ამოიღებს კიდევ გაზეთებს) ნუ მიწყენთ, ხელმწიფეო, აი გაზეთი „ბორბა“, 1921 წლის. ნება მიბოძეთ წაეკითხოთ (კითხულობს)...

გალაკტიონი. ქიმურავ, ეს საუცხოო დოკუმენტია. ეს ამბავი მას შემდეგ რაც მე დაებუტდე წიგნი: „Cr'ane aux fleurs artistiques“ შეიძლება ეს წიგნი ვისმეს სხვას ეკუთვნოდეს, ქიმურავ?

ქიმურა. მეფეო, არ შეიძლება გკითხოთ, მაინც რა უნდათ თქვენგან პოეტებს?“

მართლაც და რა უნდათ? ამ კითხვას დღესაც არ დაუპარგავს სიმწვავე.

შემთხვევით არ ვამახვილებთ ყურადღებას კითხვაზე. სხვაა, როცა მაკანი გეკითხება და სხვაა, როცა იგი შენივე სულიდან მოდის, შინაგანი მოთხოვნილებაა. ამ დროს პიროვნება მეტ-ნაკლებად თავისუფალია გარედან ზეწოლისაგან, რამდენადმე მაინც ნიღაბწამოხსნილია და პახუხიც გაცილებით გულწრფელი გამოდის.

მეორეც: როცა კითხვა თავად გებადება და პახუხსაც შენვე ეძებ — ეს აზროვნების გამაფრება-გამახვილებისა და სინამდვილის ფილოსოფიური შეცნობისაკენ ლტოლვის მანიჟერებელია.

დიახ, გალაკტიონი არ ხსნის ფრჩხილებს, თუ რა უნდათ მისგან პოეტებს. ისე კი, წყენთვის უცნობი არ არის მისი თეალსაზრისი.

— შური, ძამიკო, შური!

აქ წერტილის დასმა მართებული არ იქნებოდა. გასათვალისწინებელია სხვა გარემოებანიც. ერთი კი ცხადია: ვითარება უკიდურესად დაძაბული იყო და ეს მოწინააღმდეგე მხარეების ახირებად არ უნდა მივიჩნიოთ.

ნაღდი პოეტი ეიოლინოს დაჭიმულ სიმს მოკავებს. მხოლოდ ასეთ სიმს შეუძლია ზღვრულად წმინდა და ოპტიმალურად მუდერი ჰანგი გამოსცეს. მაგრამ ასეთი სიმსი ძალზე ადვილად წყდება, თუ სათუთად არ მოვეპყარით. გალაკტიონმა გაუძლო. რადგან სიმართლე მის მხარეზე იყო. ღრმად სწამდა, რომ პოეტთა მეფის გვირგვინი სწორედ მას ეკუთვნოდა.

გავიხსენოთ „ჯონ რიდის“ ეპიგრაფი: „უძღვნი ამ წიგნს ძვირფას რიგს პოეტებისას, რომელთაც გამოაცხადეს პოეტების მეფედ 25 იანვარს 1921 წელს, რევოლუციიდან დაბრუნების შემდეგ“.

ეს 1924 წელს იწერება. ასევე საგულისხმოა ცნობილი ლექსის „სადღეგრძელო იყო მისი“ ერთ-ერთი გვიანდელი ვარიანტი.

*„სადღეგრძელო იყო მეფის –
გალაკტიონ ტაბიძის...“*

*ეინც ტრიუმფის იყო ღირსი,
ღირსი შხის გათენების,
სადღეგრძელო იყო მისი
დღის და ღურჯა ცხენების“¹.*

გალაკტიონი მთელი სიცოცხლე ამჯობდა, რომ იგი პოეტთა მეფედ აირჩიეს. მახსოვს, არაერთგზის, განსაკუთრებით როცა ამადღებულ განწყობაზე იყო, ჯიქურ მიმართავდა მაგანთ და მაგანთ, სოგჯერ უბირ დახლიდარსაც კი, რომლისთვისაც პოეზია უცხო ხილი იყო: – იცით, მე ვინ ვარ? – კაროდ პოეტოვ! რატომღაც ყოველთვის რუსულს ესესხებოდა. შეიძლება შთაბეჭდილების გასაძლიერებლადაც.

ჩვენ ზემოთ საზოგადოების ერთი ნაწილის თვალსაზრისი დაეაფიქსირეთ. მაგრამ იყვნენ სხვები, თანაც გაცილებით მრავლად, რომლებიც არა მხოლოდ ცნობდნენ გალაკტიონის მეფობას, არამედ აღტაცებულნიც იყვნენ მისი კერთხევით.

გაეიხსენოთ გაორგი ქუჩისუფილის სიტყვები:

*„ჩემს პროცესიას ამშვენებდეს გალაკტიონი,
გკარათ – ტაბიძე და ტიტულით მეფე-მგოსანი.
მის ლექსთა თქმაზე ქეითინებდეს ძველი ხიონი
და მწუხარებით დაიბუროს მზე სხივოსანი“².*

ყოველივეს ეს გულს ეფონებოდა.

მაშ ასე: გალაკტიონს ხელთ უპყრია პოეტთა მეფის სკიპტრა. ეს კურთხევა პირველი და ერთადერთია ქართულ სინამდვილეში. პროტესტები ვითარების არსს ვერ ცვლის. ფართო საზოგადოება გალაკტიონის მხარეზეა. თავადაც, როგორც ვნახეთ, კანონიერად თელის ამ არჩევას და ბედნიერია. თუმცა, მოდით, უფრო ფრთხილნი ვიყუეთ, სიტყვა აკწონით. ბედნიერება რელატიურია.

საქმე ის გახლავთ, რომ გალაკტიონთან მძლავრობს ბედნიერების რომანტიკული გაგება – პერმანენტული სწრაფვა ამადღებისა და სრულყოფისკენ, რაც დაუსრულებელი პროცესია. კონკრეტული მიზნის მიღწევით სრული ბედნიერება არ

¹ ბ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 333.

² „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი“, 1922, №1, გვ. 3.

მომავლები. იგი მირაუსა კვავს - უახლოვდები, უახლოვდები და მაინც ვერ აღწევ.

აი, სწორედ აქედან მომდინარე ტრაგიზმი უნდა იყოს გალაკტიონისთვის მთავარი და არა კონკრეტულის მიუღწევლობით დაბადებული სევდა. აკი ბრძანებს:

„სულს სწევრია სახლგარი როგორც
უსახლგროება“.

ახლა სხვა კუთხითაც შევხედოთ პოეტთა მეფედ არწევას.

ხასიათი ქარიშხლიან დღეებში იძვრება, იწრთობა. ეს პერიოდი კი გალაკტიონისათვის ნამდვილად იყო კონფლიქტური, რამაც გარკვეულად განსახლგრა შეუპოვრობის გრძნობის გამძაფრება.

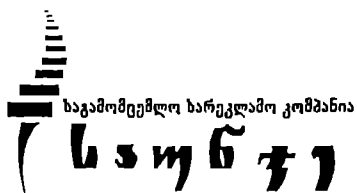
„ცხენთა შეჯიბრებაზე ჩემი ღურჯა ცხენები
პქროდნენ ვეუმერული და ყურადი ქარებით,
იყვნენ საუკუნენი, მაგრამ მე ვიხსენები
ვაყრენილი პირველი წყების ნიაგარებით.
ვწუხვარ: ერთადერთი ვარ და სეცაზე სწვრია
ჩემი გზა და ახალი ღაღის კართაგენები,
ბედი - ქროლვის გარეშე - ჩემთვის არაყყურია,
ჩემთვის ყველაყურია ისევე ღურჯა ცხენები“.

Handwritten signatures and stamps in Georgian script, including the name 'Mamuka Jughva' and various official markings.

¹ გ. ტაბიძე, თხზ., ტ. II, გვ. 102.

სარჩევი

„ზღურბლზე სათქმელი“	6
„სადღაც შრიალებს ჭაობი ჭყვიშის“	8
„არ მოსწრებიხარ შენ მშობელ მამას“	41
პაპა	42
მამა	44
დედა	51
ბიძა	63
ძმა	70
„ვიგონებ ყრმობას“	104
„ქუთაისო! მშვენება შენი“	122
ძველი და ახალი მებრძოლი	156
„ღმერთო, რად გამაჩინე!“	161
„მაქვს უნარი გულმოდგინედ შრომისა“	220
„გწუხვარ... ვეძახი სიცოცხლის მიზანს“	284
„ვინ არის ეს ქალი ასეთი ცისფერი?“	318
„შენ ხომ ბედუინი ხარ“	357
„სულში გენიით ატეხილი რეკავს ლერწამი“	397
„მე, ნოემბერი და პეტროგრადი“	460
„...ჭით სამრეკლო ცის უდაბნოში“	498
„მეფე ვარ და მგოსანი“	555

საგეომეზოლ ხარეკლამო კომპანია

ს ა გ ე ო

თბილისი 0177, ქუთათელაძის 18,

ტელ/ფაქსი: (995 32) 39 55 87

e-mail: saungeo@gmail.com